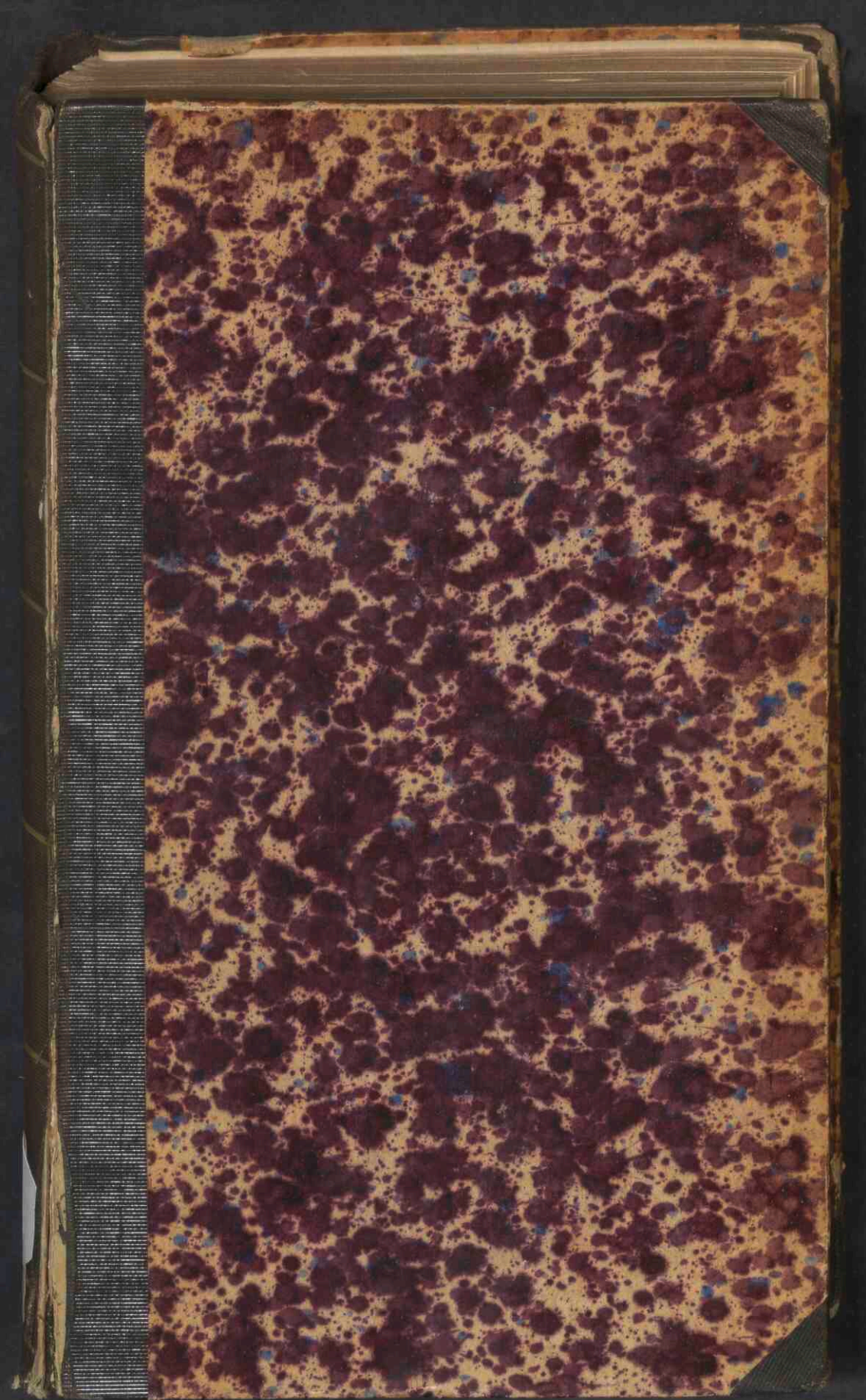

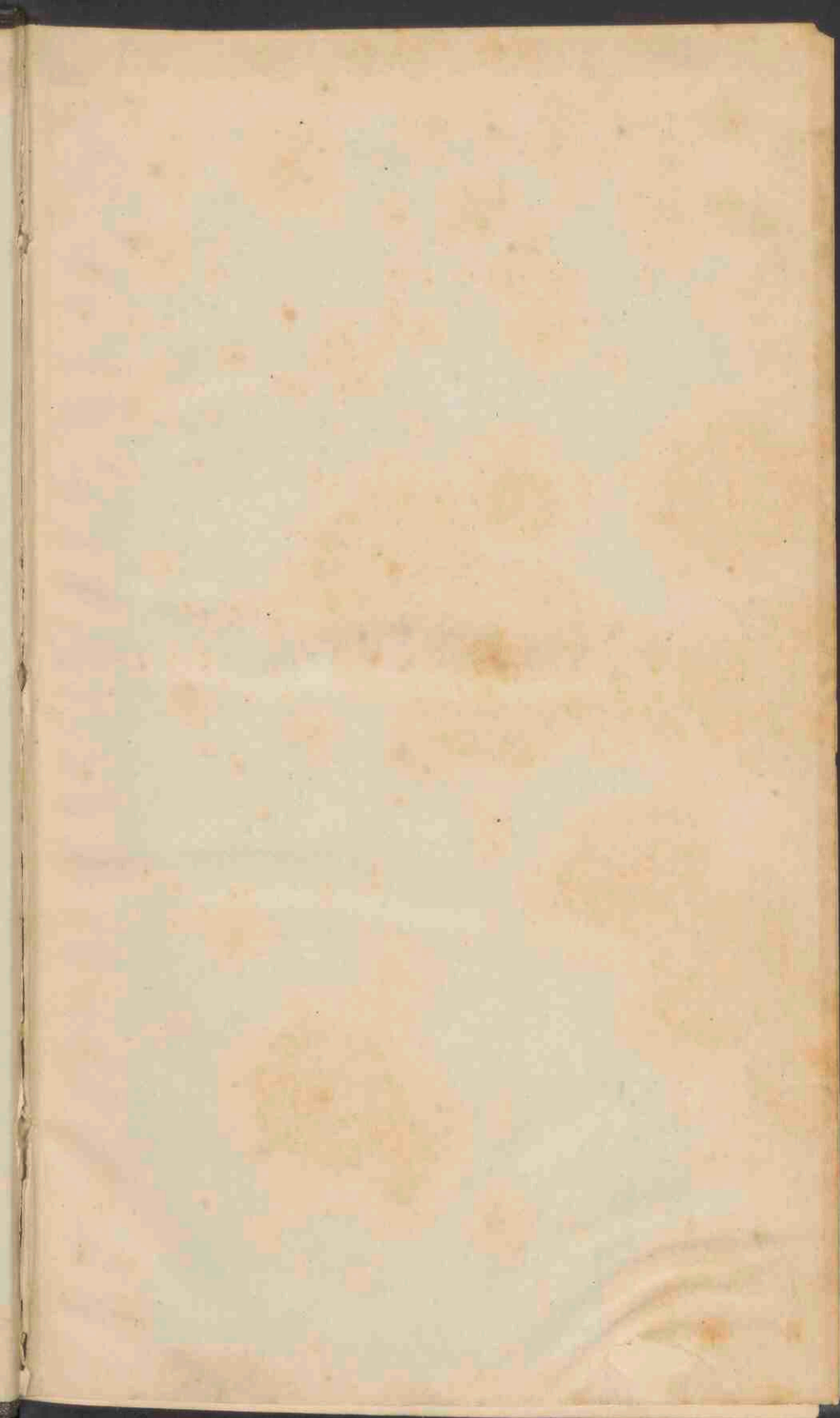

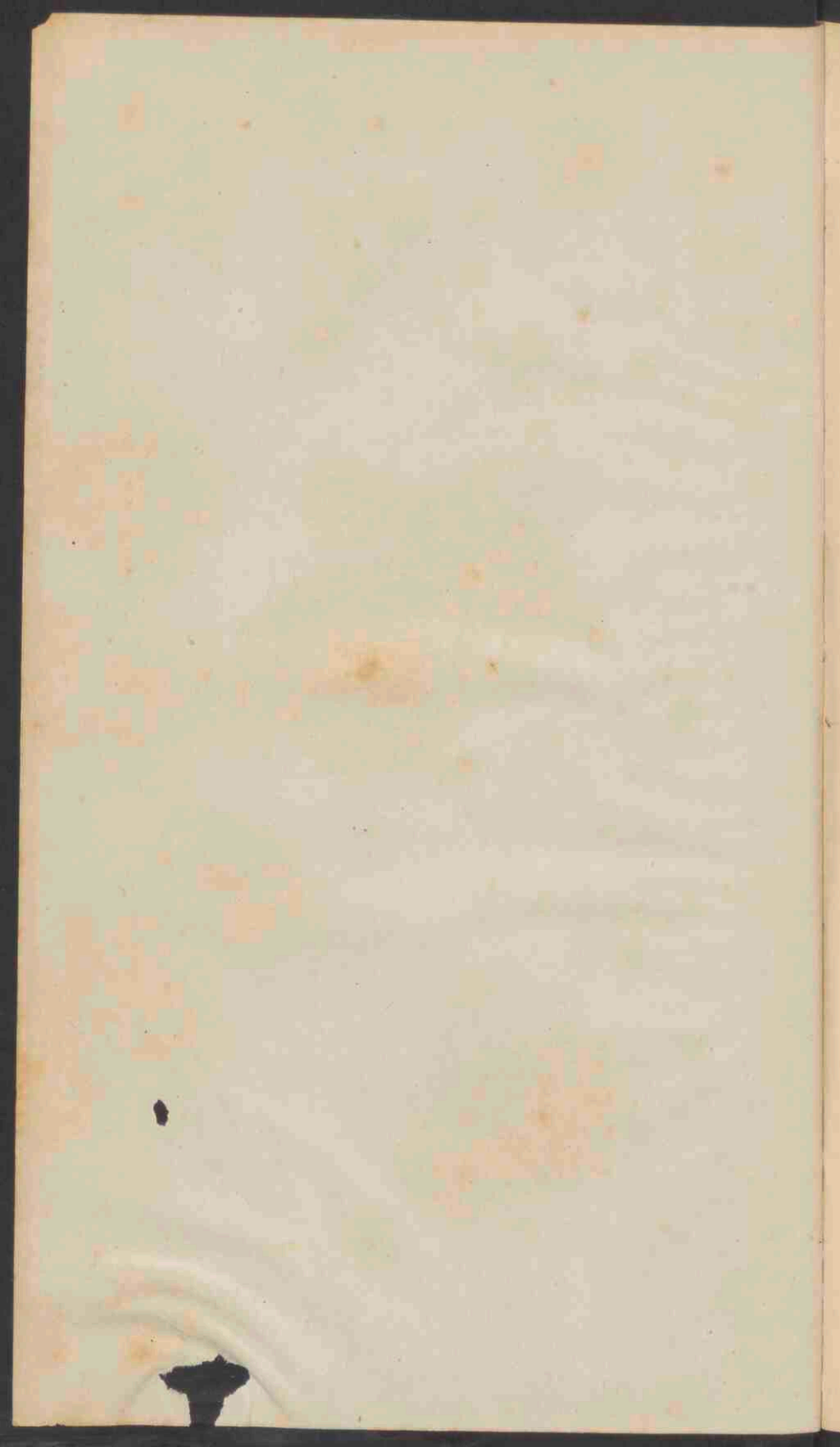
Themis : regtskundig tijdschrift : verzameling van bijdragen tot de kennis van het publiek- en privaatrecht.

<https://hdl.handle.net/1874/433942>

JURIDISCH ANTIQUARIAAT
A. JONGBLOED
'S- GRAVENHAGE

MOLENGRAAFF-INSTITUUT VOOR PRIVAATRECHT

THEMIS.

THEMIS

RIJKSUNIVERSITEIT UTRECHT

1009 1993

Zolde

T H E M I S,
REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT,

DOOR

M^{RS.} DAV. H. LEVYSSOHN, A. DE PINTO,
N. OLIVIER EN GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

VEERTIENDE DEEL. — 1853.

(MET HET REGISTER VAN DE VIER LAATSTE JAREN.)

's Gravenhage,
GEBROEDERS BELINFANTE.

1853.

F. HEMIS,

REGENT DER UNIVERSITEIT

DE WETENSCAPEN EN LETTEREN
VAN DE UNIVERSITEIT VAN GRAVENHAGE

BOEKDRUKKERIJ

DE WETENSCAPEN EN LETTEREN

Boekdrukkerij GEBROEDERS DELINPANTH,
in Gravenhage.

I N H O U D.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

	Bladz.
STAATSREGT. — <i>Over de onbevoegdheid van den regter, om de wettigheid en de verbindbaarheid van plaatselijke verordeningen te beoordeelen; door Mr. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage.</i>	4
<i>De nieuwe reglementen van de waterschappen in Zuid-holland, en de beginselen door de Staten dier Provincie daarbij aangenomen in 1851 en 1852, onderzocht door Mr. G. B. EMANTS, Kantonregter te Voorburg.</i>	137
<i>Iets over de registratie van expeditiën van op de minut geregistreerde vonnissen; door Mr. J. G. KIST, Griffier bij het Kantongeregte te Noordwijk.</i>	225
KOLONIAAL REGT. — <i>Over de executoire kracht van met de woorden «in naam des Konings» uitgegeven grossen van vonnissen en authentieke akten, in Nederland gewezen en verleden, in de Nederlandsche Overzeesche bezittingen, en omgekeerd; door Mr. T. H. DER KINDEREN, Griffier bij den Raad van Justitie te Soerabaija.</i>	281
BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — <i>Over de verlenging van den termijn voor het getuigenverhoor bestemd. — Art. 104 Wetb. van Burg. Regtsv.; door Mr. G. B. EMANTS.</i>	231
<i>Een paar rechtsvragen, tot de erkenning van natuurlijke kinderen betrekkelijk, beantwoord door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage.</i>	296
<i>Onderzoek naar de wijze waarop de verbindtenis tot vrijwaring op de eren des verkoopers overgaat; door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat te 's Gravenhage.</i>	305
KOOPHANDELS-REGT. — <i>Kan eene dading in zaken van koophandel door getuigen worden bewezen? door Mr. P. VAN BEMMELN, Advocaat te Leiden.</i>	42

- STRAFREGT EN STRAFVORDERING.** — *Opmerkingen op artikel 165 der Gemeentewet, in verband met het Wetboek van Strafrecht van 1847*; door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO. . . 35
- BUITENLANDSCH REGT.** — *Iets over het Wetboek van Strafrecht voor de Pruisische Staten van 14 April 1851*; door Mr. A. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage. . . 352, 545

ALGEMEENE REGTSGELEERDHEID.

- Over het erfregt volgens de wijsbegeerte des regts, in verband met het onderzoek naar de bestaanbaarheid der overeenkomst: «post mortem meum dari promitto,» et positief regt*, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, Burgemeester en plaatsverv. Regter Brielle. 504

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

- Nederlandsche literatuur.** — *De algemeene beginselen van Strafrecht ontwikkeld en in verband beschouwd met de algemeene bepalingen der Nederlandsche strafwetgeving*, door Mr. A. J. VAN DEINSE, Raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Zeeland, Lid van het Zeeuwsche Genootschap der Wetenschappen te Middelburg; Middelburg, bij J. C. en W. ALTORFFER, 1852, XXVIII en 465 bl. in 8°.; — door Mr. C. VAN BELL, Advocaat te 's Gravenhage. 46
- Vierde Verzameling van regtsgeleerde adviezen*; 's Gravenhage en Amsterdam, bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF, 1852, 243 bl. in 8°.; — door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, Advocaat te 's Gravenhage. 65
- Beginselen van Wisselregt, volgens het Wetboek van Koophandel*, door J. G. KIST, Griffier bij het Kantongerecht te Noordwijk; Amsterdam, bij J. H. GEBHARD en COMP., 1852, 191 bl. in 8°.; — door Mr. D. POLAK DANIELS, Advocaat te 's Gravenhage. 73
- Mr. JOANNES VAN DER LINDEN en Mr. JONAS DANIEL MEIJER als regtsgeleerden herinnerd door Mr. M. C. VAN HALL, Staatsraad in buitengewone dienst, Kommandeur van de orde van den Nederlandschen Leeuw, President van de Arrondissements-Regtbank te Amsterdam; Amsterdam, bij de Wed. L. VAN HULST EN ZON, 1853, 115 bl. in 8°.; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, Advocaat te 's Gravenhage. . . 78

- Het Nederlandsche faillietenregt, volgens het derde boek van het Wetboek van Koophandel*, door A. C. HOLTJUS; Utrecht, bij C. VAN DER POST JZ., 1852, 552 bl. in 8°. ; — door Mr. A. DE PINTO. 259
- De Regtspraak van den Hoogen Raad, met ophelderingen en geschiedkundige toelichtingen, verwijzingen, enz.*, door Mr. D. LEON, *Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden en lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland; tweede deel, vierde aflevering (Wetboek van Koophandel); 's Gravenhage*, Gebr. BELINFANTE, 1853, blz. 521—736; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN. 373
- De Zaakwaarnemer; Wet en Regt.*, door W. DE GELDER; Utrecht, bij C. VAN DER POST Jz., 1853, 317 blz. in 8°. ; — door Mr. A. DE PINTO. 553
- Buitenlandsche literatuur.** — *Etudes historiques sur les actions possessoires*, par M. ESQUIROU DE PARIEU, *docteur en droit, représentant du peuple, ministre de l'instruction publique et des cultes*; Paris, JAUBERT, 1850. 184 pag. in 8°. ; — door Mr. A. DE PINTO. 250
- Die Subhastation nach Rheinischen Rechts von AUG. BESSEL. Advocat-Anwalt am Rheinischen Appellations-Gerichtshofe zu Köln.* (Köln. 1852) XVI en 208 blz. 8°.
- Das Ordre-verfahren des Rheinischen (Französ.) Rechts, von denselben.* (Köln. 1853) XVI en 328 blz. 8°. ; — door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO. 562
- Academische literatuur.** — G. J. A. BOSCH REITZ, *de quaestione, an non usu tollatur legum vis*; L. B. 1850, 64 pag. in 8°. ; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN. 95
- S. C. J. G. VAN MUSSCHENBROEK, *de quaestione, num in venditione rerum immobilium, majoribus et minoribus aetatis competentium, auctoritate judicis opus sit*; L. B., 27 pag. in 8°. ; — door Mr. A. DE PINTO. 101
- J. G. ROCHUSSEN. — *De causis cur nonnullis capitibus praecipuis differat codex civilis Indo-Neerlandicus a codice civili nostro.* — Traj. ad Rhen. 1853, 71 pag. in 8°. ; — door Mr. A. A. DE PINTO. 254
- Id., — door Mr. T. H. DER KINDEREN. 398
- J. C. RASCH, *Specimen ad art. 152 et 153 Cod. de re Jud. in causis civilibus.* — L. B., 1853. 27 pag. in 8°. ; — door Mr. A. DE PINTO. 265

<i>De operis novi nuntiatione quam publico ac solenni examini submittit Clement Polis; Traject. ad Rhenum; — door Mr. J. E. Goudsmit, Advocaat te Leiden.</i>	377
<i>Het regt van vereeniging en de burgerlijke regtsbevoegdheid van vereenigingen als rechtspersonen beschouwd. Eene academische proeve, door O. J. van Nispen tot Pannerden. Leiden, Jac. Hazenberg Cornzn., 1853. VIII en 187 bl. in 8°.; — door Mr. J. de Witte van Citters.</i>	567
<i>P. G. Hubrecht, de jure quod dicitur commentitio apud Romanos. Lugd. Batav. 1850. 88 pag. in 8°.</i>	576
<i>A. J. Enschedé de Proculo Jurisconsulto. Lugd. Batav. 1852. pag. 195 in 8°.; — door Mr. Dav. H. Levyssohn.</i>	578
<i>REGTSGELEERDE CORRESPONDENTIE. — Brieven van Paulus. 102, 266, 415, 580.</i>	
<i>BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD. . . 115, 276, 426, 587.</i>	
<i>Statistiek der gevangnissen in Nederland in 1851.</i>	426
<i>Geregte Statistiek van Nederland over 1852.</i>	588
<i>Geregte statistiek van Nederlandsch Indië.</i>	432
<i>Congres voor de statistiek in België.</i>	434
<i>Over de criminele statistiek in Groot-Brittanje; brief van den Hoogleeraar Quetelet aan den heer Porter.</i>	116
<i>Over den vervoer van veroordeelden in Engeland.</i>	279
<i>Staten der criminele veroordeelingen in Engeland en Wales enz.</i>	280 en 441
<i>Staat der assurantie-maatschappijen in Engeland.</i>	459
<i>Dronkenschap in Londen, Edinburg en Glasgow.</i>	130
<i>Verzameling van wetten in Engeland.</i>	439
<i>Rede van den heer Dupin den oude, over de gelijkstelling voor de wet van het landvolk in Frankrijk.</i>	435
<i>Tijdschrift der Académie des sciences morales et politiques.</i>	276
<i>Spaansche regts-tijdschriften.</i>	438
<i>Over de zending van twee regtsgeleerden uit Nederland naar Japan, in de 17e eeuw.</i>	587

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VEERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *Over de onbevoegdheid van den regter, om de wettigheid en de verbindbaarheid van plaatselijke verordeningen te beoordeelen*, door Mr. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage.

Onder de vroegere grondwetten en reglementen van bestuur voor de steden en gemeenten ten platten lande, is reeds de vraag gerezen: of de regter de bevoegdheid had de toepassing te weigeren van plaatselijke reglementen, die hij, uit hoofde van vermeenden strijd met de wet of het algemeen belang, hield voor onwettig en onverbindend?

Waar alleen sprake was van strijd met het *algemeen belang*, kon de vraag naauwelijks eene vraag zijn; en men was het dan ook tamelijk algemeen eens, dat die vraag, in geen geval, kon staan ter beslissing van den regter. Minder eenstemmigheid echter bestond er aanvankelijk over het geval van beweerden strijd *met de wet*.

Velen meenden, dat in geen geval de regter kan worden geroepen om over de wettigheid der handelingen van administratieve besturen te oordeelen; dat de beoordeeling daarvan geheel moest worden overgelaten aan

hooger administratief gezag; en dat de regter, die weigeren zou eene plaatselijke wet toe te passen, en haar onwettig en onverbindend verklaren, zich daardoor onbevoegdlijk zou begeven in een onderzoek naar de innerlijke waarde dier wet, en bij gevolg zijne eigene grondwettige magt overschrijden.

Ofschoon het niet te ontkennen zij, dat zich voor dat gevoelen *in abstracto* het één en ander zeggen liet, is men echter geeindigd met vrij algemeen de tegenovergestelde leer aan te nemen; niet zoo zeer misschien, omdat deze de ware en gezonde beginselen van staatsregt uitdrukt, als wel door het besef, dat, — terwijl, ja, het koninklijk regt van schorsing en vernietiging in beginsel was aangenomen, echter nergens wettig geregeld was, en dus zeer moeilijk kon worden in toepassing gebracht, — men iederen waarborg tegen de niet zeldzame misbruiken en onwettige reglementen der plaatselijke besturen zou missen, indien men van den regter onbepaalde gehoorzaamheid vergde. Men kan dan ook zeggen, dat die leer sedert 1838 is bevestigd door eene standvastige jurisprudentie van den Hoogen Raad, blijkbaar uit een overgroot aantal arresten, die zich allen hebben bezig gehouden met het onderzoek naar de wettigheid van onderscheidene plaatselijke verordeningen.

Het is mijn voornemen niet in verdere bijzonderheden te treden omtrent hetgeen vroeger bestond; en deze weinige woorden dienen eenvoudig ter herinnering.

Van oneindig meer gewigt schijnt mij de vraag toe voor het tegenwoordige; de vraag namelijk of onze nieuwe staatkundige instellingen, inzonderheid de voorschriften der gemeente-wet, in het tot dus verre aangenomen beginsel, ook eenige wijziging, en, zoo ja, welke, gebragt hebben? Want zoo veel is, geloof ik, zeker, dat het verschil tusschen het oude en het nieuwe staatsregt groot genoeg is, om niet blindelings op den

ouden weg voort te gaan, zonder een nieuw, grondig en volledig onderzoek.

Het is al dadelijk, geloof ik, eene opmerking, niet van belang ontbloomd: dat het gecodificeerd staatsregt, in welks bezit wij nu zijn, veel meer en veel duidelijker, dan vroeger het geval was, heeft op den voorgrond gesteld de leer van de afscheiding der magten; en, als gevolg daarvan, het beginsel, dat de bevoegdheid der regterlijke magt bepaald moet blijven binnen hare natuurlijke grenzen, de beslissing van burgerlijke regtsgedingen, en de bestraffing van misdrijven, met andere woorden de toepassing der algemeene of bijzondere burgerlijke en strafwetten op de bijzondere gevallen, doch, dat de regter, in den regel ten minste, niet bevoegd is, om de wettigheid te beoordeelen van handelingen en verordeningen van andere staatsmagten, binnen de grenzen harer grondwettige bevoegdheid verrigt of vastgesteld. *A priori* zou hieruit reeds moeten volgen, dat het plaatselijk bestuur, vaststellende eene verordening, rakende het huishoudelijk belang der gemeente, ontwijfelbaar handelt binnen de grenzen harer grondwettige bevoegdheid (art. 140 Gr.); en dat, dit waar zijnde, de regter die verordening moet eerbiedigen en toepassen; en volstrekt niet mag treden in een onderzoek, of hare bijzondere bepalingen, naar zijne subjectieve meening, soms in strijd zouden zijn met eenige algemeene wet?

Maar wat bepaalt nu de geschreven wet over dit onderwerp?

De raad maakt de vereischte verordeningen voor het huishoudelijk belang der gemeente; die verordeningen worden medegedeeld aan de Provinciale (Gedeputeerde) Staten, en *de Koning* heeft het regt die, welke met de wetten of het algemeen belang strijden, te schorsen of te vernietigen. Art. 140, in verband met art. 133, Gr.

Dat is het algemeen beginsel der grondwet; de gemeentewet heeft dit in praktijk gebragt, en, voor de toepassing, in alle zijne bijzonderheden geregeld. Plaatselijke verordeningen treden niet in hetgeen van algemeen rijks- of provinciaal belang is; bij twijfel of zij dit doet, *verbindt* zij tot zij is geschorst of vernietigd, art. 150, 153; plaatselijke verordeningen, strijdig met de wetten of het algemeen belang, kunnen door den koning worden geschorst of vernietigd, art. 153; terwijl de volgende artt. 154—160 den geheelen *modus procedendi*, en de gevolgen der schorsing of vernietiging regelen.

Mag men nu niet, reeds op grond hiervan, vragen: als de wet aan den koning alleen opdraagt het regt van vernietiging, op grond van strijd met de wet, en mitsdien het onderzoek naar de wettigheid en verbindbaarheid, dat aan de uitoefening van dat regt van vernietiging moet voorafgaan, en de grondslag en toets daarvan zijn moet, — mag daaruit dan niet met eenigen grond worden afgeleid, dat aan geene andere staatsmagt, aan wie het niet even uitdrukkelijk is gegeven, en dus ook niet aan de regterlijke magt, zelfs dit laatste regt toekomt? Mag men het er niet integendeel voor houden dat de wet, indien zij een op zich zelf toch altijd zeer betwistbaar regt aan den regter had willen toekennen, dat ook met ronde en duidelijke woorden zou gedaan hebben? En eindelijk, indien eerst door de schorsing of de vernietiging de plaatselijke verordening, het zij tijdelijk, het zij voor altijd wordt buiten werking gesteld (artt. 155, 158), — mag men dan niet, bij logische gevolgtrekking, daaruit afleiden, dat de *niet* geschorste of vernietigde verordening regtens *bestaat*, en moet worden gehoorzaamd en toegepast?

Maar er is meer: « bij twijfel, zegt art. 150, of eene «verordening is getreden in hetgeen van algemeen rijks-

«of provinciaal belang is (en of dus het gemeente-bestuur «gegaan is buiten de grenzen zijner algemeene grond-
«wettige bevoegdheid, die zich slechts bepalen tot het
«huishoudelijk belang der gemeente), *verbindt* zij, tot
«dat art. 153 is toegepast», d. i., tot dat zij is geschorst
of vernietigd; de regter derhalve heeft dit niet te onder-
zoeken; en, al bestond er bij hem, niet alleen *twijfel*,
maar zelfs *zekerheid* van die overschrijding van magt,
hij moet de verordening toepassen, want *zij verbindt*.
En waarom?

De memorie van toelichting zal ons dat verklaren:

«Het doel der tweede zinsnede is te verhoeden, dat de
burgerlijke regter beslisse, of de plaatselijke wetgever,
zonder dat deze gezegd kunne worden, bepaaldelijk
tegen de voorschriften eener wet te hebben gezondigd,
verder zij gegaan, dan zijne bevoegdheid tot regelen
reikt. Wat rijks-, provinciaal- of huishoudelijk gemeente-
belang zij, heeft de regter niet te beoordeelen.»

BOISSEVAIN, *ad* art. 150, teekent hierop aan:

«Door deze bepaling zijn alzoo voor goed de velerlei
twistvragen afgesneden, die in de laatste jaren voor den
regter werden gebragt, over de competentie van den
plaatselijken wetgever, ten aanzien van het onderwerp der
verordening of keur.»

Het is thans de vraag niet, of de memorie van toe-
lichting met haren regel misschien niet wat al te ver
gegaan is; en of nooit, en, in geen geval, de regter
zal mogen onderzoeken, of de plaatselijke wetgever ver-
der zij gegaan, dan zijne bevoegdheid tot regelen reikt.
Het zal later blijken, dat ik dien regel zoo onbepaald
niet zou durven aannemen. Maar dit is zeker, en voor
het tegenwoordig oogmerk genoeg, dat voor *dat geval*
althans, de regel in *de woorden der wet* zelve ligt
opgesloten, duidelijk en onmiskkenbaar.

Ik moet niettemin erkennen, dat er eene soort van

verschil bestaat tusschen eene verordening, die regelt onderwerpen van algemeen of provinciaal belang, en eene verordening, die, schoon beperkt binnen het huishoudelijk belang der gemeente, enkele bepalingen inhoudt strijdig met de wet. En ik moet ook erkennen, dat art. 153 voor dit laatste geval alleen spreekt van het regt van schorsing of vernietiging, zonder er met zoo vele woorden bij te voegen: dat de verordening *bestaat en verbindt*, zoo lang op haar dat koninklijk regt niet is toegepast.

Maar waarom wordt dat niet gezegd?

Is het, omdat dit voor dit geval niet waar is?

Of omdat men het onnoodig en overbodig achtte?

Ik zou het laatste meenen.

Het beginsel zelf, dat mag niet worden uit het oog verloren, wordt in art. 150 ook meer *implicite* ondersteld, dan *explicite* verkondigd. Het algemeen bestaan van dien regel, *wat niet is vernietigd of geschorst, bestaat en verbindt*, wordt daar stilzwijgend aangenomen, erkend, en toegepast op het bijzonder geval, daar behandeld. En dat was noodig, omdat, zonder die bijzondere regeling, de toepassing, juist *op dat geval*, welligt moeilijkheden zou kunnen ondervinden.

Men mag het vragen, bovendien, waarom datzelfde beginsel, dat, zoo het waar en juist is voor het ééne geval, het zeker niet minder is voor het andere, voor het ééne wel, voor het andere niet gelden zou? Waarom de regter niet zou moeten toepassen eene verordening, eene enkele bepaling inhoudende, strijdig met de wet, doch wel eene verordening, uitgegaan van een geheel onbevoegd gezag, waarbij het gemeentebestuur zijne algemeene bevoegdheid is te buiten gegaan, en opgetreden als provinciale of rijks-wetgever?

Het is intusschen eene waarheid, dat de wet één geval erkent, waarin eene plaatselijke verordening *van*

regtswege nietig, niet *is*, maar *wordt*; en waarin bij gevolg de regter de toepassing daarvan kan, en zelfs moet weigeren, ook zonder voorafgaande schorsing of vernietiging. Ik bedoel het geval van art. 151:

»De bepalingen van plaatselijke verordeningen, in wier onderwerp door eene wet, een algemeenen maatregel van inwendig bestuur of eene provinciale verordening *wordt* (niet *is*) voorzien, houden van regtswege op te gelden.»

Maar dat is zeer natuurlijk. Het artikel, in tegenstelling met het vorige, bedoelt kennelijk alleen het geval van eene plaatselijke verordening, handelende over een onderwerp van huishoudelijk belang, en dus wettig daargesteld, doch in welk onderwerp *later wordt* voorzien door eene algemeene of provinciale verordening. Van schorsing of vernietiging kan dus geene sprake zijn; want de verordening is oorspronkelijk zeer wettig daargesteld, maar zij *vervalt* door de latere algemeene wet, die het onderwerp op nieuw regelt voor alle gemeenten; en het geval staat volkomen gelijk met dat, indien eene latere plaatselijke verordening eene vroegere vervangt: de vroegere houdt dan van regtswege op te gelden; zij behoeft noch uitdrukkelijke intrekking, noch vernietiging, omdat de nieuwe wet de oude van regtswege afschaft.

Art. 151 derhalve is niets anders dan eene uitzondering op den algemeenen regel, die dezen voor alle niet uitgezonderde gevallen bevestigt. Of liever nog misschien, het behandelt een geheel bijzonder geval; het zegt, dat *in dit geval* de met de wet strijdige verordening *van regtswege* vervalt; maar daaruit volgt dan ook, dat in alle andere gevallen, waar schorsing en vernietiging geoorloofd en zelfs voorgeschreven is, dit juist geene plaats heeft.

Art. 150, het is waar, spreekt van *twijfelachtige*

gevallen, en BOISSEVAIN, *ad* art. 161, als ik hem wel begrijp, wil daaruit eene onderscheiding afleiden tusschen *twijfelachtige* en *niet-twijfelachtige* geyallen, ten minste hij leert, dat plaatselijke verordeningen *niet verbinden*, die in strijd zijn met de wet.

Wat wij uit dat art. 150 te verstaan hebben, en dat dit veeleer moet gehouden worden voor *explicatief* dan voor *déclaratief* van den regel, dat geloof ik reeds te hebben aangetoond; maar de onderscheiding tusschen *twijfelachtigen* en *niet-twijfelachtigen* strijd met de wet, is mij bovendien alles behalve helder, en hangt zeker geheel af van subjectieve opvattingen en beschouwingen.

Zoo lang toch eene verordening bestaat, uitgevaardigd door een gemeentebestuur, dat haar dus houdt voor *niet* strijdig met de wet; en zoolang anderen in dezelfde verordening wel strijd met de wet zien, en uit dien hoofde beweren, dat zij onverbindend is, bestaat er verschil van gevoelen, en dus *twijfel*. Dat is, dunkt mij, zeker; en niet minder zeker is het, dat in ieder geval de grens tusschen *twijfelachtigen* en *niet-twijfelachtigen* wet-strijd nergens te vinden is, en door iedereen kan geplaatst worden, waar hij goedvindt.

Iets anders echter is het, ook in mijn oog, indien zich het vreemde en zonderlinge verschijnsel mogt voordoen, dat de plaatselijke wetgever wetten gaf buiten de grenzen van zijn grondgebied. Zulke verordeningen zou ik, met BOISSEVAIN, houden voor niet geschreven en van rechtswege onverbindend. Daarvoor zou ik noch vernietiging noch schorsing noodig achten; en ik zou meenen, dat daarop door den regter geen regt mag worden gesproken. Maar waarom? Omdat eene zoodanige verordening is uitgegaan van eene *onbevoegde magt*, *ratione loci*; omdat men daarvan in zeker opzigt zeggen kan: *extra territorium jus dicenti impune non paretur*; omdat de regter niet mag beoordeelen die handelingen

der uitvoerende of regeringsmagt, welke zijn verrigt *binnen den kring* harer bevoegdheid; maar omdat hij daarentegen even weinig heeft te eerbiedigen die handelingen, welke eene andere staatsmagt verrigt buiten de grenzen dier bevoegdheid.

Het is waar, art. 150 behandelt een soortgelijk geval; het gemeentebestuur, dat wetten maakt over rijks- of provinciaal belang, overschrijdt ook de algemeene grenzen zijner burgerlijke bevoegdheid; en toch zegt het artikel wel duidelijk, dat de verordening *verbindt* tot dat zij is geschorst of vernietigd. Maar daaruit volgt nog niet, dat men ook vrijheid heeft om eene leer, die op zichzelf in strijd is met de algemeene regtsbeginselen, nu ook bij gevolgtrekking mag toepassen op andere bij de wet niet voorziene gevallen. Integendeel, juist omdat de wet het uitdrukkelijk zegt voor dat ééne geval, moet het er voor gehouden worden, dat zij het voor de andere niet voorziene gevallen niet gewild, en daarom niet gezegd heeft. *Quod contra rationem juris receptum est, non est producendum ad consequentias.*

In weerwil derhalve van den regel door de memorie van toelichting verkondigd, » dat de burgerlijke regter niet beslissen mag, of de plaatselijke wetgever verder zij gegaan dan zijne bevoegdheid tot regelen reikt; » — zou ik groote zwaarigheid maken, om aan te nemen, dat de regter zal moeten, zelfs zal mogen regt spreken op eene verordening door het gemeentebestuur van 's Gravenhage, voor Voorburg of Rijswijk, of door dat van Amsterdam, voor Haarlem of Utrecht gemaakt. Ik moet er echter bijvoegen, dat de moeilijkheden daarvan gering zullen zijn, omdat de vraag zeker niet dikwijls zal te pas komen, en het geval wel bijna mag worden gerangschikt onder de *casus non dabiles*.

De slotsom, waartoe dit onderzoek leidt, is derhalve deze :

Verordeningen door de plaatselijke besturen uitgevaardigd buiten den algemeenen kring hunner grondwettige bevoegdheid, zijn van regtswege onverbindend, en mogen door den regter niet worden toegepast, met uitzondering alleen van het geval, voorzien bij het tweede lid van art. 150.

Die daarentegen, welke de gemeentebesturen vaststellen binnen den kring hunner bevoegdheid, verbinden, ook dan als mogt kunnen beweerd worden, dat zij in strijd zijn met de wet of het algemeene belang, en moeten dus door den regter worden geëerbiedigd, tot dat zij door den koning zijn geschorst of vernietigd.

Dat het verschil tusschen deze beide gevallen groot is, zal wel iedereen gevoelen. Een voorbeeld zal het ten overvloede, vertrouw ik, duidelijk maken, en doen zien, dat men kan dwalen en zelfs onregt doen, zonder den eigenlijken kring zijner bevoegdheid te buiten te gaan. De regter, een punt van zuiver burgerlijk regt tusschen twee partijen beslissende, kan de wet verkeerd begrijpen en toepassen, en daardoor een verkeerd, een onwettig vonnis geven; maar hij handelt daardoor niet in strijd met de regels der regterlijke bevoegdheid, bij de grondwet gegeven. De regter daarentegen, die, in plaats van regt te spreken, *de meo et tuo*, zich, in den vorm van een vonnis, handelingen zou veroorloven aan de wetgevende of uitvoerende magt alleen voorbehouden, kan eene zeer goede en regtvaardige beslissing geven; maar toch hij zou niet alleen de wet schenden, maar bovendien zijn grondwettig regt overschrijden. Die dus geen onregt begrijpt door de regerings- of uitvoerende magt gepleegd binnen de grenzen harer bevoegdheid, begrijpt ook geen slecht en onregtvaardig vonnis van den bevoegden regter.

Ik herhaal het ten slotte, dat die leer niet alleen volgt uit de bepalingen der wet, maar dat zij bovendien

een noodzakelijk uitvloeisel is van de eenvoudigste beginselen van staatsregt; want het is niet, en het kan niet zijn de roeping van den burgerlijken regter, om de wettigheid te beoordeelen van de handelingen van andere staatsmagten, die, ieder in haren kring, even onafhankelijk moeten zijn, als de regterlijke magt in de hare.

Indien men vroeger, door den nood gedrongen, en bij gemis van zulke stellige wetsbepalingen, al is gedwongen geworden, dien weg te verlaten; — de aanleiding zelfs daartoe bestaat thans niet meer; het gemis namelijk, zoo als wij in den aanvang zagen, van andere waarborgen.

Men heeft nu de openbaarheid van de zittingen der gemeentebesturen; het aanhoudend toezigt van gedeputeerde staten; en eindelijk het regt van vernietiging en schorsing bij den koning, behoorlijk, en wat toepassing, en wat gevolgen betreft, geregeld, en dat zelfs door ieder ingezetene kan worden ingeroepen. — Met alle deze waarborgen is het zeker niet bijzonder waarschijnlijk, dat er nog onwettige verordeningen zullen worden binnengesmokkeld; ten zij men mogt meenen, dat alleen van de regterlijke magt regt, van alle verdere staatsmagten alleen onregt en willekeur te wachten is. Ik voor mij erken, dat ik die leer niet ben toegedaan.

Integendeel, aan welke verwarring, aan welke botsingen tusschen de verschillende staatsmagten zullen wij ons niet blootstellen, indien wij het stelsel blijven huldigen, dat aan den regter de bevoegdheid geeft, om voor nietig en onwettig te verklaren, en de toepassing te weigeren van wetten, door de bevoegde magt daargesteld; en door den koning, hetzij uitdrukkelijk, hetzij stilzwijgend goedgekeurd.

Eén voorbeeld slechts.

Stel, dat gij u bij den koning beklaagt over de onwet-

tigheid eener plaatselijke verordening, en de vernietiging daarvan vraagt. De koning vindt uwe klachten ongegrond, en handhaaft de verordening. Als nu de regter nog eens mag treden in een onderzoek van dezelfde beweerde onwettigheid, dan zult gij *facto* van de uitspraak des konings appelleren bij den kantonregter of bij de arrondissements-regtbank. En als deze uwe klacht gegrond acht, en de verordening onwettig vindt, dan zal hij, ja, haar niet met woorden vernietigen; maar hij zal, wat op hetzelfde nederkomt, weigeren haar toe te passen; en revera zal de kantonregter de beslissing des konings, in naam des konings vernietigen.

Voor hen, die gewoon zijn eene leer uit hare gevolgen te beoordeelen, iets wat ik trouwens volstrekt niet wensch aan te bevelen, is deze zeker weinig aanbevelenswaardig.

KOOPHANDELS-REGT. — *Kan eene dading in zaken van koophandel door getuigen worden bewezen?* —
door Mr. P. VAN BEMMELN, Advocaat te Leiden.

De bovenstaande vraag is niet nieuw. Zij is reeds door sommige uitleggers van ons regt behandeld en in een' of anderen zin beslist. In het vorige jaar maakte zij bij de defensiën van juridische theses aan de Leidsche Academie een voorwerp uit van levendige discussie. Uit een dubbel oogpunt scheen het mij niet onbelangrijk die quaestie nogmaals aan een opzettelijk onderzoek te onderwerpen. Vooreerst geloof ik, dat men zich ter beantwoording derzelve niet op het juiste standpunt geplaatst heeft. In de tweede plaats hangt dezelve te zamen met de zeer onvolledige leer van onze handelswetgeving omtrent die regtsvoorschriften, welke den handel in het algemeen betreffen.

Eerst een enkel woord omtrent den strijd tot dusverre over de quaestie gevoerd. — In de commentaren van Mrs. PARKER DE RUYTER ROCHER VAN RENAYS, LIPMAN, DE MARTINI, DE PINTO, VAN HASSELT is zij niet aangevoerd; in de aantekeningen van Mrs. ASSER *c. s.* komt daaromtrent het volgende voor: «den aard. Ofschoon b. v. de aard der overeenkomst van dading, volgens art. 1888 B. W., geen bewijs door getuigen toelaat, zal niets verhinderen, dat eene dading *tusschen kooplieden over eene koophandelszaak*, door getuigen worde bewezen.» — Volgens deze aantekeningen kan dus eene dading door getuigen bewezen worden, zoo zij slechts een commercieel geschil tot onderwerp heeft en tusschen kooplieden geschiedt. Te regt wordt dading aangemerkt als eene overeenkomst, tot bewijs waarvan *wegens derzelver aard* geen getuigenbewijs in het burgerlijke regt wordt toegelaten.

Mr. VERNÈDE (1) bestrijdt de stelling van Mrs. ASSER *c. s.*, op grond, dat in art. 1888. §. 2. B. W. het bewijs van dading door getuigen ook in die gevallen wordt uitgesloten, waarin anders het getuigenbewijs zou kunnen worden toegelaten, *en dus ook in zaken van koophandel*. — Deze bewijsvoering schijnt mij onjuist; het B. W. zegt: «De overeenkomst is slechts van waarde, indien zij schriftelijk is aangegaan, al mogt zij ook eene zaak (het onderwerp der dading) betreffen, *waaromtrent het bewijs door getuigen zou kunnen worden toegelaten*.» Het springt in het oog, dat de *bedoeling*, de *gedachte* der wet bij deze laatste woorden geene andere is dan deze: «ook wanneer de verbindtenis of liberatie, waarover getransigeerd wordt, niet meer bedraagt dan eene waarde van 300 gulden.» (2). — Die woorden

(1) Handl. enz. Op. art. 1 Kh. Aanteek. B. 2.

(2) Verg. ZACHARIAE, *Handb. des Franz. Civilrechts*, II. §. 420. — Wat de overige gevallen betreft, waarin het Burgerlijk Wetboek getuigen-

bewijzen dus niets ten aanzien van het getuigenbewijs in handelszaken.

De meening van Mr. VERNÉDE is hiermede nog niet wederlegd. Het blijft de vraag, of de eerste zinsnede van a. 1888. §. 2. (waarop hij geenszins heeft aangedrongen) niet juist een' afdoenden grond voor zijne stelling oplevert? — Zal niet de stellige en algemeene bepaling: «deze overeenkomst is slechts van waarde, indien zij schriftelijk is aangegaan», niet zoowel voor civiele als voor commerciële dadingen moeten gelden?

De vraag moet aldus gesteld worden: wordt aan de bepaling van het Wetb. van Kooph. *omtrent het bewijs door getuigen van alle overeenkomsten* door het Burg. Wetb. gederogeerd, voor zoo veel dading betreft; — of wordt aan de bepaling van het Burg. Wetb. *omtrent het vereischte eener schriftelijke akte van dading* door het Wetb. van Kooph. gederogeerd ten aanzien van handelsdadingen?

bewijs toelaaten bewijze van het aanwezen van akten of overeenkomsten, de bepalingen van art. 1939^{en} 1940 kwamen hier geenszins in aanmerking. Art. 1939 (aanvulling van onvolledig schriftelijk bewijs door getuigen) werd reeds door de algemeene woorden van art. 1888 B. W.: «*Deze overeenkomst is slechts van waarde, indien zij schriftelijk is aangegaan*» op eene ondubbelzinnige wijze uitgesloten. — Art. 1940. §. 1. kan bij dading moeilijk van toepassing zijn; §. 2. 1°. is eene overbodige wetsbepaling; 2°. en 3°. handelen over verschillende overeenkomsten, niet over dadingen; alleen 4°. zou bij dadingen toepasselijk kunnen zijn. Doch dit geval, dat eene overeenkomst bij geschrifte aangegaan *wegens het verlies van dat geschrift* altijd met getuigen kan bewezen worden, ligt geheel buiten de strekking der woorden van ons art.: «al mogt zij (de dading) ook eene zaak betreffen, waaromtrent het bewijs door getuigen zou kunnen worden toegelaten.» Hiermede wordt natuurlijk niets beslist omtrent de vraag, of art. 1940 §. 2. 4°. ook bij dadingen toepasselijk is, dan of het door de algemeenheid der eerste zinsnede van art. 1888. §. 2. in zoo verre wordt uitgesloten. Ik heb slechts willen aantoonen, dat de meergemelde tweede zinsnede t. a. pl. geene andere strekking heeft, dan om de toepasselijkheid der eerste zinsnede *voor het geval van art. 1933* buiten allen twijfel te stellen.

De in den aard der zaak liggende en bovendien door den wetgever vastgestelde verhouding der beide wetboeken tot elkander geeft de oplossing gereedelijk aan de hand. Die verhouding is: het Burg. Wetb. staat tot het Wetb. van Kooph. gelijk de regel tot de uitzondering, of liever tot de afwijking. Alle bepalingen dus van het Wetb. van Kooph., waarbij afgeweken wordt van die des Burg. Wetb., derogeren aan deze laatste, niet omgekeerd, — ten zij in zoodanig geval òf het Burg. Wetb. òf het Wetb. van Kooph. de uitdrukkelijke bijvoeging inhouden, dat het omgekeerde zal plaats hebben. In het ons bezig houdende geval kan dan ook art. 1888. §. 2. B. W. slechts den regel, art. 1. W. v. Kooph. slechts de uitzondering bevatten.

Deze argumentatie schijnt reeds op zich zelve afdoende, zij wordt nog door de volgende gronden aan het Wetb. van Kooph. ontleend bevestigd.

Volgens art. 1. §. 2. W. v. K., wordt het getuigenbewijs toegelaten, «*in alle gevallen*» (van zaken van koophandel), en «*zonder aanzien van den aard of het bedrag des onderwerps.*» Men vatte beide bepalingen geenszins op, alsof zij elkander aanvullen, en eerst in hunne vereeniging de algemeene toelating van het getuigenbewijs uitdrukten. De woorden *in alle gevallen* bevatten daarvan reeds de meest ondubbelzinnige uitdrukking. De volgende woorden *zonder aanzien enz.* kunnen derhalve slechts eene eigenlijk pleonastische bepaling bevatten voor een paar gevallen, waarin de afwijking van de beginselen van het burgerlijk regt het meest te voorschijn trad, of waarin de wetgever allen twijfel, welke hij vreesde, dat omtrent zijne bedoeling kon ontstaan, heeft willen wegnemen.

Zonder aanzien van het bedrag des onderwerps heeft uitsluitend op art. 1933 B. W. betrekking, doch waarop doelt *zonder aanzien van den aard des onderwerps*?

Gewis niet op art. 1934, in het geval van dit art. voorziet slechts de algemeene bepaling *in alle gevallen*. Zal voormelde uitdrukking eenige toepassing vinden, zoo moet het althans wel zijn ten aanzien van dading. Bij dading toch is het *de aard van het onderwerp* der overeenkomst, anders gezegd *de aard* der overeenkomst zelve, welke de uitsluiting van getuigenbewijs, het volstrekte vereischte eener schriftelijke akte medebragt. — Wil men dus aan die woorden «zonder aanzien van den *aard* enz.» niet alle beteekenis ontzeggen, hunne meest onmiddellijke toepassing is: commerciële dading kan door getuigen bewezen worden.

Een tweede grond wordt door de laatste zinsnede van art. 1. W. v. Kooph. opgeleverd: «*ten ware bij dit Wetb. een bepaald middel van bewijs bij uitsluiting is voorgeschreven.*» — Men ziet, de eenige beperking en van den in art. 1. §. 2. gestelden regel, die de wetgever zich voorstelt, zijn die van het W. v. K. zelf, geenszins van het B. W. En men kan hier te minder een verzien of vergeten, eene *défaillance* van voorstelling of herinnering bij den wetgever aannemen, omdat het voor de hand lag aan eene uitzondering bij het B. W. gemaakt, zoo die in de meening des wetgevers bestond, te herinneren, en bovendien juist de bepaling van het B. W. omtrent dading eene zoodanige is, waarbij *een bepaald middel van bewijs bij uitsluiting is voorgeschreven*. Aangezien dus een verzien des wetgevers hier niet aannemelijk is, zoo moet de regel gelden: *qui de uno dicit, de altero negat*.

Was derhalve de beslissing onzer quaestie alleen afhankelijk van de verhouding tusschen art. 1 W. v. K. en art. 1888. B. W., die beslissing zou ontwijfelbaar deze

zijn: dading in zaken van koophandel kan door getuigen bewezen worden.

Doch de zaak is geenszins zoo eenvoudig. Te regt werd door iemand, die te Leijden de tegenovergestelde meening verdedigde, begrepen: dat het quaestieuse der zaak (de bovenstaande bewijsvoering in hare waarde gelaten zijnde) in iets anders gelegen was, dat het er op aankwam te bepalen, of eene dading in zaken van koophandel, of liever eene dading over handels-aangelegenheden, zelve tot het ressort des handels of onder het gebied van het handelsregt behoorde. Hij beantwoordde dit ontkennend op de volgende gronden.

Het handelsregt in het W. v. K. vervat is een exceptioneel regt. Deszelfs grenzen zijn en moeten worden bepaald door het W. v. K. zelf. Wil men dus weten, of dading over commerciële aangelegenheden door getuigen kan bewezen worden, zoo heeft men alleen te onderzoeken, of zoodanige dading volgens het genoemde Wetb. tot de daden van koophandel behoort (3). De volledige opgave dezer daden wordt gevonden in art. 3. en 4. W. v. K. In die artikelen wordt dading niet genoemd, en al was het daarin bepaalde, hetgeen allezins ontkend moet worden, voor analogische uitbreiding vatbaar, dan nog geven zij geen' enkelen grond om aan te nemen, dat dading voor handels-aangelegenheden, volgens de begrippen des wetgevers, als daad van koophandel moet beschouwd worden. Zij blijft aldus eene daad van burgerlijk regt, en kan dus alleen uit de schriftelijke acte daarvan opgemaakt bewezen worden.

Bij deze redenering is men in zoo ver op het ware standpunt geplaatst, als daarbij is ingezien, waarin de

(3) Verg. dezelfde meening in eene nota van een lid der 5de afd. (1825) bij VOORDEIN. W. v. K. I. p. 31.

Themis, D. XIV. 1e St. [1853].

twijfel gelegen is, waar dus ook de oplossing moet gezocht worden. Ik kan echter de prémissen, waarvan daarbij uitgegaan wordt, niet toegeven. Zonder dezelve opzettelijk te wederleggen, wil ik mijne beschouwing der zaak voordragen. Daaruit zal, zoo zij juist is, de onjuistheid der vermelde redenering van zelve volgen.

Algemeen, bijzonder Handelsregt.

Het handelsregt is het inbegrip der exceptionele *privaatregtelijke bepalingen* (of voor zoover het *privaatregt* in eene geschrevene wet vervat is, *wettelijke voorschriften*) door de behoeften en belangen des handels te voorschijn geroepen.

Het handelsregt en met name het Nederlandsche kan in twee afdeelingen, een algemeen en een bijzonder gedeelte, gesplitst worden. Het bijzondere gedeelte bevat de bepaling van regten en verpligtingen, voortvloeiende uit-, verbonden met bijzondere handelingen, daadzaken, ondernemingen, bedrijven, inrigtingen tot den kring des handels behoorende. Het algemeene gedeelte bevat die voorschriften, welke den handel in het algemeen, niet slechts eenig bijzonder gedeelte daarvan, betreffen, bij voorbeeld die omtrent alle commerciële schulden, processen, facta, personen . . .

De bepalingen van ons handelsregt (4) tot die categorie behoorende zijn de volgende:

De exceptionele regelen omtrent handelsprocedure, voor zoover die van algemeene strekking zijn; over de behandeling op de teregtzitting, art. 298—300 B. R., over dagvaarding, art. 301, 302 en 314; over conservatoir beslag, art. 305—311; over ten uitvoer legging;

(4) Hier is natuurlijk slechts sprake van het *privaatregt* in onze wetboeken vervat, niet bijv. van bepalingen van belastingwetten.

art. 315 en 316; over procedure bij den kantonregter , art. 321.

De leer van faillissement van kooplieden , W. v. K. III. B.

De leer van bewijs in zaken van koophandel, art. 1. §. 2. W. v. K., art. 1935. B. W.

De bepalingen omtrent lijfswang tegen kooplieden, openbare koopvrouwen, wegens verbindtenissen ter zake van koophandel, art. 586. B. R.

Termen welker verstand tot toepassing der algemeene bepalingen van handelsregt vereischt wordt.— Wat zijn zaken van koophandel in art. 1. §. 2. Wetb. v. Kooph.?

Voor de toepassing van dit algemeene gedeelte van ons handelsregt is het noodwendig de juiste beteekenis te kennen van de algemeene door de wet gebezigde termen: *zaken van koophandel of handelszaken* (5), *handelsschulden*, *schuldvordering uit daden van koophandel voortspuitende*, *verbindtenissen ter zake van koophandel* (6), *kooplieden* (7). Onderzoeken wij, in hoever wij de beteekenis dier termen uit de bepalingen onzer wetgeving of uit den aard der zaak en het begrip des handels kunnen leeren kennen?

Wie *kooplieden* zijn, zegt art. 2. W. v. Kooph., de gegeven definitie moet uit art. 3 en 4 nader bepaald worden. — Wat *handelsschulden* en *handelszaken* enz. zijn, wordt nergens gedefinieerd. Deze laatste term wordt zelfs in zeer onderscheidene beteekenissen gebezigd. Men vindt de beteekenis van *handelsprocessen* (8), die

(5) Artt. 298—301. 315. 321. B. R.; art. 1. §. 2. W. v. K.; art. 1935. B. W.

(6) Art. 305. 586. §. 1. 1°. 3°. B. R.

(7) Art. 764. 900. W. v. K.; art. 586. §. 1. 1°. 3°. B. R.

(8) Art. 298—301. 315. 321. B. R.

van *verplichtingen* (regten en verplichtingen?) van *commerciëlen aard* (9), terwijl in art. 1. §. 1. W. v. K. de uitdrukking *zaken van koophandel* in den meest algemeen en onbepaalden zin voorkomt (10).

Eindelijk wat beteekent in art. 1. §. 2. van hetzelfde Wetb.: *in zaken van koophandel*? — Men denke hier niet aan *verplichtingen*, gelijk in art. 5. Evenmin aan de handelingen en daadzaken, waaruit regten en verplichting van commerciëlen aard voortspruiten. Het woordje *in* (*zaken van Kh.*) sluit die vooronderstelling uit; iets anders ware het, zoo er stond: *wanneer het geldt . . . ten aanzien van* (*zaken van Kh.*), en dan voorzeker zou die beteekenis (= handelsfacta), hoewel wederom op zich zelve staande, de eenige aannemelijke zijn (11). Er blijft

(9) Art. 5. W. v. K. «De verplichtingen ontstaande enz. . . . zijn zaken van koophandel.» Het schijnt eene ongewone, onnatuurlijke aanwending van het woord «zaken» om daardoor verplichtingen te verstaan. Ook in onze wet is zulks eene hier alleen staande aanwending. Onze wet namelijk bezigt het woord *zaken*, als kunstterm, voornamelijk in twee beteekenissen (behalve van processen, geschillen): in die van stoffelijke voorwerpen, waarop regten kunnen worden uitgeoefend, die op eenige wijze tot het vermogen kunnen behooren; en in die welke in de gebrekkige definitie van art. 555. B. W. wordt aangeduid, en tevens in de Romeinsche divisio van *res corporales et incorporales* voorkomt (eene beteekenis, welke liever een wanbegrip mag genoemd worden uit de vereeniging van twee ongelijksoortige begrippen te zamengesteld, namelijk vooreerst uit alle stoffelijke voorwerpen, ten tweede uit alle vermogensregten behalve het eigendomsregt). De beteekenis van art. 5. W. v. K., heeft dus met de voornoemde niets gemeen.

(10) «Het B. W. is, voor zoo verre daarvan bij dit Wetb. niet bijzonderlijk is afgeweken, ook op zaken van koophandel toepasselijk.» Voorwerpen van burgerlijke of handelswetgeving zijn: handelingen (daaronder overeenkomsten), gebeurtenissen, toestanden met het vermogen der personen in eenige betrekking staande. Deze zijn dus ook de *zaken* van Kooph., waarop beide Wetboeken toepasselijk worden verklaard.

(11) Art. 75. Wetb. 1830, waaruit het tegenwoordige art. 1. §. 2. gesproten is, luidde: De *dadén* van koophandel worden bewezen door . . . enz. Zie VOORDEIN. W. v. K. I. p. 6.

dus over hier te denken óf aan *handelsprocessen*, óf aan eene onbestemde voorstelling, gelijk wij ook in §. 1. h. a., hebben aangetroffen, hier zoo veel als *in het commerciële*, zonder dat de processen, waarin deze regel moet toegepast worden, of de feiten, waarop zij betrekking heeft, daardoor eenigzins nader worden aangeduid.

Onwaarschijnlijk is het, dat die ruimere toelating van het getuigenbewijs in ons regt tot *handelsprocessen* beperkt zij. — Had de wetgever zulks gewild, voorzeker zou hij het duidelijker hebben te kennen gegeven, vooral daar die beperking in het Fransche regt bestond (12). Daar bragt het stelsel van regtspleging haar noodwendig mede; bij ons is het gewigt der onderscheiding van civiele en commerciële processen weggevallen, en mag aan die onderscheiding dus geen meerder practisch belang worden toegekend, dan hetgeen door de wet zelve ondubbelzinnig wordt aangewezen (meerdere spoed van procedure enz.). Daar §. 1. h. a. eene dergelijk onbestemde beteekenis bevat, ligt het voor de hand daaraan ook in §. 2. te denken. Eindelijk, daar het hier eene uitdrukking van *twijfelachtigen zin* geldt, is het zeker geoorloofd het gezag der beraadslagingen te hulp te roepen, en naar de meening van hen te vragen, die het artikel gesteld en goedgekeurd hebben. In de Memorie van Toelichting (22 Oct. 1834. Zie bij VOORBUIS, W. v. K. I. p. 14.) zeide de regering: «Hierdoor (d. i. door het overbrengen in de algemeene bepaling) zal die bepaling hare toepassing vinden in en omtrent alle geschillen,

(12) Art. 109. C. de Co.: «Les achats et ventes se constatent . . . par la preuve testimoniale, dans le cas où *le tribunal* croira devoir l'admettre.» Dezelfde regel wordt door de Fransche jurisprudentie op de andere handels-overeenkomsten toegepast (Cf. art. 1341. C. C. in fine), en aldus aan de tribunaux de commerce dezelfde bevoegdheid toegekend, welke zij volgens de oude usantie, door de ordonnantie van 1667 bevestigd, hadden. Zie TOULLIER. IX. 230—232.

«spruitende uit de handelingen bij het Wetboek vermeld.» De regering heeft dus bij de woorden *in zaken van koophandel* niet gedacht aan eene beperking tot handelsprocessen, maar aan de toepassing der bepaling bij alle in geschil zijnde commerciële handelingen.

Ik geloof dus dat men de meergemelde woorden moet verstaan in den onbestemden zin van: *in het commerciële, in materie van koophandel* (13), zoodat daaruit alleen kan worden opgemaakt, dat het getuigenbewijs bij ons toegelaten is, ten bewijze der facta tot het ressort des handels, tot het commerciële verkeer behorende.

Dit blijft ons dus over te kennen: welke is de aard, de omvang, de inhoud van het begrip des handels volgens onze wet (14)? Eerst daarna zal het mogelijk zijn te bepalen, wat men door handels-processen-schulden-facta te verstaan heeft.

Art. 2—5. *Bevatten eene omschrijving van het gebied des handels.*

Onze wet bevat inderdaad eene nadere omschrijving van het gebied des handels in art. 2—5 W. v. Kooph.

Het is eene dwaling te meenen, dat art. 3 en 4 eene optelling der handelscontracten, art. 5 van handels-quasi-contracten (om kortheidshalve zoo te spreken) geven. Wel is waar bezigt de wet in a. 3 en 4 de uitdrukking *dadens van koophandel*, men vatte die echter niet op in haren juisten en eigenlijken zin van op zich zelve staande commerciële handelingen, en dus voornamelijk

(13) Behalve art. 1935. B. W., zie nog een voorbeeld van dezen onbestemden zin in art. 33 R. O.: «zoo in burgerlijke als in handelszaken» (en *matière civile et commerciale*).

(14) Dit te bestemmen is van practisch belang voor de toepassing van het algemeen gedeelte van ons handelsrecht; — voor het bijzonder gedeelte zou zulks geheel overbodig zijn.

handels-overeenkomsten (15). — Nog minder gelooven, dat tusschen art. 3, 4 en art. 2. deze verhouding bestaat, dat eerstgenoemden slechts dienen om alle mogelijke op zich zelve staande commerciële handelingen te specificeren, welker gewone uitoefening iemand tot *koopman* maakt (16).

Ten bewijze onzer stelling, dat art. 2—5 niets anders dan de vermelde omschrijving bevatten, voegt het niet hier het gezag der beraadslagingen te raadplegen, en bijv. te onderzoeken, welken zin door de regering en door de afdeelingen aan de uitdrukking «daden van koophandel» gehecht werd; omdat namelijk het voornoemde gezag als niets afdoende te beschouwen is, wanneer de *inhoud* van art. 3 en 4 zelve noodwendig deze of gene strekking der opgave met zich brengt. Daarbij komt dat in de beraadslagingen veel over de zaak dooreengesproken is, doch uit de verschillende beweringen en meeningen geene bepaalde opvatting als die der wetgevende magt is af te zonderen (17).

Raadplegen wij dus alleen de meergemelde artikelen zelve. — Zij zijn hun ontstaan aan dergelijke artt. van

(15) In de beraadslagingen vindt men die opvatting niet uitgedrukt, aan het preciseren van den zin der uitdrukking *daden van koophandel* schijnt bij regering en kamer niet gedacht te zijn.

(16) Dit was de meening der 4^e afdeeling (a^o. 1834), vermeld bij VOORDUIN, p. 32—36. — Zij werd wederlegd door de regering in de memoria van toelichting, vermeld bij VOORDUIN, p. 36.

(17) Men zie echter de aangeh. mem. v. toel. bij VOORDUIN, p. 36, waarin op vrij onbestemde wijze aan de bedoelde opgave eene zeer *algemeene* strekking wordt toegekend: «De optelling der *onderwerpen*, welke als daden van koophandel worden beschouwd, heeft men in art. 4. bijbehouden, — niet zoozeer om de competentie te bepalen van den régtter, die daarover zal moeten oordeelen, als wel om de *objecten aan te duiden, waarover bij dit wetboek wordt gehandeld*, en daardoor bij de *toepassing van deze of gene wetsbepaling* allen twijfel te doen ophouden, of de *opgetelde onderwerpen* wel als *handelszaken* moeten worden beschouwd.»

den C. de Co. verschuldigd (632 seqq.), eene optelling behelzende der *actes de commerce* als middel om de competentie der tribunaux de commerce te bepalen (a. 631). *Actes de commerce* heeft daar geenszins eene technische of zelfs eenigzins bepaalde beteekenis; als zoodanig worden vermeld: conventions (achats, assurances etc.), entreprises, opérations, obligations (entre marchands etc.), lettres de change etc.

Het was te verwachten, dat men in ons Wetb., waarin de opgave niet geschiedde met het bijzonder doel om de competentie der handelsregtbanken te bepalen, geene mindere onbestemdheid zou gevonden worden. Als daden van koophandel worden dan ook gekenmerkt: overeenkomsten (art. 3. 4. 6°.—8°. 10°. 4°.); alle expeditiën (tot vervoer van koopmanschappen); alle vervoer van koopmanschappen (dat is: alle ondernemingen daartoe? of alle enkele daden van vervoer?); handelingen van kooplieden of commerciële personen als zoodanig (art. 4. 3°. 9°.), d. i. geenszins alleen de overeenkomsten tot hunnen handel speciaal behoorende, maar alle handelingen door hen ten gevolge, ter zake dier overeenkomsten verrigt; alles wat betreft of betrekking heeft tot (d. i. ongeveer, alle daden betreffende enz.) den wisselhandel, orderbriefjes, het bouwen, herstellen en uitrusten van schepen.

Zooveel blijkt, dat *daden van koophandel* in art. 3 en 4. geenszins overeenkomsten van commerciëlen aard beteekent. Onder dien gemeenzamen titel worden slechts eenige takken van handelswerkzaamheid opgesomd, ja de wet schijnt aan het woord *daad van kooph.* slechts deze beteekenis gehecht te hebben, dat zij daarbij aan regtsbetrekkingen gedacht heeft uit de activiteit der menschen haren oorsprong nemende; terwijl zij in art. 5. van regtsbetrekkingen spreekt, tot welker oorzaak of aanleiding hij in eene passieve verhouding staat.

Ik meen aangetoond te hebben, dat de bedoelde arti-

kelen geene andere strekking kunnen hebben dan omschrijving van het gebied des handels, — onverschillig of Regering en Staten-Generaal zich daarmede het bepaalde doel voor oog en stelden om de toepassing der algemeene handelsregtelijke bepalingen bij de wet te regelen, en die niet aan de begrippen des regters omtrent handel over te laten, dan wel of men zich bij het plaats en der artt. eigenlijk geen practisch doel bewust is geweest.

Het is hier de plaats niet om de meerdere of mindere volledigheid van de opgave der wet te onderzoeken. Ik wil alleen in het belang der quaestie, welke ons bezig houdt, eenige opmerkingen maken over begrip en omvang des handels volgens onze wet.

*Begrip en omvang des handels volgens het
Wetboek van Koophandel.*

Hoe onzeker ook de grenzen des handels mogen zijn, deszelfs grondbegrip is niet twijfelachtig. *Handel* is dat gedeelte van het menschelijk verkeer, hetwelk met het uitzigt op winst gerigt is op de verplaatsing en verspreiding van alle voorwerpen van levensbehoefte of weelde, welke voor verplaatsing en verspreiding vatbaar zijn. Als middenpunt van het handelsverkeer wordt dan ook door de wet beschouwd de speculatie van koop en verkoop van waren, als zijnde het naaste middel tot derzelver verplaatsing en verspreiding (art. 3). — Daaromheen groepeeren zich de overige bemoeijingen des handels (a. 4.), zeevaart, binnenlandsch transport, geldhandel enz., die daarvan als het ware accessoria zijn, of die daarmede in belangrijkheid (gelijk de land-assurantiën) niet kunnen mededingen.

Sommige handelingen zijn reeds op zich zelve, onafhankelijk van derzelver herhaling en van den persoon, die ze verrigt, van commerciëlen aard: het aangaan

van alle wisselverbindtenissen (18), alle assurantieovereenkomsten (19), de meeste contracten, zeevaart en zeehandel betreffende (art. 4. 4°. 6°. 7°. 8°.).

Andere handelingen dragen aan zich geen commercieel karakter, bijv. die behoorende tot de speculatiën van koop en verkoop, van koop en verhuring, van transport, van den geldhandel: zij zijn dus nimmer geïsoleerd te beschouwen. Alleen dan, wanneer zij bij herhaling geschieden, of tot eene onderneming behooren, zijn zij van commerciëlen aard. Dit vereischte is bijv. aanwezig, wanneer de handelingen van koop en verkoop (20) het

(18) Art. 4. 2°. — Verg. de mem. v. toel. bij VOORDUIN, p. 36. — De wisselverbindtenissen op een orderbriefje aangegaan slechts ten opzigte van kooplieden (ter zake van hunnen handel?).

(19) Dit volgt uit art. 4. 10°. Bij de beraadslagingen is het niet aangeduid. — Het is echter ondenkbaar, dat iemand, die van het assureren geen bedrijf, geene onderneming maakt, eene enkele assurantie als assuradeur sluite.

(20) Men zou kunnen meenen, dat de enkele speculatie van koopen om te verkoopen, door een' particulier zonder eenige herhaling verrigt, reeds commercieel was, omdat in art. 3. W. v. Kooph. geen ander vereischte wordt uitgedrukt, en van een' invloed der bepaling van art. 2. op die van art. 3. met geen enkel woord gesproken wordt. — Men vergelijkte EMILE VINCENS, *Exposition raisonnée de la législation commerciale* etc. tom. I. Liv. 2. p. 142 (n°. 25) en PARDESSUS n°. 12. — Maar hoe zal men bij een particulier weten, of het koopen en verkoopen eener zaak bij hem eene speculatie geweest is, of dat beide handelingen van elkander onafhankelijk zijn geweest, en het verkoopen der gekochte zaak eene toevalligheid was, — ten zij dit koopen of verkoopen van gelijksoortige of verschillende zaken bij hem zoo veelvuldig zij, dat daaruit het verband tusschen koop en verkoop duidelijk blijkt? Maar dan is hij ook koopman volgens art. 2. Is dus niet de qualiteit van den koper en verkooper, de omstandigheid dat dit koopen en verkoopen zijn bedrijf uitmaakt, het eenige criterium, waaruit men kan besluiten tot het bestaan van eene speculatie, of van dien zamenhang tusschen koopen en verkoopen, welke in a. 3. door het woordje *om* wordt aangeduid? Ik geloof dus, dat deze opvatting, waarvan het rationale en practische wel niet twijfelachtig zal zijn, ook in a. 3 van ons Wetb. bevestigd wordt.

Wat de in art. 3 gebezigde uit den C. de Co. overgenomen uitdrukking

bedrijf uitmaken van een' koopman, of andere handeligen het bedrijf van een expediteur, bankier, kassier enz., evenzoo wanneer koop en verkoop een noodwendig bestanddeel van het bedrijf eens industrieels zijn, hoewel zij slechts het accessoire gedeelte van diens nijverheid uitmaken (fabrijken, vele handwerken). Het is evenzeer aanwezig, wanneer de handelingen worden uitgeoefend bij wijze van associatie door handelsvennootschappen, wanneer zij verrigt worden door openbare instellingen, als banken en handelmaatschappijen (21), wanneer zij als een bedrijf door tusschenhandelaars worden uitgeoefend, enz. — Wanneer die handelingen het voorn. kenmerk van tot eene handelonderneming te behooren bezitten, zija zij alleen daardoor commercieel, ook wanneer met een niet-koopman gehandeld is (22).

betreft, *daad van koophandel is het koopen om te verkoopen* enz., waaruit men bij den eersten opslag zou alleiden, dat alleen het koopen, niet het verkoopen, commercieel ware, — die uitdrukking baart geene zwaarigheid, wanneer men aanneemt, dat hier de speculatie van koop en verkoop in het algemeen wordt aangeduid, en daaraan de onbestemde qualificatie *daad* van koophandel wordt gegeven. Men behoeft dan niet tot de kunstige argumentatie van PARDESSUS n°. 20 zijne toevlugt te nemen. — Verg. EMILE VINCENS, tom. I. liv. 2. p. 123.

(21) Zie een antwoord der regering bij VOORBUIN. p. 39 (n°. 13).

(22) Beschouwen wij de zaak nader bij de speculatie van koop en verkoop. Het is onverschillig, of een koopman voor zijnen handel waren heeft opgekocht van een ander koopman of van een niet-koopman, bijv. een' landbouwer, een' warmoezier enz., verder of hij die waren verkocht heeft aan een ander koopman voor diens handel of aan een' consommateur. — Oordeelt men de natuur van beide handelingen twijfelachtig, eene tweeslachtige natuur kunnen zij niet hebben, zij zijn of geheel of in het geheel niet commercieel, er is geen midden. Wel is waar geschiedt de handeling aan de eene zijde ter zake van handel, aan de andere zijde tot consumtie of tot een winstbejag niet tot den handel behoorende: de vraag, is de ondeelbare handeling van koop of van verkoop commercieel of niet, en dus aan de algemeene bepalingen van het handelsregt al of niet onderworpen, kan *daarom* niet met ja en neen tegelijk beantwoord worden, eene der zijden van de handeling moet de overhand behouden. — Zij ook

Eene derde opmerking is deze: terwijl aan de eene zijde vele door de wet vermelde handelingen, gelijk die van koop en verkoop, slechts dan commercieel zijn, wanneer zij tot eene handelonderneming behooren, zoo zijn aan den anderen kant vele handelingen in hetzelfde geval commercieel, hoewel zij overigens niet afzonderlijk door de wet vermeld zijn, of omdat zij geen bijzonder karakter (gelijk bijv. koopen om te verkoopen) aanbieden, of ten gevolge van een verzuim der wet: — het zij nu die handelingen op zich zelve beschouwd een hoofd-

niet bijv. alle assurantien commercieel, hoewel de grond hiervan alleen ligt in den aard der overeenkomst ten aanzien van den assuradeur, ten aanzien van wien zij namelijk als eene handelsspeculatie wordt aangemerkt, hoewel de daad van den geassureerde, die zijn huis, zijne meubelen, zijne oogst laat verzekeren, aan zoodanige speculatie geheel vreemd is.

Men werpe het Fransche regt hier niet tegen. Dat de handeling in dat regt nu eens voor den burgerlijken regter, dan eens voor de tribunaux de commerce kon gebragt worden, berustte geenszins daarop, dat dezelve aan de eene zijde commercieel, aan de andere zijde civiel is. Doch de particulier kan den koopman voor diens eigen regter dagen, en tevens voor den burgerlijken als den regelmatigen regter, de koopman kan den particulier niet dagen voor zijnen exceptionelen regter, het tribunal de commerce. Van het saisisseren van den burgerlijken- of handels-regter hangt verder alles, met name de aanwending van getuigenbewijs, af. — Het onhoudbare der bestredene tweeslachtigheid in ons regt springt terstond in het oog bij de toepassing der wetsbepaling omtrent getuigenbewijs. Waarvan zal het in de bedoelde gevallen afhangen of dit bewijs al dan niet mag gebruikt worden? Daarvan, wie de vordering instelt? Zal dan de particulier hetzelfde wel tegen den koopman, de koopman niet tegen den particulier mogen instellen, of welligt andersom?

Het komt mij daarentegen voor, dat art. 3. van ons Wetb. de bestredene opvatting niet toelaat: onze wet spreekt algemeen, zij had anders moeten onderscheiden. Ware het hare meening geweest de bedoelde handelingen als geheel niet commercieel te beschouwen, voorzeker zou zij die meening door de invoeging der woorden *tusschen kooplieden* hebben te kennen gegeven.

Ik kan daarbij niet zien, dat de toepassing van het beginsel, ook voor zoo ver het getuigenbewijs betreft, iets onbillijks bevat voor den

element van den hande eens koopmans uitmaken (23), het zij dezelve slechts als accessoria, als gevolgen van principale overeenkomsten voorkomen (24).

In hoeverre echter negotia voortgesproten uit-, in verband staande met handelingen, welke essentieel tot het ressort des handels behooren, daartoe nog moeten gebragt worden, of daaraan reeds vreemd zijn, dit moet in elk geval bijzonderlijk onderzocht worden, algemeene

particulier, als kooper (consommateur) niet alleen, maar ook als verkooper (bijv. landbouwer). Daardoor dat hij met een koopman handelt, treedt hij voor deze ééne handeling op het gebied des handels die hem overigens niet aangaat; daardoor onderwerpt hij zich aan de eigenaardigheid van het handelsregt, waarin niet de strenge vormen en sollemnele bewijsmiddelen, doch waarin de goede trouw (getuigenbewijs. koopmanshoeken) heerschappij voert. Leveren ook niet de boeken des koopmans bewijs tegen hem op, ofschoon hij zelf geene dergelijke bewijzen daartegen over kan stellen?

(23) Bijv. de speculatiën met bewaarneming (depositum regulare van waren of geld), geven in verbruikleen, de overeenkomsten omtrent rekening-courant, omtrent het openen van een crediet, het aangaan van verbindtenissen door de uitgifte van handelspapier, bij openbare banken de overeenkomst van bewaarneming (depositum irregulare) zonder retributie, doch onder verpligting van restitutie of uitwisseling aan den toonder van het door de bank uitgegeven bankpapier of bewijs van bewaarneming en met regt van gebruik of liever verbruik (verg. VOORDUIN, p. 39. n°. 13) enz.

(24) Bijv. borgstelling, pandgeving ter zake van handelsverbindtenissen; zoo ook minder talrijke, meer toevallig ten gevolge van andere transactien ontstane handelingen, zoo zij slechts met handels-operatiën in onafscheidelijk verband staan: ruiling eener reeds gekochte zaak voor eene andere, dading, compromis, wijziging bij overeenkomst eener bestaande handelsverbindtenis, verandering bij overeenkomst van schuldeischer of schuldenaar eener handelsschuld (novatie, subrogatie) tusschen kooplieden, nadere overeenkomsten omtrent aangelegenheden, welke aan commerciële handelingen (als koop en verkoop, transport enz.) hun ontstaan verschuldigd zijn, bijv. over te doene leveranciën, over prijzen, over schadevergoeding enz.

formulen zijn hier niet op te stellen. De regter heeft in elk bijzonder geval de toedragt der feiten te constateeren, en de handelsbegrippen te raadplegen (25).

Een afdoend bewijs voor onze stelling levert de wet zelve op. Art. 4. 3°. van het Wetb. luidt aldus:

«De *handelingen van kooplieden*, bankiers, kassiers, makelaars, houders van administratie-kantoren van publieke fondsen enz. *allen in hunne betrekking als zoodanig* (26).» Het is mogelijk, dat de bedoeling der stellers van art. 4. 3°. en de opvatting van Regering en Staten-Generaal eene meer beperkte geweest zij, dan de woorden schijnen mede te brengen. Die woorden echter zijn duidelijk, (de algemeenheid der uitdrukkingen, *handelingen . . . van kooplieden* (art. 2) . . . *in hunne betrekking als zoodanig*, laten geene andere opvatting toe, al mogt ook de optelling van *bankiers* enz. wegens de algemeenheid van het woord *kooplieden* daarbij overbodig geacht worden. En welke invloed kan eene *mogelijke* opvatting der wetgevende magt op die beslissing hebben, terwijl toch uit de beraadslagingen (27) geen enkel argument voor die opvatting is bij te brengen. Uit de beraadslagingen blijkt veeleer, dat men met art. 4. 3°. eene tweeledige bedoeling

(25) Een voorbeeld: een koop en verkoop van waren heeft tusschen twee kooplieden plaats gehad. De zaak is geleverd, de prijs betaald. Later wordt ontdekt dat de kwaliteit der waren niet aan beider meening heeft beantwoord. Daarop wordt eene nieuwe overeenkomst aangegaan, waarbij de verkoper zich geheel onverplicht verbindt, om den koper eene hem toebehoorende zaak tot schadevergoeding af te staan. — Hier bestaat geen verband tusschen de laatstgen. overeenkomst en den handel der beide kooplieden. — Anders bijv. is het gesteld met eene dading, welke aan een werkelijk geschil omtrent bepaalde commerciële regten en verplichtingen (omtrent het al of niet betaald zijn, het bedrag, de oorzaak eener handelsschuld) een einde maakt.

(26) Verg. art. 4. 9°.

(27) Zie VOORDUIN. p. 38 en 39.

gehad heeft, vooreerst om te bepalen, dat alle handelingen van kooplieden als zoodanig commercieel zijn, ten tweede om ten overvloede, tot wegneming van allen twijfel, eene nadere *optelling* te geven van *sommige takken van beroep, die tot den handel behooren* (28).

Met deze gegevens zal het ligt vallen te bepalen (29) wat daden van koophandel en wie dus kooplieden zijn, verder wat commerciële regten en verpligtingen (30), handelsprocessen (31), handelsschulden zijn, eindelijk welke *facta* tot het ressort des handels behooren, en dus in alle gevallen door getuigen kunnen bewezen worden? Houden wij ons alleen met deze laatste vraag nader bezig.

Handelsfacta.

De *facta* tot het ressort des handels behoorende, en omtrent welke dus elke algemeene regel over be-

(28) Zie VOORDEUN. p. 33. n°. 10.

(29) De begrippen van koopman en van daad van koophandel (in den zin van enkele handeling) oefenen volgens het bovenstaande een' wederkeerigen invloed op elkander uit.

(30) De zoodanige namelijk die uit overeenkomsten, handelingen, daadzaken tot den kring des handels behoorende ontsproten zijn.

(31) Die welke vorderingen betreffen, welke commerciële regten tot onderwerp hebben.— In de Regtsg. Opst. van Mrs. DES AMORIE VAN DER HOEVEN en DE VRIES (Amsterdam 1852. p. 73—81) wordt gevraagd, in hoeverre eene vordering tot benoeming van scheidsmannen als handelszaak kan beschouwd worden, dat is als het onderwerp, of wil men liever de oorzaak van een handelsproces? — De oplossing aldaar gegeven, dat zulks daarvan afhangt, of de zaak voor arbiters te behandelen al dan niet commercieel is, kan bezwaarlijk aan twijfel onderhevig zijn. Immers, wanneer het pactum compromissorium zelf commercieel is, omdat het handelsregten en verpligtingen ten onderwerp heeft, zoo is ook het regt daaruit ontstaande om benoeming van scheidsmannen bij den regter te vorderen van dezelfde natuur, dus ook die vordering, dus ook het proces daardoor ontstaan.

wijs, die de wet mogt geven, zou moeten gelden, zijn in de eerste plaats die overeenkomsten en daadzaken (Cf. art. 5), welke de hoofdbron der commerciële regten en verplichtingen uitmaken, verder de pacta tot die overeenkomsten behorende, andere *accessoire* contracten volgens het boven (p. 28) gezegde, eindelijk alle handelingen van partijen of derden, alle daadzaken en gebeurtenissen, welke met de commerciële regten en verplichtingen nit de voorn. overeenkomsten enz. voortgesproten in verband staan, of daarop *volgens derzelver eigenaardige natuur* invloed uitoefenen (32).

Een volledig onderzoek echter, naar *alle* handelsfacta, is voor de toepassing van art. 1. §. 1. W. v. K. eigenlijk overbodig. De uitbreiding toch van het getuigenbewijs door dit laatste art. heeft geene andere uitwerking, dan dat zij de beperkingen van het getuigenbewijs door het B. W. ingevoerd opheft. In alle andere gevallen stemmen beide Wetb. volmaakt overeen (art. 1932 B. W.), en de onderscheiding van al of niet commerciële facta is dus onnut.

De facta volgens het B. W. niet door getuigen bewijsbaar zijn :

(32) Bijv. alle physische toestanden, gelijk die van afgezondene koopmanschappen, alle werkingen der natuur, dat is van alle physische in- of uitwendige kracht ook door menschen aangewend op waren en koopmanschappen, op het vervoer derzelve enz., op de voorwerpen die het object eener verzekering uitmaken, de handelingen van partijen dolo of culpâ in onmiddellijk verband met hunne regten en verplichtingen staande, de handelingen en gebeurtenissen, die volgens den inhoud van zekere overeenkomsten op derzelve gevolgen van invloed zijn (conditien enz.). Onder die categorie van facta behooren daarentegen niet, de staat van personeu, alle overeenkomsten tusschen partijen of derden gesloten, wanneer die tot het handelsverkeer niet in zoodanige betrekking staan, dat zij daardoor zelve commercieel worden. Omtrent alle die feiten kunnen slechts de bepalingen van het burgerlijk regt gelden, al mogten zij ook op den regtstoestand tusschen partijen, en dus op den stand der zaak in een proces, een' aanzienlijken invloed uitoefenen.

Vooreerst, eene overeenkomst, voor zoo ver die eene verbindtenis ten bedrage eener waarde *f* 300 te bovengaande heeft daargesteld, even zoo elke handeling, waardoor die verbindtenis heeft opgehouden te bestaan (33).

Verder, die overeenkomsten (geenszins alle facta in het algemeen), waaruit zou voortvloeijen een regt om iets te vorderen, hetwelk volgens den inhoud eener schriftelijke acte (eene overeenkomst of verklaring van partijen bevattende) onverschuldigd is, of om iets te vorderen, boven hetgeen volgens de acte is verschuldigd.

Eindelijk, de facta bestaande in accessoire mondelinge overeenkomsten of verklaringen, welke vóór, bij of na het opmaken der acte, en buiten die acte om, zouden hebben plaats gehad omtrent het onderwerp in die acte vervat.

Hierbij komen nog de gevallen, waarin het B. W. eenig bewijsmiddel bij uitsluiting voor bepaalde overeenkomsten of handelingen (34) mogt hebben voorgeschreven.

Deze zijn derhalve de facta, bij welke onder de vermelde omstandigheden het getuigenbewijs door het B. W. is uitgesloten. De bepaling van het W. v. K. is alleen gemaakt om bij die feiten en onder die omstandigheden getuigenbewijs toe te laten.

(33) Dit schijnt althans de bedoelde strekking dezer wetsbepaling. In de woorden ligt het zeker niet uitgedrukt. In de beraadslagingen (bij VOORDEIN. B. W. V. p. 506 seqq.) vindt men geene enkele vraag gedaan, geene enkele meening uitgedrukt over den zin van het art.

(34) Een ander voorbeeld: Pand voor eene schuld boven de *f* 100 (art. 1197. B. W.).— In zoo verre eene notariële akte, waarbij hypotheek verleend wordt, tot de inschrijving (art. 1231. 2°. B. W.) wordt vereischt, is ook art. 1217. §. 1. toepasselijk, wanneer hypotheek voor eene handtesschuld mogt verleend worden. — Een ander voorbeeld zijn de feiten geldopneming en kwijting bij de subrogatie van art. 1437. 2°. B. W., tot bewijs waarvan het B. W. authentieke acten vereischt. De bepaling van het W. v. K. is ook hier toepasselijk, zoo slechts de subrogatie (verg. pag. 313) als eene handelsverrigting kan beschouwd worden.

Themis, D. XIV, 1^e St. [1853].

*Dading een handelsfactum, door getuigen
bewijsbaar.*

De bevestigende beantwoording der aan het hoofd van dit opstel gestelde vraag hangt van twee omstandigheden af. Vooreerst van de verhouding tusschen art. 1888. §. 2. B. W. en art. 1. §. 2. W. v. K.; wat daarvan zij, hebben wij boven (p. 15) gezien. In de tweede plaats hiervan, of en in hoeverre dading als eene commerciële verrigting kan aangemerkt worden? — Hieromtrent is het ons gebleken, dat dading een handelscontract daartelt, zoo dikwijls zij commerciële regten en verplichtingen ten onderwerp heeft, en alzoo volgens den aard der zaak en het W. v. K. tot het ressort des handels behoort, omdat zij namelijk *dan* slechts eene accessie van handelsverrigtingen is (35). Wanneer dit vaststaat, kan het niet twijfelachtig zijn, of dading is een *factum* tot den kring van het handelsverkeer behoorende, waarop dus de regel van art. 1. §. 2. W. v. K. omtrent de onbeperkte toelating van getuigenbewijs van toepassing is. Het is daarbij geenszins een vereischte, dat de dading tusschen twee kooplieden (36) geschied zij; ook eene dading tusschen een koopman en een particulier, zoo slechts het onderwerp commercieel is, bijv. omtrent gedane leverancien (verg. p. 27), is eene handelsovereenkomst.

Nog ééne opmerking aan het voorgaande ontleend moge hier bijgevoegd worden. Niet slechts kan het feit der overeenkomst van commerciële dading door getuigen bewezen worden, onafhankelijk van het bedrag des onderwerps, waarover getransigeerd wordt: dat bewijs wordt ook toegelaten tegen of boven eene schriftelijke acte van

(35) Verg. pag. 30.

(36) Zie ASSER. c. s., art. 1. W. v. K.

dading, en ten aanzien van mondelinge overeenkomsten of verklaringen, welke voor, bij of na het opmaken eener schriftelijke acte omtrent derzelver onderwerp mogten hebben plaats gehad (artt. 1934 en 1935 B. W.).

STRAFREGT EN STRAFVORDERING. — *Opmerkingen op artikel 165 der Gemeentewet, in verband met het Wetboek van Strafrecht van 1847; door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat te 's Gravenhage.*

Boete zoude eene uitmuntende straf wezen, als zij iets beteekende tegen een onvermogene. Onder de voorvaderlijke instellingen nogtans, toen de regter bekleed was met de magt van arbitrale correctie, maakte zulks weinig zwaarigheid. Men behandelde een iegelijk naar zijn staat en conditie en tastte aan den lijve wien men niet kon treffen in de beurs, volgens de fraaije regtsspreuk: *qui non habet in aere, luat in pelle*. Het groote arsenaal des Romeinschen regts liet ook hier niet verlegen en gaf in L. 1, § 3. D. de Pociis (48. 19) een wapen aan de hand waarmede men niet in gebreke bleef te schermen (1).

De Fransche revolutionnaire wetgever sloeg evenwel een ander pad in. Uitgaande van de begrippen van vrijheid en gelijkheid, begreep hij, dat het regt voor elken burger een en hetzelfde wezen moest, zonder onderscheid van rang en fortuin, en men, zoo wel wat de soort als de hoegrootheid der straf betreft, zoo weinig mogelijk aan de willekeur des regters behoorde prijs te geven. Daar

(1) WISSENBACH, ad ff. h. t. § 21. Cf. et CEIAC. in Quaest. PAULI. ad L. 15. D. de in ius voc.

hij nu boete niet uitwische uit de lijst zijner straffen, maar integendeel in vele gevallen bedreigde, moest zij worden uitgesproken tegen iederen schuldige, zonder er naar te vragen of hij bij magte is te betalen of niet.

De veroordeeling tot boete nu doet eene burgerlijke verbindtenis geboren worden en het scheen redelijk die schuldvordering ten aanzien der executie op ééne lijn te plaatsen met de meest bevoorregte. Boete en kosten werden dus verhaalbaar gesteld bij lijfswang. Naar burgerlijke regtsbegrippen komt de lijfswang te pas, onverschillig of de schuldenaar niet betaalt uit onwil of uit onvermogen. Ten einde echter den armen veroordeelde niet te lang in den kerker te laten zuchten, verordende men, dat de gegijzelde, op bewijs van zijn onvermogen, na een bestemden tijd zou worden ontslagen; voor politie-overtredingen nam men veertien dagen. Artt. 52, 53, 467 en 469 *C. P.*

Ontegenzeggelijk is dit alles zeer juridiek gedacht. Doch in de bepaling ten voordeele der onvermogenenden, hoe goed anders gemeend, schemert de waarheid door. De gijzeling dient niet zoo zeer om den schuldenaar te dwingen tot betaling, dan wel om den overtreder te straffen. Althans de ervaring leerde de gebreken van het stelsel kennen. In Frankrijk zocht men ze weg te nemen in de artt. 33—42 der Wet van 17 April 1832, bepalingen welke kennelijk niet zonder invloed gebleven zijn op de artt. 32—39 der Nederlandsche wet van 10 Junij 1840, houdende den 2^{den} titel van het *eerste* boek van het Wetb. v. Strafr. (*St. no. 21*).

Laatstgenoemde artikelen waren dus toegelicht geworden :

Wat de invordering der geldboete betreft is men uitgegaan van het denkbeeld, dat alle geldboeten moeten worden ingevorderd, het zij door executie op de goederen van den veroordeelde, het zij bij lijfswang — en de meening, dat er iets onbillijks in is gelegen, om alle

geldboeten zonder onderscheid door eene langdurige gijzeling in te vorderen, heeft aanleiding gegeven tot de bepaling van art. 39 volgens welke de regter voortaan in ieder geval den tijd zal bepalen gedurende welken een veroordeelde, wegens het niet voldoen der boete, in gijzeling zal worden gehouden. Alleen het maximum van den tijd heeft men hier bepaald, en men meent, dat op die wijze eene evenredigheid zal kunnen bestaan tusschen de mitgesprokene geldboete en de gijzeling die men niet kan ontkennen, dat inderdaad eenigermate geacht kan worden eene soort van straf te zijn.

Eindelijk heeft men, ter besparing van noodelooze kosten, nog bij art. 40 bepaald, dat de gegijzelde in de politie-gevangenis zou worden opgesloten (1).

Deze denkbeelden hadden nochtans reeds toen tegenstand ontmoet; want de gijzeling lijdt aan een dubbel gebrek. Voor den overtreder duurt zij langer dan gevangenisstraf, zonder beter te zijn, en aan staat of gemeente kost zij meer. Er openbaarde zich mitsdien al aanstonds een verlangen dat, met groot talent aangedrongen, later bij elke nieuwe behandeling van het onderwerp meer veld won, om namelijk bij niet-voldoening der boete daarvoor te doen in de plaats treden eene subsidiaire gevangenisstraf (2).

De Regering begon met zich, op grond der zuivere regtsbeginselen, sterk tegen die begeerte te verzetten (3), doch gaf ten laatste toe en droeg in dien geest de artt. 42—46 van het Ontwerp van 15 Jan. 1846 voor, die met eenige wijziging worden teruggevonden in artt. 31—34 van het Ontwerp van 29 Jan. 1847 en artt. 37—41

(1) V. D. HONERT. Het Wetb. v. Strafr. toegelicht I. 320.

(2) T. a. pl. 322 323. 324, 334.

(3) T. z. pl. 324.

van het ten slotte aangenomen Wetb. v. Strafr. (1). Ofschoon deze ommekeer aan de meerderheid groot genoeg gaf (2), mishagde zij zeer aan enkelen der meer vrijzinnige leden; inzonderheid aan den Heer VAN ROSENTHAL die meende, dat er eene keuze tusschen gijzeling en gevangenisstraf behoorde te bestaan: de eerste voor hen die niet zouden kunnen, maar de tweede voor hen die niet zouden willen betalen (3).

In art. 165 der Gemeentewet is nu insgelijks de subsidiaire gevangenisstraf ingevoerd. In haar antwoord aan de Kamer verklaarde de Regering ten deze het bovengenoemd Wetb. v. Strafr. van 1847 te zijn gevolgd. Evenwel is zulks zeer vrij of liever zeer onvolkomen geschied. Zoo leest men in art. 38 van dat Wetb.: «De in het voorgaand art. vermelde gevangenisstraf wordt niet als eene zwaardere, hoogere of andere straf dan geldboete aangemerkt.» In de Gmtw. komt niets dergelijks voor. De bepaling steunde niettemin op eene gezonde reden, want zij was, volgens de Memorie van toelichting van 1846, noodig, opdat niet alle vonnissen door den regter voor hooger beroep vatbaar worden geoordeeld of de gelegenheid ter voorkoming van regtsvervolging wordt afgesneden (4).

Het laatste bezwaar was misschien hersenschimmig. Art. 254 Wetb. van Strafv. kon nooit in zulk eenen bekrompen zin worden uitgelegd, daar de gevangenisstraf in geval van betaling der boete volstrekt niet in aanmerking komt, en bovendien, als haar vervangende, regtens niet is eene *zwaardere* straf. Trouwens, daar in art. 163 Gmtw. uitdrukkelijk van *vrijwillige* beta-

(1) T. z. pl. 326, 327, 328.

(2) T. z. pl. 326, 328.

(3) T. z. pl. 330.

(4) V. D. HONERT, Wetb. v. Strafr. I. 326.

ling der geldboete wordt gewaagd, is thans alle zwaarigheid ten deze weggenomen.

Maar met de appellabiliteit is het anders gelegen. In art. 44, 2^e lid, der R. O. wordt in de uitzondering (als zoodanig van strikte interpretatie) gesproken van hoogere of *andere* straf. Zonder wettelijke fictie nu, is de gevangenisstraf gewis eene andere dan de boete. Zoo heeft het de H. R. begrepen in eene jurisprudentie die gerust onomstootelijk kan genoemd worden (1). Art. 165 Gmtw. maakt derhalve alle overtredingen waarop het toepasselijk is voor hooger beroep vatbaar. Men mag twijfelen of de wetgever dit bedoeld heeft, vermits èn voor den Staat of gemeente èn voor de ingezetenen die twee instantiën in zoo geringe zaken vrij lastig en kostbaar zijn. Men had derhalve welligt consequenter gehandeld door de fictie van het Weth. van 1847 die in het stelsel niet wel gemist kan worden over te nemen.

Dit ware ook van belang geweest in verband tot art. 207 Weth. v. Strafv. Indien namelijk de gedaagde teregtstaat wegens twee overtredingen tegen iedere waarvan boete is bedreigd worden beide boeten opgelegd. Maar hoe thans met de subsidiaire gevangenisstraf? Zal zij voor *elke* of slechts voor *beide* boeten gezamenlijk tot het *maximum* van 3 dagen kunnen worden uitgesproken? Volgens de fictie van het Weth. van 1847 zou ontegenzeggelijk het eerste regtens wezen, maar, zoo als de wet thans ligt, m. i., het laatste, want, zoodra de gevangenisstraf ondergaan wordt, *vervangt* zij de boete, weshalve het in regten zoo moet worden beschouwd, als ware steeds gevangenisstraf, en niet boete, bedreigd geweest (2).

(1) B. v. Arr. v. 24 Febr., 6 April en 15 Junij 1852, bij v. D. HOBERT, *Strafv.* 1852-1. 96, 149, 273.

(2) Die gevangenisstraf heeft ook nog dit gevolg, dat nu steeds de regter de verschijning van den gedaagde in persoon zal kunnen bevelen.

Nog in een ander en misschien meer gewichtig punt treft men aanmerkelijk verschil tusschen het Wetb. van 1847 en de Gmtw. aan. De *Code Pénal* namelijk geeft aantasting des persoons voor boete en *kosten*. In de verschillende voordragten van ons Wetb. daarentegen, zoowel in degenen waarin de gijzeling voor de boete behouden als waarin zij door de subsidiaire gevangenisstraf vervangen werd, schafte men den lijfswang voor de kosten af en stelde ze uitsluitend door aantasting der goederen verhaalbaar. Wat de proceskosten betreft, verklaart de memorie van toelichting van 1839, is het minder doelmatig geacht, dat dezelve ook bij lijfswang zouden kunnen worden ingevorderd, daar dikwerf hierdoor de veroordeeling in de kosten inderdaad den veroordeelde zwaarder zou drukken, dan de straf zelve welke tegen het bedrijf is bedreigd (1).

Aan deze denkwijze bleef de Regering voortdurend getrouw (2). Ook bij de Kamer vond zij, met enkele tegenspraak (3), in het algemeen bijval. Het was juist gezien, want behoud van den lijfswang voor de kosten wordt waarlijk, vooral als men de betaling der boete door gevangenisstraf laat vervangen, voor onvermogende overtreders eene ondragelijke en onbillijke kwelling.

Intusschen vindt men hieromtrent geen woord in de Gmtw. Deze derogeert nergens aan de artt. 52 en 469 *C. P.*, zoodat haar stelsel, in lijnregten strijd met het Wetb. hetgeen men zich voorstelde na te volgen, daartoe leidt, dat de veroordeelde voor de boete gevangenisstraf ondergaat, en voorts voor de kosten nog gedu-
daar art. 226 *Strafv.* ook in politiezaken van toepassing is wat dit punt betreft. Arr. v. d. H. R. v. 29 Junij 1847, bij v. D. HONERT, *Strafr.* 1847. II. 98.

(1) V. D. HONERT, *W. v. Strafr.* I. 320.

(2) t. z. pl. 325, 327.

(3) t. z. pl. 322, 326.

rende veertien dagen kan worden gegijzeld. In de nieuwe jagtwet schijnt, het zij uit onoplettendheid, het zij opzettelijk, een dergelijk verzuim begaan, zoo als door het Hof van Zeeland reeds is geconstateerd (1).

Oppervlakkig zou men meenen, dat, wat er zij van de kosten, in ieder geval de lijfswang voor de boete door de Gmtw. was afgeschaft. Doch, nader bezien, is dit alles behalve duidelijk. De subsidiaire gevangenisstraf komt namelijk, volgens die wet, te pas bij iedere niet-betaling der boete, het zij uit onvermogen, het zij uit onwil (2), en dus zelfs in gevallen waar inning der boete met goed gevolg zou kunnen worden beproefd. Nu is in ons regt, in navolging van het vroegere, het beginsel gehuldigd, dat de veroordeeling tot boete eene burgerlijke schuld voortbrengt welke zelfs, bij vooroverlijden des veroordeelden, op zijne erfgenamen door middel van executie op de goederen kan worden verhaald (3). Het valt moeilijk aan te toonen, dat aan dit algemeene regtsbeginsel door de Gmtw. wordt gederogeed, en de burgerlijke executie ter zake der boete zal dus nog altoos plaats kunnen hebben, niettegenstaande de te ondergane subsidiaire gevangenisstraf.

Men werpe niet tegen, dat die gevangenisstraf de boete vervangt en mitsdien de schuld delgt (4), want daardoor wordt nog geenszins de mogelijkheid der executie uitgesloten vóór den aanvang der gevangenisstraf. In art. 38 van het Wetb. van 1847 wordt dan ook uitdrukkelijk van zoodanig verhaal gesproken, en wel naar

(1) Arr. van 25 Oct. 1852, Wkbl. n. 1381, welk arrest echter bestreden wordt in de *Opmerkingen en Mededeelingen* 1852, blz. 242—249.

(2) Besl. v. 29 Dec. 1851, 3 Jan. 1852, 17 Jan. 1852 (*Stbl.* nos. 220, 3 en 7.).

(3) Art. 455 Wetb. van Strafv. en daarop DE BOSCH KEMPER, III. 611. DE PINTO § 312, IIe ged. 612.

(4) DE PINTO, Strafv. § 155, IIe ged. 388.

aanleiding van de volgende in het voorloopig verslag gemaakte opmerkingen. «Ofschoon duidelijk genoeg blijkt, dat de Regering de bedoeling heeft, om voor de geldboete in allen gevalle de goederen des veroordeelden te doen aantasten, heeft men gevraagd, of het wel genoeg uitkwam, dat het geenszins van dien veroordeelde kan afhangen om, in plaats van de betaling, gevangenisstraf te kiezen.» En men achtte dit punt belangrijk genoeg, om bij het algemeen verslag er nog nader op aan te dringen. Ja, ten behoeve dier executie, werd de oorspronkelijk voorgestelde termijn van twee maanden ter voldoening der boete verlengd tot zes maanden (1). Het is dus onwedersprekelijk, dat het behoud der civiele executie zich zeer wel laat vereenigen met de invoering der subsidiaire gevangenisstraf. Maar, zoodra men toegeeft, dat de Gmtw. de burgerlijke uitvoerbaarheid der veroordeeling tot boete niet opheft, is er geene enkele reden waarom die ten uitvoerlegging wel zal mogen geschieden door aantasting der goederen, en niet door aantasting des persoons. De C. P. toch geeft den lijfswang met even zoo vele woorden en aan die algemeene wet wordt door de Gmtw. niet uitdrukkelijk gederogeed (2). Alzoo zal de onvermogende overtreder eerst voor boete en kosten gedurende veertien dagen in de gijzeling kunnen worden gehouden, krachtens den C. P., om daarna de subsidiaire gevangenisstraf te ondergaan, ontleend aan het Wetb. van 1847.

Dit resultaat is waarlijk stuitend, vooral wanneer men in het oog houdt, dat het hier misdrijven geldt, niet die gestraft worden, omdat zij kwaad zijn, maar die juist kwaad zijn, omdat zij gestraft worden. Het is derhalve te hopen, dat de jurisprudentie een ander gevoelen zal blijven

(1) V. D. HONERT, W. v. Strafr. I. 328.

(2) Vgl. echter Arr. v. d. H. R. van 28 Dec. 1852, Wkbl. n°. 1401.

omhelzen waarvoor misschien eenigen steun kan opleveren de omstandigheid, dat de woorden *of verhaald*, gelijk zoo even bleek, in art. 38 Weth. van 1847 met opzet ingelascht ten einde de burgerlijke executie te behouden, in art. 165 Gmtw. weder zijn weggelaten, even als daarin de termijn weder van zes in twee maanden is veranderd. Maar in ieder geval is het ongeoorloofd te schiften en moet dan de civiele aansprakelijkheid wegens de boete geheel weggeredeneerd worden. Want, laat men eens de executie op de goederen toe, dan kan men die bij lijfswang niet weren, zoo lang de C. P. bestaat, en daaraan niet met klare woorden is gederogerd.

In de veronderstelling nu, dat de civiele aansprakelijkheid geheel wegvalt, wordt, gelijk men bij de behandeling van het Weth. van 1847 niet zonder reden opmerkte, de betaling der boete geheel van de willekeur des veroordeelden afhankelijk gemaakt en dus eigenlijk slechts een middel om zich te onttrekken aan de gevangenisstraf die in waarheid de eenige normale en algemeene straf is. In de wezenlijkheid geschiedt dus juist het omgekeerde van de voorstelling in de wet. Verstreek echter eenmaal de fatale termijn, dan kan geene latere aanzuivering der boete meer van de gevangenisstraf bevrijden. Want, indien aan de veroordeeling niet is voldaan binnen twee maanden, nadat de veroordeelde tot betaling is aangevaard, wordt de geldboete, dus staat er geschreven, door gevangenisstraf vervangen, zoodat na het voorbijgaan dier twee maanden het in dier voege moet worden beschouwd, als ware nimmer boete, maar uitsluitend gevangenisstraf uitgesproken.

Anders weder was het stelsel van het Weth. van 1847 waarin art. 40 inhoudt: de voldoening der boete ontslaat van het verder ondergaan der in art. 38 genoemde gevangenisstraf. In het voorloopig verslag van 1843 werd

daaromtrent gezegd: de inhoud van dat art. heeft intusschen aan de voorstanders van den lijfswang nieuwe gronden aan de hand gedaan tot staving hunner meening, daar volgens dit art. die *later* betaalt, eigenlijk *twee malen* betaalt (1). Ook de heer PANNHUYNS sprak tijdens de openbare beraadslagingen in gelijken geest (2). In zooverre nu als men aan deze opmerking zekere juistheid niet ontzeggen kan, mag het stelsel der Gmtw. meer zuiver worden genoemd, maar dit levert dan eene nieuwe reden op om alle burgerlijk verhaal wegens de boete, zelfs voor het ingaan der gevangenisstraf, onbestaanbaar te verklaren, dewijl immers ook hij die, na bij executie tot gedeeltelijke voldoening te zijn genoodzaakt, later voor het overschot werd ingekerkerd, meer dan eenmaal zou betalen. Want de gevangenisstraf gaat in, het zij de gansche boete, het zij slechts een gedeelte daarvan is achterstallig gebleven, omdat alleen door betaling van het geheel aan de veroordeeling wordt *voldaan*.

Het komt mij derhalve wenschelijk voor, dat alsnog in art. 165 Gmtw. worden ingelascht de navolgende zinsneden:

« De voormelde gevangenisstraf wordt niet als eene «andere (3) straf dan de geldboete aangemerkt. Burgerlijk «verhaal ter zake der boete heeft geene plaats.»

«Veroordeelingen in de proceskosten ter zake van over- «treding van plaatselijke verordeningen worden ten uit- «voer gelegd op de goederen van den schuldenaar, niet «bij wege van lijfswang.»

Voorts maakt de uitgebreide magt, in artt. 163 en 165 Gmtw. den regter geschonken, kennelijk de aan

(1) V. D. HONERT, W. v. Strafr. I. 327.

(2) T. z. pl. 323.

(3) *Zwaardere of hoogere* verstaat zich dan van zelf.

den gemeenteraad verleende bevoegdheid tot strafbedreiging in vele gevallen zeer denkbeeldig (1). Om het uiterste te nemen, stelle men deze twee gevallen. B. begaat bij herhaling eene overtreding waartegen *f* 25, A. eene waartegen *f* 1 boete is bedreigd. Thans kan de regter B. wegens beide feiten gezamenlijk slechts tot twee, A. daarentegen zelfs tot *negen* dagen gevangenisstraf veroordeelen, of, om het stelsel der wet kort uit te drukken, voor onvermogenen is het bedrag der boete onverschillig.

In vergelijking met vroeger, is door art. 161 de magt van den gemeenteraad nog in zoo verre besnoeid (2), dat hij thans aan een *minimum* van straf (*f* 1, of één dag) gebonden is. Maar aan den regter wordt bij het opleggen der subsidiaire gevangenisstraf in art. 165 slechts een *maximum* gesteld. Mag hij dus des noods tot gevangenisstraf van *minder dan één dag* afdalen? Dit hangt alleen daar van af, of art. 465 *C. P.* hem zulks belet, en hieromtrent heeft reeds de H. R. het tegendeel beslist, door uit te maken (3), dat de bepalingen van artt. 465 en 466 *C. P.* die een *minimum* van gevangenisstraf en geldboete voorschrijven alleen kunnen geacht worden de politie-overtredingen bij het Weth. v. Strafr. bedreigd te betreffen. De regter kan derhalve, zelfs ten aanzien der hoogste geldboete, bepalen, dat zij door

(1) Er zijn dan ook reeds gemeenteraden geweest die het arbitrium indicis hebben pogen te beperken. Schoon, als in strijd met de wet, te vergeefs. Zie Besl. v. 3 Jan. 1852 en 17 Jan. 1852 (*St. nos.* 3 en 7).

(2) Het gene zeer te betreuren is, daar de ervaring het nut van zeer geringe staffen had aangetoond. V. D. HONERT, Weth. van Strafr. I. 310 en volg.

(3) Arr. v. 20 Jan. 1852, bij v. D. HONERT, Strafr. 1852, I. 35. Hetzelfde was de bedoeling met art. 44 W. v. Strafr. 1847, blijkens v. D. HONERT W. v. Strafr. I. 312.

eene gevangenisstraf van weinige oogenblikken zal worden vervangen.

Men mag vragen, of zoo doende niet te veel is overgelaten aan de wijsheid der kantonregters van wie de Regering zelve nog onlangs dit getuigenis aflegde: de overweging echter, dat tot dezen post in den regel benoemd zijn, en wegens het cijfer der daaraan toe te kennen bezoldiging wel gewoonlijk zullen benoemd worden, personen van wier bekwaamheid en dienstijver men nog geenerlei ondervinding heeft, moet van eene dadelijke benoeming voor het leven terug houden (1). Men zegge niet, er is herstel in appel, want veelvuldig appel *a minima* is toch volstrekt niet wenschelijk en het appel zelve waarschijnlijk slechts eene vergissing des wetgevers. Voor gemeenteraden die de straf aan zich willen houden is het dus raadzaam zoo weinig mogelijk boete, en zoo veel mogelijk gevangenisstraf te bedreigen. M. i. zou echter de zaak het best kunnen verholpen worden door aan den gemeenteraad te vergunnen althans het *minimum* der subsidiaire gevangenisstraf voor te schrijven. Er zouden dan achter de woorden: *gevangenisstraf van* in art. 165 moeten worden ingelascht de woorden: *niet minder dan het in de verordening bepaalde minimum, doch, enz.*

(1) Memorie van Toelichting op art. 40 van het (laatstelijk voorgedragen) Ontwerp van Wet op de Regterlijke Organisatie, bl. 13.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

De algemeene beginselen van Strafrecht, ontwikkeld en in verband beschouwd met de algemeene bepalingen der Nederlandsche strafwetgeving, door Mr. A. J. VAN DEINSE, Raadsheer in het Provinciaal Gerechtshof van Zeeland, Lid van het Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen, te Middelburg. Middelburg, bij J. C. en W. ALTORFFER, 1852, XXVIII en 465 bladz.

Het aangekondigde werk bevat eene systematische ontwikkeling van de algemeene beginselen van strafrecht, zoo als die door wijsbegeerte en wetenschap geleerd worden, in verband beschouwd met de bij de Nederlandsche strafwet vastgestelde algemeene bepalingen. Dat zoodanig werk voor de beoefening van dat gedeelte onzer regtswetenschap en bij de toepassing der wet eene wezenlijke aanwinst oplevert, zal wel niet behoeven te worden aangedrongen, en het regtsgeleerd publiek mag het dus voorzeker den geleerden en achtbaren schrijver dank wijten, dat hij die algemeene beginselen tot voorwerp van behandeling koos en de vruchten van dien veeljarigen arbeid in het licht gaf. Bovendien zal, bij de aanstaande voltooiing van het nieuwe strafwetboek, des schrijvers systema onontbeerlijk zijn. En het is inderdaad hoogst wenschelijk, dat daarbij de wenken van Mr. VAN DEINSE, — die, door zijne aanzienlijke betrekking in de magistratuur, zoo zeer in de gelegenheid is het voortreffelijke en gebrekkige der wet waar te nemen, — niet zullen worden veronachtzaamd.

Doch niet alleen dat dit werk een zamenfattend overzicht geeft van de wetenschap van het strafrecht in haren geheelen en uitgebreiden omvang, — voor de praktijk

zal het met niet minder vrucht worden geraadpleegd. Want, ofschoon hier geene bepaalde quaestien opzettelijk worden behandeld, zoo worden niettemin de voornaamste aangeduid en de bronnen aangewezen, die bij hare oplossing moeten in aanmerking komen; terwijl dikwijls deswege de slotsom van het eigen onderzoek des schrijvers medegedeeld wordt. Van daar dat overal, waar, ten opzichte van een of ander beginsel, verschil van gevoelen of verschillende regterlijke beslissing wordt aangetroffen, den lezer tevens, door eene naauwkeurige aanwijzing van litteratuur en jurisprudentie, de weg tot nader onderzoek wordt gewezen. Een aantal voorbeelden uit het gewone leven, tot opheldering van belangrijke vraagpunten van strafregt aangevoerd, strekken almede om aan het werk een onmiskenbaar praktisch nut te verzekeren.

Gaarne voldoe ik dus aan de uitnoodiging der redactie van dit regtskundig tijdschrift om de recensie van het aangekondigde werk op mij te nemen. Ik wensch daardoor behulpzaam te zijn om een uitmuntend boek in zijnen rijken inhoud en in zijne hooge waarde meer algemeen te doen kennen. Zoo ik hier en daar met den geleerden schrijver in gevoelen verschil en mij aanmerkingen veroorloof, zal men dit alzoo niet aan aanmatiging willen toeschrijven, daar ik bij voorraad de verklaring afleg, dat ik, omtrent onderwerpen van strafregt, in Mr. VAN DEINSE gaarne mijnen meester erken, en mijne bedenkingen alleen wil doen gelden als wenken tot nader onderzoek.

In de inleiding tot de algemeene beginselen van strafregt (p. 1 - 64) wordt, na de omschrijving en aanwijzing van het verschil en verband tusschen wijsgeerig en stellig regt, gesproken: *a.* over de hulpmiddelen tot de beoefening van het strafregt; *b.* over den oorsprong en de eerste regtsgronden van het strafregt; *c.* over onderscheidene leerstellingen, welke aangaande den oorsprong

en de gronden van het regt van straffen aangenomen zijn; *d.* over de leerstelling, welke, aangaande den oorsprong en de gronden van het regt van straffen, als de meest geschikte is aan te nemen; *e.* over den aard, strekking en omvang der strafwetten; *f.* over de toepassing dier beginselen op het Nederlandsche strafregt; *g.* voorts wordt de inleiding besloten met een geschiedkundig overzicht van het Nederlandsche strafregt; waarbij tevens p. 55 sqq. gevoegd is een hoogst belangrijk en kritisch verhaal van hetgeen sedert 1813 tot nu toe ten onzent is verrigt om tot eene nationale strafwetgeving te geraken.

Op p. 35 sq. der inleiding wordt geleerd, dat het strafregt een deel uitmaakt van het Burgerlijk regt (*jus privatum*) of van het Staatsregt (*jus publicum*): «van het *jus privatum*, voor zoor verre het ten onderwerp heeft de vergoeding wegens krenking van bijzondere regten en belangen, door handelingen, die de wet verklaart misdrijf te zijn; — van het *jus publicum*, voor zoo verre het de kennis ten doel heeft van de bevoegdheid des Staats en der gestelde magten, om de overtreders der wetten te vervolgen en te straffen, enz.» Is die stelling wel juist? Kan het strafregt, al is het dan ook slechts in zekere opzigten, gezegd worden een deel te zijn van het *jus privatum*? Mij dunkt, neen. Het *jus privatum* toch regelt de regtsbetrekkingen tusschen de bijzondere personen; het *jus publicum* daarentegen de betrekking tusschen den Staat en de burgers. VOGEL, in zijne Encyclopaedie § 14, definicerte met juistheid het staatsregt, «de Lehre von den Befugnissen und Verbindlichkeiten der höchsten Gewalt in einem Staate;» uit welk begrip noodwendig volgt, dat het strafregt alleenlijk *juris publici* zijn kan. Zie ook Mr. C. A. DEN TEX, Encycl. jurisprudentiae, § 117: «Qui propter crimina admissa poenas subire debent, eas patiuntur, non ut satisfiat privatis, qui forte ex delicto

«admisso damnum senserunt, sed ut satisfiat civitati, «cuius securitas per crimen admissum fuerat laesa.»

Uit dien hoofde komt mij de behandeling in § 427 sqq. «van het misdrijf, beschouwd als onregtmatige «daad, — als eene feitelijkheid, die inbreuk maakt op «de regten, door de burgerlijke wetten aan derden toe- «gekend, —» in een werk, dat de ontwikkeling der algemeene beginselen van strafregt bedoelt, minder juist geplaatst voor, te meer, daar die opzettelijke behandeling in de straks geciteerde §§, volgens p. 36 strekken moet om het strafregt als een deel van het jus privatum te beschouwen.

Mr. VAN DEINSE zal mij tegenwerpen, dat sommige bepalingen van den Code Pénal zijn gevoelen ondersteunen. Art. 51 schrijft voor, dat, wanneer er grond voor teruggave is, de schuldige bovendien jegens de partij *zal veroordeeld worden tot schadeloosstellingen*, waarvan, voor zoo verre zij bij de wet niet geregeld zijn, de bepaling aan de billijkheid van het Hof of geregte wordt overgelaten; doch zoodanigerwijze, dat zij nooit beneden het vierde deel der teruggaven mogen zijn. Art. 52 (zie ook art. 469) laat den lijfswang toe voor de ten uitvoerlegging der veroordeelingen tot geldboete, tot teruggaven en *tot vergoeding van schaden en interessen* en der kosten. Art. 54 (zie ook art. 468) bepaalt, dat bij te zamenloop van de boete of verbeurdverklaring met de teruggaven en *vergoedingen van schaden en interessen*, bij ongenoegzaamheid van de goederen des veroordeelden, *deze* laatsten zullen voorgaan; terwijl bij art. 55, ook voor de vergoeding van schaden en interessen, de solidariteit is ingevoerd.

Alle die bepalingen bevatten inderdaad voorschriften omtrent schadevergoeding, die, even als de straks te noemen bepaling van art. 73 C. P., in velerlei opzichten van de burgerlijke wet afwijken en waarbij de strafwetgever zich op een hem vreemd terrein heeft bewogen.

Doch daaruit kan, dunkt mij, moeilijk als beginsel worden afgeleid, dat het strafregt een deel van het burgerlijk regt zou uitmaken; hoedanig beginsel met den aard en de strekking van het strafregt zoozeer in strijd is. Ook zou men den Code Pénal bezwaarlijk als den grondslag kunnen erkennen, waarop ten deze zoodanig beginsel moest worden gebouwd; omdat daarin andere bepalingen voorkomen, waarbij de *actio publica* van de *actio privata* tot schadevergoeding streng wordt afgescheiden. Zie art. 10 C. P.: « de veroordeelingen tot de «straffen bij de wet bepaald, geschiedt altijd, onverminderd de teruggaven en *vergoedingen van schaden en interessen, welke partijen van elkander te vorderen mogen hebben.* » Art. 73 C. P. bepaalt, dat de herbergiers en logementhouders, overtuigd van langer dan vier en twintig uren iemand geherbergd te hebben, die gedurende zijn verblijf eene misdaad of een wanbedrijf heeft begaan, bij nalatigheid van op hun register, den naam, het beroep en de woonplaats van den schuldigden te boek gesteld te hebben, *civiliter* aansprakelijk zullen zijn wegens de teruggaven, schadevergoedingen en kosten dengenen toegewezen, aan wien die misdaad of dat wanbedrijf schade heeft toegebracht. Eindelijk wordt bij art. 74 voorgeschreven, dat in de overige gevallen van civiele aansprakelijkheid, die in zaken van lijf-, boet- of policiestrafpen zouden mogen voorkomen, de Hoven, regtbanken en geregten, voor wie deze zaken gebragt zullen zijn, zich naar de bepalingen zullen rigten bij het derde boek, vierde titel, tweede hoofdstuk van het Burgerlijk Wetboek (art. 1382 tot 1386 C. C.; thans art. 1401 tot 1405 B. W.) uitgedrukt.

Tot de ontwikkeling overgaande der algemeene beginselen verdeelde de schrijver zijn onderwerp in vier gedeelten:

Eerste gedeelte. De algemeene beginselen van strafrecht, ontwikkeld en in verband beschouwd met die, vervat in het Eerste en Tweede Boek van het Strafwetboek en daarmede overeenkomende wetten; p. 66 sqq.

Tweede gedeelte. De algemeene beginselen van strafrecht, afwijkende van die, vervat in het Eerste en Tweede Boek van het Strafwetboek, en voorkomende in eenige speciale wetten; p. 435 sqq.

Derde gedeelte. De vraag: in hoeverre de algemeene bepalingen, vervat in het Eerste en Tweede Boek van het Strafwetboek, toepasselijk zijn ook op bepalingen in andere wetten voorkomende; p. 441 sqq.

Vierde gedeelte. De gevallen, in welke van de algemeene strafwetten kan en moet worden afgeweken; p. 446 sqq.

I. Het Eerste Gedeelte wordt p. 67 verdeeld in twee titels. De eerste handelt over het misdrijf als schending der wet of overtreding der strafwet (p. 67 sqq.); de tweede over het misdrijf als onregmatige daad (p. 430 sqq.).

De gemelde eerste titel is de meest omvattende van het geheele werk en de rijkdom der daarin, met zooveel scherpzinnigheid en uitgebreide regtskennis, behandelde stof zoo groot, dat zelfs een breedvoerig verslag niet dan zeer onvolledig de waarde daarvan zou kunnen doen kennen. Het zij genoeg gezegd, dat in dien eersten titel, in eene bewonderenswaardige orde, een groot aantal in de wetgeving verspreide bepalingen tot hare beginsels zijn teruggebracht en daaruit verklaard. Ik bepaal mij alzoo tot eene korte voorstelling van sommige der in dien eersten titel behandelde onderwerpen.

A. In de eerste afdeeling (p. 68 sqq.) wordt gesproken over de vereischten om een misdrijf daar te stellen.

Mr. VAN DEINSE geeft hier vooraf eene definitie van misdrijf in het algemeen (p. 71); met het opsporen

waarvan de Fransche Criminalisten zich nimmer hebben ingelaten, de Duitsche daarentegen zich bij hunne redeneringen daartoe tot in de geringste bijzonderheden hebben verdiept.

Volgens den geleerden schrijver bestaat het misdrijf in *het toerekenbaar en onwettig doen of nalaten van eene daad, welke de wet of wettelijke verordening, onder bedreiging van straf verbiedt of gebiedt*. Eene definitie, die veel juister, althans vollediger, is dan die van art. 1 van het Ontwerp voor het nieuwe Nederlandsche Strafwetboek (1847).

De vereischten voor een misdrijf, die achtereenvolgens in hoofdstukken behandeld worden, zijn:

- 1°. dat er volvoerd zij eene uiterlijke daad;
- 2°. dat de daad den handelenden persoon toerekenbaar zij;
- 3°. dat de daad zij verboden of geboden onder bedreiging van straf;
- 4°. dat de daad onwettig zij ondernomen;
- 5°. dat de daad zij verboden of geboden door eene wet of wettelijke verordening;
- 6°. dat de daad het kenmerkend karakter hebbe, dat zij het misdrijf kan daarstellen;
- 7°. dat de daad alle criteria in zich bevatte, welke (objective) vereenigd het bepaalde misdrijf, het materiële feit daarstellen.

Omtrent het tweede vereischte wordt opgemerkt, dat de daad een uitvloeisel moet zijn van het zedelijk denken wilsvermogen van den handelenden persoon (p. 78). T. a. p. wordt verder gezegd: « Wij gelooven ons gerustelijk te kunnen vereenigen met hen, die vermeenen «te moeten verstaan, dat eene daad toerekenbaar is «dan, wanneer geoordeeld wordt, dat de handelende «persoon, bij het volvoeren derzelve, in dien ziels- en «ligchaamstoestand verkeerde, dat hij werkelijk gezegd

«moet worden met gezond denkvermogen en volledige «vrijheid van handelen, die daad, ook in hare onwet-«tige strekking, te hebben gekend en gewild.» Bij de toepassing dezer definitie op de misdrijven, welke onwillig door schuld of onachtzaamheid, enz. (culpa) gepleegd zijn, schijnt evenwel het slot derzelve te zeer beperkt.

Grondig en naauwkeurig worden (p. 81 sqq.) de uitzonderingen op den regel der toerekenbaarheid onderzocht, en wel 1° over de uitsluiting der toerekenbaarheid bij daders, die het strafbare hunner handelingen niet kenden. Daartoe worden gebracht krankzinnigen, enz.;

2° over de uitsluiting der toerekenbaarheid bij daders, die niet bij magte waren naar vrijen wil te handelen, en mitsdien tegen hunnen wil de strafbare daad volvoerden. p. 118 sqq. Deze uitsluiting heeft plaats, wanneer de dader tot handelen wordt gedwongen door overmagt, waaraan hij geen weêrstand kon bieden.

Nadat de schrijver tot dusverre heeft onderzocht, waarin het toerekenbare eener daad bestaat; in welk geval de toerekenbaarheid in haar geheel of gedeeltelijk aanwezig is, en wanneer die geheel ontbreekt, — gaat hij op p. 122 voort met de beantwoording der vraag, *door welke werkingen* der ziel die toerekenbare daden volvoerd worden. Daartoe behoort het onderzoek omtrent *moedwil* en *schuld*.

Opzet, opzettelijke wil, of moedwil, wordt door Mr. VAN DEINSE op p. 127 omschreven als te bestaan *in den bepaalden wil en het voornemen om een misdrijf te volvoeren*. Beter welligt: strafbaar *opzet* is de wil, om in strijd met eene bepaalde strafwet te handelen. Tevens wordt, bij die gelegenheid, met juistheid, het verschil van den *dolus* met de gewone toerekenbaarheid, alsmede met de *bijzondere drijfveren*, die de dader met het misdrijf kan hebben voorgehad, aangewezen.

Aan de behandeling van de vereischten van den moedwil en der vele wijzigingen, waaronder hij zich voordoet, worden p. 129 sqq. gewijd; terwijl op p. 135 sqq. over schuld (culpa) wordt gehandeld.

Als een beginsel bij de leer der toerekenbaarheid, stelde Mr. VAN DEINSE te regt, dat de daad in haren geheelen omvang en uitgestrektheid, doch ook niet verder, aan den dader toerekenbaar is. Dit beginsel leidt op p. 140 tot de beantwoording der vraag, in hoeverre aan den dader ook moeten toegerekend worden een tweede misdrijf of de misdadige gevolgen, die uit eene eerste handeling voortvloeijen. Zie p. 141 sqq.

De gezegde regtsvraag is vooral belangrijk, wanneer eene verwonding heeft plaats gehad; doch welke door den dood wordt gevolgd. Kan aan hem, die verwonde, ook de dood worden toegerekend, die van de verwonding het gevolg was? Het Romeinsche regt huldigde hier de ware beginselen, «in maleficiis voluntas spectatur, non exitus.» De oude schrijvers over het strafregt volgden dat beginsel, en stelden, dat wanneer iemand eenen ander, doch *zonder den wil om te dooden*, eene wonde toebragt, welke den dood veroorzaakte, *deze doodelijke gevolgen* alsdan den belediger *niet* konden worden toegerekend.

De toepassing van den Code Pénal leidde in Frankrijk tot eene geheel tegenovergestelde jurisprudentie. Werd vroeger de animus occidendi vereischt om wegens doodslag te kunnen worden veroordeeld, toen was die wil onverschillig. Ten onzent besliste de Hooge Raad (zie o.l. p. 142) almede, dat, *naar het stelsel van het Code Pénal*, de gevolgen van mishandelingen, ook dan zelfs, wanneer die *niet zijn bedoeld of voorzien*, den dader moeten worden toegerekend; derhalve dat, wanneer de slagen, zelfs indien er niet gebleken was van den wil *om te dooden*, eene wonde hebben veroorzaakt en deze

wonde weder den dood van den beleedigde heeft ten gevolge gehad, die dood aan den dader moet worden toegeschreven.

De regtspraak ten deze van ons hoogste regterlijk Collegie is, in het stelsel van den Code Pénal, volkomen juist. Doch daarom zou het vooral van belang zijn, al ware het ook door eene partiële verbetering der strafwetgeving, dat zoodanig hard of onbillijk en met goede regtsbeginselen strijdig stelsel, — even als dit in Frankrijk in April 1832, bij eene wet, geschiedde, — spoedig worde opgeheven.

Bij de behandeling van het vierde vereischte voor een misdrijf, dat namelijk de daad onwettig zij ondernomen en volvoerd, treft men een belangrijk overzigt aan van de leer der praejudiciële quaestien. Zie p. 148 sqq. Vervolgens wordt p. 155 sqq. gehandeld over de gevallen, waarin het bestaan des misdrijfs kan afhangen van het al of niet regtmatig gebruik maken en uitoefenen van een staatsburgerlijk of administratief regt; op p. 157 sqq. over de toestemming des beleedigden; op p. 162 sqq. over de gevallen, wanneer de daad door de wet bevoelen is, of ter voldoening aan een wettig bevel plaats heeft; eindelijk op p. 165 sqq. over daden in *noodweer* volvoerd, d. i. in de uitoefening van het regt van zelfverdediging.

Tot het daarstellen van een misdrijf wordt ten vijfde vereischt, dat de daad verboden of geboden zij door eene wet of wettelijke verordening. Te dezer plaatse wordt dan ook gehandeld over den aard, de strekking, de kenmerken van regtsgeldigheid der strafwetten, en de wijze, hoe ze moeten worden toegepast.

Nadat p. 177—235 het begrip van wet onderzocht is en de wetten en verordeningen, welke hier te lande zijn uitgevaardigd, met de kenmerkende vereischten tot hare geldigheid, zijn aangewezen; op p. 235 sqq., naar aau-

leiding van art. 4 C. P. en art. 4 der wet, houdende alg. bep. van wetg., de gevallen behandeld zijn, dat de wet op het oogenblik der handeling *nog niet* bestond, of omgekeerd, bij het plegen der daad moet geacht worden *niet meer* te bestaan; — gaat de geleerde schrijver (p. 240 sqq.) voort met na te gaan, hoedanig de wet op het feit moet worden toegepast en daarbij als grondslag van beslissing, verwezen naar art. 11 en 12 der wet, houdende alg. bep.

Het voorschrift van het aangehaalde art. 11 leidt evenwel in strafzaken tot eene andere en meer beperkte toepassing dan in het Burgerlijk Regt. Eene verwijzing naar art. 1 van het Wetb. van Strafv. («niemand mag tot «straf vervolgd of veroordeeld worden, dan op de wijze «en in de gevallen, bij de wet voorzien») zou, dunkt mij, hier beter op hare plaats geweest zijn.

Hoe waar het toch, als algemeene regel van wetsuitlegging, zijn moge, hetgeen de geachte schrijver zegt (p. 243): «dat men de wet moet toepassen, juist zoo «als de wetgever gewild heeft, dat dezelve zou worden «toegepast; met dien verstande, dat men daarbij zich «niet moet bepalen tot de *bloote bewoordingen*, maar «zulks moet uitstrekken *tot de bedoeling en den wil «des wetgevers*,» — is het niet minder waar, dat men op die wijze ligtelijk, volgens eene vooronderstelde bedoeling des wetgevers, straffen oplegt in gevallen, waarvoor de wet, volgens hare strenge letter, nie werd geschreven. Eene strafregtelijke bepaling kan onduidelijk zijn, of woorden bevatten, die van elders toelichting behoeven; in die gevallen zal wel niemand ontkennen, dat uitlegging te pas komt; doch die uitlegging zal alsdan immer zóó behooren te zijn, dat het door uitlegging verkregen resultaat met de woorden, waarmede de wetgever zijnen wil of bedoeling uitdrukte, overeenstemt. Is dus, bij de wet, *voor een bepaald geval*

eene strafbepaling gemaakt, kan zoodanig wetsvoorschrift niet worden uitgestrekt tot een *niet uitdrukkelijk* opgenoemd feit, al ware ook, tot bestraffing daarvan, overigens dezelfde ratio legis aanwezig. Men zal het er, in zoodanig geval, mijns inziens, eerder voor moeten houden, dat de strafwetgever die grenzen van toepassing heeft gewild, en alzoo, op grond van de woorden, die hij gebruikte, *niet* heeft gewild, dat zijne wettelijke bepaling over die grenzen wierd uitgebreid. Maar zullen dan slechte en laakbare handelingen en verkortingen van maatschappelijke en bijzondere regten straffeloos moeten worden geduld? Die bedenking is inderdaad van groot gewigt, doch kan voor den regter geene reden zijn om eene extensieve uitlegging toe te laten. De taak der wetgevende magt zal het moeten zijn om de leemte, die de praktijk in de strafwetgeving aanwees, door een nieuw wettelijk voorschrift aan te vullen (1).

Om het aangevoerde kan ik mij niet vereenigen met Mr. VAN DEINSE, wanneer hij op p. 249 sqq. extensieve interpretatie in strafzaken toelaat. «Van de interpretatio *«extensiva»* zegt de geachte schrijver, «is rede, indien «de woorden eene meer beperkte beteekenis hebben, «dan volgens des wetgevers bedoeling daaraan kan worden toegekend *en men dus ook die beteekenis der woorden moet uitbreiden*. Zulks heeft plaats, wanneer de «wet toegepast wordt op gevallen, die ontegenzeggelijk *«bedoeld*, maar *niet uitdrukkelijk opgenoemd* zijn. Som-

(1) «Toutes les fois» leert te regt CARNOT, Commentaire sur le Code Pénal, dispos. prélem. art. III, n°. 17, «que l'on ne peut faire rentrer le «fait incriminé dans l'application de la loi pénale, sans entasser argument «sur argument, raisonnement sur raisonnement; toutes les fois que l'on ne «peut établir le système de culpabilité que sur des analogies et «des inductions, il y a *nécessité* de prononcer son acquittement. — Le «législateur est là pour suppléer au silence de la loi ou à son obscurité; c'est «à lui seul que le droit en est réservé: un coupable pourra bien échapper, «par ce moyen, à la vindicte publique; mais on peut y obvier pour l'avenir.»

«migen zijn van gevoelen, dat zoodanige uitbreidende «wetsuitlegging in criminalibus niet kan worden aange- «wend; doch wij gelooven, dat alle deswege bestaande «zwarigheid wordt opgeheven, indien men dezelve onder- «scheidt van de toepassing der wet bij analogie.»

De toepassing der wet bij analogie acht de schrijver met de beginselen van strafregt in strijd, op grond, «dat «daarbij de wet niet zoo zeer wordt uitgelegd, als wel «aangevuld.» De grens, tusschen uitlegging bij extensieve interpretatie (*legis analogia*) en aanvulling (*juris analogia*) eener wet, zal echter in voorkomende gevallen, moeijelijk kunnen getrokken worden. Het zij men de wet verklaart *ex ratione juris*, of *ex ratione legis*, en de slotsom dier uitlegging moet de toepassing zijn op een door de wet *niet uitdrukkelijk genoemd* geval, zal in het strafregt, naar mijn oordeel, die uitlegging (althans voor de ten onzent vigerende strafwetgeving) steeds moeten worden verworpen; omdat, volgens art. 1 van het Wetb. van Strafv., niemand tot straf mag vervolgd of veroordeeld worden dan in de *gevallen, bij de wet voorzien* (1).

B. Door welke personen kan het misdrijf gepleegd

(1) Mr. J. H. DE SITTER, in zijne verhandeling over extensieve interpretatie en analogische wetstoepassing in strafzaken, voorkomende in de Nieuwe Bijdr. voor Regtsg. I. p. 10, schreef: «Extensie of restrictie zijn adaarenboven resultaten van een ingesteld onderzoek, het zijn geene «voorwaarden, waaraan dat onderzoek *a priori* kan gebonden worden, zoo- «dat wel de eene, maar niet de andere de uitslag daarvan zijn mag, en «men moet dus noodwendig of iedere wijze van logische verklaring der «strafwet verwerpen, of het beginsel aannemen met alle zijne consequen- «tiën.» De juistheid van dit dilemma kan ik echter niet toegeven. Tertium hic omnino datur. De regter namelijk zal, bij de verklaring der wet, steeds logisch moeten te werk gaan, zoo als elke interpretatie zijn moet. Indien evenwel het resultaat dier logische interpretatie den regter leidt tot uitbreiding der strafwet op een niet uitdrukkelijk opgenoemd feit, zal hij, naar aanleiding van art. 1 Wetb. van Strafv., den beschuldigde moeten vrijspreken.

worden? De beantwoording dezer vraag wordt in de tweede afdeeling (p. 257 sqq.) geleverd.

Te regt wordt hier (p. 258) aangenomen, dat een *corpus morale* niet bij magte is om een misdrijf te plegen. De quaestie zou echter beter gesteld zijn geweest, indien de geachte schrijver nog afzonderlijk van vennootschap en maatschappijen gesproken had. Alsdan zouden (p. 259) de vennootschappen van koophandel, de maatschappijen van levensverzekeringen, pensioenfondsden, brandassurantiën, enz. niet onder de zedelijke ligchamen, — gelijk hier ten onregte geschiedde, — hebben behooren te worden gerangschikt.

Behalve personen, die zich binnen het grondgebied des rijk's ophouden, zijn ook soms personen, die zich buiten 's lands bevinden, aan de strafwetten onderworpen. Over beide gevallen wordt p. 262 sqq. breedvoerig gehandeld.

Als een volkenregtelijk beginsel neemt de schrijver te regt aan, dat, de gezanten van vreemde Mogendheden en hunne familiën niet onderworpen zijn aan onze strafwetten (1); doch gewaagd is evenwel de stelling, — die de geachte schrijver hier p. 267 bijvoegt, — «dat zij eene *eigene rechtsbedeeling* uitoefenen omtrent misdrijven in hunne woningen door hun gevolg gepleegd; «behoudens het regt van den Staat om derzelver verwijdering te provoceren, of, in gevallen van noodzakelijkheid, hen ter verzekering der openbare veiligheid «uit het land te verdrijven en te verbannen.»

(1) Bij de ordonnantiën der Staten-Generaal van 11 Augustus 1676 en 9 September 1679, en de resolutiën der Staten van Holland van 8 Augustus 1659, 30 Julij en 14 Augustus 1681, is bepaald, dat de personen, bedienden en goederen van uitheemsche gezanten niet aan den Nederlandschen regter onderworpen zijn. Die verordeningen zijn tot nu toe van kracht gebleven. Zie te regt in de *vierde Verzameling van Regtsgeleerde adviezen*; p. 13.

C. In de derde afdeeling (p. 274 sqq) wordt aange-
toond waar het misdrijf moet gezegd worden gepleegd
te zijn. Aldaar leert Mr. VAN DEINSE te regt, dat, wat
ook de dader moge hebben aangewend tot het plegen
van laster door het schrijven, of door het opzenden van
het stuk en anderzins, het misdrijf van *laster bij ge-
schrifte* alleenlijk kan worden daargesteld door de
openbaarmaking, en dus alleen op die plaats, waar
zulks bepaaldelijk bewerkstelligd wordt. Deze quaestie
kan zich voordoen, wanneer iemand binnen Nederland
een spotschrift ten laste van een Nederlander zamenstelt,
en dit buiten het Rijk in een openbaar blad doet opne-
men (1). Anderen evenwel zijn van gevoelen, dat in zoo-
danig geval de laster bedreven wordt *bij het schrijven
van het opstel*.

D. Over de voorwerpen, waartegen, bij overtreding
der strafwet, het misdrijf gepleegd wordt, handelt de
vierde afdeeling (p. 276 sqq.); terwijl

E. in de vijfde afdeeling (p. 285 sqq.) onderzocht wordt,
in hoeverre de dader gezegd wordt het misdrijf te heb-
ben *volvoerd*, of zulks *gepoogd* te hebben.

In art. 46 van het ontwerp van het Strafwetb. (1847)
wordt gezegd, dat door poging tot misdrijf verstaan
wordt elke daad, welke met het te plegen misdrijf in zoo-
danig verband staat, dat zij als een begin van uitvoe-
ring van hetzelfde moet worden beschouwd. Een hoofd-
gebrek in die definitie is voorzeker dit, dat niet uit-
drukkelijk gesproken wordt van den *wil* des daders om
het misdrijf te volvoeren, van hetwelk zijne handeling
als een begin van uitvoering moet worden aangemerkt.
Van poging kan alleen sprake zijn bij zoodanige misdrijf-

(1) De op die wijze gepleegde laster zal echter niet straffeloos gepleegd
worden. Zie art. 369 Code Pénal: « Les calomnies mises au jour par la
«voie de papiers étrangers, pourront être poursuivies contre ceux qui au-
ront envoyé les articles, etc.»

ven, die *met opzet* (dolo en alzoo niet culpa) bedreven worden. Nu kan, tot verdediging dier definitie, wel worden aangevoerd, dat in het woord *poging* het willen, in den straks genoemden zin, ligt opgesloten; doch, tot voorkoming van misverstand bij de toepassing der wet, is het beter het vereischte van den wil des daders, om het misdrijf te plegen, in de definitie totidem verbis op te nemen. Uit dien hoofde verdient de door Mr. VAN DEINSE op p. 285 voorgestelde definitie der poging, boven die van het gemeld Ontwerp, verre de voorkeur. Volgens den geleerden schrijver laat zich de *poging* omschrijven, als eene daad, die is ondernomen met den wil om eenig bepaald misdrijf te volvoeren, door welke dat misdrijf wel is begonnen, doch niet nog in zijn geheel daargesteld.

F. De zesde afdeeling (p. 300 sqq.) is gewijd aan het onderzoek, hoedanig het misdrijf volvoerd wordt door één persoon, of hoe meerdere personen daartoe medewerken (leer der medepligtigheid). Achtereenvolgens wordt hier aangewezen naar welke kenmerken de misdadig handelende persoon te beschouwen is, als *dader* (die het feit *volvoert*), als *mededader* (die aan de volvoering *deelneemt*), als *medepligtige* (die in het plegen *behulpzaam* is. Medepligtigheid in engeren zin), of als *begunstiger* (die, na het volvoerde feit, den dader in de gevolgen *begunstigt*).

G. Over de onderscheidene soorten van misdrijven in het algemeen spreekt de zevende afdeeling (p. 331 sqq.). Een en twintig onderscheidingen van de misdrijven worden hier medegedeeld, bij ieder van welke ons bestek niet gedooft stil te staan. Zij vinden haren grond in de beschouwing van het misdrijf, met betrekking, of tot de *onderwerpen*, tot welker beveiliging en handhaving de strafwet daargesteld is; of tot de *soort der straffen*, waarmede de misdrijven bedreigd zijn; *den regter*, die

van dezelve moet kennis nemen; den aard der *handelingen*, die het misdrijf daarstellen; de *personen*; door welke zij bedreven worden; of tot de *wijze* waarop, volgens de voorschriften der regtspleging, de strafwet moet worden toegepast.

H. In de achtste en laatste afdeeling van het eerste gedeelte van dit werk (p. 356 sqq.) wordt gehandeld over de op het misdrijf vastgestelde *strafbedreiging*, en daarbij 1° over de straffen in het algemeen, naar haren aard, regtvaardigheid en doeleinden; 2° over de straffen in het bijzonder, welke bij de Nederlandsche strafwetgeving zijn aangenomen; 3° over de hoegrootheid der straf, of den maatstaf, naar welken de straf moet worden opgelegd.

II. De tot dusverre door den geachten schrijver behandelde beginselen van strafregt zijn van algemeene toepassing. Bij sommige speciale wetten zijn niettemin, als bij uitzondering, andere beginselen aangenomen, die van de in het eerste gedeelte van dit werk ontwikkelde algemeene beginselen afwijken. Daarover wordt in het tweede gedeelte (p. 435 sqq.) gehandeld en als voorbeelden van zoodanige afwijkende wetsbepalingen opgenoemd: *a*, de verordeningen op den waarborg van gouden en zilveren werken; *b*, die op de quarantaine; *c*, die op het schoolwezen; *d*, die op het vervoer van buskruid; *e*, die ter beteugeling van het begunstigen der desertie van krijgslieden; *f*, die ten aanzien van zeebrieven en Turksche paspoorten; *g*, die ter wering en uitroeijing van den slavenhandel; *h*, de militaire wetboeken; *i*, belastingwetten; *k*, de overtredingen der wet op het notaris-ambt; *l*, de overtredingen door ambtenaren van den burgerlijken stand.

III. Dat de algemeene beginselen van strafregt, die in het eerste en tweede boek van den Code Pénal vervat zijn, toepassing vinden bij de in het derde en vierde

boek van dat Wetboek omschreven misdrijven, is boven bedenking. In hoeverre echter kunnen en moeten die algemeene beginselen ook worden toegepast op overtredingen van speciale wetten en verordeningen? De wetgeving heeft die vraag niet beantwoord en deswege daardoor veel onzekerheid laten bestaan. Aan de beantwoording dier vraag wijdde de geachte schrijver het derde gedeelte (p. 441 sqq.) van zijn werk, en kwam tot de juiste slotsom, dat, wanneer bij speciale wetten uitdrukkelijk en expressis verbis aan de algemeene bepalingen van het Code Pénal is gederogeerd, die afwijkingen alsdan geldende zijn; doch, dat overigens die algemeene bepalingen van toepassing zijn op alle andere wetten, van welken specialen aard dan ook. De jurisprudentie is over het geheel aan dat gevoelen overeenkomstig, gelijk de geachte schrijver door het citeren van een aantal arresten van den Hoogen Raad en van verschillende Provinciale Geregtshoven (in zake van rijks- en plaatselijke belastingen, het schoolwezen, jagt en visscherij, uitoefening der geneeskunde, als anderszins, gewezen) heeft aangetoond.

IV. Het Vierde Gedeelte van dit werk (p. 446 sqq.) behandelt de gevallen, waarin van de algemeene strafwetten bij de toepassing kan en moet worden afgeweken. Als voorbeelden van zoodanige gevallen brengt de geachte schrijver bij, onder anderen, die gevallen, waarin, volgens art. 22 Wetb. van Strafv., aan den beledigde het al of niet vervolgen der overtreding is overgelaten; alsmede die gevallen, waarin krachtens art. 229 en 230 der Algemeene wet van 26 Aug. 1822, art. 16 der wet van 29 April 1819, art. 5 der wet van 11 Julij 1814 en andere, de vrijheid is toegekend om de toepassing der straf door transactie voor te komen of af te maken.

Algemeen welzijn, openbare veiligheid, of redenen van billijkheid, kunnen het bovendien noodzakelijk maken

om de gestrengheid der opgelegde straf te matigen. Van daar het regt van gratie, over hetwelk door den geachten schrijver ten slotte in vier hoofdstukken (p. 448 sqq.) gehandeld wordt.

Ziedaar in korte trekken het verslag van het uitmuntende werk, dat ik thans aankondigde. Dat verslag zal nochtans, naar ik vertrouw, genoegzaam zijn om den veelomvattenden inhoud van het werk en zijn groot belang voor de wetenschap en de praktijk te doen kennen en aan te dringen. De verslaggever, die met genoeg en belangstelling het werk las, wenscht het in handen van ieder, die degelijkheid en grondige studie bemint, en de veeljarige arbeid van den geleerden en achtbaren schrijver zal alsdan niet slechts bijdragen tot verlevendiging en bevordering der studie van het wijsgeerig strafregt; maar vooral bijdragen tot eene meer juiste en volledige kennis der beginselen, waarop ons positief strafregt is gebouwd.

G. VAN BELL.

Vierde verzameling van regtsgeleerde adviezen, te 's Gravenhage en te Amsterdam, bij de Gebroeders VAN CLEEF, 1852, 243 bl., in 8°.

Meer dan vier jaren zijn verloop en sedert de uitgaaf der voorgaande verzameling, aan welke slechts de helft van dien tijd is besteed geworden. De schrijvers geven als reden op, dat zij gemeend hebben in de keuze der uit te geven adviezen niet te gemakkelijk te moeten zijn; en dat zij daarom alleen zulke vragen hebben behandeld, die inderdaad twijfelachtig schijnen kunnen; en die, zoo veel mogelijk, nieuw zijn, of althans tot nieuwe *Themis*, D. XIV, 1. St. [1853].

beschouwingen aanleiding kunnen geven. Bedriegen wij ons niet, zoo is met dat nieuw zijn der vraag bedoeld, dat zij dit was op het oogenblik dat tot de bewerking voor de verzameling besloten werd. Daardoor alleen toch is het te verklaren dat soms belangrijke opstellen en gewijsden (waarvan straks eenige zullen worden opgegeven) niet zijn aangehaald geworden.

In het algemeen kunnen wij weder van dit stuk even als van de vroegere eene gunstige vermelding maken, maar, ook even als te voren, zullen wij eenige algemeene aanmerkingen daarbij voegen, zonder daarom in de beoordeeling van eenig advies in het bijzonder dieper te treden.

Eene opmerking, die noch als kritiek, noch als loftuiting gemeend is, hebben wij gemaakt: dat in deze vierde verzameling de adviezen over Staatsregt tot nabij hetzelfde geringe getal, als in het eerste stuk, zijn verminderd. Vergelijkt men het getal en vooral de onderwerpen der adviezen in elke verzameling met het jaar der uitgaaf, dan zal men zien dat de politieke toestand des lands zich ook hier tamelijk getrouw heeft afgespiegeld. Zie hier de getallen:

Jaargetallen. 1843. 1845. 1848. 1852.

Getal adviezen over Staatsregt. 4. 10. 15. 5.

Veel rijker dan eenige der vorige is dit stuk in adviezen over burgerlijk regt en regtsvordering.

Bij het doorbladeren vestigde onze aandacht zich op iets, waarvan wel eene uitlegging, of ten minste eene vermelding, in de voorrede had mogen gevonden worden. De meeste adviezen zijn, in dit stuk zoo als alle in de vroegere, overeenkomstig de voorrede van het eerste stuk, voorgedragen als het uitvloeisel en de slotsom der beraadslagingen van meerdere regtsgeleerden; hoewel de vorm en niet zelden de argumenten, aan de individualiteit van den steller schijnen overge-

laten te zijn. Doch thans komt, hier en daar, een advies te voorschijn, dat geene aanspraak maakt op het verkondigen van het gevoelen eener meerderheid, maar waar het steeds heet «steller dezès.» (b. v. n°. 3 afd. Staatsregt, n°. 16, afd. Burg. Regt en Regtsv.). Wat nu te denken van die adviezen waarbij volstrekt niets gezegd wordt om aan te wijzen of meer of slechts één daaraan hebben gearbeid? Zoodanige zijn er ook; het is het geval met het verder ook zeer kort en apodictisch gestelde eerste van allen. Wij herhalen het, gaarne hadden wij deze vragen in de voorrede beantwoord gezien. In onze aankondiging van het eerste stuk merkten wij toch reeds op dat de wijs waarop de uitkomsten waren verkregen grooteren waarborg voor onpartijdigheid oplevert dan die, waarop gewone adviezen in de wereld komen. Dit was voornamelijk gezegd met het oog op het onderzoek dat in deze adviezen meer is ingesteld uit liefde voor de wetenschap dan om tot eene slotsom te geraken, voordeelig voor hem, die het advies heeft gevraagd, om daarvan in het werkelijke leven gebruik te maken. Maar nu mag er wel bijgevoegd worden dat, zoo al niet voor degelijkheid, ten minste voor volledigheid in het vermelden der argumenten de samenwerking van meerderen van invloed is; en dat, dien ten gevolge, het gevoelen veel meer gezag uitoefenen zal en mag, dat men weet dat door die medewerking is ontstaan. Daarom had het wel veel duidelijker dan nu behooren te wezen, wat op zich zelf staand gevoelen, wat het besluit is der meerderheid der gezamenlijke stellers dezer adviezen.

Wij gelooven eene aanmerking te kunnen herhalen, reeds op de vorige verzamelingen gemaakt, dat niet alle adviezen loopen over vragen «die inderdaad twijfelachtig schijnen kunnen.»

Zoo weten wij niet wat eigenlijk, met eenigen schijn

van waarheid, tegen het advies op bl. 85 ingebracht zoude kunnen worden. De vraag luidt: «Is een fideicommissarius na den dood van den fiduciarius de residuo ontvankelijk in den eisch tot vernietiging eener huur-overeenkomst door den fiduciarius over het fiduciaire goed aangegaan?» En de beantwoording vangt aan met: «De aanleiding dezer vraag schijnt gelegen te zijn in de woorden van art. 1038 van het Burg. Wetb.: na het overlijden van den bezwaarden erfgenaam of legataris heeft de verwachter het regt om de *dadelijke afgifte* te vorderen van hetgeen van de erfenis of het legaat in natura mogt zijn overgebleven.

Wat moet onder de woorden *dadelijke afgifte* verstaan worden, wanneer het onroerend goed geldt, — of eene directe en vrije in-bezit-stelling, — of wel een eigendoms-overgang met al de lasten door den fiduciarius op zoodanig onroerend goed gelegd? Zeer zeker het laatste.»

Door dat *zeer zeker*, aan den redacteur van het advies uit de pen gevloeid, is het wel duidelijk dat hij zelf van ons gevoelen was.

Verder meenen wij nog te moeten doen opmerken dat, even als de vorige stukken, niet altijd de literatuur volledig is aangewezen. Dit verwaarloozen van het onderzoek en de raadpleging van hetgeen vroeger over de vraag is geschreven geworden heeft zelfs eens daartoe geleid dat aan de eerste stukken van de verzameling zelve niet is gedacht. De vraag toch: «of in foro criminali (daarmede is zeker bedoeld: bij de toepassing van den Franschen Code Pénal) meerder- of minderjarigheid volgens het Nederl. Burg. Wetb. moet beoordeeld worden?» is ten tweeden male in deze vierde verzameling (bl. 212—214) behandeld geworden, na reeds in de tweede verzameling te zijn onderzocht, waar het heette: «is art. 354 Code Pénal toepasselijk, als het iemand

geldt, die den leeftijd van een en twintig jaren reeds heeft bereikt (bl. 219—224)?» En toch ware het niet ongepast geweest in het laatste advies eenige woorden te wijden aan het vroeger aangevoerde, al ware het slechts omdat de twee lijnregt tegen elkander staan. In het oudste advies wordt, met heftige bestrijding der redenering van Mr. GODEFROI in de Nederlandsche Jaarboeken voor regtsgeleerdheid en wetgeving (I. 413), volgehouden, dat de minderjarigheid in dit geval gerekend moet worden zich niet verder uit te strekken dan tot het een en twintigste jaar. «De leer,» wordt gezegd, «dat hij die niet viel in de termen van art. 354, er in zoude vallen zonder dat er tittel of jota in is veranderd, is, onzes inziens, ondenkbaar» «De Fransche Code Pénal is in werking gebleven naast de nieuwe wetboeken: wij leven derhalve onder de Fransche criminele wetgeving, en in het criminele is de procedure wel Hollandsch (Nederlandsch?) maar de strafwet is Fransch. In eene strafzaak vraagt men naar de strafwet, het strafregt gedooft slechts zuivere ongedwongen interpretatie — dat is: ook met het oog op de civile wet, die tijdens deszelfs daarstelling vigeerde.» «De extensie tot drie en twintig jaren verbaast den criminalist, want NB. de daad omtrent deze heeft de wetgever bij dat art. niet willen straffen, de toepassing van dat art. is dus verkeerd.»

Zulk een vinnig gesteld vertoog had zeker den steller van het latere advies of overtuigd of hem aangespoord om eenigzins krachtiger en uitvoeriger zijne meening te ontwikkelen. Wij betreuren het dan te meer dat het laatste niet is geschied, omdat ook wij van gevoelen zijn, dat wanneer de strafwet een uitdrukking bezigt als die van minder- of meerderjarigheid, de beteekenis daarvan moet opgemaakt worden uit het in kracht zijnde burgerlijk wetboek, en dus niet teruggegaan mag worden

tot de burgerlijke wet, die tijdens het in werking komen der strafwet bestond.

Misschien zouden er niet zoo veel voorstanders van het gevoelen, in de tweede verzameling ontwikkeld, gevonden worden, indien men het er meer omtrent eens ware, of zoo men zich levendiger voor den geest stelde, dat de strafwetgeving meer een deel van het staatsregt dan van het privaatrecht moet gerekend worden uit te maken. Dan zoude bijv. Mr. D. H. LEVYSSONN, een der voorstanders der verklaring uit de vroegere wet, zijne leer moeten opgeven om dezelfde redenen, waarom hij aantoonde dat de meerderjarigheid, in kies- en dergelijke wetten, die is van de op het oogenblik der toepassing bestaande burgerlijke wetgeving, zoo in de wet zelve geene bijzondere bepaling voorkomt (zie *Themis* 1852, bl. 197). Maar zelfs al nam men aan, dat de strafwetgeving een onderdeel is der burgerlijke; dan nog zoude dezelfde regel moeten gelden, even als zulks plaats heeft bij de beteekenis der woorden van het Wetboek van Koophandel.

Wat intusschen hiervan zij, zoo mogen de stellers der adviezen wel er op indachtig gemaakt worden om bij het uitgeven eener volgende verzameling eerst goed toe te zien of niet de vraag in een vorig stuk reeds is behandeld. Niet dat het ongeoorloofd zoude wezen of geregte oorzaak mag geven tot spotternij, zoo dan eens zoo, dan weder anders is beslist. Eene vereeniging als deze zal toch wel op eene beoordeeling niet strenger dan die van een regterlijk collegie mogen aanspraak maken; en dat de jurisprudentie kan en mag veranderen is wel eene uitgemaakte zaak. Maar wil men anders dan te voren eene vraag beantwoorden, dan is men toch aan zich zelf of ten minste aan zijne voorgangers verschuldigd, de redenen te voren aangevoerd te wederleggen.

Wij besluiten met de aanvulling op enkele plaatsen van de literatuur. Sommige der aan te halen opstellen of gewijsden zijn van zoo late dagteekening dat de stellers der adviezen hoogstwaarschijnlijk niet in de mogelijkheid zijn geweest die te vermelden. Andere echter zijn reeds langer bekend.

bl. 10. Daar de vraag, of leden van vreemde gezantschappen voor den Nederlandschen regter kunnen geroepen worden, hier te lande nog nooit aan eene regterlijke beslissing is onderworpen geweest, is het niet van belang ontbloot te doen opmerken dat door de regtbank te Amsterdam is beslist dat, wat van die vraag zijn moge, consuls van vreemde mogendheden zich op geen *jus exterritorialitatis* kunnen beroepen. De ambtenaar van het openbaar ministerie had, in zijne conclusie, het bestaan van dat regt aangenomen (Vonnis van 26 Junij 1850, met de conclusie van den ambt. van het Op. Min., te vinden in het *Regtsgel. Bijbl.* 1850, bl. 607).

bl. 99. Hier had wel mogen vermeld worden het opstel van den heer VAN BONEVAL FAURE, over de geldigheid van den Franschen regtsregel: « le partage n'est pas translatif, mais déclaratif de propriété » in het Nederlandsch burgerlijk regt (*Ned. Jaarb. voor R. en W.* X. bl. 61 en v.)

bl. 122. Hier is de laatste en volledigste monographie vergeten: « De woeker in betrekking tot staathuishoudkunde en wetgeving » door den heer P. W. H. VAN SONSBEECK; te 's Gravenhage, bij VAN LANGENHUIJSEN, 1849, in 8°. Zie ook *Weekbl. van het Regt*, n°. 1093.

In het voorbijgaan kunnen wij hier mededeelen, dat in eene dergelijke vereeniging van regtsgeleerden, als waartoe de stellers dezer adviezen behooren, de vraag in tegengestelden zin is beantwoord. En wij gelooven te regt, hoe wenschelijk het overigens ware dat die ongerijmde beperking van het regt van eigendom ware weggeruimd. Maar er moeten tamelijk veel exegetische kunst-

grepen gebruikt worden om tot het niet meer in werking zijn der wet van 3 Sept. 1807 te kunnen besluiten.

bl. 151. Omtrent het vervroegen van den termijn bij verzet tegen een verleend verstek is onlangs een opstel geschreven door Mr. J. VAN HALL in de *Nieuwe Bijdragen voor Regtsg. en Wetgeving* voor 1852, bl. 389, dat ook om de historische ontwikkeling belangrijk is.

bl. 159. Bij het behandelen der vraag, of van een vreemdeling, gedaagde in eersten aanleg, appellant in hooger beroep, het stellen der *cautio judicatum solvi* kan worden gevraagd, had wel mogen vermeld worden dat er ook meer dan een gewijsde bestaat in den geest waarin het advies is uitgebragt. Men zie een vonnis der Regtb. te Assen van 22 April 1844, een arrest van het Hof van Utrecht van 30 December 1847 en een vonnis der Regtb. te Hoorn van 13 September 1848 (*Regtsgel. Bijbl.* 1844, bl. 525, 1848, bl. 69 en 1849, bl. 59).

bl. 206. In de *Opmerkingen en Mededeelingen* enz., jaargang 1852, is een lezenswaardig opstel opgenomen in denzelfden geest; dus ten betooge dat de commendaire vennoot, die zich in de zaken der vennootschap inmengt, ook aansprakelijk wordt voor de schulden en verbindtenissen der vennootschap ook vóór het tijdstip der overtreding ontstaan.

bl. 233. Omtrent de vraag of na het sluiten van het onderzoek op de openbare teregtzitting nog getuigen kunnen worden gehoord is behalve het aangehaalde arrest sedert nog een door den Hoogen Raad gewezen en wel op den 14 October 1851 (*Weekbl.* van den 23 Aug. 1852, no. 1358).

J. DE WITTE VAN CITTERS.

Beginselen van Wisselregt volgens het Wetboek van Koophandel; door Mr. J. G. KIST, Griffier bij het Kantongeregt te Noordwijk. Amsterdam, bij J. H. GEBHARD EN COMP., 1852, 191 bladz. in 8°.

De aankondiging van een werk van Mr. KIST over het Wisselregt voorspelde mij een' aanwinst voor de wetenschappelijke beoefening van dit belangrijk leerstuk. Immers getuigen zijne bijdragen in dit Tijdschrift, met hoeveel ijver en doorzigt deze schrijver het wisselregt heeft bestudeerd.

De gunstige verwachting, die ik koesterde, is ten volle bewaarheid, en ik mag vertrouwen, dat het regtsgeleerd publiek met genoeg en het bovengenoemde werk in handen zal nemen.

De strekking, die den Schrijver heeft geleid, is deze, dat hij onze bepalingen omtrent het wisselregt wilde verklaren uit de beginselen, door den wetgever aangenomen. Hij verdedigt die beginselen niet altijd, en voert zelfs menig bewijs aan, dat de aard van het wisselverkeer geheel andere beginsels huldigt en noodzakelijk maakt. Bij dit alles is de Schrijver uitnemend gelukkig in het duidelijk voorstellen van het wisselgebruik, en is daarom zijn werk ook voor den practischen beoefenaar van het wisselregt zoo zeer aan te prijzen.

Om dit reeds dadelijk met een bewijs te staven, wijs ik den lezer o. a. op hetgeen de Schrijver zegt omtrent *aval* (1). Bij de behandeling van dit zeldzaam voorkomend middel van borgstelling, heeft hij een voorbeeld geleverd van juist practisch inzicht, gepaard met eene echt wetenschappelijke beoordeeling.

In eene korte Inleiding, gevolgd door de behandeling

(1) Pag. 57-60.

van twee vragen: 1°. wie bekwaam zijn om wisselverbindtenis aan te gaan, en 2°. naar welke wet wissels en wisselverbindtenissen beoordeeld moeten worden, verklaart de Schrijver in groote trekken de zamenstelling onzer wetgeving op het stuk van wisselbrieven. Zijne verdeeling in twee «zeer ongelijke hoofddeelen» (aldus door hem genoemd), — en wel het eerste handelende over die actiën, ter zake des wissels ontstaan, en door of met den wissel zelven te bewijzen, het andere over de actiën, die nevens den wissel ontstaan, met andere woorden, die uit den wissel zelven niet kunnen bewezen worden,— noem ik zeer gelukkig, omdat zij, naar mijne bescheiden meening, den schrijver het regt heeft gegeven, om bij de beschrijving van ieder punt, hetwelk bij den wissel te pas komt, dadelijk de regtsvordering en hare regtmiddelen aan te teekenen. Dit moest van zelf tot eene beknopte en duidelijke voorstelling leiden.

Het eerste hoofddeel behandelt, grootendeels naar de orde, in ons Wetb. van Kooph. gevolgd, al hetgeen tot den vorm, tot het endossement, tot de acceptatie, betaling en niet-betaling, interventie en regres betrekking heeft. Gelijk ik reeds hierboven aanmerkte, is daarbij het hoofddoel des Schrijvers, onze wet en de uitleggingen, haar door de wetenschap of de jurisprudentie gegeven, te verklaren, zoo als zij is, niet zoo als zij moest zijn. En het is slechts op zeer weinige plaatsen, dat de Schrijver gevolgtrekkingen uit de wet heeft afgeleid, die, uit hoofde van ons verschil van gevoelen, mijne aandacht hebben gewekt. Ik zal mij tot de vermelding van eenige enkele plaatsen bepalen.

Aan een wissel₂ niet aan order getrokken, wordt door den Schrijver wisselkracht toegekend (1), en zulks, gelijk hij zelf aanmerkt, ondanks het onmogelijke van de circulatie van zoodanig papier. Ik vermeen, dat art. 100

(1) Pag. 14.

Wetb. van Kooph. (zelfs in verband tot het volgende artikel beschouwd), altijd vereischt de inlassching van de woorden *aan de order*, het zij de order van den trekker of van den nemer. Volgens de opvatting van den Schrijver moest het woordje *of*, daar waar het in art. 100 voor het laatst voorkomt, eene disjunctieve beteekenis hebben, zoodat de trekker de uitdrukking *of aan order*, of *aan order pro lubitu* in den wissel zoude kunnen opnemen.

Het woordje *of* doelt hier op de bevoegdheid, die den betrockene *moet* verblijven om aan latere houders te betalen. Zoo de woorden *aan order* in het geschrift niet voorkomen, heeft het geen' andere kracht dan die eener gewone schriftelijke lastgeving, doch niet die van een getrokken wissel (1).

Ten aanzien van den vorm van wisselbrieven vergunne de Schrijver mij de vraag, waarom hij niet, in de paragraaf over wissel-*exemplaren*, de wissel-*copijen* heeft genoemd. Deze copijen, niet geheel gelijk staande met de *secunda's*, omdat deze door den trekker, gene door iederen houder kunnen opgemaakt worden, zijn in den handel van veelvuldig gebruik. De regten betreffende de wissel-exemplaren zijn door den Schr. met volkomen juistheid ontwikkeld, en zijne korte stelling: «al de exemplaren gelden «voor één, één voor allen,» omvat het beginsel zoo volkomen, dat zij eene plaats onder de *paroemia juris cambialis* verdient.

Over art. 111 heb ik met mijnen geachten vriend reeds vroeger getwist, en hierover heeft hij mij en mijnen bondgenoot Mr. ZUBLI in het vorig nummer van dit Tijdschrift (2) geantwoord: hij vergeve 't mij, dat zijne

(1) De ontvangers der registratie heffen in zoodanig geval afzonderlijk voor de registratie van het billet, terwijl wissels geen afzonderlijke registratie behoeven, en dit in het protest van n. bet. is begrepen,

(2) *Is de waarde-erkenning een vereischte voor de geldigheid van den*

redeneringen mij nog niet konden overtuigen. Ik blijf de meening voorstaan, dat nergens in de wet aanleiding gevonden wordt, om art. 111 zoodanig uit te leggen, dat het zoude moeten spreken van wissels zonder vermelding van waarde in rekening of van genoten waarde, en dat alzoo in geen geval rembours op zoodanige wissels volgt. Op pag. 28 van zijn werk spreekt de schrijver van het *geheel verdraaijen* van de beteekenis der woorden, dat op die wijze geschied zoude zijn. Dit woord *verdraaijen* klinkt onbehagelijk: en, zoo ik onder die beschuldiging mogt verkeerren, verwijs ik mijn vriend tot de duidelijke woorden van de wet en naar hetgeen ik tot verdediging mijner stelling op pag. 95 van den vorigen jaargang heb aangevoerd.

Bij de beschrijving van het endossement, inzonderheid daar, waar de onderteekening als verplicht wordt voorgesteld (1), zijn mij de woorden niet regt duidelijk; maar bovendien kan ik met den schrijver niet instemmen, dat een endossement, *per procura* onderteekend, met de wetten zoude strijden: het is hier niet het overdragen van den wisselbrief, dat de lasthebber doet; hem is slechts opgedragen, in plaats van den endossant te onderteekenen; en dusdanige lastgeving is nergens bij de wet verboden. Het onduidelijke der uitdrukking is voor mij hierin gelegen, dat de Schrijver Cajus als endossant voorstelt, zonder dat het blijkt, of deze dan wel Titus *per procura* het endossement onderteekent.

Een juiste wenk geeft de Schrijver bij de behandeling van de actie, welke den trekker tegen den acceptant competeert, en die op grond van het stellige der wetsbepalingen, doch minder overeenkomstig met den aard

wissel, getrokken volgens art. 111 eaz., Deel XIII, bl. 623—633. Vergelijk hierbij het vertoog van Mr. ZURLI, Nieuwe Bijdragen, enz., 1850, n°. 1, bl. 55.

(1) Pag. 50 (3°).

van het accept en zijne overige strenge regtsgevolgen, beperkt is tot eene gewone burgerlijke actie, en die alzoo den trekker in een minder gunstige verhouding tegen over den acceptant dan den houder tegenover den trekker plaatst. «Het handelsbelang,» zegt Mr. K., «schijnt «te vorderen, dat de wet bepale, dat de acceptant zich «door zijne acceptatie ook van den trekker naar wis-«selregt verbindt, en dat dus de acceptant vermoed wordt «fonds onder zich te hebben.»

Bij de behandeling van de *interventie* is 't den Schrijver ontgaan te spreken over de vraag, of hij, die, in het geval van 1° op pag. 111, ter eere des trekkers zonder protest interveniëren wil, daartoe reeds bevoegd is op den vervalldag, indien de wissel is getrokken met de clause *zonder kosten*. Doch zoo verre mij bekend is, heeft dit geval nog geen onderwerp van regterlijke beslissing uitgemaakt, en lost zij zich op in de vraag, of een zoodanige intervenient gerechtigd is tot het berekenen der provisie, voor het betalen ter eere door den trekker te vergoeden. Neemt men aan, dat de houder van een wissel, waarop de woorden *zonder kosten* zijn gesteld, niet verplicht is, den dag na den vervalldag terug te komen, om andermaal betaling te vragen (vermits hier geen protest te pas kan komen), geloof ik, dat de intervenient zijne bevoegdheid niet te buiten gaat, en dat alzoo de betrokkene noch de trekker bij de *interventie* op den vervalldag bezwaard kan zijn.

Wij hebben ons niet voorgesteld, een breed verslag van het werk van den Heer K. te geven, en, moest ook deze recensie alle belangrijke aanmerkingen inhouden, zij zoude niet veel meer ruimte kunnen beslaan.

Ons gunstig oordeel over dit werk is voornamelijk hierop gegrond, dat er wezenlijke behoefte bestond aan een goed handboek om te weten, welke eigenlijk de beginselen onzer

wet zijn, terwijl Mr. KIST aan die behoefte heeft voldaan.

De eerstbeginnende bekomt door de lezing van zijn werk een helder begrip van den wissel, de practische regtsgeleerde vindt er de jurisprudentie en literatuur in verzameld, de theoretische regtsbeoefenaar treft er menige juiste kritische opmerking in aan, en zelfs de wetgever (zoo die in Nederland weder eens het wisselrecht zou willen bearbeiten) zal het boek met vrucht raadplegen.

D. POLAK DANIELS.

MR. JOANNES VAN DER LINDEN en MR. JONAS DANIEL MEIJER, *als regtsgeleerden herinnerd* door Mr. M. C. VAN HALL, *Staatsraad in buitengewone dienst, Kommandeur der orde van den Nederlandschen Leeuw, President van de Arrondissements-Regtbank te Amsterdam.* Te Amsterdam, bij de Wed. L. VAN HULST EN ZOON, 1853, 115 blz., in 8°.

Geen regtgeaard Nederlandsch regtsgeleerde kan het boek, met welks aankondiging ik mij gaarne heb belast, ter hand nemen zonder dat hij met eerbied wordt vervuld. Immers een vijfentachtigjarig wetenschappelijk regtsgeleerde en hoogst achtbaar magistraatspersoon biedt der geleerde wereld eene nieuwe vrucht van zijnen uitmuntenden geest aan, en doet haar op elke bladzijde verbaasd staan over de helderheid van verstand en het scherpzinnig oordeel door wetenschappelijke oefening voortdurend onderhouden.

De begaafde schrijver herinnert ons in echt klassieke taal twee mannen, wier namen aan het hoofd van dat geschrift prijken, wier onverwelkbare roem dien des Vaderlands heeft verhoogd, en wier nagedachtenis ons nog met eerbied vervult. Hij, die zijne vroegere groote ambtgenooten mogt overleven, heeft ons willen mededeelen, hoedanig hij hen heeft leeren kennen, en daarmede hun

eene welverdiende hulde gebragt, die ook voor zijn wel geplaatst hart getuigt. Op die wijze worden drie achtbare namen in de juridieke wereld vereenigd, — verueeuwigd. Zoo kenden wij MEIJER nog niet, zelfs nadat de Hoogleeraren DE GREVE, MULLER, SIEGENBEEK, de Heeren Mr. Jo. DE VRIES, Mr. P. SIMONS en anderen in zijnen lof hadden uitgeweid. Onder allen verdient de heer Mr. F. DE GREVE eene eerste plaats, hebbende deze voortreffelijke geleerde, thans een der sieraden van den Hoogen Raad, zijne Rectorale waardigheid aan Franekers voormalig Athenaeum in der tijd nedergelegd met eene redevoering over MEIJER, waarin diens groote verdiensten op eene echt welsprekende wijze worden gehuldigd.

Vooraf was ook behoefte aan hetgeen wij omtrent eenen JOANNES VAN DER LINDEN vernemen, die doorkneed in het Romeinsche-altijd een veilige vraagbaak bij de behandeling van het oud Hollandsche regt vooral, zal blijven. Deze geleerde werd tot heden door niemand opzettelijk herdacht, en groot is onze dank aan onzen schrijver, die wel niet verhoed heeft, dat hij zou worden vergeten, want daartoe strekken zijne veelvuldige werken, maar die in de verzuimde erkenning zijner groote verdiensten is te gemoet gekomen. Dat doel heeft de schrijver gehad en is door hem meesterlijk bereikt.

Het boek bevat in de eerste plaats eene hartelijke opdracht aan den waardigen voorzitter van het Hof van Noordholland Mr. W. D. GRAMER, met wien de schrijver door eene veeljarige vriendschap «hem als door verjaring onherroepelijk en voor altijd verkregen» is verbonden.

Uit eene korte inleiding blijkt, dat des schrijvers oogmerk met deze uitgave is geweest, om aan zijne vroegere ambtgenooten bij de balie en zijne mederegters een openlijk bewijs te geven zijner duurzame gehechtheid aan eene orde, waartoe hij nimmer heeft opgehouden te behooren.

De achtbare grijsaard levert het regsgeleerd publiek achtervolgens twee monographien gevolgd van eene onderlinge vergelijking zijner twee beroemde landgenooten, «verlichte, en hetgeen meer zegt, in de uitoefening der regsgeleerde praktijk, rechtschappen menschen, wier aanleg, opleiding, studiën en wijze van zijn zeer onderscheiden waren.»

JOANNES VAN DER LINDEN, de man, wien de geachte schrijver ons hier in de eerste plaats van nabij wil doen kennen, had zich voornamelijk bij de beoefening des stelligen regs en deszelfs toepassing op het werkelijk leven bepaald. Hij had zich onvermoeid toegelegd op het Romeinsche regt, dat van het uiterste belang mag gerekend worden voor de kennis van het Hollandsche regt, ofschoon het, gelijk MEIJER later heeft bewezen, daarvoor alleen is onvoldoende. De eeuwige zuivere regsbeginselen, welker eerbiediging de voortreffelijkheid des Romeinschen regs uitmaakt, waren hem eigen, — de toepassing dier beginselen door de Romeinsche regsgeleerden waren hem bekend, en de oordeelkundige navor- sching der bronnen die HUGO DE GROOT in zijn hoofd had, toen hij zijne Inleiding tot de Hollandsche regsgeleerdheid in zijne gevangenis schreef, maakten VAN DER LINDEN tot een kundig regsgeleerde zoo lang de oud Hollandsche wetgeving gold. Aan deze kennis paarde zich die der omslagtige vormen en voorschriften der pro- ceduren in dien tijd, welke bij hem door zijne dagelijksche toepassing tot eene bijzondere hoogte was geklommen, zoodat hij een uitmuntend advocaat is geworden. Hoedanig deze zijn moet, heeft de solide schrijver van het regsgeleerd en koopmans-handboek en der judiciele practijk in zijn *ware pleiter* geschetst, waarin hij, na een vijftig- jarig praktikaal leven, bevoegd en bij magte was om dezen te schetsen. Die schets, waarin men, gelijk hij zich uitdrukt, de taal van zijn hart bevestigd door de onder-

vinging van meer dan eene halve eeuw zal vinden, zal door alle tijden henen een heilzame leidraad blijven voor den regtsgeleerde die zich aan de practijk wil wijden: bij de naleving der lessen van den geleerden regtschappen advocaat zal de regtspractijk met eere worden uitgeoefend en de balie geëerbiedigd blijven. —

De werken van VAN DER LINDEN waren in groot aanzien zoo wel hier te lande als in de koloniën, zelfs in die welke niet meer aan ons toebehoorden, maar waar het oud Hollandsche regt niettemin bleef gelden (1). Zij behielden die waarde, toen met de invoering van wetboeken daarom de quaestien over het oud Hollandsch regt niet ophielden.

Door zijne grondige kennis van het Romeinsche regt was hij de goede uitlegger ook van het nieuwere. Het corpus juris bleef zijn vraagbaak, POTHIER's werken waren zijne voorlichting. Een man, wiens daden met zijne in den *waren pleiter* voorkomende woorden overeenkwamen, die aan zijne grondige kennis van regtsbeginselen der wetgeving en regtspractijk eene onbaatzuchtige geaardheid paarde, was een bij uitnemendheid goed en regtschappen advocaat, die later 's regters tabbaard overwaardig was, gelijk hem 's Hoogleeraars toga had gevoegd. Uit de school van VAN DER KEESSEL voortgekomen moest VAN DER LINDEN, zonder dat dit iemand verwonderen mogt, een goede uitlegger van het bestaande regt worden, en, daar hij met zijne onvermoeide werkzaamheid een juist oordeel paarde, wist hij hetgeen regtskundig goed was van het minder juiste te onderscheiden; en daaraan is de voortreffelijkheid van het met M. S. ASSER

(1) De Britsche Regtsgeleerde HENRY heeft, met goedvinden zijner regering, VAN DER LINDEN's verhandeling over de judiciële practijk ten behoeve van de koloniën Demerary, Essequebo en de Berbice in het Engelsch vertaald. Zie bl. 20, en de aldaar aangehaalde plaats van MEIJER, *Themis*, D. XIV. 1° St. [1853].

en Mr. A. VAN GENNEP opgesteld Wetboek van Koophandel voor het Koninkrijk Holland mede toe te schrijven.

BILBERDIJK, «wiens zwartgalligheid en wrevel hem voor zich zelve ongelukkig en zelfs voor zijne beste vrienden zoo dikwerf onverdragelijk maakten,» was en bleef zijn vriend gedurende bijna eene halve eeuw, steeds erkennende VAN DER LINDEN's goed en vriendhoudend hart (1).

Ik zal genoeg hebben gedaan, wanneer ik, hoe flauw dan ook, heb doen zien, dat VAN DER LINDEN VAN HALL's

(1) Zie bl. 38, 39, 47—50 en 108 nota* maar ook de woorden van wijlen den Hoogleraar Mr. J. M. KEMPER, voorkomende in eenen brief, te vinden in de voorrede voor den Heldendood van M. A. DE RUITER, van eenen der met onzen VAN HALL oudsten der nog levende goede dichters H. H. KLYN, bl. 14 en 15 van den 2^{en} druk. Het dichtstuk zal wel niet in handen van elken lezer der *Themis* zijn. Het lust mij daarom KEMPER's woorden, die mij altijd bijzonder hebben getroffen, hier af te schrijven, omdat zij getuigen, hoe bijzonder edel de denkwijze was van dien beroemden regtsgeleerde en staatsman, helaas zoo vroeg aan het vaderland ontogen. De door mij bedoelde woorden zijn deze: «Ik aarzel niet (hier) bij te voegen, dat ik, ondanks al het naar mijne overtuiging overdrevene van sommige gevolgtrekkingen, al het verkeerde van sommige regtsgeleerde redeneringen in de verhandelingen van mijne vrienden W. en D. VAN HOGENDORP en in die van den Heer DEDEL (uit de school van BILBERDIJK) voorkomende, die verhandelingen beschouwe als belangrijke bijdragen tot onze Vaderlandsche geschiedenis, en als stukken die ook dan nog met vrucht zullen geraadpleegd worden, wanneer vele oppervlakkige compilatiën uit schrijvers van den dag reeds lang zullen vergeten zijn.

«Hoezeer ik toch van onzen grooten BILBERDIJK in de meeste zijner staatkundige resultaten verschille, is het echter niet te ontkennen, dat, gelijk hij in onze poëzij een nieuw tijdvak gevormd heeft, ook zijne verdiensten aan onze Vaderlandsche geschiedenis zeer groot zijn. Zijne grondige kennis van de oude leenregten heeft, op het voetspoor van KLUIT, de staatkundige gesteldheid van ons Vaderland onder de Graven in een geheel nieuw licht gesteld. Vele misvattingen van den verdienstelijken WAGENAAR zijn teregt door hem opgemerkt, en ik kan er mij dikwijls hartelijk over beklagen, dat inderdaad veel goeds verloren gaat alleen door den toon, waarin onze B. zich nu eenmaal gewend heeft, zijn gevoelen voor te dragen, en die,

hulde overwaardig was, en beëme ten volle hetgeen onze regtsgeleerde schrijver en dichter hem eenmaal toezong :

*Ons voegt die hulde, en U die eer,
U, die, gelijk DE GROOT weleer,
Als jongling reeds voor 't Regt mogt spreken;
En, grijsaard, nog den roem van 't Land,
Door keur van schriften, grootsch bleeft wreken,
Tot zelfs aan Indiës westerstrand.*

Het tweede stuk, waaruit het boekwerk bestaat, voert ten opschrift Mr. J. D. MEIJER, den naam van hem, wien ik om zijn hart en geest beminde en vercerde, en die van mijne kindschheid af in mij belang stelde, als ware ik zijn eigen zoon geweest. Op het vernemen van het vroegtijdig en onverwacht overlijden zette ik een woord over hem op schrift kortelijk bevattende hoe ik hem had leeren kennen. Ik had daarvoor slechts zoo veel tijd noodig als vereischt werd om het op te schrijven. Dat woord over Mr. J. D. MEIJER, te vinden in den *Letterbode* van 12 December 1834 eenige dagen na 'smans dood, werd in den *Letterbode* van 9 Januarij 1835 *waarheid* geheeten, en na meer dan achttien jaren besluit de waardige VAN HALL MEIJERS monographie met een gedeelte van het door mij gezegde, dat hij ook nu *waar* en *gepast* noemt.

Ik mag het er dus voor houden, dat ik mijnen ver eerden beschermer heb gekend zoo als hij was, en ik meen, om die kennis, eenigzins bevoegd en geregigd te zijn, mijn gevoelen over hetgeen de Heer VAN HALL het

zeker zeer te onpas door eenige jongelieden wordt nagevolgd, die vergeten, dat men, om zonder belagchelijkheid zoo te kunnen schrijven of spreken, eerst beginnen moet met zulke verdiensten te hebben, en dat B. zelf door de nakomelingschap niet *om* dien toon, maar *ondanks* denzelfden groot zal genoemd worden. »

publiek mededeelt, te uiten. Toen deze door mij hoog geachte grijsaard mij in 1849 zijn voornemen te kennen gaf, van zich aan de afbeelding van MEIJER te «waggen,» voegde hij er bij, dat van dezen voortreffelijken man reeds veel en naar waarheid en goed was gezegd, maar dat MEIJER in zijn eigendommelijk karakter, wijze van handelen en van zijn, naar zijn inzien, nog niet genoegzaam was voorgesteld. Buiten zijn nog levenden broeder, die voor onzen MEIJER was, hetgeen WILLEM DE GROOT voor zijn broeder HUGO is geweest, dat is altijd en onder alle omstandigheden een trouwe raadsman en helper, gelijk hij, na 's mans verscheiden nog met hart en geest aan hem blijft verknocht (1), was de Heer VAN HALL zeker daartoe de meest bevoegde. Hij had jaren lang te gelijk met hem de praktijk uitgeoefend, en in hem altijd den beschaafden geleerde, den belangloozen advocaat en den minzamen voor zijne ambtgenooten altijd bereidvaardigen medebroeder gevonden, en herinnerde zich vele omstandigheden, waarbij hij zijne onbevooroordeelde vrijzinnige en belanglooze menschenmin, door de partijdigheid en napraters wel eens betwist, aan den dag legde. Mogt de Heer VAN HALL, dacht ik dikwijls, lust en tijd en kracht hebben, om over MEIJER iets op te stellen: ik waagde het, hem daartoe aan te sporen, doch moest de vrees koesteren, dat mijne bede op lusteloosheid, gemeenlijk eenen (thans bereikten) vijf en tachtig jarigen ouderdom eigen, zou afstuiten. Die vrees verbood mij, bijzonder hierop aan te dringen. Zij was echter ongegrond, getuige het voor ons liggend werk.

Het stuk over MEIJER is verschenen, en de heer VAN HALL, de man van echte humaniteit, heeft daarmede ook aan mijne bede gehoor gegeven. Hij ontvangt daarvoor ook mijnen dank, want ik beschouw het als van groote

(1) Zie Mr. H. VOLLENHOVEN, Broeders gevangnisse, 's Hage 1842, waarin men eene schets van het leven van WILLEM DE GROOT zal vinden.

waarde voor allen die er prijs op stellen, het leven van een groot man meer in zijne bijzonderheden te leeren kennen.

Ik onderwerp mijn oordeel gerust aan het publiek; en, dat mijn oordeel op mijne overtuiging is gegrond, kunnen mijne eigene woorden over MEIJER voorlange geuit, getuigen, want ik vind de karaktertrekken van MEIJER door mij vermeld, ook hier weder.

Welke waarde heeft dit gedeelte van VAN HALL's laatste geschrift voor de regtsgeleerde wereld? Zie daar de vraag, die ik meende mij ter beantwoording in de *Themis* te moeten voorstellen. — Een kundig tijd- en ambtgenoot schetst ons een groot regtsgeleerde. Hij erkent in hem vlugheid van begrip, geestigheid, scherpzinnigheid, onafgebroken zucht tot allerlei onderzoek en nasporing en rustelooze arbeidzaamheid van zijne kindschheid af tot aan zijnen dood. Uit de in groote mannen vruchtbare school van den beroemden Hoogleraar H. C. CRAS (1) gesproken, had hij gelijke rigting als zijn leermeester. Even als dezen kenschetste hem praktische levenswijsheid, — waardoor hij geen eigenlijk gezegd kamergeleerde heeft kunnen worden, die alleen voor zijne wetenschap levende, zich om hetgeen daar buiten ligt, niet bekommert, maar daarentegen in dezelve elk gedeelte met gelijke warmte behandelt, omdat hij altijd het geheel van zijn stelsel voor den geest heeft. — Getuigen zijne menigvuldige werken, te beginnen met zijne inaugurele dissertatie tegen PAYNE's leer gerigt, die beweerd had, dat latere geslachten tot het nakomen van verbindtenissen door vroegere aangegaan, niet gehouden waren. — Altijd en overal toonde hij, de man

(1) Zie de namen der schrijvers van 23 onder CRAS verdedigde Akademische Verhandelingen, in KEMPERS lijkrede op dezen zijn leermeester voor diens nagelaten verhandelingen en redevoeringen geplaatst, Amsterdam 1822, 1^e deel, bl. 57 en volgg. en ook bl. 38.

van zeldzame kundigheden en vernuft, gepaard met een voortreffelijk hart, dat hij was een wijze, nooit opgeblazen, steeds onbekrompen en vrijzinnig, goedwillig, aangenaam, onverschrokken, standvastig en aan zich zelve gelijk (bl. 66 en 67). Hij was zelfdenker, vrijmoedig beoordeelaar, en onbeschroomd afkeurder naar overtuiging «Dat hem dit in zijn vaderland menigen tegenstander en bestrijder bezorgde, zegt Mr. M. C. van HALL, zal wel niemand verwonderen, die geleerd en ondervonden heeft, wat het zij, niet te denken, te spreken en te handelen overeenkomstig de begrippen van anderen, die vroeger als Godspraken werden geëerbiedigd.»

MEIJER zou in mijn oog nimmer den naam van groot, hem bij zijn leven door velen, doch na zijn verscheiden door meerderen toegekend, hebben verdiend, ware hij niet vrijmoedig voor zijne denkwijze uitgekomen. — De kortzigtigheid van velen deed hen die afkeuring euvel opnemen, maar hun daaruit ontstane wrevel bewees hunne bekrompenheid en verhoogde MEIJER's roem van onafhankelijkheid.

Zijne Institutions judiciaires vooral zijn het, die zijne onbeschroomde afkeuring en veroordeeling van hetgeen hij vermeld vond, behelsden: Hij heeft het moeten voorzien, dat het hem ten kwade zou worden geduid en hem nooit zou worden vergeven, maar het: fremant omnes licet, dicam quod sentio, was zijne leus.

Die afwijkingen van veelal algemeen aangenomen erkende gevoelens, die afkeuring van verbloemde misbruiken hadden in het staatkundige en wetenschappelijke ontzaggelijk veel waarde, omdat zijn gezag groot was, en zijne gronden voor zijn gevoelens altijd gewichtig waren.

Behalve in dat groote werk heeft MEIJER ook elders getoond, dat hij, toegerust als hij was met zijne ver-

bazende geleerdheid, na twee eeuwen het eerst heeft durven zeggen, dat HUGO DE GROOT, in zijne beroemde Inleiding, een werk, hetwelk, volgens MEIJER zelve, niet door ieder konde worden verrigt, veelmin verbeterd, uit het Romeinsche regt had verklaard of getracht te verklaren hetgeen met dat regt niets gemeens had, waardoor verwarde begrippen en ongerijmdheden zijn ontstaan; en welk werk, met al deszelfs verdiensten, voor de ware kennis van het Oud-Hollandsche regt in sommige punten een nadeeligen invloed gehad heeft.

Zijn ongunstig oordeel over de Nederlandsche baliewelsprekendheid in het algemeen en over de pleitrede van Mr. SIMON VAN MIDDELGEEST voor Mr. PIETER DE GROOT in het bijzonder, werd volstrekt niet algemeen gedeeld.

En toch (wat reeds deze twee punten betreft), hoe waarachtig is niet de leer, dat, hetgeen uit Germaansche instellingen is ontstaan, niet naar Romeinsche begrippen kan worden verklaard? Hoeveel waarheid bevat niet 'smans oordeel over de geregtelijke welsprekendheid, al is men het niet in alles en vooral niet daarmee, dat de vermelde pleitrede den slechten smaak des tijds zou doen kennen, met hem eens? «Nog altijd, zegt VAN KAMPEN, is de welsprekendheid voor de pleitzaal door hare, zoo het schijnt, onvermijdelijke vormen hier te lande gekluisterd.» — MEIJER sprak bij zijne veroordeeling van het voorgeslacht van in haar geheel gedrukte pleidooijen. Het was hem toch zeker niet onbekend, dat, vóór hij zich aldus uitte, onze beroemde MAURITS CORNELIS VAN HALL reeds den lof van HERMANUS NOORDKERK aan het licht gebragt, en uit aantekeningen van tijdgenooten diens roem als uitstekend pleitredenaar betoogd en gestaafd had. Maar, toen VAN HALL later zijne inwijdingsrede van het Amsterdamsche geregtsgebouw uitsprak, betuigde hij niet te weten,

waar het aan toe te schrijven, zocht het zelfs in gemis aan gepaste gehoorzalen, maar uitte echter bepaald zijne meening, dat, in weerwil van de meer gunstige opleiding daartoe, de welsprekendheid van de balie thans de hoogte niet bereikt, waartoe zij vroeger was opgeklimmen, eer nog de krachtige taal, die Hooft en Noordkerk spraken, meer tot eenparigheid van spelling was gebragt en vóórdat er opzettelijke leerstoelen voor de Nederduitsche welsprekendheid in ons vaderland gevonden werden. — Wat nu meer bijzonder de pleitrede van Middelgeest betreft, zeg ik wijlen den welsprekenden advocaat Mr. A. SIEWERTSZ VAN REESEMA (1), wiens woorden ik zoo even aanvoerde, gaarne na, dat, in weerwil van enkele blijken van taal die uit het hart tot het hart sprak, ik in de aangehaalde proeven, naauwelijks weet, wat ik hoor of waar ik ben, in de kerk of in de pleitzaal, en daarin geene welsprekendheid kan erkennen.

MEIJER durfde de hooge waardij der nieuwe Fransche burgerlijke wetgeving openlijk verdedigen tegen zoo velen, die hare voortreffelijkheid niet konden of wilden erkennen en liever onze vroegere verwarde wetgeving wilden blijven volgen. — Die zoo te regt gevoede ingemenheid met de Fransche wetgeving moet als eene medeoorzaak worden beschouwd, waarom hij, — lid der Fransche academie bij de sectie der wetgeving, — in zijn vaderland, geen deel heeft mogen nemen aan het ontwerpen van een nieuw wetboek.

Het wetboek, dat in 1830 stond ingevoerd te worden, werd door hem allerongunstigst beoordeeld, en ik heb die openlijke afkeuring altijd betreurd, omdat geene gronden hoegenaamd werden aangevoerd, en omdat, ofschoon de man ze moet gehad hebben, gelijk een ieder ze kan vinden, dit achterwege laten derzelve enkelen heeft

(1) *Redevoering over de geregte welsprekendheid in Nederland*, bl 16. 17. 20. 21.

kunnen brengen tot het gevoelen als of die ongunstige uitspraak alleen het gevolg zou zijn van wrevel van niet tot de ontwerpers te hebben behoord, iets dat in het edel hart van den regtschepen MEIJER, naar mijne overtuiging, niet heeft kunnen opkomen.

Ik erken gaarne, dat de afkeuring van het nooit ingevoerde wetboek met eene pennenstreek, al is het van eene zoo groote autoriteit, teregt wierd gegispt. Die uitspraak moet echter slechts beschouwd worden als het resultaat van zijn onderzoek: de gronden zouden later zijn gevolgd, ware het niet, dat eene herziening was bevolen geworden, die zoodanige uiteenzetting van zijn oordeel over het vervallen ontwerp overbodig had gemaakt.

Dan ik mag niet verder omtrent zijne geschriften uitweiden. Het vermeldde zij genoeg ter bevestiging, dat hij nimmer schroomde voor zijn gevoelen uit te komen, terwijl ik, behalve die ongelukkige noot op bl. 143 van zijn werk, *sur la codification*, nergens de gronden voor zijn gevoelen heb gemist, zoodat hem de nijd alleen roekeloosheid kan te laste leggen.

In het wetenschappelijke is zijn moed veelvuldig gebleken te gelijk met het bewijs van zijn oorspronkelijk vernuft. — Velen waren er, die najverig op zijn scherpzinnigen geest, of de redenering niet kunnende bevatten, hem soms te ver gezochte redeneringen of sophismen te laste legden, en, als deden zij hem daarmede te kort, gelijk zij bedoelden, nogtans betuigden, dat het hun te sijn geredeneerd, te hoog was, dat zij er met hun gewoon menschenverstand niet bij konden. Daarin lag echter de erkenning der buitengewone schranderheid, der genialiteit van MEIJER, terwijl zijne algemeen erkende duidelijkheid tegen hen pleitte.

Het zij mij vergund, het eind dezer beoordeeling of liever beschouwing van het werk van Mr. VAN HALL naderende, enkele plaatsen daaruit aan te halen.

« Minzaam , ijverig en hulpvaardig , was hij en als regter en als advocaat , bemind en geacht bij zijne ambtgenooten , en geëerd door de leden van de Amsterdamsche balie en de regterlijke beambten . Met de vlugge bevatting en eene scherpzinnigheid , hem aangeboren , wist hij als regter van instructie het ware van het valsche ligtelijk te onderkennen en de feiten , die schuld of onschuld medebragten , in het helderst daglicht te stellen . Overtuigd , dat niet alle daden strijdig met de wet , misdaden zijn , was het hem niet genoeg , die op te sporen en te bewijzen ; maar hij drong daarbij door tot de drijfveren dier daden en den wil en het oogmerk van den bedrijver , zonder welke geene daad strafwaardig is . Ik voeg hierbij , dat hij steeds geneigd was . om , waar hij kon , menschlievendheid met regtvaardigheid te verbinden en eene onoordeelkundige toepassing der wet te voorkomen , of , wanneer zij verkeerd begrepen was , de gevolgen daarvan , door zijne eigene beschikking of door zijnen invloed ten spoedigste te doen ophouden .

« Aan de vrome zorg zijns broeders hebben wij te danken een bundel schriftelijke consultatie . — Welkom was mij dan ook deze onschatbare bundel , dien ik waardeer als eene vermaking ook aan mij gedaan . Men kan daaruit zien , welke belangrijke vraagstukken aan MEIJER opgegeven , door hem beantwoord zijn met eene duidelijkheid , korthed en gezonde redenering op feiten gebouwd en door grondbeginselen van het regt gestaafd .

« Als redenaar in het algemeen , als pleitend regtsgeleerde in het bijzonder , verdiende MEIJER de meeste onderscheiding . — Hij voerde , door eene schets geleid , een zeer geruimen tijd , op eene duidelijke wijze , in zuivere taal en over eene zeer belangrijke zaak het woord . De feiten werden door hem naar waarheid opgegeven en uiteengezet ; de strenge bepalingen van het regt daarop toegepast en de redeneringen uit de billijkheid

daartegen ontleend, door het *lex dixit* met een voor hem, zoo als later uit twee opgevolgde gewijsden bleek, gelukkigen uitslag wedersproken. — Hij had de gewoonte, om voor het instellen van het geding op te teekenen de gronden, op welke hij het voortzetten der zaak had aangeraden. Hiervan was het gevolg, dat hij van dat oogenblik af, volkomen in staat was, om, het zij eischende of verwerende, die aan den regter voor te dragen. — Met een enkel woord teekende hij de tegenwerpingen, hem gemaakt, op, en dit was voor hem genoeg, om die straks en voor de vuist te wederleggen, zoodanig, dat het scheen, als of hij die vroeger gekend en de oplossing daarvan vooraf geschreven had. Bij het wederleggen was hij doorgaans kort, voor zooveel zulks de zaak gedoogde. — Niet zelden dankte hem de regter, dat hij het stilzwijgen bewaard had op tegenwerpingen, die geen ander antwoord verdienden. — Hij sprak doorgaans vlug en kort, altijd duidelijk en onopgesmukt, zonder het onkundig oor te willen boeijen aan hetgeen den naam van klankwelsprekendheid verdient.

«Onder de weldadigste bemoeijingen van den praktika-len regtsgeleerde behoort het beproeven en tot stand brengen van dadingen (transactien) ter voorkoming of beëindiging van regtsgeschillen. — Ik vond bij zoodanige gelegenheid, in hem een welwillend ambtgenoot. — Zoo uit eigene ondervinding als uit de narigten van anderen is het mij bekend, dat men bij hem omtrent waarachtige feiten nimmer tegenspraak ontmoette, en dat hetgeen op dergelijke bijeenkomsten wederzijds was afgesproken, door hem altijd heilig werd nagekomen. — MEIJER's edele zin en getrouw geheugen maakten schriftelijk bewijs overbodig. Het beginsel van welwillende menschenliefde, dat in een vermeld geval doorstraalt, geleidde hem ook in andere gevallen.»

Ik meen den lezer geen ondiens te doen, door met

's mans eigene woorden uit een zijner brieven ook die getuigenis te bevestigen: «Een advocaat, heet het daar, heeft in mijn oog eene te edele roeping, om niet, even als de vrouw van CAESAR, boven alle verdenking te moeten zijn.» — En ten behoeve van jeugdige medebroeders in de practijk haal ik hier de woorden van dienzelfden grooten man uit een anderen brief aan, opdat zij hun tot eene duchtige waarschuwing mogen strekken: «Een jong advocaat, schreef hij, die in zijne middelen van bestaan gegeneerd is, of die gaarne meer wil winnen dan hem opkomt, kan zich voor altijd in zijne reputatie bederven, het zij door het aannemen en opzoeken van slechte zaken, het zij door uit de zaken meer te willen halen, door het nemen van portie, door te hoog rekenen enz. Iemand derhalve, die zijn zoon tot de practijk als advocaat wil opleiden, moet zich en de zijnen er op voorbereiden, dat in de eerste jaren der practijk niets gewonnen wordt. Ik heb de treurige voorbeelden gezien van jonge lieden, anders zeer geschikt, die in de eerste jaren te veel wilden winnen, het zij omdat zij anders niet konden bestaan, het zij dat zorg voor familie hen drukte, het zij dat men hen om minder inkomsten onvriendelijk aanzag, hunne reputatie geruïneerd hebben en die nimmer hebben kunnen herstellen.» In een derden brief schrijft MELJER: «De carrière als advocaat heeft vele voordeelen, bijzonder in hare onafhankelijkheid: zij heeft echter ook hare onaangename zijde, en men moet daartoe roeping hebben, om zich over die onaangenaamheden heen te zetten. — Als een eerst beginsel beschouw ik, dat ouders die hunne kinderen tot dit vak opleiden, vooraf moeten bedenken, dat, ook in de practijk geadmitteerd een advocaat niet spoedig veel verdienen kan noch moet. Menig een, die te vroeg geld winnen moest, is daardoor in zaken gekomen, die voor altijd zijne loopbaan bedierven.»

Dan genoeg. MELJER konde niet anders zijn dan hij

geweest is: hij die, onder zooveel schoons, in zijn groot werk, de pligten eens regtgeaarden pleitbezorger heeft medegedeeld, door zijn hart en geest voorgeschreven, was en bleef zelf regtschappen mensch en regtsgeleerde.

Werkzaamheid, geestige opgeruimdheid (1), vlugheid gaven hem gelegenheid en lust tot uitspanning, en deze was bij hem zoowel neiging als behoefte, zoodat hij verre was van een dorren kamergeleerde.

Ik heb, laat het mij herhalen, eene flauwe schets gegeven van de monographie des grooten MEIJERS, door een der achtbaarsten zijner tijdgenooten geleverd. De hooge achting waarin deze laatste staat, wordt door den geest dien het stuk over MEIJER ademt, nog verhoogd: hij is die van den echt liberalen man, die op elke bladzijde blijken geeft van kunde, regtschappenheid, hulde aan beiden brengende en die op prijs stellende.

MEIJER was een vriend zijns vaderlands, en bleef dit niettegenstaande den door hem ondervonden invloed van vooroordeelen bij zijne landgenooten bestaande. Als hij in een zijner brieven van bezadigde lieden spreekt, voegt hij er de woorden, «waaronder ik mij zelve rangschik,» onmiddellijk bij; en daar, waar van burgerpligt de rede is, zegt hij: «ik betracht den mijnen, en hoezeer niet openlijk, zoek ik mijne denkwijze te doen gelden, althans ter toetse te doen brengen daar en waar het den vreedzamen burger, den getrouwen en vaderlandlievenden onderdaan betaamt.» Ware het hier de plaats, en al wilde ik over de door hem bestreden vooroordeelen in het Godsdienstige uitweiden, en de uit deze voortspruitende ongeregtigheden en miskenningen opsommen,—

(1) Zijn scherts was nooit onbeschaafd of onwelvoegelijk, maar verstandig en beschaafd. Non illiberale, petulans, flagitiosum, obscœnum, sed elegans, urbanum, ingeniosum. facetum, gelijk het bij CICERO de Off. I. 29 heet.

in eene beschouwing van het geschrift van den jegens andersdenkenden liberalen VAN HALL voegt dat niet.

Ik zag in MEIJER altijd den mensch en den geleerde: hij verdient als mensch de liefde en het zegenend aandenken van al wie mensch heet, en als geleerde de bewondering en zooveel mogelijk navolging van elken beoefenaar onzer edele wetenschap.

Mr. M. C. VAN HALL heeft MEIJER afgebeeld zoo als hij hem had gekend; — ook ik had dat gedaan. Wij spraken beiden waarheid en konden dus niet verschillen.

Ten slotte, en wel in de derde plaats, geeft ons de heer VAN HALL eene vergelijking tusschen v. d. LINDEN en MEIJER. Schijnt het niet bijna onmogelijk, tusschen deze beide geleerden, aan wie eene regtmatige hulde is gebracht, eenige punten slechts van overeenstemming te vinden, tusschen hen die zoo verschilden in aanleg, in studie en in rigting aan deze gegeven. De eerste bleef, om met onzen schrijver te spreken, op en om het standpunt, waarvan hij was uitgegaan; de laatste daarentegen ging niet alleen met zijnen tijd mede, maar liep dien dikwerf vooruit. — Op onderscheiden, maar wezenlijke verdiensten was beider vermaardheid gegrond. — Zij verschilden in aanleg, gaven, studiën, neigingen en leefwijze, maar door vriendschap en welwillendheid en achting aan elkander verbonden, betrachtten en achtervolgden zij beiden als regtsgeleerden en regters de lessen en raadgevingen door hen aan anderen gegeven. Beiden doordrongen van de hooge waarde van het Romeinsche regt, raadpleegden zij steeds de oorspronkelijke bron voordat zij tot de commentarieren hun toevlugt namen, en zonder zich de kennis van het Romeinsche regt te hebben eigen gemaakt, konde men, volgens hun oordeel, die der wetgeving van lateren tijd niet erlangen. Met het gezag van gewijsden hadden zij niet veel op: — zij waren eindelijk beminnaars van het ware en goede, maar hul-

digden ook het schoone. « Was VAN DER LINDEN minder een man van genie dan MEIJER, hij was, als hij, een geleerd man. »

« Indien zij in het Romeinsche Gemeenebest te zamen geleefd hadden, zou VAN DER LINDEN voorzeker geen CICERO, en MEIJER geen ATTICUS geweest zijn. »

De heer VAN HALL heeft zich met de uitgave van dit werk op nieuw verdienstelijk gemaakt. De rijk begaafde grijsaard heeft in den geleerden VAN DER LINDEN en meer genialen MEIJER doen uitkomen, dat, welke ook de wetenschappelijke rigting des menschen zij, een edel hart hem moet versieren, om hem, met name den regtsgeleerde, regtschappen te kunnen heeten. Zonder regtschappenheid kan men noch goed pleitbezorger, noch goed regter wezen. Om hunne regtschappenheid waren de beide geprezen regtsgeleerden de hulde van eenen MAURITS CORNELIS VAN HALL waardig.

DAV. H. LEVYSSOHN.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

G. J. A. BOSCH REITZ. *De quaestione, an non usu tollatur legum vis*, Lugd. Batav. 1850. pagg. 64.

De *kostbare* wet van 29 Nivôse, an XIII, was bij ons met zoo vele andere wetten van Franschen oorsprong ingevoerd, maar in 1845 nog door geene latere wet ingetrokken. Die zoogenaamde *zeven-kinderen-wet* heeft voor C. J. of zijnen zoon J. D. HOOGELAND en zoo vele anderen bij ons voordeelig gewerkt. De noodzakelijkheid is wel wat laat, maar *eindelijk* toch bevroed tot het intrekken en buiten werking stellen dier wet, en dit is geschied bij die van 26 Maart 1847 (*Staatsblad* n°. 6). — *Drie jaren daarna* en wel bij besluit van 5 Februarij 1849 (*Staatsblad* n°. 5) zijn de heeren Mrs.

L. METMAN, A. DE PINTO en N. OLIVIER benoemd, om, zoo als zij zich vroeger daartoe hadden aangeboden, zonder bezwaar der schatkist, een opzettelijk onderzoek in te stellen omtrent de verbindbaarheid van vroegere wetten, bepaaldelijk die van Franschen oorsprong, en omtrent de maatregelen tot afschaffing of wijziging, die hieromtrent zouden moeten worden genomen. Die commissie heeft *nog in den loop van het jaar harer benoeming* haren veel-omvattenden arbeid ten einde gebracht, en zulks op eene zoo voortreffelijke wijze, dat haar 's Konings dank en tevredenheid *omnium applausu* bij besluit van 24 Februarij 1850 (*Staatsblad* n°. 9) is betuigd. Het uitgebreid rapport is in 1850 en 1851 met een uitvoerig register, op last van den Minister van justitie uitgegeven. De schrijver der hierboven vermelde dissertatie, is den 4 Mei 1850 gepromoveerd en zeide op dien dag: «*hodie ita tandem prospectu laetamur, ut brevi multis legibus fere ignotis, inutilibus, imo civitati noxiis liberemur.*» — Wie heeft er tot heden (21 Februarij 1853) iets meer van gehoord?! — De bedoelde wet van Nivôse, om tot de voormelde dissertatie terug te keeren, heeft tot haar aanleiding gegeven. Die kleene wet heeft groote quaestien doen geboren worden, en ik herinner mij, dat ik er zelf een tiental heb behandeld in *Themis VIII*, pag. 1 en volgg. Deze quaestien betroffen echter alleen den inhoud der wet, daar ook ik hare voortdurende kracht als een *primum verum* had aangenomen. De vraag zelve betreffende de al of niet voortdurende kracht dier wet, is echter wel de belangrijkste. De schrijver dezer dissertatie behandelt de vraag over de al of niet verbindbaarheid eener wet ten gevolge der niet-toepassing; of deze namelijk die in onbruik doet geraken met dat gevolg, dat zij de wet hare kracht doet verliezen. Hij heeft zich zelve afgevraagd, wat er zij van die zoogenaamde stilzwijgende wetsafschaffing,

die uit eene niet-toepassing zou worden geboren, en hij onderzocht het gevolg dier niet toepassing in de Romeinsche, Fransche en in onze wetgeving.

De eerste afdeeling heeft ten opschrift: *de desuetudine vim legis tollente in jure Romano nec non in jure antiquo nostro ad diem usque 1 m. Octobris* 1838. (Ik vind de stof in deze sectie slechts tot 1809 behandeld). De tweede afdeeling heet: *de eodem argumento in jure Francico*. (Dat regt heeft bij ons tot 1 October 1838 gegolden). De derde sectie voert aan het hoofd: *De eodem argumento in jure nostro hodierno*. Het geheel wordt besloten met eene korte *conclusio*.

Het is waar, dat de regtsgeleerde JULIANUS in l. 32, § 1. Dig. de legibus, zegt: «rectissime illud receptum est, ut leges non solum suffragio legislatoris, sed etiam tacito consensu omnium per desuetudinem abrogentur.» Het is mede waar, dat men het tweede caput der lex Aquilia zoozeer voor afgeschafft hield ten gevolge van het onbruik, dat het «in desuetudinem abiit» vermeld gevonden, tot aan het begin dezer 19^e eeuw het al was wat wij er van wisten (1).

De kracht der consuetudo was bij de Romeinen bijzonder groot (2), en het systeem omtrent die der desuetudo behoort, gelijk de S. zegt, daarom op haar gezag te steunen, als het gevolg van deze te worden beschouwd.

Hetzelfde was altijd, volgens den schrijver, waar volgens het oudere Fransche regt. Geen wonder dan ook, dat ook daar *per non usum*, gelijk het bij onzen schrijver heet, desuetudo ontstond.

Naar het oude Hollandsche regt was echter de kracht

(1) Zie A. H. VANDERKEMP, *Diss. de capite secundo legis Aquiliae seu ad locum Gaii de adstipulatoribus*. L. B. 1829. belangrijk ook om het bewijs, dat de geleerden van vele eeuwen omtrent den inhoud van dit caput hebben gegist, maar zich allen, zonder uitzondering daaromtrent hebben vergist.

(2) Zie echter de bekende l. 2 Cod. quae sit longa consuetudo.

Themis, D. XIV, 1^e St. [1853].

van den non usus niet zoo groot, dat daardoor de wet of hetgeen daarvoor gold konde worden geabrogeerd. De schrijver ziet in *desuetudo* niets anders dan *consuetudo lata lege non utendi*, en wil daar, waar aan gewoonte kracht van wet wordt toegekend, en evenzeer om wetten af te schaffen als zij met dezen strijdt, — ook aan *consuetudo lege non utendi* gelijke kracht van afschaffing hebben toegeschreven.

De nieuwere Fransche wetgeving, die bij ons ook heeft gegolden, zou, volgens den Schrijver, die leer niet in den weg staan, en het scheen hem belangrijk, de woorden van den Minister van Openbaar Onderwijs in Frankrijk hier over te nemen: «La loi du 29 Nivôse n'ayant pas été abrogée (NB.), le bénéfice en est quelquefois encore réclamé, mais la désuétude est constamment opposée à ces réclamations.» Ik zie in deze woorden verre van het bewijs, dat het onbruik een legaal afschaffingsmiddel van wetten wezen zou, integendeel het bewijs gelegen, dat het dit niet is. Tot staving van mijn gevoelen druk ik op de woorden *n'ayant pas été abrogée*, dat is het zij door eene latere uitdrukkelijk de vroegere herroepende, of eene tegenstrijdige bepaling inhoudende en mitsdien de vroegere stilzwijgend herroepende wet. De Minister erkent de niet afschaffing, maar vermeldt de tegenwerping of afwijzing der aanzoeken (bij den Staat) op grond van onbruik. Hield hij het onbruik voor een middel van wetsafschaffing, dan had hij niet gezegd, dat die wet niet was afgeschaft, zoo als hij hier gedaan heeft.

DUPIN AINÉ gaat ook zoo ver niet, om te beweren, dat onbruik de wet hare kracht kan ontnemen, als hij schrijft: «L'usage a toute la puissance, qui sert de complément à la loi . . . l'usage prévaut quelquefois sur la loi.» Hij beweert slechts dat (positive met de wet strijdige) gebruiken eene wet zouden kunnen vervangen (1), maar niet

(1) Een zeer verdienstelijk, helaas reeds ontslapen regtsgeleerde, Mr. D. A.

dat onbruik, dat is de niet inroeping of niet toepassing eener wet, haar hare kracht kan ontnemen.

Het Hof van cassatie van Frankrijk zeide te regt: «*La désuétude ne peut résulter que d'actes nombreux et publics contraires à la loi: le seul non usage ne suffit pas.*»

Onze nieuwe wetgeving heeft, blijkens onderscheidene artikelen der wet houdende algemeene bepalingen, ontwijfelbaar alle kracht tot opheffing eener wet aan het onbruik ontzegd.

De schrijver dit erkennende is echter van oordeel, dat de Hooge Raad verkeerd heeft beslist, dat aan eene wet tijdens de Fransche overheersching hier te lande ingevoerd, door het in onbruik raken dier wet hare kracht niet zou kunnen worden ontnomen. Hij rekt die wet aan het gezag der Fransche jurisprudentie onderworpen.

Al nam ik aan, dat het Fransche regt en de Fransche jurisprudentie het vervallen der wet door *désuétude* in den zin van het Fransche hof van cassatie hadden erkend, dan nog zou ik met overtuiging durven volhouden, dat de Hooge Raad, door ook aan den *non usus*, alle kracht van herroeping ook der wet van Nivôse te ontzeggen, juist heeft geoordeeld, al ware het alleen omdat die wet, ofschoon van Franschen oorsprong, hier zijnde ingevoerd geweest, in weerwil van den *non usus* hier ook in 1845 en 1846 gold, en op haar daarom van toepassing was en moest zijn het omtrent den oorsprong zeker geen onderscheid gedoogende art. 5 der wet houdende algemeene bepalingen, luidende: *Eene wet kan alleen door eene latere wet, voor het geheel of gedeeltelijk*

PORTIELJE, heeft in de Regtsgeleerde Bijdragen, van Mrs. DEN TEX en VAN HALL XI. 1. 1. en volgg. ons zijne «bedenkingen omtrent het bestaan en den aard van het gewoonteregts» nagelaten, waarin hij uitmuntend betoogt, dat geene gewoonte eene wet kan vervangen of nevens eene geschreven wet dezelfde kracht hebben.

hare kracht verliezen (1) in verband met art. 3 cod.

Dan ik mag den lezer gerust verwijzen naar de uitstekende pleidooijen in der tijd voor den Hoogen Raad over de zevenkinderenwet gehouden (2), en behoef niet langer bij deze eindelijk *door eene latere wet* afgeschafte wet stil te staan.

Ik leg dan ook deze dissertatie ter zijde. Zij heeft mij eene nuttige en aangename lecture bezorgd. Het onderwerp is nog van practisch belang, al ware het alleen om het voortdurend bestaan van al die Fransche wetten, die volgens den Schrijver ook door onbruik en mitsdien niet slechts door latere wetten hare kracht zouden verliezen. In zijn systeem zou dan eene misdaad, die in het bij ons nog geldend Strafwetboek van Franschen oorsprong met straf wordt bedreigd, straffeloos kunnen worden gepleegd, omdat die misdaad sedert de invoering van dat wetboek voor twee en veertig jaren (naar ik stellig meen te weten) niet is begaan en mitsdien de daarop gestelde straf niet is of heeft kunnen worden ingeroepen of toegepast. (Zie p. 29, maar ook MERLIN, Rep. v. *désuétude*.)

Ik eindig deze beoordeeling met den wensch, dat geene dissertaties van mindere gehalte dan deze mogen verschijnen; dan zal men zich over het bij voortduring schrijven derzelve, nog verplichtend voor hen die aan Athenaea hebben gestudeerd, zeker mogen verheugen.

DAV. H. L.

(1) Deze leer geldt ook in Engeland, zie pag 42.

(2) Zie *Wekbl. van het Regt*, n°s 711, 767, 785 enz.

S. C. J. G. VAN MUSSCHENBROEK. *De quaestione, num in venditione rerum immobilium, majoribus et minoribus aetatis competentium, auctoritate judicis opus sit.* — L. B. 1852. 27 pag. in 8°.

Eene nieuwe bijdrage over eene oude vraag, zoo oud zelfs, dat er niet veel nieuws meer te voegen valt bij alles wat daarover reeds in den aanvang van de werking der tegenwoordige wetgeving in onze regtsgeleerde tijdschriften, en elders geschreven is; en dat er dan ook werkelijk hier niets nieuws over gezegd wordt; maar dat integendeel de schrijver zich heeft vergenoegd met eene vlijtige verzameling der gronden *in utramque partem* aangevoerd, en met ons daarover zijn eigen gevoelen mede te deelen.

De schrijver verdedigt de leer van den hoogen raad; en verklaart zich alzoo vóór de noodzakelijkheid der magtiging. Ik ben niet van die gedachte, en heb de tegenovergestelde meening elders verdedigd. (*Handl. ad § 282*).

De vraag blijft ondertusschen betwistbaar, juist omdat zij in de wet geen bepaald antwoord vindt, en omdat men zich waarschijnlijk het geheele geval niet heeft voorgesteld. De moeilijkheid echter is, naar mijn inzien, niet zoo zeer gelegen in den letterlijken inhoud van art. 451 B. W., waarop het betoog van den schrijver bijna uitsluitend gegrond is: dat art. 451 spreekt in het algemeen, zegt hij, van alle onroerende goederen van den minderjarige; de goederen nu, die hem gedeeltelijk in eigendom toekomen, en waarvan hij met meerderjarigen mede-eigenaar is, behooren hem ook; derhalve is het artikel ook daarop van toepassing. Ik geloof echter, dat dit juist de vraag is; en ik meen zelfs, dat, indien men het art. beschouwt in onderling verband met de volgende (452—455), men veeleer tot het tegendeel moet besluiten.

Het groote struikelblok is daarentegen gelegen in art. 628, in verband met art. 1122, zoo als dit bij de wet van 1843 is veranderd. De schrijver echter erkent, dat dit niet noodzakelijk het pleit in zijn voordeel behoeft te beslissen; en hij heeft zelfs die moeilijkheid op eene zeer bevredigende wijze opgelost, door de eenvoudige opmerking, dat *verdeeling* en *verkoop* van in het gemeen bezeten goederen niet hetzelfde is.

A. D. P.

REGTSGELEERDE CORRESPONDENTIE.

Onze lezers ontvangen hier den eersteling van den brieveschrijver PAULUS, die zich bij ons heeft aangemeld, om, door middel der *Themis*, een waakzaam oog te houden over hetgeen hij noemt *onze tegenwoordige juristerij*; en wij vleijen ons, dat de kennismaking hun niet minder aangenaam zijn zal dan zij ons was.

Het onderwerp zijner brieven is wel geschikt om belangstelling in te boezemen bij hen, die op eene wetenschappelijke beoefening van het regt prijs stellen:

«Een overzicht van hetgeen tegenwoordig op het juridisch tooneel alzoo vertoond wordt, eene daartoe beperkte geschiedenis van den dag, hier en daar met wat critiek.»

Wij zullen voor het oogenblik over den inhoud van dezen brief niets meer zeggen, maar liever onze lezers zelve laten oordeelen.

Intusschen, nu evenwel vriend PAULUS ons deze rubriek heeft doen openen, wenschen wij, dat niet hij alleen den scepter op dit gebied zal zwaaijen; want wij zijn,

in geen enkel opzicht, maar vooral niet op het terrein der wetenschap, voorstanders van monopolie.

Wij zullen gaarne in de *regtsgeleerde correspondentie* voortaan ook andere brieven, of korte mededeelingen over wetenschappelijke onderwerpen opnemen.

Amice Confrère!

Gij zult u herinneren, dat ik u kort geleden eenig schrijven heb toegezegd over hetgeen er tegenwoordig hier te lande en daarbuiten in ons vak omgaat. Immers gij waart het met mij eens, dat er zich in deze dagen wel eenig leven in de regtsgeleerde wereld openbaart, doch dat de meeste verschijnselen, die wij daarvan aanschouwen, veelal het kenmerk dragen van groot gemis aan eenen thermometer, die den huidigen staat der regtsgeleerdheid aanwees. De periodieke litteratuur aan jufvrouw *Themis* gewijd, en die wij, wat het aantal betreft, ik spreek niet van het gehalte, eer te veel dan te weinig hebben, scheen eigenaardig bestemd om in dat gebrek te voorzien. Doch een overzicht van hetgeen er tegenwoordig op het juridisch tooneel alzoo vertoond wordt, eene daartoe beperkte geschiedenis van den dag, hier en daar met wat critiek, zochten wij te vergeefs. In zooverre bezigheden en vooral krachten mij daartoe in staat zullen stellen, wil ik met dezen brief beginnen, u van tijd tot tijd een proefje toe te zenden van hetgeen ik u, zoo als ik nu bemerk, in een pedant oogenblik beloofd heb. Hoe ik daarbij in het vervolg denk te werk te gaan, zal ik u thans nog maar niet schrijven, daar ik eerst nog eens bij ondervinding zien wil, hoe het best mijne brieven in te rigten.

Om dan ook maar met de deur in het huis te vallen, ga ik u dadelijk mededeelen, wat ik dezer dagen aan

den juridischen horizon over mijne schrijftafel heen heb opgemerkt.

Terwijl ik op den uitkijk zat, werd mijne aandacht herhaaldelijk gevestigd op een onderwerp, zoo dikwijls met u besproken, den algemeenen toestand der tegenwoordige regtsstudie. Beleven wij te dien opzichte wezenlijk eenen tijd van vooruitgang, of teert men slechts op het resultaat van vroegere studiën, zich vergenoevende met die in anderen vorm weder op te disschen? Het antwoord van hen, wier oordeel mij pas onder oogen kwam, was niet geschikt om ons op te winden. Althans, indien ik eenen bevoegden zegsman gelooven mag, moet het er ongelukkig uitzien met de Fransche regts-wetenschap, die, wegens de quasi-nationale Wetboeken van 1838, ook voor onze juristerij van zulk een overwegend belang is. In de *Gazette des Tribunaux* van 2 Januarij II., las ik een opstel van heer E. BOINVILLIERS, oud deken der orde van advocaten, hetwelk mij niet onbelangrijk voorkomt om u in zijn geheel mede te deelen :

« Dans la science du droit le temps des fortes études est passé. La jeunesse, qui se prépare à la vie des affaires et du barreau, s'en tient à peu près à nos codes. « Le droit romain est fort délaissé; le recueil de nos coutumes, le livre des origines françaises reste un livre fermé pour tous.

« D'où vient cela? L'unité de législation, l'égalité « devant la loi, la moindre durée des procès, la division « de la propriété en France ont-elles tant changé à ce « point, qu'il ne reste rien à récolter pour nous dans ce « champ de la science où nos pères trouvaient, au prix « de longs travaux, tant d'honneur et de renommée? « Il n'y a plus d'avocats consultants; les bibliothèques « privées ont près qu'entièrement disparu, je parle des « bibliothèques dignes de ce nom; à l'avocat plaçant lui-

«même le goût du public et le besoin des affaires tendent
«à donner une allure active et militante, beaucoup plus
«qu'une figure de savant et de jurisconsulte.

«Il faut reconnaître en effet, que les jurisconsultes
«anciens avaient un tout autre rôle que celui des avo-
«cats de nos jours. Avant le dix-septième siècle surtout,
«les jurisconsultes ont été les *publicistes* de leur temps;
«ils avaient reçu et ils ont accompli une véritable mis-
«sion politique. Champions intrépidés du droit com-
«mun, préparateurs persévérants de l'unité française,
«ils défendirent l'Eglise nationale contre les ultramon-
«tains, le pouvoir central et l'égalité contre tous; ils
«dirigèrent le mouvement intellectuel et s'associèrent
«alors les grands intérêts de l'époque. Aussi le monde
«leur faisait cortège. On écoutait religieusement leurs
«controverses, on lisait avec avidité leurs gros livres,
«on se passionnait avec eux dans des luttes où pour des
«doctrines dont AUGUSTIN, THIERRY et WALTER SCOTT
«nous révélèrent, au besoin, toute l'importance et l'im-
«térêt. Il n'y a plus rien de tout cela aujourd'hui; le
«quartier du palais de justice lui-même, qui a été si long-
«tems le quartier des parlementaires, des beaux-esprits
«et du beau monde, qu'est-il devenu?»

Die goede oude tijd! Wat valt de onze daarbij af. Doch is het oordeel, over hetgeen daartoe zou geleid hebben, juist? Ik zou het haast betwijfelen; en toch, wat bijzonder opvallend is, hetgeen hier verkondigd wordt is als het ware de vervulling van hetgeen reeds veertig jaar geleden door eene andere autoriteit van het grootste gewigt voorspeld werd, toen het aan Frankrijk ontleende beginsel van codificatie nog niet zoo algemeen in Europa was aangenomen.

Gij hebt zeker reeds kennis gemaakt met het ontwerp eener Nederlandsche staatsregeling door NIEBUHR in 1813 opgesteld, en eerst op het eind van het vorige jaar te

Berlijn uitgekomen. Ik weet niet, of gij daar ook 's mans voorstel hebt opgemerkt om de Fransche Codes af te schaffen en iedere provincie weder in het bezit eener eigene burgerlijke en strafwetgeving te stellen. NIEBUHR, hoofdvoocaal der historische school, was ook sterk tegen onze codificatie; hij zag geen heil in die «Einheit u. Gleichmachung des bürgerlichen Rechts u. des Strafrechts.» Want al mogt men daarvoor ook, zoo als hij zegt, aanvoeren: «dass diese Verschiedenheit, die man so anstössig findet, in einiger Provinzen Verbrechen unbestraft classe, die in andere mit Recht durch das Gesetz verfolgt werden; oder dass die Gesetze in einer Gegend «Handlungen für strafbar erklären, die in einem andern Bezirke für erlaubt erachtet sind. Nichts aber ist «so unrichtig; es gibt nur Abschattungen in den Strafen, «Verschiedenheiten in den Verfahren, wenige Unterschiede im bürgerlichen Recht. — Das Recht als Studium und Beruf, ist nur so lange ehrwürdig, als es nicht «von jeden begriffen werden kann, den die Neugierde dazu «führt sich etwas damit zu beschäftigen. Wird es wie «ein schwer zu erlernendes Erbtheil der Vorfahren bewahrt, so bildet es den Geist und entfallet vor dem jungen Studirenden alle Verhältnisse der Gesellschaft. So «wie man an die Stelle der Statuten-Sammlungen ein «systematisches Gesetzbuch setzt, hat man weder Rechtsgelehrte mehr, noch Staatsmänner, welche die Gesetze und «Freiheiten vertheidigen. Ein solches Gesetzbuch würde «aber für Niederland nöthig sein, wenn man die verschiedenen und getrennten Gesetzgebungen der Provinzen wollte aufhören lassen.»

Gij ziet hieruit, dat ook NIEBUHR den trap, waarop de regtswetenschap staat, afhankelijk acht van den rang aan hare beoefenaars in de maatschappij toegekend, en dus de waarde van het regt geheel afmeet naar de waarde waarop de regtsgeleerden geschat worden. Is het regt

dus voor weinig moeite te verkrijgen, dan heeft het geene waarde meer.

Zoodanige redenering heeft wel iets van die, welke soms op een ander terrein door *protectionisten* gevoerd werd; doch ook hier neem ik de vrijheid mij onder de *freetraders* te rangschikken. Is het dan geen groot voorregt, dat het regt meer algemeen toegankelijk, niet meer het geheim van eenige uitverkorenen is? De ondervinding, dunkt mij, bewijst dit voldoende; en ware dien ten gevolge eene diepe regtsstudie overbodig geworden, welnu het is hier slechts om het resultaat, de kennis van het regt, te doen, niet om de middelen om daartoe te geraken.

Doch bovendien zelfs de major, waarvan NIEBUHR hier bij zijne redenering uitging, alsof door de codificatie het regt zoo maar gesneden brood zou worden, is eene dwaling, welke hij trouwens met velen gemeen had. Oppervlakkig, ja, kon dit zoo schijnen, en aan die illusie is het te wijten, dat, hetgeen niet te ontkennen valt, tot dusverre zoo weinig degelijke regtsstudie gevonden werd, waar de Fransche Codes, het zij zelve, het zij gewijzigd, van kracht zijn. Sedert eenige jaren echter begon men het zelf in het vaderland der codificatie in te zien, dat men door de Codes nog niet zoo voor goed met het verledene, en hetgeen elders regt was, had afgerekend. De historische rigting, weder in de Fransche school opgewekt, heeft de behoefte doen inzien, om zoowel de vroeger inheemsche regten, als hetgeen de Duitsche juristen in het Romeinsche regt geleverd hebben, tot meer grondige en juiste verklaring der Codes te doen strekken, en om, naar aanleiding daarvan, alle leerstukken, in het stellig regt opgenomen, aan een nieuw onderzoek te onderwerpen.

Ook hier te lande werd, zoo ik mij niet vergis, dezelfde dwaling meermalen gehuldigd. Of, om slechts

een recent voorbeeld aan te halen, hoe konden wij anders komen aan eene aantekening op de artikelen van ons Burgerlijk Wetboek, die *thans nog* verklaring behoeven? Werd bij dien titel niet de schijn aangenomen, de rei der commentatoren te willen sluiten? Het derde deel van dit werk is onlangs uitgekomen, en, naar ik denk, zal de recensent in de *Themis* wel weder te velde trekken, om den schrijver nog eens duchtig de ooren te wasschen.

Het gezegde van MARGADÉ: «tout sur le droit n'est «pas encore dit» is maar al te waar, en wordt inzonderheid nog door de praktijk bevestigd. Zoo zag ik dan ook onlangs met groote belangstelling eene nieuwe rubriek in het *Weekblad van het Regt* geopend, onder het opschrift: *Jurisprudentie*. Vooral de jurisprudentie doet de noodzakelijkheid beseffen, om ook meest behandelde regtsonderwerpen steeds nog nader te ontwikkelen. In Frankrijk is sedert twee jaren een nieuw tijdschrift, de *Revue critique de Jurisprudence*, opzettelijk daartoe opgericht, en de bijval, welke de denkbeelden der redactie van het *Weekblad* reeds in verscheidene onzer tijdschriften gevonden hebben, doet de verwachting ontstaan, dat de verzamelingen van Nederlandsche regtspraak eerlang niet enkel aan de praktijk, maar ook aan een geregeld wetenschappelijk onderzoek dienstbaar zullen worden. Zelfs ten aanzien van regtsgevallen, die bij onze regters waren voorgekomen, is het buitenland hierin reeds eenige malen voorgegaan. De genoemde *Revue critique* gaf, zoo ik wel heb, in het vorige jaar een verslag van Nederlandsche arresten over de vraag, of een echtgenoot zijne vrouw des noods met behulp van den sterken arm der politie tot de gemeenschappelijke woning kan doen wederkeeren, en in het laatstverschenen nummer van het *Archiv des Criminalrechts* vond ik eene critiek van MITTERMAIER over

onze regtspraak betrekkelijk de mogelijkheid van gas te stelen, en de strafbaarheid van doodslag op verzoek van den verslagenen zelve, gelijk zich die in de zaak van SLOTBOOM heeft voorgedaan. Met de beslissing in de laatste zaak kan MITTERMAIER zich wel vereenigen, ofschoon hij het wenschelijk acht, dat zoodanig geval als eene verzachtende omstandigheid tot vermindering van straf leiden kon; maar de toepassing van den *Code Pénal* op de ontduiking der controle van het gasverbruik bestrijdt hij ten sterkste. Hij zegt juristen van verschillende landen daarover geraadpleegd te hebben, van welke, ofschoon vele den diefstal *in casu* aannamen, nogtans een veel grooter aantal op zoodanig bedrog geene straf toepasselijk achtten, en slechts eene civiele actie toelieten wegens schending der met den gasfabrikant gesloten overeenkomst. Aan eene *contrectatio rei alienae* kon nimmer gedacht worden.

Van de regtsgeleerde litteratuur in de laatste maanden uitgekomen, behoef ik u niet meer bekend te maken met de vierde verzameling van *Regtsgeleerde adviezen* door uwe Haagsche confrères, volgens de keurige beeldspraak in het *Weekblad*, bij hun ontwaken uit eenen dut van 5 jaren uitgegeven. Mij dunkt, dat zij dan thans hunne oogen goed hebben uitgewreven.

Na het werk van Mr. VAN DEINSE ontving ik dezer dagen weder een geschrift aan het strafregt gewijd, dat te Utrecht door een student bij het verlaten der Hoogeschool was uitgegeven. Zal dit onderdeel der regtswetenschap eindelijk ook weder eens bij ons *ex professo* beoefend worden, of moeten wij wachten tot de invoering van een eigen wetboek, waarvan de toezegging in a. 161 der vorige Grondwet voorzigtigheidshalve bij de tegenwoordige schijnt weggelaten?

Regt en Wet heeft eene nieuwe redactie gekregen, en in het eerste nummer zag ik eenige goed gestelde

stukken. De broederschap der kandidaat-notarissen heeft de uitgave voor hare rekening genomen en alle exemplaren met haar groot zegel versierd. De schaal, waarop dit tijdschrift thans wordt voortgezet, zal ijverige medewerking, vooral van wege de doctoren onder die kandidaten vereischen. Want zonder bekendheid met het oude regt ontveins ik niet, dat eenige onderdeelen van het programma veel te zwaar zijn voor hen, die, gelijk herhaaldelijk in dit eerste nummer erkend wordt, in den regel slechts zeer oppervlakkige regtskennis erlangen. In dit laatste geval doet men beter, zelf nog voort te studeren, dan door schrijven anderen te willen voorgaan. Het *disco non doceo* mag bij eene dissertatie tot motto dienen, in een tijdschrift komt dit niet meer te pas.

Mr. JOANNES VAN DER LINDEN en Mr. JONAS DANIEL MEIJER als regtsgeleerden herinnerd door Mr. M. C. VAN HALL. Behoef ik u te zeggen, hoeveel genoegen mij de uitgave dezer twee verhandelingen deed? Waarom werden het leven en de geschriften van vaderlandsche juristen niet meer aldus herinnerd? Er bestaat te dien opzichte nog eene belangrijke lacune in onze regtsgeleerde literatuur. Hoe vele verhandelingen bezitten de Franschen reeds over ieder hunner beroemde regtsgeleerden; terwijl ook zoodanig onderwerp in den laatsten tijd meermalen behandeld werd bij de zoogenaamde *Discours de rentrée* der hoven in België. NOONT, VOET, BIAKERSHOEK en zoo vele andere onzer juristen in hun leven en hunne geschriften te scheitsen, ware eene vrij wat belangrijker en nuttiger taak, dan bijv. op de punten en comma's in het Burgerlijk Wetboek te vitten.

En hebt ge dan ook dat *dierbaar boekwerk*, de nieuwe uitgave van het *Bijvoegsel tot het Staatsblad* (en wat er verder in de 24 regels van het titelblad te lezen staat) reeds voor oogen gehad? Hebt ge de voorrede, waar-

mede het werk geopend wordt, al gelezen? Zoo niet, verneem dan de verrassende wijze, waarop daar wordt aangetoond hoe het opponeren in een publiek juridisch dispuut-collegie tot de uitgave van een *Bijvoegsel tot het Staatsblad* leiden kan. — Doch dit daargelaten, en alle hulde doende aan den ijver van den geachten uitgever, ik geloof niet dat de veranderde inrigting bij dezen herdruk in alle opzichten voldoen zal, daar het werk thans door de weglating van vele stukken, in de eerste uitgave opgenomen, of te weinig of te veel bevat: te weinig voor hem, die eene volledige verzameling der *retroacta* zou willen bezitten, en te veel voor hem, wien het, naar meergemelde voorrede, alleen te doen is: *praesentem reipublicae statum cognoscere*.

Van de geschriften in het buitenland uitgekomen kan ik u, daar mijn brief reeds zoo lang is geworden, nog slechts met een enkel woord iets melden. Vooral vestig ik uwe aandacht op het werkje van KELLER: *der Römische Civilprocess*, eene meesterlijke schets van dat tot dus verre nog te weinig beoefend onderdeel van het oude regt. Te regt zegt de Schrijver in de voorrede, dat de studie der Romeinsche gedingvoering niet langer een *arcantum* van hooggeleerden blijven mag, en dat ieder jurist reeds bij den aanvang zijner regtsstudien daarmede moet worden bekend gemaakt. Mogt het voorbeeld van dezen voortreffelijken geleerde bij onze professoren navolgers vinden!

Een ander merkwaardig boek in Duitschland uitgekomen is de *Deutsche Rechtsgeschichte*, door WALTER te Bonn geschreven. De eerste aflevering is mij nog slechts onder oogen gekomen, en uit eene voorloopige doorbladering schijnt het mij eene belangrijke lectuur op te leveren ook voor hem, die reeds met de werken van EICHORN, PHILLIPS en anderen bekend mogt zijn. De indeeling van het werk is anders, en, naar ik verneem,

meer rationeel dan die van EICHHOFF. Niet zoo als bij den laatsten naar verschillende afgeknipte tijdvakken, doch naar den aard der stof zelve is deze hier onder vier rubrieken gerangschikt. Regt en regtsinstellingen (*Verfassung*) worden afgehandeld in de eerste voor mij liggende aflevering, de tweede en laatste zal in drie boeken achtereenvolgens het burgerlijk regt, de regtspleging en het strafregt inhouden.

Op veel breeder schaal aangelegd is de Fransche regts-geschiedenis van LAFERRIÈRE, waarvan het vierde deel, het leenregt betreffende, dezer dagen werd uitgegeven. Nog moet ik u mededeelen eene derde vermeerderde editie van de *Philosophie du droit*, door LERMINIER, alsmede het negende deel van den commentaar door DEMOLOMBE op den *Code Napoleon*, waarin thans met het tweede boek wordt aangevangen, en gij vele der daartoe behoorende quaestien even voortreffelijk als die van het eerste boek verklaard zult vinden.

Ten slotte, voor de curiositeit, moet ik u opmerkzaam maken op het laatste Paudekten-systeem in Duitschland verschenen onder den volgende titel: *Römisch-Juristische Dreh-orgel mit 160 straffen Liedern über die corpulentesten Capitel des heiligen Corpus Juris auf mehr als 200 der famosesten Melodien. Ein rar musikalisch-juristisches Kunstwerk mit vieler Ton- und Dichtkunst, auch grosser Rechtsgelahrtheit angenehm hergerichtet vom Rothen Apostrophen, Marquis Rouge Guillaume Ludovic d'Emmé. Mit Distellischen Vignetten. Gedrückt in diesem Jahr.* Dit uitvoerig opschrift geeft u een denkbeeld van den inhoud van het 275 bladzijden compres gedrukte boek, hetwelk eenen volledigen cursus over het Romeinsche regt, ditmaal op rijn, inhoudt, doch met de citaten van het *corpus juris* er onder gedrukt, en waarvan ik u eene proeve geven wil in het eerste lied, waarmede het eerste hoofdstuk

van het *Allgemeine Theil* in het systeem aanvangt. Het opschrift luidt :

Von der Rechtsfähigkeit überhaupt.

Melodie: *Mich ergreift, ich weiss nicht wie, himmlisches Behagen etc.*

Wohl weirt und satts geneckt
Wird «Person» geheissen,
Wen von Rechten als subject
Die Juristen preissen.
Oft wird sie «moralisch» (1) sein,
Meisten «physisch» aber —
Ist dies nicht Euch armen Lai'n
Abra und Kataber?

Physisch ist der einz'le Mann,
(Mensch darf man kaum sagen)
Der ein Recht erwerben kann;
Doch nun ist zu fragen:
Wie muss er beschaffen sein,
Dass die Rechtsgelehrten
Sagen, 's mag vergönnt ihm sein,
«Rechtsfähig» zu werden?

Nicht «monstros» darf er ausseh'n,
Wenn er 's Licht erblicket;
Auf dem Rumpf ein Kopf muss steh'n
à la Mensch gedrückt, (2)
Auch muss er atrociter
Gleich die Wand anschreien,
«Vive et vitaliter» (3)
Sich des Leb'ns zu freuen.

Anmerkungen: (1) Auch «juristische» auch «mystische» Person genannt. (2) L. 14. D. I. 5. — L. 38. D. L. 1. (3) L. 3. C. VI. 29. coll. L. 12. D. I. 5 — L. 3. §. 12. D. XXXVIII. 16.
Themis, D. XIV, 1° St. [1853].

Men ziet hieruit, dat het een zeer amusant boek is, om zich al zingende op een examen in het Romeinsche regt voor te bereiden, waarbij de lieve studerende jeugd dan nog met VAN ALPHEN zal kunnen uitroepen: «Mijn leeren is spelen.» Het is hier niet «*la poésie dans le droit*» maar «*le droit dans la poésie.*» Voor dit laatste moet nog eene nieuwe Muze worden uitgedacht, want ook in Frankrijk schijnt deze tak van Dichtkunst tegenwoordig beoefend te worden, blijkens eene proeve, die ik daarvan onlangs in de *Indépendance* aantrof. Het gold daar een notarieel koopcontract, op rijm gesteld, waarbij onder anderen de burgerlijke stand van den verkooper aldus omschreven werd:

*«Déclare le vendeur, qu'il est célibataire ;
Qu'il fut, et qu'il est libre, et que jamais un maire,
Muni de son écharpe, et le code à la main,
Ne prononça pour lui les paroles d'hymen ;
Qu'il ne forma jamais que des noeuds éphémères,
Des unions d'un jour, des amours passagères ;
Que jamais, non jamais aucun moutard n'osa
L'accoster dans la rue, en l'appelant Papa ;
Qu'il ne fut ni tuteur, ni chargé d'une caisse,
Où l'employé souvent se refait et s'engraisse ;
Qu'enfin il n'a jamais gouverné que son bien,
Que sur le fonds vendu le vendeur ne doit rien.*

Doch genoeg, ik zou allengs zelf veel te poëtisch worden om nog in prosa te blijven schrijven, en om u derhalve voor rijmelarij van mijn eigen fabrikaat te bewaren, zij hier maar *punctum*.

Steeds

A. Feb. 1853.

t. t.

PAULUS.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

In het jaar 1849 is door den heer Mr. M. NEUSTAETTER te Amsterdam eene uitgave bezorgd van het Deutsche wisselregt, naar de officiële editie vertaald. Dit werk, op zich zelf reeds nuttig, dewijl het de bepalingen van de *Deutsche Wechselordnung* in onze taal doet kennen, is door gemelden heer NEUSTAETTER in het licht gegeven, voorafgegaan door eene korte doch naauwkeurige historische, en hier en daar kritische inleiding, terwijl hij het gelukkig denkbeeld heeft gevolgd, van deze wet, op de wijze der heeren LIPMAN en TIJDEMAN, met de bepalingen van het Wetboek van Koophandel omtrent wisselbrieven enz., te vergelijken en te annoteren. In het laatst van het vorige jaar is van deze vertaling eene tweede uitgave verschenen, insgelijks onder de zorg van den heer Mr. N. En ook deze uitgave is verrijkt met eene bijvoeging, en wel met de voornaamste bepalingen der afzonderlijke wetten van invoering in de verschillende Deutsche Staten, Onder de voornaamste bepalingen heeft S. gemeend die te moeten verstaan, welke in bijzondere Staten zijn ingevoerd, en aanmerkelijk verschillen van de bepalingen in de algemeene *Deutsche Wechselordnung* opgenomen. De dagteekeningen, waarop die Staten de wisselwet hebben ingevoerd, zijn bij ieder naauwkeurig aangegeven. Op zoodanige wijze spreekt het werkje van het wisselregt van Baden, Beijeren, Bremen, Brunswijk, Frankfort (a/M.), Hamburg, Hannover, Hessen-Darmstadt, Lippe-Detmold, Lubeck, de beide Mecklenburgen, Nassau, Oldenburg, Oostenrijk, Pruissen, Reuss-Schleiz, Saksen, Saksen-Coburg-Gotha, Saksen-Meinungen, Saksen-Weimar-Eisenach, Sleeswijk-Holstein, Waldeck en Wurtemberg. Het gemak, hetwelk deze uitgave zoowel voor den handelstand, als voor het regtsgeleerd publiek aanbiedt, noopt ons, de pogingen van den heer N. zeer toe juichen, en de aanschaffing van zijn werk ten hoogste aan te bevelen.

Over de Criminele Statistiek in Groot-Brittanje.

Brief van den hoogleeraar QUETELET, te Brussel, aan den heer PORTER, te Londen (1).

MIJNHEER!

Gij hebt, naar ge mij berigt, met eenige belangstelling mijn werk gelezen *Over de statistiek der zedelijkheid en de beginselen welke daaraan ten grondslag moeten liggen* (2); gij hebt, terzelfder tijd, de welwillendheid gehad mij, in handschrift, toe te zenden de bescheiden van de criminele statistiek van Groot-Brittanje over de jaren 1846, 1847, 1848 en 1849, welke tot aanvulling moeten strekken van die, welke gevonden worden in den nieuwen druk van uw belangrijk werk, over het welvaren en de ontwikkeling van het Britsche volk (3). Er is mij te veel gelegen aan 't gevoelen van een statisticus van uwe verdiensten, dan dat ik niet aan zijn beroep zou voldoen en ik niet zou trachten van de nieuwe bouwstoffen ter beoefening, welke hij mij aanbiedt, partij te trekken. Ik ontveins mij evenwel in geen deele al de zwarigheden, welke verbonden zijn aan een werk over de statistiek der zedelijkheid van een land, dat ik niet in de kleinste raderen van zijne organisatie ken: daarom zal ik er mij toe bepalen, de verhoudingen aan te wijzen, welke onmiddellijk uit de cijfers ontleend kunnen worden en over wier schatting geen verschil van gevoelen kan bestaan. Ik heb vermeend, dat de eenige wijze, waarop ik aan uwe beleefdheid kon beantwoorden, bestond in u het bewijs te geven dat ik de cijfers, welke gij mij wel hebt willen meedeelen, aan eene aandachtige toets heb onderworpen.

Die cijfers, gevoegd bij die welke in uw werk *The Progress of the Nation* voorkomen, doen jaarsgewijs voor geheel Engeland het getal beschuldigten van 1805 tot 1849 kennen, met onderscheiding van de kunne en van de vrijgesproken of schuldigverklaarde personen. Zie hier de staat deswege:

(1) Wij vertalen dezen belangrijken brief uit het *Bulletin* der Belgische *Commission Centrale de Statistique*, over 1851.

(2) Deel XXI der *Memoires de l'Académie Royale de Belgique*, Bruxelles, 1848.

(3) *The Progress of the Nation*, etc., by G. R. PORTER, 1 vol. in gr. 8°, Londen, 1847.

GETAL BESCHULDIGDEN EN SCHULDIGVERKLAARDEN IN ENGELAND.

Jaren.	Verwezen naar den regter.			Veroordeelden.	Jaren.	Verwezen naar den regter.			Veroordeelden.
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.			Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	
1805	3,267	1,558	4,605	2,785	1828	13,832	2,752	16,564	11,725
1806	3,120	1,226	4,346	2,515	1829	15,556	3,119	18,675	13,261
1807	3,159	1,287	4,446	2,567	1830	15,135	2,972	18,107	12,805
1808	3,532	1,403	4,735	2,725	1831	16,600	3,047	19,647	13,830
1809	3,776	1,554	5,550	3,258	1832	17,486	3,545	20,829	14,947
1810	3,753	1,413	5,146	3,158	1833	16,804	3,268	20,072	14,446
1811	3,859	1,478	5,337	3,165	1834	18,880	3,571	22,451	15,995
1812	4,891	1,685	6,576	3,913	1835	17,275	3,456	20,731	14,729
1813	5,455	1,731	7,164	4,422	1836	17,248	3,756	20,984	14,771
1814	4,826	1,564	6,390	4,025	1837	19,407	4,205	23,612	17,090
1815	6,036	1,782	7,818	4,883	1838	18,905	4,189	23,094	16,785
1816	7,547	1,744	9,091	5,797	1839	19,851	4,612	24,443	17,852
1817	11,758	2,174	15,932	9,056	1840	21,975	5,212	27,187	19,927
1818	11,335	2,232	13,567	8,958	1841	22,560	5,200	27,760	20,280
1819	12,075	2,179	14,254	9,510	1842	25,740	5,569	31,309	22,755
1820	11,595	2,115	13,710	9,518	1843	24,251	5,340	29,591	21,092
1821	11,175	1,942	13,115	8,788	1844	21,549	4,993	26,542	18,919
1822	10,369	1,872	12,241	8,209	1845	19,341	4,962	24,303	17,402
1823	10,542	1,921	12,263	8,204	1846	19,850	5,257	25,107	18,144
1824	11,475	2,223	13,698	9,425	1847	22,905	5,930	28,835	21,522
1825	11,889	2,548	14,457	9,964	1848	24,586	5,763	30,349	22,900
1826	13,472	2,692	16,164	11,107	1849	22,415	5,401	27,816	21,001
1827	15,154	2,770	17,924	12,567					

Bij den eersten blik op dezen staat, bevreedt voorzeker de snelle aanwas van het getal beschuldigen; dit was in 1805 4605, en in 1817 was het verdrievuldigd; na dat tijdstip is het nog steeds blijven aangroeijen, en in 1842 bereikte het een maximum, het was zeven malen meer dan in 1805! Sedert is het getal beschuldigen genoegzaam op hetzelfde bedrag gebleven. Wat moet men nu uit dien snellen aanwas besluiten? Schrijdt de natie werkelijk met eene schrikbarende snelheid op den weg der misdaad voort, en zijn de Engelschen van den tegenwoordigen tijd zedelijk

minder dan in het begin der eeuw? Gij hebt met veel juistheid aangetoond hoe ongerijmd zulk eene bewering zou wezen; gij hebt doen zien, dat die schijnbare vermeerdering van de misdaden daaruit voortvloeit, dat men thans een aantal misdrijven voor de regtbanken betreft, waarmede de justitie zich vroeger in 't geheel niet inliet. Gij hebt terzelfder tijd doen zien, dat de zware misdaden merkelyk verminderd zijn, en dat men thans zonder vrees, bij nacht, vele plaatsen kan doorkruisen, waar men vroeger zeker was, dat men door de pook van moordenaars zou worden getroffen. Er is welligt dan ook geen meer doorslaand bewijs van het gevaar, dat er in gelegen zou zijn om uit het getal wezenlyk gepleegde misdaden te besluiten tot het getal aan de regtbanken aangebrachte misdaden, zonder eenigermate in aanmerking te nemen het zwaarwigtige van die misdaden, noch de werkzaamheid der justitie, om er de bedrjvers van te vervolgen.

Ten einde ter zijde te stellen wat in de vorengemelde cijfers aan louter toeval kan worden geweten, zal ik in de volgende tabel de gemiddelden over tienjarige tijdperken bijentrekken.

TIJDPERKEN.	Beschuldigten in Engeland.			Veroordeelden.	Op de 100 beschuldigten.		Veroordeelden op de 100 beschuldigten.
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.		Mannen.	Vrouwen.	
1805—1814. .	3,940	1,468	5,408	3,251	73	27	63
1815—1824. .	10,351	2,018	12,369	8,215	84	16	66
1825—1834. .	15,481	3,006	18,487	13,064	84	16	71
1835—1844. .	20,874	4,651	25,525	18,416	82	18	72
1845—1849. .	21,819	5,463	27,282	20,194	80	20	74

Men ziet hieruit dat het getal misdaden, bij de regtbanken aangebragt, trapswijze bij de mannen, zoowel als bij de vrouwen, maar toch sneller bij de eersten, vermeerderd is.

Tegen ééne vrouwelijke beschuldigde telde men drie mannelijke beschuldigten, in het eerste tienjarig tijdperk van 1805 tot 1814;

daarna is de verhouding geweest ongeveer als van 1 tot 5, en langzamerhand is die geworden als 1 tot 4.

Wat de betuiging van de misdaden betreft, welke gedurende het eerste tienjarig tijdperk 65 op de 100 bedroeg, die groeide van lieverlede tot 74 aan. Gij schrijft die meerdere gestrengheid daaraan toe, dat de straffen, welke de gezworenen niet dan met leede oogen zagen toepassen, door uwe wetgeving verzacht zijn; zoodat men, in eenige omstandigheden, welke vroeger tot weifeling aanleiding gaven, thans eenen minderen weërzin aan den dag legde om daarin het schuldig uit te spreken. Voorzeker, indien de straffen te zwaar zijn, dan is men minder geneigd ze toe te passen: dit is een feit, waarvan alle landen de voorbeelden opleveren en dat als buiten allen twijfel kan worden gesteld.

De cijfers, welke gij betrekkelijk *Schotland* hebt openbaar gemaakt, gevoegd bij die ge mij hebt willen mēedeelen, omvatten een acht-tienjarig tijdperk, 1832 tot 1849.

BESCHULDIGDEN IN SCHOTLAND.

Jaren.	Beschuldigten.			Jaren.	Beschuldigten.		
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
1830	—	—	2,063	1841	2,553	4,029	5,562
1832	1,898	555	2,451	1842	3,025	1,164	4,189
1835	2,033	551	2,564	1843	2,737	878	3,615
1834	2,125	586	2,711	1844	2,617	958	3,575
1835	2,225	612	2,837	1845	2,515	1,022	3,537
1836	2,225	699	2,922	1846	2,901	4,168	4,069
1837	2,391	735	3,126	1847	3,520	1,315	4,635
1838	2,609	809	3,418	1848	3,490	1,419	4,909
1839	2,490	919	3,409	1849	3,228	4,129	4,357
1840	2,866	4,006	3,872				

Om mij duidelijker voor te stellen welken zin aan deze cijfers kan worden gehecht, heb ik die in twee reeksen verdeeld, elke van negen jaren. Aldus ben ik tot de volgende gemiddelden gekomen.

TIJDPERKEN.	Beschuldigten in Schotland (1).			Op de 100 beschuldigten.	
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.
1832 tot 1840	2,518	714	3,032	76	24
1840 tot 1849	2,930	1,120	4,050	72	28

Men ziet dat hier, even als in Engeland, het getal beschuldigen trapsgewijs vermeerderd is; die vermeerdering is betrekkelijk sterker bij de vrouwen dan bij de mannen geweest.

Men heeft in Schotland 24, vervolgens 28 vrouwen op de 100 beschuldigen geteld; terwijl men er in Engeland en Wales maar 16 tot 20 telde.

Voor 't overige hebt gij doen zien, dat, in verhouding tot de bevolking, het getal mannelijke beschuldigen veel aanzienlijker in Engeland dan in Schotland was, en dat, integendeel, het getal beschuldigde vrouwen betrekkelijk iets geringer dan in Engeland was.

Wat de beteugeling aangaat, zij is in Schotland, even als in Engeland, trapsgewijze toegenomen, maar die vermeerdering is toch zeer gering geweest. Het getal veroordeelden op de 100 beschuldigen was 73,64 in 1836, en 75,74 in 1845. Gemiddeld was die alzoo gedurende de jongste jaren nagenoeg hetzelfde als in Engeland en Wales; intusschen moet men niet voorbijzien, dat de wetgeving in beide landen niet dezelfde is.

Indien wij het oog slaan op de staten betrekkelijk *Ierland*, vinden wij er niet meer dezelfde verschijnselen als in die wegens de criminaliteit in de beide andere landen: de getalen wassen er insgelijks aan, doch men vindt daar geenerlei geregelde opvolging. Van 1805 tot 1812 vindt men jaarlijks een getal van iets lager dan 4,000 beschuldigen, verder ontbreken de statistieke gegevens tot 1822. Op dat tijdstip vindt men het getal beschuldigen aanzienlijk toegenomen; daarna groeit het nog aan, doch zonder eene bijkbare wet van regelmatige opvolging; in 1836, stijgt het tot 23,891;

(1) De tabellen in het werk *Progress of the Nation* voorkomende, doen het volstrekt getal der veroordeelden voor de regtbanken niet kennen.

in het volgende jaar is het meer dan 14,804; in 1839 komt het weder op tot 26,392 en in 1849 bereikt het een cijfer van niet minder dan 41,989. Aan welke oorzaak moeten die plotselinge afwisselingen worden geweten? Men kan die niet miskennen: aan eenen geheel bijzonderen toestand. Het is hier niet meer de misdaad welke hare verschillende gestalten doorloopt bij eene bevolking welke in een geregelden toestand verkeert; maar oproergeest, die op alle punten uitbarst, nu woedend en wetten en regten tartende, dan onderdrukt en in het duister, in schuilboeken hare aanslagen smedende. Gij hebt het, naar de statistieke bescheiden betreffende Ierland, duidelijk bewezen dat die oogenschijnlijk zoo onregelmatige cijfers een geheel anderen loop volgen, als men van het getal beschuldigden aftrekt die wegens rebellie en voor de andere misdrijven welke de ongelukkige en geheel exceptionnele toestand van Ierland heeft doen geboren worden. Die soort koorts, welke het geheel maatschappelijk ligchaam in beroering brengt, wordt door plotselinge schokken in de jaarboeken der misdaad gekenmerkt en levert misschien een der sprekendste bewijzen op van het gewigt der statistieke studiën, als men wil nagaan of de Staten zich in hunnen normalen toestand bevinden, dan wel of zij er in eene of andere mate van afwijken. Men ziet daarin beter dan ergens anders hoe zwak de invloed is van den vrijen wil der personen, op zich zelve genomen, indien men deze beschouwt in hunne betrekkingen tot de verschijnselen van maatschappelijken aard; terwijl diezelfde verschijnselen, integendeel, de merkbaarste veranderingen kunnen ondergaan onder den invloed van algemeene oorzaken, die te gelijk op heel eene natie werken: in het eerste geval, strekken alle daden van bijzondere personen om zich te neutraliseren; in het tweede volgt de werking ééne rigting, en moet zij noodwendig een min of meer krachtig gevolg hebben.

De volgende staat is wel geschikt om licht hierover te verspreiden; alleen moet men daarbij opmerken dat de snelle aanwasen in de cijfers vooral moeten toegeschreven worden aan eene grootere vermenigvuldiging van de misdaden tegen de eigendommen.

MISDADEN IN IERLAND.

Jaren.	Veroordeelden.			Over- tuigden.	Jaren.	Veroordeelden.			Over- tuigden
	Mannen.	Vrou- wen.	Totaal.			Mannen.	Vrou- wen.	Totaal.	
1822	12,766	2,485	15,251	7,572	1836	19,619	4,272	23,891	18,110
1823	12,240	2,592	14,832	7,285	1837	11,320	3,484	14,804	9,536
1824	12,444	2,814	15,258	7,742	1838	14,764	3,959	18,723	9,609
1825	12,563	2,952	15,515	8,571	1839	20,094	6,298	26,392	12,049
1826	13,268	3,050	16,318	8,716	1840	17,835	5,998	23,833	11,194
1827	14,598	3,433	18,031	10,297	1841	15,507	5,289	20,796	9,287
1828	11,919	2,764	14,683	9,269	1842	15,770	5,416	21,186	9,874
1829	12,471	2,800	15,271	9,449	1843	15,250	4,876	20,126	8,620
1830	12,709	3,085	15,794	9,902	1844	14,799	4,649	19,448	8,042
1831	13,148	3,044	16,192	9,605	1845	12,807	3,889	16,696	7,101
1832	13,160	2,896	16,056	9,759	1846	14,204	4,288	18,492	8,639
1833	14,923	2,896	17,819	11,444	1847	23,552	7,657	31,209	15,233
1834	17,757	3,624	21,381	14,253	1848	28,765	9,757	38,522	18,206
1835	17,398	3,807	21,205	15,216	1849	31,340	10,649	41,989	21,202

Ten einde, zooveel mogelijk, de toevallige dobberingen ter zijde te stellen, heb ik de gemiddelden over drie tijdperken, één van acht, en de beide andere van tien jaren elk, bijeen geplaatst; men vindt die in de volgende tabel:

TIJDPERKEN	Beschuldigen in Ierland.			Schuldig bevonden.	Op 100 beschuld.		Schuldig op 100 beschuldig- den.
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.		Mannen.	Vrouwen.	
1822-1829	1,278	284	1,562	860	82	18	55
1830-1839	1,519	374	1,893	1,195	80	20	65
1840-1849	1,898	625	2,523	1,174	75	25	47

Het getal der beschuldigde vrouwen is betrekkelijk op eene veel snellere wijs aangegroeid dan dat der mannen. De verhouding was hier, van 1822 tot 1839, nagenoeg als in Engeland gedurende

hetzelfde tijdperk, terwijl het, in het laatste tijdperk, ongeveer tot hetzelfde bedrag als in Schotland is gekomen. Voor 't overige stemmen de drie landen daarin overeen, dat, sedert dertig jaren, het getal beschuldigde vrouwen veel sneller dan dat der mannen aangroeit.

Als men de zaken in 't algemeen nagaat, dan heeft het getal beschuldigde vrouwen voor de regthanken tot dat der mannen gestaan nagenoeg als 1 tot 4 in Engeland, als 1 tot 3 in Schotland, en ook als 1 tot 4 in Ierland. In Frankrijk is die verhouding geweest als 1 tot 4,7, van 1826 tot 1844 (1).

De beteugeling heeft geenen geregelden gang gevolgd; zij is merkelijk minder geweest in Engeland en in Schotland, vooral gedurende de jongste jaren, en men zal er ligtelijk de oorzaak van beseffen, als men den aard der misdaden nagaat, welke het er op aan kwam te straffen.

Sedert 1836 heeft men bescheiden bijeengebragt over de mate van onderwijs, welke de beschuldigten in Engeland en Schotland hadden genoten; ongelukkigerwijs heeft men zulke bouwstoffen voor Ierland niet verzameld; dit is eene betreurenswaardige leente, welke gij in de criminele statistiek van Groot-Brittanje hebt aangewezen.

MATE VAN ONDERWIJS BIJ DE MISDADIGERS IN ENGELAND.

Jaren.	Die noch lezen noch schrijven konden.		Die alleen lezen en niet of onvultomen lezen en schrijven konden.		Die lezen en schrijven konden.		Die hoogere mate van onderwijs hadden genoten.		Niet juist bekende mate van onderw.	
	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.
1856	5,598	1,435	8,968	2,015	2,016	199	176	15	490	72
1857	6,684	1,780	10,147	2,151	2,057	177	98	5	421	94
1858	6,342	1,601	10,008	2,326	2,051	206	74	5	450	51
1859	6,487	1,709	10,525	2,548	2,201	261	74	4	546	90
1840	7,145	1,913	12,151	2,958	2,038	215	100	1	541	125
1841	7,312	1,908	12,742	2,990	1,839	214	126	0	541	88
1842	8,169	1,959	14,985	5,277	1,890	231	65	4	633	98
1843	7,344	1,829	15,892	3,153	2,127	244	154	6	754	108
1844	6,266	1,635	12,745	2,990	1,892	264	109	2	537	102
1845	5,698	1,740	11,215	2,964	1,859	178	86	3	485	77
1846	5,820	1,878	11,855	3,109	1,744	192	85	2	370	76
1847	6,848	2,202	15,562	3,418	2,015	230	79	3	399	77
1848	7,530	2,161	15,950	5,161	2,634	350	76	5	396	86

(1) *Mémoire sur la statistique morale*, p. 30.

MATE VAN ONDERWIJS BIJ DE MISDADIGERS IN SCHOTLAND.

Jaren.	Die noch lezen noch schrijven konden.		Die alleen lezen en niet of onvolkomen lezen en schrijven konden.		Die lezen en schrijven konden.		Die hoogere mate van onderwijs hadden genoten.		Niet juist bekende mate van onderw.	
	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.	Mannen.	Vrouw.	Mannen	Vrouw.	Mannen	Vrouw.
1836	366	175	1,065	562	457	52	54	1	»	»
1837	445	248	1,345	427	479	41	65	5	»	»
1858	353	198	1,529	541	569	61	91	2	»	»
1859	453	257	1,494	610	465	45	54	3	»	»
1840	540	311	1,678	619	504	55	67	1	»	»
1841	655	261	1,562	676	476	78	59	3	»	»
1842	521	314	1,893	791	495	45	88	4	»	»
1843	487	217	1,762	630	406	28	63	1	»	»
1844	504	261	1,656	632	375	60	36	1	»	»
1845	479	261	1,547	689	432	69	52	5	»	»
1846	580	323	1,694	730	554	108	65	4	»	»
1847	706	342	1,966	877	567	96	56	0	»	»
1848	611	300	2,142	1,007	648	107	77	4	»	»
1849	576	315	1,981	714	568	86	74	6	»	»

Ten einde mij de cijfers te verklaren, welke ik aan uwe welwilde meedeeling verschuldigd ben, heb ik de opmerkingen in twee reeksen gesteld, waarvan ik de gemiddelden heb opgemaakt, en ik heb vervolgens de verhoudingen tusschen de beide geslachten berekend. Het spreekt van zelf dat ik de beschuldigten wier mate van kennis niet bepaald was opgegeven, buiten de berekeningen heb gelaten. Ik heb er de cijfers voor Frankrijk bijgevoegd, volgens de bescheiden, welke ik in mijn *Essai de physique sociale* (Dl. II, bl. 224) vereenigd had.

Jaren.	A		B		C		D		Verhoudingen.							
	Die noch lezen noch schrijven konden.		Die alleen lezen en maar onvolkomen lezen en schrijven konden.		Die konden lezen en schrijven.		Hoogere mate van onderwijs.		A		B		C		D	
	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	Vr.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.	M.	V.

ENGELAND.

1836-1842	6820	1758	11360	2609	2013	315	102	5	79	21	81	19	90	10	95	5
1843-1848	5644	1635	12866	3135	2045	243	95	4	77	23	81	19	89	11	96	4

SCHOTLAND.

1836-1842	473	252	1509	575	489	53	65	3	64	36	72	28	90	10	96	4
1843-1849	563	288	1821	754	507	79	61	3	66	34	71	29	87	13	95	5

FRANKRIJK.

1828-1831	3354	1048	1682	237	693	48	150	3	76	24	88	12	93	7	98	2
-----------	------	------	------	-----	-----	----	-----	---	----	----	----	----	----	---	----	---

Daar wij geenerlei bijdrage bezitten over de verdeeling van kennis over de verschillende klassen der maatschappij, zou het ons bijkans onmogelijk vallen iets te zeggen over de betrekkingen welke er kunnen bestaan tusschen de misdaad en den staat van het onderwijs. Wij zien daarin alleen, dat, als men van het eene zevenjarige tijdperk tot het andere komt, die getalen tamelijk op hetzelfde bedrag zijn gebleven.

Nogtans kunnen wij eene zeer opmerkelijke les uit den vorigen staat afleiden: zij betreft den invloed, dien eene meer of min volkomen mate van onderwijs op de twee geslachten uitoefent. Als men de zaken uit een algemeen oogpunt beschouwt, hebben wij gezien, dat, op den weg der misdaad, de vrouwen maar voor een vijfde of hoogstens voor een vierde voorkomen: die verhouding verschilt merkelijk, naar gelang van de kennis: de vrouwen scheiden zich te meer van de mannen af, naar mate zij tot meer verlichte klassen behooren. In Schotland, bijvoorbeeld, verschijnt er de helft meer vrouwen dan mannen voor de regtbanken in de klassen, waarin de beschuldigten niet konden lezen noch schrijven; terwijl in de klasse welke eene hoogere mate van onderwijs heeft genoten, de vrouwen maar voor een twintigste onder de beschuldigten voorkomen. Het is even zoo in Engeland gesteld, ofschoon beide landen eene verschillende wetgeving hebben en in vele opzigten onderling verscheiden zijn.

Frankrijk levert, op nog treffender wijs, dezelfde omstandigheden aan.

Men zou, ik weet het, kunnen vragen, of dit met der daad te wijten is aan het verschil in de mate van kennis of aan het verschil van den maatschappelijken toestand, welke een zoo sterk uitkomend verschil in het plegen van misdaden aantoonen? Het antwoord hierop zou, naar ik meen, al zeer moeilijk vallen; want wij bezitten de noodige middelen niet, om deze vraag op zoo beslissende wijze op te lossen. Het voorzigtigste handelt men, het feit eenvoudig te kennen te geven.

Evenwel is het gepast op te merken, dat, zelfs in de meer-gegoede klassen, er bij verhouding meer mannen dan vrouwen

moeten zijn, die eene hoogere mate van onderwijs hebben genoten (1).

Onder alle oorzaken, welke op de criminaliteit invloed uitoefenen, is er welligt geene die meer uitkomt en bestendiger werkt dan die van den ouderdom. Ik vermeen daarvan bewijzen te over gegeven te hebben in al mijne geschriften, en wel voornamelijk in mijne verhandeling *sur la statistique morale*; ik heb daarin doen zien dat de staten der criminaliteit nog regelmatigere gang volgen dan de sterfte-tafels; met andere woorden, dat de ouderdom op nog geregelder wijze hen verdeelt, die hij voor de regtbanken, dan die hij den dood te gemoet voert.

De cijfers, welke ge mij betrekkelijk Engeland en Schotland hebt willen mededeelen, leveren mij nieuwe bewijzen voor de juistheid van die beweringen. Zie hier die cijfers in twee zevenjarige tijdperken verdeeld. Die van het tweede tijdperk voor Engeland kunnen, jammer genoeg, niet met de andere vergeleken worden, dan voor den ouderdom beneden de 30 jaren, en wel ter zake van de rangschikking die in 1842 is aangenomen (2).

(1) In een onlangs uitgekomen werk van Jos. FLETSCHER, *Summary of the moral statistics of England and Wales*, in 8°, 1^e deel, wordt het vraagstuk over den invloed van de mate van onderwijs en opvoeding op de neiging tot misdaad, met zorg behandeld. En de uitkomst, waartoe de schrijver komt, is deze: «De slotsom is alzoo onweerspreekbaar, dat de *opvoeding* niet alleen van wezenlijken invloed is op de veiligheid van de hedendaagsche maatschappij, maar dat zoodanige opvoeding behoort te zijn degelijk, nuttig, en bovenal Christelijk, boven hetgeen gegeven wordt door de zwakke dag-scholen en waarnaar getracht wordt in de meeste wereldlijke Zondagscholen, » p. 131.

(2) De meeste dier cijfers komen ook voor in mijne verhandeling *sur la statistique morale*, waarin ik die vergeleken heb, zoowel onderling als met de gegevens van andere landen.

Het onderzoek van die cijfers wekt eene steeds nieuwe belangstelling op; men kan zich maar noode met het denkbeeld gemeenzaam maken dat steeds dezelfde misdrijven even bestendig wederkeeren; en dat de strafbare benden, welke de maatschappij ten ramp verstrekken, nagenoeg steeds tot hetzelfde getal in gelijken ouderdom, worden gevonden. 't Is of een wachtwoord gegeven wordt om met eene allestartende regelmaat al te organiseren, wat met de wandaden in betrekking staat, om zeker bepaald getal mannen en vrouwen, kinderen en grijsaards voor de regtbanken te voeren, ja immer datzelfde getal en dat niet verandert door het voorbeeld der straffen, welke men den voorgangers op dien weg des verderfs heeft doen ondergaan.

Intusschen is die soort van militie, welke zoo regelmatig wordt zamengesteld, niet geheel en al in alle landen dezelfde; de verhoudingen veranderen eenigermate wat kunne en ouderdom betreft; de identiteit bestaat alleen in de regelmaat van het recrutement, om 't zoo eens uit te drukken, dat plaats grijpt zonder dat iemand het weet, ofschoon allen er toe medewerken.

Die regelmaat, ik heb nooit opgehouden het te zeggen, sprait alleen voort uit de regelmaat welke in de geheele inrigting onzer maatschappij bestaat: dezelfde oorzaken brengen noodwendig dezelfde gevolgen voort. Engeland onder den invloed zijner wetten, zijner behoeften, zijner opvoeding in het zedelijke en godsdienstige, en van al de elementen waarvan het afhangt, zal altijd zijn leger van misdadigers hebben, even als Frankrijk het zijne: moet men daardoor nu aannemen dat die militiën op volstrekt noodlottige wijze voor de misdaad georganiseerd zijn en dat niets ze zou kunnen wijzigen? Voorzeker niet, het is er verre af. Integendeel wordt het door de feiten zelve, welke de criminele statistieken ons aanbieden, zonneklaar, dat het allezins mogelijk is dien ongelukkigen staat van zaken te verbeteren; maar daarom juist moet men die gedeelten van onze maatschappelijke regeling wijzigen, welke aan de opgemelde bedroevende regelmaat ten grondslag liggen. Wij herhalen: verander de oorzaken en gij zult de gevolgen veranderen.

Hoe edel, hoe groot vertoont zich hier de roeping van den staatsman, daar hij in zekeren zin het getal der misdadigers in

zijne handen heeft, en het naar zijnen wensch kan verkleinen !

Nu is het voorzeker, ik ontveins het niet, hoogst moeilijk de ware oorzaken te vinden, welke tot de misdaad voeren en ze behendig weg te nemen zonder tot andere, welligt even bedenkelijke ongelegenheden aanleiding te geven. Men begrijpt het, hoe zeer de staatsman weifelen moet, als het zake is de hand te slaan aan zekere gedeelten van het Staatsgebouw, welke de hechtheid van 't geheel in de waagschaal kunnen stellen; als hij zich tot eene volstreckte werkeloosheid bepaalt, dan maakt hij zich in zekere mate schuldig aan al het kwaad, dat hij zou kunnen verhoeden. Rampzalige wetgever die geen vertrouwen heeft in de wetten die hij maakt; als hij er vertrouwen in had, hij zou in 't algemeen behoedzamer zijn: zoo laten, om ons bij de orde der dingen te houden welke thans onze aandacht vestigt, zoo laten de meeste wetten van finantiëlen aard hare sporen na in de jaarboeken der misdaad: naar mate die wetten goed of slecht zijn, voeren zij noodwendig zeker getal menschen voor de regtbanken; die ontlasting of overbelasting van het morele budget eener natie eindigt met eene bepaalde waarde aan te nemen; doch gewoonlijk laat men zich met dat budget niet in. En nochtans zou ik wenschen, dat dit beoefend werd; daarop de aandacht meer te vestigen, zal mijn bestendig streven zijn, voor de zaak der menschheid, en uit hoog-schatting van den Mensch !

Dronkenschap in Londen, Edinburg en Glasgow.

De Britsche regering heeft aan het Parlement een staat mededeeld wegens het getal personen, door de politie in bewaring genomen ter zake van dronkenschap en onbehoorlijk gedrag in de hoofdstad, en soortgelijke opgave voor de steden Edinburg en Glasgow.

Deze belangwekkende mededeeling verspreidt een gunstig licht over de toenemende matigheid en behoorlijk gedrag in de onderscheidene districten van Londen. In 1831, toen de bevolking van

de hoofdstad 1,515,585 personen beliep, werden er 31,553 in bewaring gesteld wegens dronkenschap en 10,383 voor onbehoorlijk gedrag; wegens dronkenschap telde men 19,748 mannen en 11,605 vrouwen; onder de lieden, die zich op onvoegzame wijze gedragen hadden, 3,096 mannen en 7,287 vrouwen. — In 1841, toen de bevolking tot 2,068,107 personen was toegenomen, was het getal wegens dezelfde overtredingen nog ontzettend, daar wegens dronkenschap 15,006 en wegens onbehoorlijk gedrag 15,810 personen in bewaring werden gesteld; onder de eersten waren 9,883 mannen en 5,125 vrouwen; onder de laatste 7,897 mannen en 7,913 vrouwen. In hetzelfde jaar nam de politie van de eigenlijke City 2,313 personen in bewaring wegens dronkenschap en 802 wegens onvoegzaam gedrag, onder eene bevolking, welke uit 123,563 personen bestond. — In 1851, toen de bevolking van de districten der hoofdstad tot 2,399,004 zielen was toegenomen, bedroeg het gezamenlijk getal personen, wegens dronkenschap in bewaring gesteld, maar 10,668, waarvan 6,207 mannen en 4,461 vrouwen, en het totaal wegens onbehoorlijk gedrag gearresteerden maar 6,518, te weten 2,556 mannen en 3,762 vrouwen. In de City werden in 1851 280 dronken personen gevat, en 681 wegens onbehoorlijke gedragingen.

Edinburg met 140,000 inwoners in 1841 telde toen 4,824 arrestatiën wegens dronkenschap enz. in dat jaar; en in 1851, toen de bevolking tot 166,000 was geklommen, maar 2,793; — terwijl Glasgow, met 333,651 inwoners in 1851, in dat jaar, maar 10,012 arrestatiën, wegens bovengemelde redenen, telde.

— In het Britsche Hoogerhuis is van de zijde der Regering, tot toelichting van vroegere verklaringen, medegedeeld, dat de transportatie van veroordeelde boosdoeners naar West-Australië nog een korten tijd en op eene kleine schaal zal worden voortgezet, dewijl aldaar de aanvoer van straffelingen door de ingezetenen der kolonie zelve gewenscht wordt, en niet die nadeelen oplevert, welke het ministerie hebben doen besluiten de transportatie naar al de andere Australische koloniën te staken; de overbrenging van boosdoeners naar Gibraltar en naar de Bermudes-eilanden zal op denzelfden voet als tot nog toe voortgezet worden.

— Onder de jongste Duitse werken vonden wij de volgende:
BUK, dat wichbelde recht. Das Sächsische Weichbildrecht nach
 e. Handschrift der Königl. Bibliothek zu Berlin, v. 1369, hrsg. v.
 Prof. Dr. A. v. DANIELS. Berlin 1853.

RECHTSDENKMALER, Deutsche, aus Böhmen u. Mähren, e. Sammlung
 v. Rechtsbüchern, Urkunden u. alten Aufzeichnungen zur Geschichte
 d. Deutschen Rechtes, hrsg. u. erläutert v. Dr. EMIL FRZ. RÖSSLER,
 II Bd. Prag.

STADTRECHTE, Deutsche, d. Mittelalters, in. rechtgeschichtl. Er-
 läuterungen, hrsg. v. Prof. Dr. ERNST THDR. GAUFF. II Bd. Breslau.

Geregtelijke Statistiek van Nederlandsch-Indië.

Overzicht van de voor het Hoog gerechtshof van Nederlandsch Indië in 1850 en 1851 in revisie behandelde strafzaken.

In het jongste n°. van het *Regt in Indië* vindt men deswege
 uitvoerige staten, waaruit wij de volgende te zamentrekken. Zij
 zijn opgemaakt door Mr. H. W. DU PERRON, griffier bij het Hoog
 Gerechtshof van Ned. Indië.

REGTBANKEN, DOOR WELKE DE TER REVISIE OPGEZONDEN VONNISSEN ZIJN GEWEZEN.	IN	IN
	1850.	1851.
Raden van justitie.	14	35
Regtbanken van omgang.	796	714
Regtbanken van Djocjocarta.	78	104
Regtbanken van Soeracarta.	—	1
Buitenberittingen.	113	113
Landraden	1899	2395
<i>Te samen.</i>	2900	3362

Bovendien heeft het Gerechtshof in 1850 nog 7 en in 1851 nog 5 andere zaken behandeld in cassatie enz.

De in het Hoog Gerechtshof door de *Regtbanken van omgang* ter revisie gezonden zaken, voeren tot de volgende resultaten.

VEROORDEELINGEN.		1850	1851.
<i>Mannen.</i>			
Doodstraf		54	52
In den ketting	buiten Java. . .	342	362
	op Java.	49	21
Buiten den ketting	buiten Java. . .	4	11
	op Java.	59	56
Gevangenis-straf		2	1
<i>Vrouwen.</i>			
Doodstraf		1	1
Buiten den ketting	buiten Java. . .	4	2
	op Java.	5	5
Gevangenis-straf.		6	—
<i>Vrijgesproken.</i>			
Mannen	vonnissen.	247	274
	arresten.	76	25
Vrouwen	vonnissen.	24	8
	arresten.	1	1
<i>Totaal.</i>		874	819

Van de in 1850 vermelde 55 vonnissen, houdende veroordeeling tot de straf des doods, zijn 22 ten uitvoer gelegd; 31 zijn door het verleenen van gratie gewijzigd, terwijl twee veroordeelden zijn overleden vóór de beschikking op hun verzoek om gratie.

Van de in 1851 vermelde 53 vonnissen, houdende veroordeeling tot de straf des doods, zijn 30 ten uitvoer gelegd; 18 zijn door het verleenen van gratie gewijzigd, terwijl drie veroordeelden zijn overleden vóór de beschikking op hun verzoek om gratie. Twee ver-

zoeken waren, bij het opmaken van dezen staat, nog onafgedaan.

LANDRADEN.

VEROORDEELINGEN.		1850.	1851.
<i>Mannen.</i>			
In den ketting	buiten Java	3	3
	op Java	268	310
Buiten den ketting	buiten Java	97	99
	op Java	1011	1288
Gevangenis-straf		10	16
<i>Vrouwen.</i>			
Buiten den ketting	buiten Java	—	—
	op Java	60	48
Gevangenis-straf		4	5
<i>Vrijgesproken.</i>			
Mannen	vonnissen	246	382
	arresten	166	215
Vrouwen	vonnissen	22	21
	arresten	12	8
<i>Totaal.</i>		1899	2395

Onder deze arresten zijn niet begrepen de vernietigde ter zake van het niet-gemotiveerd zijn der vonnissen, van het niet-vermelden daarin der stellige wettelijke bepalingen, waarop zij gegrond zijn, van onwettige zamenstelling der landraden, van onbevoegdheid van deze; noch die, houdende last tot herstel van verzuimde formaliteiten.

BUITENBEZITTINGEN.

CREBES in 1850: 4 doodstraf, 4 in den ketting, beide mannen; in 1851: 3 mannen in den ketting.

		1850.	1851.
SUMATRA.	doodstraf	—	1
	in den ketting	31	24
Veroordeelin- gen. Mannen.	buiten den ketting	16	11
	gevangenis-straf	2	2
Veroordeelin- ged. Vrouwen.	buiten den ketting	1	—
	gevangenis-straf	—	—
<i>Vrijspraken.</i>			
Mannen.	vonnissen	3	4
	arresten	3	—
Vrouwen.	vonnissen	6	2
	arresten	—	—
BORNEO.	in den ketting	14	27
	buiten den ketting	5	5
	gevangenis-straf	—	—
BANKA.	doodstraf	—	1
	in den ketting	2	6
	buiten den ketting	1	2
	gevangenis-straf	—	1
	vrijspraak	—	4
TIMOR.	doodstraf	2	—
	in den ketting	8	7
	buiten den ketting	2	6
	gevangenis-straf	1	—
	vrijspraak	—	1
TOTAAL VAN AL DE BUITENBEZITTINGEN.			
<i>Veroordeelingen.</i>			
Mannen.	doodstraf	3	2
	in den ketting	55	67
	buiten den ketting	25	24
Vrouwen.	gevangenis-straf	2	3
	buiten den ketting	3	—
	gevangenis-straf	1	2
<i>Vrijspraken.</i>			
Mannen.	arresten	6	11
	vonnissen	9	2
Vrouwen.	arresten	9	2
	vonnissen	1	—
<i>Totaal.</i>		113	113

Onder de arresten van het Hoog Gerechtshof zijn niet begrepen de vernietigende ter zake van onbevoegdheid, verzuim van formaliteiten of wel om andere redenen. Ook zijn niet op dezen staat vermeld de strafzaken, welke volgens nog bestaande bepalingen in revisie worden afgedaan door de Raden van justitie in de buitenbezittingen, dan wel, die niet aan het middel van revisie zijn onderworpen.

Door den Raad van justitie te Amboina, zoomede door den residentie-raad te Riouw en den grooten landraad te Padang en Priaman, zijn gedurende het jaar 1850 en 1851 geene zaken ter revisie aan het Hoog Geregts-hof opgezonden.

Van de op dezen staat vermelde vonnissen, houdende veroordeeling tot de straf des doods is in 1850 en 1851 één ter executie gelegd.

HOOG MILITAIR GERECHTSHOF VAN NED. INDIE.

	TOTAAL ZAKEN.		KOGEL.		STROP.		ANDERE STRAFFEN.		VRIJ-SPRAKEN.	
	1850	1851	1850	1851	1850	1851	1850	1851	1850	1851
Batavia . . .	54	91	4		1	5	35	50	12	26
Samarang . .	91	94	1		1	3	63	67	22	21
Soerabaja . .	57	23	4		1	1	32	8	19	1
Padang . . .	38	16	4		1	2	29	8	3	3
Muntok . . .	11	4	3		1	1	7	—	—	1
Palembang . .	7	7	—		—	2	5	4	2	—
Macassar . . .	2	8	1		—	2	1	—	—	—
Amboina . . .	3	9	1		—	1	1	6	1	1
Banda	7	2	1		—	—	6	1	—	2
Ternate . . .	—	—	—		—	—	—	1	—	—
<i>Totaal . .</i>	270	256	19		5	17	179	118	59	55

Van de op dezen staat vermelde vonnissen, houdende veroordeeling tot de straf des dood, zijn 9 ter executie gelegd, allen tegen inlanders, en wel, gedurende het jaar 1850, eene veroordeeling tot de straf des doods met den kogel, en drie door ophangen, en, gedurende 1851, 5 door ophangen.

RADEN VAN JUSTITIE OP JAVA.

	1850.	1851.
Veroordeelingen	13	1
Vrijspraken	28	7

In 1851 telde men 15 inlanders, tot doodstraf veroordeeld, en welke straf aan allen werd ten uitvoer gelegd; het betrof zeer oof met moord.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VEERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

STAATSREGT. — *De nieuwe reglementen van de waterschappen in Zuid-holland (1), en de beginselen door de Staten dier Provincie daarbij aangenomen in 1851 en 1852; onderzocht door Mr. G. B. EMANTS, Kantonregter te Voorburg.*

Handhaving van de onafhankelijkheid van den Staat, beveiliging van zijn grondgebied, medewerking tot behoud der inwendige rust behoort steeds tot de eerste pligten van ieder ingezetene, dit leert de Grondwet. Maar het Nederlandsch grondgebied heeft meer te vrezen dan buitenlandsche vijanden of inwendige rustverstoorders. Zijne bewoners moeten waken voor het behoud van hunnen grond en bij vrede van buiten en rust van binnen, zoowel als bij oorlog, hebben zij onophoudelijk te strijden tegen het water, een' vijand, die hun geene rust laat, die het grondgebied van alle zijden, ja, uit het midden des lands bestookt, op wien men dien grond grootendeels veroverd heeft en die dezen gestadig

(1) Als van Schieland, Delfland, de Overwaard en de Alblasserwaard; de twee laatste zijn slechts voorloopig.

zoekt te heroveren; een' vijand, wien men te gelijkertijd niet ontberen kan, en wien men rijkdom en welvaart te danken heeft.

Door eendragt verbonden is men magtig genoeg geweest om reeds in de vroegste tijden onzer geschiedenis zich tegen dien vijand te verschausen; en verschenen langzamerhand de kleine waterschappen, polders genaamd. Dan het gemeen gevaar gedoogde hun niet lang, noch voor altijd een geheel zelfstandig bestaan. Had het bijzonder gevaar voor enkele gronden deze tot polders doen vereenigen, het gemeen gevaar voor de polders deed deze, het zij vrijwillig, het zij gedwongen, weder onder een algemeen bestuur brengen; zoo ontstonden die grootere waterschappen, welke met de kleinere op zich zelven gebleven nog heden ten dage bestaan en een groot deel van dit Koninkrijk vormen.

Zag men de noodzakelijkheid dier vereeniging reeds vroeg in, later begreep men nog verder te moeten gaan en zelfs die groote waterschappen onder een algemeen toezigt afgescheiden van den gemeenen waterstaat te brengen. Eene proeve daartoe werd genomen bij de wet van 31 Jan. en het Regl. van 15 Junij 1810; bij art. 31—33 van het décret Imp. van 11 Jan. 1811; onlangs bij het ontwerp der Staten van Zuidholland tot eene gemeenschappelijke verdediging tegen de zee- en rivier-wateren en het later te vermelden ontwerp van wet.

De zaak der waterschappen of de bijzondere waterstaat moest dan wel steeds, zou men denken, de bijzondere belangstelling van een' ieder wekken, meer zelfs dan die der gemeenten. Immers met het al of niet bestaan eener gemeente kon wel meerder' of minder' welvaart gemoeid zijn; maar het Rijk zelf werd er niet grooter, noch kleiner door. Vermeesterde daarentegen het water een waterschap, het Rijk verloor een gedeelte

van zijn grondgebied, steden en dorpen werden verwoest, en hunne bewoners verloren fortuin, welvaart, ja dikwijls het leven. En echter het tegenovergestelde was waar; men liet den bijzonderen waterstaat meerendeels aan zijn lot over: de zamenstelling, de inrigting en de bevoegdheid der gemeenten en provinciën werden geregeld en weder geregeld: hare bevoegdheid werd uitgebreid en beperkt, terwijl men de waterschappen liet, zooals men die vond bekleed met het uitgebreidste uitvoerend, wetgevend en regtsprekend gezag (1), tot dat de tijd, andere staatsinrigtingen en andere omstandigheden dit gezag zoo ondermijnden, dat bij de waterschappen alles onbestemd, weinig wetmatig geregeld was.

Was dit gebrek aan belangstelling? of was het niet veeleer de moeilijkheid der zaak en onbekendheid met het onderwerp, welke ook tijdens de Fransche overheersching alles bij het oude lieten of daartoe terugbragten? Ik geloof dit laatste. Daarenboven de Provinciale en Gemeentelijke wetgeving betroffen het geheele Rijk, al zijne ingezetenen, hun in de laatste tijden zoo zeer ontwikkeld staatsregtelijk leven: dit onderwerp was hier en buiten 's lands algemeen besproken en genoegzaam voorbereid. De zaak der waterschappen daarentegen is meer uitsluitend eigen aan ons land; oppervlakkig beschouwd raakt zij niet gelijkelijk al deszelfs deelen, noch minder al zijne bewoners. De revolutionnaire jaren van vroegeren tijd hadden reeds veel vereffend, wat eene gelijke en goede regeling van het Provinciale- en vooral van het Gemeente-leven in den weg stond: daarentegen was de zaak der waterschappen meerendeels op den ouden voet gebleven. Hier vond men Grondwettelijke bepalingen, octroijen, privilegiën, overeenkomsten, verkregen regten, de niet

(1) Verg. Besl. van 7 Jan. 1817 en 16 Julij 1820, St. n°. 20.

te vereenigen tegenstrijdige belangen van naburige, soms geheel of gedeeltelijk in verschillende Provincien gelegen, waterschappen, wier door niets beperkt zelfstandig bestaan elke goede regeling van den bijzonderen waterstaat in den weg stond.

Geen wonder dus, dat, nadat de moeilijkheden, welke de Grondwet opleverde, in 1848 waren opgeheven, men aan dien stand van zaken een einde wilde maken. Schiep men vroeger eenen algemeenen waterstaat, hergaf men steeds den Provincialen wetgever, als het best met de plaatselijke gesteldheid bekend, het wetgevend gezag, eerst in de laatste jaren hebben de Staten van Zuid-holland aangevangen die regeling van de zamenstelling, de inrigting en de bevoegdheid der waterschappen met kracht door te zetten. En nog was men hiertoe niet overgegaan, zoo niet door verschillende omstandigheden, als wetteloosheid op vele punten, die regeling geen langer uitstel gedoogd had. Te dezen opzichte verkeeren wij thans, indien ik het zoo eens noemen mag, in een revolutionnair tijdperk; want de Provinciale Staten, willen zij hunne taak naar behooren en in het algemeen belang vervullen, moeten bijzondere belangen krenken en verkregen regten vernietigen, of liever met voorbijgang van die regten den bijzonderen waterstaat op nieuw regelen.

De Heer Jr. Mr. J. QUARLES VAN UFFORD schreef reeds in zijne Handleiding voor de vaststelling der nieuwe waterschaps-reglementen, op pag. 27: «De «octroijen en gebruiken moeten slechts worden gehand- «haafd, voor zooveel die met de bestaande regerings- «begrippen en met de tegenwoordige belangen van het «waterschap of met andere belangen overeengebragt «kunnen worden. — Gaan de Staten niet uit van het «beginsel, dat zij deze zaak kunnen regelen, alsof er «niets bestond, dan zullen de vruchten hunner taak

«hoogst nietig zijn.» Niet onbelangrijk kan het dus zijn na te gaan, welk gebruik de Staten van Zuidholland van de hun bij art. 192 G. verleende magt hebben gemaakt, welke beginselen zij hebben vastgesteld. De uitgebreidheid der stof laat evenwel niet toe meer dan eenige punten te behandelen.

§ 1. Welk gebruik hebben die Staten gemaakt van de hun bij art. 192 G. in verband met art. 138 Prov. Wet verleende magt?

Twee hoofdvragen doen zich hier voor:

1°. Was hun wetgevend gezag afhankelijk van eene wet, daar te stellen krachtens art. 191 G.; met andere woorden: konden zij dat wetgevend gezag reeds nu uitoefenen, daar de algemeene wet den bijzonderen waterstaat regelende nog niet is vastgesteld? Zoo ja: 2°. strekte zich dat gezag dan zoo verre uit, dat zij geheele waterschappen konden opheffen, het grondgebied van het een' bij dat van het ander' voegen, het bestuur, de verplichtingen der ingelanden, de omslagen, de dijkpligtigheid zoodanig regelen, als zij dit noodig en nuttig oordeelden; en dit ongeacht vroegere regten van ingelanden of derden waaruit ook voortvloeiende?

Beide vragen zijn door de Staten in den ruimsten zin toestemmend beantwoord. Zij hebben zich beschouwd als de grondwetgevende magt voor de waterschappen bij het gemis der wet voorondersteld bij art. 191 G., alleen gebonden door de goedkeuring des Konings.

Wanneer men nagaat hetgeen voor en tegen die bevoegdheid is aangevoerd, dan schijnt die uitlegging niet vrij van gewichtige bezwaren. Immers wat beduidt de bepaling van art. 191 G. en het *behoudens* in art. 192 G., zoo de Staten zonder op die wet te wachten dat grondwetgevend gezag mogen uitoefenen; wordt op

deze wijze de vervaardiging dier wet niet ten nadeele van het algemeen belang verschoven tot een niet te bepalen tijdstip? de regeling van den bijzonderen waterstaat aan de kennisneming der wetgevende magt op deze wijze onttrokken? waartoe eindelijk zal eene wet dienen, zonder dewelke de Staten reeds ten volle een gezag uitoefenen, dat eerst bij die wet moet geregeld worden? Indien toch de Staten dat gezag hebben krachtens art. 130 en 131 G., zoo is de bepaling van art. 192 G. onnoodig. Bevat daarentegen laatstgemeld artikel eene uitbreiding van hun gezag voor zooveel den bijzonderen waterstaat betreft, dan wordt hun die meerdere bevoegdheid alleen toegekend onder voorwaarde van zich te gedragen *naar de bepalingen der twee voorgaande artikelen* (art. 190 en 191 G.), dat is: onder oppertoezicht des Konings en naar de regelen door de wet vastgesteld. Het oppertoezicht des Konings bestaat; doch de wet ontbrekt: kan alzoo dat gezag door de Staten uitgeoefend worden, nu het bij de wet nog niet geregeld is?

Niettegenstaande dit alles vermeen ik met de Staten te moeten aannemen, dat zij reeds nu bevoegd zijn; en derhalve, wanneer men hunne bevoegdheid aanneemt, dat zij haar bezitten in den uitgebreidsten zin alleen gebonden door de goedkeuring des Konings (1). Hiervoor pleiten m. i. onderscheidene gronden. De voornaamste reden, waarop de tegenstanders zich beriepen, was m. i. een verkeerd begrip van art. 192 G. Men zeide: dat artikel geeft een wetgevend gezag *behoudens*, dat is *overeenkomstig* de bepalingen der wet bij art. 191 G. bedoeld. Deze beschouwing is verkeerd, daar zij den zin van art. 192 G. verandert: immers *behoudens* is niet gelijk aan *overeenkomstig*.

(1) Verg. VOORBUIN, de Grondwet, p. 472. XII.

Indien de Staten dat gezag uitoefenen overeenkomstig de wet, zouden zij het uit deze en niet uit de Grondwet ontleenen. Zij hebben het daarentegen behoudens die wet: dat is het door hen vastgestelde zal, indien het met die wet in strijd is, niet gelden, al ware daaraan de goedkeuring des Konings verleend. Hunne bevoegdheid wordt bepaald door de Grondwet, maar kan beperkt worden door de wet: daarom zullen zij dit gezag alleen kunnen uitoefenen behoudens, dat is: met het oog op — niet in strijd met — die wet. Hieruit volgt, dat zij dat gezag onder goedkeuring des Konings in den uitgebreidsten zin kunnen uitoefenen zoolang die wet niet bestaat (1).

Doch er is meer: De reglementen der waterschappen van welken tijd zij dagteekenen en onder welken naam zij voorkomen zijn geene andere dan *plaatselijke geschreven wetten sekere plaetsen rakende*, zooals de GROOT zegt (2). Hun oorsprong is een en dezelfde, namelijk, de delegatie van magt door den Souverein, den Graaf of de Staten (3). Zij werden door anderen gemaakt, *voor sooveel sij van de Staten ofte Landtshoofden, zegt de GROOT, regt hebben verkregen*.

Hebben nu sommige reglementen bijzondere overeenkomsten alleen ten grondslag, dit kon hen uit den aard der zaak niet aan het gezag der overheid onttrekken, zoodra deze zich die zaak wilde aantrekken. De Gravelijkheid heeft zich dan ook steeds dat gezag over de waterschappen toegekend niettegenstaande bestaande overeenkomsten, handvesten, privilegien enz. Dit blijkt uit verschillende handvesten der Graven en uit

(1) Zie ook de Mem. van Toel. op het ontwerp van wet houdende regeling van de strafwetgevende magt der waterschappen, enz. § 2.

(2) Inleiding tot de Holl. Regtsg., p. 6.

(3) Zie het verslag op het Regl. voor den Overwaard.

latere publicatien van de Staten, die hierin de Grave-lijkheid zijn opgevolgd (1).

Dat gezag is hun niet ontnomen, maar zij zijn daarin min of meer bevestigd bij de verschillende wetgevin- gen, welke elkander zijn opgevolgd, als art. 92 der Staats-regeling van 1798, die van 1801, het Reglement voor de Departementale besturen van 1805; de wet van 31 Jan. 1810, ingetrokken bij de wet van 28 April 1835, St. no. 9, de reglementen en decreten van 15 Junij, 18 Oct., 14 Nov. 1810, van 11 Jan. en 21 October 1811. Dat gezag hebben de Staten uitgeoefend, toen zij in 1803 en 1804 de reglementen voor Rijnland en Delfland vaststelden; in datzelfde gezag zijn zij bevestigd gebleven onder de Grondwetten van 1814, 1815 en 1840.

Artikel 192 der Grondwet van 1848 heeft hun derhalve geen nieuw gezag gegeven, hetwelk geregeld zou worden door — en eerst in werking treden na — eene latere wet. Zij hadden dit gezag reeds, en hierin zijn zij gehandhaafd door de Grondwet: alleen heeft deze, hetgeen bij de stellige opdracht dier zaak aan de Staten anders twijfelachtig kon schijnen, daarbij nu bepaald, dat dit wetgevend gezag der Staten door de wet geregeld, aan banden gelegd kon worden. Die bepaling van art. 191 G. werkt, behoudens hetgeen ik straks zeggen zal, slechts in de toekomst: zoolang die wet niet bestaat, zijn de Staten onbeperkt in hun gezag. Te regt zeide dan ook de Commissie uit de Staten: dat, indien men op die wet moest wachten, om dezelfde reden het aanleggen of verbeteren van Provinciale wegen, enz. moest worden uitgesteld, daar ook hiervoor bij art. 134 G. eene wet wordt gevorderd.

(1) Zoo zijn bij handvest van JAN van Beijeren en MARGARETHA van Bourgondie van 20 Sept. 1422 de verschillende polders van den Krimpenerwaard onder een hoofdbestuur verenigd.

Het gevolg zal dus zijn, dat, indien bij de wet die magt der Staten wordt ingekort (1), het in strijd met die wet reeds bepaalde hare kracht verliest.

Er is evenwel nog iets anders. Art. 191 G. zegt: «de wet regelt het algemeen en het bijzonder bestuur «van den waterstaat in den bovengemelden omvang»: dat is dus volgens art. 191 G. het bestuur over alles wat den waterstaat betreft, de wegen en bruggen daaronder begrepen, zonder onderscheid of de kosten daarvan worden betaald uit 'slands kas of op eene andere wijze gevonden. Wanneer men die bepalingen in verband beschouwt met hetgeen art. 192 G. zegt, dat de Staten bevoegd zijn om in de bestaande inrigtingen en reglementen der waterschappen veranderingen te maken, en nieuwe vast te stellen behoudens de bepalingen der art. 190 en 191 G. dat is dus: behoudens hetgeen omtrent dien bijzonderen waterstaat bij de wet is vastgesteld, dan volgt hieruit: 1°. dat *bestuur* in art. 191 G. genomen wordt in den meest uitgestreken zin. De oude reglementen gaven een administrerend, uitvoerend, wetgevend gezag en regtspraak: veel daarvan was reeds verloren gegaan: doch ook veel nog behouden en reeds gedeeltelijk bij de wet op nieuw bevestigd. 2°. Wordt alzoo door *bestuur* alhier minstens hetzelfde bedoeld, als hetgeen de gemeentewet regelt voor de gemeenten, dat is: de zamenstelling, inrigting en bevoegdheid der gemeentebesturen, 3°. dat de Grondwet geenszins voorschrijft regeling van dat geheele bestuur en in al deszelfs deelen door eene en dezelfde wet, (dan zou art. 192 G. immers niets beteekenen), maar regeling door de wet van de hoofdbeginselen van bestuur, of van hetgeen daartoe in een minder onmiddellijk verband staat, niet regstreeks de innerlijke huishouding der

(1) Uitgebreid kan zij niet worden, want de Grondwet stelt slechts twee beperkingen: het oppertoezicht des Konings en de Wet.

waterschappen raakt en dus bij hunne reglementen niet kan behandeld worden. Hiervan wil ik noemen: de procedure enz. voor de invordering der omslagen, de bevoegdheid des Konings om de goedgekeurde verordeningen der waterschappen te vernietigen of te schorsen, de gevolgen dier vernietiging of schorsing; voorts de magt om keuren te maken: die om daarbij straffen te bepalen: de verpligting der waterschappen om zee- en rivier-waterkeerende werken te maken, en de middelen om hen daartoe te dwingen, enz. Veel daarvan is reeds bij de wet geregeld (1): art. 191 G. is dus reeds toegepast. Men kan alzoo niet zeggen, dat de wet, waarover dat art. handelt, geheel ontbreekt, al is het ook, dat vele onderwerpen dat bestuur betreffende nog bij de wet geregeld moeten worden. — Ik kan daarom niet instemmen met hen, die in dat artikel de belofte of de noodzakelijkheid van eene algemeene wet vinden. Waartoe zou het noodig zijn alles in ééne wet op te nemen; beantwoorden bijzondere wetten niet evenzeer aan het doel? art. 191 G. spreekt in 't algemeen van *de wet*: het is dus onverschillig of hare bepalingen op een' dan wel op onderscheidene tijdstippen vastgesteld worden. Wil de Regering later alles in ééne wet opnemen, dit zal de zaak vereenvoudigen; in de Grondwet vind ik er evenwel geen noodzakelijkheid voor.

(1) Wet van 24 Febr. 1805 omtrent een algemeen rivier- of waterregt; wet van 16 Sept. 1807 relative au dessèchement des Marais (over welke bestaan straks nader); de decreten van 2 Nov. 1810 op het bouwen op de dijken; van 11 Jan. 1811 op de administratie en het onderhoud der polders; van 16 Dec. 1811 contentant reglement de police des polders, (in Zuid-holl. evenwel niet van toepassing); de wet van 9 Oct. 1841 St. n°. 42, betrekkelijk de magt der waterschappen; art. 62—68, 73—76 der wet van 28 Aug. 1851 St. n°. 125 regelende de onteigening ten algemeenen nutte; art. 137, 138 en 153 der Prov. wet; het onlangs voorgedragen ontwerp houdende regeling van de strafwetgevende magt der waterschapsbesturen, enz.

Mijne tweede vraag was: hoeverre strekt zich ten dezen de magt der Staten uit?

Een en ander heb ik reeds zoo even aangewezen. «Waren de Staten ten dezen vroeger met het gezag der Gravelijkheid bekleed, de Grondwet heeft hen in dat gezag bevestigd. Alles gaat te niet op dezelfde wijze, waarop het is daargesteld, geen verkregen regt wordt dus gekrenkt, indien de bevoegdheid, die de overheid daarbij schonk door eene latere verordening aan andere voorwaarden gebonden, beperkt of ingetrokken wordt (1).» Voor de Staten noemde ik slechts twee beperkingen op hunne aloude bevoegdheid, te weten: de wet en het oppertoezicht des Konings.

Onder *wet* hebben de Staten verstaan met alleen de Grondwet en de bestaande wetten; maar ook soms hetgeen zij achtten een onderwerp te zijn, dat volgens hun oordeel bij den algemeenen wetgever te huis behoorde. Daartoe breng ik b. v., dat zij wel bepaald hebben, dat geschillen van bestuur tusschen waterschapsbesturen zullen beslist worden door Gedeputeerde Staten; doch daaronder kennelijk alleen bedoeld hebben de besturen, voor zooverre die in hunne Provincie gelegen zijn, het verzet tegen de dwangbevelen, de onteigening, wanneer het land niet aardpligtig is, enz. Hun begrip, dat zij bij de reglementen niet konden bepalen, dat de Koning het regt zou hebben de keuren der waterschappen te schorsen, of te vernietigen, de gevolgen welke die schorsing of vernietiging zal hebben, het maximum der straffen, welke de waterschappen zullen bedreigen (2), de bevoegdheid van Gedeputeerde Staten om in de plaats van weigerachtige of nalatige

(1) QUARLES l. c. p. 30.

(2) Anders was dit door hen begrepen in 1846, toen zij in hunne algemeene beginselen bij art 28b, aan de waterschappen het regt toekenden om straffen te bedreigen.

waterschapsbesturen te handelen en daarvoor de noodige omslagen te heffen.

De Staten hebben als beginsel aangenomen, dat de Grondwet hun de magt gaf: 1°. de bestaande inrigtingen te veranderen, waarin volgens hen lag opgesloten het veranderen der zaak zelve; 2°. de reglementen der waterschappen te veranderen, en zoodanige vaststellen voor nieuwe door hen of feitelijk b. v. door droogmaking en inpoldering opgerigte waterschappen.

Dat door inrigting bedoeld wordt de geheele instelling zelve, het geregelde onderwerp, of met andere woorden het waterschap, zooals dit staatsregtelijk bestaat, zal wel geene tegenspraak meer ondervinden (1); evenmin als het eenig betoog zal behoeven, dat de reglementen volgens de beteekenis, welke men daaraan onder de Grondwet van 1848 moet hechten (2), zijn de grondslagen en voorwaarden, waarop het waterschap bestaat, leeft en naar buiten werkt (3).

Wanneer de Grondwet alzoo aan de Prov. Staten, dit is te regt zoo begrepen, de magt geeft om veranderingen te maken in die inrigtingen en reglementen en geheel nieuwe vast te stellen, geeft zij hun over de waterschappen eene grondwetgevende magt (4); geeft zij hun de magt om het waterschap uit te breiden, te verkleinen en op te heffen, het bestuur of het gezag

(1) Mr. J. R. THORBECKE, Brief over de magt der Prov. Staten, p. 29; en QUARLES, l. c. p. 51.

(2) VOORDUIN, de Grondwet, p. 466 en volg.

(3) THORBECKE, l. c. p. 30.

(4) Uitgebreider dan volgens de Grondwet van vóór 1848; bij de vroegere beletten de grondwettelijke bepalingen van art. 215—219 G. (oud), de handhaving of liever niet afschaffing der heerlijke regten en de bepaling, dat de laatstgoedgekeurde reglementen den voet van de inrigting der waterschappen uitmaakten, eene goede met de eischen des tegenwoordigen tijds en de belangen van den bijzonderen waterstaat overeenkomende regeling.

daarin te regelen, zooals zij verkiezen, met voorbijgang der tegenwoordige titularissen, waaruit deze ook hun regt ontleenen. Schaft zij daardoor af de eeuwigdurende kracht van alle vroegere octroijen, handvesten, privilegiën, enz., die het staatsregtelijk bestaan, leven en werken der waterschappen betreffen.

Heeft het vroegere staatsregt, zeide men, dat gezag met voorwerpen van handel gelijk gesteld en als erfelijk en vervreemdbaar aangemerkt, dat staatsregt is veranderd en het tegenwoordige heeft die regten (van zelfstandigheid, van bestaan, van gezag) buiten den handel geplaatst. Zelfs de wijze van aankomst kon den aard dier regten niet veranderen: de wetgever heeft er steeds over beschikt en kan er nog over beschikken. Den Koning en den Staten komt geen minder gezag toe, dan vroeger den Graaf.

Wat het bestaan, de zelfstandigheid van het waterschap betrof, merkte men te regt aan, het doet er niets toe of het op openbaar gezag is opgericht, dan niet, en van bijzonderen aard schijnt. Daarom verandert het niet van aard; noch is voor eeuwig een privaatrechtelijke vennootschap geworden.

Wat het regt op bedieningen daarin betrof, stelde men regtens in beginsel vast, dat, voor zoo verre deze heerlijke regten waren, zij reeds waren afgeschaft door de Grondwet van 1848; waren zij bij bezwarenden titel van derden verkregen, en steeds in commercio geweest, dat veranderde hun aard niet. Zij zijn publiek-regtelijke bevoegdheden voor geen bijzonder eigendom, noch verjaring (in jure publico nulla est usucapio) vatbaar; als zoodanig zijn zij onbestaanbaar met ons staatsregt en kunnen daarom zonder schadeloosstelling afgeschaft worden. Bestond er eigendom het was een heerlijk regt, dat slechts werd ter leen gehouden: het dominium eminens bleef bij den leenheer; als vacant leen

verviel het later (nu die regten in 1848 afgeschaft waren) weder aan den leenheer.

Sommigen achtten zelfs, dat zoodanig regt bij bezwarenden titel verkregen slechts eene delegatie van magt van den Souverein daarstelde, zoodat de daarvoor betaalde gelden moesten beschouwd worden niet als koopprijs van —, maar als eene recognitie voor — het bezit van dat regt.

«Ons conventioneel staatsregt van vroegere eeuwen,» zegt eindelijk het verslag op het ontwerp-reglement voor Schieland, «heeft zich opgelost in een constitutioneel staatsregt. — Onder een constitutioneel staatsregt ontleent elk bestuur zijn gezag van de wetgevende magt. — «Dat gezag kan nimmer bij overeenkomst worden uitgebreid of beperkt. — En evenmin als latere overeenkomsten de bepalingen van den wetgever kunnen vernietigen, evenmin kunnen vroegere overeenkomsten de werking van zijne bepalingen belemmeren (1). — «De wetgever moet vroeger aangegane overeenkomsten onderzoeken en overwegen om het bestaande te leeren kennen, om al hetgeen daarbij in het belang van ingelanden is bepaald, zoo noodig in zijne verordeningen op te nemen; — maar behoudens die zedelijke verplichting is en blijft de wetgever vrij en onbeperkt.»

Hetzelfde geldt evenwel van andere zaken, als het regt op peil-malen, op windvang, op vrijdom voor dijk- of sluis-pligtigheid enz. Wel is daaromtrent bij de reglementen geene bepaalde uitspraak gedaan; doch zijn deze onderwerpen daarbij verklaard te zijn zaken de innerlijke huishouding van de waterschappen rakende en wordt aan hunne vereenigde vergaderingen de

(1) Daarom is dan ook geen gevolg gegeven aan het verlangen van Rotterdam om in het Regl. voor Schieland zoodanige bepalingen op te nemen, waardoor die vroegere privilegiën, overeenkomsten enz. als 't ware bekrachtigd wierden.

regeling daarvan opgedragen. Hiernit volgt, dat zij evenzeer zijn zaken buiten den handel van de ingelanden, die daaromtrent geene overeenkomsten ten nadeele van hun waterschap konden sluiten. Elk beweerd regt derhalve te dier zake niet afkomstig van het waterschap zelf door afkoop, maar door verleenden en daarom weder in te trekken vrijdom is voor eene nadere regeling vatbaar. Door politiematregelen voor te schrijven ter zake van het peil-malen, van den windvang, enz. zou in elk geval niemands eigendomsregt gekrenkt, hoogstens beperkt worden. Door geenen vrijdom te erkennen, dan die op de reglementen of op overeenkomsten met het waterschap zelf gesloten gegrond zijn, wordt de zaak tot haren waren stand teruggebracht; want geen ingeland kon noch kan regtens zijn land onttrekken aan de vereeniging en hare verplichtingen, noch dit middellijk door overeenkomsten met derden doen. Alleen afkoop en dergelijke overeenkomsten met het waterschap, in de plaats der jaarlijkse terugkeerende bijdragen tredende, kunnen van die verplichtingen ontheffen.

De grondslag, waarop alzoo de Staten bij de vaststelling der nieuwe reglementen voortbouwden en met voorbijgang van regten zelfs bij bezwarenden titel van den lande verkregen overoude zelfstandige waterschappen ophieven, onder een nieuw, volgens door hen vastgestelde regelen, te kiezen bestuur bragten, was alzoo deze: dat geene politische regten op een burgerlijk contract kunnen gegrond zijn; derhalve noch als verkregen, noch door de wet verzekerd kunnen beschouwd worden; maar integendeel voor de wet moeten wijken (1).

Kunnen de Staten alzoo veranderingen maken in de inrigtingen der waterschappen, geene andere grenslijn

(1) Verg. QUARLES l. c. p. 29.

dan die der provincie is aangewezen, waar zij moeten ophouden (1). Zijn zij bevoegd de geringste uitbreiding of vermindering van grondgebied van het waterschap te bewerkstelligen, zij kunnen ook het geheel opheffen, en twee of meer, mits binnen hunne Provincie gelegen, waterschappen tot één vereenigen (2).

Dit geldt in dezelfde mate van de reglementen: ook hier is geene grenslijn aangewezen, waar het gezag der Staten ophoudt, zoodra het dit staatsregtelijk leven en bestaan der waterschappen geldt; en geene wettelijke verbods-bepalingen aanwezig zijn. Te regt zeide dus de Commissie uit de Staten (3), dat er nu geene andere grens bestond, dan *hunne wijsheid* (4).

Vòòr dat ik verder ga moet ik ééne opmerking maken,

(1) Verg. THORBECKE, l. c. p. 32. Die bevoegdheid der Staten om de grenzen te veranderen is evenwel slechts aangenomen met 36—25 stemmen.

(2) Ik kan niet inzien, dat door het wegvallen van het woord *gezag* in art. 192 G. hun mindere magt zou toekomen. Immers de zinsnede, waarin dat woord voorkwam, stond geheel op zichzelf. Evenzeer staan nu de woorden: *nieuwe vast te stellen* op zichzelf en kunnen onmogelijk slaan op de voorafgaande: *in de bestaande*. Daarenboven elk nieuw waterschap wordt door zijne daarstelling feitelijk *eene bestaande inrigting*, welke alzoo onderworpen wordt aan het regelende gebod der Staten.

(3) Verg. Verslag over de vereeniging der landen tussehen de rivieren de Lek en de Waal tot de Geldersche grenzen onder één dijksbestuur: en het opheffen van het hoogdijksbestuur van Stein en Willens.

(4) Nog onafgedaan is het voorstel tot vereeniging van al de landen gelegen tussehen de Lek, de Merwede, den Oord en Gelderland met daarmede gepaard gaande opheffing van alle thans afzonderlijk bestaande dijksbesturen, een voorstel derhalve tot oplossing van al die kleinere in één hoogdijksbestuur. Eenige niet onbelangrijke bepalingen daaruit, benevens de wijzingen door de commissie uit de Staten voorgesteld, mag ik niet onvermeld laten, daar sommige dier onderwerpen nog niet bij de openbare berandslagen zijn voorgekomen. 1°. Dat de waterschappen

die bij de toepassing van de nieuwe reglementen van groot gewigt is. Zij is deze: in 1844 is vastgesteld en bij Koninklijk besluit van 4 Mei 1846 goedgekeurd een reglement houdende algemeene beginselen of grondslagen, naar welke de bestaande reglementen van dijks- en polderbesturen gewijzigd of de nieuwe daar te stellen reglementen ingerigt moeten worden. Dit reglement is later twee malen gewijzigd, doch niet of weinig toegepast.

Nu deed zich de vraag voor, of dit reglement moest ingetrokken worden, dan wel met de nieuwe kon blijven bestaan?

Men heeft aangenomen, dat het zou blijven bestaan; doch dat men daarvan in de nieuwe reglementen, voor elk waterschap in het bijzonder vast te stellen, kon afwijken: deze beslissing is genomen met 34—26 stemmen. Die algemeene beginselen liet men dus bestaan.

Ik begrijp niet, waarom men twijfelde van die beginselen niet te mogen afwijken: immers de reden, dat zij door den Koning waren goedgekeurd, beteekent

alleen blijven bestaan tot regeling van hunne eigene inwendige en waterloozings-aangelegenheden. 2°. Dat het nieuwe bestuur het toezigt en beheer zal hebben of na eenen bepaalden tijd verkrijgen van al de groote algemeene werken in den ring gelegen. 3°. Dat voor de lasten zullen geheven worden omslagen gelijkelijk over alle landen gelegen binnen den ring bundersgewijze volgens kadastrale grootte; en dit zoowel de gewone als de buitengewone omslagen. 4°. Dat daarvan alleen vrijdom zullen genieten die landen, welke dien door wettige overeenkomst verkregen hebben, of bij een bepaald werk slechts een meer verwijderd belang hebben. 5°. Dat de hoefslag voor dijkpligtigheid zal afgekocht worden in eens of tegen eene vaste bijdrage. 6°. Dat de bestaande schulden zullen blijven volgens de aangegaue verplichtingen ten laste van de districten, waarvoor zij zijn aangegaan; en daarentegen de baten en eigendommen blijven behooren aan de onderdeelen, tot dat deswege nader zal zijn overeengekomen. Noch het een, noch het ander zou dus komen in gemeenschap.

Themis, D. XIV. 2° St. [1853].

niet veel, daar het van zelve spreekt, dat dezelfde wetgever (de Staten onder goedkeuring des Konings) kan te niet doen, hetgeen hij vroeger vastgesteld heeft.

Mijns inziens was het evenwel beter geweest die beginselen, die leiddraad moesten zijn voor de nieuwe reglementen en waarvan men daarbij overal afweek, vooraf in te trekken.

Welke is nu toch de stand der zaak? Natuurlijk zal al hetgeen bij de nieuwe reglementen is in strijd met die algemeene beginselen als afgeschaft moeten beschouwd worden voor die waterschappen. Waartoe dienen zij dus langer; terwijl zij slechts in een (art. 27 van het reglement van den Alblasserwaard) van toepassing worden verklaard? Hun voortdurend bestaan, nu men andere beginselen aankleeft, kan alleen moeilijkheden, zoo niet verwarring geven. Vooreerst zijn Gedeputeerde Staten en de waterschappen, voor welke nog geene reglementen zijn daargesteld, gehouden zich te gedragen naar die algemeene beginselen, welke voor hen wet zijn, en vermogen regtens niet het goede uit de later vastgestelde reglementen, die hen niet betreffen, over te nemen. Wel kunnen de Staten zelve dit voor hen doen, maar waarom dit dubbel werk niet uitgespaard? 2°. Zullen de waterschappen behoorende tot de tweede categorie, opgenoemd in art. 2 dier algemeene beginselen (1), moeten voortgaan deze in acht te nemen; want bij de reglementen voor Schieland en Delfland vindt men te dezen opzichte geene bepaling. Tot welke moeilijkheden dit aanleiding kan geven, is te begrijpen, wanneer men ziet, dat uit die algemeene in strijd met de later aangenomen' volgt: b. v. uit art. 10, dat de reglementen dier ondergeschikte waterschappen

(1) Die onderworpen zijn aan de hoofwaterschappen of deelen in het genot der waarneming van de gemeenschappelijke belangen.

moeten herzien worden in overeenstemming met vroeger verkregen regten; in art. 30, dat de hoofden, leden en beambten in het bezit van hunne bezoldigingen worden gehandhaafd; in art. 31, dat die personen, hoewel hunne betrekking tijdelijk wordt verklaard, voortdurend in het genot hunner aanstelling zullen blijven. 3°. Is in het behoud van beginselen, waarvan men afwijkt en welke men niet voornemens is toe te passen, geen nut hoegenaamd gelegen. De enkele bepalingen, waarom het te doen is, kan men zeer goed in de bijzondere reglementen overnemen.

Wijders moet ik nog doerf opmerken, dat wel is waar door de nieuwe reglementen zijn afgeschaft de vroegere; doch alleen voor zooverre; wat betreft Delfland en Schieland, *ten aanzien van het algemeen bestuur van Delfland*; voor den Alblasserwaard, wat betreft de zamenstelling van het bestuur; terwijl in dat voor den Overwaard (art. 106) uitdrukkelijk wordt gehandhaafd, wat in die vroegere behoort tot de keuren en politieverordeningen. Hetzelfde, zonder dat dit met die woorden wordt gezegd, zal ook voor Delfland, Schieland en later voor Rijnland, regtens zijn, daar het onderwerp der keuren en politieverordeningen bij het waterschap zelf te huis behoort; diens vereenigde vergadering kan daarin verandering brengen, en niet de Staten. En evenmin is daardoor voor Delfland vervallen hetgeen behoort tot het bijzonder bestuur, de inrigting enz. der ambachten.

De voornaamste punten, waarin zich het grondwetgevend gezag der Staten heeft doen gevoelen, zijn:

Het waterschap en zijne grenzen;

Zijne ingelanden en bewoners, hunne regten en verplichtingen;

Zijn bestuur;
De magt van zijn bestuur;
De belastingen; en
Het toezigt op het waterschap.

Ieder' dezer punten wil ik afzonderlijk nagaan.

§ 2. Het waterschap en zijne grenzen.

Wat zijn waterschappen? De Staten hebben hen beschouwd als bloot staatsregtelijke lichamen; waarop de regels van het Burgerlijk regt niet van toepassing zijn, doch hebben daarom niet beweerd, dat zij volgens Burgerlijk regt geene zedelijke lichamen zijn (1).

Ik stem volkomen toe, dat de waterschappen niet zijn zedelijke lichamen in den zin, waarin dat woord voorkomt in art. 1690 B. W.; doch dit art. sluit geenszins het bestaan uit van andere soorten van zedelijke lichamen. Het Burg. Wetb. noemt twee soorten van eigenaars: *bijzondere personen* en *gemeenschappen*; en zegt verder: *dat zaken aan eene gemeenschap toebehoorende de zoodanige zijn, die het gezamenlijk eigendom zijn van een zedelijk ligchaam*, (art. 579, 582 en 583). Omdat het Burg. Wetb. verder geene andere zedelijke lichamen behandelt, dan die ontstaan door vereeniging van personen, zoo volgt hieruit nog niet, dat er geene andere zijn: art. 1690 B. W. zegt alleen, dat behalve in maatschap, zoo ook tot een zedelijk ligchaam, personen zich vereenigen kunnen. Is een ligchaam, welk ook, bekwaam om verbindtenissen te sluiten, eigendomsregten enz. te bezitten, dan is

(1) Vreemd is het evenwel, dat men heeft voorgesteld het kiezen bij volmagt toe te laten, ten einde overeenstemming te krijgen met het Burgerlijk Regt: immers dat stemregt rust niet op het eigendomsregt.

het jure civili een zedelijk ligchaam (verg. art. 1183 B. W.); al bestaat het uit andere bestanddeelen dan personen.

Dat nu een waterschap uit geene vereeniging van personen bestaat is duidelijk, wanneer men in aanmerking neemt, dat er zijn, die slechts een persoon toebehooren. Zoo er bij waterschappen een band tusschen de eigenaars der erven bestaat, is dit krachtens de reglementen door de ligging van den grond, zonder voorafgaande verbindtenis, of liever, bestaat hij alleen tusschen de erven, die eene vereeniging van land tot één geheel vormen. De eigenaar kan zich uit die vereeniging niet losmaken, ten zij hij tegelijker tijd zijn land laat varen.

Hoewel nu de waterschappen als personen handelende kunnen zijn zedelijke lichamen, in welken zin de Staat, de Provincie en de Gemeenten mede voorkomen, zijn zij volgens hunnen oorsprong en aard vóór alles publiek-regtelijke lichamen, zoo als dit juist is aangetoond door *Jr. Mr. J. QUARLES VAN UFFORD* (1).

Op dien grond konden de Staten dan ook ter dezer zake hun wetgevend gezag ten volle uitoefenen, zooals zij gedaan hebben, zonder dat zij zich behoefden te storen aan het gevoelen van de meerderheid der leden van een waterschap; konden zij dezen regten geven en ook ontnemen. Door hen is ook het stemregt geenszins gegeven aan bepaalde personen, die alzoo leden zouden zijn van een zedelijk ligchaam, maar is het verbonden aan het bezit van bepaalde bundertalen; is het derhalve afhankelijk gesteld van het bezit eener bepaalde uitgestrektheid grond, en wordt het uitgeoefend krachtens de reglementen.

In eene noot op p. 13 geeft *QUARLES* eene definitie van waterschap, als te zijn: «een district binnen het-

(1) *L. c.* p. 7 en volg.

«welk de erven tot gemeenschappelijke waterkeering «zijn verbonden en door dezelfde werken gedekt.» Ik vermeen, dat dit niet juist is: immers tot een waterschap behooren buitengronden (uiterwaarden), welke niet tot waterkeering verbonden en buitenpolders, die wel door hunne eigen' werken, maar niet door die van het waterschap gedekt zijn.

Beter vind ik nog steeds de definitie van art. 1 lid s. der Alg. Beg., daarop nederkomende, dat: «waterschap «is elk district, waardoor voor gemeene rekening van «alle of de meeste der daarin gelegen gronden en «wateren werken ten nutte van zijnen waterstaat be- «kostigd worden.»

Delfland beweerde in zijn adres, dat tot een waterschap alleen konden gebragt worden de gronden en wateren, waarop de regel: *waar men mede maalt, men mede betaalt* op toepasselijk was. Het zeide: «De «aard van een waterschap duldt niet, dat daartoe «slechts een hoek van het land door willekeurig ge- «trokken lijnen op eene kaart wordt afgeteekend. Het «heeft zijne natuurlijke grenzen in de gezamenlijke «verdediging tegen het overvloedige water. Gemeen- «schappelijke waterlozing of gemeenschappelijke water- «keering wijst de uitgestrektheid van het waterschap «aan (1).» En dit is waar.

De Staten hebben evenwel meer het oog geslagen op het toezigt over de waterschappen uit te oefenen, dan op de definitie en den regel bovenvermeld. Immers op dien grond en met dat doel hebben zij buitenpolders

(1) Wierp Delfland zijn eigen stelsel niet om door de volgende woorden, dat: «In het lange tijdsverloop, waarin onze waterschappen «zich gevormd en ontwikkeld hebben, door vroegere landsindeeling, «afwijkingen van dien natuurlijke regel zijn ontstaan. Delfland wordt «tegen zee- en rivierwater gedekt door die voorliggende landen en «polders.»

gevoegd bij Delfland (1 D.), die bij diens werken geen belang hebben, en waarvan de gronden daarmede niet uitmalen of waterlozen. Alzoo zal volgens hen waterschap moeten bepaald worden te zijn: «dat district «hetwelk door de bevoegde magt is gesteld onder hetzelve gezag en welks gronden en wateren alle of gedeeltelijk gehouden zijn tot bekostiging van alle of de meeste waterstaatswerken in dat district gelegen of daartoe behoorende.»

Aan de nieuwe reglementen komt de lof toe, dat men door eene naauwkeurige omschrijving der grensscheidingen vele moeilijkheden voor het vervolg uit den weg geruimd heeft; immers vroeger kende men het grondgebied der waterschappen alleen uit de beschrijvingen, de oude handvesten, enz. De verpligting om die grenzen op eene kaart, in dubbel opgemaakt, (waarvan er een in het archief van het waterschap en een in dat der Staten wordt bewaard), nader aan te duiden, is te regt overgenomen uit art. 30 en 33 van het Decreet van 11 Jan. 1811.

De soms verschillende grensscheiding b. v. tusschen Delfland en Rijnland, waar men eene land- en eene waterscheiding vond, heeft men opgeheven en daarvoor ééne in de plaats gesteld. Hier doet zich de vraag op, wat omtrent die grenzen regtens is, zoolang het reglement voor Rijnland niet is vastgesteld. Zal dit, hoewel voor dat Hoogheemraadschap nog niets bepaald is, in strijd met zijne vroegere jurisdictie, nu reeds die nieuwe grenzen moeten eerbiedigen, waardoor van dit Hoogheemraadschap groote gedeelten lands zijn afgenomen en aan Schieland en Delfland toegevoegd? Mijns inziens ja, die nieuwe reglementen staan met wetten gelijk: al zijn zij nu gemaakt voor een deel der Provincie, om daar in het bijzonder te werken, zij zijn Provinciale verordeningen, die alzoo afschaffen, wat

daarmede in strijd mogt zijn in andere reglementen, uitgegaan van dezelfde wetgevende magt.

Konden evenwel de Staten van Zuid-holland die grenzen van Rijnland veranderen, zonder daarin te kennen de Staten van Noord-holland, waarin Rijnland ook voor een groot gedeelte gelegen is? Tijdens de beraadslaging over Schieland hebben zij zonder hoofdelijke stemming zich die bevoegdheid toegekend. Mijns inziens te regt; daar ten dezen het er niets toe doet, dat wegens Rijnland de Staten van Noord-holland ook een wetgevend gezag hebben; zij hebben dit slechts binnen de grenzen hunner Provincie; daar buiten is het hun niet verleend. Wel zegt art. 97 Prov. Wet, dat zaken, die twee of meer Provinciën gemeenschappelijk aangaan, door de Staten dier Provinciën, daartoe door den Koning gemagtigd, kunnen worden geregeld; doch aan den anderen kant volgt uit art. 192 G., in verband met dat art. 97 en art. 18 van boven vermeld ontwerp, dat de grensregeling van een waterschap, wanneer zij niet raakt de grenzen dier Provinciën, geene aan beide gemeenschappelijke zaak is. Het bestuur, het stemregt en dergelijke raken het waterschap overal, zijn voor de Provinciën, waarin het waterschap gelegen is, gemeenschappelijke zaken; de grensscheiding raakt alleen die Provincie, waar zij moet geregeld worden. Zoo niet, dan zouden de Staten van Noord-holland b. v. de grenzen van Rijnland kunnen uitbreiden ten koste van Schieland en Delfland, en dus middellijk over deze gezag uitoefenen.

Hieruit volgt, dat niet het geheele reglement van een waterschap in twee Provinciën gelegen, maar alleen voor zoo verre dit hen gemeenschappelijk betreft, aan de beraadslaging van beider Staten onderworpen is; en dat de Staten van Zuidholland alzoo nu reeds, zonder die van Noordholland daarin te kennen, ver-

mogten binnen hunne provincie Rijnland te verkleinen (1).

Als grenslijnen heeft men aangenomen: de hoofdvaarten en deze door eene lijn door het midden daarvan getrokken voor de helft gebragt tot het grondgebied van elk der twee aan elkander grenzende waterschappen; desgelijks de wegen, de dijken, kaden, enz. ook op het midden gedeeld.

Verder heeft men de zee en den rivieroever genomen; en daar alzoo tot grenslijn genomen *het water*. Dit geeft aanleiding tot eenige opmerkingen. Is het waterschap bepaald tot den oever, zoo wordt daardoor buitengesloten en aan den algemeenen waterstaat gelaten hetgeen buiten den oever is, b. v. de kribwerken (2). De aanleg van kribwerken tegen den oever, kan wel verplichtend zijn; doch aan het bestuur van het waterschap komt geen toezigt daarover, noch over de wijze van uitvoering toe, dan voor zooverre het zelf met den aanleg belast is. Immers volgens de reglementen gaat het toezigt van Dijkgraaf en Hoogheemraden niet verder dan de landen buiten den hoogen Maasdijk tot den oever en geenszins dus over de rivier en de daarin liggende kribwerken, al sluiten deze zich aan den oever. Het toezigt daarover behoort aan den algemeenen waterstaat (1, 121 D.).

Door de grenzen tot den oever uit te strekken zijn de havens, onverschillig of zij al dan niet tot het waterschap behooren, mede gebragt tot diens waterstaat.

(1) Wat zou regegens geweest zijn, indien het tegenovergestelde had plaats gehad, en een gedeelte van Delfland of Schieland afgenomen ware om later bij Rijnland te voegen? Dit zou m. e. gedurende dien tijd tot geen waterschap behoord hebben; en dus niet gehouden geweest zijn tot eenige bijdrage voor het een? noch het ander. Men had het evenwel bij eene bijzondere verordening reeds voorloopig bij Rijnland kunnen voegen.

(2) Verg. art. 573 B. W., en de wet van 24 Febr. 1806.

Aan de zeezijde nam men de zee tot grens; hierdoor is de vraag beslist, welke vroeger twijfelachtig scheen, of het strand mede een deel van het waterschap uitmaakt: dit zal nu toch het geval zijn.

Door die nieuwe grensbepalingen en de uitbreiding daardoor aan vele waterschappen gegeven, zijn vele werken onder het beheer en toezigt van de besturen dier waterschappen gebragt, en het zelfstandig bestaan van vele kleine waterschappen opgeheven. Alzoo zijn de waterstaatswerken in Rotterdam en Schiedam nu gesteld onder het toezigt van het Hoogheemraadschap van Schieland; niettegenstaande de vroegere regten dier steden en zelfs regterlijke beslissingen, zijn aan Schieland en Delfland toegevoegd meer dan 14 tot nu toe onafhankelijke buitenpolders (1). Het beginsel, waarvan men uitging, was, eenheid te verkrijgen en toezigt te geven aan hoofdwaterschappen onder toezigt der Regering. Een ander beginsel, dat mede tot die vereeniging voerde, was, de kleinere waterschappen, die niet bij magte of onwillig waren, te steunen, door hen te maken tot een

(1) De toestand dier polders is evenwel geheel exceptioneel: hoewel men de landen daarin behoudens tegenbewijs aardpligtig, aan buitengewone omslagen onderhevig en behoudens drie uitzonderingen (art. 8, 153 en 164 D.) het geheele reglement op hen toepasselijk verklaard heeft, gaf men hun geen stemregt, omdat zij niet in den gewonen omslag deelen zullen. Hoe zullen de eigenaars dier landen nu hunne belangen en regten doen gelden?

M. i. was het meer overeenkomstig den aard der zaak geweest, indien men een geheel nieuw Delfland in plaats van het vroegere opgerigt, en de waterkeeringen der buitenpolders tot die van het waterschap gemaakt had. Zoodanige vereeniging ware meer overeenkomstig den aard en het denkbeeld van een waterschap en had de belangen, regten en verpligtingen meer gelijk gemaakt. Men had daartoe reeds gegevens in den Overwaard, den Alblasserwaard en de voorgestelde vereeniging der landen tussehen Maas en Waal. De Maasdijk is facto op de meeste plaatsen nu een slaperdijk geworden; waartoe dan langer daarvoor dijkpligtigheid?

deel van een naburig hoofdwaterschap, door eenheid magt te krijgen.

§ 3. De ingelanden en bewoners van het waterschap, hunne regten en verpligtingen.

Boven hebben wij, hoewel aantoonende dat burgerregtelijk een waterschap opkomt als zedelijk ligchaam, met welken naam het ook genoemd wordt in het Burg. Wetb., evenwel ten volle beaamd het gevoelen van hen, die stellen, dat de waterschappen vòòr alles zijn staatsregtelijke lichamen, wier bestaan, leven en werken, hoewel geschiedende door het regt op de gronden, evenwel daarvan afgescheiden is.

In dien zin zijn er geene leden van het waterschap als bij zedelijke lichamen: men vindt er vertegenwoordigers der gronden en wateren: hun regt is geenszins gegrond op den eigendom, maar op de reglementen.

Zoo als de gemeenten leven en werken door hare inwoners, en die inwoners tot dit staatsregtelijk leven slechts medewerken, in zooverre zij voldoen aan zekere vooraf bij de wet gestelde voorwaarden, heeft men bij de waterschappen stemgeregtigde ingelanden.

In ons gewoon maatschappelijk en staatsregtelijk leven vindt men tweeërlei soort van personen: vreemdelingen en inwoners, welke laatste men weder kan onderscheiden in stemgeregtigden en niet stemgeregtigden. Wie stemgeregtigd zijn leeren de Kies-, Provinciale- en Gemeentewet. Bij de waterschappen kent men ingelanden en bewoners. De eerstgenoemden zijn stemgeregtigd of alleen ingelanden; doch zijn daarom niet altijd bewoners van het waterschap.

Om stemgeregtigd te zijn, eischen de reglementen geen ander vereischte dan het bezit van een bepaald bundertal in grond (1), waarvoor de waterschapsbelasting

(1) *Land* zeggen de reglementen: het bezit van water, hoewel hiervoor de waterschapsbelasting betaald wordt, geeft dus geen stemregt.

betaald wordt, in vollen eigendom, erfpacht of vruchtgebruik (26 S. en D.). Afgeschaft hierdoor is elk vroeger stemregt gegrond op privilegien of andere regten; doch blijkt ook, dat als beginsel is aangenomen, dat niet de eigendom van den grond, maar het genot daarvan het stemregt verzekert. Geen stemregt heeft men dus als eigenaar, maar krachtens de reglementen.

Eene aanmerkelijke afwijking, gelegen in den aard van het staatsregtelijk bestaan der waterschappen, vindt men hier van het algemeen, Provinciaal en Gemeentelijk stemregt. Hier bij de waterschappen komt geen nederlander schap, geene meerderjarigheid, geen genot van burgerlijke- of burgerschapsregten, zelfs geen persoonlijk fysiek bestaan voor het stemregt in aanmerking; alleen het bezit van een bepaald bundertal, waarvoor de waterschapsbelasting betaald wordt, in vollen eigendom, erfpacht of vruchtgebruik geeft stemregt; behoudens, dat voor zooverre dit aan gehuwde vrouwen, minderjarigen, onder curatele gestelden, zedelijke lichamen, enz. toekomt, het wordt uitgeoefend door hen, die deze vertegenwoordigen, en bij onverdeeldheid door hem, die voor allen kan of bij onderlinge overeenkomst mag optreden (26 S. en D., 10, 15 O.; 7, 9 A).

Het is de uitgebreidheid van het bezit, welke dat stemregt bepaalt: naar een bepaalden maatstaf kunnen door denzelfden persoon dan ook meerder stemmen uitgebragt worden.

Ik zeide reeds, dat bij de nieuwe Reglementen niet zoo zeer de grondeigendom zelf, dan wel het regt op de opbrengst daarvan het stemregt bepaalt: anders had men het den erfpachter en vruchtgebruiker niet kunnen geven om het den blooten eigenaar te onthouden. Men is hier afgeweken van hetgeen QUARLES leert (1): «dat de tegenwoordige wetgeving uitgaat van

(1) L. c. p. 32.

het natuurlijk beginsel, dat niemand behalve hij die in den polder grondbezit en uit dien hoofde bij dieus waterstaat onmiddellijk belang heeft, aanspraak heeft op de keuze van het bestuur invloed uitoefenen.» De vruchtgebruiker toch heeft wel belang bij de opbrengst, maar niet onmiddellijk bij den grond. — Alzoo is, en hier kan ik niet mede instemmen, het stemregt onthouden aan den blooten eigenaar en gegeven aan den vruchtgebruiker, wien het steeds zal te doen zijn om van dat land de meest mogelijke inkomsten te trekken en daarvoor zoo min mogelijk te betalen: den blooten eigenaar is alzoo de gelegenheid benomen om door zijn stemregt voor de belangen van zijn' grond in de toekomst te waken. Volgt hieruit: 2°. dat *het vruchtgenot* der ouders geen stemregt geeft; maar dit ook niet daarmede verloren wordt, zoolang zij hunne minderjarigen vertegenwoordigen, 3°. dat, voor zooverre in de betrokken waterschappen een beklemd regt bestaat, den eigenaar en niet den beklemden meijer, die evenmin erfpachter als vruchtgebruiker is, het stemregt toekomt; en 4°. dat in zoo verre voor de binnen een waterschap gelegen landen om de eene of andere reden geene belasting (omslag) betaald wordt, het bezit daarvan ook geen stemregt verleent.

Als beginsel heeft men niet willen aannemen, dat het bezit moest onbezwaard zijn. Ik erken, het geschil over dat al of niet bezwaard zijn kon tot vele moeilijkheden aanleiding geven; welken maatstaf zou men nemen? Dat bezwaar kon uit velerlei oorzaken ontstaan; b. v.: uit voogdij, borgtocht, enz.; ontstond het uit zekerheid eener te betalen schuld, zou dan de minste hypotheek het stemregt beletten, later ontnemen? Welken maatstaf zou men aannemen bij de verschillende waarde en uitgebreidheid van ieders landbezit, het getal stemmen, dat ieder kan uitbrengen? Om dat

stemregt alleen of om benoembaar te zijn in het bestuur (1) zullen weinigen land aankopen; doen zij dit, dan staan zij weder met ieder' anderen eigenaar gelijk, die zijn land misschien op andere bezwarende of voor hem voordeelige voorwaarden gekocht heeft.

Nog is op te merken, dat die in meer dan een district land bezit, in alle tegelijk stemt, indien het in elk meer dan een bunder bedraagt; doch bedraagt het in elk district minder, hoewel in alle te zamen meer dan die hoegrootheid, zoo geeft dit geen stemregt.

Landbezit geeft volgens de reglementen stemregt; derhalve geenszins de eigendom van uitgeveende wateren, van vaarten, enz., al wordt daarvoor de waterschapsbelasting betaald.

Men heeft een willekeurigen maatstaf aangenomen voor het getal stemmen, dat ieder ingeland kan uitbrengen, dit klimt van 1—10 stemmen, zoodat 1—5 bunders eene stem, 5—20 bunders twee tot vier stemmen en 20—80 bunders grondbezit vijf tot tien stemmen kunnen geven. Een ingeland kan dus nooit meer dan 10 stemmen op zich vereenigen: in den Overwaard mag dit zelfs niet tot gevolg hebben, dat hij, daarbij als lasthebber voor anderen optredende, de meerderheid der stemmen op zich vereenigt (14 O.).

Men ziet, dat als hoofdbeginsel bij het kiesregt der waterschappen voorop staat de vertegenwoordiging van den grondeigendom, geenszins de bekwaamheid des kiezers; dat daarom ook stemregt moest verleend worden aan vrouwen, juridische personen, zelfs aan bankbreukigen en veroordeelden.

Voor de uitoefening van het stemregt heeft men zooveel mogelijk gevolgd en overgenomen de bepalingen uit de nieuwe kies- en gemeente-wet: deze hadden

(1) Vooral daar voor die benoembaarheid landbezit tijdens het openvallen der betrekking gevorderd wordt.

reeds den toets wederstaan. Uit den aard der zaak bestond er reeds eenige overeenstemming.

Zoo heeft men voor de kiezerslijsten bij de waterschappen de lijsten uit de gaarderboeken opgemaakt. (27 S. en D. 16 O., 8 A.). Niet alleen aan de ingelanden, maar ook aan de ondergeschikte waterschappen is het regt toegekend hunne bezwaren tegen die lijsten in te brengen, indien deze niet *naauwkeurig* zijn opgemaakt (29 S. en D., 18 O.). Voor dit *naauwkeurig* vindt men in het regl. voor den Alblasserwaard (12) bepaalde gevallen omschreven, wanneer een ingeland zijne bezwaren kan doen gelden, als: 1°. wanneer zijn naam of die van een' ander niet of niet behoorlijk op die lijsten voorkomt; 2°. wanneer daarop voorkomt de naam van iemand, die de vereischten mist; 3°. daarop het getal bunders, dat hij of een ander bezit, het getal stemmen, dat hij of een ander mag uitbrengen, onjuist is aangewezen. Zoo zijn volkomen met genoemde wetten overeenstemmende, de bepalingen omtrent de stemming in districten, de stemming, de in te leveren stembriefjes, het oordeel over de uitgebragte stemmen, de keuze bij volstreckte meerderheid van stemmen enz.

Heeft men alzoo te dezen opzigte die wetten bijna woordelijk gevolgd, uit den aard der zaak moest er op vele punten een merkbaar onderscheid ontstaan.

Ik wees reeds aan, hoe, daar het stemregt eigenlijk aan het landbezit verbonden werd, de bekwaamheid der kiezers hier niet in aanmerking kon komen. Doch den onbekwame zelve, den minderjarige enz. kon men daarom nog niet tot de uitoefening van het stemregt toelaten: zij, die hen vertegenwoordigen, oefenen dit voor hen uit.

De ongehuwde vrouwen heeft men als 't ware eenigzins geëmancipeerd door haar het stemmen bij gemagtigde toe te staan: de minderjarige, die *venia aetatis*

verkregen heeft, zal evenwel zelf zijne stem kunnen uitbrengen. — Hoewel het niet uitdrukkelijk in de wet staat, leert reeds de jurisprudentie, dat voor het stemregt ter zake van 's Rijks, Provinciale of Gemeentelijke verkiezingen, het aandeel, dat ieder iegenaar wegens eene onverdeeldheid betaalt, hem in het bijzonder kan toegerekend worden. Bij de waterschappen is uitdrukkelijk bepaald, dat hij onverdeeldheid niemand zijn bijzonder deel daarin kan doen gelden; maar dat een' der mede-eigenaars, zoo geen' der anderen zich daartegen verzet, het stemregt kan uitoefenen.

Ik zeide, men heeft de stemming bij gemagtigde toegelaten; de reden, welke men aanvoerde, dat dit was om overeenstemming te brengen met het Burgerlijk Regt vind ik niet juist, waar het waterschappen betreft, met wier regeling men even te voren begonnen was, omdat het geene burgerlijke, maar staatsregtelijke lichamen zijn. Juister vind ik de reden van nut en noodzakelijkheid: immers het is niet zoo zeer te doen om den persoon des kiezers, maar om hetgeen deze vertegenwoordigt: hij kan in meer districten land hebben; doch kan op den dag der verkiezingen niet overal tegenwoordig zijn.

Ieder ingeland, zeggen de reglementen, kan «naar mate van de hoegrootheid land, welke hem in een district toebehoort, een zeker getal stemmen (1—10) uitbrengen.»; en verder: «dezelfde persoon kan slechts voor drie ingelanden als gevolmagtigde optreden. «(37 S. 39 D. 10 O. 10 A.). Is die lasthebber evenwel ingeland, zoo zal hij desniettemin nog voor zich zelven kunnen stemmen, daar hem alleen het op zich ver-eenigen van drie volmagten is verboden. Doch is dit waar (en het volgt uit de reglementen), dan is het den ingeland evenmin verboden daarenboven nog op te komen voor hen, die hij vertegenwoordigt, voor

zijne mede-eigenaars, met wie hij eenig land onverdeeld bezit, en op deze wijze dus als lasthebber tot 30 benevens voor zich zelven tot 10, en voor elk van hen, die hij vertegenwoordigt, mede tot 10 stemmen uit te brengen. Alleen in het reglement voor den Overwaard vindt men eene bepaling om zoodanigen overwegenden invloed tegen te gaan (1).

Bepaaldelijk vindt men verboden dat de leden van het bestuur (dijkgraaf en hoogheemraden, de beambten en bedienden van het waterschap, de leden van het bureau van stemopneming en (in den Overwaard) de secretaris rentmeester gemagtigden kunnen zijn.

Over de oproeping der kiezers heeft men verschillend gedacht en onderscheidene beginselen aangenomen. Zoo schrijft het reglement voor Schieland (33) te dezen opzigte voor aanplakking en plaatsing der oproeping in de dagbladen der steden in dat waterschap gelegen; dat voor den Overwaard (12) openbare afkondiging en aanplakking benevens rondgaanden brief of schriftelijke kennisgeving aan de ingelanden buiten het waterschap woonachtig; dat voor Delfland (het laatst aangenomen) alleen schriftelijke kennisgeving aan de ingelanden (35).

Eene merkelijke en zeer aan te prijzen afwijking van onze kieswet vindt men in de bepaling (evenwel niet te vinden in het regl. voor den Overwaard), dat de stembriefjes eerst op den dag en de plaats der stemming aan den stemgeregtigde, diens vertegenwoordiger of lasthebber worden ter hand gesteld, en dus eerst daardoor of van wege hem kunnen worden ingevuld (35 S, 18 A. 37 D.). Hierdoor zullen vele kwade

(1) Om verkiesbaar te zijn wordt volgens de reglementen het grondbezit der vrouw den man toegekend, niet zoo om stemgeregtigd te zijn: aldaar wordt het der vrouw zelve toegekend, hoewel zij door den man vertegenwoordigd wordt.

praktijken, zoo gemakkelijk, wanneer de stembriefjes vooraf ten huize des stemgerechtigde bezorgd worden, worden voorkomen.

Ik heb gehandeld over de ingelanden, hun stemregt en de uitoefening daarvan: in de tweede plaats komen in aanmerking de verplichtingen der ingelanden en die van de bewoners van een waterschap.

Vooreerst behoort hiertoe de betaling der waterschaps-belasting (de omslag) tot vinding der kosten voor de administratie, de gewone en buitengewone werken. Hierover en over de dijkpligtigheid der landen, zal ik later spreken bij de belastingen. In de tweede plaats breng ik hiertoe, dat de bewoners van een waterschap, zoowel ingelanden als derden, moeten gedoogen, dat bij dringend of dreigend gevaar hunne goederen door het bestuur na zich genomen worden om het water te keeren. Dit onderwerp is bij de wet geregeld(1); dienaangaande vindt men dan ook in de reglementen alleen eene verwijzing naar de wet. (99 S., 104 D.). Ten aanzien der aardpligtigheid zegt de wet op de onteigening in art. 68, dat zij niet toepasselijk is in de gevallen, dat de specie genomen wordt van gronden, waarop de verplichting tot levering berust tegen of zonder vergoeding. Dit onderwerp, voor zooverre die verplichting op de gronden niet zonder vergoeding ligt, wordt geregeld door de reglementen in Schieland en Delfland (148, 149 S. 155, 156 D.). Deze verklaring alleen behoudens tegenbewijs tegen eene bij die reglementen bepaalde schadeloosstelling (2) maakt aardpligtig de buiten den

(1) Art. 62—67, 73—76 wet op de onteigening van 28 Aug. 1851 n°. 125 en art. 3 der wet van 9 Oct. 1841, n°. 42.

(2) Voor de 1ste 20 duim . . . 14 cents.

α α 2de 4 α . . . 7 α

α α 3de α α . . . 3¹/₂ α

voor elke oppervlakte van tien vierkante ellen: het is waarlijk geene

Maasdijk gelegen gronden; dus niet alleen de uiterwaarden, maar ook de bepolderde gronden. In beide regl. echter wordt bepaald, dat de aarde zal moeten gestoken worden ter naaster lage, minster schade, op aanwijzing van den eigenaar en alleen bij dag. Voor het geval, dat de eigenaar die aanwijzing niet doet, wordt in het regl. van Delfland voorgeschreven, dat zij zal geschieden door den dijkgraaf of die hem vervangt. Wat nu, indien de eigenaar in Schieland geene aanwijzing doet? M. i. zal dit den dijkgraaf niet kunnen beletten ter naaster lage en minster schade de aarde te doen steken, wanneer de eigenaar, behoorlijk uitgenoodigd aanwijzing te doen, weigerachtig is (1).

In de derde plaats komt in aanmerking, dat volgens de reglementen er een dijkleger kan worden opgeroepen tot het doen van persoonlijke diensten (150, 151 S., 157, 158 D.): de zamenstelling daarvan, de aard en duur zijner diensten en de daarvoor toe te kennen belooning worden bij eene keur geregeld (2). Het waterschap even als eene gemeente is dus bevoegd van zijne bewoners persoonlijke diensten te vorderen en die zelf te regelen. Bewoners, zeg ik, want de dienst der ingelanden alleen, die in den regel buiten het

groote schadeloosstelling van *f* 140—240,50 de bunder; genoegzaam wanneer het uiterwaarden zijn, die weér opslibben, doch niets be- teekenende, waar het bepolderde gronden zijn.

(1) Over de aardpligtigheid, zie de ordonnantie van den Directeur-Generaal van den waterstaat van 9 Junij 1814 op het halen van aarde uit de domaniale gronden.

(2) Over de dijklegers, hunne wapening enz. vergelijkte men o. a. art. 35—37 van het in Zuid-holland niet van toepassing zijnde decreet van 16 Dec. 1811; art. 475 n°. 12 C. P.; art. 20 en volg. Regl. op de correspondentie bij ijsgang van 3 Jan. 1821; het besluit des Gouv. van Zuid-holland van 7 Febr. 1826; regl. voor het betrekken van het dijkleger op den Lekdijk bovenschans van 11 Oct. 1814.

waterschap, of daarin op ver van de bedreigde punten gelegen plaatsen wonen, zou bij watersnood en dergelijke onheilen te laat verleend worden en niets betekenen. De zaak van het dijkleger zal krachtens de reglementen bij eene keur geregeld worden: behoorde zij niet, ten minste later, uit de wet voort te vloeijen? Ik erken, zoolang de wet niets bepaalt, zijn omtrent al deze onderwerpen de Staten het eenig bevoegd gezag, en ook vroeger vòòr 1848 is, zonder dat deswege uit eenige wet de bevoegdheid af te leiden was, erkend de magt der gemeenten om ingezetenen bij keuren op te roepen tot persoonlijke diensten; doch dat zij dit regt niet anders dan krachtens de wet konden uitoefenen, volgt uit het bepaalde bij art. 192 en 193 der Gemeentewet.

In het regl. voor den Overwaard vindt men nog eenige persoonlijke diensten, doch waarmede de polderbesturen zelve zijn belast, opgenoemd, als het onderhouden van den slag of slagen in de waterleiding, enz. (50).

§ 4. Het Bestuur van het waterschap.

Vervallen zijn na de invoering der reglementen de vroegere hoofdambachten of vereenigingen van ambachten en waterschappen, soms niet eens aan elkander grenzende, tot een geheel en een bepaald doel: immers de reglementen, hoewel zij soms nog het woord *ambacht* gebruiken (25, 195 D.) erkennen niets anders dan de besturen der hoofdwaterschappen, wier zamenstelling daarbij geregeld wordt, en die der ondergeschikte waterschappen. In hoeverre de ambachten waterschappen zijn, zal eigenlijk nader voor elk in het bijzonder door de Staten moeten geregeld worden: ondertusschen heeft men hen reeds waterschaps-besturen genoemd,

en als zoodanig behandeld. Is dit regtens, zoolang de Staten hen niet als zoodanig ingesteld hebben?

Het is waar, dat die naamsverandering weinig aan de zaak doet; doch zij is daarom niet zonder beteekenis, want het is de vraag, of elk ambachts-bestuur behoort tot de waterschaps-besturen, waarvan de wet van 1841 spreekt (1), en zoo niet, dan is het de vraag, of zoo'n willekeurige naamsverandering voldoende is een' bestuur te bekleeden met eene magt, welke het anders niet bezitten zou.

Te regt hebben de Staten als beginsel aangenomen, dat zij bevoegd waren het bestuur en de benoeming van de leden daarvan zoodanig te regelen, als zij noodig en nuttig oordeelden; en dit ondanks vroegere regten van derden, al hadden zij die bij bezwarenden titel verkregen. De beginselen, welke de Staten geleid hebben om het bestuur te regelen, zoo als zij het gevoegelijkst oordeelden en dit niettegenstaande vroegere regten van derden, heb ik boven aangewezen (2).

Overeenkomstig de inrigting bij elk Staats-regtelijk ligchaam bestaande en gedeeltelijk op den ouden voet heeft men aangenomen voor elk waterschap: 1°. een collegie van dagelijksch toezigt en beheer bestaande uit eenen voorzitter (ook dijkgraaf genoemd) en een zeker getal (vier) heem- of hoogheemraden; en 2°. een collegie, dat in sommige gevallen alleen opkomt tot het doen van voordragten, doch anders met dijkgraaf en hoogheemraden uitmaakt eene vereenigde vergadering, een' raad, aan welken de regeling toekomt

(1) Verg. Vonnis Leijden 14 Sept. 1852 W. 1398.

(2) Hoe reeds sedert 1815 de Regering getracht heeft deze zaak te regelen kan men zien in de Besluiten van 29 Maart 1822 St. 7, 7 Sept. 1822 St. 42, 19 Aug. 1828 St. 15, 23 Sept. 1849 St. 50 en 14 April 1850 St. 16.

van al hetgeen de huishouding van het waterschap betreft; zamengesteld uit de afgevaardigden van het waterschap in Schieland en Delfland ten getale van 12 (met even zoo veel plaats-vertreeters), in den Overwaard van 24 en in den Alblasserwaard van 51 (2, 3 S. en D. 5, 6 O.).

Voor de benoeming dier personen is in beginsel vastgesteld: 1°. dat die der hoofdingelanden en van hunne plaatsvertreeters als de afgevaardigden van het waterschap toekomt aan de ingelanden (7 S. en D. 9 O. 5, A.); 2°. dat op die van dijkgraaf en hoogheemraden zij mede invloed moesten uitoefenen; doch dat hier tovens waarborgen moesten bestaan voor eene goede keuze. Men heeft hier alzoo den middelweg ingeslagen en den Koning de benoeming opgedragen, doch *op voordragt* van hoofdingelanden (*ibidem*) (1); terwijl het regl. voor den Alblasserwaard zegt *uit eene voordragt*. Die uitdrukkingen zijn m. i. evenwel van gelijke beteekenis, zoodat de Koning niet buiten die voordragt mag kiezen. Het ontslag geschiedt op dezelfde wijze.

Boven zeide ik, dat voor het stemregt de staat der personen bijna niet in aanmerking komt: voor de benoembaarheid is dit anders. Behalve dat de reglementen verbieden, dat dijkgraaf, hoogheemraden en hoofdingelanden elkander nader dan in den derden graad bestaan, (dit wordt evenwel niet verboden bij het R. van den Overwaard), vorderen zij, dat zij zijn Neder-

(1) Hiervan vindt men evenwel eene afwijking in het regl. voor den Overwaard, waar in art. 9 l. a. de benoeming van voorzitter en heemraden gegeven wordt aan hoofdingelanden; doch geschiedt daar de benoeming van laatstgemelden in bepaalde vergaderingen van ingelanden, waar tot de geldigheid der keuzen een bepaald getal stemmen (de helft der hun toebehoorende bunders) vereischt wordt (art. 20 en 27).

landers, meerderjarig, in het volle genot der burgerlijke en burgerschapsregten en dat zij tijdens het openvallen der plaats in het waterschap een zeker hondertal land in eigendom bezitten. Om hunne betrekking te kunnen bekleeden moeten zij in het waterschap wonen, de dijkgraaf en een der hoogheemraden in eene bepaalde gemeente daarvan (9, 10, 11, 13 S. en D., 30, 31 O); terwijl het regl. voor den Alblasserwaard wel deze vereischten, uitgenomen het Nederlandschap, voor de hoofdingelanden stelt (4), maar in art. 27 voor de hoogdijkheemraden verwijst naar de algemeene beginselen van 1844, waarvan evenwel het hier toepasselijke art. 6 weder verwijst naar de bijzondere reglementen.

Deze bepalingen leiden tot eenige opmerkingen. In de regl. voor Schieland en den Overwaard staat, dat zij meerderjarig en in dat voor Delfland, dat zij 23 jaren oud moeten zijn: is dit hetzelfde? Of zal nu in Schieland en den Overwaard benoembaar zijn, hij die door huwelijk of venia aetatis meerderjarig is geworden? Mijns inziens ja, want het regl. geeft geene definitie van hetgeen het onder meerderjarigheid verstaat; men moet alzoo tot het Burg. Wetb. zijne toevlugt nemen, want art. 2 der kieswet en 19 der Gemeentewet zijn alleen voor bepaalde gevallen, voor het kiesregt van leden der Staten-Generaal, van de Provinciale Staten en van de gemeenteraden, geschreven (1). In zoo verre evenwel hem, die venia aetatis verkregen heeft, het vervreemden of bezwaren zijner onroerende goederen ontzegd is, kan men met grond beweren, dat hij niet is in het volle genot zijner bur-

(1) Verg. Mr. D. LEVYSSOHN in Themis XIII p. 193; daartegen Mr. F. A. T. WEVE ib. p. 361. In elk geval betreft het hier eene zaak van waterstaat, welke door eene andere wetgevende magt is geregeld: de gemeente- en kies-wet dienen alleen voor de daarbij vermelde onderwerpen.

gerlijke regten, en zal hij om die reden niet benoembaar zijn.

De vraag evenwel van het Nederlandschap moet beslist worden naar de wet van 28 Julij 1850 ter uitvoering van art. 7 der Grondwet. Die wet is algemeen, en beheerscht dus elke verordening van publiekrechtelijken aard, als die van benoeming in het bestuur van een waterschap. De gronden zoo even aangevoerd tegen de toepassing van art. 2 der kieswet en art. 19 der gemeentewet vervallen hier; doch vond men in deze wet mede eene definitie van meerderjarigheid, zoo zou die om gelijke redenen de reglementen der waterschappen beheerschen.

Daar de reglementen voor de benoembaarheid vorderen, dat men tijdens het openvallen der plaats, tot vervulling waarvan men benoemd wordt, in eigendom bezit een bepaald bundertal land, zoo volgt hieruit: 1°. dat de voordragt of de benoeming beperkt wordt tot hen, die ingelanden zijn, en mitsdien uitgesloten zijn zij, die om de betrekking te verkrijgen later land zouden willen aankoope (1). Over de moeijelijkheid om een onbezwaard bezit aan te nemen heb ik boven gehandeld: ik kan daarbij nog voegen, dat de ingelanden zelve het beste zullen weten, wien zij beter hunne belangen zullen toevertrouwen, den bezwaarden of den onbezwaarden eigenaar. 2°. Daar de reglementen *eigendom* vorderen, met bijvoeging, dat als grondbezit wordt toegekend, aan den man de eigendommen zijner vrouw, aan den vader die zijner minderjarige kinderen en aan den zoon of schoonzoon eener weduwe, die zijner moeder of schoonmoeder, zoo bestaat hier een

(1) In het regl. voor den Overwaard alleen vindt men de bepaling, dat de benoemde dien eigendom moet bezitten op het oogenblik zijner benoeming.

groot onderscheid met het stemregt. Immers worden alzoo benoembaar gesteld de niet stemgerechtigde bloote eigenaar, de vader, die de voogdij zijner kinderen verloren heeft (mits hij het genot van zijne burgerlijke regten behouden heeft), de niet stemgerechtigde zoon of schoonzoon eener weduwe, wanneer deze dat bundertal bezit; en daarentegen van het regt om benoemd te worden uitgesloten de stemgerechtigde vruchtgebruiker, erfpachter, en andere stemgerechtigden, die wegens onverdeeld bezit, of door hen vertegenwoordigde personen of zedelijke lichamen dit zijn, uitgezonderd de man wegens de eigendommen zijner vrouw, en de vader wegens die zijner minderjarige kinderen.

Eene opmerkelijke bepaling in de reglementen is, dat bij herbenoeming na de bepaalde zesjarige aftreding de vroeger afgelegde eed verbindend blijft (15 S. en D., 84 O.). Deze bepaling komt niet voor in eene der staatswetten, maar wel in het laatst afgestemde en het nieuwe ontwerp op de regterlijke organisatie met betrekking tot de kantonregters en hunne griffiers. De Franschen noemen wel eens ons land *le pays des serments*, en niet ten onrechte, wanneer men de velerlei gevallen nagaat, wanneer een eed of soms meer te gelijk gevorderd worden. Ik begrijp, dat men van getuigen den eed afneemt: doch het nut en de kracht van den ambtseed heb ik nooit gevoeld: een naburig land en de gestadige omwentelingen hebben het onhoudbare van den eed aangetoond. Dezelfde verklaring of belofte kan zonder eed afgelegd, en het verbreken daarvan even goed vervolgd worden. Zijn de benoemden zonder eedsaflegging niet te gelooven, dan zijn zij hunne benoeming niet waardig, en zij, die in strijd met de reglementen of de wet handelen, zullen zich niet laten weêrhouden door eenen vroeger afgelegden

eed. Het beginsel in dezen door de Staten aangenomen is mijns inziens aan te prijzen.

Hel collegie van voorzitter en hoogheemraden is belast met het dagelijksch bestuur van het waterschap overeenkomstig de bepalingen dienaangaande bij de reglementen gemaakt: het komt dus overeen met dat van burgemeester en wethouders der gemeente. Doch slechts aan den voorzitter en een' der hoogheemraden is de verpligting opgelegd om in eene bepaalde gemeente te wonen: de anderen moeten slechts wonen in eene gemeente geheel of gedeeltelijk in het waterschap gelegen; en terwijl de wethouder, die van de aanwezigen de oudste in jaren is, den burgemeester vervangt, wordt bij de waterschappen de voorzitter vervangen door den hoogheemraad die met hem in de hoofdplaats woont en deze door den oudst benoemden (17 S. en D.), in den Overwaard door den heemraad, die het langst in functie is geweest (38). In Schie- en Delfland heeft dus herbenoeming invloed op de rangorde; in den Overwaard niet.

Evenzeer als burgemeester en wethouders zijn de voorzitter en hoogheemraden van een waterschap aansprakelijk gesteld voor uitgaven, waardoor het eindcijfer der begrooting wordt overschreden, of die te kwader trouw zijn aangewezen op eene post, waarmede zij niet overeenstemmen, ten zij blijke, dat zij tot het bevelen dier uitgaven niet hebben medegewerkt; natuurlijk bestaat die aansprakelijkheid niet, wanneer uit hoofde van dreigend of dringend gevaar zij eigenmagtig moesten te werk gaan (140—143 D.; arg. 134—136 S., 43—57 O.).

Hel collegie van hoofdingelanden bestaat enkel uit deze afgevaardigden van het waterschap; zoo wel gewone als hunne plaatsvervangers. Bij de gemeenten bestaan wel commissien uit den Raad, maar is deze

nimmer zonder burgemeester en wethouders alleen werkzaam. Anders dit collegie, doch slechts tot een bepaald doeleinde, tot het doen van voordragt van benoeming of ontslag van dijkgraaf en hoogheemraden, wanneer zij op zich zelve vergaderen en uit hun midden eenen voorzitter en eenen secretaris kiezen (52—55 S. 54—57 D.). In den Overwaard, vergaderen zij, wanneer zij dit noodig oordeelen, en moet daar op hun verlangen de secretaris van het waterschap hun bijstaan; doch kunnen zij dan nog tot andere einden werkzaam zijn (64, 55, 58 O.). Beide collegien maken te zamen uit de vereenigde vergadering, den raad van het waterschap; doch hebben hierin de hoofdingelanden plaatsvervangers, waar die zijn, geene zitting, dan bij afwezigheid, ongesteldheid of ontstentenis van den hoofdingeland met wien hij moet of moest aftreden of van den anderen uit hetzelfde district. Diezelfde plaatsvervanging geschiedt door hen, wanneer zoodanig hoofdingeland geroepen wordt om tijdelijk de werkzaamheden van hoogheemraad waar te nemen.

Door de vereenigde vergadering wordt benoemd de secretaris-rentmeester van het waterschap, doch op voordragt (derhalve niet op aanbeveling) van dijkgraaf en hoogheemraden. Vroeger waren beide posten afgescheiden; door hunne vereeniging op een' persoon wordt een groot tractement bezuinigd en werkelijk niets anders gedaan, dan hetgeen men bij de gemeenten nu door dispensatien ziet geschieden.

De overige beambten van het waterschap, als de fabriek-landmeter (wiens benoeming mede door de vereenigde vergadering niet op voordragt, maar op eene aanbevelingslijst van twee personen geschiedt, zoodat ook andere dan de daarop voorkomende personen kunnen benoemd worden), de beëdigde klerk, de bode, de opzichter over de zeeweringen en stranden, de voor-

peil- en baakmolenaars, enz. (wier benoeming door het collegie van dagelijksch bestuur geschiedt, het zij op grond der reglementen, het zij omdat tot hunne aanstelling door de vereenigde vergadering is besloten): al deze personen ga ik met stilzwijgen voorbij. Alleen aan eerstgenoemden wordt even als aan den secretaris-rentmeester voorgeschreven, dat hij in eene bepaalde gemeente (de hoofdplaats van het waterschap) moet wonen, 23 jaren oud en niet dan met vergunning van dijkgraaf en hoogheemraden voor eenig ander waterschap werkzaam zijn (67—73 S. 69—78 D., 34, 65—77 O.).

Liever wil ik twee andere punten nog vermelden: 1°. dat men geen stelsel van openbaarheid der zittingen van het bestuur heeft aangenomen. Alleen die vergadering, waarin de begrooting en de rekening en verantwoording behandeld wordt, moet volgens de reglementen in het openbaar gehouden worden (65 S. 67 D. 56 O.).

Zoo noodig en nuttig ik de openbaarheid van het verhandelde vind, zoo weinig bevredigen mij bij kleine staatsligchamen die openbare zittingen. Niet alle leden zijn publieke redenaars: de vrees om voor het publiek te spreken weêrhoudt hen gegronde en nuttige aanmerkingen mede te deelen, terwijl het publiek, dat die vergaderingen bijwoont, in den regel niet dat is, hetwelk bij de zaken belang heeft.

Liever had ik daarom gezien dat men het bijwonen dier vergaderingen alleen had vergund aan de ingelanden; en hun, voor wien dit door de regering verlangd werd.

Het tweede punt is de vermindering der tractementen en schadeloosstellingen van de leden van het bestuur. Reeds veel was vervallen, maar nog veel blijven bestaan, zoo als voordeelen wegens reis-, verblijf- en

teer-kosten. Men heeft niet gewacht die bezuinigingen voor het vervolg vast te stellen, maar de bepalingen daaromtrent (behoudens enkele billijke uitzonderingen) reeds dadelijk van kracht verklaard. Natuurlijk heeft men schadeloosstelling voor reis- en verblijf-kosten toegekend; doch zullen deze dan nog behoorlijk moeten verantwoord worden (77 S. 80 D., 78, 83 O.).

§ 5. De magt van het bestuur.

Aan de waterschappen is de regeling hunner eigen huishouding overgelaten, behoudens het toezigt van Gedeputeerde Staten en van den Koning, overeenkomstig de Grondwet, de wet en de reglementen. Die reglementen nu bepalen op welke wijze de ingelanden door het door hen gekozen bestuur in hunne eigen aangelegenheden voorzien. Hoe vrij zij evenwel daarin schijnen, zal men later zien dat die vrijheid en zelfstandigheid in den laatsten tijd meer in schijn, dan in wezen zijn blijven bestaan, door de magt in Delfland bij het reglement en overigens in het geheele land door het laatst aangenomen ontwerp van wet gegeven om tegen den wil van ingelanden van hen belastingen te vorderen en werken ten hunnen koste te laten maken.

Elk waterschap wordt bestuurd door eene vereenigde vergadering, eenen raad, zoo als boven is aangewezen, zamengesteld uit de afgevaardigden der ingelanden en het collegie van dagelijksch bestuur, de voorzitter van het waterschap met de heem- of hoogheemraden.

De reglementen vermelden uitdrukkelijk, dat de vereenigde vergadering belast is met de regeling van al hetgeen tot de huishouding van het waterschap behoort. Men vindt hier dus hetzelfde beginsel, hetwelk aan de Staten en de gemeenteraden de regeling hunner huishouding opdraagt; doch, daar zij even als deze

staatsregelijke en niet bloot zedelijke lichamen zijn, niet anders dan overeenkomstig en uit kracht van de wet en hunne reglementen, waaraan dus door geene overeenkomst kan gederogeed worden (78 S. 81 D. 5. O.). Die wetgevende magt is opgedragen aan de vereenigde vergadering; zij kan alzoo niet uitgeoefend worden door het dagelijksch bestuur zonder medewerking van de ingelanden of van hunne afgevaardigden. Indien men evenwel beweerde, dat de vereenigde vergadering alzoo moest bijeen komen voor elke aangelegenheid, welke niet met name aan het collegie van dagelijksch bestuur is opgedragen, zou men te ver gaan. Wel behoort tot hare werkzaamheden al hetgeen, waardoor de huishouding van het waterschap geregeld wordt; maar al hetgeen daar buiten ligt, de dagelijksche huishouding zelve, hetgeen niet bloot regeling, maar beheer daarstelt, behoort bij dijkgraaf en hoogheemraden. Ook bij de gemeenten heeft men in den laatsten tijd dikwijls eene verkeerde strekking gezien om hetgeen behoort tot het dagelijksch beheer bij den Raad over te brengen en daardoor eene beweerde verantwoordelijkheid van zich af te schuiven. Dit is in strijd met de wet, en zou ook in strijd zijn met de beginselen te dezen bij de waterschappen aangenomen.

Tot de attributen der vereenigde vergadering behoort in de eerste plaats de administrative regtspraak (1), welke haar is opgedragen ter zake van geschillen van bestuur tusschen de besturen der waterschappen in hun waterschap gelegen, ingelanden en derden, die met eenig onderhoud belast zijn ter eener, en dijkgraaf en hoogheemraden ter ander zijde (91 S. 90, 98 D.) Ik vermeen, dat, hoewel dit niet uitdrukkelijk

(1) Verg. art. 37 Decr. 11 Jan. 1811; art. 13, 14, 15 Wet 9 Oct. 1841 St. n°. 42.

gezegd wordt, wanneer zoodanige geschillen zich voordoen tusschen die besturen, ingelanden en derden onderling, ook de beoordeeling en beslissing daarover behoort aan de vereenigde vergadering, omdat ten gevolge van de opdracht van de uitvoering en handhaving van wetten en verordeningen aan dijkgraaf en hoogheemraden en de door hen dien ten gevolge gegeven bevelen, deze geschillen van aard veranderen, en dan niet meer tusschen die besturen enz. onderling, maar tusschen deze en voornoemd collegie zullen bestaan. Doch hieruit volgt ook, dat eerst door dit collegie eene beslissing in den een' of anderen zin moet gegeven zijn, vóór de zaak aan het oordeel van de vereenigde vergadering kan onderworpen worden.

Eene andere vraag is: wat zijn geschillen van bestuur? De bepaling is overgenomen uit art. 68 G. en 148 P. W. In laatstgenoemd artikel wordt gesproken *over het aanleggen en onderhouden van werken en alle andere geschillen van bestuur*. Op dit art. 68 G. en 125 Gem. W., teekende BOISSEVAIN aan: « *Geschillen van bestuur bezigt de G. W., in tegenstelling van geschillen over eigendom of daaruit voortvloeiende regten, over schuldvordering en andere burgerlijke regten.* »

In zake van waterstaat evenwel is die uitlegging, hoe juist ook, voor bestrijding vatbaar. Tot de onderwerpen, welke tot geschillen van bestuur aanleiding kunnen geven, breng ik, de verplichting van een waterschap om bij te dragen tot — of om zelfs daar te stellen — een of ander noodzakelijk werk, waartoe het krachtens zijne inrigting gehouden is (90 D.) (1); het regt om op een der boezems van het waterschap of op een' gemeenen

(1) Betreft zoodanige verplichting het hoofdwaterschap, dan behoort de beslissing volgens meer genoemd ontwerp van wet bij de Ged. Staten; doch voor de ondergeschikte waterschappen volgens de reglementen bij de vereenigde vergadering van het hoofdwaterschap.

boezem uit te malen, of de bestaande middelen van uitmaling te vermeerderen (86 S. 93 D.); het peilmalen, de windvang, het in- en uitlaten van water, de waterhoogte enz., voor zooverre er regeling noodig, doch niet, wanneer die regeling eene daad van uitvoering is 41, 47 O.). Al deze houd ik voor onderwerpen van publiek-regterlijken aard en daarom aan de kennisneming van den gewonen regter onttrokken: doch omdat vele dezer vroeger bij overeenkomst geregeld en deswege regten tegen betaling van geld verkregen zijn, worden zij dikwijls beschouwd als regten uit eigendom voortspruitende en daarom door de regterlijke magt beregt.

De reglementen dragen die administrative regtsmagt alleen op wanneer die besturen, ingelanden en derden, met eenig onderhoud belast zijn. Waartoe die beperking? waarom die bevoegdheid der vereenigde vergadering doen afhangen van eene zaak geheel aan het onderwerp vreemd en niet verleend, ook tusschen dijkgraaf, hoogheemraden en ingelanden of derden, die met geen onderhoud belast zijn? Bij het toezigt door de Ged. Staten uit te oefenen vindt men alleen gesproken over de geschillen van bestuur tusschen aangrenzende waterschappen zonder bijvoeging van de woorden: die met eenig onderhoud belast zijn (171 S. 179 D.)

In de tweede plaats komt in aanmerking het strafwetgevend gezag, hetwelk in verband met art. 158 Prov. Wet, bij de reglementen gegeven wordt aan de waterschappen. Wel zijn dijkgraaf en hoogheemraden bevoegd om politie-maatregelen te nemen (1); doch het maken van keuren of politie-verordeningen behoort niet tot hunne attributen, daar zij alleen een uitvoerend gezag hebben (79 S. 82 D. 52, 59 O.). Met deze zaak staat in onmiddellijk

(1) Over het gevaarlijke om hen vrij te laten in het nemen dier politie-maatregelen, zie men hetgeen in de Tweede Kamer der Staten-Gen., in Maart 1853 is gezegd.

verband het meergenoemde ontwerp van wet regelende de strafwetgevende magt der waterschaps-besturen en de bepaling in de reglementen voorkomende, dat *thans wettig* (1) bestaande keuren of politie-verordeningen (2), nadat vijf jaren verloopen zijn, sedert dat dit onderwerp bij de wet geregeld is, van regtswege zullen vervallen zijn.

Ter zake der straffen heeft de regering thans een ander stelsel aangenomen. Vroeger stelde zij, dat waterschappen geene straf zouden bedreigen, maar de regter op de overtreding zou toepassen de straf bij de wet bepaald, welke was *f* 1—75 boete en tot zeven dagen gevangenis te zamen of afzonderlijk. Behoudens het geval van herhaling, wanneer de regter eene hoogere straf kan opleggen, heeft zij nu voorgesteld, de regeling dier straffen aan de waterschappen zelve over te laten, opdat deze uit eene boete van *f* 25 (3) en eene gevangenis van 1—3 dagen te zamen of afzonderlijk het minimum en maximum der straf zullen bepalen.

Er is dan ook geene reden denkbaar, waarom in dezen geene gelijke magt aan de waterschappen, wier staatsrechtelijk bestaan toch erkend was, als aan de gemeenten kon worden verleend.

Bij de memorie van toelichting op laatstgemeld ont-

(1) Die woorden in de reglementen schijnen vrij overtollig: immers de keuren, welke niet wettig bestaan, behoeven geene herziening, noch vervanging of vervallen-verklaring. Uit deze woorden zou men nu kunnen afleiden, dat die niet wettig bestaan niet mogen herzien worden en na die vijf jaren blijven bestaan of wel uitdrukkelijk moeten vervallen verklaard worden.

(2) Hieronder wordt verstaan elke soort van dergelijke verordeningen, onder welken naam ook voorkomende. (184 S. 194 D., daarentegen 100 O.).

(3) Derhalve tot welk minimum zij verlangen; hier bestaat alzoo verschil met de Gemeentewet, welke dat minimum zelf bepaalt.

Themis, D. XIV, 2. St. [1853].

werp worden eenige punten aangeroerd, die in verband met de strafwetgevende magt der waterschappen, zoo als die bij reglementen verleend is of kan worden, nog al eenige opmerking verdienen.

Zoo wordt gezegd, dat die wet geene bevoegdheid schenkt om keuren te maken aan waterschappen, welke haar vroeger niet bezaten. Dit is volkomen juist: zij regelt slechts de op te leggen straffen; de bevoegdheid om te gebieden of verbieden ontleenen de waterschappen aan hunne reglementen (1), en ter dier zake zijn alleen de staten de bevoegde magt om hun dit regt te geven of te onthouden. Den Overwaard, Schieland en Delfland hebben de staten dit regt bij de reglementen op nieuw gegeven; van de daaronder liggende polderbesturen of ambachten reeds gedeeltelijk erkend door de bepaling, dat zij hunne keuren zullen zenden aan dijkgraaf en hoogheemraden ter kennisneming: hebben deze nog geene autonomie, de Staten zullen haar later bij de voor deze polderbesturen vast te stellen reglementen kunnen verleen.

De Regering zegt verder, dat door de bepaling, *dat zij straf kunnen bedreigen voor zooveel tegen het feit bij geene wet of wettelijke verordeningen is voorzien*, b. v. zal voorkomen worden, dat de politie over de wegen, zoo als tot nu toe regtens was, langer door de waterschapsbesturen worden uitgeoefend. Is dit wel geheel overeenkomstig met de Grond- en Gem.-wet? Immers volgens art. 190 G. zijn de wegen een onderwerp van waterstaat. Wel wordt de zorg voor het onderhoud en den aanleg der gemeentewegen bij de wet gebragt ten laste der gemeenten; doch hieruit volgt nog niet, dat het wetgevend gezag over die wegen aan de gemeenten toekomt, noch dat alle waterschapswegen daarom gemeente-

(1) Ten minste in Zuidholland.

wegen zijn. Immers ook bij art. 137 Prov. W. wordt den Staten wetgevend gezag over de wegen toegekend: wat zou anders hun toezigt beteekenen? De Staten hebben dan ook van dat regt gebruik gemaakt, toen zij onlangs een reglement op de wegen vaststelden (7 Dec. 1852, *Prov. Blad* 140). Hieruit volgt evenwel, dat de waterschappen zijn geplaatst in den vierden rang der staatsregtelijke lichamen, die wetgevend gezag kunnen uitoefenen. Deze bepaling heeft stellig haar nut: immers hoe men ook de zaak beschouwe, twee magten kunnen niet te gelijker tijd bevoegd zijn om hetzelfde onderwerp te regelen. De waterschappen hebben alzoo geen wetgevend gezag omtrent die onderwerpen, welke mede door de gemeente geregeld zijn of kunnen worden.

Bij de beraadslagingen over het reglement van Schiedland is tot tweemalen toe een voorstel verworpen daartoe strekkende, dat den Koning de magt gegeven wierd de keuren of de politie-verordeningen, die met de wetten, de reglementen of met het algemeen belang in strijd zouden zijn, te schorsen of te vernietigen. De Staten beweerden geene bevoegdheid te hebben den Koning dit op te dragen. Ik vermeen, dat zoodanige bepaling onnoodig was, omdat in de beide eerste gevallen zoodanige keur bij den regter toch nimmer toepassing zou erlangen, zoo als de jurisprudentie omtrent de keuren der gemeenten van vòòr 1848 reeds geleerd heeft. Doch in elk geval kan zij gemist worden, daar die magt den Koning reeds onmiddellijk toekomt, omdat die keuren de goedkeuring der Ged. Staten behoeven en hunne besluiten, mitsdien ook die, waarbij goedkeuring op keuren is verleend, om bovengemelde redenen, door den Koning kunnen geschorst of vernietigd worden; alleen zal dan de geheele keur en niet het afgekeurde artikel daaruit moeten geschorst of vernietigd worden. Dat evenwel den Staten het regt niet zou toekomen zoodanige magt aan

den Koning op te dragen, betwijfel ik, voornamelijk op grond dat zij den Koning wel andere zaken hebben opgedragen, als: de benoeming van dijkgraaf en hoogheemraden, het beroep op den Koning van beslissingen door Ged. Staten genomen, enz.

Op het voetspoor van de organieke wetten hebben de Staten voorgeschreven in welken vorm en op welke wijze de afkondiging der keuren moeten plaats hebben. Daar evenwel in de Mem. van Toel. op meergemeld ontwerp van wet gezegd wordt, dat dit ontwerp, benevens de juiste perken der magt om keuren te maken, later bij de wet zal geregeld worden, zal daardoor vervallen al hetgeen daarmede in de nu vastgestelde reglementen in strijd is.

In de derde plaats behoort aan de vereenigde vergadering de regeling van alle geldelijke aangelegenheden, en hetgeen daarmede in verband staat, als: het al of niet-maken of onderhouden van gewone of buitengewone werken (behoudens de uitzonderingen daarop bij de wet en de reglementen vastgesteld en die, helaas! bijna de regel uitmaken), het vaststellen van de begrotingen, de verdeeling der lasten, der omslagen, en verder het besluiten omtrent al hetgeen, waarbij het waterschap, als juridiek persoon belang heeft, als: het doen van aankopen, van vryreemdingen, dadingen, enz., en eenige onderwerpen de onder hen ressorterende waterschappen betreffende. (80—85, 87—90 S. 83—91, 94—96 D. 52—58, 60 O.). Is haar alzoo de verdeeling der lasten enz., over de daartoe verplichten gegeven, geene keuze is haar gelaten, welke lasten zij kan opleggen: hierover straks.

Het dagelijksch bestuur van het waterschap, het uitvoerend gezag, behoort bij den voorzitter of dijkgraaf en heem- of hoogheemraden van het waterschap. In menig opzigt is dit collegie uitgebreider gezag gegeven dan

aan dat der gemeenten: de reden daarvan ligt in den eigenaardigen werkkring der waterschappen, waar meer dadelijke beslissing en uitvoering noodig zijn.

Zoo is aan dit collegie opgedragen de uitvoering en handhaving van alle wetten, verordeningen en keuren, van alle besluiten der vereenigde vergadering, de daarstelling van alle gewone en buitengewone werken; de opruiming van hetgeen in strijd met eenige wettige verordening is daargesteld; het beheer en toezigt op alle werken en den waterstaat, op de gaarderboeken enz.; het toezigt op het beheer van de waarborgkassen; het doen van schouwen; het toezigt op de naar buiten werkende daden der ondergeschikte waterschappen. (93, 94, 98, 101—115 S., 100, 101, 105, 108—122 D., 40—42, 44, 47 O.). Hem komt verder toe de beslissing van de geschillen ontstaan over de besluiten der vereenigde vergadering en de uitvoering van hetgeen daartoe betrekking heeft (93 S. 100 D.). Zoo als boven is vermeld, behoort bij verschil de kennisneming over geschillen van bestuur ontstaan tusschen dit collegie en besturen van waterschappen, ingelanden en derden, die met eenig onderhoud belast zijn, aan de vereenigde vergadering.

De oproeping en het bestuur van het dijkleger en de vertegenwoordiging van alle handelingen is mede aan dit collegie toevertrouwd; anders dan bij de gemeenten, waar de burgemeester alleen daarmede belast is. (96 S. 103 D.).

Omtrent de vertegenwoordiging in en buiten regten valt op te merken, dat de reglementen vorderen, dat, indien tot zoodanige handeling eene magtiging der vereenigde vergadering vereischt wordt, het collegie van dagelijksch bestuur van die magtiging moet melding maken in de stukken. (88, 108, 110 S. 95, 115, 117 D., 40, 60, 67 O.). Nu behoort het besluiten over het

voeren van een regtsgeding, ten zij het in Schie- en Delfland de invordering van omslagen (1), pachten of nemen van voorloopige maatregelen betreft, aan de vereenigde vergadering. De vraag kan zijn, wat is regtens, bijaldien het collegie verschijnt zonder van eene magtiging te doen blijken? Sommigen zullen stellen, dat alsdan verstek moet verleend worden, omdat het waterschap regtens kan geacht worden dan niet verschenen te zijn. Dat het gemis dier magtiging eene nietigheid zou daarstellen, kan ik niet toegeven; immers nergens wordt bij de Burgerlijke Regtsvordering voorgeschreven, dat zoodanig gemis eene nietigheid daarstelt en geen reglement van Provinciale Staten zal de nietigheden, bedreigd bij de Regtsvordering, kunnen uitbreiden. Evenmin kan ik aannemen, dat in dit geval, wanneer de tegenpartij zich op het ontbreken dier magtiging niet beroept, de regter ambtshalve eene niet-ontvankelijk-verklaring kan uitspreken, daar dit zou wezen een regtsmiddel aanvullen, hetgeen den regter niet vrijstaat. Is er desniettemin een vonnis uitgesproken, zoo zal het mijns inziens onuitvoerbaar zijn, omdat het bestuur onbekwaam was alzo te eischen of zich te verweren, voor zich zelve en niet voor het waterschap gehandeld heeft, en zal het de kosten niet in rekening kunnen brengen, bijaldien het geding verloren is. Men mist in de reglementen de bepaling van al. 3, art. 143 Gem.-wet, dat een ingezetene, daartoe gemagtigd, namens de gemeente een eisch in regten kan doen. Bestaat evenwel hier niet dezelfde reden, waarom zoodanige bepaling in de Gem.-wet is opgenomen?

In vele opzichten is de magt van dijkgraaf en van hoogheemraden grooter dan dat van het dagelijksch be-

(1) Niet als bij de gemeenten volgens de uitlegging aan art. 253 der Gemeente-wet gegeven: bij de waterschappen kan dus de rentmeester door dijkgraaf en hoogheemraden verhinderd worden zoodanige vorderingen tot betaling van den omslag te doen.

stuur eener gemeente. Dit volgt uit den aard der waterschappen, waar dringend en dreigend gevaar geene omslagtige en tijdroovende vormen gedogen. In die gevallen kan het bestuur van een waterschap alleen, soms onder verpligting van latere mededeeling aan de vereenigde vergadering, tot zich nemen goederen aan derden toebehoorende; doen uitvoeren of opruimen ten koste van anderen werken, waartoe zij verpligt zijn, of welke zij hebben daargesteld, wanneer die uitvoering of opruiming noodig geacht wordt in het belang van den waterstaat van Delfland of in het gemeen belang van sommige van deszelfs onderdeelen; kan het al zoodanige werken en leveringen bevelen en doen uitvoeren, waartoe door de vereenigde vergadering geene magtiging is verleend, doch die oogenblikkelijk noodig zijn ten gevolge van later voorgevallene of ontdekte omstandigheden. (95, 97, 99, 100 S. 102, 104, 106, 107, 109 D. 43 O.). Kan het eindelijk in Delfland (welke bepaling bij Schieland gemist wordt, waarover straks,) onder goedkeuring van Gedeputeerde Staten den omslag doen of die finantiële maatregelen nemen, welke noodig zijn tot de uitvoering van eenig bevolen werk, wanneer de vereenigde vergadering daartoe de gelden weigert.

In naauw verband staan deze bepalingen met het ontwerp van wet regelende de strafwetgevende magt der waterschaps-besturen, opdat de onmogelijkheid om dadelijk de vereischte toestemming te bekomen geen bestuur weérhoude een noodzakelijk werk te maken of uit te stellen, en daardoor de schade grooter worde. Dit is dan ook de reden, waarom in de beide eerste der genoemde gevallen aan den dijkgraaf alleen dezelfde bevoegdheid is verleend, zonder dat hij vooraf het collegie van dijkgraaf en hoogheemraden behoeft bijeen te roepen (123 S. 130 D. art. 51 O.).

Wel is dus de regel, dat de dijkgraaf eerst moet

bijeenroepen, raadplegen en doen toestemmen de heemraden, en deze de vereenigde vergadering, doch kan de eerste alleen of met hoogheemraden gezamenlijk werken doen uitvoeren enz., ook ten koste van derden, wanneer 1°. derden daartoe verplicht zijn; 2°. er weigering of nalatigheid der tot die werken verplichten, dringend of dreigend gevaar bestaat.

§ 6. De belastingen door de waterschappen op te leggen of te heffen.

Reeds QUARLES in zijne handleiding stelde op pag. 1 tot bewijs, dat een waterschap is een publiekrechtelijk ligchaam: « is het een bijzonder vennootschap, dan is de omslag der polder-omslagen, de dijklasten, enz., eene bijdrage tot dekking der schulden van het regtsligchaam niet eene belasting.” Dat een waterschap een staatsrechtelijk ligchaam is, moeten wij na het verhandelde in de laatste tijden en ook op grond van het bovenaangevoerde voor bewezen aannemen; derhalve mede, dat de bijdragen daarvoor zijn belastingen. Of nu voor die belasting de grond verbonden is, dat is, of zij uitsluitend drukt op het goed, zoodat zij alleen daarop en niet tevens op de overige goederen der eigenaars kan verhaald worden, doet mijns inziens niets ter zake.

Die omslagen enz., zijn, naar ik geloove, het best te bepalen, wanneer men hen noemt belastingen ten behoeve van een vennootschap, op te brengen door de daar binnen gelegen en door diens werken gebate landen of daarmede gelijk gestelde eigendommen om te voorzien in de behoeften van het waterschap; eene heffing dus van geld of diensten, te leveren voor den binnen het waterschap gelegen grond.

De reden is niet de schuldpligtigheid des eigenaars,

maar de ligging van het goed: wel wordt zij van een' persoon ingevorderd, doch alleen daarom dat deze dat land vertegenwoordigt. Het is ook niet op de opbrengst van den grond, dat die belasting gelegd is; immers zij rust op elk land gelijkelijk zonder onderscheid van de waarde of van de opbrengst. Wel mag zij dus veel overeenkomst hebben met de grondbelasting, doch daaraan gelijk is zij niet.

Alleen in dien zin zal men thans kunnen zeggen, dat die belasting is een zakelijk regt of een zakelijke last rustende op den grond, dewijl tot de opbrengst daarvan de eigenaars verplicht zijn uithoofde van hun bezit. Te regt dus spreken de reglementen van *de belaste landen*.

In de reglementen vindt men verschillende soorten van ontvang vermeld: niet alle behooren evenwel tot de belastingen. Als zoodanig vermeld ik de toevallige baten, de gelden van derden ontvangen tot bestrijding van uitgaven volgens overeenkomsten of oude herkomsten voor hen gedaan, enz. Het is duidelijk, dat deze inkomsten verkregen worden krachtens burgerregtelijke verbindtenissen aan het waterschap als persoon betaald. Men vindt nog in het reglement voor den Overwaard vermeld het genot van grasgewas der boezemkaden en het regt om in de waterleiding van het waterschap te baggeren: kan men de inkomsten daarvan als belastingen beschouwen? De reden van twijfel is daarin gelegen, dat later uitdrukkelijk wordt gezegd, dat het riet en grasgewas der kaden in het openbaar zal verpacht worden (105): hier worden dus dat gebruik en genot beschouwd als natuurlijke vruchten der waterschapseigendommen. Doch op eene andere plaats wordt gezegd, dat dat genot van grasgewas en dat regt om te baggeren zullen geregeld worden bij keuren (50): daar worden de inkomsten daaruit te verkrijgen gelijk

gesteld met die welke bij art. 238 der Gem. w. plaatselijke belastingen zijn verklaard.

Tot de eigenlijke belastingen der waterschappen breng ik: 1°. de opbrengst van verkrijgbaar gestelde stukken en die van andere soorten van stukken; 2°. de bijdragen van de ondergeschikte waterschappen, krachtens hunne instelling en niet uit overeenkomst; 3°. de persoonlijke diensten, als: het dienen bij het dijkleger, de hand- en span-diensten, het leveren van zand, het bezanden, enz., die voor geld kunnen worden afgekocht; 4°. de omslagen over de dijkpligtige landen of de hoofslagen; 5°. de gewone omslagen, of die van Schielands penning- en hoogen-boezem-geld, Delflands sluisgeld, Rijnlands hundergeld, het watergrave- en voor-molengeld in den Overwaard, de dijklasten van den Alblasserwaard; 6°. die voor een bepaald werk over de daartoe pligtige landen; en 7°. de buitengewone omslagen over in den regel niet pligtige landen (132, S. 139 D.).

1°. Er is vroeger veelmalen getwist over de vraag of de zoogenaamde leges en jura belastingen waren dan niet. Na de aanneming der Gem. w. is dit geene vraag meer, daar deze haar bepaaldelijk onder de belastingen rangschikt. Ook volgens de reglementen kunnen zij niet meer, voor zoo verre zij zelfs niet geheel afschaft zijn, geheven worden ten behoeve van bijzondere personen (113 S. 120 D.) (1). De bepaling evenwel dier kosten wordt volgens de reglementen niet bij eene keur, maar door het collegie van dijkgraaf en hoogheemraden (in den Overwaard alleen door de gecombineerde vergadering, 85) geregeld (2).

(1) Alleen de kosten voor de in afschrift of in druk verkrijgbaar gestelde stukken en in Schieland de consentgelden voor verveningen kunnen in rekening gebracht worden.

(2) Bij het reglement van den Overwaard worden bepaaldelijk als

2°. De bijdragen van andere waterschappen, voor zoo verre zij niet op overeenkomsten of oude herkomsten gegrond zijn, zijn in aard gelijk aan de gewone omslagen: even toch als deze zijn belastingen omgeslagen over de daartoe verpligte landen wegens het gebruik of genot van werken, enz., waardoor zij gebaat worden, zijn die bijdragen omslagen over bepaalde waterschappen: dit volgt mede uit art. 3 a en 4 der wet van 9 Oct. 1841 St. 42.

3°. Over de persoonlijke diensten heb ik boven gehandeld: zij kunnen in aard onderscheiden zijn. De reglementen voor Schieland en Delfland vermelden alleen het diggen bij het dijkleger, (150, 151 S. 157, 158 D.). Zullen daar nog andere persoonlijke diensten kunnen opgelegd worden? Ik geloof, neen: omdat de bevoegdheid dier waterschappen tot het vorderen daarvan beperkt wordt tot de oproeping van een dijkleger, de waterschappen alleen belastingen kunnen opleggen en heffen krachtens hunne reglementen en derhalve geene andere diensten vorderen, dan de daarbij opgenoemde, met name geene hand- of span-diensten, bezanden van wegen, enz. Overigens stellen de reglementen, den afkoop dier diensten vrij volgens regels daaromtrent bij de keuren vast te stellen: de waterschappen zullen derhalve die diensten niet kunnen opleggen, ten zij ze de bewoners de middelen geven door afkoop zich daarvan te ontslaan.

4°—7°. De dijklasten en omslagen zijn de belastingen afgeschapt genoemd: de kussengelden, de detroijementen van den bode, van den dienaar van den watergraaf, de briefposten van den watergraaf en den secretaris-penningmeester; de administratie-gelden van vrienden, de vaste sommen voor papier, pennen en inkt, de vertering op de zoogenaamde pancras-vergaderingen en gemeenlands-rekeningen, de gelden voor den vrijen overgang der leden van het collegie over de brug te Giessen-Nieuwkerk, het genot der jagt en visscherij.

in geld, die ten behoeve van het waterschap van de daartoe verplichte eigendommen geheven worden. Zij worden opgebracht of regtstreeks door die eigendommen of middellijk door de in het hoofdwaterschap gelegen waterschappen (1). Bij de tot nu toe vastgestelde reglementen zijn deze de eenige; dit belet evenwel niet, dat in andere waterschappen een ander belastingstelsel ingevoerd wordt. Uit de vermelding dier bepaalde soorten volgt, dat buiten deze geene andere mogen ingevorderd worden, met name geene op roerende goederen of op gebouwde eigendommen (2). Het beginsel door de Staten aangenomen is dus, dat alleen belasting-schuldig is hetgeen het waterschap uitmaakt, niet dat daaraan vreemd is: de vraag evenwel of bij de reglementen kon bepaald worden, dat de gebouwde eigendommen mede konden omgeslagen worden heeft aanleiding gegeven tot verschil van gevoelen. Ik zou er geen bezwaar in zien, immers al wat zich in of op het waterschap bevindt heeft daarbij in meerdere of mindere mate belang. Dijkpligtigheid van gebouwen wordt in Overijssel en in gedeelten van Noordbrabant en Friesland gevonden (3). Bij art. 14 der vroegere wet van 31 Januarij 1810 was mede bepaald in welke gevallen eene contributie van stuivers 't pondt van de verponding, zoo wel over de landen als de tienden en gebouwen kon

(1) Zoo is in den Overwaard elk polder-bestuur verplicht zijnen slag of zijne slagen in de waterleiding te maken, welke men met de dijkpligtigheid zou kunnen gelijk stellen.

(2) Bij het verslag op het Ontwerp-Regl. *op de gemeenschappelijke verdediging tegen de zee- en de rivier-wateren in Zuidholland* wordt beweerd dat een provinciaal reglement nimmer de gebouwde eigendommen kan treffen, noch gronden op welke tot dusverre geene dijk- of polderpligtigheid rustte.

(3) Zie de Mem. van Toel. op het ontwerp van wet regelende de strafwetgevende magt, enz.

uitgeschreven worden: zoodanige bepaling, hoe doeltreffend ook in velerlei opzigten, kan alleen door den wetgever vastgesteld worden. Duidelijk is het onder-tusschen, dat voortaan geen omslag over steden en dorpen kan plaats hebben, daar de omslag geschiedt bundersgewijze en dus over het grondgebied. Dit belet evenwel niet, dat steden en dorpen zich belasten met de betaling der omslagen van de binnen hun grondgebied gelegen landen en wateren.

De dijkpligtigheid der landen bestond evenzeer vroeger als nu; zij is niet op nieuw geregeld, maar blijft rusten alleen op die landen, welke met het onderhoud van ouds belast zijn (138 S. 145 D.). Men heeft het geheele toezigt en beheer daarover bij het bestuur overgebracht: dit kan beter het geheel overzien en bezorgen, dan dat ieder der onderhoudspligtigen voor zijn deel alleen en buiten overeenstemming met de anderen handele.

Volgens de reglementen (140—145 S. 147—152 D.) kan het jaarlijksch aandeel van ieder dijkpligtig perceel in het onderhoud niet te boven gaan een maximum te bepalen bij eenen staat, welke alleen om de twintig jaren mag worden herzien: de meerdere kosten vallen ten laste van het geheele waterschap. Men heeft hier het beginsel van bijdrage in geld tot een maximum aangenomen in plaats van hand- of spandiensten, even als bij art. 2—7 der ingetrokken wet van 31 Jan. 1810. Het meerdere der kosten zal nu evenwel door den gewonen omslag en niet door eenen bijzonderen dijksomslag moeten gevonden worden.

«De dijkpligtigheid, zeggende de reglementen (139 S. 146 D.), rust voor het geheel op elk deel van de dijkpligtige percelen en de eigenaren van die percelen en van elk gedeelte daarvan zijn en blijven hoofdelijk aansprakelijk voor het onderhoud van den geheelen

hoefslag, waarmede hunne percelen belast zijn. Zij kunnen hunne eigendommen van dien last niet bevrijden dan door afkoop. Hoewel de dijk (1) dient tot behoud der landen van het geheele district en niet slechts van die der dijkpligtigen of gehoefslaagden, blijven deze evenwel als van ouds belast met het onderhoud. Het eerste gedeelte der bepaling, dat de dijkpligtigheid rust op het perceel, bevestigt het bovengezegde, dat niet de ingelanden als zoodanig, maar hunne goederen, die het waterschap uitmaken, de belastingen opbrengen (2). Hetgeen evenwel volgt schijnt met die bepaling te strijden, dewijl de eigenaars, dus de personen, aansprakelijk gesteld worden en zelfs hoofdelijk voor den geheelen hoofslag. Die strijd is slechts oogenschijnlijk: de reglementen stellen aansprakelijk den eigenaar als zoodanig, dat is hem, die den grond vertegenwoordigt. Bij overgang van eigendom gaat die hoofdelijke aansprakelijkheid voor vroegere schulden, alzoo op den nieuwen eigenaar, over, daar zij niet kan blijven rusten op hem, die aan het waterschap vreemd is geworden: dezelfde persoon is slechts zoolang aansprakelijk als hij eigenaar blijft (3). Zoo niet, dan zou hier strijd bestaan met art. 1318 B. W.; immers die hoofdelijke aansprakelijkheid wordt hier bij reglement daargesteld; en dat art. vordert eene wet of overeenkomst. Ook volgt die niet aansprakelijkheid der personen en van hunne overige goederen eenigzins uit art. 25 der wet van 29 Oct. 1841 St. 42.

(1) Zie pag. 160 enz.

(2) Hetzelfde beginsel vindt men in art. 9 van het deer. van 11 Jan. 1811.

(3) Verg. QUARLES l. c., p. 65, en de Mem. van Toel. op het Gew. R. van Schieland ad art. 160.

De gewone meer algemeen treffende belastingen zijn de onder verschillende benamingen voorkomende omslagen. Zij zijn gewone of buitengewone, (146, 147 S. 153, 154 D. 3, 4, 100—104 O.).

De gewone omslagen zijn die, welke jaarlijks van de daartoe verplichte landen en uitgeveende wateren, gelegen binnen de dijken of andere waterkeeringen bunders-gewijze volgens de kadastrale grootte geheven worden. De garing van dien algemeen omslag is onderscheiden van dien des polderomslags: zoo kan vrijdom voor genen bestaan bij gelijktijdige polderpligtigheid, en omgekeerd.

De regel is, dat alleen de landen betalen: doch heeft men die verplichting mede uitgestrekt tot de uitgeveende wateren, als van ouds. De reden daarvan is duidelijk: wel is water anders vrij, omdat de eigenaar geen belang heeft, of het al dan niet tegen het water beschermd of daardoor overstroomd wordt. Doch die reden, hoewel evenzeer geldende voor uitgeveende wateren, moest daar buiten toepassing blijven; immers die wateren zijn ontstaan, dewijl de eigenaars het vroeger land door verveening in water verkeerd hebben. Daardoor hebben zij voordeel getrokken, doch is ook de uitgestrektheid van land verminderd zeer ten nadeele der andere ingelanden, indien de omslag van over die tot water verveende landen niet kon geheven worden. Onbillijk zoude het zijn, indien het voordeel des eenen bij de verveening voor den ander' eene verhooging van den omslag moest ten gevolge hebben.

In den regel werd tot zekerheid, dat de omslagen wegens het te verveenen land steeds zouden betaald worden, eene zekere som in daartoe bestemde kassen gestort, en worden door deze nu die omslagen betaald; doch dikwijls en vooral in revolutionnaire tijden is verveend zonder deze voorafgaande storting.

Hierdoor is ontstaan zoogenaamd *kwaad water*, dat is uitgeveend water, waarvoor geene gelden in de afkoopkassen zijn gestort. Wanneer men nu de reglementen nagaat, ziet men, dat de omslag gedaan wordt over alle binnen het waterschap gelegen landen en uitgeveende wateren, en dat de afkoopkassen de aanslagen der afgekochte en door *abandonnement ten laste dier kassen vervallen heele landen en uitgeveende wateren* betalen. Nu is het duidelijk, dat zoolang nog een eigenaar van kwaad water bekend staat, deze eerst moet aangesproken worden, en dat hij alleen door abandonnement zich kan ontslaan van het betalen van dien omslag. Doch aan den anderen kant zal het waar zijn, dat dit abandonnement en het ten laste der afkoopkas brengen van dat *kwaad water* voor deze zeer bezwarend, zoo niet in vele opzichten onregtvaardig is. Immers die afkoopkassen zijn geene gelden van het waterschap alleen, maar vertegenwoordigen het uitgeveende afgekochte water: heeft er verzuim plaats gehad in de invordering der gelden, dan was dit te wijten aan het waterschap, aan de andere ingelanden en niet aan de afkoopkas. Onbillijk schijnt het dus, dat de afkoopkas bezwaard wordt met een' last, die op het geheele waterschap, zoo wel op de daarin gelegen landen, als op de uitgeveende wateren moest rusten. Hiertegen doet niets af, dat die kassen zijn van publiekregtelijken aard en op hooger last daargesteld. Zij dienen tot een bepaald doel: het zijn publieke fondsen, die aan bepaalde gronden of personen toebehooren en aan dezen terugkeeren, wanneer het doel ophoudt, waarvoor zij zijn ingesteld: in Rijnland heeten zij juist waarborg-gelden.

Ik heb gezegd, dat volgens de reglementen men door abandonnement zich kan ontslaan van het betalen van den omslag. Zal dit abandonnement moeten geschieden

voor al de binnen het waterschap gelegen landen of alleen voor het uitgeveende water? Mijns inziens zal de eigenaar, volgens oud dijkregt, alles moeten abandonneren: hetzelfde volgt ook uit de reglementen, die van *geabandonneerde heele landen* spreken; en daaruit, dat volgens art. 25 der wet van 9 Oct. 1841 al de binnen een waterschap gelegen landen verbonden zijn voor de betaling van den omslag.

Ik zeide: de omslag wordt geheven van alle landen en uitgeveende wateren, die daartoe verplicht zijn. De belasting rust dus op alles wat land of uitgeveend water is, en is derhalve alleen vrijgesteld, wat niet onder een' dier soorten kan gebragt worden, b. v. vaarten, kanalen, meren, niet door verveening ontstaan. Daarentegen gronden, waarop huizen gebouwd, kerkhoven of wegen aangelegd zijn, verliezen daardoor hunne benaming van land niet: dan had er moeten staan: «beteelde landen.»

Ten andere volgt daaruit, dat die verplichting daarom niet in elk geval daarop ligt. Zoo bestaat er in Schie-land tweërlei omslag, het *hoogboezemgeld* slechts op sommige en het *penninggeld* daarentegen op alle landen en uitgeveende wateren rustende.

Op welke landen en uitgeveende wateren rust nu die verplichting? De reglementen zeggen: op alle, voor zoo verre zij binnen's dijks (in Delfland *binnen den hoogen Maasdijk en daaraan grenzenden slaperdijk*) gelegen zijn, waarvan de geheele of gedeeltelijke vrijdom niet blijkt uit de gaarderboeken; doch wordt hier bijgevoegd in het regl. voor Delfland, dat geen omslag geheven wordt van de onbebouwde duingronden.

Wanneer men nu in aanmerking neemt, dat volgens de reglementen de garing geschiedt over alle landen en uitgeveende wateren (in Delfland met uitzondering van de onbebouwde duingronden) wier geheele of

gedeeltelijke vrijdom niet blijkt uit de gaarderboeken; dat alzoo in de gaarderboeken moeten vermeld staan de landen en uitgeveende wateren binnen het waterschap gelegen; dat de vereenigde vergadering beslist de geschillen, welke omtrent die boeken worden ingebracht; derhalve daarin aanteekenen doet den geheelen of gedeeltelijken vrijdom, die gaarderboeken vaststelt, daarnaar de jaarlijksche omslagen bepaalt, zoo is mijns inziens als beginsel aangenomen, dat: alle land en uitgeveend water moet geplaatst worden op de gaarderboeken; dat daarbij door de vereenigde vergadering als niet omslagplichtig worden gebragt in Delfland de onbebouwde duingronden, daar en in de andere waterschappen die percelen, waarvan de eigenaars den geheelen of gedeeltelijken vrijdom hebben bewezen. Mijns inziens zal dus de vereenigde vergadering geen vrijdom kunnen toestaan, omdat zoodanig perceel vroeger niet in den omslag deelde, maar met uitzondering van de onbebouwde duingronden in Delfland alles voor belastingenschuldig moeten aanmerken, ten zij het tegendeel later bewezen worde.

Die vrijstelling der onbebouwde duingronden heeft tot eenige beschouwingen aanleiding gegeven. Sommigen wilden al de duingronden vrijstellen, anderen de afgezande onbebouwde, anderen mede de bebouwde niet afgezande. Sommigen wilden dien vrijdom beperken tot die gronden, welke binnen den Maas- en daaraan grenzenden slaperdijk zijn gelegen (1): dit is aangenomen; onbeslist is evenwel gelaten, welke van die bebouwde duingronden van af het punt waar de slaperdijk eindigt tot de grenzen van Rijnland moeten geacht worden binnen- of buitendijks te zijn. Volgens de bevoordingen van art. 153 D. zou ik vooronderstellen,

(1) Hetgeen daarbuiten ligt is niet vrijgesteld, maar maakt ook geen deel uit van het waterschap, waarover de omslag geschiedt.

dat al die gronden verder of digter bij zee gelegen nu sluispligtig zijn; en alzoo ook die hoogere behouwde duingronden, welke van Rijnland zijn afgenomen en aan Delfland toegevoegd, hetzij deze al dan niet afgezand zijn.

Men mag vragen, wat zijn onbebouwde duingronden? Zijn het alleen die, waarop geene graan- of dergelijke gewassen geteeld worden? Indien men het woord *onbebouwd* in dien zin opvat, geeft men daaraan mijns inziens eene te beperkte beteekenis. Want elke beteeling, zoowel met afwisselende gewassen, met tuinvruchten, bloemen en heesters, als het voortdurend in weide laten en het bepooten met houtgewas, stelt eene bebouwing daar. Vrijgesteld zullen dus alleen zijn die binnen den Maasdijk en daaraan grenzenden slaperdijk, hetzij aan de zee-kanten, hetzij binnen 's lands gelegen, duingronden, die op geenerlei wijze vruchten van zich afwerpen; weshalve niet vrijgesteld zijn tuinen of erven behoorende bij huizen op zoodanige gronden gebouwd, evenmin als dit oudtijds regtens was (1).

De omslagen worden geheven naar de kadastrale grootte bundersgewijze. Hiermede is voor altijd afgeschaft *het verongeldende voor zooveel morgen, het klein en groot liggen in de maat* ontstaan door vroegere overeenkomsten, misbruiken en verkeerde meting; hoewel men steeds de juiste maat bedoelde. De omslag verschilt dus evenmin, omdat het boezem-, polder-land, verder of digter bij de dijken en de zee gelegen is. Waar ook in het waterschap gelegen, is de omslag gelijk; aan een voorstel, daartoe strekkende om eerst den omslag over de ondergeschikte waterschappen te verdeelen is geen gevolg gegeven; en te regt, omdat hierdoor ongelijkheid in de belastingen moest ontstaan. Zoo als nu bepaald is, wordt de omslag naar aanleiding

(1) Verg. Verslag Schieland ad art. 144.

van de kadastrale grootte verdeeld over de schuldpligtige landen, en eerst daarna over de verschillende waterschappen ter invordering.

Er is veel gesproken over de vraag, of men mede de kadastrale huurwaarde zou aannemen (1); ik moet erkennen daarvoor eerst mede gestemd geweest, doch bij het lezen der verschillende meeningen van mijn gevoelen teruggekomen te zijn. Immers juist de mindere landerijen hebben in den regel het meeste belang bij de waterstaatswerken en zouden dus eigenlijk niet minder, maar meer moeten betalen. Billijker is het dus en meer overeenkomstig den aard der waterschappen, waar niet zoo zeer de waarde en de opbrengst, dan wel de uitgestrektheid van den grond, als zoo veel deelen van een geheel, in aanmerking komt, dat allen ponds pondsgelijke betalen. Geene kadastrale waarde, maar alleen de grootte in aanmerking nemende, kon men evenmin doen gelden de meerdere waarde, welke de grond verkreeg door den opstal, en is dit dan ook eene reden, waarom men over gebouwde eigendommen geen omslag kon laten heffen.

De reglementen stellen vrij die landen en uitgeveende wateren, welke tegenbewijs kunnen leveren, of wier geheele of gedeeltelijke vrijdom blijkt uit de gaarderboeken. Worden hier twee verschillende soorten van vrijstellingen bedoeld? neen; de bedoeling is, dat, wanneer van dien vrijdom niet blijkt uit de gaarderboeken, omdat verzuimd of geweigerd is dien te doen aantekenen, men dien vrijdom ook opeene andere wijze zal kunnen bewijzen (100° O.). Welke kan die vrijdom zijn? Ik toonde aan, dat aan de

(1) Bij art. 7 der vroegere wet van 31 Jan. 1810 was b. v. aangenomen, dat het beloop van den meerderen omslag over de dijklasten niet mogt te boven gaan het derde gedeelte van het montant der onzuivere huren of de huurwaarde. Verg. ook het daarbij behoorende Regl. van 15 Junij, waaruit blijkt, dat men destijds de huurwaarde tot grondslag nam.

vereenigde vergadering alleen het regt toekwam om van eenen bewezen vrijdom aantekening te doen houden in de gaarderboeken. Zij zelve kan dus geenen vrijdom verleenen; maar zij constateert hetgeen bewezen is; haar is dus ten dezen eene administrative regtspraak verleend, hetzij krachtens de reglementen, daar de grond onbebouwde duingrond is (353 D.), of de percelen water, weg of dijk zijn, (107 O.), hetzij op bewijs dat er wettige vrijdom bestaat. Met name dus zal zij geene kerkhoven, woeste gronden, wegen, kwaad water kunnen vrijstellen; en zijn zoodanige eigendommen vroeger niet omgeslagen, voortaan zullen zij in den omslag moeten deelen. Dit volgt m. i. klaarblijkelijk daaruit, dat de reglementen zelve opnoemen, wat vrijgesteld is (1).

In de Mem. op het Regl. over Schieland wordt gezegd, dat de vrijdommen zooveel mogelijk moeten beperkt worden: men kan vragen, waarom die beperkingen niet juist aangewezen bij de Reglementen? Waarom hen niet afgeschafft, voor zoo verre zij niet op afkoop aan het waterschap zelf rusten? Welken regel zal hierin nu de vereenigde vergadering moeten volgen? Het mag waar zijn, dat naar die vrijdommen het land gekocht is, dezelfde reden, waarom een erfelijk watergraafschap opgeheven en zoovele andere verkregen regten konden ter zijde gesteld worden, geldt ook hier. Die omslagen zijn geene bijdragen, maar belastingen, een onderwerp van publiek- en niet van burger-regtelijken aard. Welke overeenkomsten met derden of vrijstellingen daaromtrent ook aangegaan of verleend zijn, zij zijn mijns inziens onvereenigbaar met de tegenwoordige orde van zaken en voor afschaffing vatbaar. Ook zijn die vrijdommen

(1) Verg. pag. 52, noot 3, omtrent de vrijdommen van de landen tusschen Maas en Waal. In art. 100 *c. O.* wordt gezegd: « de gaarderboeken moeten inhouden de vermelding van geheelen of gedeeltelijken vrijdom van Overwaardslasten en van de bewijzen daarvoor bijgebragt.

evenmin bestendig; het vroeger belastingstelsel der waterschappen is afgeschaft en een nieuw ingevoerd. Immers vindt men in de reglementen geene bestendiging van een bestaand, maar de oprigting van een nieuw belastingstelsel met behoud alleen van benamingen. Zoo vinden de oorsprong van vele vrijdommen en de hoogere omslag voor sommige landen, waardoor zij voor minder morgen tot nu toe gelden, dan zij groot waren, de reden daarin, dat vroegere eigenaars gedeelten van hunnen grond verkochten met de bepaling, dat zij van het verkochte den geheelen of gedeeltelijken omslag zouden betalen. Het verkochte verongold later voor minder, het niet verkochte voor meer morgen: de koper van het eerste verkreeg alzoo geheelen of gedeeltelijken vrijdom: zijn land heette *gevouwen land* (1). Volgens de nieuwe reglementen zal nu wel land *dat te groot in de maat lag* tot zijne ware grootte teruggebracht worden; doch het blijkt nergens uit, dat de vereenigde vergadering dan ook het regt zal hebben den vrijdom van het ander gedeelte op te heffen. Doch hoewel dit niet met duidelijke woorden in de reglementen wordt gezegd, vermeen ik toch, dat de vereenigde vergadering zoodanigen vrijdom niet behoeft, niet kan erkennen. Zoo als ik zeide, haar komt ten dezen regterschap toe: zij zal dus moeten uitmaken of er een wettige vrijdom besta, dat is een, dien het waterschap erkennen moet. Nu is de omslag eene belasting, een onderwerp van publiekrechtelijken aard (2), waaromtrent derden geene verbindtenissen kunnen sluiten ten nadeele van het waterschap, noch vrijstelling of eenige andere regten door verjaring verkrijgen. Die omslag is eene jaarlijks wederkeerende verpligting, waaraan geen ingeland zich

(1) De uitlegging van *gevouwen land* als \equiv *ontgonnen land* door CHARLES L. C. gegeven op pag. 76, noot 1, is ~~in~~ i. verkeerd.

(2) Zie boven p. .

kan onttrekken, evenmin als hij zich aan andere pligten of uit het waterschap zelf kan terugtrekken zonder tevens zijnen eigendom te laten varen, ten zij door afkoop aan het waterschap. Hebben nu ingelanden onderling overeenkomsten getroffen over de betaling van dien omslag, zoo kon dit wel eene vordering van den vrijgestelden koper tegen den verkooper geven; doch kon daardoor nimmer het waterschap verbonden worden. Heeft het waterschap vroeger zoodanige handeling uitdrukkelijk of stilzwijgend goedgekeurd, zoodanige goedkeuring kon slechts het jaar betreffen, waarover de omslag liep, en niet *voor* het vervolg verbinden; daarvan moet dus het gevolg zijn, dat die vrijdom vervalt, zoodra het waterschap dit verkiest. Als wettigen vrijdom zou ik dus alleen durven erkennen dien, welke ontstaan is door afkoop aan het waterschap, welke verkregen is bij de droogmaking, en dergelijke; en ook dan nog zal moeten onderzocht worden, of hij wel voor altijd verleend is. Want men bedenke wel, dat elke vrijdom de lasten der andere ingelanden verzwart.

Tot de van den omslag vrijgestelde kan men niet brengen de buitendijks gelegen landen: deze liggen buiten de werken van het waterschap, zij zijn niet belasting-schuldig. De reglementen spreken dan ook alleen van vrijdom, waar gehandeld wordt over binnendijks gelegen landen, volgens den regel, *die mede maalt, mede betaalt*. Over die buitendijksche landen kunnen evenwel buitengewone omslagen geheven worden, waarin zij dan met de binnendijksche deelen volgens de regels bij de reglementen vastgesteld. In het reglement voor Schieland vindt men hieromtrent niets, hoewel in art. 128 mede van afzonderlijke omslagen wordt gesproken. Bij Delfland is dit onderwerp uitvoeriger behandeld *en* geregeld in de artt. 90—92, 153; 168, 171; het heeft daar tot vele vertoogen aanleiding gegeven, dewijl deze belasting moet

dienen tot vinding der kosten voor nieuwe zeewerken, voornamelijk ter beveiliging van een paar polders buiten den Maasdijk en Oud-Delfland, doch nu daar binnen getrokken.

Uit hetgeen daaromtrent is vastgesteld blijkt: 1°. dat voor dien omslag geene vrijdommen gelden voor de binnendijks gelegen landen: immers de uitzondering deswege vindt men alleen vermeld bij den omslag bekend onder den naam van sluisgeld; 2°. dat die omslagen mede worden geheven bundersgewijze naar de kadastrale grootte; dit volgt uit de algemeene bepaling waarmede art. 153 D. aanvangt; 3°. dat de buitendijks gelegen gronden daarin alleen dragen, wanneer zij door die werken worden gebaat (1): baten die werken hun niet, hetzij omdat hunne landen uiterwaarden, hetzij omdat hunne polders te verre gelegen zijn, zoo verbiedt het reglement aan de vergadering deswege die landen mede in dien omslag te doen dragen; 4°. worden zij door die werken gebaat, dan nog mogen zij niet gelijkelijk in den omslag aangeslagen worden, maar moet dit geschieden *in verhouding tot hun belang* bij die werken: voor den onmiddellijk belanghebbenden polder kan dus die omslag hooger zijn dan voor de binnendijks gelegen landen, doch voor eenen tweeden volgenden polder minder; 5°. kan die omslag over de buitendijks gelegen landen slechts *eenmaal* geschieden, namelijk om de kosten te vinden *tot het maken van nieuwe*, en nimmer dus tot onderhoud, vernieuwing of iets dergelijks van *bestaande werken*: de daarbij betrokken polder zal die evenwel als eigen werken later moeten onderhouden; 6°. kunnen over die polders alzoo nimmer omslagen geheven worden voor werken binnendijks gelegen.

Ten aanzien der belastingen bevatten de reglementen, in overeenstemming met art. 4 der wet van 9 Oct. 1841, bepalingen omtrent de wijze waarop de dijklasten, de

(1) Verg. over dit onderwerp de wet van 14 Flor. an XI, art. 2.

gewone en buitengewone omslagen worden ingevorderd, hetzij regtstreeks, hetzij door middel der ondergeschikte waterschappen, en wel in de volgende orde:

- op de goederen van de leden van het bestuur;
- op die van het waterschap, met uitzondering van hetgeen strekt tot waterkeering of waterlozing;
- op de polderpligtige landen, in zooverre de eigenaars door quittantien van geene betaling doen blijken;
- op de buitendijks gelegen landen, waarover geen bestuur bestaat, voor zooverre de eigenaar niet door quittantie doet blijken van de betaling van den omslag. De schulden ter dezer zake kunnen alzoo niet verhaald worden op de roerende goederen der schuldpligtigen, noch op diens andere onroerende goederen gelegen buiten het waterschap: (159—163 S. 167—171 D. 48, 49 O.).

Was het niet nuttig geweest te bepalen, hetgeen bij art. 7 der wet van 22 Mei 1845, n°. 22 ter zake van 'slands belastingen is voorgeschreven, namelijk, dat de huurders enz. zouden betalen de omslagen, en dat de verhuurders enz. de daarvoor aftegeven quittantien in betaling moeten aannemen? Ik zou vermeen^en, dat krachtens art. 4 der wet van 9 Oct. 1811 de staten bevoegd waren dit te bepalen.

Onderscheidene andere punten zal ik om de uitgebreidheid der stof moeten voorbijgaan: ik wil alleen nog vermelden, hetgeen omtrent de dienstjaren is bepaald. (128, 137 S. 135 D., 53, 54 O.). Bij Schieland loopt het dienstjaar van 1°. Jan.—31 Dec. en de rekening over het afgelopen jaar wordt gedaan in de maand April, wanneer gelijktijdig de begrooting voor het loopende wordt vastgesteld. Tot die bepaling was men gekomen met het oog op de Gemeente-wet, waar mede het dienstjaar eindigt 31 Dec.; men was echter overtuigd, dat niet voor April, wanneer de schade door den winter

veroorzaakt eerst kan bekend zijn, eene behoorlijke begrooting kon opgemaakt worden. Het gevolg is nu, dat gedurende de vier wintermaanden Schieland bestuurd wordt zonder dat er eene begrooting ingeleverd of vastgesteld is. Bij Delfland heeft men die tegenstrijdigheden vermeden door overeenkomstig den aard en de werkzaamheden der waterschappen het dienstjaar te doen loopen van 1°. Mei—30 April, en te bepalen, dat de begrooting voor het volgende in de maand April van het eindigende dienstjaar vastgesteld, de rekening over het afgelopen jaar daarentegen in de maand Junij zal gedaan worden. Doch betwijfel ik ook nu nog, of er wel steeds tijd genoeg zal voorhanden zijn die begrooting juist op te maken; daar tegen het einde van Maart in den regel nog stormen, en dus schade, te wachten zijn.

Over de bezwaren tegen den aanslag oordeelt de vereenigde vergadering behoudens beroep op Ged. Staten: bij hetzelfde collegie behoort volgens de wet van 9 Oct. 1841 het verzet tegen het dwangbevel. (83 S., 87, D. 52. a, 100 O.).

§ 7. Het toezigt op de waterschappen.

Twee zaken komen hier in aanmerking: 1°. het toezigt op de hoofdwaterschappen; 2°. dat op de daarin gelegen waterschappen en hunne verhouding tot het hoofdwaterschap.

Indien het meergenoemd ontwerp van wet *regelende de strafwetgevende magt der waterschappen*, enz., zal zijn aangenomen, zal die wet beide soorten van waterschappen beheerschen. Over een en ander uit die wet, met deze reglementen in naauw verband staande, zal ik alzoo hier mede moeten handelen.

Reeds boven heb ik vermeld de bevoegdheid van dijkgraaf en hoogheemraden om bij dringend of dreigend

gevaar uit te voeren, wat zij in het belang van het waterschap noodzakelijk oordeelen, hetzij tot onderhoud, hetzij tot oprigting van nieuwe werken, en dit alleen onder verpligting van kennis te geven, zonder dat zij vooraf (behoudens hunne verantwoordelijkheid, 79 O.) de anders gevorderde goedkeuring behoeven af te wachten.

Voor het geval evenwel, dat zoodanig dringend en dreigend gevaar niet bestond, ontbrak de magt om waterschappen te dwingen noodzakelijke werken te maken en bij te dragen tot vinding der kosten. Het genoemd ontwerp is bestemd om hierin te voorzien en overeenkomstig art. 191 G. kracht te geven aan het oppertoezigt bij art. 190 en 192 G. opgedragen aan den Koning en de Staten. Dat ontwerp vindt zijnen oorsprong gedeeltelijk ook in den strijd van beginselen gebleken bij de beraadslagingen over het ontwerp van Regl. voor Schieland.

Men had voorgesteld, dat Ged. Staten bevoegd zouden zijn te handelen, in de plaats van het bestuur van het waterschap te treden, wanneer dijkgraaf en hoogheemraden of de besturen der waterschappen in Schieland gelegen weigerden of nalatig bleven, gevolg te geven: *a.* aan de bepalingen van het reglement of andere wetten of verordeningen, waarvan de uitvoering verpligtend en niet aan hunne beoordeeling overgelaten was; *b.* aan de beslissing door de Ged. Staten of den Koning gegeven omtrent geschillen van bestuur; en *c.* aan de bevelen door Ged. Staten of den Koning gegeven in het belang van den algemeenen waterstaat of van den waterstaat van andere waterschappen. Die bepaling en de daarop voorgestelde amendementen werden verworpen, voornamelijk op grond, dat het aan de Staten niet vrijstond zoodanige magt aan hunne Ged. op te dragen en hen gelijk te stellen met een bestuur van een waterschap, daar dit alleen door den algemeenen wetgever kon bepaald worden.

De minister omtrent dit onderwerp geraadpleegd verklaarde wel, dat zoodanige bepaling, indien daarbij alleen eene opdracht van politiemagt bedoeld werd, geen bezwaar opleverde; doch dat, indien die magt werd uitgebreid tot het toekennen der uitoefening van de regten, welke de wet heeft gegeven aan de waterschapsbesturen tegen de ingelanden, met andere woorden, indien buiten de wet Ged. Staten bekleed werden met hetzelfde gezag als de besturen der waterschappen, dit niet vrij van bedenking scheen. In het Regl. voor Schiedland vindt men ter dezer zake dus niets bepaald.

Eenigen tijd later werd het bovenvermeld ontwerp voorgedragen: daarbij wordt in art. 7—17, behalve eenige dienvolgens noodzakelijke administrative verordeningen, voorgesteld als beginsel aan te nemen, dat Ged. Staten (1) kunnen doen uitvoeren die noodzakelijke werken en opruimingen, waartoe een waterschap verplicht is krachtens:

zijne inrigting, of, zoo als de Regering zeide, de stellige eischen, die het waterschap in de eerste plaats tot eigen behoud of ten gevolge van zijne verbindtenis met naastliggende landen moet vervullen; dus niet van die werken, welke aan het waterschap vreemd of tegen zijne belangen zijn:

eene wet;

een' algemeenen maatregel van inwendig bestuur; indien die verpligting uit de wet voortvloeit, zeide de Regering;

de daartoe, dat is, hoewel niet ieder het even duidelijk vond, ter uitvoering der wet of van den algemeenen maatregel van inwendig bestuur, *betrekkelijke bevelendes Konings*;

eene provinciale verordening; en dit: 1°. ingeval het bestuur (dat is hier het dagelijksch bestuur) weigert of nalatig blijft die werken of opruimingen te ondernemen;

(1) Door den Koning aan te wijzen, wanneer het waterschap gelegen is in twee provinciën.

2°. indien dat bestuur tot de uitvoering daarvan en de heffing der omslagen niet kan overgaan bij gemis van de vereischte toestemming der ingelanden of van de in den omslag dragende besturen.

In afwachting dier wet is men bij het Regl. van Delfland heêngestapt over een gedeelte der bezwaren, welke men voedde bij de beraadslagingen over het Regl. van Schieland, en dit door eenen zijweg in te slaan. Men heeft voorzien in het geval, dat het dagelijksch bestuur van Delfland werken wil daarstellen, en de vereenigde vergadering de daarvoor benoodigde gelden weigert, door te bepalen, dat, wanneer Ged. Staten beslist hebben, dat het waterschap tot zoodanige werken verplicht is, dijkgraaf en hoogheemraden alsdan onder goedkeuring van Ged. Staten den daartoe gevorderden omslag kunnen doen of die financiële maatregelen nemen, die tot de uitvoering benoodigd zijn (177 D.).

Men vindt hier dus terug het stelsel aangenomen bij art. 212 Gemw., doch uitgebreid, daar Ged. Staten treden in de plaats der vereenigde vergadering ook buiten de gevallen bij de wet omschreven, om uitvoering te geven aan eene door hen genomene beslissing.

Volgens het Regl. van Delfland (177) wordt tot die werken het bevel gegeven, wat betreft ondergeschikte waterschappen, ingelanden en derden, door het dagelijksch bestuur van het hoofdwaterschap. Verschillen deswege worden beslist door de vereenigde vergadering en in hooger beroep door Ged. Staten en den Koning. Betreft het werken van het hoofdwaterschap zelve, en weigert de vereenigde vergadering de benoodigde gelden, dan kan het dagelijksch bestuur gemagtigd worden tot die uitvoering. — Weigert daarentegen het dagelijksch bestuur gevolg te geven aan de bepalingen bij het Regl., de wet of de verordeningen vastgesteld, dan zullen Ged. Staten die uitvoeren (182 D.). Men zou zich vergissen,

wanneer men hier eene geheel gelijke strekking zocht, als bij voornoemd ontwerp: bij de wet is alleen sprake van werken, bij het Regl. voor Delfland van elke soort van handeling. Bij weigering of nalatigheid van ondergeschikte waterschapsbesturen, ingelanden en derden worden die werken ten koste van de daartoe verplichten uitgevoerd door het bestuur van het hoofdwaterschap, waartoe die werken behooren (97 S. 104, 177 D.).

Indien het genoemde ontwerp wet wordt, zal voor Schieland en andere waterschappen eene leemte zijn aangevuld welke nu bestaat; daarentegen in het Regl. voor Delfland zijn afgeschaft alle hiermede strijdige of overeenkomstige bepalingen; en zal dus het dagelijksch bestuur van dat waterschap door Ged. Staten niet meer kunnen gemagtigd worden voor zoodanig werk eenen omslag te doen; doch blijft verbindende de bepaling, dat Ged. Staten kunnen uitvoeren zoodanige andere bepalingen buiten uitvoering van werken en opruiming, welke bij het Regl., de wet en verordeningen aan het waterschap als verplichtingen zijn opgelegd.

De beginselen derhalve ter dezer zake nu door de Staten en bij de Regering aangenomen zijn deze, dat geen waterschap mag weigeren zijn grondgebied te beveiligen; dat die zelfverdediging moet geschieden op de wijze, als dit van hoogerhand wordt voorgeschreven, en door het waterschap zelf bekostigd worden, ongeacht of die zee- en rivierkeerende werken geheel of gedeeltelijk het Rijk of de provincie tevens beschermen; dat er dus wel zijn zee- en rivierwaterkeerende werken van waterschappen, maar niet van het Rijk *of van* de provincie; en dat, wanneer het waterschap, om welke reden ook, aan die verplichtingen niet voldoet, daarin voor en ten koste van het waterschap (ten zij andere waterschappen, ingelanden of derden daartoe verplicht zijn), voorzien wordt door Ged. Staten, zoodra door dezen of in

hooger beroep door den Koning is uitgemaakt, dat er voor die werken noodzakelijkheid bestaat.

Vervallen hiermede zal dus zijn elke bepaling omtrent eene verdere verdeling der lasten, naarmate ook andere waterschappen door die werken gebaat worden (behoudens art. 90, D.), en bepaaldelijk elke grond, welken men dienaangaande zou kunnen aanvoeren uit art. 33 en 34 der wet van 16 Sept. 1807, sur le dessèchement des marais (1). Vervallen hierdoor zullen zijn alle vroegere met die beginselen strijdige regten; en zal elk waterschap, waarvan b. v. de dijken zijn doorgebroken, deze moeten op nieuw herstellen, hoewel bij zijn octrooi het is vrijgelaten dit in zoodanig geval al of niet te doen.

In die aangenomen beginselen vindt men alzoo eene belangrijke afwijking van dat, hetwelk ieder waterschap, elk zelfstandig ligchaam laat de vrije beschikking over zijn' eigen' aangelegenheden, zijne werken en de regeling der te heffen omslagen (2).

Centralisatie dus bij de Regering door de Ged. Staten in verband met de besturen der waterschappen; waarbij komt, dat volgens die wet en het Regl. van Delfland nu

(1) Verg. ook het ontwerp regl. op de gemeenschappelijke verdediging tegen zee- en rivierwaterkeerende werken in Zuid-holland art. 1, 7, 29, 30, 47—49.

Men heeft beweerd, dat die wet van 1807 hier te lande niet van kracht was. Zij is evenwel executoir verklaard bij de decreten van 6 Jan. 1811 en 8 Nov. 1810, in welk laatste zij wordt opgenoemd onder de *matières diverses*. Evenmin volgt uit art. 1 van het decr. van 14 Nov. 1810 en art. 13 van het decr. van 21 Oct. 1811, dat die wet hier niet van kracht is. De bij die decreten behandelde onderwerpen zijn in aard en strekking geheel verschillende: zij handelen over *le mode d'entretien des digues*; art. 33 en 34 der wet van 6 Sept. 1807 daarentegen over het aanleggen van *nieuwe* werken; *lorsqu'il s'agira de construire des digues à la mer*, zeggen die artikelen.

(2) QUARLES l. c., pag. 147.

gebragt wordt ten laste van een waterschap, wat uit den aard der zaak het Rijk en de provincie mede betreft. Dit blijkt voldoende uit de Mem. van Toel. bij genoemd ontwerp gevoegd, waar de Regering zegt: dat volgens dat ontwerp een waterschap kan genoodzaakt worden niet alleen tot het maken van werken, die noodzakelijk zijn, zoo als de wet van 31 Jan. 1810 dit medebragt, maar ook tot die waartoe het, op de gronden daarvoor in het besluit des Konings of dat der Ged. Staten te omschrijven, verplicht is. In practijk zijn dus gebragt de beginselen der wetten van 31 Jan. 1810 en van 24 Febr. 1806, doch slechts in zooverre de eerste de rivier- en waterkeerende werken bragt ten laste van die dijksbesturen, onder wier beheer zij gelegen zijn, en de tweede bepaalde, dat de door den waterstaat noodig geoordeeld werken kunnen gebragt worden ten laste der daarbij onmiddellijk belanghebbenden.

Ontkennen kan ik niet, dat met deze beginselen in practijk geen waterschap weigeren zal noch kan een of ander kostbaar werk te maken; noch dat op dit punt wettelijke bepalingen misschien dringend gevorderd werden. Geenszins deel ik echter, hetgeen de Regering zeide: «alsof er vrees zoude bestaan wegens te groote slapheid tegenover eigenninnige besturen; dat het zelfstandig bestaan van den bijzonderen waterstaat zijnen tijd heeft uitgediend en nu ten nadeele van den algemeenen werd.» Het eigenbelang en de zucht tot zelfbehoud toch zouden de waterschappen ten allen tijde op hunne belangen steeds doen toezien.

Velen hadden ook verwacht en gehoopt, dat de beginselen omtrent eene billijke verdeeling van lasten, bedoeld bij art. 33 der wet van 14 Sept. 1807 en beter uitgedrukt in de wet van 31 Jan. 1810 (1), wet waren

(1) Verg. QUARLES l. c.; p. 95 en volg.

geworden; en die lasten niet, zooals nu het geval zal zijn, gelegd werden op de schouders van de bij die werken onmiddellijk belanghebbenden alleen; de voorgedragen' bepalingen, behoudens het mogelijke van eene onverpligte tegemoetkoming van Rijks- of provinciewege, zijn nu in vele opzigten te bezwarend. Met name was het geene veronachtzaming van bevelen van hoogerhand, noch een verkeerd inzien der zaak, hetwelk Delfland tot nu toe terug hield eene zoo drukkende en zooveel kostende (f 250,000.—) verzwareing der zeewerken te ondernemen; maar m. i. de juiste beoordeeling, dat die werken geenszins Delfland alleen betroffen, geenszins waterschapswerken waren, maar daar geheel buiten lagen, en alzoo ingevolge de wet van 6 Sept. 1807 en de billijkheid niet alleen door dat waterschap, maar ook door het Rijk, de provincie en andere belanghebbenden moesten bekostigd worden (1).

(1) Men heeft de schuld van het gevaarvol afnemen der duinen tusschen den hoek van Holland en Loosduinen aan Delfland toegeschreven. Draagt Delfland daaraan schuld, dan is het billijk en natuurlijk, dat het de gevolgen drage; doch is dit zoo niet, dan is het hard, dat door die nieuwe grensbepaling, door die toevoeging der buitenpolders, het nu gedwongen zal worden te boeten voor verzuimen van anderen, terwijl men het zelfs de hoop op eene billijke, vroeger toegezegde, tegemoetkoming ontnemt. (Zie het verslag des Min. over de Waterstaatswerken 1851—53, en Not. P. S. van Zuidh., 4 Nov. 1851, pag. 232). Men zeide, die zeeduinen waren Delfland: slechts gedeeltelijk kan dit toegegeven worden, want achter 's Gravesande, waar de buitenpolder *het Noordland* begint, moest natuurlijk de jurisdictie van Delfland eindigen, dewijl die polder, de eerste van eene reeks aan elkander grenzende buitenpolders, steeds op zich zelve stond, zelfstandig en onafhankelijk van Delfland. De heer DOASSER erkende dan ook, dat dat Noordland vroeger niet tot Delfland behoorde. De daarvoor liggende nu grootendeels weggeslagen kapittelduinen, vroeger een kwartier uurs breed, waren domein en konden op de opgegeven gronden niet ten laste van Delfland zijn.

Indien die buitenpolders tot Delfland behoorden, zou in de Mem. van bedenkingen, behoorende bij het adres der Gecombineerde Vergadering

Een tweede middel, waardoor volgens de reglementen de Staten het hun bij de Grondwet opgedragen toezigt zullen uitoefenen, is, dat zij niet alleen van de besturen de noodige inlichtingen met de stukken en bescheiden kunnen vorderen (156, 165 S., 163, 173 D., 40 O.), maar ook alle besluiten, zoowel van de hoofd-waterschappen, als van de ondergeschikte schorsen, en vernietigen, niet alleen, wanneer deze met eenige wettige verordening in strijd zijn, maar zelfs, wanneer zij volgens hun oordeel strekken ten nadeele van den algemeenen waterstaat of van eenig waterschap (166 S., 174 D.).

Een derde middel is de vereischte goedkeuring der Ged. Staten (167, 168 S., 175, 176 D.). 1°. op de

van Delfland van 1 Julij 1852 niet het tegendeel zijn beweerd; en is het vreemd, dat in het verslag der commissie uit de Staten van Zuidholland op het ontwerp-reglement op de gemeenschappelijke verdediging tegen de zee- en rivier-wateren in Zuidholland (1 Aug. 1851), *de verdere kust* van het Noordland af alleen Delflands zeewering wordt genoemd; waaruit volgt, dat het ander gedeelte dit niet is. Men heeft beweerd, dat Delfland in vele gevallen magt en gezag over die polders heeft uitgeoefend, b. v. daarover keuren gemaakt. Ik neem dit aan; hieruit volgt wel, dat het zich dat gezag toekende, doch niet, dat het dit regtens gedaan heeft. Zoo heeft Delfland zich mede zoodanig gezag toegekend binnen Schiedam, en dit met meer grond, daar het den Maasdijk zelveu betrof; en echter heeft men dat gezag niet kunnen staande houden. (Zie MEYLINK, *Delfland*, p. 11 en 12.) Ten bewijze, dat Delfland die duinen moest beveiligen, beroept men zich op eene overeenkomst krachtens welke Delfland gehouden was tot het bepooten, beplanten en met helm bezetten dier duinen. Dan hieruit af te leiden, dat, wanneer die middelen onvoldoende wierden, Delfland die duinen door steenen hoofden moest beveiligen, is eene uitlegging van overeenkomst, die met de eerste beginselen van regt in strijd is. De geringe bijdrage, welke Delfland voor die begrooting enz. ontving, toont het ongegronde dier uitlegging volkomen aan.

Eindelijk het beweren, dat die buitenpolders ook nu nog niet aan Delfland zouden zijn toegevoegd, is in strijd met het opschrift van het Regl. en de vastgestelde grenscheiding.

Uit het overwogene volgt m. i. voldoende, dat Delfland zal boeten voor eens anders schuld.

daarstelling en het onderhoud van alle buitengewone zee- of rivier-waterkeerende werken. Hoewel men meer gevaar dachtte, dat de waterschappen weigerachtig of nalatig bleven eenig werk te verrigten, moest men echter kunnen verhinderen, dat er geene noodeloze, den algemeenen of den bijzonderen waterstaat nadeelige werken aangelegd wierden, of wel dat de wijze, dat is de rigting, de hoogte enz., waarop zoodanig, zelfs door de Staten bevolen, werk gemaakt werd, strekte ten nadeele van den waterstaat. Duidelijk is het ondertusschen, dat die goedkeuring niet voor alle werken vereischt wordt, maar alleen voor buitengewone zee- en rivier-waterkeerende, dus niet voor andere of binnen 's dijks gelegene (1);

2°. op de keuren en politic-verordeningen;

3°. op de begrootingen en rekeningen van het hoofdwaterschap (2); en worden het kohier van omslagen, de staat houdende het bedrag der dijklasten of van de kosten voor andere bij de Regl. bepaalde werken en opruimingen door hen invorderbaar verklaard;

4°. den staat van dijkplichtigheid;

5°. de voorschriften omtrent het beheer der waarborg- en afkoop-kassen en van de kassen der lastgelden;

6°. het aangaan van dadingen en in den Overwaard (60 g) op het doen van geldleeningen. Derhalve niet op verkooping, ruilingen, enz. Deze bepaling vindt men niet in het Regl. over Schieland. Ik kan niet inzien, waarom de goedkeuring der Staten niet noodig is voor elke regtshandeling. De Staten zullen nu alleen zoodanig besluit kunnen schorsen of vernietigen,

(1) Verg. G. 1840, art. 218 en 219, waar aan de Staten ook toezigt gegeven wordt over andere waterwerken en zaken van de directie van den algemeenen waterstaat.

(2) Deze bepaling vindt men niet in het Regl. voor Schieland; daar is alleen voorgeschreven mededeeling aan Ged. Staten. (165 S.).

omdat de handeling is ten nadeele van den algemeenen of den bijzonderen waterstaat. — Waarom niet evenzeer een termijn gesteld binnen welken van de goed- of afkeuring, of wel van het voornemen der Staten om een besluit te vernietigen of te schorsen moest blijken. (Verg. art. 197 Gem.-w.)?

Een vierde middel is de administrative rechtspraak: 1°. in hooger beroep van alle geschillen van bestuur tusschen het collegie van dagelijksch bestuur en de vereenigde vergadering of wel het hoofd-waterschap en de ingelanden en derden, die met eenig onderhoud belast zijn; en 2°. in het eerste ressort tusschen verschillende waterschappen in eene provincie. De Regl. spreken van aangrenzende waterschappen; natuurlijk worden daarmede bedoeld die, welke in dezelfde provincie gelegen zijn. *Extra territorium jus dicenti impune non paretur* (170, 171 S., 179, 180 D., 87 O.).

Behalve het toezigt der Staten geeft de Grondwet nog aan den Koning het oppertoezigt. Hieromtrent bepalen de Reglementen, dat van alle beschikkingen der Ged. Staten binnen een' bepaalden termijn in hooger beroep kan worden gekomen bij den Koning (180 D.); terwijl volgens het genoemd ontwerp van wet belangen van waterstaat, alzoo ook van waterschappen, twee of meer provincien gemeenschappelijk rakende, en waaromtrent men zich niet behoorlijk verstaat, door den Koning kunnen worden geregeld. Overigens oefent de Koning ook daardoor het oppertoezigt uit, dewijl door hem de benoeming of het ontslag van dijkgraaf, voorzitter, van hoog- en andere heemraden geschiedt.

II. Sprak ik van het toezigt op de waterschappen gelegen in den ring van het hoofdwaterschap; doch niet alleen komt hier dat toezigt in aanmerking, maar ook hunne verhouding tot en hunne verplichtingen jegens het hoofdwaterschap.

Te regt werd bij de behandeling van het Regl. voor Schieland gezegd, dat die verhouding moeilijk te regelen is, ten zij tevens bepaald worde, op welken voet de waterschappen zullen beheerd worden. Dit heeft men niet gedaan, maar overgelaten aan de later daarvoor vast te stellen reglementen: deze zullen mede door de Staten moeten vastgesteld worden, daar men te regt begreep, dat ter dezer zake geene delegatie van magt kon geschieden op het hoofdwaterschap. Het gevolg is nu, dat de nieuwe reglementen voor de ondergeschikte waterschappen zaken en besturen onderstellen, die niet altijd uitvoering kunnen erlangen noch bestaan en dat hunne bestaande inrigting eigenlijk in strijd is met de nieuwe reglementen.

Als voorbeeld haal ik aan, dat Delfland (163—171) *waterschappen* vooronderstelt, terwijl deze nog niet bestaan, maar wel de van ouds bekende polders, ambachten enz., aan welke sommigen het karakter van waterschappen ontzeggen. Nu heeft men evenwel die besturen met den naam van *waterschap-besturen* uitgenoodigd de voorloopige gaarderboeken op te maken. Men mag vragen, met welk regt heeft men hun die benaming en daardoor een nieuw bestaan gegeven, zoo lang de Staten, wien alleen de bevoegdheid tot inrigting en regeling der waterschappen, ook der ondergeschikte, toekomt, daaromtrent geene uitspraak hebben?

Van de beginselen in de nieuwe reglementen aangenomen of bestendigd omtrent de verhouding tusschen het hoofdwaterschap en de mindere daarin gelegen heb ik, waar dit te pas kwam, reeds eenige behandeld: voor zoo verre ik dit gedaan heb, zal ik ze nog kortelijk herhalen.

Ik heb aangewezen, hoe zij verpligt zijn werken te maken en te onderhouden, hoe zij daartoe kunnen gedwongen worden of wel die werken en opruiningen ten hunnen koste door het hoofdwaterschap of Ged. Staten

kunnen verrigt worden, het zij de verplichting daartoe op hen rust krachtens hunne inrigting, de wet, een maatregel van inwendig bestuur, eene provinciale verordening, dan wel krachtens eene administrative beslissing of de bevelen des Konings.

Die waterschappen worden bestuurd volgens reglementen (8 S.), zoo als ik zeide, mede vast te stellen door de Staten, daar de Grondwet hen met die taak belast, en zij haar derhalve aan geene andere magt kunnen opdragen. In het regl. voor Delfland wordt evenwel bepaald, dat het besturen volgens reglementen alleen zal geschieden *zoo veel noodig* (8 D.); waar de Staten het derhalve onnoodig achten, b. v., omdat een polder slechts aan enkelen toebehoort zal die verplichting kunnen vervallen. In het Regl. van Schieland vind ik geene bevoegdheid om van die verplichting vrij te stellen. Men schijnt hier voor oogen gehad te hebben de woorden uit den brief van THORBECKE: «Verandering ware stijdig met de beginselen eener goede huishouding, zoo men, wat door «de ingelanden beter worde bezorgd, aan publicke ambtenaren opdroeg.» Immers hij, wien een polder alleen toekomt zal zelf beter voor zijne waterkeeringen zorgen, dan een bestuur, hetwelk hij daarenboven nog moet bekostigen. — Ter dezer zake blijkt het verkeerde om nevens de nieuwe reglementen, welke reglementen en een bestuur voor de ondergeschikte waterschappen (alleen in Delfland *zoo veel noodig*) bevelen, tegelijkertijd te laten bestaan de algemeene beginselen van 1844, die in art. 3 juist het tegendeel bepalen, namelijk dat in polders van minder dan 50 bunders groot of die aan minder dan zes eigenaars toebehooren, de gezamenlijke eigenaars als het bestuur worden aangemerkt of eenen of meer gemagtigden voor dat bestuur kunnen voordragen of opgeven.

Deze waterschappen (behalve die in Delfland buiten den Maas- en daaraan grenzenden Slaperdijk zijn gele-

gen (1), ten zij dit bij hunne eigen reglementen anders bepaald worde) moeten jaarlijksche begrootingen opmaken, rekening en verantwoording doen; doch vereischen deze onderwerpen, even als de kohieren van omslag, alleen de goedkeuring van het dagelijksch bestuur van het hoofdwaterschap, behoudens beroep op Ged. Staten en den Koning (144 D.).

Daar volgens art. 158 prov. wet de keuren en politie-verordeningen de goedkeuring der Ged. Staten behoeven, kon men het bestuur van het hoofdwaterschap niet belasten met de goedkeuring der keuren van de ondergeschikte waterschappen. Doch dat bestuur heeft er belang bij en moet er dus in gekend worden: men heeft alzoo bepaald, dat de ondergeschikte waterschappen hunne keuren enz. niet regtstreeks zullen inzenden aan Ged. Staten, maar door tusschenkomst van het bestuur van het hoofdwaterschap. Dit kan alzoo beoordeelen of daarin iets wordt bevonden strijdig met — of waarin reeds is voorzien door — de wet of andere verordeningen, b. v. van het hoofdwaterschap zelf. Immers dezelfde reden, welke dit belet iets te bepalen, waarin reeds is voorzien bij gemeentelijke of andere verordeningen, geldt hier voor de ondergeschikte waterschappen, zoodat deze eigenlijk staan op den laagsten trap der strafwetgevende magten (157, 158 S. 165, 166 D.).

De reglementen spreken alleen van de op die keuren vereischte goedkeuring. Zij veronderstellen dus waterschappen welke strafwetgevende magt hebben; doch laten onbestist, wien die magt al dan niet toekomt. Dit zal moeten uitgemaakt worden bij de eigen reglementen dier waterschappen, even als zoo vele andere punten, b. v. - de zamenstelling van het bestuur, de stemgeregtigheid van de polderingelanden, de omslagen enz. (2). —

(1) Deze bepaling vindt men niet bij Schieland.

(2) Zoo zal men bij de waterschapsreglementen b. v. kunnen bepalen:

Niet ondienstig zoude het zijn, indien later bij eene algemeene verordening bepaald wierd, op welke wijze en door wien keuren zullen vastgesteld worden voor waterschappen, waarover geene besturen bestaan, omdat zij slechts aan enkelen toebehooren.

De besturen der waterschappen vorderen tevens in de gewone en buitengewone omslagen ten behoeve van het hoofdwaterschap en zijn voor de rigtige en tijdige betaling daarvan aansprakelijk in de orde bovenvermeld. Bestaat er geen bestuur, dan rusten die pligt en aansprakelijkheid op de eigenaars der landen zelve.

Eindelijk zijn de waterschapsbesturen belast met het opmaken der gaarderboeken op de wijze bij eene keur te bepalen, en maken zij daartoe aangewezen het bureau voor de verkiezingen uit (159 S., 167 D., 4 O.).

Wanneer men het overwogene nagaat, ziet men, dat veel georganiseerd is, waar vroeger onzekerheid heerschte; dat hernieuwd is, wat oud en versleten was geworden; dat overeenstemming is gebragt niet alleen in de regten en pligten van de waterschappen en van de ingelanden, maar ook zoo veel mogelijk met onze nieuwe staatswetten en de begrippen van den tegenwoordigen tijd. Ik herhaal, hetgeen ik vroeger zeide: de bijzondere waterstaat verkeert in een revolutionnair tijdperk; de gevolgen van de laatste 63 à 70 jaren doen zich nu daarin gevoelen; en erkennen moet men, dat eene organisatie wenschelijk was. Ja, hoeveel ook vernietigd werd van hetgeen sinds oudsher bestond en hoevele belangen daar-

dat bruikers van landen kunnen zijn leden van het bestuur; dat de ingelanden hunne stemmen schriftelijk inzenden; dat het wetgevend gezag ook zal kunnen uitgeoefend worden in vergaderingen te houden buiten het waterschap, enz., dit alles kan dringend vereischt worden, wanneer de eigenaars b. v. op verre afstand, buiten het waterschap wonende, zich moeilijk daarheen kunnen begeven.

door gekrenkt werden, die zooveel vernietigende organisatie is een noodzakelijk kwaad, dat zijne voornaame oorzaak vindt in de verzuimen, de achteloosheid en de misbruiken van vroegere jaren en eeuwen. Daarom is het welligt te betreuren, dat zij niet jaren vroeger gekomen en op sommige punten verder gegaan zij.

Ik heb eenigzins willen doen kennen de beginselen, welke de Staten aangenomen hebben en die nu in den bijzonderen waterstaat heerschende zijn. Ik wilde geene lofrede daarop houden; maar evenmin een bestrijder daarvan zijn: die nieuwe reglementen zijn eene jonge loot op een' ouden stam geënt; goed toegepast en ontwikkeld, terwijl men de leemten aanvult, welke de tijd niet nalaten zal daarin aan te wijzen, kunnen zij de belangen van ingelanden, van den bijzonderen en algemeenen waterstaat in de toekomst krachtdadig bevorderen; hoewel hunne toepassing in den beginne moeilijkheden en krenking moge veroorzaken.

Iets over de Registratie van Expeditiën van op de minuut geregistreeerde vonnissen, door Mr. J. G. Kist, Griffier bij het Kantongeregte te Noordwijk.

Op de meeste kantoren van registratie schijnt de gewoonte te bestaan, om registratie-regt te heffen van de expeditiën van sommige reeds op de minuut geregistreeerde vonnissen. Men schijnt den grond voor die heffing te zoeken in art. 69, § II, n°. 9, der Wet van 22 Frimaire, An VII (1), en vordert dien ten gevolge

(1) « Les expéditions des jugemens contradictoires ou par défaut des juges de paix, des tribunaux civils, de commerce et d'arbitrage, de la police ordinaire, de la police correctionnelle et des tribunaux cri-

een regt van een half ten honderd van alle expeditiën van vonnissen, *veroordeeling*, *rangregeling* of *vereffening* van gelden en geldswaarden inhoudende.

Ik meen er echter aan te mogen twijfelen, of dit artikel wel op *alle* expeditiën van vonnissen *veroordeeling* enz. inhoudende toepasselijk is; of liever ik geloof niet, dat dit artikel uit den tienden titel der aangehaalde wet, «de la fixation des droits,» van de *«hoegrootheid*, waarop de regten zijn vastgesteld,» wel als argument kan worden aangehaald, voor de al of niet registrabiliteit van eene acte. Die titel dient m. i. alleen om de hoegrootheid der regten te bepalen. Hij is niets anders dan een *tarief*. Van elders moet blijken, welke acten geregistreerd moeten worden, welke niet; uit den titel X blijkt alleen *voor welke som* de acten, die registrabel zijn, moeten worden geregistreerd.

Expeditiën van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen zijn, volgens de Wet van 22 Frimaire, An VII, vrij van registratie. Art. 69, § II, no. 9, kan er dus niet op worden toegepast.

Het zij mij vergund de gronden voor dit mijn gevoelen kortelijk uiteen te zetten. Zoowel de woorden als het geheele systeem der Wet van Frimaire, laten m. i. niet den minsten twijfel over, dat de wetgever die dubbele, of, zoo art. 69, § II, no. 9, op *alle* expeditiën toepasselijk is, soms drie- of meer-dubbele registratie van vonnissen tegen een evenredig regt, niet gewild heeft, alleen het bestaande gebruik, om alle expeditiën te laten registreren, geeft mij den moed om dit punt, dat eigenlijk bijna geene quaestie bevat, te behandelen.

I. *De woorden der wet*. Art. VII, no. 2, zegt met zoo vele woorden: «Les actes judiciaires reçoivent cette minels portant *condamnation*, *collocation* ou *liquidation* de sommes ou valeurs mobilières, intérêts et dépens entre particuliers, exceptés les dommages intérêts etc.

«formalité (l'enregistrement) soit sur les *minutes*, soit «sur les expéditions, suivant les distinctions ci-après.» De geregelijke acten worden dus, *het zij* op de minuut, *het zij* op de expeditie geregistreerd. Een van beiden derhalve, òf registratie op de minuut, òf op de expeditie, niet *en* op de minuut *en* op de expeditie, of in sommige gevallen op de minuut alleen, in andere op de minuut en op de expeditie.

De registratie der minuut, sluit de registratie der expeditiën uit; het volgende artikel (art. VIII) ontwikkelt dit beginsel. «Il n'est dû aucun droit d'enregistrement pour «les extraits, copies ou expéditions des actes, qui doivent être enregistrés sur les minutes ou originaux.»

Al ware dit artikel niet in de wet opgenomen, dan zoude toch reeds uit art. VII volgen, dat eene expeditie van eene reeds op de minuut geregistreerde acte, niet meer behoeft te worden geregistreerd, doch nu de wetgever ook art. VIII in de wet heeft opgenomen, is alle twijfel onmogelijk gemaakt. Expeditiën van op de minuut geregistreerde acten zijn vrij.

Misschien werpt men mij tegen dat onder het woord «actes», in art. VIII, geene *vonnissen* begrepen zijn. Die onderscheiding zou geheel buiten de wet zijn, want de Wet van Frimaire begrijpt onder het woord «actes» ook de vonnissen.

Om allen twijfel hieromtrent weg te nemen, zie men slechts art VII, al. 2 en 3: «Les *actes judiciaires* reçoivent cette formalité, soit sur les minutes, soit sur les «expéditions, etc.

«Ceux (te weten: les actes) qui doivent être enregistrés «très sur les minutes sont *les jugements* portés «tant, etc. (1).»

(1) DALLOZ, *Repert. Enregistrement*, tom. XXII, p. 358. n. 4270, verklaart de woorden *actes judiciaires* aldus: expression générique, qui comprend les *jugements* comme les actes de greffe.

Er kan dus geen de minste twijfel bestaan, of de wet heeft onder de geregtelijke acten ook vonnissen begrepen. Art. VIII, is dus zoowel op *vonnissen*, als op andere acten toepasselijk.

Ook in Frankrijk vat men art. VIII, in de boven door mij opgegevene beteekenis op. Daar is bij de Wet van 28 April 1816, het onderscheid tusschen de op de minuut en de op de expeditie registrabele vonnissen afgeschaft. Art. 38 van die wet onderwerpt alle geregtelijke acten, zonder uitzondering, aan de registratie op de minuut. Dien ten gevolge zegt DALLOZ, Répertoire, in voce *Enregistrement*, bl. 358, n°. 4270, Deel XXII: «Aujourd'hui tous les extraits, copies, ou expéditions des actes judiciaires ou extrajudiciaires sont dispensés de l'enregistrement, conformément à la première «alinea dudit article» (art. VIII). DALLOZ twijfelt er dus in het geheel niet aan, dat, volgens art. VIII, de expeditien van alle acten en vonnissen, die op de minuut geregistreerd zijn, vrij zijn van de registratie, en dat art. VIII, ook op vonnissen toepasselijk is.

II. Deze opvatting wordt ook bevestigd door het geheele systeem der Wet van Frimaire. Nergens heeft de wetgever gedacht aan de registratie van expeditiën, van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen. Nergens in de geheele wet, is eene enkele bepaling te vinden, waardoor de registratie van expeditiën van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen wordt verzekerd. Integendeel worden die expeditiën in alle bepalingen, waarbij aan de Griffiers verplichtingen worden opgelegd tot verzekering der registratie hunner acten, uitgezonderd.

Vandaar dat bij art. XXIX aan de Griffiers de verplichting wordt opgelegd, om *expeditiën* van *niet* op de minuut geregistreerde vonnissen te doen registreren, niet de expeditiën van vonnissen, die reeds op de minuut geregistreerd zijn.

Vandaar dat, bij art. XLI, de griffiers met eene boete van *f* 25, gestraft worden, indien zij afschriften afgeven van vonnissen, die *niet* op de minuut geregistreerd zijn, zonder die afschriften bevorens te hebben laten registreren. Afschriften van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen, kunnen zij dus straffeeloos ongeregistreerd afgeven.

Om dezelfde reden moeten de griffiers, volgens art. XLV, indien zij tweede of volgende expeditiën afgeven van vonnissen, die niet op de minuut geregistreerd zijn, op die expeditiën melding maken van de registratie der eerste expeditie, even als zij op de minuut de afgevene expeditie, de dagteekening der registratie en het betaalde regt moeten vermelden. Zijn de vonnissen daarentegen op de minuut geregistreerd, dan is ook die vermelding niet voorgeschreven.

Hetzelfde beginsel straalt door in art. VIII, al. 2.: « Quant à ceux des actes judiciaires, *qui ne sont assujettis à l'enregistrement que sur les expéditions*, chaque expédition doit être enregistrée, savoir la « première, pour le droit proportionnel, s'il y a lieu, « ou pour le droit fixe, si le jugement n'est pas passible « du droit proportionnel; et chacune des autres pour « le droit fixe. » Volgens dat artikel worden dus de eerste expeditiën van *niet* op de minuut registrabele vonnissen, indien zulk een vonnis aan registratie tegen een evenredig regt onderworpen is, tegen dat evenredige regt geregistreerd, terwijl de tweede en volgende expeditiën tegen het vaste regt geregistreerd moeten worden.

Die bepaling ziet echter alleen op expeditiën van *niet* op de minuut registrabele vonnissen.

Indien nu art. 69, n°. 9, op *alle* expeditiën toepasselijk is, dan zouden ook tweede en volgende expeditiën van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen moeten worden geregistreerd, en wel, indien het vonnis

tot evenredig regt aanleiding geeft, tegen evenredig, niet tegen vast regt. Van zoodanig vonnis zoude dus drie of zelfs meermalen proportionneel regt kunnen betaald worden, eens van de minuut, eens van de eerste expeditie, eens van de tweede expeditie enz.; terwijl van een vonnis, dat niet op de minuut registrabel is, slechts eens, van de eerste expeditie, evenredig regt betaald zal worden en de overige expeditiën tegen vast regt zullen worden geregistreerd. De wetgever kan dit niet hebben gewild. De onbillijkheid en onredelijkheid van zoodanige bepaling, springt te zeer in het oog.

Uit alles blijkt dat de wetgever er niet aan gedacht heeft, dat er nog andere expeditiën moeten worden geregistreerd, dan de expeditiën van die vonnissen, welke op het oorspronkelijke niet aan de registratie zijn onderworpen.

En welke argumenten stelt men nu hier tegen over? Welke grond wordt er bijgebracht om de verplichting tot registratie van expeditiën van reeds op de minuut geregistreerde vonnissen te bewijzen?

Zoo ver mij bekend is, grondt men die verplichting alleen op de woorden van art. 69, n°. 9, der Wet van Frimaire: «*Les expéditions des jugemens*» etc.

Uit dit artikel kan echter de verplichting, om de expeditie en reeds op de minuut geregistreerde vonnissen nog eens te laten registreren, in het geheel niet bewezen worden; — omdat

1. Art. 69, n°. 9, zoo als boven reeds gezegd is, voorkomt in den titel «*de la fixation des droits.*» Van de *hoegrootheid*, waarop de regten zijn vastgesteld, welke titel niets anders is, dan een *tarief*. Art. 69, n°. 9, leert dus alleen tegen *welk regt* de acte moet worden geregistreerd, niet of de acte aan registratie onderworpen is of niet.

2°. omdat uit het woord « *expéditions* » niet volgt , dat alle expeditiën, in de termen van het artikel vallende, moeten worden geregistreerd, zelfs niet eens, dat alle *expeditien* onder art. 69, n°. 9, vallen.

De wet van Frimaire toch gebruikt de woorden : *expéditions* en *jugement* promiscue, zonder daarom juist met het eerste der *afschriften* en met het tweede woord de *oorspronkelijke* acten te bedoelen. Dit blijkt uit art. 68, § 1 bis, n°. 46 en § 2, n°. 5 en 6, waar alleen van *jugemens* gesproken wordt, niettegenstaande die artikelen alleen op *expeditiën* kunnen toepasselijk zijn, daar de in die artikelen genoemde vonnissen niet op de *minuut*, maar alleen op de *expeditie* registrabel zijn. Men zou dus met hetzelfde regt op grond van die artikelen, die in het geheel niet van expeditiën spreken, kunnen beweren, dat een praeparatoir of interlocutoir vonnis of een vonnis, waarbij de eisch wordt ontzegd, op de *minuut* moest worden geregistreerd, als men nu uit art. 69, n°. 9, dat van *expéditions* spreekt, tracht te bewijzen, dat expeditiën van sommige reeds op de minuut geregistreerde vonnissen moeten worden geregistreerd.

Daarentegen komen in art. 68, § III, no. 7, de beide woorden « *expéditions* » en « *jugemens* » voor, welke daar duidelijk ééne en dezelfde beteekenis hebben. Ja, in het quaestieuse art. 69, n°. 9, zelfs, dat met de woorden « *Les expéditions,* » begint, komt in de tweede en volgende alinea's in dezelfde beteekenis het woord « *jugemens* » voor, b. v. in al. 2 : « *Dans aucun cas et pour aucun de ces jugemens, le droit proportionnel ne pourra être au dessous du droit fixe, tel qu'il est réglé dans l'article précédent pour les jugemens des divers tribunaux.* »

Men kan dus uit het woord *expéditions* in art. 69, n°. 9, geen argument trekken, om te bewijzen, dat een vonnis op de expeditie moet worden geregistreerd, even-

min als men uit het woord *jugemens*, in art. 68, § I bis, n°. 46, kan bewijzen, dat een vonnis op de *minuut* moet worden geregistreerd. De wetgever heeft die woorden, op die plaatsen, niet met dit doel gebruikt. Hij behoefde op die plaatsen niet meer te bepalen, welke vonnissen op de minuut, welke op de expeditie registrabel waren. Dat was bij art. 7 reeds bepaald, en de dubbele registratie, en *op de minuut*, en *op de expeditie* was bij art. 8 verboden.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Over de verlenging van den termijn voor het getuigenverhoor bestemd.* — *Art. 104 Wetb. van Burg. Regtsv.*, door Mr. G. B. EMANTS, Kantonregter te Voorburg.

Nadat in art. 103 B. R. de wetgever gezegd heeft, dat de Kantonregter bepaalt dag en uur waarop, en de plaats waar, de getuigen zullen worden gehoord, lezen wij in art. 104: «Indien een der partijen verlenging van dien «termijn verzoekt, zal dit incident dadelijk beslist worden.» Reeds vroeger is aangetoond, dat ten verzoeker der weder-partij een nadere termijn moet geleverd worden, daar het tegenbewijs van regtswege vrijstaat (1). Eene andere vraag is, tot wanneer den eischer zoodanige verlenging van termijn kan verleend worden, en in hoe verre het hem vrijstaat steeds nieuwe getuigen te doen hooren.

Indien men alleen op de letter der wet acht geeft, schijnt het, dat de wetgever den regter gelastende dag en uur te bepalen, daarmede bedoelde een termijn te stellen, binnen welchen het getuigenverhoor moest voorbereid worden. In dit geval zou de bedoeling van art. 104 B. R. zijn, dat die verlenging moet gevraagd worden voor den dag en

(1) Zie Mr. G. M. V. D. LINDEN, in *Themis V.* p. 31.

het uur, waarop het getuigenverhoor aanvangt, zoodat wanneer daarmede begonnen was, ook de termijn zou gesloten zijn, in welk geval daarvan geene verlenging meer zou te pas komen. Door *termijn* wordt dan verstaan de tijd tusschen het bevel om te verschijnen en den dienenden dag; in dien zin komt dan ook dit woord meereendeels in onze wetboeken voor; verg. artt. 7, 8, 9, 10, 11, 12 B. R. enz.

Wanneer wij evenwel de bedoeling des wetgevers en de letter der wet nader onderzoeken, blijkt het, dat art. 104 B. R. eene ruimere toepassing toelaat, zoodat niet alleen den gedaagde of de wederpartij, maar ook den eischer, wiens getuigen gehoord zijn, nog een nadere dag en uur kan verleend worden om andere getuigen te doen hooren, zoo lang dit tot ontdekking der waarheid nuttig en noodzakelijk schijnt.

Uit de Fransche wetgeving ten aanzien der enquêtes en hetgeen dienaangaande de jurisprudentie aangenomen heeft, kunnen wij alleen bij vergelijking gronden tot bevestiging van ons gevoelen aanvoeren. Wel vinden wij in art. 409 Code de Proc. in de afdeeling *des matières sommaires* eene aan ons art. 104 bijna gelijkkluidende bepaling; maar geenszins, waar wij haar zouden zoeken, bij art. 34—40, handelende over de enquêtes bij de vrederegters. Onder het gezag dier wetgeving werd door sommigen aangenomen, daar geene bepaling dit verbood, dat uitstel van het getuigenverhoor kon verleend worden, ook nadat reeds eenige getuigen gehoord waren, ja zelfs wanneer het verhoor gesloten was; en dit wel zoo aan den eischer, als aan den gedaagde. Hiertoe vond men voornamelijk aanleiding in den bijzonderen aard der vrederegten, als zijnde *des juridictions toutes paternelles*. Dien grond zal men nu niet meer kunnen aanvoeren, daar onze Kantongeregten zijn regtbanken en geene *juridictions paternelles*.

Themis, D. XIV. 2° St. [1853].

Evenmin willen wij ons beroepen op de omstandigheid, dat zelfs in de wet eenige voorbeelden voorkomen, wanneer een nadere dag moet bepaald worden tot verhoor van sommige getuigen (artt. 116, 117, 119 B. R.) Behalve toch, dat deze uitgezonderde gevallen zijn, betreffen zij het verhoor van bepaalde personen en geenszins het verlengen van den termijn tot het voorbrengen van nieuwe getuigen.

Er zijn andere geldige redenen, waarom even als onder de Code de Procedure den eischer dat regt nog toekomt, nadat reeds de getuigen zijner wederpartij gehoord zijn.

Op den voorgrond staat, dat de regter alleen regt mag spreken op bewezen daadzaken of die hij ingevolge de wet voor bewezen kan aannemen. Om die reden staat het hem vrij zelfs ambtshalve een getuigenverhoor te bevelen. Tot toelating van een getuigenverhoor vordert de wet, behalve dat partijen het oneens zijn omtrent de daadzaken en het bewijs daarvan door de wet wordt toegelaten, dat die daadzaken tot beslissing der zaak kunnen leiden. Uit dit laatste vereischte volgt, dat de verklaringen der getuigen die daadzaken in het meest heldere licht moeten stellen, den regter en de partijen terug brengen tot het oogenblik, waarop zij hebben plaats gehad, en als 't ware daarvan getuigen maken. Zoo lang derhalve nog eene noodzakelijke verklaring achterwege gebleven of een belangrijke getuige niet gehoord is, kan het gebeuren, dat het getuigenverhoor onvolledig is, ten gevolge waarvan de regter zich eene verkeerde voorstelling der zaak zal vormen. Dit strijdt met de bedoeling des wetgevers, die het bewijs van — en de rechtspraak op — *ware* daadzaken wilde. Niet uit de verklaringen van enkele getuigen; maar uit hare juiste waardering kan alleen de waarheid blijken. Hoe dikwijls toch ziet men niet, dat de oogenschijnlijk pertinente verklaring van den eenen getuige tot niet gebracht wordt

door die eens anderen; bemerkt men eerst door de verklaringen van latere getuigen, dat de eersten alleen hunne subjective meening hebben verklaard. Hoe zal evenwel de regter de waarde der getuigenissen juist beoordeelen en aan getuigen ter goeder trouw geloofwaardigheid durven ontzeggen, wanneer hij in het getuigenverhoor daartoe alle aanleiding mist? En verder, hoe zal de wederpartij het bewijs, of de partij het tegenbewijs wederleggen, wanneer met één verhoor voor den eischer en één des noods voor den gedaagde alles moet afloopen? Immers zal in den regel eerst na het verhoor der getuigen van de wederpartij de eischer weten, wat en door welke getuigen hij moet wederleggen. Geenszins kunnen wij alzoo instemmen met DALLOZ, wanneer hij tegen deze stelling aanmerkt: «Si cette doctrine était suivie la sincérité de l'enquête serait à notre avis mise en péril, et tous les efforts du législateur ont tendu à assurer à cette procédure une marche rapide afin de préserver les témoins de toutes suggestions et captations.»

Niet alleen toch dat deze redenering geheel buiten de wet gaat: maar hetzelfde kan in gelijke mate gezegd worden van elk getuigenverhoor, dat achtereenvolgens afloopt; want wie verzekert, dat men voor den aanvang geene pogingen heeft in het werk gesteld de getuigen om te koopen of in hunne verklaringen te doen wankelen. Dat gevaar bestaat evenzeer, wanneer alles op eenen dag, als wanneer het in meerdere dagen afloopt.

Gerust meenen wij dus te kunnen vaststellen, dat het overeenkomstig het doel des wetgevers is, wanneer ook na afloop van het getuigenverhoor van elk der partijen alsnog de gelegenheid wordt gegeven andere getuigen te doen hooren.

Ook nit de woorden der wet volgt het bewijs ouzer stelling.

Staat het tegenbewijs den gedaagde van regtswege vrij,

de regter zal dag en uur moeten bepalen, waarop het geleverd moet worden. Wanneer hij daartoe eenen lateren dag bepaalt, verlengt hij den termijn voor den gedaagde; het wetsartikel, uit kracht waarvan hij die verlenging verleent, is geene andere dan art. 104 B. R.; immers zonder deze bepaling is er geene reden, waarom de gedaagde niet evenzeer als de eischer gehouden zou zijn al zijne getuigen op den bepaalden tijd voor den regter te brengen, zoodat alles achtereenvolgens afliep. Kan de regter alzo dien naderen termijn den gedaagde verleen, hij kan dien mede en om dezelfde reden den eischer geven; want art. 104 onderscheidt niet: *een der partijen* lezen wij daar, zoodat dit regt evenzeer den eischer als den gedaagde toekomt.

Daar de kantonregter alleen dag en uur bepaalt, waarop de getuigen voor hem zullen verschijnen; doch bij de wet geen termijn gesteld is binnen welken het getuigenverhoor moet afloopen, bevreemdt het in art. 104 B. R. de woorden te lezen, *verlenging van dien termijn*: juister luidt het dan ook in art. 409 Code de Pr.: « si l'une des parties demande prorogation. » Daar evenwel door *termijn* ook wel bedoeld wordt de tijd door de wet, den regter of de partijen bepaald, binnen welken eene handeling moet verrigt worden (1), zal *termijn* in ons artikel moeten beteekenen niet alleen den tijd voorafgaande den dag en het uur bij het vonnis bepaald, in welken het getuigenverhoor voorbereid wordt, maar tevens dien bestemd om de getuigen te hooren (2), weshalve zoolang het verhoor niet gesloten is, de termijn nog voortduurt. Hij vangt dus aan met de uitspraak van het vonnis en eindigt met de sluiting van het verhoor, in welken tijd partijen in hun verzoek tot verlenging steeds ontvankelijk zijn. Doch hieruit volgt mede,

(1) Zie MERLIN, Rep., voce *Délai*.

(2) Verg. Maastricht, 3 Junij 1852, W. n°. 1398.

dat, is eenmaal die tijd verstreken, het zij omdat partijen niet verschenen zijn, het zij omdat zij geenen naderen dag en uur gevraagd hebben, ook de termijn zal gesloten zijn. En daar de wet wel aan partijen het regt geeft om verlenging van den termijn, maar niet om een geheel nieuwen te verzoeken, zoo volgt mede hieruit, dat, wanneer partijen voor de sluiting van het proces-verbaal daartoe geen verzoek hebben gedaan, zij daarin later niet ontvankelijk zijn. Hoe gunstig o. i. derhalve de bepaling van art. 104 moet opgevat worden, kunnen wij evenwel niet instemmen met hen, die stellen, dat die verlenging nog kan verleend worden, wanneer partijen stil gezeten hebben. Die meening vinden wij o. a. voorgestaan bij de volgende overwegingen uit een arrest van het Hof van Brussel, van 6 Nov. 1833 (1): « Attendu « que, hors des cas prévus par la loi, la forclusion en « matière d'enquête ne peut être prononcée que dans les « cas graves qui attestent ou la mauvaise foi ou une né- « gligence coupable; — A. que, dans les cas de matières « sommaires, le code de procédure ne trace sur ce point « aucune règle et abandonne le tout à la prudence du « juge; — A. que la demande faite par l'appelant d'un « nouveau jour pour procéder à l'enquête ordonnée — « doit être favorablement accueillie, puisque aucun acte « de négligence ne peut être ici invoqué contre l'appe- « lant qui n'avait pas été, par la signification du juge- « ment, constitué en demeure de procéder à l'enquête « au jour fixé, et qui d'ailleurs, a fait constater de cir- « constances qui ne lui ont pas permis de profiter du « jour primitivement indiqué! »

Immers in dit geval is geene verlenging, maar een geheel nieuw getuigenverhoor toegestaan, hetgeen o. i. niet in de beteekenis van prorogatie ligt opgesloten.

Eene reden, waarom dit verzoek tot verlenging vrij-

(1) DALLOZ. Enquête. n°. 640. note 1.

staat in elken stand van het getuigen-verhoor, vinden wij daarenboven, in de bepaling, dat zoodanig verzoek *is een incident, hetwelk dadelijk zal beslist worden*. Wel is de regel, dat het getuigen-verhoor zoo spoedig mogelijk moet afloopen en staat het niet aan partijen, maar aan den regter om dag en uur te bepalen, waarop de getuigen zullen gehoord worden; doch tevens, zoo als wij reeds boven aanmerkten, zullen eerst na de getuigen gehoord te hebben, partijen kunnen beoordeelen, of zij al dan niet nog nader bewijs of tegenbewijs moeten leveren. Zijn zij hiertoe genegen, zoo zal het niet genoeg zijn, dat zij bloot vragen om nieuwe getuigen te doen hooren, maar zal, even als vroeger, door hen moeten aangetoond en door den regter geoordeeld worden, dat dit nader verhoor tot de beslissing der zaak kan leiden. Dit onderzoek stelt hoofdzakelijk het incident daar, waarover de regter zijne beslissing geeft (1.) Was het vragen van verlenging bepaald tot den dag, waarop het vonnis, bij art. 103 B. R. omschreven, wordt uitgesproken of tot den termijn vóór den dag daarbij bepaald, zoo zou hiervan het gevolg zijn, dat de regter wel op het verzoek van eene der partijen *beschikte*, maar geenszins tussehen hen *besliste*; immers kan het gebeuren, dat eene der partijen bij de uitspraak van het vonnis niet tegenwoordig is, in elk geval zonder nadere oproeping niet dan op den bepaalden dag zijne belangen kan doen gelden. De woorden *beslissen* en *incident* duiden volkomen aan, dat hier bedoeld wordt eene incidentele vordering, die voorkomt gedurende den termijn voor het getuigen-verhoor bestemd en tussehen partijen op tegenspraak behandeld wordt; die alzoo in den regel niet kan behandeld noch beslist worden vóór den bepaalden dag, omdat alsdan de wederpartij zijne tegenspraak niet kan doen gelden.

(1) Zie een arrest van het Hof van Overijssel. 29 Mei 1843. Bijbl. V. p. 649.

Geenszins willen wij met het betoogde beweren, dat partijen gehouden zijn den regter de personen op te geven die zij op dien lateren dag willen doen hooren. De beoordeeling van de bekwaamheid der personen om als getuigen gehoord te worden komt eerst te pas ten dage, waartegen zij gedagvaard zijn. Doch hieruit volgt tevens, dat geene der partijen bepaald is tot de getuigen, welke hij voor den eersten dag van het verhoor, overeenkomstig art. 106 B. R., aan zijne wederpartij heeft doen beteekenen, maar dat hij, bijaldien hij verlenging van den termijn erlangt, andere getuigen kan oproepen, mits op nieuw in acht nemende de formaliteiten bij voormeld art. omschreven. Immers het geval, wanneer partijen daarvan zijn vrijgesteld, omschreven in art. 114 B. R., betreft niet de verlenging van den termijn.

Vele zijn de gevallen, waarin die verlenging van den termijn den eischer kan te stade komen. Wij hebben reeds een voorbeeld aangegeven, namelijk, dat de dag en het uur door den regter bepaald te nabij is om in dien tusschentijd verre afwonende, afwezige getuigen, of hen wier woonplaats op het oogenblik onbekend is, bij een te brengen. Het kan gebeuren, dat alle of de meeste der door den eischer voorgebrachte getuigen gewraakt worden (1); of wel, dat bij de beteekening van het vonnis of van de namen en woonplaats der getuigen formaliteiten zijn verzuimd. Zal daarom de eischer van zijn recht verstoken zijn? Neen; wel is het duidelijk, dat, bijaldien de termijnen, voorgeschreven tot beteekening van het vonnis, van de namen en woonplaatsen der getuigen of andere formaliteiten niet zijn in acht genomen, de wederpartij zich tegen hun verhoor mag verzetten, en de regter daartoe niet kan overgaan. Doch even stellig zegt art. 120 B. R., dat, daar op

(1) Maastricht 14 Dec. 1843 Bijbl. VI p. 57.

die verzuimen geene nietigheid is gesteld, de belanghebbende partij die nog altijd, hoewel ten zijnen koste, kan herstellen. De dag en het uur voor het getuigenverhoor bestemd zijn evenwel daar: om dus die verzuimen te herstellen, zal de termijn voor hem verlengd moeten worden.

Wanneer wij alzoo ons betoog te zamen trekken, blijkt, dat de regter wel gehouden is tot bepaling van den dag en van het uur, waarop de getuigen door hem zullen gehoord worden; doch later nog, zoo dikwijls als partijen of een harer dit verlangen en dit tot ontdekking der waarheid noodig en nuttig schijnt om tot de beslissing der zaak te komen, eenen naderen dag en uur kan bepalen, met andere woorden, den termijn verlengen.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

Het Nederlandsche failliten-regt, volgens het derde boek van het Wetboek van Koophandel, door A. C. HOLTJUS. — Utrecht, G. VAN DER POST JZN. 1852. 542 bl. in 8°.

De *Themis* is waarlijk zeer in mora met dit geleerd en voortreffelijk werk; en hare lezers hadden er zeker voorlang eene aankondiging van verwacht. Ik zal hen echter niet vermoeijen met eene opsomming der redenen, die deze aankondiging vertraagd hebben. Zij kunnen daar geen groot belang in stellen; maar ik wil

wel erkennen, dat mijn wensch en mijne pogingen om deze taak aan meer bevoegde handen toe te vertrouwen, er haar deel in hebben.

De titel leert ons reeds, dat onder failliten-regt niet alleen verstaan wordt, het eigenlijk gezegde *faillissement*; maar integendeel de onderscheidene voorzieningen, waartoe de insolventie van den koopman aanleiding geeft. Wij ontvangen dan ook eene beschouwing zoo-
wel van de surséance als van het faillissement; met andere woorden, eene verklaring van het geheele derde boek van het Weth. van Koophandel, of liever van de onderwerpen, die daarin behandeld worden, naar aanleiding der voorschriften van het positieve regt. Want het ligt in den aard eener wetenschappelijke verklaring, dat het veel meer zijn de algemeene beginselen dan de woorden der geschrevene wet, die daarbij worden op den voorgrond gesteld.

Welke verklaring toch wij hier te wachten hebben, de titel en de aard van het werk, en niet minder de naam van den geleerden schrijver, zeggen het ons, vóórdat wij nog het boek gelezen hebben.

Hooren wij ten overvloede het programma, dat hij zelf ons geeft op bl. 6 en 7 zijner inleiding:

«De voorgenomen verklaring moet, zal zij in alles dien naam dragen, er naar trachten *wetenschappelijk* te zijn. Dat heet kortelijk, dat de algemeene beginselen van het regt, welke hier van toepassing kunnen wezen, en de bijzondere, waardoor dit regts-instituut geregeerd wordt, in haar wezen en samenwerking moeten worden erkend en de voorliggende wet daarmede in vergelijking gebracht. De tegenstelling, om welke wil eigenlijk deze vermelding hier plaats vindt, is, men moet niet denken, dat de wet zelve die beginselen aan de hand geeft. Elders en eertijds gevormd, bestaan zij onafhankelijk van de wet, en het is een bestendig voorwerp van on-

derzoek, in hoeverre zij in dezelve wedergegeven, veranderd of uit het oog verloren zijn. Eene verklaring van regts-instituten uit de wet alleen, alsof wetten niet waren een product van lang voorhanden begrippen, is een bloote schijn. Men zal daaruit de voorschriften *weten*, zonder ze te *kennen*, omdat het organisch wezen historisch is, en de voorhanden wet het laatst phaenomenon. Boeken derhalve, in die gedachten geschreven, waaraan het zeker niet ontbroken heeft, drukken het regt niet uit; zij helpen niet buiten en tegenover den text, en zij zijn geen behoedmiddel tegen letterknechterij en slenter-wezen.”

Zeer nuttige wenken voorwaar, die door onze praktische regtsgeleerden wel eens in ernstige overweging mogen genomen worden.

Schoon dan ook het werk den vorm heeft van een commentaar op de artikelen van het Wetb. van Koophandel, is het dit echter volstrekt niet; ten minste niet, wat men daaronder gewoonlijk verstaat. Noch literale uitlegging en uitpluizing der woorden; noch dorre casuïstiek; — zelfs met de angstvallige verklaring van casus-positien en zoogenaamde regtsvragen, houdt zich de schrijver het minst bezig. De meest gewigtige vragen worden wel hier en daar medegedeeld, gewoonlijk echter om kortelijk het *pro* en *contra* te vermelden, nooit om ze te bepleiten.

De wet wordt wetenschappelijk en geschiedkundig verklaard, onderzocht, beoordeeld, en vergeleken met vreemde, inzonderheid Fransche, Duitsche, Engelsche en Spaansche wetgevingen en schrijvers; en onze oudere regten, bepaaldelijk de voormalige Amsterdamsche ordonnantie, worden daarbij niet uit het oog verloren.

Men ziet hieruit, dat de schrijver zich geplaatst heeft op een hooger standpunt, dan onze schrijvers over het hedendaagsche regt veelal gewoon zijn.

Na de inleiding volgt de textuele inhoud van het geheele vierde boek van het Wetboek van Koophandel. Ik moet bekennen, dat het nut dier mededeeling mij niet duidelijk is. Wij hebben wetboeken genoeg. Onze boekverkoopers hebben daarvoor gezorgd. En wij vinden bovendien, bij de verklaring der artt., dien geheelen tekst later nog eens terug.

Die verklaring wordt voorafgegaan door eenige algemeene beschouwingen over het faillissement, zijn wezen en zijn begrip, en een vrij volledig overzicht der verschillende wetgevingen. Daarna volgt de literatuur, de bronnen, en de inhoud van den eersten titel.

Overgaande tot de verklaring der artt., en wel in de eerste plaats van art. 764, is eene eerste vraag, die te beantwoorden was, deze: wat is faillissement, naar onze wetgeving? En de schrijver is, zoo ik meen, zeer te regt de leer toegedaan, dat men, zonder deze instelling te misbruiken, niet in iedere weigering van betaling, zelfs niet in iedere op zich zelve staande wan-betaling een faillissement zien moet (bl. 49). Minder echter zou ik het eens zijn met de stelling, dat onze wet, zoo als zij geschreven is, geacht mag worden alleen het oog te hebben gehad op eigenlijke *handels-schulden* (bl. 50, 51); en nog minder niet die, dat zich bij ons eene vervolging wegens bankbreuk denken laat, zonder faillissement. De wet toch van 10 Mei 1837, te regt of ten onregte, spreekt, van het begin tot het einde, van niets anders dan van *gefaillieerde kooplieden*; en ik vind geene vrijheid aan de strafwet eene zoodanige uitgebreidende verklaring te geven buiten hare duidelijke bewoordingen.

Zoo als wij gezien hebben, het zijn minder de geschreven wets-artikelen, dan het regtsbegrip, dat zij bestemd zijn in de toepassing te regelen, en waarvan zij de uitlocisels zijn, dat de schrijver heeft willen toe-

lichten en verklaren; en van daar de gewoonte, om overal, waar zich daartoe de gelegenheid aanbiedt, ieder hoofdonderwerp in het algemeen te behandelen en te onderzoeken, afgescheiden van het art., dat tot de behandeling daarvan aanleiding geeft.

Zoo wordt b. v. bij art. 787 de vraag op den voorgrond gesteld (bl. 193—201), «wie eigenlijk den boedel beheeren moet, het geregt of de schuldeischers.» Daarbij wordt kortelijk nagegaan, wat de verschillende wetgevingen daaromtrent verordend hebben, en ten slotte aanbevolen de middenweg door onze wet gekozen.

Zoo wordt op art. 791 (bl. 217—220) niet minder grondig de vraag behandeld, welke de gevolgen zijn van het vonnis, waarbij, op het verzet der regthebbenden, een faillissement wordt ingetrokken? en tevens gewezen op de moeilijkheden en verwarringen, welke kunnen geboren worden uit de inmiddels gegeven uitvoering aan het vonnis van failliet-verklaring.

Zoo wordt eindelijk (want bij deze voorbeelden zal ik het moeten laten) op art. 818 (bl. 269—279) breedvoerig onderzocht, welke de rol van den gefailleerde is bij de verificatie; en meer bepaaldelijk zijne geloofwaardigheid, die van zijne bekentenis, van zijnen eed, en van zijne boeken.

De wet wordt niet alleen verklaard, zij wordt ook meermalen beoordeeld, en aan het regt getoetst. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat aan een werk als dit, de kritiek niet geheel vreemd mogt blijven.

Reeds in de voorrede vinden wij deze zeer juiste opmerking: «zoo hadden wij van de Hamburgers kunnen leeren, dat kleine boedels niet als groote moeten behandeld worden.» De praktijk van iederen dag bevestigt dit maar al te zeer. Hoe vele omslagtige en kostbare formaliteiten zijn er niet, voor groote boedels, zoo al niet altijd even nuttig, dan toch ten minste onschadelijk,

voor kleine boedels volkomen onbruikbaar, al ware het slechts, omdat zij geheel verslonden worden door de daarvan onafscheidelijke kosten.

Van kosten gesproken, ook de registratie is de aandacht van den schrijver niet ontgaan. Die belasting is, zoo ergens, zeker hier misplaatst, als de arme schuldeischers die nog van hunne meer dan sobere procenten missen moeten. «De registratie-kosten,» zegt de heer HOLTJUS, bl. 249, «in een faillissement zijn niet gering, en strekken om menigen desolaten boedel nog troostelooser te maken.»

Van het eedzweren bij procuratie schijnt de schrijver geen groot voorstander. Ik ook niet. Niets is strijdiger met het denkbeeld van een eed, en meer geschikt om allen eerbied daarvoor weg te nemen. «Hoe dat eedzweren gedacht moet worden,» zegt de hoogleeraar, bl. 292, «is niet overtollig te vragen. Die een eed zweert, spreekt eene overtuiging uit: de gemagtigde heeft de overtuiging niet, dat de schuldvordering zoo deugdelijk is, gewis niet die van den schuldeischer zelf; hij komt dus maar om de *solemnia* te verrigten, of, zoo als het bij ons van ouds heette: hij zweert *in den naam en ziel* van zijnen principaal.»

Doch genoeg, zoo ik meen, om, in het algemeen, een denkbeeld te geven van den aanleg en den aard van dit werk. Den schrijver in alle bijzonderheden te volgen, is, uit den aard der zaak, niet mogelijk. Ik wil niettemin het werk kortelijk doorloopen, en bij enkele punten stilstaan. Ik zal daartoe bij voorkeur die kiezen, waarover ik zou meenen met den geleerden schrijver te moeten verschillen.

Dat de griffier van de aangifte van het faillissement eene acte moet opmaken, en dat die acte geregistreerd moet worden, daarover zal wel niet veel twijfel kunnen zijn. Maar of de reden voor dit laatste juist te zoeken

is in art. 769, zou ik zeer betwijfelen. Immers de acte van den griffier zal ook wel zonder registratie, eene zekere dagteekening hebben. Ik zou denken, dat de reden veeleer te zoeken is in de fiscale wetten.

Dat het verzoekschrift van den schuldeischer om zijnen schuldenaar failliet te verklaren zou kunnen worden ingediend, zonder tusschenkomst van eenen procureur; maar meer nog, dat bij de geschillen, rijzende over de verificatie, partijen in persoon zouden kunnen verschijnen voor de regtbank (bl. 75, 308; 309), zijn, in mijn oog, gewaagde stellingen. De schrijver verliest daarbij, dunkt mij, uit het oog, dat het een algemeen beginsel is van onze regtstvordering, dat alle regterlijke handelingen geschieden, maar vooral, dat alle regtsgedingen gevoerd worden door de tusschenkomst van procureurs; en dat er dus, om van dien regel af te wijken, eene uitdrukkelijke uitzondering noodig is, die hier nergens gevonden wordt.

De zwarigheid op bl. 113 komt mij bijzonder vreemd voor. De curators verkoopen; zij zijn daartoe *bij de wet* gemagtigd; nu mag de regtsgrond, die den kooper tot eigenaar maakt, wetenschappelijk twijfelachtig zijn; maar, dat hij die koopt eigenaar wordt, dit is, dunkt mij, zeker.

Hoogst belangrijk is hetgeen op bl. 159—169 geleerd wordt over de *actio PAULIANA*; hoezeer ik het den schrijver niet zoo gaaf zou durven toegeven, dat onze nieuwe wetten-makers de pen hebben gehaald of kunnen halen door het *jus vigilantibus scriptum*.

Op bl. 211—215 worden de regtsmiddelen behandeld, die de wet geeft tegen het vonnis van failliet-verklaring; en de schrijver komt tot het besluit, dat er geene andere middelen zijn, dan verzet en beroep. De wet zegt dat ook duidelijk genoeg; de schrijver wil echter het verzet der schuldeischers, die niet gehoord zijn, *derde oppo-*

sitie noemen. Ik heb er vrede mede. Over de zaak kan geen twijfel zijn, en de eenige vraag is dus, hoe men dit verzet gelieft te noemen. Minder juist komt het mij voor te zeggen, dat het verzet der schuldeischers bij *request* moet worden aangevangen, omdat *zulk een regts-ingang passender is*. Het kan zijn; maar *wettiger* is het zeker niet.

Bij de verificatie troffen twee punten mijne aandacht.

Vooreerst de vraag, of de geschillen over de betwiste vordering moeten worden behandeld als burgerlijke- of als handels-zaken? De schrijver, bl. 306—308, is van oordeel, dat dit afhangt van den aard der vordering, zoodanig, dat burgerlijke vorderingen als burgerlijke, handels-vorderingen als handels-zaken zouden moeten beregt worden. De praktijk beschouwt dit, zoo ik meen, doorgaans anders. En inderdaad, zoo ik mij niet bedrieg, te regt. Ik betwist niet, dat zich voor die onderscheiding het één en ander zeggen laat; maar, in mijn oog, is het beslissend, dat het faillissement met al wat daartoe behoort, uit zijnen aard is commercieel, en dat dan ook de wet alles wat daartoe betrekking heeft, zoo wel de regten en pligten der daarbij betrokken personen, als de regtsmiddelen, die ze moeten in het leven roepen, regelt uitsluitend bij de handels-wet.

Ten tweede, de vraag: wie op die vorderingen als eischer, wie als verweerder te beschouwen is. Die vraag wordt, bl. 310, aldus beantwoord:

«Ik kan dit niet onzeker vinden. Eischer is degene, die verlangt als erkend schuldeischer te worden toegelaten; verweerder, die hem dit betwist.»

Ik betwijfel de juistheid dier beslissing. Ik zou denken, dat het niet zoo zeer is de vordering van den schuldeischer, die zich ter verificatie aanbiedt, als het verzet van hem, die zijne vordering betwist, dat het regtsgeeding noodzakelijk maakt en daarstelt. Is dit zoo, dan

is deze laatste opposant en eischer; de eerste geoppo-
seerde en verweerder.

Het accoord en de vereffening van den boedel moet ik met stilzwijgen voorbijgaan. Ik moet alleen in het voorbijgaan het zeer betwijfelen, of de regter er wel gemakkelijk toe zou zijn over te halen, om de actie, die op bl. 404 en 405 aan de curators gegeven wordt, niet alleen voor hunne verschotten, maar zelfs voor hun loon, tegen de schuldeischers, als de boedel daartoe niet toereikende is, toe te wijzen.

Eindelijk de rehabilitatie.

Dat over het verzet tegen het verzoek om rehabilitatie geen contradictoir regtsgeding gevoerd wordt, bl. 459, 460, is, dunkt mij, vrij duidelijk. Maar ik zou daarom toch zoo ver niet durven gaan, om den regter de bevoegdheid te ontzeggen, om de partijen te hooren, indien hij dit tot zijne voorlichting noodzakelijk acht.

Maar, en dit ten slotte, ik begrijp nog veel minder, dat men nu nog, na alle onze nieuwe, gewijzigde en herziene grondwetten aan onze gefailleerde kooplieden, zal kunnen tegenwerpen de bepaling van art. 5 eener Fransche acte constitutionnel van 22 Frimaire, VIII, over de politieke onbekwaamheden van den failliet. Het is waar, het wordt hier, bl. 469—472, geleerd. Maar mij blijft het inderdaad onverklaarbaar.

Ik geef echter gaarne alle deze *dubia* voor beter. Het is ligt mogelijk, het is misschien niet onwaarschijnlijk, dat de meeste keeren de dwaling bij mij is. En bovendien, de geleerde wereld ziet vele zaken met een ander oog dan de praktijk.

Ik stap hiermede van het faillissement af, om nog kortelijk stil te staan bij de surséance.

Bekend is de strijd, vroeger en later gevoerd over de doelmatigheid der surséance. De strijd laat zich misschien tegenwoordig gemakkelijk oplossen, indien men bedenkt,

dat de meeste grieven der bestrijders eigenlijk meer gericht waren tegen de misbruiken dan tegen het gebruik; en dat de tegenwoordige wet er tamelijk wel in schijnt geslaagd te zijn, om die misbruiken, voor het grootste gedeelte, onschadelijk te maken.

De schrijver schijnt niet te behooren tot de voorstanders van het middel. Dat blijkt, zoo ik mij niet bedrieg, uit de geheele voordragt en behandeling. Het wordt bepaaldelijk duidelijk uit deze woorden op bl. 477:

«Onze surséance is nu ten tijde niets anders dan eene anomalie van het *jus privatum*, dienende om dezen of genen koopman uit de verlegenheid te helpen.» — Op bl. 495 wordt nog gezegd, dat regtsverkorting de aard is der geheele surséance.

Er doet zich echter hier al dadelijk eene andere moeilijkheid op van meer positieven aard, uit de vergelijking van de artt. 765 en 900.

Het eerste art. verplicht den koopman, die heeft opgehouden te betalen, onder strafbedreiging, om zijn faillissement aan te geven; het tweede daarentegen staat hem toe, om, in plaats daarvan, surséance te vragen. Oogenschijnlijk is dit tamelijk moeilijk overeen te brengen; want te zeggen, dat de surséance moet gevraagd worden, voor dat er nog eene betaling is geweigerd, zou eene willekeurige onderscheiding buiten de wet zijn, en eene beperking van het recht, bij art. 900 algemeen toegestaan. Ik geloof echter, dat de schrijver, bl. 486 — 489, de ware oplossing geeft. Art. 765 stelt den gemeenen regel, die echter wijken moet voor het bijzondere geval, en de schuldenaar, die verkeert in ééne der omstandigheden bij art. 900 voor de surséance gevorderd, zal alzoo de keus hebben tusschen dat middel en het faillissement.

De vraag daarentegen, door wien de surséance verleend wordt, kan geene moeilijkheid baren, Art. 901

Themis, D. XIV; 2e Sl. [1853].

beslist haar. Alleen bij den hoogen raad berust dit regt. En hoe, in weerwil van deze stellige bepaling der wet, de geleerde schrijver zich door geschiedkundige herinneringen van de moratoriën als *beneficium principis*, heeft kunnen laten verleiden, bl. 489—492, om dit regt, als zijnde een dispensatie-regt, ook nu nog toe te kennen aan den koning, of, na de veranderde Grondwet van 1848, aan de wetgevende magt, is inderdaad onverklaarbaar. Ik onderzoek niet, hoe het *behoorde te zijn*; maar ik vraag, hoe *het is*, en art. 901 is duidelijk en stellig. De wet moet geëerbiedigd worden, al ware zij ook, naar subjectieve opvattingen van dezen of genen, in strijd met de Grondwet, hetgeen ik echter nog niet zou durven aannemen het geval te zijn met art. 901.

Voor het overige zijn deze aantekeningen in aard, geest en strekking volkomen gelijk aan die over het faillissement; en worden zij, even als die op den eersten titel, voorafgegaan door eene beknopte, maar zeer degelijke geschiedkundige inleiding.

Op taal en stijl van zulk een werk matig ik mij liefst geen oordeel aan. Het onderscheidt zich vooral door eene zekere eigenaardige gemeenzaamheid, die zich gemakkelijk laat verklaren uit de oorspronkelijke bestemming dezer aantekeningen voor academische voorlezingen, en die niet zelden ook de duidelijkheid en bevatteijkheid zeer bevordert. Ik zal niet beslissen, of zij misschien niet een enkelen keer in plathed ontaardt.

De schrijver waarschuwt ons voor het overige reeds in zijne voorrede, dat hij geen purist is. En ik houd dit met hem voor eene verdienste in een wetenschappelijk schrijver. Wij hebben daaraan misschien uitdrukkingen te danken, als: *nomotheten*, *legislateren*, *malificent*, enz. Die van *geregtspraktijk* voor *jurisprudentie*, *nieuwe verkrijgenissen*, *onder-griiffiers*, *strik-ruiters*

(*maréchaussées*), *verzuimers* en *wets-verzuimers*, *voorloopigheden*, enz., zou men misschien, na deze waarschuwing, minder verwacht hebben.

Ten slotte laat ik hier nog volgen, als proeven, eenigen van des schrijvers eigenaardige uitdrukkingen en woorden:

Duitschland wordt door hem genoemd *juristisch een ware lappen-deken*. Onze tweede kamer der staten-generaal *de 58 dilittanten* (in zake van wetgeving). Verder wordt gesproken van een schuldenaar, *die der vlugt verdachtig is*, van het *aandragen* van den eed, van het *bevragen* (raadplegen) van schrijvers. Schuld-eischers worden genoemd *schuldvorderaars*, *inschuldenaren*, *schuldhebbers*, enz.

Voorts: *beschikkingloosheid*, *verschuldigheden*, *toestemmers*, *loterij-smousen*, *keizerlijke almagtigheid*, en dergelijken. A. DE PINTO.

(BUITENLANDSCHE LITERAATUUR.)

Etudes historiques et critiques sur les actions possessoires, par M. ESQUIROU DE PARIEU, Docteur en droit, représentant du peuple, ministre de l'instruction publique et des cultes. — Paris, JAUBERT, 1850. — 184 pag. in 8o.

Hoewel de titel van dit belangrijk werk zoowel een kritisch als een geschiedkundig onderzoek doet vermoeden; en hoezeer dan ook het eerste door den schrijver niet geheel vergeten is, staan de geschiedkundige nasporingen hier echter zoozeer op den voorgrond, dat

daardoor, gelijk de schrijver zelf in zijne voorrede erkent, het grootste en het belangrijkste deel van zijn werk genoegzaam geheel wordt ingenomen.

De geschiedenis der possessoire actien, naar Romeinsch en Fransch regt, is het eigenlijk onderwerp dezer verhandeling. Wel spreekt het opschrift van één der hoofdstukken ook van het Atheensch regt; maar hetgeen daaruit van de possessoire actie is bekend geworden, is van zoo weinig beteekenis, dat daarover slechts zeer weinig, genoegzaam niets, kan gezegd worden.

Het is mijn voornemen niet van de geschiedkundige nasporingen, waaraan dit werk gewijd is, een overzicht te geven, dat, hoe beknopt ook, om getrouw te zijn, de grenzen van een verslag ver zou overschrijden, juist omdat de schrijver zich veel meer heeft bezig gehouden met feiten dan met bespiegelingen; en omdat de feiten, om wel begrepen en beoordeeld te worden, ook allen moeten worden gekend; en omdat dus hij, die met de wetenswaardige bijzonderheden daarvan verlangt bekend te worden, beter doet het werk zelf te lezen.

Liever wil ik een oogenblik stilstaan bij het besluit, waartoe de schrijver door de feiten der geschiedenis, door hem zoo zorgvuldig en zoo naarstig verzameld, gebragt wordt.

Wij vinden dit medegedeeld in een laatste hoofdstuk.

Na te hebben gezegd, dat de geschiedenis ons leert, dat de Romeinsche interdicten, hoe dan ook door omstandigheden van tijd en plaats gewijzigd en ontwikkeld, in de nieuwere regtsinstellingen zijn overgegaan, — stelt hij zich de vraag voor: welke zijn de gevolgen (liever welk is het nut) der possessoire actie?

En het antwoord is, dat zij dwalen, die daarin niets anders zien dan eene spitsvindigheid der oudere regtsgeleerden, die in het practische-leven enkel leiden kon tot verwarring en vermenigvuldiging der regtsgedingen.

Integendeel, in weerwil van het grootte verschil tusschen *eigendom* en *bezit*; in weerwil dat eigendom een *regt*, bezit niets meer dan een *feit* is, zijn toch de possessoire actiën, in tweederlei opzigt vooral, altijd geweest, en zijn zij nog, een krachtig middel tot bescherming van den eigendom; en moeten zij dit ook wel altijd blijven, omdat het bezit, schoon een feit, echter maar zeldzaam is een geheel willekeurige feitelijke toestand; en omdat integendeel de gevallen zeldzaam zijn, waar bezit en eigendom zich bevinden in verschillende handen.

En vooreerst dan: wat baten u de schoonste titels van eigendom, wat baat u het zekerst regt van eigendom, indien gij van uw goed niet hebt het rustig en vreedzaam *genot*, dat is het *bezit*? En dit bezit wordt juist, op eene meer eenvoudige en min kostbare wijze door de possessoire actie beschermd.

Maar ten tweede: moest gij voor iedere verplaatsing van een paal of heg inzonderheid, maar ook voor iedere andere aanranding van uwe regten als eigenaar, uwe eigendoms-titels doen gelden, en dus hare regtmatigheid in al haren omvang bewijzen; in hoe vele moeilijke en kostbare processen zoudt gij niet gewikkeld worden? Hoe gemakkelijk is het niet, vooral uwe titels, de deugdzaamste niet uitgezonderd, te betwisten, gezwegen nog van de vele gevallen, waar een eigendoms-regt van oude dagen, niet anders dan door het bezit kan worden bewezen? En toch, ieder, die als eigenaar wil worden gehandhaafd, moet zijn eigendom bewijzen. Maar juist deze, en zoovele andere moeilijkheden worden vermeden door de possessoire actien; zij weren menig vexatoir en chicaneus proces over den eigendom af, zoolang het bezit, gelijk het moet, den eigendom doet veronderstellen; met dat gevolg, dat hij, die de regtmatigheid van het bezit wil betwisten, zijn beter regt moet bewijzen.

Ten slotte wordt het verbod om het *possessoire* met het *pétitoire* te vereenigen, zoo het mij voorkomt, op eene overtuigende wijze verdedigd tegen de aanmerkingen van BÉRENGER in de Fransche académie. Een voorname grond van den schrijver echter, namelijk dat de beide actiën door andere regters worden beoordeeld, is voor ons natuurlijk minder bruikbaar; ik zou dien toestand ook voor ons niet terug verlangen; maar alle de andere gronden gelden ook bij ons.

De schrijver eindigt met deze woorden, die ik gaarne met hem onderschrijf:

«Malgré les abus auxquels elles ont donné lieu dans l'ancien droit, les actions possessoires nous semblent donc présenter, dans leur état actuel, des avantages supérieurs à leurs inconvénients. Leur existence dérive, suivant nous, non du caprice des législateurs, mais de la nature des choses, source de toutes les institutions durables. On pourra sans doute, par des modifications nouvelles, accroître le nombre des transformations successives que nous avons constatées dans leur histoire, elles n'en resteront pas moins étroitement liées à cette constitution de la propriété, discutée de nos jours par la jactance ou la tactique des partis peut-être plus que par leur conviction, et participeront dès lors probablement à son impérissable existence.» A. DE PINTO.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

J. G. ROCHUSSEN, *De causis cur in nonnullis capitibus praecipuis differat Codex Civilis Indo-Neerlandicus a Codice Civili nostro.* — Trajecti ad Rhenum, 1853, 71 pag. in 8°.

De punten van verschil tusschen de Nederlandsche wetgeving van 1838 en die, welke omstreeks 10 jaren later (1 Mei 1848) in onze Oost-Indische koloniën werd ingevoerd, alhoewel niet veel in aantal uit hoofde van het doel, dat men zich bij de eindelijke zamenstelling dezer lang gewenschte codificatie voor oogen stelde, betreffen echter zulke belangrijke deelen des regts, dat zij op eene echt wetenschappelijke behandeling en historische ontwikkeling allezins aanspraak kunnen maken. Elke poging tot meerdere exploitatie van dit nog weinig bearbeide veld; elke bijdrage om de bijzondere, van de vaderlandsche verschillende, koloniale regtsinstellingen uit de geschiedenis en de tegenwoordige gesteldheid der koloniën te verklaren en deze daaraan, zoowel als aan de beginselen der regtswetenschap, te toetsen, mag voorzeker een nuttige en prijzenswaardige arbeid genoemd worden. Zoodanige bijdrage heeft Mr. J. G. ROCHUSSEN ons geleverd in zijne Akademische proeve; welke strekt tot opsporing en aanduiding der redenen, welke er den Nederlandsch-Indischen wetgever toe geleid hebben bij de zamenstelling van het O. I. Burg. Wetb. in sommige hoofdpunten (*in nonnullis capitibus praecipuis*) van het Ned. Burg. Wetb. af te wijken.

Alvorens over te gaan tot de behandeling van het eigenlijk onderwerp van zijn specimen achtte de schrijver het noodig in twee voorafgaande hoofdstukken (welke ik liever onder den titel van Inleiding vereenigd zoude hebben gezien) beknoptelijk te handelen: 1°. over den

regtstoestand der O. I. koloniën vóór de invoering der codificatie in 1848 (Cap. I, p. 3—12); 2°. over de wijze van samenstelling en invoering der codificatie (Cap. II, p. 12—21).

In de schets van den vroegeren regtstoestand onzer O. I. koloniën, de samenstelling der Oude Statuten van Batavia in 1842, hun langdurig gezag, de dikwijls herhaalde maar immer vruchteloze pogingen, om dit wetboek of liever deze verzameling van wetten, waaraan slechts een gedeelte van Java onderworpen was, door meer volledige, meer met de tijdsomstandigheden, en gedurende een tijdsverloop van twee eeuwen nieuw ontstane behoeften overeenstemmende, en meer algemeen werkende wetten of wetboeken te vervangen, heeft de schrijver meest gevolgd de bekende *Bijdrage tot de geschiedenis der Codificatie in Neerl. Indië* van Mr. MYER (*Ned. Jaarb.* III, p. 33 sqq., 428 sqq.). Hij vereenigt zich echter niet in alle deelen met het ongunstig oordeel over dezen regtstoestand, zoo door dezen schrijver als later door Mrs. A. DE PINTO en VAN DER LINDE in hunne inleiding tot het overzicht der Nederlandsch-Indische wetgeving (*Themis* IX, p. 189 sqq.) uitgebragt; en meent dat genoemde schrijvers de regering te hard zijn gevallen over de omstandigheid, dat na de bevrijding onzer koloniën van de Engelsche heerschappij nog jaren verloopèn zijn, eer dat er (behalve door de ordonnantiën op de regtspleging van 1839) eenige aanmerkelijke verandering in den ouden regtstoestand werd gebragt. Ik mag echter niet ontveinzen, dat mijn vriend ROCHUSSEN mij te dien aanzien volstrekt niet van de juistheid van zijn gevoelen heeft overtuigd. Hij acht het onregtvaardig van de koloniën reeds in vroegere tijden te eischen, wat door het moederland eerst in deze eeuw is verwezenlijkt, — eene volledige codificatie — en dat te meer, daar de regtstoestand van de

koloniën minder verward was dan die van het moederland, omdat men daar ten minste één wetboek (*saltem aliquem legum Codicem*) bezat; maar vergeet bij deze argumentatie: 1°. dat de regtstoestand der verschillende soevereine gewesten, waaruit onze Republiek was zamengesteld, ofschoon die eenheid missende, welke het weldadig gevolg is eener algemeene codificatie, toch zeker, al ware het alleen ten gevolge der echt wetenschappelijke behandeling van de verschillende regtsbronnen door zoovele uitstekende Nederlandsche regtsgeleerden; en hunne onvermoeide pogingen, om de hier en ginds verspreide wettelijke bepalingen zooveel mogelijk in verband te brengen en in één systematisch geheel te gielen (1), een veel meer ontwikkelde genoemd mag worden dan die, waarin onze O. I. koloniën zich vóór de invoering der codificatie bevonden, en zich thans ook nog, wat het strafregt aangaat, bevinden; 2°. dat de groote en onoverkomelijke hinderpaal, welke vóór de constitutie van 1798 in het moederland aan eene algemeene codificatie in den weg stond, zoovele *imperia in imperio*, als de eigene wetgevende magt der verschillende gewesten, om van steden en dorpen niet eens te spreken, daarstelden, in de O. I. koloniën aan één centraal gezag onderworpen niet bestond; 3°. dat de bewering, als of deze koloniën in de oude statuten van Batavia althans één algemeen verbindend wetboek bezaten, historisch onjuist is, daar deze statuten, wel verre van een algemeen koloniaal wetboek uit te maken, slechts kracht van wet hadden te Batavia, en een gedeelte van het eiland Java, dat tijdens hunne zamenvestelling tot

(1) Men bedenke slechts wat een DE GROOT, VOET, VAN LEEUWEN en VAN DER KEESSEL voor het Hollandsche en Zeeuwsche, een HUBER, voor het Friesche, een ARNTZENIUS en VAN DER MARCK voor het Groningsche regt gedaan hebben.

Batavia behoorde (1), gelijk door Mr. ROGHUSSEN zelf (Spec. p. 5) wordt vermeld. Met het oog nu op dezen ongelukkigen regtstoestand, waarin de O. I. koloniën uit de Engelsche heerschappij in onze handen teruggekeerd zich bevonden, een toestand door Mr. MYER in sprekende trekken geschetst, mag het zeker hooge bevreemding baren, dat er weder meer dan 30 jaren verlieden, eer daarin eenige verandering werd gebragt, en mag men zeker met dezen regtsgeleerde (2) vragen, waarom in afwachting der nieuwe Nederlandsche wetgeving, niet althans een gedeelte der destijds in Nederland vigerende (Fransche) wetgeving in de koloniën kon worden ingevoerd ter voorziening in de meest dringende behoeften?

Het tweede Hoofdstuk bevat, gelijk wij reeds vermeldden, een kort overzicht van de wijze van zamenstelling en invoering der codificatie in de O. I. Koloniën. Ik laat alle hulde wedervaren aan de zaakrijke beknoptheid van dit exposé, maar kan in het minst niet instemmen met de goedkeuring door den schrijver in dit Hoofdstuk (p. 19 en 20) geschonken aan het doel, dat men zich bij de zamenstelling der Indische wetgeving uitsluitend voor oogen schijnt gesteld te hebben, om, in het algemeen aannemende de deugdelijkheid der Nederlandsche wetgeving, zelfs hare grootste gebreken en incongruiteiten over te schrijven, en slechts veranderingen te brengen in die deelen van het regt, die uit hoofde der plaatselijke gesteldheid en aangelegenheden, aan wijziging en verandering behoefte hebben. Niemand zal ontkennen, dat de Indische wetgever het zich ten taak moest stellen de koloniale wetgeving, wat betreft de beginselen, die aan elk deel der positieve wetgeving

(1) Vg. MYER, t. a. p., p. 46; DE PINTO en VAN DER LINDEN, t. a. p., p. 133.

(2) t. a. p., p. 443.

ten grondslag liggen, zooveel mogelijk met die van het moederland in overeenstemming te brengen, maar *die gelijkheid* zoude niet verloren zijn gegaan door de verbetering en aanvulling van zoovele leemten en gebreken, welke eene tienjarige ondervinding in onze wetgeving had aangewezen, veel minder door de Indische wetboeken te zuiveren van zoovele fouten van redactie (om niet te zeggen taal- en stijlfouten), welke de Nederlandsche wetboeken maar al te zeer ontsieren (1). Dat er gedurende de tien jaren, welke er verliepen tusschen de invoering der Nederlandsche wetboeken in het Moederland, en hunne gewijzigde invoering in de O. I. koloniën, geen tijd of gelegenheid zou zijn geweest, deze aan zoodanige herziening onderwerpen, mag met reden worden betwijfeld.

In de drie volgende Hoofdstukken worden achtereenvolgens behandeld drie voornamde deelen van het burgerlijk regt, welke uit hoofde van bijzondere plaatselijke aangelegenheden vele punten van verschil opleveren met de bepalingen dienaangaande voorkomende in ons Burgerlijk Wetboek.

Hoofdst. III, (p. 20—35) handelt over ingezetenen en vreemdelingen. Dit onderwerp wordt niet, gelijk bij ons, behandeld in het Burgerlijk Wetboek, maar in de wet houdende Algemeene Bepalingen; omdat, gelijk de schrijver te regt schijnt op te merken (p. 23), de artikelen hierop betrekkelijk door deze hunne plaatsing zoo wel de burger- als staatsregtelijke bevoegdheid (over welke laatste geene bijzondere bepalingen in de Indi-

(1) Behalve op de door mijn vriend ROCHUSSEN bestredene autoriteiten, mag ik mij hier beroepen op het gezag van mijnen hooggeachten leermeester Mr. C. J. VAN ASSEN, in zijne *Vlugtige aanmerkingen op de Indische Wetboeken*. *Themis*, XI, p. 1 sqq.; en zijne: *Aanmerkingen op het Burg. Wetb.*, eod., XII, p. 164 sqq.

tsche wetgeving voorkomen) van ingezetenen en vreemdelingen regelen.

Twee onderscheidingen komen hier in aanmerking: 1°. die tusschen ingezetenen en vreemdelingen; art. 4, 5 A. B.; 2°. de verdeling der ingezetenen in Europeanen en daarmede gelijkgestelde personen en inlanders en daarmede gelijk gestelde personen. Met Europeanen werden gelijk gesteld alle inlandsche Christenen en Joden (1), met inlanders alle Arabieren, Mooren; Chineezeezen, en alle anderen, die Mahomedanen of Heidenen zijn; art. 7, 8 A. B.

Europeanen en daarmede gelijk gestelde personen zijn onderworpen aan de nieuwe burgerlijke wetgeving. Echter is in art. 10 den Gouverneur-Generaal de bevoegdheid toegekend ten aanzien van de Inlandsche Christenen tijdelijk zoodanige uitzonderingen op den regel van art. 9 te maken, als hij noodzakelijk zal oordeelen. Naar aanleiding dezer bepaling, is in art. 3 der bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving voorgeschreven, dat de regtstoestand der inlandsche Christenen voorloopig geheel op den ouden voet geregeld zal blijven.

De inlanders en daarmede gelijk gestelde personen blijven, behoudens hunne vrijwillige onderwerping aan de Europesche wettelijke bepalingen in den vorm bij art. 13 geregeld, in het algemeen onderworpen aan «derzelver godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, voor zoover die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid.» Art. 11 A. B. (2). De schrijver geeft zich (Spec. p. 28) veel moeite deze laatste bepaling tegen de aanvallen van

(1) DE PINTO en VAN DER LINDEN, *Themis*, IX, p. 362.

(2) In gevallen bij de inlandsche wetten niet voorzien moet de regter de algemeene beginselen van de Europesche wetgeving tot rigtsnoer nemen. Art. 4 Transitoire Bepalingen.

anderen (1) te verdedigen. Het is mogelijk, dat zij werkelijk hare regtvaardiging vindt aan de eene zijde in de onmogelijkheid om de inlanders te onderwerpen aan de voor een meer beschaafd volk berekende Europesche wetten, en aan de andere zijde in de noodzakelijkheid, om aan de inlandsche wetten en instellingen geen al te vrij spel te geven; maar het kan toch moeilijk ontkend worden, dat zij de keuze tusschen de inlandsche en Europesche wetten ter beslissing van gedingen eigenlijk geheel afhankelijk maakt van het geheel subjectieve oordeel des regters over hetgeen al of niet billijk en regtvaardig is, een beginsel, wat men er ook van zeggen moge, in de toepassing uiterst gevaarlijk.

Ten slotte van het eerste Hoofdstuk worden nog eenige belangrijke transitoire bepalingen (artt. 15, 16, 40), betrekking hebbende op de regtsbevoegdheid van de verschillende door de wet erkende soorten van personen behandeld. De *ratio legis* dezer bepalingen, welke bij den eersten oogopslag niet duidelijk in het oog valt, schijnt door den schrijver zeer juist verklaard.

Hoofdst. IV (p. 36—50) handelt over de voogdij. Het ligt (zegt de schrijver in het begin van dit Hoofdst. p. 36) in den aard der Indische maatschappij, dat de Europeanen daar in den regel niet den vasten zetel van hun vermogen gevestigd hebben, maar allen bijna, na een korter of langer verblijf, naar het moederland terugkeeren (2). Van daar waarschijnlijk de slotbepaling van art. 355, waarbij aan den langstlevende der ouders de bevoegdheid wordt toegekend aan den benoemden voogd de magt van substitutie en subrogatie te verleen (spec. p. 47); van daar eenige bijzondere uit de locale gesteldheid verklaarbare bepalingen, over de zekerheidstelling der voogden, bij welke de weeskamers eene groote rol spe-

(1) DE PINTO en VAN DER LINDEN; Themis II, II, p. 363 en 364.

(2) Ibidem, p. 528.

len (artt. 335 sqq. I. B. W., artt. 17 sqq. Trans. Bep.; spec. p. 42—46); van daar de geheel speciale voorschriften, over de toeziende voogdij (artt. 366—595, I. B. W.), welke niet gelijk bij ons aan bijzondere door den kantonregter benoemde personen (art. 422 B. W.), maar aan vaste collegiën (de weeskamers) wordt opgedragen, zonder dat het zelfs aan de ouders vrijstaat hunne bemoeijingen te dien aanzien te wijzigen of uit te sluiten (art. 418, I. B. W.; spec. p. 38); van daar eindelijk de laatste afdeling van den vijftienden titel (*van minderjarigheid en voogdij*), handelende: *van de weeskamers*. Deze onderscheidene van onze burgerlijke wetgeving afwijkende bepalingen worden door den schrijver in het vierde Hoofdstuk van zijn Specimen kort en duidelijk uit een gezet, en uit de redenen, welke er aanleiding toe gaven, de *ratio legis*, verklaard. Zoo ik mij eene opmerking mag veroorloven dan is het deze, dat eenige nadere historische bijzonderheden over de vestiging en vroegere inrigting der ook in onze O. I. kolonien reeds overoude weeskamers (een onderwerp, p. 39 en 40 in het voorbijgaan aangeroord) hier niet misplaatst zouden zijn geweest.

Het vijfde Hoofdstuk (p. 51—61) heeft tot opschrift: *de modis transferendi domini rerum immobilium secundum codicem civilem Indo-Neerlandicum*. Men vindt hier echter niet alleenlijk gehandeld over de wijze van eigendoms-overdracht van onroerende goederen, maar ook over het verleenen en inschrijven van hypotheek op zoodanige goederen. Beide onderwerpen waren voor de invoering der nieuwe wetgeving uitsluitend geregeld door eene ordonnantie van den 21 April 1834 (*Stbl.* n°. 27); de bepalingen nu dienaangaande voorkomende in het Burgerlijk Wetboek zullen, ingevolge art. 24 der meermalen vermelde transitoire bepalingen, *voorloopig* buiten werking blijven; de thans aangaande die onderwerpen bestaande verordeningen blijven voor-

loopig in stand, de acten van eigendoms-overdragt en die waarbij hypotheek wordt verleend, alsmede de wijze van inschrijving moeten geschieden in den vorm voorgeschreven bij het besluit van 1834, en eindelijk vindt men in artt. 26--39 der transitoire bepalingen de noodige voorzieningen om de voorloopig gehandhaafde wettelijke voorschriften met die van het Burgerlijk Wetboek in overeenstemming te brengen.

Na het gewigt van het onderwerp te hebben geschetst en kortelijk den inhoud te hebben nagegaan van de grootendeels nog regtsgeldige ordonnantie van 1834 (Spec. p. 51—56), vermeldt de schrijver in het laatste gedeelte van dit Hoofdstuk: 1°. hoe voorloopig de eigendoms-voordragt plaats heeft van onroerende goederen (p. 57 en 58); 2°. hoe voorloopig hypotheeken worden gevestigd en te niet gedaan (p. 58, 59 en 60.)

De Indische wetgever heeft meer dan de onze willen waken tegen onzekerheid van eigendom, omdat deze in den min ontwikkelden regtstoestand der koloniën meer dan bij ons is te vreezen. Van daar dat zoowel volgens het besluit van 1834 als volgens art. 617 I. B. W., zoo min eigendoms-overdragt, als hypothecair verband, mogelijk is dan krachtens eene acte in authentieken vorm verleden. De eigenlijke levering geschiedt door het openbaar maken der acte, in den vorm bij art. 620 voorgeschreven, welk artikel mede in acht moet worden genomen bij de vestiging van zakelijke regten, maar die vorm wordt voorloopig, gelijk wij reeds opmerkten, niet geregeld ingevolge de voorschriften van het B. W., maar overeenkomstig de bepalingen der ordonnantie van 1834.

Het hypothekaire stelsel wordt door Mr. ROCHUSSEN in weinige bladzijden, wel op wat al te beknopte wijze, afgehandeld. Vooral verwonderde het mij hier volstrekt geene melding gemaakt te vinden van enige zeer belangrijke van ons burgerlijk regt geheel afwijkende bepalingen.

welker klaarblijkelijke strekking is het stelsel van publiciteit nog verder dan in onze wetgeving door te voeren. Ik bedoel vooral art. 495, waarbij bepaald is dat (hypotheekaire) inschrijving te niet gaat, door hare doorhaling in de registers; art. 472; «de verkoop, cessie en toedeeling eener hypotheekaire schuld kunnen alleen bij *authentieke akte* geschieden;» en art. 1185, bepallende, dat voor de inschrijving behalve twee bordellen (art. 1231 N. B. W.) een authentiek afschrift der akte van hypotheekstelling aan den hypotheekbewaarder moet worden ter hand gesteld. Ook de laatste afdeling van den titel over hypotheek, handelende van *de ambtenaren belast met bewaring der hypotheek*, enz., had, als geheel vreemd aan ons Burg. Wetb., wel eene bijzondere vermelding verdiend (1). Eindelijk had in dit hoofdstuk wel eene plaats ingeruimd mogen worden aan de verklaring en toelichting der artt. 621—624 B. W., ten doel hebbende, ter bevordering der zekerheid van eigendom, aan elk bezitter van onroerende goederen den weg open te stellen door eene *judicis sententia declaratoria* zijn eigendomsrecht te zien uitgewezen (2).

Na alzoo in het derde, vierde en vijfde hoofdstuk, de drie onderwerpen, die het meest doorgaande verschil met onze burgerlijke wetgeving opleveren, behandeld te hebben, stipt de Schrijver in het laatste hoofdstuk (Cap. VI, p. 62—71) nog eenige verschilpunten aan van meer ondergeschikten aard, en treedt ook bij deze telkens in eene korte ontwikkeling der *ratio differentiae*, doorgaans uit de locale gesteldheid en inrigtingen verklaarbaar. Eene dorre opsomming der verschillende hier behandelde onderwerpen zoude weinig nut hebben, en tot

(1) Vg. over deze verschillende bepalingen: DE PINTO EN VAN DER LINDEN, t. a. p.; p. 548—554.

(2) Ibidem. p. 541—548.

bijzondere aanmerkingen of beschouwingen geeft dit hoofdstuk mij geene aanleiding.

Ik meen dus hier dit verslag te kunnen eindigen met de betuiging, dat, naar het mij voorkomt, de dissertatie van Mr. ROCHUSSEN, al mogt hier en daar eenige meerdere uitwerking wenschelijk zijn geweest, toch over het geheel eene belangrijke bijdrage tot de kennis der nieuwe Indische wetgeving genoemd mag worden.

A. A. DE PINTO.

J. C. RASCH. — *Specimen ad art. 152 et 153 Cod. de re Jud. in causis civilibus.* — L. B., 1853. 27 pag. in 8°.

De artt. 152 en 153 handelen over de *cautio iudicatum solvi*, die dan ook het onderwerp uitmaakt van deze verhandeling.

In drie hoofdstukken wordt gehandeld over den aard der zekerheid, en over de schade-vergoeding daaronder te begrijpen; — over de wijze waarop en den tijd wanneer zij kan gevonden worden; — en eindelijk over de vraag: door wien, van wien en in welke zaken de zekerheid kan worden gevraagd.

De schrijver heeft in deze drie hoofdstukken zorgvuldig verzameld en beknopt behandeld de meest belangrijke der vele vragen, waartoe de beide artikelen aanleiding geven. Nieuwe beschouwingen heb ik daarin niet gevonden. Maar de oplossing schijnt mij doorgaans bevreemdigend.

A. D. P.

Themis, D. XIV, 2e St, [1853].

Amice Confrère!

De redactie van het tijdschrift, waaraan mijn vorig schrijven door u was medegeedeeld, heeft, naar ik bespeurde, daaruit aanleiding genomen, om, even als men dit tegenwoordig op de beurs en aan de hoeken der straten ziet, zoo ook in Themis-tempel eene brievenbus te plaatsen. Wat mij betreft, ik verlang niets liever dan om langs dien weg ook eens een antwoord te ontvangen, al mogten er onder de confrères zijn, die zulk een nieuwerwetsch ding op die plaats met den ernstigen stijl van het gebouw in strijd achtten.

Nadat ik U het laatst geschreven heb, is er nog een specimen van regterlijke organisatie uitgegeven, doch het is thans zelfs niet tot de defensie gekomen. We krijgen zoo langzamerhand eene interessante collectie van ministeriële ontwerpen, die, met hetgeen er over ieder afzonderlijk geschreven en gezegd werd, zooveel keus geeft, dat het allengs moeilijk wordt wat nieuws uit te vinden. Aan den anderen kant levert dit ook weder een gemak op, waarvan de vorige Excellentie wist te profiteren, door bij de toelichting van het ontwerp naar het vroeger verhandelde te verwijzen. Wat den inhoud van die voordragt betreft, zoo voel ik mij weinig opgewekt om over doodgeborenen eene lijkrede te houden. Derhalve: transeat cum ceteris!

Zullen wij nu spoedig weder eene andere editie van wege den tegenwoordigen minister ontvangen? Ik zou haast in bedenking geven ons thans wat beter aan de Grondwet te houden, waarbij uitdrukkelijk verboden is ons op dit oogenblik nog een ontwerp aan te bieden. Immers volgens het 5de der additionele artikelen wordt onder anderen het ontwerp van wet betreffende de nieuwe

regterlijke inrigting «zoo mogelijk in dezelfde zitting, «in allen geval niet later dan in de daarop volgende, «voorgesteld.» En dan durfde men nog in de considerans der wet schrijven «ter voldoening aan de bepaling van het 5de additionele artikel der Grondwet!» De ambitie tot organiseren moest wel sterk zijn.

Het groote struikelblok van alle die ontwerpen schijnt inderdaad, dat men zich in een ander opzigt niet letterlijk genoeg aan de Grondwet gehouden heeft. Er wordt daarbij niet voorgeschreven eene wet op de zamenstelling der regterlijke magt en het beleid der Justitie; maar, luidens artikel 146, enkel een Wetboek van de zamenstelling der regterlijke magt, of, gelijk bovengenoemd additioneel artikel zegt, op de regterlijke inrigting. Alle die ontwerpen, op het voetspoor van ons tegenwoordig wetboek, regelen twee verschillende zeer goed af te scheiden onderwerpen, hetgeen de tweevoudige benaming reeds aanduidt. Het eerste betreft het personeel, het aantal, de soort, de plaats enz. der regterlijke collegien, dat is, zooals Rossi zich uitdrukte, *la machine en repos*. Alleen hier komt de financiële zijde van het organisatiewerk voor, en zoo de rekenmeesters bezuinigen kunnen, zal het hierop aankomen. Het tweede onderwerp daarentegen, het beleid der Justitie, betreft den werkkring, de regtmagt dier collegien. Men zou dit kunnen noemen *la machine en action*. Dit laatste regelt, tot wiens competentie eene vordering behoort, of zij aan hooger beroep, of cassatie zal onderworpen zijn, voor wien en hoe, in eerste of tweede instantie, iedere soort van misdrijven beregt moet worden, enz. Zeer veel daarvan kon even goed in de Wetboeken van Regtsvordering of Strafvordering worden opgenomen, terwijl de geldquaestie hier geheel misplaatst is, en er alleen uit een juridisch oogpunt moet beslist worden.

Door aldus twee afzonderlijke wetten voor te dragen, zou men, naar het mij althans voorkomt, veel verwarring kunnen voorkomen. Wanneer de Juristen vooraf tot een besluit kwamen, omtrent datgene, waarbij evenmin persoonlijke of plaatselijke, als algemeene materiele belangen direct in het spel zijn, dat is, op welke wijze de regtsbedeeling geschieden zal, kon men bij eene volgende wet het gemakkelijker eens worden, door wie en waar zij zou worden uitgeoefend.

Wanneer men zich herinnert al hetgeen er hier te lande in de laatste jaren over een en ander gesproken is, mogt men verwachten, dat de wetenschap er meer bij gewonnen had. Inderdaad zijn de meeste brochures, met het ontwerp waarop zij betrekking hadden, in vergetelheid geraakt. De reden hiervan schijnt grootendeels daarin te zoeken, dat een ieder zijne denkbeelden van organiseren naast of tegenover die des ministers wilde plaatsen, en aldus verplicht was alle vraagstukken aan te voeren, in plaats van een enkel daarvan tot meer wetenschappelijk onderzoek uit te kiezen. Door die vlugtige behandeling van ieder afzonderlijk onderdeel werd ook in den regel verzuimd om de proefnemingen en resultaten van het buitenland ter toetse te brengen, terwijl het toch bekend is hoe tegenwoordig in geheel Europa, en voornamelijk in Duitschland, eene organisatie der regterlijke magt met eene betere regeling der regtspleging, zoowel in het burgerlijke als in het strafregtelijke aan de orde van den dag is. Men raadplege slechts de overzichten daarvan in vele buitenlandsche tijdschriften, vooral die van MITTERMAIER.

Hetgeen elders bevonden werd aan de vereischten eener goede regtspleging te beantwoorden, kan daartoe in den regel ook hier bevorderlijk zijn, en dit is inzonderheid het geval, terwijl de Fransche regtsinstellingen allengs meer algemeen tot voorbeeld worden aangenomen, met

de verbeteringen welke ondervinding en wetenschap sedert aan de hand deden. Zoo is er ook onlangs in België bij Koninklijk besluit eene commissie benoemd « chargée de réviser, refondre et compléter les dispositions législatives et réglementaires sur l'organisation judiciaire. »

Bij de onverschilligheid, welke vele juristen hier te lande aan den dag leggen, omtrent hetgeen er bij vreemde wetgevingen omgaat, maakt echter een onderwerp uitzondering. Ik bedoel het Wisselregt. En als een bewijs daarvan mag ik aanmerken, dat niet enkel de aandacht van het regtsgeleerd publiek daarop herhaaldelijk gevestigd werd, maar dat men het zelfs onlangs in *de Gids* noodig achtte om eenen grooteren kring daarmee bekend te maken. De meesten zijn het eens, dat onze wetgeving hier van een ander beginsel, of liever van geen eigenlijk beginsel, uitgaat. En daar eene gewenschte omwerking nog wel lang tot de *pia vota* behooren zal, zie ik inmiddels bij de toepassing van vele bepalingen eenen strijd te ontmoet tusschen de oude en nieuwe leer, waarbij vooral de regtszekerheid niet winnen zal. Het ging met het wisselregt even als met vele menschen, die aanzienlijk geworden ook aanzienlijke voorouders hebben moesten. Zoo heeft men dit leerstuk verknoeid door tot eene aloude herkomst in het Romeinsche regt te willen opklimmen. Het is te wenschen dat men zich in het vervolg daarvoor hoeden zal, en terwijl het bekend is, dat de *literarum obligatio* der Romeinen het meest met de nieuwere beginselen overeenkomt, beveel ik U zeer aan om met het laatste geschrift van EINHERT kennis te maken, waarin ook de vele punten van verschil zeer duidelijk worden uiteengezet. De titel daarvan is: *Ueber das Wesen und die Form des Literal- contracts wie dieser zur Zeit der Justinianeischen Gesetzgebung ausgebildet gewesen und Vergleichung desselben mit dem Wechsel.*

Voor ons, die nog steeds onder den Code Pénal leven, is het zeer belangrijk op de hoogte te blijven van hetgeen daarmede in Frankrijk voorvalt. Ik behoef niet te herinneren, dat reeds twintig jaren geleden, ofschoon dan ook geene geheele, toch eene zeer belangrijke wijziging van den Code is ingevoerd. Reeds lang was men daar, even als hier te lande, tot de overtuiging gekomen, dat vele strafbepalingen veel te streng zijn. Men had ook wel reeds eene menigte andere gebreken in dat wetboek opgemerkt; maar, gelijk de minister zeide, en *experientia docti* moeten wij daar wel ja en amen op zeggen, « on ne saurait se dissimuler qu'en s'imposant *l'immense tâche* de réviser les « 484 articles du Code Pénal et des lois accessoires on « risquerait de *retarder* des améliorations, dont la plu- « part présentent un caractère *d'urgence* incontestable. « On a donc préféré de pourvoir *au plus pressé*.” Van daar slechts eene verzachting der meest voorkomende straffen. Doch welke zijn de uitkomsten dier verandering geweest? Op het eind van het vorige jaar heeft de Minister van Justitie bij de geregtelijke statistiek der strafzaken een overzicht gevoegd van de laatste vijf-en-twintig jaren, 1826—1850, en met ontzetting heeft men daaruit ontwaard, dat het jaarlijksche aantal misdrijven in dat tijdsverloop bijna verdubbeld was. Zoo leest men daar onder anderen: « Le nombre moyen annuel « des plaintes et dénonciations reçues par le ministère « public, nombre qui de 1826 à 1830 n'était que de « 144,181, s'est élevé de 1846 à 1850 à 225,982. Ainsi « depuis 1825 les assassinats ont augmenté de 23 pour 100, « les infanticides de 55 pour 100, les parricides ont « presque doublé, les avortemens se sont accrus dans la « proportion de près de 175 pour 100, les viols et attentats « à la pudeur, notamment sur des enfans de moins de seize « ans, ont presque triplé.” Het cijfer der recidivisten was

« evenzeer klimmende. In 1830 telde men	5,670
» 1840 » »	15,980
» 1845 » »	17,060
» 1850 » »	26,223.

Deze verschrikkelijke bevinding, op onwederlegbare wijze door getallen gestaafd, heeft aan alle deskundigen, en aan het Gouvernement inzonderheid, het onhoudbare van den tegenwoordigen toestand doen inzien, en reeds vele middelen werden voorgeslagen om zonder verwij daarin te gemoet te komen. Het is echter opmerkelijk, dat, omtrent de eigenlijke oorzaak dier vermeerdering van misdrijven, de Regering en de meeste juristen niet enkel in meening verschillen, maar van geheel tegenovergestelde beginselen uitgaan. De Regering zoekt de fout in de Strafvordering, de juristen in de Strafwet. De laatsten vorderen, gelijk zij zich uitdrukken « le raffermissement du système répressif. » « S'il est vrai, » zegt bij voorbeeld BONNEVILLE in de *Gazette des Tribunaux* van 11 Mei 11., « que le nombre « des infractions et celui des récidives aient doublé, « n'en faut-il pas logiquement conclure que le système « répressif est de moitié trop faible? Que conséquem- « ment, pour lui rendre son efficacité normale, il faut, « suivant l'expressive locution de Domat, *aigrir* les pei- « nes, ou, pour parler plus exactement, *doubler* le ressort « de la loi pénale? »

De Regering daarentegen droeg om dezelfde redenen eene wet op de Jury voor, volgens welke, tot iedere schuldig-verklaring, de beslissing der enkele meerderheid van *twaalf* gezworenen voldoende zijn zou, in plaats van de *acht* stemmen tegen *vier*, die volgens de in werking zijnde wet gevorderd werden. Ofschoon de verbeteringen in de keuze der gezworenen, bij dezelfde gelegenheid voorgesteld, algemeen bijval vonden, troffen de bepalingen omtrent het vereischte getal stemmen van

alle kanten afkeuring; en de verdediging daarvoor in de memorie van toelichting aangevoerd, dat namelijk de enkele meerderheid de regelen der strenge logica voor zich heeft en dagelijks op de gewichtigste staatsbelangen en bij burgerlijke en correctionnelle vonnissen wordt toegepast, kan, volgens bevoegde beoordeelaars, zoo als de jury wordt zamengesteld en bij de beslissingen welke zij te geven heeft, daar niet opgaan. En waarlijk hij, die de werking dier instelling in Frankrijk nagaat, zal zoodanige uitspraak gereedelijk bevestigen. Ik behoef slechts op een geval te wijzen dat zich pas te Parijs heeft voorgedaan, waarin een beschuldigde, volgens de beslissing der gezworenen, de misdaad met geleider lage (*guet à pens*) begaan en daarbij nogtans zonder voorbedachten rade zou gehandeld hebben. En moge nu een enkel voorbeeld nog geen afdoend bewijs tegen de instelling zelve opleveren, de onophoudelijke wets-veranderingen omtrent de wijze waarop zij werken moet, toonen genoegzaam aan, dat de ondervinding nog geene middelen aan de hand heeft gedaan om deze regtspraak aan de gestelde eischen te doen beantwoorden. Tien malen in de laatste zestig jaren werden de voorschriften, hoe de jury over schuld of onschuld stemmen zou, geheel veranderd. «*Dix fois,*» zeide teregt een Fransch jurist, «*la formule légale de la conviction judiciaire a passé par tous les caprices du chiffre! Ce qui était un jour la vérité, cette vérité irrévocable et suprême qui se manifeste par une condamnation, ne l'était plus la veille, et ne l'était plus le lendemain.*»

Om echter tot de eigenlijke oorzaak der bovengemelde vermeerdering van misdaden in Frankrijk terug te keeren. Ik zou zeggen: de waarheid ligt hier eenigzins in het midden. Dat de opgelegde straffen in den regel niet aan het doel schijnen beantwoord te hebben, valt zeker niet te ontkennen, en ook mij komt het voor, dat de

aangeduide vermeerdering van misdrijven niet zoo zeer aan verkeerde vrijspraken, als wel aan veroordeelingen tot ongenoegzame straffen te wijten is. Doch aan den anderen kant zouden de wijzigingen in den Code Pénal geenszins door zulke ongunstige uitkomsten gevolgd zijn, indien de toepassing daarvan niet geheel ijdel ware gemaakt door de bepaling welke art. 463 verving, en waarbij het ongelukkige stelsel der *circonstances atténuantes* werd ingevoerd. Het misbruik door de jury van die bevoegdheid gemaakt, zeventig keeren op de honderd veroordeelingen, heeft eenen volkomen willekeurigen toestand in de verhouding der straffen te weeg gebracht, en aan de bepalingen, daaromtrent in de wet vastgesteld, alle werking ontnomen. Dergelijke bevoegdheid, ook bij ons door het besluit van 11 December 1813 eenigermate ingevoerd, moge onvermijdelijk zijn om de al te harde strafbepalingen in den Code Pénal van 1810 vervat voorloopig te temperen, — terwijl bij ons *regters* oordeelen, moge daaruit nog niet te groote verwarring ontstaan zijn, — in Frankrijk, waar de Code Pénal reeds zoo aanmerkelijk gewijzigd is, en gezworenen regt spreken, was zij onnoodig, en moest zij zelfs uitkomsten opleveren, die thans allen met schrik vervuld hebben.

De regtsgeleerde litteratuur heeft in de laatste drie maanden weinig belangrijks opgeleverd. Van hetgeen hier te lande uitgekomen is, heb ik slechts een enkel werk te vermelden, dat echter merkwaardig genoeg is om voor vele anderen in de plaats te treden. De *Nederduitsche Regtsoudheden* van Dr. NOORDEWIER hebben mij evenzeer verrast als een' ander veel meer bevoegd beoordeelaar in het laatste nummer der *Letterbode*. Zij mogen eene belangrijke aanwinst genoemd worden voor de wetenschappelijke beoefening van het oude Vaderlandsche regt, en de verplichtingen, die wij juristen daarvoor aan iemand hebben, die niet eigenlijk tot het vak behoort,

herinnerden mij aan hetgeen onze litteratoren wel eens meer, bij voorbeeld REITZ, die ook rector was, voor de *jura* geleverd hebben. Voor de lectuur zal het boek velen tegenvallen, maar het moet bestudeerd worden. Het bekende werk van GRIMM is doorlopend tot grondslag gebezigd, zoo als de Schrijver zelf mededeelt; doch voor het gebruik van zijn werk ware het wenschelijk geweest, dat in den regel ook aangeduid ware wat al of niet van GRIMM is overgenomen. Op het standpunt des Schrijvers kon het wel niet anders, dan dat, gelijk Prof. DE WAL reeds aanmerkte, de gebezigde litteratuur niet volledig zijn zou. Bij een onderwerp als het hier behandelde zijn echter zeer weinigen in de gelegenheid om aan dat vereischte te beantwoorden. Veel is zelfs nog onbekend, en niet enkel is dit hier het geval, maar zelfs elders waar reeds oneindig meer aan de oude regts-geschiedenis geleverd werd. Dit bleek mij uit een belangrijk onlangs te Parijs uitgekomen werk van KOENIGSWARTER over de regtsbronnen en regtsgeleerde geschriften in Frankrijk tot aan de vijftiende eeuw.

Voor den tegenwoordigen tijd maak ik u bekend met een Tijdschrift, waarvan het eerste nummer dezer dagen uitkwam onder den titel: *Revue bibliographique et critique de droit français et étranger, par une société de jurisconsultes et de savants sous la direction de M. C. GINOUILHAC*. Iedere jaargang van zes nummers zal te Parijs slechts 3 francs kosten. Zeker het goedkoopste tijdschrift. De gehalte zal uit het vervolg blijken.

Na de herhaalde opmerkzaamheid, die onlangs hier te lande aan het leerstuk der *subrogatie* is ten deel gevallen, is er weder eene nieuwe monographie daarover in Frankrijk verschenen van eenen advocaat GAUTHIER, getiteld: *Traité de la subrogation de personnes ou du payement avec subrogation*. Het wordt zeer gunstig door PAILLIET in de *Gazette des Tribunaux* aangekondigd.

Nog vestig ik de aandacht op een Duitsch werk in dit jaar door den bekenden uitgever der *Gerichtssaal* aangevangen, en hoewel meer bijzonder met het oog op Duitschland ondernomen, toch ook van zeer veel belang voor de algemeene beoefening van het strafregt. Het is het *Criminal Lexikon, nach den neuesten Stande der Gesetzgebung in Deutschland, bearbeitet von Dr. L. HAGEMANN*. Het werk, bij afleveringen uitkomende, zal reeds in het volgende jaar compleet zijn.

Ik wil eindigen met u eene bijzonderheid mede te deelen, welke, als zij meer algemeen werd, sommige confrères te stade zou komen. Mijne kennis der *medicina forensis* is dezer dagen weder vermeerderd door de ontdekking eener nieuwe categorie van krankzinnigheid, in Frankrijk bestempeld met den naam van *manie processive*. Het bestaan daarvan werd dezer dagen aangenomen in eene zaak, waarbij het testament van zekeren CANNET DES AULNOIS wegens krankzinnigheid bestreden werd. De man had zijn geheele leven niets anders gedaan dan gedingen te voeren over de ongerijmdste beweringen, en wanneer hij dan in een arrest las « La Cour, *faisant droit* sur l'appel de C. d. A. » bleef hij steeds beweren de zaak gewonnen te hebben, al volgde er ook op het einde: « Déclare C. d. A. non recevable ou mal fondé. » Bij zijn testament had hij eenen deurwaarder en eenen griffier tot executeurs aangesteld, ten einde wel zorg te dragen dat geen aanhangig geding geschorst wierd; doch het testament werd vernietigd, misschien wel om de stichtelijke bewoordingen waarmede het, als volgt, aanving: « Ayant des constipations qui m'inquiètent, « je me décide à faire le testament que voici. » Dat was met regt, zoo als de Romeinen zeiden, *propter mortis suspicionem, si quid humanitus contingeret!*

Voor heden vale!

tl.

A Mei 1853.

PAULUS.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Sedert den aanvang dezes jaars heeft de *Académie des sciences morales et politiques*, te Parijs, de uitgave van hare verhandelingen en berigten in maandelijksche afleveringen doen bewerkstelligen. Die afleveringen maken in het jaar vier lijvige boekdeelen uit, waarvan de prijs zeer matig is gesteld. Men vindt in de vier eerste afleveringen dezes jaars hoogstbelangrijke stukken over verschillende onderwerpen, waarvan wij hier slechts zullen aanteekenen: de *Communications et discussion sur l'objet et les limites de l'économie publique*, door de heeren DENOYER, COUSIN, BLANQUI en MICHEL CHEVALIER; — het verslag van het bekende werk van den heer HAUTEFEDILLE, over de *regten en pligten van onzijdigen, in geval van zeekrijg*, door den heer DUPIN; — dat over het werk van den Engelschen schrijver CORNWALL LEWIS, *over den invloed van het gezag in zaken van gevoelens*, door den heer GUSTAVE DE BEAUMONT, en vele andere, die door de gelijkheid van onderzoek en fraaiheid van stijl uitmunten.

Men vindt er ook verscheiden zeer belangrijke stukken in over strafwetgeving en daaraan verwante vraagstukken.

Zoo leest men er een uitvoerig rapport van den heer BERENGER, *sur la répression pénale, ses formes et ses effets*, waarin als slotsom nopens Engeland en in 't algemeen gezegd wordt:

«Vous voyez, Messieurs, combien est grande la difficulté de concilier deux intérêts si contraires, celui de la colonie et celui de la métropole. Les Anglais y sont-ils parvenus? Il faut remarquer que leur situation est exceptionnelle, qu'elle leur offre des avantages que nul autre peuple n'a au même degré; et cependant vous avez vu par quels essais infructueux, dispendieux et successivement abandonnés, ils ont passé, pour arriver au système qu'ils ont adopté en dernier lieu.

Il est certain que, dans celui-ci, la transportation, par l'effet des précautions dont elle est entourée et des épreuves dont on la fait précéder, perd quelques-uns de ses effets les plus fâcheux, en même temps qu'elle produit plus que tout autre l'amendement du coupable.

Et, cependant, ceux qui ont concouru à l'établissement de ce système ne se sont pas dissimulé la difficulté de faire une bonne législation pénale, et l'insuffisance des meilleurs moyens pour y parvenir.

Les uns, disait l'un des hommes qui se sont le plus dévoués à cette grande oeuvre sociale, le colonel Jebb que j'ai si souvent cité, les uns présenteront, comme caractère principal et prédominant de tout système de répression, le châtement; les autres, la réformation du coupable. Quelques-uns soutiendront les fers et l'esclavage; d'autres, une instruction bienveillante et soutenue. Entre les extrêmes, le plus sage paraît être d'éviter toutes ces théories et de s'attacher à la seule expérience.

Quelque marche que l'on adopte après tout, on n'aura que le choix entre plusieurs maux. Si cependant on peut éviter les maux palpables, si on combat les plus importants à mesure qu'ils naissent, on peut raisonnablement se flatter d'obtenir des résultats plus favorables que ceux qu'on a eus jusqu'ici.

L'Angleterre, pour arriver au système auquel elle s'est arrêtée, entre plusieurs maux, a donc choisi celui qui lui a paru le moins grand; mais vous remarquerez que si la facilité, pour elle, d'avoir un lieu où elle puisse conduire ses condamnés après amélioration préalable lui échappe, ce qui, dans un avenir plus ou moins éloigné, ne peut manquer d'arriver, son gouvernement se verra obligé de recourir à de nouveaux expédients pour remplacer ce dernier degré de son système de répression.

De tout ce qui précède, Messieurs, il résulte que, pour obtenir sa sécurité intérieure, chaque nation doit étudier constamment et avec soin ses ressources, le caractère des habitants, leurs mœurs, leur degré de civilisation et de lumières, afin de faire concourir à la répression pénale et à la régénération des condamnés tous les moyens matériels et moraux dont elle peut disposer.»

In Frankrijk blijft het vraagstuk der deportatie en het penitentiairstelsel, steeds aan de orde van den dag, en wordt het in zeer uiteenloopenden geest behandeld. Deoorzaak daarvan is veelal gelegen in de vermeerdering van de misdaden en vooral de herhalingen daarvan, waarover eenige uitkomsten zijn medegedeeld o. a. in den brief van onzen geachten correspondent PAULUS, hiervoren. Al toegegeven, hetgeen deswege in der tijd is opgemerkt, dat die vermeerdering niet zoo gaaf als eene verslimming van het karakter der bevolking kan worden aangenomen, omdat de vermeerdering van cijfers ook een gevolg is van eene betere opname, van eene juistere statistiek, zoo is er toch zoo veel uit op te maken, dat er zeker geene merkbare vermindering van misdaden en recidivisten in Frankrijk plaats grijpt, gelijk, in menig opzigt, in de jongste jaren in Groot-Brittannië zigthaar is geweest, waarschijnlijk ten gevolge van het matigheidstelsel, van de talrijke landverhuizingen, van het ophouden der onrust in Ierland, en in 't algemeen van de meerdere welvaart, in gansch het land door de bekende hervormingen in de wetgeving op den handel en de scheepvaart veroorzaakt.

Om tot Frankrijk terug te keeren, de heer LELUT heeft, in eene zitting van de *Acad. des sciences morales et politiques*, in Januarij jl., twee uitgewerkte verhandelingen voorgedragen, als: 1°. *sur la peine de la déportation appliquée aux peines et aux délits de droit commun* en 2°. *considérations sur l'emprisonnement cellulaire*. Beide stukken komen in de uitgegeven verhandelingen voor. De heer LELUT verklaart zich tegen de vestiging van koloniën van deportatie, die, naar het voorbeeld van Engeland geleerd had, aan groote bezwaren

onderworpen zijn en om de vijftig of zestig jaren verlegd moeten worden; de heer LELUT staat daarentegen de cellulaire gevangenis voor, zoowel als waarborg voor de maatschappij als tot verbetering der verordeelden.

In den loop der twee volgende maanden, hebben deze verhandelingen het onderwerp van belangrijke discussiën in de genoemde académie uitgemaakt, gevoerd door de heeren LEON FAUCHER en CH. LUCAS, alsmede door Lord BROUGHAM.

Eerstgemelde bestrijdt de slotsommen van den heer LELUT; de heer L. FAUCHER meent, dat de deportatie van straffelingen naar Australië altoos de kiemen gelegd heeft van de kolonisatie, die zich thans onder gunstige omstandigheden uitbreidt; dat de deportatie nog beter zou gewerkt hebben, indien men van 1787 tot 1842 een doeltreffender stelsel had gevolgd, dan dat op eene soort van slavernij uitliep. Hij beriep zich op de vermindering in de misdaden, welke in de jongste tien jaren in Groot Brittanje blijkbaar is, en welke juist met die verbeteringen in het deportatie-stelsel gelijken tred houdt.

Men zag hier dus twee uiterste gevoelens, dat van den heer LELUT, die alle toevlugt tot de deportatie afsluit, en dat van den heer L. FAUCHER, die er integendeel de zeer ruime en bestendige toepassing van verlangt.

De heer CH. LEZAC stond een gevoelen voor, tusschen beide in; hij wilde de deportatie bij wijze van overgang tot een beter strafstelsel.

« Il n'existe aucun système pénitentiaire (zegt hij o. a.) qui puisse offrir à un pays des avantages équivalents à ceux qu'il obtiendrait, en se débarrassant de ses condamnés, par le fait de leur transportation. Le meilleur système pénitentiaire ne saurait jamais que diminuer le nombre des récidives, tandis que la déportation est la suppression matérielle de la récidive même, pour le pays qui se trouve ainsi affranchi du retour des malfaiteurs. Aussi, je désirerais très-sincèrement pouvoir devenir le partisan convaincu de l'établissement permanent de la déportation; mais je ne puis en conseiller l'adoption par deux ordres de motifs que je vais développer successivement: d'abord, parce que je n'entrevois par la solution des difficultés et des complications qu'entraîneraient l'établissement permanent de la déportation; et ensuite, parce que en interrogeant les comptes-rendus de la justice criminelle, je ne vois pas, dans le mouvement de la criminalité et de la récidive, cette situation alarmante qui devrait déterminer notre pays à bouleverser tout le code pénal et tout l'ensemble de nos établissements de détention, qui ont déjà coûté tant et tant de millions, pour recommencer à nouveau, et recourir à la mesure extrême d'un système général et permanent de déportation. »

Lord BROUGHAM, wiens gevoelen in dezen van bijzonder gewigt is; omdat hij aan de hervormingen in de wetgeving in zijn vaderland zulk een werkzaam aandeel heeft gehad en tevens aan al wat aldaar onlangs

nopens de deportatie is geschied, gaf kortelijk eenige beschouwingen over die straf. Hij zeide o. a., dat het groote verwijt, dat de bestrijders van de deportatie in Engeland in 't midden bragten, was, dat men die straf niet zag; dat er maar weinige gedeporteerden terugkwamen, enz. Hij verklaarde, dat men in Engeland over de deportatie nog weinig duidelijke, juiste denkbeelden had; dat in Ierland lang de grootste vrees voor die straf bestond, daar men haar als naast of gelijk met de doodstraf stelde; dat die vrees in Engeland en Schotland wel niet in gelijke mate bestond, maar dat zij toch zeer heilzaam werkte.

« Il s'est cependant révélé (sprak hij) dans ces derniers temps un fait qui a diminué la crainte de la déportation. Je veux parler de la découverte de l'or en Australie, et c'est là, il faut l'avouer, une grande difficulté de plus pour la déportation. Dans notre système qui est aussi celui de M. LÉON FAUCHER, la déportation est précédée d'une période d'emprisonnement cellulaire, dont la durée varie d'un an à deux. Pendant ce temps les condamnés aujourd'hui ne sont préoccupés que d'une idée, celle de courir à la recherche de l'or en Australie. Ils espèrent devenir riches, et comme l'espérance a une puissance d'exagération plus grande que la peur, leurs rêves sont sans limites. Nous subissons l'emprisonnement se disent-ils et après cela l'or! Vous leur dites en vain: vous serez esclaves pendant un temps plus ou moins long, peut-être pendant quatorze ans. Vain discours! l'Australie! l'Australie! tel est leur cri. Nous verrons plus tard.»

Ten slotte geeft de beroemde Brit een gewichtig resultaat van zijne onderzinking als regtsgeleerde, en vooral als regter en minister, en hij gelooft dat dit door allen, die soortgelijke betrekkingen vervuld hebben, mede zal verkregen zijn, namelijk, dat men minder vertrouwen dan algemeen daarin gesteld wordt moet hebben in de « influence exemplaire de la peine, pour l'amélioration de la société et pour prévenir les crimes.»

In verband met een en ander behooren wij hier nog te vermelden, dat lord GREY in het Britsche Hoogerhuis den 10 Mei jl. voorgesteld heeft een adres aan H. M. de Koningin te rigten, met verzoek, dat de maatregelen nopens den vervoer van veroordeelden, welke verleden jaar van kracht waren, niet zouden veranderd worden, ten zij het Parlement bekend mogt worden gesteld met het systema, dat de regering voornemens is in de plaats van die maatregelen voor te slaan, en er de voldoende gelegenheid zou gegeven zijn, om het nieuwe stelsel te overwegen. De spreker trad in vele beschouwingen, ter verdediging van het door hem ingevoerde stelsel van verbetering, dat met deportatie eindigt, en hij bestreed de klagten, daartegen van de zijde der Australische kolonisten aangeheven. Hij vond die klagten ongegrond en meende, dat, indien men de deportatie liet varen, men eene zamenhooping van mis-

dadigers in de eigen maatschappij zou krijgen als de *forçats* in Frankrijk.

De minister, graaf VAN ABERDEEN, zeide, dat het voorstel des vorigen sprekers van geheel ongewonen aard was, dat het eene tuschenkomst in de regten der Kroon betrof. De hoofdzaak was, of het vervoer van misdadigers naar van Diemensland zou ophouden, of niet? De zwaarigheden deswege waren ontstaan door het stelsel van Graaf GREY zelf, die het uitzigt had geopend, dat met de deportatie zou worden opgehouden, en die had verklaard, dat de regering geen regt had om eene kolonie, tegen haren wil, veroordeelden op te dringen. De minister zeide, dat, zijns inziens, de deportatie in vele gevallen zou kunnen vervangen worden door andere straffen, maar dat hij tegen hare geheele afschaffing zou wezen; ofschoon men daarom de veroordeelden niet naar van Diemensland behoefde te vervoeren. Hij bestreed vervolgens het voorstel, dat met 54 tegen 37 stemmen werd afgewezen. (Zie ook *Themis*, biz. 131.)

Uit de officiële staten wegens de criminele veroordeelingen in Engeland en Wales, in 1852, blijkt dat er in dat jaar weder eene kleine vermindering van de veroordeelingen, vergeleken met het vorige jaar, heeft plaats gehad: in 1851 beliep het getal daarvan 27,960, in 1852 27,510. Over 't geheel komt dit getal met dat der jongste drie jaren overeen. Wat betreft de onderscheiden categorien van misdrijven, blijkt dat die tegen de personen in 1852 op denzelfden voet als in die vorige jaren gebleven is; er is eenige vermeerdering van moord en eene vermindering van 56 pet. wegens verhefing van geboorten. In verwonding en manslag is er eene zeer aanzienlijke vermindering; eenige afnemering van verkrachting, maar in de pogingen tot schaking toeneming. In de vergrijpen tegen den eigendom, met geweld, is eene vermindering van ruim 4 pet., vooral bij huisbraak, die wel 14 pet. beliep, terwijl aan de andere zijde straatrooverij in dezelfde mate toenam. Diefstal van vee is verminderd, evenzeer bedriegelijke ontvreemdingen van goederen, terwijl deze echter, door dienstboden gepleegd, zijn toegenomen. Er is eene vermeerdering van 11 pet. in alle vergrijpen van bedrog en oplichting; in het maken van valsehe munt werd die verhouding nog overtroffen. De gevallen van oproer en verstooring van de openbare rust, alsmede meineed tonen eene vermeerdering van 23 pet. De veroordeelingen tegen den meineed zijn bijkans verdrievuldigd sedert de werking van de jongste bepalingen nopens het afleggen van getuigenis. Er is eene merkbare vermindering van vergrijpen eigen aan de districten, waar de landbouw bijzonder gedreven wordt, als het dooden of stelen vee, huisbraak, berooving van het veld enz.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VEERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (NEDERLANDSCH).

KOLONIAAL REGT. — *Over de executoire kracht van met de woorden «IN NAAM DES KONINGS» uitgegevene grossen van vonnissen en authentieke akten, in Nederland geweest en verleden, in de Nederlandsche Overzeesche bezittingen, en omgekeerd, door Mr. T. H. DER KINDEREN, griffier bij den raad van Justitie te Soerabaija.*

Mr. A. DE PINTO is, in zijne Handleiding tot het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, in het tweede gedeelte, op bladz. 515 en volgg., van meening, dat de grossen van vonnissen en authentieke akten, aan het hoofd voerende: «in naam des konings!» geweest en verleden in Nederland en in de Nederlandsche overzeesche bezittingen over en weder executoir zijn.

Dit gevoelen wordt gedeeld door Mr. G. J. DE MARTINI, in zijne aantekeningen op het wetboek van *Themis*, D. XIV, 3^e St. [1853].

Burgerlijke Regtsvordering ad art. 430 n°. 2; door Mr. A. OUDEMAN in zijn werk, «het Nederlandsch wetboek van Burgerlijke Regtsvordering, naar deszelfs beginselen ontwikkeld,» ad art. 45 en 48, en door Mr. J. S. VERNEDE, in zijne «*Handleiding tot de Burgerlijke Wetgeving,*» ad art. 430 W. B. R.

De hoogleeraar Mr. M. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, in zijn «proeve van eene beantwoording der regtsvraag» kan een Nederlander in Nederlandsch Indië met der woon gevestigd «in personele regtszaken, wanneer de «eischer op het grondgebied van het rijk in Europa «woont, voor de regtbanken van het moederland ge-«dagvaard worden?» zegt op pag. 9 van dat geschrift, dat de vonnissen der koloniale regters voor alle Nederlanders verbindend en op het Europeesch grondgebied executoir zijn.

Mr. T. T. KARSSEBOOM is, blijkens het aangevoerde op pag. 14 van zijnen aan dien hoogleeraar betrekkelijk diens proeve van beantwoording gerigten brief, van hetzelfde gevoelen.

Ook het vonnis van de regtbank te *Amsterdam* van 18 December 1849 (Regtsg. Bijbl. 1850 bladz. 181—185), dat aanleiding gaf tot de beide laatsgenoemde geschriften, verkondigt, evenzeer als de conclusie van het openbaar ministerie, waar op dat vonnis werd gewezen, dezelfde meening.

De Nederlandsche regering acht echter te dezen aanzien eene wettelijke bepaling noodzakelijk en heeft daarvan in het thans bij de staten-generaal in behandeling zijnde ontwerp op het beleid der regering van Nederlandsch Indië artikel 94 opgenomen, luidende: «vonnissen door den regter in Nederland gewezen en «bevelen door hem uitgevaardigd kunnen in Nederlandsch «Indië worden ten uitvoer gelegd. — Zoo ook kunnen «vonnissen en bevelen door den regter in Nederlandsch

«Indië geweest of uitgevaardigd, in Nederland ten uitvoer gelegd worden.»

De Oud-Raad van Indië Jhr. J. P. CORNETS DE GROOT VAN KRAAIJENBURG schrijft in zijne «Aanmerkingen op het ontwerp van wet tot vaststelling van een Reglement op het beleid der regering van Nederlandsch «Indië» in zijne aanteekening op art. 94: «Tot dus ver zijn de vonnissen der regtbanken in Nederland «niet executabel in Nederlandsch Indië.»

De onbekende oud Indische ambtenaar, zijn tegenschrijver stemt in zijn antwoord op deze aanmerkingen op bladz. 32 hiermede in.

Zelf kende ik vroeger in mijn in 1847 verdedigd «specimen juridicum inaugurale: *de rerum judicatarum auctoritate in causis civilibus*» op bladz. 17 aan de grossen der in Nederlandsch-Indië geweest vonnissen ook voor Nederland executeoire kracht toe.

Bij dit verschil van meeningen schijnt het niet onbelangrijk de quaestie nader te onderzoeken, vooral nu de regering te dien aanzien in het ontworpen reglement op het beleid der regering van Nederlandsch Indie de aangehaalde bepaling heeft voorgesteld.

De betrekkelijke bepalingen van de Nederlandsche wet worden gevonden in het wetboek van Burgerlijke Regtsvordering en luiden als volgt:

Artikel 430.

«De grossen van de vonnissen in de Nederlanden ge-
«wezen, zullen kunnen worden ten uitvoer gelegd in
«het geheele rijk.»

«Zij moeten aan het hoofd voeren de woorden: «in
«naam des konings!»

Artikel 436.

«Aan de grossen van authentieke akten binnen dit
«koningrijk verleden en aan het hoofd voerende de
«woorden: «in naam des konings» wordt dezelfde

«kracht toegekend als aan de vonnissen der regterlijke
«magt en zijn de bepalingen van art. 430, het eerste
«lid van art. 431 en art. 434 insgelijks daarop toe-
«passelijk.»

Voor Nederlandsch Oost-Indie komen de betrekkelijke
wettelijke voorschriften voor in het reglement op de
Burgerlijke Regtsvordering voor de raden van justitie
op Java en het hooggeregts-hof van Nederlandsch Indie,
en in het reglement op de uitoefening der policie, de
burgerlijke regtspleging en de strafvordering onder de
Inlanders en de daarmede gelijkgestelde personen op
Java en Madura.

Zij zijn in het eerste reglement:

Artikel 435.

«De grossen van de vonnissen in Nederlandsch Indie
«gewezen zullen daar alom kunnen worden ten uitvoer
«gelegd.

«Zij moeten aan het hoofd voeren de woorden: «*in*
«*naam des konings*.»

Artikel 440.

«Aan de grossen van akten van hypotheek en van
«notariële schuldbrieven binnen Nederlandsch Indie
«verleden, en aan het hoofd voerende de woorden: «*in*
«*naam des konings*,» mitsgaders aan de executoir
«verklaarde beslissingen van scheidsmannen en andere
«regterlijke bevelschriften in de bij de wettelijke bepa-
«lingen voorziene gevallen, afgegeven in den vorm bij
«artikel 435 omschreven, wordt eene gelijke kracht
«als aan de vonnissen toegekend, en de bepalingen van
«artikel 435, het eerste lid van artikel 436, en artikel
«439 zijn insgelijks daarop toepasselijk.»

En van het andere reglement:

Artikel 221.

«Aan de grossen van akten van hypotheek en van
«notariele schuldbrieven binnen Nederlandsch Indie ver-

« leden en aan het hoofd voerende de woorden: «*in naam des konings*» wordt eene gelijke kracht als aan de « vonnissen toegekend en de bepalingen van artikel 200 « en volgende, zijn daarop toepasselijk. »

De grossen van vonnissen en authentieke akten in Nederland geweest en verleden, aan het hoofd voerende de woorden: «*in naam des konings*» zijn dus uitvoerbaar door het geheele rijk, en de grossen van vonnissen en bevellschriften, alsmede van akten van hypotheek en notariële schuldbrieven in Nederlandsch Indie geweest, uitgevaardigd en verleden in dezelfde sacramentele woorden, aan het hoofd voerende « door geheel Nederlandsch-Indie. »

Men heeft de vraag geopperd of onder de woorden «*het rijk*» en «*het koninkrijk*» in de Nederlandsche artikelen ook moeten worden begrepen de Overzeesche bezittingen, dan wel, of daarmee alleen bedoeld is het rijk in engeren zin, dat is het rijk in Europa.

Mr. DE PINTO t. a. p. erkent wel is waar dat de omschrijving van het Koninkrijk der Nederlanden, zooals artikel 1 der Grondwet van 1840 (ook de Grondwet van 1815) haar geeft, in het algemeen niet gedoegt onder de woorden «*het rijk*» of «*het koninkrijk*» stilzwijgend de koloniën te begrijpen, doch vermeent tevens, dat daaruit nog niet de onmogelijkheid volgt, om in enkele bijzondere gevallen, wanneer dit duidelijk blijkt de bedoeling des wetgevers te zijn geweest, de Overzeesche bezittingen te kunnen houden voor een gedeelte van het rijk, en dat zulks ten aanzien van vonnissen en grossen van authentieke akten de bedoeling was, staat bij hem vast; immers hij zegt: «1°. de «bedoeling der wet in overeenstemming op dit punt met «de gezonde regtsbeginselen is geene andere geweest; «want in artikel 431, waar oorspronkelijk gesproken «werd van *buitenlandsche regters*, veranderde men

«dit juist met dat doel in *vreemde regters*, om aan «te duiden, dat de vonnissen van den kolonialen, even «goed als die van den Nederlandschen regter door ge- «heel het koningrijk uitvoerbaar zijn; en daaruit zal «dan ook wel moeten volgen, dat omgekeerd ook «het vonnis van den Nederlandschen regter in de kolo- «niën moet worden geëerbiedigd en gehoorzaamd: *ubi eadem ratio, idem jus*, en er is zeker geene reden «denkbaar, waarom het vonnis van den Nederland- «schen regter minder kracht zoude hebben in de kolonie, «dan dat van den kolonialen regter, in het moederland; «2°. om dat dezelfde vorst regeert over geheel Ne- «derland, daarom is ieder vonnis, in zijnen naam ge- «wezen, uitvoerbaar in het geheele rijk; maar waarom «zou dan ditzelfde vonnis niet dezelfde kracht hebben «in de Overzeesche bezittingen van het rijk, waar «diezelfde vorst regeert.» — Ook in de bovenaange- haalde conclusie met het daarop gevolgd vonnis van de Amsterdamsche regtbank wordt betoogd, dat de woorden: «*het rijk*» of «*het koningrijk*» in de Neder- landsche wetboeken voorkomende moeten worden opge- nomen in engeren zin voor het rijk in Europa; in beiden wordt echter mede voor artikel 430 eene uit- zondering toegelaten, welke, even als zulks door den Heer DE PINTO is gedaan, wordt ontleend aan de ge- schiedenis van artikel 431.

Gaarne wil ik toegeven, dat de Nederlandsche wet- gever met de woorden «*het rijk*» en «*het koning- rijk*» steeds heeft bedoeld het rijk in Europa; de daartoe in die conclusie en dat vonnis aangevoerde motieven, waarmede zich ook het provinciaal gerechtshof van Noord-Holland bij een arrest van 31 Januarij 1851 ge- heel vereenigde, zijn zoo uitmuntend, dat wel niemand na hare lezing aan de waarheid dier stelling twijfelen zal; doch ik kan niet even gaaf het gevoelen aanne-

men, dat de wetgever de woorden: «*het rijk*» en «*het koningrijk*» in de artikelen 430 en 436 bij uitzondering op den regel niet in denzelfden engeren zin bezigde, maar voor het geheele rijk, zoowel in als buiten Europa. Ik erken dat de bedoeling des Nederlandschen wetgevers is geweest, dat de vonnissen door de regters in Nederlands Overzeesche bezittingen geweest, ook in Nederland zouden kunnen worden ten uitvoer gelegd, en dat hij deze bedoeling heeft kenbaar gemaakt, door in artikel 431 de woorden: «*buitenlandsche regters*,» die in het ontwerp van het wetboek stonden, te veranderen in «*vreemde regters*;» het blijkt ons uit de door VAN DER HONERT in zijne handboek voor de Burgerlijke Regtsvordering opgeteekende beraadslagingen der staten-generaal; maar ik ontken ten sterkste, dat ten gevolge dier bedoeling ook de woorden «*het rijk*» en «*het koningrijk*» in de artikelen 430 en 436 moeten worden opgevat, als te beteekenen het rijk in en buiten Europa.

Wat toch zoude dit baten, om aan de grossen der in Nederland gewezen vonnissen en verleden authentieke akten ook in Nederlandsch-Indië executoriale kracht te geven?

Immers, Nederland heeft eene afzonderlijke wetgeving, evenzoo de overzeesche bezittingen.

De in Nederland afgekondigde wetten hebben geene verdere kracht dan het grondgebied van Nederland. Evenzoo de wetten in Nederlandsch Oost- en West-Indische bezittingen vastgesteld en afgekondigd.

Art. 2 der wet, houdende algemeene bepalingen van wetgeving voor het koningrijk der Nederlanden, zegt:

«De wetten zijn in het geheele koningrijk (d. i. het rijk in Europa) verbindende, uit kracht van derzelver «afkondiging door den koning gedaan.»

En art. 1 der algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch-Indië:

«De bepalingen door den koning of in zijnen naam «door den gouverneur-generaal vastgesteld, verkrijgen «in Nederlandsch-Indië kracht van wet door hare af- «kondiging.»

Ook voor de invoering dezer wettelijke bepaling gold in Indië de regel, dat alleen afkondiging eene wet verbindend maakt.

Het Nederlandsch wetboek van Burgerlijke Regtsvordering is nooit in Indië afgekondigd; al zeiden dus de artt. 430 en 436 met uitdrukkelijke woorden, dat alle grossen, aan het hoofd voerende de woorden: *in naam des konings*; van vonnissen en authentieke akten, gewezen en verleden in Nederland, executoire kracht bezitten in Nederlandsch-Indië, dan zoude toch nog die bepaling geen gevolg hoegenaamd kunnen hebben.

Het is derhalve geheel nutteloos aan de woorden: «*het rijk*» en «*het koningrijk*,» in de aangehaalde artikelen, eene andere beteekenis te geven dan zij overal elders in de Nederlandsche wet bezitten, en ik geloof dan ook niet, dat des wetgevers bedoeling ooit geweest is, door de verandering der woorden: «*buitenlandsche regters*,» in art. 431, in «*vreemde regters*,» tevens de woorden: *rijk* en *koningrijk*, in de artt. 430 en 436, eenen aan de door de geheele wet gebruikte beteekenis, afwijkenden zin te geven.

De Indische wetgever schijnt er evenzoo over gedacht te hebben; want hij veranderde, bij de overname dier beide artikelen, in zijn reglement op de burgerlijke regtsvordering, de woorden: «*het rijk*» en «*het koningrijk*» in «*daarvan*,» dat is: «*alom in Nederlandsch-Indië*.»

Maar, zal men welligt met den heer KARSSEBOOM in zijnen aangehaalden brief aanvoeren, die grossen ont-

leenen hare executoriale kracht over en weder aan de omstandigheid dat «de medeburgers van de bewoners van Nederland» in de koloniën *Nederlanders* blijven, en de Nederlandsche regtspraak zich over *Nederlanders* in het algemeen uitstrekt.

Mijns inziens evenmin; want het is onjuist, dat de Nederlandsche regtspraak zich over *Nederlanders*, gevestigd in Nederlandsch-Indië, die, hoewel zij Nederlandsch-Indische ingezetenen zijn, *Nederlanders* blijven, in het algemeen uitstrekt. Immers op *Nederlanders*, ingezetenen van Nederlandsch-Indië, is toepasselijk het aldaar ingevoerd of in te voeren burgerlijk- en handelsregt (art. 9 Alg. Bep. van wetg. v. Ned.-Indië), en voor hen blijven alleen van kracht de Nederlandsche wetten betreffende de regten, den staat en de bevoegdheid der personen (art. 9 Ned. Alg. Bep.).

Neen, er is eene geheel andere reden, waarom, naar mijn gevoelen, aan de grossen van vonnissen en authentieke akten, gewezen en verleden in Nederland en in de Nederlandsche overzeesche bezittingen, over en weder executoire kracht moet worden toegekend, en deze is gelegen enkel en alleen in de woorden: «*in naam des konings.*»

Te regt heeft FOELIX (*Traité de droit international privé*, Par. 1848, pag. 365) gezegd: «L'exécution du jugement dépend du souverain du lieu où l'on se propose d'y procéder. Partout c'est au nom du souverain que les jugemens s'exécutent, et par les officiers qu'il a chargés de cette mission; car l'exécution, soit qu'elle consiste simplement dans l'autorité que fait le jugement comme régulateur dès lors inattaquable des relations des parties, soit qu'elle se manifeste par la mainmise sur les biens ou la personne de la partie, qui a succombé, est évidemment un acte de l'autorité publique.»

Inderdaad, alleen aan de uitvoerende magt in den staat, bij ons de koning, ontleenen de executoire titels hunne kracht. Die uitvoerende magt is dezelfde voor Nederland als voor zijne overzeesche bezittingen, en als de Nederlandsche regter, even als op vonnissen van vreemde regters, ook een «*exequatur*» moest verleenen op vonnissen in Nederlandsch-Indië geweest en in naam des konings uitgesproken, dan zoude hij hun geene andere, noch meerdere kracht kunnen geven, dan zij reeds bezitten. De regel moet zijn, dat overal waar de koning regeert, de in zijnen naam gegeven bevelen kracht hebben, ten zij het tegendeel in de wet zij uitgedrukt. Voor wetten en besluiten bestaat die uitzondering, want zij hebben geene kracht elders dan waar zij zijn afgekondigd of bekend gemaakt; maar voor grossen bestaat zoodanige uitzondering niet. Evenmin als er eene wet in Nederland bestaat, die zegt dat grossen van vonnissen en authentieke akten, in Nederlandsch-Indië geweest en verleden, executoir zijn in Nederland, evenmin is er eene die zulks verbiedt, en zoo is het ook in de overzeesche bezittingen. Ik acht dan ook de bepalingen van het Nederlandsche en Nederlandsch-Indische wetboek omtrent die executoire kracht geheel overbodig, en het zou voldoende zijn geweest als men had geschreven: «*alle executoire titels voeren aan het hoofd de woorden: «in naam des konings.»*»

Met de meeste schrijvers ben ik derhalve, hoewel niet geheel en al op dezelfde gronden, van meening, dat de in Nederland en in de Nederlandsche overzeesche bezittingen «*in naam des konings*» uitgegeven grossen, executoire kracht bezitten.

Desniettemin acht ik het wenschelijk, dat dit beginsel omtrent de executoire kracht in eene wet worde verkondigd, opdat de twijfel, welke nog bij velen te dien aanzien bestaat, geheel worde weggenomen.

En daarom juich ik ook eene bepaling, zoo als die in art. 94 van het ontworpen Indische regerings-reglement wordt voorgesteld, ten hoogste toe, niet zoo zeer omdat ik hare redactie goedkeur of mij kan vereenigen met hare plaatsing in het regerings-reglement, dan wel omdat het de eerste stap is, gedaan om voor goed een einde aan het verschil van meening te maken. — Het regerings-reglement schijnt mij niet toe hare plaats te zijn.

De heer CORNETS DE GROOT meent, in zijn aangehaald geschrift, dat door dusdanige bepaling eene alteratie zoude plaats hebben van de in de grondwet voorkomende bepalingen omtrent de justitie, en zegt zulks in aanmerking te brengen voor het geval, dat zulke alteratiën afgekeurd mogten worden naar den regel, dat het vast te stellen regerings-reglement geene geschikte gelegenheid is tot grondwets-herziening, in welke mate ook.

Het is mij niet mogelijk geweest te ontdekken, in hoeverre eene alteratie van de grondwet in de voorschriften omtrent de justitie, door de bepaling, dat executeire titels in Nederland en in de Nederlandsche overzeesche bezittingen verkregen, over en weder kunnen worden ten uitvoer gelegd, plaats heeft. De grondwet zegt wel in het hoofdstuk *van de justitie*, dat alom in de Nederlanden regt wordt gesproken *in naam des konings*, doch behelst nergens eene bepaling, regerende de kracht der grossen van vonnissen, welke die sacramentele woorden aan het hoofd voeren. Er is in dit hoofdstuk wel sprake van de regtspraak, doch niet van de kracht der ten gevolge eener regterlijke uitspraak of eener overeenkomst verkregen executeire titels. Alleen art. 151, luidende: «Buiten de gevallen in de «wet bepaald, mag niemand in hechtenis worden genomen, dan op een bevel van den regter, inhoudende «de redenen der gedane aanhouding. Dit bevel moet in, «of, zoo mogelijk, na de aanhouding beteekend worden

«aan dengene, tegen wien het is gerigt; — de wet bepaalt «den vorm van dit bevel, en den tijd, binnen welken «alle aangeklaagden moeten worden verhoord;» zou wellicht galtereerd kunnen schijnen, door aan de Indische regterlijke bevelschriften tot gevangenneming executeoire kracht toe te kennen in Nederland; maar ook dit zoude, mijns inziens, inderdaad niet geschieden, omdat toch niemand in Nederland krachtens het bevel van den Indischen regter zal kunnen worden gevangen genomen, ten zij zich de regtsmagt des Indischen strafregters over hem uitstrekke, en de aanhouding derhalve zal plaats hebben op bevel van den regter, die te zijnen aanzien bevoegd is zoodanig bevel uit te vaardigen.

Ik ben alzoo van gevoelen, dat de ontworpen bepaling niet de minste alteratie in de voorschriften der grondwet zal daarstellen.

Maar daarom acht ik haar toch niet minder in het regerings-reglement op eene verkeerde plaats.

Dit reglement moet bevatten de wijze van beheer der Oost-Indische bezittingen van Nederland, met alle die bepalingen van staatsregtelijken aard welke voor Oost-Indië wenschelijk en noodzakelijk worden geacht, doch het moet zich niet ook inlaten met voorschriften van geheel civiel-regterlijken aard, die hare plaats behooren te vinden in wetboeken van regtsvordering en strafvordering.

Er is echter nog eene andere reden, waarom ik de plaatsing van dit voorschrift in het regerings-reglement afkeur, en wel deze: het regerings-reglement zal alleen van kracht zijn in Nederlandsch-Oost-Indië en derhalve ook de bepaling omtrent de executeoire kracht der vonnissen, zoodat wanneer alleen dat reglement haar bevatte, ook alleen de in Nederland geweene vonnissen executeoire kracht zouden bezitten in Nederlandsch Indië en niet ook omgekeerd.

Er moet eene bepaling worden gemaakt, die van kracht is voor het geheele rijk, zoowel in als buiten Europa; en daarom acht ik het wenschelijk, dat der wetgevende vergadering te dien aanzien een afzonderlijk wets-voorstel worde gedaan, hetwelk, na in Nederland tot wet te zijn verheven, door den koning ter afkondiging mede voor alle Nederlandsche overzeesche bezittingen worde opgezonden.

Eene tweede vraag is, of de redactie van het artikel, zoo als die nu in het ontworpen regerings-reglement luidt, zoude kunnen worden aangenomen.

Ongetwijfeld niet.

Het bedoelde artikel drukt al zeer slecht uit wat de regering wil.

De bedoeling toch is ongetwijfeld niet, dat *de vonnissen en bevelen*, maar dat *de in naam des konings uitgegevene grossen der vonnissen en bevelen* over en weder zullen kunnen worden ten uitvoer gelegd.

En dan de *in naam des konings* uitgegevene grossen van authentieke akten? die zijn geheel vergeten. De regering heeft ze zeker stilzwijgend willen begrijpen onder het woord «*vonnissen*.» omdat de burgerlijke wet ze ook in kracht gelijk stelt met de grossen der vonnissen; doch daarom zijn het nog geene vonnissen, en als de bepaling over authentieke akten het stilzwijgen bewaart, zal niemand er aan denken, dat de bedoeling geweest is ook die over en weder executoir te verklaren.

Maar zullen er ook onder moeten worden begrepen de arresten, vonnissen en bevellschriften *in naam des konings* in strafzaken gewezen en uitgevaardigd?

Het artikel in het ontwerp-reglement onderscheidt niet.

Nu dienaangaande geene voorschriften bestaan, is het wel buiten twijfel of, even als alle grossen, hebben ook deze arresten, vonnissen en bevellschriften, als zij aan het hoofd voeren de woorden: *in naam des konings*,

over en weder executoire kracht. *Ubi eadem ratio idem jus.*

De regering in Nederland was echter althans vroeger deze meening niet toegedaan; want ik herinner mij, dat in der tijd geweigerd werd gevolg te geven aan in Nederlandsch-Indië *in naam des konings* uitgevaardigde regterlijke bevelschriften, waarbij de gevangenneming werd gelast van personen, die onder gegronde verdenking lagen zware misdrijven in Nederlandsch-Indië te hebben gepleegd.

Hetzelfde zoude in de Europeſche bezittingen kunnen gebeuren met bevelschriften van den regter in Nederland.

Wel is waar werd, door de bepalingen van art. 9 Wetb. van Strafvord. en van art. 32 der Alg. Bep. van wetg. voor Ned.-Indië, voor vele gevallen de vrees voor straffeloosheid weggenomen, doch dit is niet voldoende; want er blijven toch nog gevallen over, in welke ingezetenen van Nederlandsch-Indië in Nederland, en omgekeerd, Nederlanders in Nederlandsch-Indië, zoolang de executoire kracht over en weder niet algemeen is erkend, eene vrijplaats zouden vinden tegen de door hen gepleegde misdrijven.

Doch al kon hij die in Nederland misdreef altijd te regt staan in Nederlandsch-Indië, en omgekeerd, hij die in Nederlandsch-Indië misdeed in Nederland, dan zoude toch nog dikwijls straffeloosheid het gevolg zijn, omdat meestal door den verren afstand der getuigen en andere door dien afstand veroorzaakte omstandigheden, eene teregtstelling onmogelijk zoude worden gemaakt.

En nog iets, als men het beginsel der wederzijdsche uitvoerbaarheid niet ook huldigt in strafzaken, zal dan niet de in Nederlandsch Indie crimineel veroordeelde, indien hij ontvlugt is, in Nederland op zijn gemak zonder gestoord te worden, de verjaring kunnen afwachten

zonder zich aan de veroordeeling te stooren, en omgekeerd. En dit terwijl er met de meeste vreemde natiën tractaten van uitlevering zijn gesloten.

Ik zie dan ook niet in, welke afdoende redenen er tegen zouden kunnen bestaan om te beletten dat er ten criminele uitvoering worde gegeven aan de *in naam des konings* uitgevaardigde vonnissen en regterlijke bevelen tegen den misdadiger die zich nog op het grondgebied van den Nederlandschen staat, doch, om zoo te zeggen in eene andere hoofdafdeeling, bevindt.

De gewenschte wet zal dus in de meest algemeene termen moeten worden gesteld en zoude, naar mijn bescheiden gevoelen, kunnen luiden:

«Alle *in naam des konings* uitgegeven grossen van arresten, vonnissen, regterlijke beschikkingen en bevelschriften, alsmede van authentieke akten, zijn uitvoerbaar door het geheele koningrijk, zoowel in als buiten Europa, onverschillig of zij in Nederland dan wel in de Nederlandsche overzeesche bezittingen zijn gewezen, verleend, uitgevaardigd of verleden.»

Deze bepaling tot wet verheven en alom door het koningrijk, zoo in als buiten Europa afgekondigd, zal alle verschil van meening voor goed opheffen en den thans bestaanden twijfel omtrent dit zoo gewichtig regtpunt in eene gewenschte zekerheid doen verkeeren.

Soerabaija, Junij 1853.

BURGERLIJK REGT EN REGTSVORDERING. — *Een paar
regtsvragen tot de erkenning van natuurlijke
kinderen betrekkelijk, beantwoord door Mr. DAV.
H. LEVYSSOHN, advocaat, te 's Gravenhage.*

«Door het erkennen van een natuurlijk kind worden burgerlijke betrekkingen geboren tusschen dat kind en zijnen vader of zijne moeder» zegt art. 335 Burg. Wetb.

Er zal niet ligt iemand worden gevonden, die het groot gewigt dezer wetsbepaling zou durven betwijfelen. Immers zij geeft de bevoegdheid aan personen, om door eigen verklaring zich eene familie te scheppen, die hem anders vreemd bleef. De wet vordert niets meer dan de eigene verklaring: zij bepaalt den vorm waarin die moet geschieden: zij sluit enkelen van die bevoegdheid uit, om te erkennen of erkend te worden, maar vordert toch inderdaad niet anders dan eene enkele verklaring tot het ontstaan van de belangrijkste regten. Tot staving hiervan beroep ik mij alleen op het eerste lid van art. 920 B. W. luidende: «Indien een der bloedverwanten (van den erkennenden vader of moeder) kwam te overlijden, zonder nabestaanden in den erfelijken graad noch langstlevenden echtgenoot achter te laten, is het erkend natuurlijk kind gerechtigd, om de nalatenschap te vorderen, met uitsluiting van den Staat.»

Het is mijne bedoeling niet, om thans de leer der regten van erkende natuurlijke kinderen uiteen te zetten. In de commentariën en leerboeken wordt die uiteenzetting voldoende gevonden, en ik heb zelf mij vroeger (*Themis* III, 158 en volgg.) gewaagd aan het leerstuk der erfopvolging bij versterf, wanneer er *erkende* natuurlijke kinderen aanwezig zijn, en nog onlangs (*Themis* XIII, 468 en volgg.) een woord gezegd over de berekening van het aan erkende natuurlijke kinderen toekomende wettelijk erfdeel.

Hetgeen mij echter heeft geroept, de erkenning te dezer plaatse uit een bepaald oogpunt te behandelen, is de overweging, dat, terwijl ik het aan den eenen kant betreur, dat van de bevoegdheid tot erkenning van natuurlijke kinderen een zoo spaarzaam gebruik wordt gemaakt, dat velen daardoor van regten verstoken blijven, die zij zoo gemakkelijk hadden kunnen erlangen, — ik aan den anderen kant begrijp, dat die bevoegdheid lang niet genoeg door den wetgever is beperkt. Mr. W. A. C. DE JONGE heeft (*Themis* XI, 551 en volgg.) gehandeld over de erkenning, door een negentienjarigen man, van een natuurlijk kind, oud negen jaren, en het is dit welgeschreven stuk, dat mij op het denkbeeld heeft gebragt, de leemten onzer wetgeving ten aanzien van dit regtspunt door voorbeelden op te helderen. *Adoptio naturam imitatur*, zeiden de Romeinen, en van daar in hun voorbeeldig regt onder anderen deze belangrijke plaats in lege 40, § 1, Dig. de adopt. (l. 7): *Non tantum cum quis adoptat, sed et cum arrogat, major esse debet eo quem sibi per arrogationem vel per adoptionem filium facit: et utique plenae pubertatis, id est decem et octo annis (eum) praecedere debet.* — De Code Napoleon bepaalde in art. 343: *L'adoption n'est permise qu'aux personnes de l'un ou de l'autre sexe, âgées de plus de cinquante ans, qui n'auront à l'époque de l'adoption ni enfans, ni descendants légitimes, et qui auront au moins quinze ans de plus que les individus qu'elles se proposent d'adopter.*

De adoptie bestaat bij ons sedert October 1838 niet meer, maar waarom niet op de erkenning toegepast, hetgeen de Code alleen voor adoptie had geschreven? De fransche wetgever konde zich wegens dat verzuim, mijns inziens, welligt verontschuldigen, omdat de erkenning bij hem geene zoo belangrijke gevolgen had, maar bij ons, waar hij die een kind erkent,

bijna gezegd kan worden «*filium facit*» is het onvergeeflijk.

Ik houd het geval door den heer DE JONGE medege-
deeld en werkelijk voorgevallen pro monstro, en geloof
daarom, dat er, om het verzuim eener wettelijke
voorziening, niet aan te doen is, dan hartelijk te bid-
den, dat in de menigvuldigde leemten van dit en
andere punten onzer wetgeving spoedig worde te geoet
gekomen, en wel op eene duidelijke wijze. — Immers
het denkbeeld is verschrikkelijk, dat, om bij de erken-
ning te blijven, de ongerijmdste verklaringen houdende
omstandigheden welker onwaarheid, omdat zij met de
wetten der natuur strijden, als van zelve in het oog
loopt, bij authentieke acten kunnen worden geconsta-
teerd, en in de registers van den burgerlijken staat
worden ingeschreven, die daardoor het zegenrijke hun-
ner instelling gedeeltelijk verliezen.

De erkenning behoort niet anders te zijn dan *het*
constateren der WAARACHTIGE, ALTHANS VOLGENS DE
WETTEN DER NATUUR MOGELIJKE, *natuurlijke betrekkin-*
gen tusschen ouders en kinderen, ten einde burger-
lijke betrekkingen tusschen hen te doen geboren worden.
Op meer dan eene plaats blijkt het, dat onze wetgever
niet anders daarin heeft willen zien. Is het niet onbe-
grijpelijk, denzelfden wetgever op eene plaats de fysieke
onmogelijkheid als grond voor het désaveu van staande
huwelijk geboren kinderen uitdrukkelijk te zien aan-
nemen, en op eene andere plaats diezelfde fysieke
onmogelijkheid in den wind slaan, waar het geldt de
erkenning van buiten echt geboren kinderen.

Behalve het door den heer DE JONGE opgegeven geval
kunnen zich, om het gemis der bepaling, dat de te
constateren betrekking tusschen de erkennende en de
erkend wordende personen althans fysiek mogelijk
moet zijn, onderscheiden andere voordoen; en het lust mij,

naar aanleiding van enkele andere, omtrent het rechtsgevolg onder de bestaande wetgeving ook mijn gevoelen te uiten.

I. Volgens art. 86 B. W. kan een jongman, die den vollen leeftijd van achttien jaren heeft bereikt, of zelfs vóór dien tijd, met dispensatie des Konings, een huwelijk aangaan, en volgens art. 336 eodem kan de erkenning ook ter gelegenheid van het aangaan des huwelijks geschieden. Die achttienjarige jongeling moge nu bevoegd zijn om een huwelijk aan te gaan, ten gevolge waarvan hij door art. 385 meerderjarig wordt, maar hij kan, bij het aangaan van zijn huwelijk, geen natuurlijk kind erkennen, omdat die erkenning vóór het aangaan des huwelijks geschiedt, als wanneer hij nog is een minderjarige, die zijn negentienjarigen leeftijd niet heeft bereikt. Waren alle quaestien omtrent de erkenning van natuurlijke kinderen zoo eenvoudig en gemakkelijk, ik zoude geen opzettelijk onderzoek van enkele daartoe betrekkelijke rechtsvragen, uit mogelijke gevallen voortvloeiende, hebben op mij genomen, ja zelfs niet over de wet hebben geklaagd.

II. Een ander veel moeilijker geval dan het zoo even vermeldde, een ander veel vreemder geval dan het door den heer DE JONGE ter aangehaalde plaatse van dit tijdschrift behandelde, is voor den rechtsgeleerde te belangrijker, omdat de ongerijmde gevolgen der onbepaalde regelsleer op dit punt daarin zoo sterk mogelijk uitkomen.

Stellen wij ons het geval voor, dat een negentienjarige jongeling, door de overblijfselen van vroegere schoonheid verlokt, en door de sluwheid in de gespannen strik gevallen van haar, wie op veel jeugdigeren leeftijd dat lot was wedervaren, tot dekking der eer zijner aanstaande, hare twintigjarige dochter als zijn kind wil erkennen. Die erkenning zal kunnen geschieden en geldig zijn, alleen omdat de wet haar niet verbiedt. Die erkenning, door het huwelijk gevolgd, zal zelfs het

hem vreemde kind *wettig* kind doen worden, en zoo doende eene als het ware kunstmatige procreatie tot in het ongerijnde tot de menschen worden overgebracht. Die erkenning is in strijd met de waarheid, in strijd met den geest, de bedoeling, het beginsel, waarvan de wet is uitgegaan, maar niet in strijd met enig verbod der wet noch buiten of tegen de bij haar gegeven toelating. De wet bewaart het stilzwijgen omtrent de absurde, dat is met het natuurlijk mogelijke strijdige gevallen. De wet wil niet, dat de ambtenaar, wien het opmaken der gevorderde authentieke acte is opgedragen, meer doe dan de verklaring constatare; zij wil niet eens, dat hij de waarheid der verklaring onderzoeke. De wet verbiedt met name het onderzoek naar het vaderschap. De wet eindelijk geeft bepaaldelijk de gevallen op, waarin eene erkenning geen plaats kan hebben, wanneer zij van onwaarde zal zijn, maar in geene dier categorien is de vrijwillige erkenning van een kind, alleen omdat het niet wezen kan het kind des erkennenden vaders. Wat de wet gebiedt of verbiedt, moet strengelijk worden opgevolgd; waar de wet bepaalde gevallen en omstandigheden in hare verbodsartikelen opgeeft, mag de regter zich geene uitbreiding veroorloven. Als ik deze leer aanneem, dan zal ik niet gezegd kunnen worden te beweren, dat daar, waar de nietigheid niet uitdrukkelijk is bepaald, zij niet zou mogen worden uitgesproken. Ik houd daarentegen, om bij ons onderwerp te blijven, eene erkenning van onwaarde, die bij onderhandsche acte mogt zijn verleden, en ga zelfs zoo ver, dat ik die onwaarde zelfs verbindt aan de bij holograaf testament gedane erkenning, omdat ja, dat holograaf testament door de acte van bewaargeving, volgens art. 980 B. W., *dezelfde kracht als eene openbare acte* krijgt, maar daarom geene openbare acte wordt. Eene onderhandsche acte, door de partij erkend of in regten voor erkend moettende worden ge-

houden, *levert*, volgens art. 1912, *hetzelfde volledig bewijs op als eene authentieke acte*, maar wordt daarom geene authentieke acte. Men verwarre toch de wettelijke gelijkstelling niet met den aard der acten zelve; want, om nog een voorbeeld aan te halen, eene dading zal, *schoon kracht van gewijsde hebbende* volgens art. 1895, niettemin altijd eene dading blijven en geen gewijsde worden.

De erkenning alzoo moet, om geldig te kunnen zijn, noodwendig bij authentieke acte worden gedaan: maar geschiedt zij dan vrijwillig, en betreft zij geene personen tusschen wie de erkenning geene plaats mag hebben, of geschiedt zij niet door hem die den vereischten leeftijd nog niet heeft bereikt, noch buiten toestemming der in leven zijnde moeder, de erkenning zal van waarde zijn en mijns inziens van waarde moeten blijven.

De leer die ik voorsta en put uit de *positive* wet, is gunstig voor den staat van het kind en niet in strijd met eene uitdrukkelijke bepaling der wet.

Staat haar de bepaling van art. 14 der wet, houdende algemeene bepalingen (1), in den weg? Ziedaar eene vraag, die ik gerustelijk ontkennend beantwoord. Dat artikel luidt: «Door geene handelingen of overeenkomsten kan aan de wetten, die op de publieke orde of goede zeden betrekking hebben, hare kracht worden ontnomen.» Ik ben het volstrekt eens met Prof. NIENHUIS en anderen, die het voor onmogelijk houden, vooraf te bepalen, welke handelingen en overeenkomsten in dit artikel vallen, en ik geloof met hen, dat de toepassing van dit algemeene voorschrift aan het beleid des regters moet worden overgelaten. Ik wil zelfs wel gelooven, dat

(1) Over dit artikel heeft de heer J. TIELENIS KRUYTHOFF (Leiden, 1852) eene allezins lezenswaardige Dissertatie geschreven, ten titel voerende: *adnotatio ad articulum 14 legis generalia continentis praecepta*.

eene bij authentieke acte gedane erkenning van een kind, met de waarheid in strijd, door den regter zal kunnen worden geoordeeld de kracht aan de wet op de publieke orde of de goede zeden betrekking hebbende, te ontnemen; maar ik zou in gemoede zoodanige uitspraak voor verkeerd houden. Dat artikel wil het *derogeren* of *eluderen* van een voorschrift der wet tegengaan; maar, om dat te kunnen doen, behoort er een voorschrift te zijn, en dat is er omtrent de onware erkenning niet. Ik wil het gevraagd hebben, waaromtrent derogeert men door eene onware erkenning van een kind aan de wet, dat is, hoe kan men gezegd worden daardoor aan de wet *hare kracht te ontnemen*? Er is immers geene wet die het verbiedt. Hoe kan men eene niet bestaande wet eluderen, dat is, haar voorschrift *ontduiken*?

De wet gedooft, door haar verzuim, het absurde gevolg, dat hetgeen in rerum natura onmogelijk is, ex lege kracht erlangt. Dit is of onwillekeurig geschied, en dan wordt het tijd dat het wordt veranderd, of opzettelijk propter favorem status, en dan hoop ik, dat de wetgevende magt onzer dagen de noodzakelijkheid eener voorziening zal bevroeden en dien ten gevolge haar vaststellen. Misschien ware dit te doen door eene definitie van erkenning in de wet te lasschen overeenkomstig het hierboven gezegde, of een verbodsartikel vast te stellen omtrent het met de natuur strijdige.

Ik heb mijn gevoelen omtrent het jus constitutum geuit, en vind daarin eene leemte die behoort te worden aangevuld.

III. Mag hij, die eene weduwe heeft gebuwd, het meer dan een jaar na haar overlijden uit hare dochter van het eerste huwelijk geboren kind erkennen? Ook deze vraag beantwoord ik, met de wet in de hand, bevestigend. — Ik weet het, dat de grootmoeder van dat

kind was des erkennenden vaders tweede echtgenoot, en de moeder van dat kind zijne behuiddochter, maar vruchteloos zoek ik het woord zelve bij de verbodsbepaling omtrent erkenning in de wet. Zij spreekt wel van schoonzoons en schoondochters, dat zijn de echtgenooten van zoons of dochters, en van hen die door *aanhuwelyking* tot de rechte linie komen, in artt. 87 en 88, en daaruit volgt, dat het huwelijk tusschen den weduwnaar en de dochter zijner tweede echtgenoot uit haar vorig huwelijk geboren bij ons niet geoorloofd is, al is zij uit een ander bed gesproten. Het stilzwijgen bij erkenning noopt mij echter ter bevestigende beantwoording der hier gestelde vraag. Het kind uit zijner overleden vrouws voordochter geboren is geen bloedschendinge vrucht, want, hij staat in geene andere betrekking tot haar dan dat hare moeder zijne vrouw is geworden *nadat* die dochter reeds geboren was. (Een tweede huwelijk verhindert zelfs niet de huwelijksvereeniging tusschen wederzijdsche voorkinderen). En daarom zal wel de behuiddochter met den tweeden echtgenoot harer overleden moeder niet mogen huwen, maar haar na moeders overlijden verwekt en geboren kind door hem kunnen worden erkend. En toch — onze wet behoorde het niet te gedoogen.

In dit geval geldt het niet eene fysieke onmogelijkheid, maar een gevoel van eerbaarheid, dat de erkenning behoorde in den weg te staan. Zij die het studium honestatis in den wetgever aanbevelen, zullen het zeker met mij betreuren, in deze materie daarvan geene sporen te vinden.

De heer N. S. T. A. VAN MEURS heeft (Leiden 1852) eene dissertatie geschreven de vitae honestae et inhonestae efficacitate in jure Neerlandico, en ik heb daarvan een kort verslag gegeven in *Themis* XIII, bl. 463 en volgg. — Hem is de heer W. BOREEL (van Hoogelan-

den) en wel (Leiden 1823) met eene dissertatie voorgedaan de veterum jureconsultorum honestatis studio. Het studium honestatis in de burgerlijke wetgeving van ons land ware misschien een nuttige arbeid voor eene eventuele herziening der wetboeken. De heer BOREEL toch bepaalde zich bij het honestum in het leerstuk over het huwelijk bij de Romeinsche regtsgeleerden. De heer VAN MEURS vermeldde hoofdzakelijk de voorregten van het eerbare en de straffen tegen het oneerbare leven in onderscheidene alsnog geldende wetten voorkomende.

Ik heb deze weinige bladzijden ter nedergeschreven, alleen met het doel om aan te toonen, dat *vooreerst* eene behoorlijke definitie van erkenning van natuurlijke kinderen in de wet noodzakelijk ware geweest ter verhoeding van quaestien over vernietiging van bij authentieke acten gedane verklaringen, welke acten de openbare ambtenaar niet weigeren mag te passeren: — *ten andere*, dat de bepaling van art. 14 der wet houdende algemeene bepalingen ten deze is onvoldoende, en niet dan gedwongen op de twee laatste door mij opgegeven, met oneindig meerdere aan te vullen, voorbeelden van ongerijmde gevolgen eener onvolledige wetgeving op dit punt zal kunnen worden toegepast.

Ik wenschte dat ik mij had kunnen overtuigen, dat gezegd art. 14 voldoende ware; maar indien ik dit ook al geloofde, dan nog bleef de zwarigheid bestaan, dat, zonder behoorlijke omschrijving der erkenning en zonder meerdere stellige verbodsbepalingen, authentieke acten eerst zullen moeten worden opgemaakt, om later te worden vernietigd. Dat verpligte opmaken dier acten kan alleen dan worden verhoed, wanneer de daartoe geroepen ambtenaar zich tot de weigering op eene uitdrukkelijke wetsbepaling zal kunnen beroepen.

Onderzoek naar de wijze waarop de verbindtenis tot vrijwaring op de erven des verkoopers overgaat; door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, Advocaat, te 's Gravenhage.

Het is voor de regtspraktijk eene allezins belangrijke vraag op welke wijze de verbindtenis tot vrijwaring op de erfgenamen des oorspronkelijken verkoopers overgaat. Dewijl echter onze Nederlandsche wetboeken, even als de Fransche, daaromtrent het stilzwijgen bewaren, behoort het antwoord gegeven te worden door de wetenschap die nogtans hier niet geheel aan hare eigene krachten is overgelaten, daar men in het corpus iuris onderscheidene plaatsen aantreft waarin over dit onderwerp opzettelijk gehandeld wordt.

Ik wil in het tegenwoordig opstel beproeven bedoelde plaatsen zorgvuldig te verklaren en daaruit de eigenlijke theorie der Romeinsche juristen op te maken, om vervolgens de bij onze Duitsche en Fransche naburen te dezen aanzien meest gangbare stelsels bloot te leggen en van het verkregen standpunt ter toetse te brengen, en met een kort woord over het Nederlandsche regt te besluiten.

ROMEINSCHE THEORIE.

Daar de kooper zijn geld geeft om de zaak te hebben, spreekt het wel van zelf, dat de verkooper verplicht is hem het behoud van het verkochte te waarborgen en bij algeheele of gedeeltelijke uitwinning daarvan kost- en schadeloos te stellen (1). In deze verplichting volgen natuurlijk zijne erfgenamen hem op die dus, als eenig gedeelte der zaak na het overlijden van hunnen erflater wordt uitgewonnen, gezamenlijk,

(1) PAUL. R. S. II. XVII. § 1. L. 11 §§ 2, 18 D. *de act. emti et vend.* (19. 1).

of elk naar evenredigheid zijner erfportie, tot betaling van geldelijke vergoeding door den koper in regten kunnen worden genoodzaakt (2).

Maar van de andere zijde vordert de billijkheid en de goede trouw, dat men den verkooper die voor het gevaar van uitwinning instaat ten minste de gelegenheid verschaffe dat gevaar af te wenden. Verlangt derhalve de koper gedeekt te zijn en zich zijn verhaal te verzekeren, zoo behoort hij, als hem eene petitoire actie wordt aangedaan, hiervan bijtijds zijn auteur te verwittigen (*litem denuntiare*), opdat deze hem met raad en daad kunne bijstaan (*assistere*) en in het geding tusschen beiden treden (*defendere*) (3).

In zooverre nu is de verdediging een regt of eene bevoegdheid des verkoopers te noemen, en indien hij er gebruik van maakt en die taak op zich neemt, plaatst hij zich in denzelfden toestand en mag hij dezelfde middeelen van tegenspraak bezigen, als ingeval hij de zaak nog niet hadde geleverd en dus zelf in hoedanigheid van bezitter wierd aangevallen en zijne eigendoms-regten verweerde.

Doch door de *litis denuntiatio* verandert dit regt van verdediging voor den verkooper wederom in eene verplichting. Want indien hij, ofschoon behoorlijk verwittigd, in gebreke blijft aan zijnen koper den gevraagden bijstand te verleenen, of wel poogt den eisch tot uitwinning tegen te spreken maar zonder het gewenscht gevolg, wordt kennelijk hij de persoon op wien alle de schade moet nederkomen, dewijl hij thans alleen aan zich zelve en niet aan den koper het verlies der zaak te wijten heeft (4).

(2) *L. 2 C. de Evictionibus.* (8. 45.)

(3) *LL. 8, 9 C. h. t. L. 53 § 1 D. h. t. (21. 2).* *l. 1 C. de per. et comm. r. vend.* (4. 48).

(4) *LL. 55 § 1, 56 §§ 4 - 7 D. h. t. LL. 17, 20, 23, 29 C. h. t.*

Het behoeft wel geen betoog, dat zijne erfgenamen hem ook in dit regt en in deze verpligting opvolgen (5). Zij zullen, even als hun auteur, en wel, daar elk hunner voor elk deel proportioneel instaat, gezamenlijk ter verdediging der gansche zaak moeten worden opgeroepen. Zij zullen, even als hij, mits behoorlijk opgeroepen, de zaak gemeenschappelijk moeten verdedigen, en wel ieder naar gelang zijner erfportie, of voor hetzelfde aandeel als hij persoonlijk aan den kooper zoude hebben moeten overdragen, bijaldien de erflater nog vóór de levering gestorven ware en dus het verkochte zich tijdens de aanvaarding der nalatenschap nog in den boedel bevond.

Men kan mitsdien zeggen, dat in de verbindtenis tot vrijwaring eene tweevoudige verpligting ligt opgesloten, als, vooreerst, om ten behoeve des koopers, des verzocht, de uitwinning der verkochte en geleverde zaak te beletten, en vervolgens, om, wanneer er desniet-tegenstaande uitwinning plaats grijpt, den kooper deswege kost- en schadeloos te stellen. Maar, ziedaar de groote vraag die ons zal bezig houden, hoedanig is, met opzigt tot de erfgenamen des schuldenaars, het verband tusschen deze twee verpligtingen onderling, of in welke verhouding staat het aandeel van ieder van hen in de ééne tot zijn aandeel in de andere?

Het antwoord op deze vraag is eigenlijk reeds in het bovenstaande vervat. Wij zagen toch, dat een iegelijk der erfgenamen een aan zijn erfdeel evenredig aandeel in de zaak te verdedigen heeft, maar voorts in gelijke evenredigheid moet bijdragen tot de geldelijke vergoeding wegens ieder gedeelte dat uitgewonnen wordt verschuldigd. De verhouding tusschen beide leden der verbindtenis is alzoo geene eenvoudige, maar eene zamengestelde reden.

(5) L. 23 C. h. t.

Men zal misschien bij den eersten aanblik zich hierover verbazen en meenen, dat die verhouding veeleer eene eenvoudige is, want dat ieder erfgenaam in het bijzonder aansprakelijk zal wezen tot betaling van schadeloosstelling uitsluitend wegens de uitwinning van dat aandeel in de zaak met welks verdediging hij zich persoonlijk belasten moet, gelijk b. v. regtens is, als zij gezamenlijk een stuk uit den boedel of, in het algemeen, vennooten een gemeenschappelijk goed verkoopen, dewijl dan elk voor zich instaat voor het gedeelte dat hij persoonlijk aan den verkrijger levert (6).

Doch men mag deze gevallen volstrekt niet vergelijken. Immers in het laatste geval sluit men even zoo vele zelfstandige koopen als het aantal vennooten of verkoopende partijen bedraagt; worden er even zoo vele oorspronkelijke overeenkomsten aangegaan als gedeelten geleverd, en derhalve even zoo vele afzonderlijke verbindtenissen tot vrijwaring (tot *obligationes divisae* aut *separatae*) geboren (7). In ons geval daarentegen is het gansch anders gelegen; want erven zijn gehouden wegens de schuld des erfslaters dien zij gezamenlijk vertegenwoordigen en door dien overgang op hen kan de vordering niet van karakter veranderen. In plaats van door de erfopvolging zich in even zoo vele onafhankelijke en op zich zelve staande verbindtenissen als er toevallig erfgenamen zijn op te lossen, blijft integendeel de schuldvordering *een en onverdeeld*, zoo als zij tegen den persoon des eigenlijken verkoopers bestond en drukt, als zoodanig, op alle zijne opvol-

(6) Cf. LL. 12, 39 § 2, 51 § 4, 65 D. *h. t. p.* 13 § 17 D. *de act. enti et rend.* (19. 1). L. 3 § 1 D. *de usufr. accr.* (7. 2). L. 27 D. *de damn. inf.* (39. 2). Ook LL. 11 § 1—14 D. *de in diem add.* (13. 2), die men wel eens hiertegen heeft aangevoerd pleiten juist voor deze beschonwing, daar anders het gevoelen van SABINUS eene onmogelijkheid zou zijn.

(7) Vgl. RIBBENTROP. *Correal-obligation.* 213.

gers gezamenlijk als vormden zij slechts één persoon (8). Gelijk hun auteur had moeten doen, zullen zij *allen gemeenschappelijk*, d. i., elk naar gelang van zijn erfdeel, den kooper schadeloosstelling betalen moeten *wegens elk gedeelte der zaak, welk ook*, dat uitgewonnen wordt, zoodat de portiën in de verplichting tot verdediging en de bijdragen in de geldelijke vergoeding geenszins juist op één vallen, maar, als het ware, elkander doorsnijden en daarop van toepassing is de formule: *pars partis partem facit* (9).

Deze voortdurende onverdeeldheid der verbindtenis brengt nu, met betrekking zoo tot de *litis denuntiatio*, als tot de defensie, een aantal merkwaardige gevolgen voort.

I. *Litis denuntiatio*.

Naar wij boven opmerkten, verliest de kooper zijn verhaal, wanneer hij zijnen waarborg geene kennis geeft van het hem aangedaan proces. Verzuimt hij het doen dezer oproeping ten aanzien van een der mede-erfgenamen, zoo verspeelt hij door zijne nalatigheid zijn regt:

in de eerste plaats, tegen alle de erfgenamen gezamenlijk wegens de schadevergoeding, verschuldigd ter zake van de uitwinning van het aandeel des niet-geroepen;

en, in de tweede plaats, tegen laatstgenoemden persoonlijk wegens zijne bijdrage in de schadevergoeding voor de gansche zaak of een harer deelen.

(8) *Omnis numerus eorum qui in locum eius substituantur pro singulari persona est habendus. L. 56 D. de cond. et demonstr. (35. 1). Ex persona heredum promissoris non posse descendentem a defuncto stipulationem diversam conditionem cuiusque facere. L. 2 § 2 D. de Praet. Stip. (46. 5). non enim ex persona heredum conditio obligationis immutatur. L. 2 § 2 D. de F. O. (45. 1). non potuit defunctus facere ne quod stipulatus sum consequar. L. 85 § 4 D. eod.*

(9) *L. 27 D. de damn. inf. (39. 2).*

De kooper is derhalve genoodzaakt, wil hij zijn regt bewaren, alle de erfgenamen gezamenlijk ter verdediging der gansche zaak op te roepen.

II. Defensie.

Insgelijks hebben de erfgenamen er onderling een wederkeerig belang bij, dat een iegelijk van hen aan de verplichting tot defensie gestand doe. Want, uit hoofde van het onverdeeld karakter der boedelschuld, kan, gelijk gezegd is, geen hunner volstaan of zich bevrijden eenvoudig door verdediging van zijn eigen aandeel, vermits, ook al hebben alle de anderen zich wat hen betreft behoorlijk van de verbindtenis gekweten, zij nogtans gemeenschappelijk en dus ieder naar evenredigheid aansprakelijk blijven voor het aandeel van dengene hunner die zijnerzijds in gebreke mogt zijn. Maar, naar denzelfden maatstaf volgens welken zij gezamenlijk worden bezwaard door de nalatigheid van een enkelen, worden zij natuurlijk van den anderen kant allen gezamenlijk gebaat door ieder hunner die zich voor zijne portie van de verbindtenis kwijt, zoodat men tot regel verkrijgt, dat de defensie of niet-defensie van een der erfgenamen, met betrekking tot de voor zijn aandeel te verbeuren geldsom, verbindende is voor alle de erfgenamen gezamenlijk die behoorlijk zijn opgeroepen.

Ter verduidelijking strekke het volgende voorbeeld:

PRIMUS en SECUNDUS, des verkoopers erven, zijn beiden door den kooper in vrijwaring geroepen. De geheele waarde bedraagt *f* 1,000.

PRIMUS verdedigt zijne helft in den eigendom niet. Hierdoor is dus de halve schadeloosstelling verbeurd, te dragen door PRIMUS en SECUNDUS gemeenschappelijk of voor gelijke deelen, zoodat de kooper *f* 250 eischt van PRIMUS en *f* 250 van SECUNDUS.

SECUNDUS daarentegen verdedigt de wederhelft in den eigendom naar behooren, waardoor het andere gedeelte der schadeloosstelling niet verbeurd en mitsdien zoo PRIMUS als SECUNDUS voor het gevaar om nogmaals f250 ieder te moeten uitkeeren beveiligd worden.

Denkt men nu echter, dat de koper verzuimd hebbe SECUNDUS mede op te roepen, dan wordt door deze omstandigheid de uitslag in dier voege veranderd. Wegens de uitwinning van zijn aandeel blijft PRIMUS altoos f250 schuldig, maar de andere f250 kunnen thans niet meer gevorderd worden van SECUNDUS, omdat, door hem niet op te roepen, de eischer zijn regt tegen hem goedwillig verspeeld heeft. Om dezelfde reden kan wegens de uitwinning van zijn aandeel geen verbaal worden uitgeoefend noch op hem, noch op PRIMUS, zoodat de koper, niettegenstaande het verlies der gansche zaak, slechts f 250, of een vierde der waarde, terugbekomt.

De hier voorgedragen leer wordt door de Romeinsche juristen gehuldigd in eene reeks van plaatsen, tot wier omstandige verklaring ik thans overga.

I. L. 85 D. *de Verborum obligationibus*. (45. 1).

Bij de vervolging eener schuld tegen de erven des schuldenaars zijn er, volgens PAULUS, vier gevallen mogelijk, te weten: (a)

A. of ieder der erfgenamen behoort voor zijn deel afzonderlijk te worden aangesproken en te voldoen (b);

B. of ieder der erfgenamen behoort voor het geheel afzonderlijk te worden aangesproken en te voldoen (c);

C. of ieder der erfgenamen behoort voor zijn deel

(a) PAULUS *libro septuagesimo quinto ad edictum*. — In executione obligationis sciendum est, quatuor causas esse; nam interdum est

(b) aliquid quod a singulis heredibus divisim consequi possumus;

(c) aliud quod totum peti necesse est, nec divisim praestari potest;

afzonderlijk te worden aangesproken, maar het geheel door allen gezamenlijk te worden voldaan (*d*);

D. of alle de erfgenamen behooren voor het geheel gezamenlijk te worden aangesproken, maar ieder voor zijn deel afzonderlijk te voldoen (*e*).

Hij noemt als voorbeelden op van

A. (in § 1) de van regtswege *verdeelde* of eenvoudige geldschuld;

B. (in §§ 2 en 3) de verbindtenis tot vervaardiging van een werk of tot verzekering van het genot eener erfdienstbaarheid, d. i. de *ondeelbare* schuld;

C. (in § 4) de verbindtenis betrekkelijk eene onbepaalde zaak of de alternatieve; hoedanige verbindtenis men zou kunnen noemen de *zamenhangende* schuld;

D. (in §§ 5 en 6) de verbindtenis tot vrijwaring of het beding van poenaliteit, d. i. de *onverdeelde* schuld.

Allen moeten gezamenlijk voor het geheel aangesproken worden en de voldoening door ieder afzonderlijk voor zijn part geschieden, zegt hij, als men eisch doet ter zake van vrijwaring (*f*), want dan moet de kooper, zal hij zijn regt tegen ieder in het bijzonder behouden, allen ter gemeenschappelijke verdediging der gansche zaak oproepen (*g*) en kan eveneens de verbindtenis niet door ieder voor zich, maar eerst door allen gezamenlijk worden nagekomen (*h*), want voor het aandeel desgenen die in gebreke blijft zijn zij allen te zamen aansprakelijk (*i*) en wel ieder naar evenredigheid zijner erfportie (*k*).

(*d*) aliud quod pro parte petitur, sed solvi, nisi totum, non potest;

(*e*) aliud quod solidum petendum est, licet in solutione admittat sectionem.

(*f*) In solidum vero agi oportet, et partis solutio avertit liberationem, quum ex causa evictionis intendimus;

(*g*) nam auctoris heredes in solidum denuntiandi sunt,

(*h*) omnesque debent subsistere,

(*i*) et quolibet defugiente omnes tenebuntur;

(*k*) sed unicuique pro parte hereditaria praestatio iniungitur.

II. L. 139 D. *eod.*

In gelijken zin verklaart zich VENULEIUS die er tevens de reden der beslissing bijvoegt.

Als er ter zake van uitwinning eisch gedaan wordt, leert hij (*a*), moeten alle de erven des verkoopers gezamenlijk worden opgeroepen ter verdediging der gansche zaak (*b*) en insgelijks die verplichting door allen gezamenlijk worden vervuld (*c*). Immers voor het aandeel van een iegelijk hunner die in gebreke blijft zijn alle de overigen mede verantwoordelijk (*d*). De oorzaak hiervan is, dat geenszins ieder voor zich van zijne eigene en zelfstandige schuld zich te kwijten heeft, maar zij integendeel in regten worden betrokken als gemeenschappelijk vertegenwoordigende den schuldenaar of, met andere woorden, wegens eene verbindtenis die onverdeeld van hun auteur op hen overging (*e*), zoodat zij voor het minste deel dat uitgewonnen wordt allen gezamenlijk gehouden zijn als vormden zij één persoon. Zoodra dus een hunner in gebreke is, moeten, met opzigt tot zijn aandeel, allen gerekend worden in gebreke (*f*) en tot het geven van schadevergoeding verplicht te wezen (*g*), ieder echter naar gelang zijner erfportie (*h*).

III. L. 62 § 1 D. *de Evictionibus.* (21. 2).

En met dit alles stemt ook CELSUS overeen die vooral het gewigt der behoorlijke oproeping doet uitkomen.

(*a*) VENULEIUS *libro sexto stipulationum.* — Quum ex causa duplae stipulationis aliquid intendimus,

(*b*) venditoris heredes in solidum omnes conveniendi sunt,

(*c*) omnesque debent subsistere;

(*d*) et, quolibet eorum defugiente, ceteris subsistere nihil prodest,

(*e*) quia in solidum defendenda est VENDITIO CUIUS INDIVISA NATURA st.

(*f*) Sed quum, uno defugiente, omnes defugisse videantur,

(*g*) ideoque omnes teneantur,

(*h*) unicuique pro parte hereditaria praestatio incumbit.

Themis, D. XIV, 3e St. [1853].

Als mijn verkooper, zoo luidt zijne uitspraak, met achterlating van onderscheidene erfgenamen overlijdt (*a*), behoudt niettemin de verbindtenis zelve hare oorspronkelijke één- en onverdeeldheid (*b*). Derhalve moeten zij allen gezamenlijk worden opgeroepen (*c*) en allen gezamenlijk de verbindtenis nakomen (*d*). Indien nogtans slechts één van allen dit doet en de overigen, hoewel behoorlijk opgeroepen, niet verschijnen (*e*), dan is het rechtsgevolg dier behoorlijke oproeping en van hunne, uit dien hoofde aan eigen verzuim te wijten, niet-verschijning (*f*), dat thans de uitslag van het door den eerstgenoemden gevoerd proces desniettemin ook voor alle de anderen die buiten het geding gebleven zijn verbindende is. Immers, bijaldien hij triumfeert, is er, althans voor zijn aandeel, door geen hunner schadevergoeding verschuldigd en, indien hij de zaak verliest (*g*), kan ik hen allen deswege in regten betrekken, even goed als hadden zij zich partij gesteld (*h*).

Men houdt het er meestal voor, dat iemand die in zoodanig geval alleen de verbindtenis nakomt noodzakelijk de gansche verdediging op zich moet nemen. Daar wederkeerig het belang van ieder der mede-verbonden evenzeer bij de verdediging van de aandeele der anderen als bij die van het zijne betrokken is, en het in den regel niet veel meer in heeft de vordering

(*a*) CELSUS libro vigesimo septimo digestorum. — Si ei qui mihi vendidit plures heredes extiterunt,

(*b*) UNA DE EVICTIONE OBLIGATIO EST,

(*c*) omnibusque denuntiari,

(*d*) et omnes defendere debent.

(*e*) Si de industria non venerint in iudicium, unus tamen ex his liti substitit,

(*f*) propter denuntiationis vigorem et praedictam absentiam,

(*g*) omnibus vincit aut vincitur;

(*h*) recteque cum ceteris agam, quod evictionis nomine victi sint.

der uitwinnende partij voor het geheel dan voor een gedeelte te betwisten, zal hij die door zijne mede-erfgenamen niet geholpen wordt gewoonlijk verstandig handelen door desniettegenstaande zich met de verdediging der gansche zaak te belasten, in plaats van zich tot zijne erfportie te beperken. Inzonderheid in het oude regt dat met de toelating van defensores zich zoo uiterst gemakkelijk betoonde stond niets aan dergelijke handelwijze in den weg. Maar men doet zulks dan geheel vrijwillig en gedreven door welbegrepen eigenbelang, want regtstreeks is men jegens den kooper tot niet meer gehouden dan tot verdediging pro parte hereditaria. Daarom moet men, als men verdedigt in solidum, wat de andere aandeelen betreft, als negotiorum gestor zijner mede-erfgenamen beschouwd worden.

CELSUS ondertusschen laat de vraag voor hoeveel in het door hem gesteld geval inderdaad verdedigd wordt geheel in het midden (10) en het is dan ook een voor zijn betoog volmaakt onverschillig punt. Want, hetzij degene die alleen de uitwinning tracht tegen te houden zulks doe voor het geheel of voor een gedeelte, voor zooveel hij triumfeert, ontlast hij altoos alle zijne mede-erfgenamen (*omnibus vincit*). En hetzelfde geldt bij verlies van het proces (*omnibus vincitur*). Want zij die niet

(10) Gelijk ook RIBBENTROP. 221, schoon eene andere verklaring toegedaan, opmerkt. De uitspraak *omnibus vincit aut vincitur* laat zich echter ook zoo uitdrukken: *uno subsistente, ceteris defugientibus, omnes substituisse videntur*. Daaruit volgt reeds, dat zij als *regtsregel* niet kan bedoeld zijn van eene *defensio in solidum*, daar zij alsdan in dadelijke weerspraak zou zijn met den regel van VENULEIUS en PAULUS: *uno defugiente, ceteris subsistentibus, omnes defugisse videntur*. Verstaat men echter deze regels, gelijk hier geschiedt, te weten met de van zelf sprekende beperking: *pro parte subsistentis aut defugientis*, zoo zijn zij in volkomene harmonie en drukken slechts hetzelfde denkbeeld van zijne twee zijden uit, namelijk *het wederkeerig belang van allen bij ieders gedeelte*.

verschenen zullen immers, in ieder geval dat zich hier denken laat, elk naar evenredigheid voor de schadevergoeding wegens de gansche uitwinning aansprakelijk wezen, omdat zij allen behoorlijk opgeroepen en slechts ten gevolge hunner eigene nalatigheid buiten het proces gebleven zijn (propter denuntiationis vigorem et praedictam, i. e. de industria (11), absentiam). Het springt nu, dunkt mij, in de oogen, dat CELSUS hier de aandacht zijner lezers vooral op dit rechtsgevolg der litis denuntiatio wil gevestigd hebben.

IV. L. 65 D. *h. t.*

De gezamenlijke gehoudenheid van alle de erfgenamen wegens het aandeel van ieder hunner raakt nogtans uitsluitend hunne betrekking tot den kooper, maar hetgeen de een, ten gevolge van het verzuim des anderen, heeft moeten betalen kunnen zij onderling van elkander met de actio familiae erciscundae terugvorderen. Van dit verhaal dat alles weder vereffent blijkt uit eene plaats van PAPINIANUS die de volgende voor ons onderwerp in velerlei opzigten merkwaardige beslissingen bevat.

Wanneer twee mede-erfgenamen eene tot den gemeenschappelijken boedel behorende zaak verkoopen, zijn zij persoonlijk de oorspronkelijke vervreemders. Er worden mitsdien even zoo vele zelfstandige koopcontracten gesloten, even zoo vele afzonderlijke verbindtenissen tot vrijwaring geboren als er erfgenamen zijn, zoodat, in het algemeen en tenzij beiden zich bij opzettelijk beding (12) solidair mogten verbonden hebben, ieder van hen den kooper slechts instaat voor zijne eigene portie en

(11) D. h. der ergangenen Aufforderung, dem Käufer bei zu stehn, keine Folge leisten. RIBBENTROP. 202 n⁸.

(12) Hoedanig beding, blijkens L. 51 § 4 D. *h. t.*, geenszins ongebruikelijk was. Vgl. RIBBENTROP. 200.

de schadeloosstelling uitsluitend voor *die* portie, maar dan ook natuurlijk in haar geheel, behoort te voldoen (a).

Doch hoe nu, vraagt PAPINIUS, als de uitwinning plaats heeft krachtens eene hypotheek, door den erflater op de zaak gelegd (b)?

Dat van den erflater afkomstig verband werkt thans, volgens hem, op dergelijke wijze als, ingeval de erflater den verkoop gesloten had, de van dezen afkomstige verbindtenis tot vrijwaring zou doen. *Het bezwaar kleeft namelijk onverdeeld op de gansche zaak en ieder harer deelen*, zoodat geen der erfgenamen door aflossing van zijn aandeel in de hypothecaire schuld kan te weeg brengen, dat het pand uitsluitend voor zijne helft van den daarop rustenden last worde ontheven, maar alleenlijk de hoofdsom met zooveel vermindert, terwijl voor het overschot dier som bij voortduring de gansche zaak, en mitsdien ook zijne helft daarin, verbonden blijft. Indien dus het pand voor het onbetaalde gedeelte der schuld door den schuldeischer wordt uitgewonnen, zijn weder beide de erfgenamen voor de deswege verbeurde schadeloosstelling jegens den koper aansprakelijk (c).

Doch thans ieder in het bijzonder slechts wegens zijne eigene helft; hetgeen verder maakt, dat hij die voor zijn part de schuld behoorlijk gekweten heeft, zich zelfs niet eens mag bedienen van het hulpmiddel om den koper niet te voldoen dan onder afstand zijner regtsvorderingen tegen den ander (d), gelijk het geval zou wezen,

(a) PAPINIUS *libro octavo quaestionum*. Rem hereditariam. pignori obligatam, heredes vendiderunt, et evictionis nomine pro partibus hereditariis spoponderunt.

(b) Quum alter pignus pro parte sua liberasset, rem creditor evicit; quaerebatur, an uterque heredum conveniri possit?

(c) Idque placebat PROPTER INDIVISAM PIGNORIS CAUSAM.

(d) Nec remedio locus esse videbatur, ut per doli exceptionem actiones ei qui pecuniam creditori dedit praestarentur,

als zij zich solidair verbonden hadden en dus de kooper van elk in het bijzonder de geheele som bekwam (*e*).

Maar, even als wanneer hij de schuld ten volle had gekweten (13), kan de erfgenaam die zulks deed voor zijn part op den ander met de *actio familiae erciscundae* zijn verhaal uitoefenen (*f*); want het gaat niet aan, zegt PAPINIANUS, dat degene die zijn pligt gedaan heeft het slagtoffer zou worden van de nalatigheid van een ander (*g*).

Dit beginsel is natuurlijk algemeen en evenzeer op de verbindtenis tot vrijwaring toepasselijk. SECUNDUS zal dus de *f* 250 die hij in het straks gestelde geval wegens het aandeel van PRIMUS heeft moeten betalen van dezen kunnen terugischen (14).

V. L. 14 C. *de rei vindicatione*. (3. 32).

De op ieder erfgenaam rustende verpligting om de zaak *pro parte hereditaria* te verdedigen leidt voorts tot eene opmerkelijke toepassing der *exceptio doli*, want er zijn soms gevallen, dat men tegen den uitwinnaar zelven de verbindtenis tot vrijwaring bij wijze van verdediging kan doen gelden; hetgeen de glossatoren hebben uitgedrukt door de bekende spreuk: *quem de evictione tenet actio, eundem agentem repellit exceptio* (15).

Het is namelijk een door het oude regt streng vastgehouden beginsel, dat tegenstrijdige hoedanigheden niet

(*e*) *quia non duo rei facti proponerentur.*

(*f*) *Sed familiae erciscundae iudicium eo nomine utile est; nam quid interest, unus ex heredibus in totum liberaverit pignus, an vero pro sua duntaxat portione?*

(*g*) *Quum coheredis negligentia damnosa non debet esse alteri.*

(13) Cf. L. 18 § 6, 7 D. *Fam. erc.* (10. 2).

(14) L. 44 § 5 D. *Fam. erc.* (10. 2).

(15) Azo. *Summu C. h. t.* § 15. *Glossa ACCURSII* in LL. *infr. laud.*

te gelijker tijd kunnen bestaan in denzelfden persoon. Als dus het regt van uitwinning en de verpligting tot vrijwaring zich vereenigden op één hoofd, maakte de laatste het eerste krachteloos, daar de koper in zoodanig geval den eisch kon doen afwijzen door middel eener exceptio doli (16) of, meer speciaal, rei venditae et traditae (17).

Als nu degene die regt van uitwinning heeft voor het geheel slechts gedeeltelijk erfgenaam des verkoopers wordt, hoever strekt zich dan deze exceptio doli uit? tot de gansche zaak, omdat hij voor elk deel dat uitgewonnen wordt jegens den koper mede aansprakelijk is tot schadevergoeding? of slechts tot zijne erfportie daarin die hij regtstreeks gehouden is te verdedigen?

De vraag moet klaarblijkelijk in laatstgemelden zin worden opgelost, want de exceptie is juist daarop gegrond, dat hij eischt die behoort te verdedigen (18), d. i. niet op zijne verpligting tot bijdrage in de schadeloosstelling, maar op zijne verpligting om de uitwinning te beletten (*praestare rem habere licere*), en hiertoe is hij weder slechts *pro parte hereditaria* verbonden (19). Zoo beslissen het dan ook de Keizers **DIOCLETIANUS** en

(16) LL. 17, 73 D. *h. t.* LL. 13, 14 C. *h. t.*

(17) L. 1 pr. § 1 D. *de except. r. vend. et trad.* (21. 3).

(18) Cette règle est aussi conforme à la raison qu'à la morale. A la raison, car il est clair, que celui qui doit défendre, ne doit pas attaquer; à la morale, car il y aurait dol dans le fait de celui qui réclamerait une chose qu'il devrait rendre ensuite. **TROPLONG. de la Vente.** § 420.

(19) Van daar, dat de exceptie niet kan worden tegengeworpen aan den borg of zijne erfgenamen, daar de borg niet tot verdediging gehouden is, maar slechts voor de voldoening der dupla instaat. L. 31 C. *h. t.* Hetgeen echter natuurlijk niet belet, dat, zoo den borg persoonlijke kwade trouw ten laste valt, de exceptio doli hem *uit dien hoofde* in den weg zal staan. L. 11 C. *h. t.* Vgl. **BACHOFEN. Pfandr.** I 563 n³.

MAXIMIANUS in een rescript aan zekere SEPTIMIA gerigt wier geval men zich in dier voege voorstelle.

SEPTIMIA had in haar verzoekschrift te kennen gegeven: dat zij een huis helgeen zij wist toe te behooren aan TITUS van diens moeder, onder belofte van vrijwaring, gekocht en sedert gedurende vele jaren ongestoord bezeten had, maar dat onlangs de moeder van TITUS was komen te overlijden en nu laatstgemelde van haar dat huis ten petitoire opeishte.

Hierop gaven de Keizers ten antwoord (a):

òf TITUS is geen erfgenaam zijner moeder, en dan kunt gij zijne vordering niet doen van de hand wijzen noch met de exceptio doli, noch zelfs met de praescriptio longi temporis, daar gij erkent de goede trouw te missen (b);

òf TITUS is erfgenaam zijner moeder, en dan kunt gij, voor zooverre de nalatenschap hem is aangekomen en hij mitsdien zelf u de zaak schuldig is, zijn eisch tot uitwinning met de exceptio doli laten ontzeggen (c).

Het blijkt dus weder uit dit rescript, dat op zich zelf ieder erfgenaam slechts gehouden is tot verwaarborging der zaak voor zoo veel zijn aandeel in de erfenis strekt. Zoodat, als TITUS slechts voor de helft erfgenaam zijner moeder geworden is, de andere helft der zaak aan hem zal moeten worden teruggegeven. In de deswege aan SEPTIMIA te betalen schadeloosstelling zal hij echter weder de helft moeten bijdragen, maar deze som kunnen terugeischen van zijnen mede-erfgenaam. Want doordien de exceptio doli zijne reivindicatio voor

(a) *Impp. DIOCLETIANUS et MAXIMIANUS AA. et CC. SEPTIMIAE.*

(b) *Quum a matre domum filii, te sciente, comparasse proponas, adversus eum dominium vindicantem, si matri non successit, nulla te exceptione tueri potes;*

(c) *quod si venditricis obtinet hereditatem, doli mali exceptione, pro qua portione ad eum hereditas pertinet, uti non prohiberis.*

de helft niet-ontvankelijk maakte, bevindt hij zich in denzelfden toestand alsof, bij uitwinning door een derde, hij voor zijn aandeel aan de verbindtenis had gestand gedaan.

VI. L. 4 § 2 D. de *Verborum Obligationibus*. (45. 1).

Het is alzoo aangewezen niet slechts uit algemeene regtsbeginselen, maar tevens uit de stellige bewoordingen en den ganschen samenhang der verklaarde plaatsen, dat de verbindtenis tot vrijwaring onverdeeld van den erfflater op zijne erfgenamen overgaat. Maar hieruit schijnt noodzakelijk voort te vloeijen, dat hetzelfde waar moet wezen niet enkel in geval van *passieve*, maar ook van *actieve* opvolging, of wanneer het de kooper is die met achterlating van onderscheidene erfgenamen overlijdt, zoodat deze alsdan evenmin ieder zijne vordering als eene zelfstandige of verdeelde zullen mogen aanmerken, maar integendeel, wanneer het aandeel in den eigendom van een hunner wordt uitgewonnen, de deswege verbeurde schadeloosstelling van den verkooper zullen moeten vragen allen gezamenlijk, ieder in evenredigheid zijner erfportie.

PAULUS nogtans leert het tegendeel. Als de kooper, zegt hij, met achterlating van onderscheidene erven overlijdt, zal ieder hunner afzonderlijk wegens de uitwinning van zijn eigen aandeel de volle deswege verbeurde som, of zijne gansche portie in de geheele schadeloosstelling, eischen kunnen (a).

Maar hij voegt er onmiddellijk en als tot voorkoming van alle misverstand bij: dat zulks ten gerieve der praktijk en in het belang der schuldeischers aldus is

(a) PAULUS *libro duodecimo ad Sabinum*. Si is qui duplam stipulatus est decesserit pluribus heredibus relictis, unusquisque ob evictionem SVAE partis pro portione sua habebit actionem.

aangenomen (*b*), want dat eigenlijk, volgens zuivere reglsbeginselen, er geene splitsing der verbindtenis tegen den schuldenaar geoorloofd is (*c*).

Men heeft derhalve hier met ééne van die afwijkingen te doen die het beginsel in waarheid bevestigen.

Dewijl er in deze stoffe tusschen het oude en het hedendaagsche regt, wat de beginselen aanbelangt, volkomene overeenstemming heerscht, heeft de Romeinse theorie nog tegenwoordig hare volle waarde en regtstreeksche toepasselijkheid behouden. Maar het is er verre van daan, dat die theorie door de uitleggers op dezelfde wijze als hier geschied is zoude worden begrepen en voorgedragen. Integendeel, zij gaan van geheel verschillende denkbeelden uit en leveren zeer uiteenloopende verklaringen. Alle die verklaringen te gaan opsommen en ontleden ware, zoo al geen ondoenlijk, dan toch een vrij langwijlig en verdrietelijk werk. Daarom wil ik slechts uit de menigte de twee gangbaarste en belangrijkste uitkiezen die ik, naar hare tegenwoordige voorstanders, de Duitsche en de Fransche theorie noemen en voorstellen zal met de eigen woorden der jongste mij bekende schrijvers over het onderwerp, v. SAVIGNY en MARCADÉ.

Intusschen mag ik de algemeene opmerking niet achterhouden, dat het misverstand hetwelk men hier aantreft, althans naar mijn oordeel, zijnen oorsprong heeft in eene verwarring van ONVERDEELDHEID met ONDEELBAARHEID waarin bijkans alle auteurs schijnen te zijn vervallen, niettegenstaande het, gelijk reeds DUMOULIN aanwees (20), twee vlak tegenstrijdige begrippen zijn.

(*b*) *Hæc utilitatis causa ex parte stipulatorum recepta sunt.*

(*c*) *ipsi autem promissori pro parte (neque restitutio) neque defensio contingere potest.*

(20) *Omnes glossæ et Doctores adusque confuderant dividuum et*

In geval van DEELBAARHEID namelijk laten zich twee toestanden denken: de toestand van ONVERDEELDHEID en de toestand van VERDEELDHEID. Het eerste duidt aan een staat van *gemeenschap* of *vermenging*; het laatste een staat van *scheiding* en *afzondering*. Van daar dat de Romeinen spreken van *partes pro indiviso* en *pro diviso* welke benaming het wezenlijke denkbeeld veel beter uitdrukt dan de bij ons gebruikelijke van *onligchamelijke* en *ligchamelijke deelen* (21).

In geval van ONDEELBAARHEID daarentegen kan, uit den aard der zaak, evenmin van ONVERDEELDHEID als van VERDEELDHEID sprake zijn, want *gemeenschap* wordt daardoor evenzeer uitgesloten als *scheiding* en *partes pro indiviso* zijn dan niet minder ondenkbaar dan *partes pro diviso*. De Romeinsche juristen verliezen deze waarheid nimmer uit het oog en onderscheiden steeds met de uiterste zorgvuldigheid tusschen onverdeeldheid en ondeelbaarheid (22). Zoo spreken zij van *indivisa*, niet

divisum, et *individuum cum non diviso*, h. e. *habitus cum actu et actum cum potentia. Extricatio labyrinthi dividui et individui*. III § 7 seqq. (O. O. Par. 1658. IV. 233—672).

(21) Vgl. v. SAVIGNY. *Obligationenr.* I. 314.

(22) In L. 26 § 2. D. *de leg.* I (30) is van zoodanige ligchamelijke deeling sprake, als waarvoor alle stoffelijke voorwerpen vatbaar zijn, namelijk die door in stukken breken geschiedt. Hier onderscheiden de Romeinen drie gevallen: voorwerpen die men niet kan verbreken zonder ze te vernielen (*quae sine interitu dividi non possunt*. L. 35 § 3 D. *de R. V.* (6. 1.)), de *naturaliter indivisae*; voorwerpen die men niet kan verbreken zonder ze te beschadigen: *quarum sine damno divisio fieri non potest*; en eindelijk voorwerpen die men gevoegelijk verbreken kan; *quae sine damno dividi possunt*. Vgl. v. SAVIGNY, *Oblig.* I. 307. n°. Zelfs in L. 17 D. *de Serv.* (3. 1.) moet *indivisus* verstaan worden met betrekking tot den onverdeelden staat van het erf, omdat de ondeelbaarheid der erfdienstbaarheid slechts het gevolg is van de omstandigheid, dat men zoodanig regt, zoo actief als passief, zich niet anders denken kan dan als behorende tot een gansch erf en dus aan de gezamenlijke eigenaren, gelijk door mij breeder is betoogd, *Themis*, XI, 296 vlg.

van individua, causa pignoris. Immers als twee panden van gelijke waarde voor ééne en dezelfde schuld van f10,000 zijn verhypothekeerd, kan de eigenaar van één dier panden het niet eigenmagtig vrij maken door afbetaling van f 5,000, maar lost, zoo doende, slechts de helft van de schuld af die op beide panden *gezaamenlijk of onverdeeld* drukt (23). Doch niets belet, zoo partijen het eens zijn, die schuld van f 10,000 in twee kleinere en afzonderlijke van f 5,000 te splitsen en nu voor elk dier schulden een der panden uitsluitend te verbinden. Verdeeling is dus inderdaad op zich zelf mogelijk en uitvoerbaar. Desniettemin nemen de meeste uitleggers en, in navolging van hen, de latere wetgevingen (24) hier zelfs natuurlijke ondeelbaarheid aan (25).

Eveneens is het gesteld met het beding van poenaliteit. Als ik met u overeenkom, dat gij mij vóór 1°. October zult leveren 100 vaten olij of anders betalen f 100 boete, kan ik de geheele boete eischen, al hebt gij mij 99 vaten tijdig geleverd. Maar als ik met u overeenkom, dat gij mij vóór 1°. October zult leveren 100 vaten olij of anders betalen f 1 boete voor ieder niet geleverd vat, zijt gij mij, onder gelijke omstandigheden, slechts f 1 schuldig. Waarom? Eenvoudig, omdat in het eerste geval de gansche boete onverdeeld voor de gansche partij is bedongen; in het laatste daarentegen over ieder vat

(23) L. 8 § 2 D. de Pign. act. (13. 7). I. 25 § 14 D. Fam. erc. (10. 2). L. 65 D. h. t. L. 1 C. de luit. pign. (8. 31). L. 16 C. de distr. pign. (8. 38). L. 35 § 6 D. de V. O. (15. 1). L. 19 D. de P. et H. (20. 1). LL. 1, 2 C. Si unus ex pluribus. (8. 32).

(24) Art. 2114 C. C., 1209 B. W. Vgl. TOULLIER, *Droit Civil*, VI. § 763. DIEPHEIS. *Het Nederlandsch burgerlijk regt*, V. § 902.

(25) DEMOULIN echter wijst zeer krachtig de indivisa, maar geenszins individua pignoris causa aan. III. § 25 seqq. Hem volgt TROPLONG, *Privileges et Hypothèques*, I. § 387.

afzonderlijk verdeeld is. Evenzoo is het gelegen met eene kapitaals- of geldelijke schuld. Deze is uit haren aard van regtswege verdeeld. Is echter voor de niet-betaling van het gansche kapitaal eene boete bedongen, dan kan geen der mede-erfgenamen zich door afdoening van zijne portie in de hoofdsom bevrijden, maar zijn zij, zoodra slechts één hunner in gebreke blijft, voor de boete allen gezamenlijk aansprakelijk (26). Een ander soortgelijk voorbeeld is dat eener poenaliteit die is beloofd geworden in geval van niet-levering van een gansch perceel (27). PAULUS voegt dit voorbeeld bij dat der verbintenis tot vrijwaring, en het heeft daarmede inderdaad eene in het oog loopende overeenkomst. Even als bij de laatste ieder erfgenaam slechts gehouden is tot verdediging zijner erfportie in de zaak, doch steeds aansprakelijk blijft voor ieder deel dat uitgewonnen wordt, zoo kan hier van ieder erfgenaam slechts de levering van zijne eigene portie in de zaak geveerd worden en blijven zij niettemin, wanneer maar één hunner in gebreke blijft, allen gezamenlijk, elk naar gelang zijner erfportie, tot voldoening der boete verbonden (a). In zooverre echter is er tusschen beide gevallen verschil, dat bij gedeeltelijke uitwinning ook maar eene gedeeltelijke schadeloosstelling verschuldigd wordt, terwijl daarentegen bij niet-levering van zelfs het geringste deel de gansche boete verbeurd is. In dit opzicht komt, gelijk PAULUS te regt doet opmerken, dit laatste geval meer overeen met het hypothecair bezwaar waarbij insgelijks zelfs voor het geringste overschot der

(a) Item si ita stipulatio facta sit: *si fundus Titianus datus non erit, centum dari? nisi totus detur, poena committitur centum; nec prodest partes fundi tradere, cessante uno,*

(26) L. 25 § 13 D. *Fam. erc.* (10. 2). L. 5 § 3 D. *de V. O.* (45. 1).

(27) L. 35 § 6 D. *de V. O.* (45. 1).

schuld de gansche zaak kan worden verkocht (b) (28).

Deze kleine overeenkomsten en verschillen echter zijn

(b) *quemadmodum non prodest ad pignus liberandum partem creditori solvere.*

(28) Op gelijke wijze verbindt PAULUS poenaliteit en hypotheek in L. 25 § 13, 14 D. *Fam. etc.* (10. 2). Als de poenaliteit in geval van niet-levering of andere dergelijke wanpraestatie bedongen wordt, is die levering of praestatie in *solutione*, al is zij ook niet in *obligatione*, bestaat de mogelijkheid, dat ieder erfgenaam alleen haar geheel vervulle en bevrijdt die vervulling van de betaling der straf die op zich zelve aanstonds verschuldigd en ook, behalve wanneer men er eene tijdsbepaling bijvoegt, opvorderbaar is. Doch geheel anders is het gelegen met eene poenaliteit, bedongen voor het geval, dat men eene gedane toezegging verbreekt, want hier wordt zij eerst verschuldigd door de contraventie, weshalve deze eerst de verpligting tot betaling doet geboren worden en niet, omgekeerd, de praestatie van die verpligting bevrijdt. Hier alzoo verkrijgt men inderdaad eene eenvoudige en geene tezamen gestelde verbindtenis welke mitsdien van regtswege over de erfgenamen verdeeld is. Er kunnen nu bij deze soort van poenaliteit twee gevallen voorkomen. De contraventie is namelijk of ondeelbaar, of deelbaar. Is zij ondeelbaar, dat wil zeggen van dien aard, dat het voor den eischer onverschillig is, hoevelen der erfgenamen de toezegging verbreken, zoo wordt, ofschoon slechts één hunner zulks doe, nogtans de gansche straf verbeurd welke, volgens het gezegde en behoudens hun onderling verhaal op elkander, door allen gezamenlijk, ieder naar evenredigheid zijner erfportie, moet voldaan worden. Maar is zij deelbaar, dat wil zeggen van dien aard, dat elk der erfgenamen slechts voor zijn aandeel en geheel afgescheiden van de overigen de toezegging verbreken kan, zoo verbeurt slechts hij die zulks deed de straf, en wel weder voor zijne erfportie. Het eerste zal plaats vinden, als b. v. de toezegging ten onderwerp heeft het rustig genot eener erfdienstbaarheid; want nu behoeft slechts een van allen zich daartegen te verzetten, om den eischer alle genot onmogelijk te maken. Het laatste daarentegen gebeurt, b. v. bij de toezegging om eene schuldvordering tegen den eischer niet te doen gelden, of eene door hem verrigte handeling goed te keuren, want thans kan ieder der erfgenamen die schuldvordering slechts instellen, of die handeling slechts aanvallen, *pro parte hereditaria*. Hier is dus de contraventie noodwendig verdeeld. Maar in geen van beide deze gevallen bezit een der erfgenamen afzonderlijk de magt om alleen de gansche toezegging te vervullen. Cf. LL. 2 § 5, 3 § 1, 4 § 1 D. *de V. O.* (45. 1).

het gevolg van bij-omstandigheden, maar de algemeene eigenschap die deze drie gevallen vereenigt en hun een eigenaardig karakter bijzet *is het zamengestelde of tweevoudige der verbindtenis.*

De verbindtenis bestaat uit twee leden die ieder voor zich deelbaar en van regtswege over de erfgenamen verdeeld zijn. Ieder erfgenaam behoeft de zaak slechts te waarborgen of te leveren pro parte hereditaria, even als hij slechts pro parte hereditaria eigenaar der belaste zaak wordt. Ieder erfgenaam behoeft slechts pro parte hereditaria de schadeloosstelling, de bedongen straf, of hypothecaire schuld te voldoen. Maar daar het hier niet geldt hunne eigene, oorspronkelijke verbindtenis, daar zij integendeel gehouden zijn als gezamenlijke vertegenwoordigers van den erflater, beantwoorden die deelen in beide de leden der verbindtenis niet juist aan elkander, maar vermengen zich en brengt alzoo de onverdeeldheid niet ondeelbaarheid, maar juist dubbele deeling of eene tezamengestelde evenredigheid te weeg (29).

Duitsche theorie.

In zijn werk over het schuldrecht (1) laat v. SAVIGNY zich, met beroep op de boven behandelde plaatsen van PAULUS, VENULEIUS en GELIUS, op deze wijze over onze regtsvraag uit:

Der zweite Fall betrifft die für eine mögliche Eviction

(29) Een merkwaardig voorbeeld daarvan bij pignus vindt men in L. 7 § 4 D. *Qu. mod. pign. v. h. solv.* (20. 6), en L. 3 § 2 D. *Qui potior. in pign.* (20. 4).

(1) *Obligationenrecht.* I. 343. Met hem stemmen, althans in de hoofdzaak, overeen: RUBO. *Ueber die Theilbarkeit und Untheilbarkeit der Obligationen.* 157. v. SCHEURL. *de divid. et individ. oblig.* 45. RIBBENTROP. *Correal-obligation.* 197. v. VANGEROW. *Leitf.* III. 16. SENTENIS. *Civilrecht.* II. 51. n³⁹. en ook oudere schrijvers, zoo als DUARENUS *ad L. 85 D. de V. O.* (0. 0. 762).

eingegangene *duplae stipulatio*, die gleichfalls unter die untheilbaren Obligationen, aber mit Unrecht, gerechnet wird. Denn die wahre Leistung in dieser Obligation ist eine Geldzahlung, die so theilbar ist, wie jedes andere Geldversprechen. Untheilbar ist nur die Vertretung des Glaubigers (*defensio*), die allerdings volständig, nicht zum Theil, gewährt werden muss, wenn sie die Verurtheilung in das doppelte Kaufgeld abwenden soll. Aber diese Vertretung ist nur ein Schutzmittel für den Schuldner, nicht Gegenstand der Obligation, und auf sie kann nicht geklagt werden. Also gehört diese Bestimmung nicht unter die untheilbaren Obligationen.

Hiermede vergelijkte men de opmerking eenige bladzijden vroeger gemaakt (2): dass im Fall einer Conven-

(2) 329. Wil men hier echter van *ondeelbaarheid* spreken, dan moet die eigenschap niet aan de wanpraestatie, maar aan de poena worden toegeschreven. Immers, gelijk door den eigenaar van het geringste gedeelte des erfs de gansche erfdienstbaarheid, zoo kan wegens niet-levering van het geringste deel de gansche poena gevorderd worden. Even als een ondeelbaar voorwerp, is de boete steeds verbeurd in haar geheel. Hierin bestaat de éénige (bovendien slechts schijnbare) analogie tusschen beide gevallen. Tot hetzelfde besluit leidt het voorbeeld der hypotheek. Wat van deze gezegd wordt: *est totum in toto et totum in qualibet parte*, kan, met opzigt tot het te leveren erf, insgelijks van de poenaliteit gezegd worden en men pleegt niet de schuld of zaak, maar het regt van hypotheek zelf ondeelbaar te heeten. Inderdaad is het dan ook moeilijk te ontkennen, dat de Romeinsche juristen de praestatie waarvoor eene poena bedongen is, doch die geen van nature ondeelbaar object heeft, steeds als deelbaar beschouwen. Juist de aangehaalde plaats waar de *traditio partis* met de *solutio partis* wordt gelijkgesteld is er het beste bewijs voor. Door deze opmerking vervalt tevens al wat zich nog zeggen liet voor het gevoelen van v. S. (340 fgg.), dat ULPIANUS, als hij, in de beruchte L. 72 pr. D. *de V. O.* (45. 1.), onder de ondeelbare verbintenissen om te doen (en nog wel in de eerste plaats) de *stipulatio fundum tradi* opnoemt, daarbij zou uitgaan van de stilzwijgende veronderstelling: *«namelijk indien er eene poenaliteit bedongen is.»* v. S. geeft dan ook zelf toe, dat men de plaats geweld moet aandoen, om haar zijne verklaring aan te passen.

tionalstrafe die beabsichtigte Leistung selbst, als Bedingung der abzuwendenden Strafe, stets unheilbar ist, dagegen gerade omgekeehrt die Strafe, als eigentlicher Gegenstand der Obligation, stets theilbar, weil sie unter die durchaus theilbaren Geldschulden geh6rt; onder beroep op de woorden van PAULUS: *sed unicuique pro parte hereditaria praestatio iniungitur* waarbij tot opheldering gezegd wordt: es ist hier die Rede von der dupla wegen Eviction, also einer Poena.

Tot het regt verstand dezer redenering is het noodig zich te herinneren, dat in het Romeinsche regt de kooper na de uitwinning de keuze bezat tusschen twee regtsmiddelen. Hij kon namelijk vragen 6f vergoeding der bewijsbaar geledene schade met de actio emti (3), 6f uitkeering van den dubbelen koopprijs met de actio ex stipulatu, althans indien dit bedongen was (duplae stipulatio) (4) welk beding echter algemeen gebruikelijk geacht en zelfs onder de verpligtingen des verkoopters gerangschikt werd (5). Op de vordering uit deze stipulatio nu, en niet op de actio emti, hebben, volgens v. SAVIGNY, onze juristen het oog gerigt. De dupla zal namelijk niets anders wezen dan eene zoogenaamde poenaliteit en daar, naar zijn gevoelen, de wanpraestatie die de voorwaarde van de verbeurte eener dergelijke straf uitmaakt ten haren opzigte als ondeelbaar moet worden aangemerkt, zou derhalve, ofschoon maar 66n enkel der erfgenamen in gebreke bleef, desniettemin steeds de gansche dupla verbeurd wezen die door allen gezamenlijk, ieder naar gelang zijner erfportie, behoort te worden voldaan.

Naar dat systema alzo6 zouden de Romeinsche juristen

(3) LL. 3, 16 pr. 60, 67, 70 D. *h. t.* LL. 6, 25. C. *h. t.* Fr. VAT. § 17.

(4) LL. 16 § 1, 21 D. *h. t.*

(5) LL. 2, 6, 37, 56 pr. D. *h. t.* Fr. VAT. § 8. PAUL. R. S. II. XVII. § 2.

MÜLLER. *Die Lehre von der Eviction*. I. 61. fgg.

Themis, D. XIV. 3^e St. [1853].

huune uitspraken ten deze niet hebben gegrond op de eigenaardige natuur der verbindtenis tot vrijwaring, maar eenvoudig zich van de duplae stipulatio bediend hebben als voorbeeld om daaraan eene algemeene eigenschap der poenaliteiten te verduidelijken en aanschouwelijk te maken. En daarmede verviel dan voorts het regstreeksch belang dier uitspraken voor ons tegenwoordig regt (6), naardien, blijkens art. 1532 B. W., ten onzent de uitgewonnen kooper zijne schadeloosstelling met de gewone actio emti vervolgt en er heden ten dage van duplae stipulatio geene sprake meer is (7).

Doch het stelsel van v. SAVIGNY lijdt al aanstonds schipbreuk juist op de plaatsen waarvan het de verklaring behelzen zal. Immers VENULEIUS, ofschoon de duplae stipulatio bepaaldelijk vermeldende, leidt zijne beslissing geenszins uit hare eigenschappen af, maar uit *de onverdeelde natuur der boedelschuld* (venditio cuius indivisa natura est) (8) en hetzelfde doet CELSUS (una de evictione est obligatio), terwijl eindelijk PAULUS het daaromtrent, even als nopens poenaliteiten, gezegde toelicht door te wijzen op de hypotheek waaraan, volgens PAPINIANUS, insgelijks het karakter van onverdeeldheid toekomt.

Trouwens het is dan ook onloochenbaar, dat in de duplae stipulatio van het geval eener slechts gedeelte-

(6) Dit erkent t. a. pl. SINTENIS.

(7) TROPLONG. *de la Vente*. §§ 432, 433. VOET. *ad D. h. l.* § 28.

(8) RIBBENTROP die eene uitvoerige, doch zeer weifelende, verklaring onzer plaatsen geeft en de bezwaren tegen het door hem gevolgde stelsel zeer goed gevoelt vergeet ook deze bedenking niet. Hätte er, zegt hij van VENULEIUS, sich die versprochene dupla als den Grund gedacht, so würde die indivisa (oder individua) venditionis natura in der That ein völlig gleichgültiger Umstand gewesen seyn. 206. In gelijken trant laat hij zich uit over de woorden van CELSUS, 221. Ook v. SAVIGNY merkt, onder verwijzing naar RIBBENTROP, op: in der Erklärung dieser Stellen finden sich im Einzelnen manche Schwierigkeiten.

lijke uitwinning opzettelijke melding gemaakt wordt (9) en dus in dat geval, zoo als met den aard der zaak overeenstemt, de dupla niet geheel, maar slechts voor een evenredig gedeelte verbeurd wordt (10). Als nu echter de ééne erfgenaam de verpligting tot vrijwaring wel, de ander niet nakomt, wat wil dit anders zeggen, dan dat de uitwinning voor het deel van den eersten niet en voor het deel van den laatsten wel plaats grijpt?

Daarom zal, gelijk overal elders, zoo ook hier, de dupla alleen verschuldigd wezen voor het werkelijk uitgewonnen deel (11) en de reden, dat allen gezamenlijk er voor instaan, is, naar de klassieke juristen ons leeren, eenvoudig deze, dat de verbindtenis niet van natuur verandert door de erfopvolging en dus onverdeeld van den erfflater op zijne vertegenwoordigers overgaat.

Het tweede voorbeeld van PAULUS, de boete wegens de wanpraestatie van een perceel bedongen, schijnt hier de Duitsche schrijvers op het dwaalspoor te hebben gebracht. De gedeeltelijke of geheele verbeurte der geldsom in geval van gedeeltelijke voldoening, d. i. juist het bijkomend onderscheid tusschen beide gevallen, namen zij voor de hoofdzaak, zagen in het laatste den algemeenen regel en hielden zulks voor eene soort van, zoo als v. SAVIGNY het noemt, *oneigenlijke* ondeelbaarheid. Het wezenlijk kenmerk, het tezamen gestelde der verbindtenis, ontsnapte hun en van daar hun onverdiend verwijt aan PAULUS, als zoude hij ten deze bij het kiezen zijner voorbeelden onoordeelkundig zijn te werk gegaan.

Hun betoog zou echter grond kunnen opleveren voor

(9) I. 56 § 2 D. *h. t.*

(10) LL. 1, 13, 14, 15, 43, 53 pr., 64, 69 § 4 D. *h. t.* L. 16 C. *h. t.* MÜLLER. I. 273.

(11) Cf. CALLET. *ad C. h. t.* in *Thes.* MEERM. II. 338. RIBBENTROP. 211 n²².

de bedenking, of toch niet door mij te weinig gewigt aan de duplae stipulatio werd gehecht. Men zou namelijk aldus kunnen redeneren. De verpligting tot defensie is eigenlijk niet anders dan de verpligting rem praestare habere licere in eenen bijzonderen vorm en vloeit uit het koopcontract zelf voort. De verpligting tot betaling der dupla daarentegen heeft haren oorsprong in de duplae stipulatio. Ofschoon ten naauwste verwant, zijn het alzoo waarlijk naar den vorm twee onderscheidene verbindtenissen, en hebt gij dus in uwe bewering, dat men hier met eene tezamen gestelde verbindtenis te doen heeft, gelijk. Maar zoodra het interesse met de actio emti vervolgd wordt, keert het blad om. Dan heeft men te doen met eene eenvoudige verbindtenis die derhalve over de erfgenamen van regtswege verdeeld is, zoodat ieder instaat voor zijne eigene portie.

Ik geloof echter niet, dat deze bedenking juist is. Niet uit den vorm, maar uit het wezen der verbindtenis leiden de Romeinsche juristen hunne beslissing af. En inderdaad, ofschoon ééne regtsvordering, blijven het twee verschillende verpligtingen. De ééne, die tot defensie of rem praestare habere licere, heeft tot onderwerp het verkochte voorwerp, de andere eene geldsom, en de aandeelen in beiden zullen elkander noodwendig snijden, juist omdat zij partes pro indiviso zijn, of om dezelfde reden als waarom $\frac{1}{2} \times \frac{1}{2} = \frac{1}{4}$ is (12).

Fransche theorie.

De Fransche theorie, in beginsel aan de Duitsche vlak tegenovergesteld, wordt door MARGADÉ (1) op deze manier ontwikkeld:

On sait que mon vendeur est obligé de me faire

(12) Cf. L. 49 D. *de usufr.* (7. 1). L. 27 D. *de damn. inf.* (39. 2). L. 1 §§ 2—5 D. *si pars hered. pet.* (5. 4).

(1) Ad art. 1629 C. C. *Cours de droit civil.* VI. 266.

obtenir et conserver la libre possession de la chose, et que par conséquent il est tenu 1°. de me donner aide et protection quand une éviction me menace; 2°. de m'indemniser si elle vient à s'accomplir. L'obligation de garantie a donc pour objet, d'abord et avant tout, l'établissement ou le maintien de l'acheteur dans la possession, la défense de cet acheteur contre tous troubles et empêchements; c'est là le but direct de l'action, et ce n'est que secondairement, subsidiairement — et après que ce premier but est manqué, que l'obligation se transforme en dette d'argent. Mais puisqu'il en est ainsi, puisque mon action tend à ce qu'on vienne me défendre et empêcher l'éviction, cette action est donc indivisible, puisqu'il est impossible, comme on l'a fort bien dit, de soutenir le tiers ou le quart d'un procès, de produire le tiers ou le quart d'un titre, de faire valoir le tiers ou le quart d'un moyen! Il est donc parfaitement impossible que l'un des héritiers de mon vendeur vienne me défendre pour partie, c'est pour le tout que je lui demanderai de me protéger, et l'action, ainsi considérée en elle-même, est évidemment indivisible, comme l'enseignent unanimement les auteurs.... Mais quand du principe on descend à l'application, qu'arrive-t-il? D'abord, il peut y avoir de la part de celui des héritiers qui est assigné, négligence ou refus de venir défendre (ce qui laisserait l'éviction s'accomplir et transformerait dès lors la première obligation en celle de rendre le prix et des dommages-intérêts, c'est-à-dire en une dette divisible). Mais en supposant que l'héritier vienne défendre l'acheteur, celui-ci peut-il, en fait et en raison, comme il le peut en droit, se contenter d'appeler ce seul héritier? Évidemment non; car, d'une part, il ne gagnerait rien quant à la célérité, puisque cet héritier obtiendrait le délai (2) nécessaire pour mettre

(2) Dat echter voor den uitwinnaar schadelijker zou zijn dan voor den uitgewonnene.

ses cohéritiers en cause (art. 1225), et que, d'un autre côté, la condamnation qui pourrait intervenir contre cet héritier ne pourrait pas être opposée aux autres, pour qui elle serait res inter alios iudicata. Il faut donc que l'acheteur ait soin de mettre tous les héritiers en cause; en sorte que, quoiqu'il ait en droit une action indivisible, il est forcé d'agir en fait par le mode de l'action divisible, en s'adressant à tous et chacun des héritiers; l'indivisibilité n'est pour lui qu'un principe mort-né et dépouillé de tout résultat.

Het onderzoek naar de waarheid dezer zonderlinge leer mag reeds daarom belangrijk heeten, omdat zij algemeen in Frankrijk gehuldigd wordt (2*), zoo door de schrijvers over den Code, als door de jurisprudentie; want het verschil dat ten deze tusschen beiden schijnt te heerschen, en inzonderheid door TROPLONG breed wordt uitgemeten (3), betreft, gelijk MARCADÉ overtuigend aantoot, meer den naam dan het wezen.

Die leer dan is, zoo als men ziet, begrepen in drie stellingen:

1°. De verbindtenis tot vrijwaring lost zich op:

a. in eene hoofdverplichting om den kooper tegen geregtelijke uitwinning te beschermen,

b. en in eene bijkomende verplichting om hem, in geval van uitwinning, schadeloos te stellen (4).

2°. Gezegde hoofdverplichting is uit den aard ondeelbaar, zoodat de kooper elk der erfgenamen in solidum kan aanspreken (5).

3°. Maar de tweede of accessoire verplichting is van nature deelbaar, zoodat de erfgenaam die aan de eerste

(2*) Laatstelijk echter heeft de eenvoudige deelbaarheid der verbindtenis tot vrijwaring een verdediger gevonden in A. RODIÈRE. *de la solidarité et de l'indivisibilité*. §§ 431—434. (Par. 1852.)

(3) *De la Vente*. § 438.

(4) TROPLONG. *de la V.* §§ 435, 436.

(5) *Eod.* §§ 434, 438.

niet voldoet in ieder geval slechts wordt veroordeeld tot schadevergoeding *pro parte hereditaria* (6).

Geen dezer stellingen evenwel kan, *m. i.*, den toets doorstaan.

1°. De onderscheiding namelijk, in de eerste stelling gemaakt, bevat eene scheve voorstelling der zaak en keert de natuurlijke orde der denkbeelden geheel om. Gelijk in den aanvang van dit opstel werd betoogd en *v. SAVIGNY* in de straks medegedeelde plaats krachtig doet uitkomen (7), is juist, bij uitwinning, de verplichting tot schadeloosstelling de eigenlijke of hoofdverplichting en daarentegen de defensie maar eene bijzaak, of niet meer dan een ondergeschikt middel om de uitwinning en hare gevolgen, zoo mogelijk, te ontgaan waarom zij voor den verkooper zoowel een regt als eene verplichting is (8).

De Fransche regtsgelerden doen dus al aanstonds het gebouw hunner redenering op een verkeerden grondslag rusten.

2°. Ook de ondeelbaarheid dier zoogenaamde hoofdverplichting mag niet worden toegegeven, hoe men haar beschouwe, hetzij, van de materiële zijde, als verplichting om den koper «het rustig en vreedzaam bezit van de verkochte zaak» te verzekeren (9), hetzij, van de formele zijde, als verplichting om zich in plaats van den gedagvaarden bezitter tegen den eisch tot uitwinning partij te stellen (10).

(6) *Eod.* §§ 435, 440. Men kan dus het onderscheid tusschen de Duitsehe en Fransche theorie zóó uitdrukken. De eerste neemt aan verbeente der *gansche* dupla wegens ieder *onverdedigd gedeelte der zaak*; de laatste verdediging der *gansche zaak* en *partiële* verbeente der dupla.

(7) Vgl. ook *POTHIER. Contrat de Vente. § 108 (Ed. DUPIN).*

(8) Vgl. art. 1630 en art. 1640 C. C. (1532 en 1539 B. W.).

(9) Art. 1625 C. C. (1527 B. W.).

(10) Art. 182 C. de Pr. Civ. (70 B. R.).

Immers het bezit laat gemeenschap en verdeeling toe. Men kan het, zoowel voor een gedeelte, als voor het geheel verkrijgen en verliezen en mitsdien ook aan een derde ten deele doen behouden. In één woord, het praestare rem habere licere is wel degelijk deelbaar (11).

Eveneens bestaat de eisch tot uitwinning, hetzij ten petitoire, hetzij ten possessoire (12) aangebragt, in eene regtsvordering, strekkende om den gedaagde de zaak te ontnemen en het behoeft wel geen betoog, dat dergelijke actie niet slechts voor het geheel, maar ook voor een gedeelte kan worden toe- en afgewezen en, gevolgelijk, dat zij deelbaar is. Maar zoodra de actie van nature deelbaar is, waarom zou dan de verdediging van nature ondeelbaar zijn? De waarborg die de zaak overneemt (garant formel) plaatst zich op dezelfde lijn met den bezitter die zijnen eigendom verweert en men kan toch ten deele eigenaar of bezitter zijn. Als de gedaagde, hangende een petitoir geding, overlijdt, moeten dan de gezamenlijke erfgenamen het geding opvatten, ieder in solidum, puisqu'il est impossible, comme on l'a fort bien dit, de soutenir le tiers ou le quart d'un procès (13)? Als vennooten een gemeenschappelijk goed verkoopen, verwaarborgt dan *niet elk zijn eigen aandeel* of veeleer *het geheel*, door de onmogelijkheid de produire le tiers ou le quart d'un titre, de faire valoir le tiers ou le quart d'un moyen (14)? Want, als men zijn beweren gaat beperken uitsluitend tot het geval,

(11) POTHIER. *Ctr. de V.* § 174.

(12) Het Romeinsche regt heshouwd dit niet als eigenlijke uitwinning, maar stelde het gelijk met niet-levering. L. 11 § 13 D. h. t. MÜLLER, I. 291. fgg.

(13) Immers toute procédure est essentiellement divisible. *Cass.* 27 mai 1834. 9 févr. 1835. *Journal du Palais.* 1839. II. 131 n^o.

(14) Inderdaad wordt zulks, schoon onvereinigbaar met het *pro partibus hereditariis spondere* in L. 65 D. h. t. coll. c. L. 51 § 4 D. h. t.,

dat de verbindtenis moet worden nageleefd door erfgenamen, waar blijft dan de volslagen onmogelijkheid der verdediging van ieders erfdeel, de, zoo als men zegt, *natuurlijke* ondeelbaarheid?

Bovendien beweegt men zich op een veel te eng terrein. Onder uitwinning toch is niet enkel begrepen het geval, dat men den kooper tegen vreemden aanval te verdedigen heeft, ook het geval, dat hij zich tegen een derde niet kan stellen in het bezit, behoort daartoe (15). Zal men ook hier ontkennen, dat de erfgenaam des verkoopers ongehouden, of liever onbevoegd, is voor meer dan zijne erfportie tegen zoodanigen derde en ten behoeve des koopers de rei vindicatio aan te leggen? Insgelijks is het juist niet noodig de ongegrondheid van den eisch tot uitwinning te bewijzen, want de waarborg behoeft slechts te zorgen, dat zijn opvolger de zaak behoude; hetgene hij immers ook bewerken kan door b. v. den eischer af te koopen (16). Naar de Fransche theorie (ten minste zoo men consequent wil blijven (17)) zal de alleen aangesproken erfgenaam zulks weder behooren te doen voor het geheel, terwijl hij naar de Romeinsche beschouwing met de verschaffing zijner portio hereditaria kan volstaan, daar hij het aandeel in de dupla, dat hij wegens de portiën zijner mede-erfgenamen moet betalen, van hen in het iudicium familiae ercisundae terug bekomt.

De Duitsche schrijvers twijfelen dan ook geen oogenblik aan de mogelijkheid eener gedeeltelijke of, gelijk geleerd door TROP LONG. *de la V.* § 436, in navolging van VOET. *ad D. h. t.* § 18. GAYL. *lib. II. Obs.* 14. BRUNNEMANN. *ad L. 139 D. de V. O.* CARPZOVIVS. *Defin. for. II. XXXIV.* 29, en vele andere practici.

(15) TROP LONG. *d. l. V.* § 436. Cf. L. 16 § 1 D. *h. t.* Men noemt dit gewoonlijk passieve uitwinning. MÜLLER I. 107.

(16) L. 21 D. *h. t.*

(17) Wat dus TROP LONG. *d. l. V.* § 457 (ter verdediging trouwens van de deelbaarheid der exceptie) niet is.

v. SAVIGNY het uitdrukt, *unvolständige Vertretung*. PAULUS, zegt RIBBENTROP (18), müsste sich die *dupla* als den Grund gedacht haben aus welchem *die an sich theilbare und von dem einzelnen Erben pro parte hereditaria zu leistende Vertretung* hier nur in *solidum* bewirkt werden könne. Ja zelfs DUMOULIN (aan wien, gelijk straks blijken zal, de Fransche auteurs hun gevoelen ontleenen) geeft de *feitelijke*, d. i. natuurlijke, deelbaarheid der defensie toe. Tamen volente actore, zegt hij, *possunt conveniri pro partibus suis*: sed hoc est tam rarum, ut fere nusquam usu veniat. Si tamen *de facto* contingat, etc. (19).

3°. De derde stelling eindelijk bevat eene tastbare inconsequentie. Want zoodra men het verdedigen des verkoopers voor de hoofdverplichting en deze voor ondeelbaar houdt, zal men, volgens de gewone regelen op dat stuk, ook de geldelijke vergoeding die daarvoor, bij niet-voldoening, in de plaats treedt, schoon van nature deelbaar, mede voor ondeelbaar behooren te verklaren. Quand le débiteur assigné, leert MARCADÉ elders (20) te regt, *pouvant appeler ses codébiteurs ne l'a pas fait, il peut être condamné seul et pour le tout aux dommages-intérêts* (car il s'y est alors soumis volontairement et s'en trouve tenu proprio facto) sauf son recours bien entendu. De erfgenaam derhalve die alleen in vrijwaring is geroepen, en verzuimd heeft krachtens

(18) 203.

(19) l. l. II § 435. Gelijke bewering in § 461. Eene verkeerde interpretatie van L. 17 D. *judic. solvi* (46. 7.) is de reden waarom de oude uitleggers de ondeelbaarheid der defensie aannemen; waartegen Z. RIBBENTROP. 418. n. ³¹. Ook pleegt men zich te beroepen op L. 4 D. *si ex nox. c. ag.* (2. 9.), doch het behoeft wel geen betoog, dat de verdediging van een *caput noxium* (cf. et L. 8 D. *de nox. act.* (9. 4)) met de vrijwaring eener gevindiceerde zaak niets gemeens heeft. Vgl. BACHOFEN, *Pfandr.* I. 400. cf. et L. 2. C. *de accus.* (9. 2).

(20) *Ad art.* 1225. IV. 500 (4ème Ed.).

art. 1225 C. C. zijne mede-erfgenamen in het geding te brengen, zou niet slechts het proces in solidum moeten voeren, maar ook tot schadeloosstelling in solidum moeten worden veroordeeld, behoudens zijn verhaal op zijne medeschuldenaren.

Leiden reeds deze gronden tot verwerping van het Fransche stelsel, gelijk het daar ligt, in dat besluit wordt men nog meer versterkt, als men tot den oorsprong van het stelsel opklimt. Men vindt dan een nieuw bewijs van de kracht die de overlevering in onze wetenschap uitoefent. De Fransche regtsgeleerden lieten zich hier weder besturen door het gezag van POTHIER (21) die op zijne beurt den beroemden DUMOULIN, als naar gewoonte, getrouwelijk heeft nagevolgd. DUMOULIN (22) nu grondt zich op het Romeinsche regt. Zijn betoog behelst niets meerder of minder dan eene poging om de boven behandelde plaatsen te verklaren en behoort dus aan die plaatsen te worden getoetst.

Ofschoon hij elders zelf opmerkzaam maakt op het onderscheid (23), vatte nogtans DUMOULIN, in overeenstemming met de regtsleeraars der middeleeuwen (24), de onverdeelde natuur die de klassieke juristen aan de verbindtenis tot vrijwaring, met opzigt tot de erfgenamen, toeschrijven als ondeelbaarheid op en redeneerde op dit misverstand voort. Doch reeds eene naauwkeurige en onbevangene lezing der uitspraak van VENULEIUS brengt zijne dwaling aan den dag. Terwijl toch deze jurist

(21) *Ctr. d. V.* §§ 103 seqq.

(22) *l. l. II.* §§ 455 seqq.

(23) *l. l. III.* § 33 berispt hij de Gloss. et DD. hevig, omdat zij in *L. 139 D. de V. O.* (45. 1.) de *indivisa natura venditionis* met *individua vel indivisibilis* verward hebben.

(24) Cf. *Glossa ad L. 62 § 1 D. h. t.*

zegt, dat *alle de erfgenamen gezamenlijk* ter verdediging der gansche zaak moeten worden opgeroepen, ziet DUMOULIN zich gedwongen aan te nemen, dat *ieder afzonderlijk* in solidum moet worden aangesproken, en leest hij dus *omnes*, als stond er juist het tegenovergestelde, te weten: *singuli* (25). En wilde men zulks al hiermede bemantelen, dat, ook volgens DUMOULIN, de kooper, zal hij zijn regt tegen allen bewaren, allen in het proces moet brengen (26), zou zijne uitlegging toch altoos schipbreuk lijden op den regel, ook door PAULUS gehuldigd: *uno defugiente, omnes defugisse videri*. Want waarlijk dit mogt wel de ongerijmdheid zelve heeten, als steeds zij die verschijnen de gansche defensie op zich moesten nemen, dewijl, in deze veronderstelling, er, wanneer zij slagen in hunne verdediging, niets verschuldigd wordt, al bleef ook een van allen in gebreke (27) en, wanneer zij niet slagen, de verbeurte der schadeloosstelling wederom daaraan en geenszins aan de nalatigheid der in gebreke geblevenen te wijten ware. Integendeel, zoodra men ieder in het bijzonder voor het geheel aansprakelijk stelt, is verdediging door *één van allen genoeg* (28). PAULUS en

(25) Deze zwaarigheid, ook aan RIBBENTROP. 221 niet ontsnapt, maakte, volgens DUMOULIN, l. l. II. § 456, reeds CAROLUS RUINUS.

(26) l. l. II. § 473. Insgelijks leert L. 62 § 1 D. h. t. MORNACES: *Servamus glossam quae ait: unicusque heredi denuntiari oportere in solidum, licet partis praestatio quemlibet liberet. Certissimus enim forensis ille est: qu'en fait de garantie tous les héritiers doivent être sommés en particulier.*

(27) Dit is DUMOULIN's eigene leer: *si enim vincit, quia absolvitur, prodest denuntianti, et ex consequenti necessario suis consortibus qui remanent in tuto*. l. l. II. § 471.

(28) Want dan: *omnibus vincit aut vincitur in solidum*. De midden-euwsche DD. BARTOLUS en PAULUS DE CASTRO zochten zich hier, naar de gewoonte van hunnen tijd, door spitsvondige casuïstiek te redden. Cf. CALLET l. l.

VENULIUS daarentegen vorderen uitdrukkelijk verdediging *door allen te zamen* (29).

Insgelijk leeren zij: *unicuique pro parte hereditaria praestatio iniungitur*. Hoe nu dit te rijmen met het beginsel, ook door DUMOULIN gepredikt, dat de schuldenaar eener ondeelbare verbindtenis tegen wien afzonderlijk eene veroordeeling wordt uitgesproken moet worden verwezen in de gansche schadeloosstelling? Hij wil eene onderscheiding gemaakt hebben, hierin bestaande, dat veroordeeling in *solidum* zal plaats hebben: *si iste se solum heredem autoris dixerit, vel simpliciter et in solidum se liti obtulit*; en daarentegen veroordeeling *pro parte hereditaria*: *si denuntianti dixit se coheredes habere, nec velle obligari ad secundum caput evictionis ultra partem suam, vel de hoc ante litem contestatam protestatus est* (30). Het is nogtans duidelijk, dat zoodanige protestatio waartoe nergens recht gegeven wordt den schuldenaar niet kan baten en, in allen gevallen, de Romeinsche juristen er hunne beslissing volstrekt niet van afhankelijk maken. POTIER stapte daarom maar liever over de inconsequentie heen, liet de onderscheiding van DUMOULIN varen en stelde hier, schoon in strijd met zijne eigene leer nopens ondeelbare verbindtenissen (31), veroordeeling *pro parte* tot regel (32) welke

(29) DUMOULIN tracht deze bedenking dus te wederleggen. Als de anderen zich hereid verklaren te verdedigen voor hunne eigene aandeelelen, maar weigeren het te doen voor het aandeel desgenen die niet verschenen is, behoeft de kooper zich daarmede niet te vrede te laten stellen en wordt het dus zoo beschouwd, als ware geen van allen verschenen, l. l. § 461. Daargelaten zijne ongenoegzaamheid, breekt dit argument het gansche systeem af, want het veronderstelt *de feitelijke deelbaarheid der defensie*. De stelling zelve vindt men overigens bij de oudere Fransche practici algemeen. Cf. REBUFFUS, *de Const. Reg.* III. 345.

(30) l. l. II. § 472.

(31) *Traité des Oblg.* § 331.

(32) *Ctr. d. V.* § 111.

beslissing dan bij de latere schrijvers weder algemeen weerklink vond (33). Quoique celui qu'il a assigné soit tenu de la défense totale de la cause, zegt POTHIER, néanmoins s'il ne défend pas, ou s'il succombe dans la défense qu'il aura entreprise, il ne sera tenu personnellement des dommages et intérêts de l'acheteur, *que pour la part dont il est héritier du vendeur.*

Dit stelsel komt dus eigenlijk hierop neder, dat ieder behoorlijk opgeroepen erfgenaam altoos zijne volle erfpottie in de dupla of het interesse betalen zal, zelfs al heeft er ten aanzien van geen der anderen litis denuntiatio plaats gehad; of, met andere woorden, dat men de verbindtenis tot vrijwaring, na hare ondeelbaarheid hoog te hebben opgevijseld, als eene eenvoudige deelbare en dus *van regtswege verdeelde* behandelt. Met reden noemt dan MARCADÉ die ondeelbaarheid *un principe mort-né.*

Zijn echter de Fransche auteurs het eens omtrent la demande, l'exception de garantie houdt hen in twee partijen verdeeld. Eene gevestigde jurisprudentie (34), en de ééne helft der auteurs (35) verklaart namelijk die exceptie voor *ondeelbaar*, en inderdaad in hun stelsel moet men zich dat besluit, als men zich ten minste gelijk wil blijven, laten welgevallen. Immers als de eischer met gezegde exceptie niet ontvankelijk verklaard wordt, staat zulks volmaakt gelijk met het geval, dat hij den kooper tegen de actie van een derde met goed gevolg beschermd had. Maar, is de verplichting tot

(33) TROPLONG. *d. l. V.* § 440 die ook hier volkomene overeenstemming tusschen POTHIER en DUMOULIN aanneemt moet dus de plaats van den laatstgenoemden niet naauwkeurig hebben gelezen.

(34) *Journal du Palais.* 1839. II. 579 n^o. *Belgique Judiciaire.* XI. 86. 799.

(35) DELVINCOURT. III. 373. DUVERGIER. *de la Vente.* I. § 355. MARCADÉ. *ad art.* 1626. VI. 269.

defensie ondeelbaar uit haren aard, dan moet zij het wezen, ook als men haar bij wijze van verdediging doet gelden, want de toevallige vorm laat de natuur der zaak onveranderd.

L'obligation de garantie, zegt MARCADÉ, *est indivisible dans son premier chef*, c'est-à-dire en elle-même et quand elle ne dégénère pas en simple dette de dommages-intérêts, cas où elle devient évidemment divisible. Il suit de là que quand l'acheteur, troublé par un tiers, est réduit à invoquer la garantie par voie d'action, il ne jouira, par suite des circonstances, que des effets d'une action divisible; mais quand cet acheteur, attaqué précisément par une personne qui lui doit la garantie, peut procéder par simple exception en faisant déclarer son adversaire non recevable (ce qui empêche celui-ci de faire dégénérer l'obligation de garantie en une dette d'argent), l'obligation se maintenant ainsi dans son premier chef, elle reste donc indivisible, et l'exception dès lors peut être opposée à chaque héritier pour le tout, comme le décide la jurisprudence. Tegen de logische juistheid dezer redenering valt waarlijk niet veel in te brengen. MARCADÉ en DUVERGIER toonen dan ook ten overvloede aan, dat de gronden van hen die, gelijk TROPLONG (36), het tegendeel beweren of bestaan uit louter sophismen, of leiden tot ontkentenis van de ondeelbaarheid der verbindtenis zelve.

TROPLONG echter (37), naar hij zelf erkent, is hier weder slechts de weerklank van DUMOULIN (38) en POTHIER (39) en deze laatsten zagen zich wel genoodzaakt

(36) Die immers zelve de exceptie grondt op het beginsel: que celui qui doit défendre ne doit pas attaquer. *d. l. V. § 420.*

(37) *d. l. V. § 457.* Vgl. MALEVILLE. *Analyse rais. ad art. 1640.* III. 391. DURANTON. XI § 265. XVI § 255.

(38) l. l. II. § 487 seqq.

(39) *Ctr. d. V. § 174.*

de deelbaarheid der exceptie aan te nemen, schoon op hun standpunt eene kwalijk te verbloemen inconsequentie, vermits zij niet konden loochenen, dat die deelbaarheid in het boven verklaard rescript van DIOCLETIANUS met ronde woorden wordt uitgesproken. Celui qui n'est qu'héritier en partie du vendeur, vraagt POTHIER, peut-il être exclus en entier de sa demande pour faire délaissier l'héritage par l'exception de garantie qui lui est opposée?

Il semblerait d'abord, *suivant les principes que nous avons établis ci-dessus*, qu'il devrait être déclaré non recevable dans sa demande pour le total, puisque l'obligation de défendre étant indivisible, il est obligé de l'en défendre pour le total. *Néanmoins la loi 14 C. de Rei vindic.* décide, en termes formels (40), que l'héritier du vendeur qui est de son chef propriétaire de la chose vendue n'est exclus de sa demande en revendication que pour la part quant à laquelle il est héritier du vendeur.

Zoo levert dan dit verschil over de exceptie een bewijs te meer voor de stelling, dat de beslissing over de juistheid der Fransche theorie, ook na den Code, aan de uitlegkunde des Romeinschen regts moet worden gevraagd en derhalve de in het eerste gedeelte van dit opstel beproefde verklaring der daar behandelde plaatsen uit het corpus iuris nog tegenwoordig een regtstreeksch en praktisch gewigt bezit.

Nederlandsch regt.

Ik mag van het onderwerp niet afstappen zonder het oog te vestigen op de gevolgen die het betoogde volgens ons Nederlandsch regt hebben zal, en moet daarbij in de eerste plaats nog een woord spreken over de geschiedenis van art. 1225 C. C. dat bij de Fransche regtsgeleerden zulk eene groote rol in deze stoffe speelt.

(40) *Est textus rotundus*, volgens DUMOULIN. l. l. II. § 483.

ULPIANUS verhaalt ergens (1) het volgend geval. Iemand had zijne beide erfgenamen (waarvan de eene eene vrouw met name PROCULA) belast met de vervaardiging van een werk ten behoeve zijner geboortestad. Daarop spreekt de gemeente (waarschijnlijk omdat de andere erfgenaam afwezig was) alleen PROCULA in solidum aan welke zich hierover bij de keizers MARCUS en VERUS beklagt. Zij krijgt echter van deze ten antwoord, dat, aangezien het hier betreft eene ondeelbare verbindtenis, inderdaad elk erfgenaam voor het geheel gehouden is (a). Een regtsbeginsel, volgens ULPIANUS, door MARCUS nog in onderscheidene andere rescripten gehandhaafd (2). In het geval van PROCULA echter, voegt hij er bij, hebben de keizers een termijn gesteld binnen welken haar mede-erfgenaam (die zich misschien als de meest geschikte met die taak belast had) alsnog de uitvoering van het werk zou kunnen helpen bezorgen (b) met bepaling, dat na dien termijn PROCULA zulks alleen zou doen, maar dan aan hem voor zijn aandeel de onkosten in rekening zou mogen brengen (c) (3).

Van dit uitstel hetwelk alleen op de uitvoering van het gelegateerde werk betrekking had, en voorts door den souverain slechts wegens de bijzondere omstandigheden der zaak als gunstbewijs of privilegie verleend

(a) Si in opere civitatis faciendo aliquid relictum sit, unumquemque heredem in solidum teneri, DIVUS MARCUS et LUCIUS VERUS PROCULAE rescripserunt;

(b) tempus tamen coheredi praestiterunt, intra quod mittat ad opus-faciendum,

(c) post quod solam PROCULAM voluerunt facere, imputaturam coheredi sumtum pro parte eius.

(1) I. 11 § 23 D. de Leg. III. (32).

(2) §§ 23, 24 eod.

(3) L. 44 § 8 D. Fam. etc. (10. 2).

Themis, D. XIV, 3° St. [1353].

werd (4), heeft DUMOULIN iets geheel anders gemaakt en er den algemeenen regel uit getrokken, dat iemand die ter zake eener ondeelbare verbindtenis afzonderlijk wordt vervolgd regt heeft op een uitstel, ten einde zijne medeschuldenaars in het geding te brengen, opdat, bij eventuëele veroordeeling in kosten, schaden en interessen, deze reeds dadelijk over allen gezamenlijk proportioneel verdeeld worde (5). POTHIER (6) nam dit over van DUMOULIN, en de CODE van POTHIER. Van daar art. 1225.

In ons Nederlandsch wetboek echter liet men deze bepaling achterwege (7). Toen men in de afdeelingen der Staten Generaal naar de reden vroeg, was het antwoord, «omdat zulks tot de manier van procederen behoort.» Bij het maken van het wetboek van burgerlijke regtsvordering schijnt men er nogtans niet meer aan gedacht te hebben. Wel wil Mr. VOORDUIN (8) ons naar den titel van vrijwaring verwijzen, maar, zoo als Mr. DIEPHUIS (9) en Mr. VAN BELL (10) te regt betoogen, daarvan is hier de rede niet. «De oproeping van art. «1225 C. C.» verklaart eerstgenoemde «is in onze «wetgeving onbekend en de schuldenaar die tot voldoening van het geheel in regten is geroepen — hij «moge de overigen in vrijwaring oproepen om aanstonds «en zeker tegen deze zijn verhaal te kunnen uitoefenen «of niet — moet ook tot voldoening van het geheel veroordeeld worden bij een vonnis dat tegen hem alleen

(4) V. SAVIGNY. *Obligationen*. I. 362 n^o.

(5) I. I. II. § 469.

(6) *Traité des Oblig.* § 331.

(7) VOORDUIN. *Gesch. en Beg.* V. 46.

(8) Vgl. ook ASSER. § 697.

(9) *Het Nederlandsch burg. regt.* VI §§ 345--348.

(10) *De ondeelbaarheid der erfdiensbaarheden.* 66--69.

«kan worden ten uitvoer gelegd.» En, hiermede zich geheel vereenigende, leert laatstgenoemde: «de veroordeeling tot vergoeding van kosten, schaden en interessen treedt voor de oorspronkelijke verbindtenis in de plaats en moet, dunkt mij, even ondeelbaar worden beschouwd als het object waarvan zij het surrogaat is. Diegene der schuldenaars tegen wien *in solidum* door den schuldeischer is geageerd zal bij gevolg, zoo de verbindtenis niet wordt nagekomen, in *solidum* tot die vergoeding worden veroordeeld.»

«De erfgenaam die de geheele schadevergoeding waar toe hij werd veroordeeld betaalde, kan op zijne mede-erfgenamen zijn verhaal uitoefenen. Alzoo volgens het Romeinsche en Nederlandsche regt.»

De ontstentenis in onze wetboeken van eene dergelijke bepaling als art. 1225 C. G. inhoudt is nu voor ons onderwerp in zooverre van belang, als het zich verwachten laat, dat de leer van POTHIER welke ook die onzer oude vaderlandsche schrijvers is (11) onder onze tegenwoordige regtsgeleerden nog vele aanhangers tellen zal. De zoodanigen, tenzij zij zich willen schuldig maken aan grove inconsequentie, zullen zich alzoo het besluit moeten getroosten, niet slechts dat de kooper volstaan kan met één enkelen der erfgenamen in vrijwaring te roepen en deze alsdan tot verdediging der gansche zaak gehouden zal zijn, maar tevens, dat de regter hem, bij ongunstigen uitslag, zal moeten veroordeelen tot betaling der volle schadeloosstelling aan den kooper, behoudens, volgens art. 1336 § 3 B. W., zijn verhaal op zijne mede-erfgenamen. Hoe dit verhaal met art. 1539 B. W. overeen te brengen, mogen zij zelve weten. Maar hier mag het niet onopgemerkt blijven, hoe, zoo doende, de leer

(11) HUBER, *Praelect. ad D. h. t.* § 12. VOET, *eod.* § 18. SCHULTING, *Thes. Select. Dec.* 33. th. 4.

van POTHIER tot resultaten leidt die met de uitspraken des Romeinschen regts in dadelijken tweestrijd zijn, ofschoon zij, geschiedkundig, juist op die uitspraken gebouwd is. Intusschen mag ik, bij mijne bestrijding dier leer, op Mr. DIEPHUIS (12) als voorganger en magtigen bondgenoot wijzen.

«Wanneer onderscheidene verkoopers te zamen en in «eens het goed aan den koper verkocht hebben,» zegt de geleerde schrijver, «zijn zij daarom niet hoofdelijk «verbonden, want dit is nergens bepaald. Hetzelfde geldt «van de erfgenamen die een koper heeft nagelaten. «Maar is hunne verbindtenis ook ondeelbaar? Hoezeer «het tegendeel meer algemeen wordt aangenomen, komt «mij eene ontkennende beantwoording het meest aanne- «melijk voor. De verpligting toch tot vrijwaring, zoo «als die in art. 1532 B. W. wordt omschreven, heeft «enkel geldelijke teruggave en vergoeding ten onder- «werp die, gelijk algemeen erkend wordt, haar niet «ondeelbaar maken. Maar men wil die teruggave en «vergoeding liever beschouwen als datgene, waarin de «eigenlijke verpligting tot vrijwaring zich oplost, terwijl «men haar zich voorstelt als de verpligting om den koo- «per te verdedigen en de zaak voor hem over te nemen, «welke verpligting men dan ondeelbaar noemt, omdat «een derde of vierde gedeelte van een proces, een derde «of vierde deel van het noodige bewijs en van de noo- «dige regtsmiddelen ondenkbaar is. Dit zal wel niet ligt «worden tegengesproken; maar het voeren van een pro- «ces, het aanvoeren van regtsmiddelen en het bijbrengen «van bewijs ter zake van een derde of vierde gedeelte «der schadeloosstelling is zeer goed denkbaar. En toch «is die schadeloosstelling de hoofdzaak der vrijwaring; «dat de koper al aanstonds in het geding geroepen

(12) VII. § 240.

«kan worden en genoodzaakt om de zaak voor den koper
«over te nemen strekt alleen ter vereenvoudiging der
«zaak, en omdat de koper ligt beter met de verde-
«digingsmiddelen bekend is, daardoor voor zijne eigene
«belangen zelfs waken kan en alzoo misschien den eisch
«kan doen ontzeggen en daardoor schadeloosstelling
«noodeloos maken, maar heeft op het wezen der ver-
«plichting tot vrijwaring geenen invloed. Het tegenover-
«gesteld gevoelen komt mij dan ook voor met zich zelf
«tegenstrijdig te zijn, sedert de bepaling van art. 1225
«C. N., volgens hetwelk de gedagvaarde erfgenaam zijne
«mede-erfgenamen in het geding kon roepen, bij ons
«niet is overgenomen.»

Juist omdat ik mij hiermede best kan vereenigen, spijt het mij te meer, dat de kundige regtsgeleerde ons niet bepaaldelijk voorlicht over de vraag, of men in ons regt de verbindtenis tot vrijwaring als eene enkelvoudige of zamengestelde, en dus als eene verdeelde of onverdeelde, beschouwen moet. Uit het gansche beloop der redenering zou men echter welligt het eerste kunnen opmaken en ik wil niet ontveinzen, dat, bij de sterke zucht naar eenvoudigheid die het hedendaagsche regt beheerscht en onze grootere afkeerigheid van (of misschien onvatbaarheid voor) streng juridieke begrippen, de Romeinsche theorie voor het tegenwoordig regtsgevoel wel iets vrij subtiels hebben zal. Neemt men echter eenvoudige verdeling der verbindtenis aan, dan geeft men den regel op, door de wetenschap steeds als waar en door de praktijk als nuttig beschouwd, dat de eischer in vrijwaring alle de erfgenamen gezamenlijk moet oproepen. Bedrieg ik mij echter niet, dan kan er, zonder krenking, integendeel met behoud der zuivere begrippen, eene uitkomst verkregen worden die met onze behoeften volmaakt strookt. Immers uit de onverdeelde natuur der verbindtenis volgt, dat door de voldoening van één

hunner alle de erfgenamen gezamenlijk gebaat en even zoo door niet-voldoening van een hunner allen gezamenlijk bezwaard worden. Men kan dus zeggen, dat elk van hen, wat zijne portie in de verpligting tot verdediging betreft, *voor* en, wat zijne portie in de schadeloosstelling betreft, *met* de anderen gehouden is en als zoodanig bij de voldoening belang heeft. Maar aan den zoodanigen kent art. 1438 n³ B. W. subrogatie toe. De erfgenaam die zich van de verbindtenis, het zij voor het geheel, het zij zelfs voor zijn aandeel, kwijt heeft dus niet slechts uit eigen hoofde op zijne mede-erfgenamen verhaal, maar kan ook tegen hen optreden als, krachtens de wet, gesubrogeerde des koopers. Maar dan behoort natuurlijk deze hem zijne actie ongeschonden te leveren en dit doet hij niet, als hij de anderen verzuimt op te roepen, dewijl hij daardoor tegen deze zijne actie of geheel verliest, of althans bezwaarlijker maakt, art. 1539 B. W. Uit dien hoofde kan derhalve de erfgenaam die alleen wordt opgeroepen den kooper eene niet-ontvankelijkheid tegenstellen, tot zoolang hij ook de anderen hebbe in het proces gebragt (13).

Het eenige argument dat zich, mijns inziens, hiertegen liet aanvoeren, namelijk dat de alleen opgeroepen erfgenaam ongehouden zal zijn tot bijdrage in de schadevergoeding wegens de aandeelen der niet geroepenen, gaat, geloof ik, om twee redenen niet op. Vooreerst, omdat hij door verdediging zijner portie toch altoos omnibus vincit ant vincitur. Ten andere, omdat de niet oproeping het verhaal des koopers alleen dan wegneemt, als de aangesprokene bewijst, dat er genoegzame gronden aanwezig waren om den eisch te doen ontzeggen,

(13) Daar het hier toch eene actie uit overeenkomst geldt, is de exceptio doli in de wet gegrond. Vgl. art. 1374 § 3 B. W. en DUPRET. *Revue étrangère et française de législ., de jurispr. et d'écon. pol.* par FÉLIX. II. 401 ssv.

een bewijs dat onze erfgenaam uit den aard der zaak nooit leveren kan.

Van deze zijde dus heeft de overbrenging der Romeinsche theorie op ons regt juist eene zeer nuttige strekking. Maar eene andere bedenking daartegen zou men misschien kunnen zoeken in de volgende omstandigheid. De onverdeelde natuur der verbindtenis moest eigenlijk hare werking evenzeer uitoefenen met opzigt tot de erfgenamen des koopers. De Romeinsche jurist erkent zulks, doch wijkt hier van het strenge regt utilitatis causa af. Men zou nu kunnen meenen, dat die afwijking, bij gebreke eener bepaling die haar wettigt, in ons regt geene plaats mag vinden. Doch men behoort, dunkt mij, hier te onderscheiden. Vóór de boedelscheiding laat zich het geval, dat een der erfgenamen des koopers afzonderlijk voor zijne erfportie wordt uitgewonnen, bezwaarlijk denken, en na de boedelscheiding brengt art. 1129 B. W. alles te regt, want nu moet degene aan wien de zaak wordt aanbedeeld ten haren opzigte als de eenige erfgenaam des koopers beschouwd worden, en de regtsvordering tot vrijwaring volgt het lot der zaak waarop zij betrekking heeft (14).

(14) Vgl. Mr. DIEPHEUS. VII. § 237.

Iets over het Wetboek van Strafrecht voor de Pruisische Staten van 14 April 1851, door Mr. A. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage.

Denn es galt ja die Gesetze, welche über Ehre, Freiheit, Leben gebieten, dem heutigen Culturzustande der Völker entsprechender herzustellen.

Dr. MÜLLER.

In het vijfde deel van dit tijdschrift (1) werd, door Mr. W. WINTGENS, «een beknopt overzicht» geleverd van het ontwerp van een Wetboek van Strafrecht voor Pruisen, in 1843, als vrucht van eenen veeljarigen arbeid, tot stand gekomen(2). Dit ontwerp werd echter nimmer tot wetboek verheven, maar door drie andere (in de jaren 1845, 1847 en 1850) gevolgd (3). Het laatste eindelijk leidde tot eene betere uitkomst dan zijne voorgangers, daar dit den grondslag uitmaakte van het strafwetboek der Pruisische Staten van 14 April 1851, dat in het geheele rijk kracht van wet erlangde den 1 Julij 1851 (4).

Het Pruisische strafwetboek verdient in meer dan een opzicht een belangrijk verschijnsel genoemd te worden in de geschiedenis des regts. Had Pruisen op het einde

(1) *Themis*, V, 61—90.

(2) Onder de talrijke beoordeelingen aan dit ontwerp in Duitschland te beurt gevallen, verdient vooral opmerking het echt kritisch overzicht van MITTERMAIER, in zijn bekend werk: *die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung geprüft*, II, § VI, S. 114—140.

(3) Vgl. ABEGG, *der Entw. des Strafgesetzb. für die Pr. Staaten vom 10 Dec. 1850, kritisch betrachtet*, in het *Arch. des Criminalrecht*, *Zweites Beilage-Heft zu 1851*, S 2; en de beschouwingen van denzelfden auteur over het ontwerp van 1847, *Arch. 1848*, S. 1—3.

(4) *Gesetz über die Einführung*; art. 1. Deze wet is afgedrukt in de uitgave van het Pruisische Wetb., vergeleken met de overige in Duitschland geldende strafwetboeken, door Dr. MÜLLER; Halle, 1852.

der vorige eeuw het eerste voorbeeld gegeven eener volledige codificatie van het strafregt (1), de verba-zende ontwikkeling der wetenschap in de laatste zestig jaren, en de verandering van zoovele maatschappelijke toestanden, sedert de uitvaardiging van het Algemeene Landregt, deden reeds voor lang de behoefte gevoelen aan een nieuw strafwetboek, meer dan het vroegere in overeenstemming met de vorderingen der wetenschap en de eischen des tijds.

Ik zal het niet wagen te beslissen of het wetboek van 1851 in alle opzigten beantwoordt aan hetgeen men regt heeft te verwachten van een gewrocht der wetgeving, tot stand gekomen in een der grootste en meest verlichte rijken van het in alle deelen der regtswetenschap zoozeer uitmuntende Duitschland; ik zal geen oordeel trachten te vellen, in hoeverre het boven of beneden zoovele andere strafwetboeken van Germaanschen oorsprong in de laatste veertig jaren tot stand gekomen, gesteld moet worden. Ver van mij die aanmatiging! De taak, die ik mij heb voorgesteld, is van geheel anderen aard. Ik verlang het Pruissische strafboek niet te *beoordeelen*, het ligt niet in mijn plan er een zoogenaamd kritisch overzicht van te leveren, maar ik dacht den lezers van dit tijdschrift geen ondienst te doen met hun den rijken inhoud van dezen veelomvattenden arbeid in groote trekken te schetsen in eenen vorm niet veel verschillend van dien, waarin vroeger het ontwerp van 1843 door Mr. W. WINTGENS in de Themis werd aangekondigd. Het *oordeel* over het door mij aan te kondigen wetboek verblijve dan aan mannen van meerdere bekwaamheid en rijpere ondervinding; en ik acht mij verpligt reeds in den aanvang van deze bijdrage

(1) Deel II, Tit. XX van het Alg. Pruiss. Landr. Vgl. MITTERMAIER, o. l., I, § 2, S. 9—11; nota 5 ad § 5d van FEUERBACH'S *Lehrb. des Peinl. Rechts*, 14^e Ausgabe.

de verzekering te geven, dat, waar ik mij in het vervolg eenige goed- of afkeurende opmerking mogt veroorloven, dit niet zal geschieden, omdat ik aan mijn eigen gevoelen groote waarde hecht, maar enkel en alleen om op de meest belangrijke wetenschappelijke strijdvrage, waartoe het onderzoek van elk deel van het positieve strafregt aanleiding geeft, meer bijzonder de aandacht van anderen te vestigen.

Eene opmerking nog vooraf. Er zijn er misschien, die meenen, dat eene aankondiging van het Wetboek vrij overbodig is nadat Mr. WIRTGENS ons regtsgeleerd publiek reeds voor jaren met het ontwerp heeft bekend gemaakt. Doch eene, zij het slechts oppervlakkige, vergelijking van het Wetboek met het eerste ontwerp zal die opmerking al haar gewigt doen verliezen. Want ofschoon hier en daar groote overeenkomst tusschen beiden niet valt te miskennen, is echter het geheel zoo verschillend, dat eene volledige kennis van het eerste ontwerp niet in staat zoude zijn ons meer dan eenige zeer onjuiste noties te geven van den inhoud en geest van het Wetboek.

En geen wonder! De acht jaren, die het eerste ontwerp en het Wetboek van elkander scheiden, zijn (vooral bij onze Duitsche naburen!) voor «die Fortbildung» der wetenschap niet verloren gegaan. De meer zekere uitkomsten, waartoe zij gedurende dien tijd geleid heeft, zijn door den Pruissischen wetgever niet onopgemerkt gebleven. Evenzeer heeft hij zich bij het eindelijk vaststellen van het langgewenschte Wetboek, en ook reeds vroeger bij de opvolgende ontwerpen de kritiek van zoovele uitstekende Duitsche criminalisten, vooral die van den Hoogleeraar ABEGG, zeer ten nutte weten te maken. Eindelijk zijn ook de veranderde staatsinstellingen in Pruisen na de omwenteling van 1848 tot stand gekomen, de algemeen ingevoerde openbare

regtspleging en de regtspraak door gezworenen niet zonder invloed gebleven op het in behandeling zijnde strafwetboek. Op alle deze gronden (welker bewijs men in het vervolg dezer aankondiging niet vergeefs zal zoeken) meen ik dat een overzigt van het Wetboek ook voor hen, die het ontwerp uit de bijdrage van Mr. WINTGENS hebben leeren kennen, niet overbodig te achten is. En hiermede beveel ik mijnen arbeid, van welker gebreken ik ten volle bewust ben, in de welwillendheid van den goedgunstigen lezer aan.

De hoofdverdeeling van het Pruisische Strafwetboek verschilt alleen dáárin van die van het vroeger in de Rijn-provinciën geldige Code Pénal (1), dat de bepalingen, in het eerste en tweede boek van het Fransche Wetboek voorkomende, hier allen vereenigd zijn in het Eerste Deel, handelende *over het straffen van misdaden en wanbedrijven in het algemeen*. De bepalingen *over de bijzondere misdaden en wanbedrijven en het straffen van deze (von den einzeln Verbrechen und Vergehen und deren Bestrafung)* zijn begrepen in het tweede deel, terwijl het derde, handelende van overtredingen, zoowel de algemeene als bijzondere bepalingen over deze bevat (2). Alvorens over te gaan tot de beschouwing van het eerste deel, moeten wij ons een oogenblik bezig houden met de voorloopige bepalingen

(1) Wij zullen later meermalen de gelegenheid hebben op te merken, hoe de Pruisische wetgever op vele plaatsen bepalingen van den C. P. heeft gevolgd, met afwijking van de algemeen in Duitschland gangbare beginselen. Het meest sprekende voorbeeld daarvan leveren de voorschriften over poging en medepligtigheid.

(2) Anders was de verdeeling van het eerste ontwerp, waar de algemeene bepalingen over overtredingen in eenen afzonderlijken titel van het eerste deel voorkwamen. *Themis*, I. I., p. 67.

(*einleitende Bestimmungen*), onder welke rubriek de zes eerste §§ voorkomen (1).

Volgens § 1 worden de misdrijven, in overeenstemming met de leer van het Fransche en Beijersche Strafwetboek, verdeeld in misdaden (*Verbrechen*), wanbedrijven (*Vergehen*), en overtredingen (*Uebertretungen*). Tot de eerste soort behooren alle misdrijven, welke met den dood, met tuchthuis-straf, of met opsluiting van meer dan vijf jaren bedreigd zijn; tot de tweede alle misdrijven, strafbaar met opsluiting van minder dan vijf jaren, gevangenis-straf van meer dan zes weken, of geldboete boven de vijftig thaler; tot de derde eindelijk alle misdrijven, strafbaar met gevangenis-straf onder de zes weken, of geldboete onder de vijftig thaler (2).

§ 2 bevat de wettelijke sanctie van het algemeen erkende beginsel: *nullum delictum, nulla poena sine praevia lege poenali*. Te regt leert de Hoogleeraar ABEGG (3), dat, waar, zoo als hier, dit beginsel uitdrukkelijk is opgenomen (zoo daarover anders al twijfel

(1) Deze bepalingen kwamen in het ontwerp van 1850 het eerst onder de tegenwoordige rubriek voor. In de vroegere ontwerpen waren zij opgenomen in den 1^{en} titel van het 1e deel: *von den Gränzen der Anwendung der Strafgesetze*. *Arch.*, 1848, S. 5. — Ook hier schijnt de wetgever, bij de herziening van vroegere ontwerpen, den C. P. (*Disp. prél.*) voor oogten te hebben gehad.

(2) Deze verdeeling der misdrijven hangt, even als in de Fransche strafregtspleging, naauw te zamen met de competentie der regters en gezworenen. *Gesetz über die Einführung*, 2e afd. *Arch.* 1851, *Zweites Beil.-Heft*, S. 10—12.

(3) *Eod.*, S. 12. 13. Van een tegenovergesteld gevoelen is, onder meer anderen, Mr. VAN DEINSE, *de Alg. Beg. van Strafr.*, § 247. Volgens dezen schrijver is de extensieve interpretatie in *criminalibus* geoorloofd, niet alzoo de toepassing der wet bij analogie. De grens schijnt mij zeer moeilijk te bepalen.

kan bestaan) noch van regts-analogie, noch van extensieve interpretatie (wets-analogie) de rede mag zijn.

Volgens § 3 verbindt de strafwet een ieder, vreemdeling of ingezeten, die in Pruissen een misdrijf begaat. Daarentegen heeft er in den regel geene vervolging plaats ten aanzien van misdrijven buiten het grondgebied van den Staat gepleegd. § 4, waarin deze regel vervat is, stelt echter tevens eenige gewigtige uitzonderingen vast, grootendeels overeenstemmende met artt. 8 en 9 van ons Wetb. van Strafv. Dat dergelijke bepalingen beter op hare plaats zijn in het Wetboek van Strafvregt, dan in de wetten, die het strafproces regelen, zal wel geen betoog behoeven.

Volgens § 5 is de algemeene strafwet ook op Pruisische militairen toepasselijk, voor zoover daaraan niet door speciale wetten wordt gederogeerd.

§ 6. «Het regt des beleedigde op schadevergoeding is van de bestraffing onafhankelijk.» Of de opneming van dergelijk algemeen beginsel, dat niet meer of minder waar is, hetzij het in de wet geschreven is of niet, groot nut heeft, zou ik met den scherpzinnigen beoordeelaar van het ontwerp van 1847 betwijfelen (1). Men mag er zich over verwonderen het hier aan te treffen, omdat de Pruisische wetgever zich over het algemeen heeft beijverd alle leerstellige voorschriften buiten zijn wetboek te houden, dat daardoor gunstig afsteekt van vele andere Deutsche strafwetboeken, vooral van die, welke in het begin onzer eeuw zijn tot stand gekomen (2). De waarheid dezer opmerking zal, meen ik, duidelijk tovoorschijn treden uit een vlugtig overzicht van het

(1) *Arch.* 1848, S. 3.

(2) MITTERMAIER, *die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung*, passim; vooral echter, I, § 19, *Codification in bezug auf die gesetzliche Aufstellung allgemeiner Sätze über Anwendung der Strafgesetze.*

EERSTE DEEL.

(*Von der Bestrafung der Verbrechen und Vergehen im allgemeinen.*)

De onderwerpen, waarmede het Strafrecht zich bezig houdt, laten zich gevoeliglijk verdeelen in twee klassen, de eerste bevattende de algemeene leerstukken, welke bij de toepassing van elke bijzondere strafbepaling in aanmerking komen; de tweede handelende over de bijzondere misdrijven en de straffen daarop gesteld (1). Deze verdeling ligt ook veelal aan het positieve recht, voornamelijk in Duitschland (2), ten grondslag, en de Pruisische wetgever is er alleen in zooverre van afgeweken, als hij de algemeene bepalingen over politievertoefeningen van die over de overige misdrijven heeft afgescheiden, en deze, in navolging van den C. P., afzonderlijk in het derde deel behandelt.

TITEL I (§ 7—30) handelt over *de straffen*. De doodstraf neemt onder deze de eerste plaats in. Zij wordt uitgevoerd door onthoofding, niet in het openbaar (3), maar op eene afgeslotene plaats, in tegenwoordigheid van eenige regterlijke ambtenaren, twaalf afgevaardigden van de gemeente, waar de executie plaats heeft, een geestelijke en den verdediger van den veroordeelde. De gequalificeerde doodstraf, welke nog in vroegere

(1) Cf. DEN TEX, *Encyclopaedia Juris*, § 119; VAN DEINSE, o. l., § 61.

(2) Anders is de verdeling van het Oostenrijksche Strafwetboek van 1804, ook bij de herziening in 1852 behouden. De algemeene bepalingen over misdaden, vindt men daar in de vijf eerste en twee laatste Hoofdst. van Dl. I (*Von den Verbrechen*); die over wanbedrijven en overtoefeningen in de twee eerste en het laatste Hoofdst. van Dl. II (*Von den Vergehen und Uebertretungen*). Cf. ZACHARIAE, *Arch.*, 1853, S. 134 sqq.

(3) Anders Ontw. 1843; *Arch.* 1848, S. 9.

ontwerpen werd voorgesteld, is gelukkig thans in geen geval meer voorgeschreven. Alleen wordt zij soms met verlies der burgerlijke eer verbonden, eene verzwaring, aan welke zich slechts dan praktische gevolgen hechten, wanneer de veroordeelde gratie bekomt (1).

De tuchthuis-straf is levenslang of tijdelijk. De tijdelijke tuchthuis-straf duurt ten minste twee, ten hoogste twintig jaren. Over den aard dezer straf laat de wet zich niet uit; alleen zegt zij, dat de tot tuchthuis-straf veroordeelden verplicht zijn tot arbeid. De aanmerking dienaangaande door Mr. WINTGENS (2) reeds op het ontwerp van 1848 gemaakt is dus ook thans nog van volle kracht. Het is zeker in hooge mate te betreuren, dat in het Wetboek geene keuze gedaan is tusschen de verschillende soorten van vrijheid-straffen, daar het van zelf spreekt, dat de aard der straf haren duur in elk bijzonder geval moet bepalen. In een ander, niet minder betreurenswaardig, maar helaas! meer algemeen uiterste is de wetgever vervallen bij het vaststellen van de gevolgen der tuchthuis-straf. Terwijl hij zich over den aard der straf volstrekt niet uitlaat, stelt hij hare gevolgen voor elk bijzonder geval in éénen algemeenen regel vast. De veroordeeling tot tuchthuis-straf sleept het verlies der burgerlijke eer van regtswege na zich; met andere woorden: ieder, die tot tuchthuis-straf veroordeeld is, wordt door de wet, ook voor het geheele vervolg van zijn leven, verklaard een eerlooze schelm, onbekwaam om eenige openbare bediening te bekleeden, getuigenis der waarheid af te leggen, als deskundige rapport uit te brengen, voogd, curator, gezworene te zijn, zijn

(1) *Arch.* 1851, S. 15. Hetzelfde beginsel van menscheeljkheid, dat tot de afschaffing der gequalificeerde doodstraf leidde, is ook oorzaak, dat de lichamelijke tuchtiging, welke mede in vroegere ontwerpen onder de straffen was opgenomen, thans niet meer is vermeld.

(2) *Themis*, t. a. p., p. 70 in nota.

vaderland te dienen en «die Preussische National-Ko-karde» te dragen. Het valt niet te ontkennen, dat er enkele misdaden zijn, waarvan het plegen eenen zoo diep verdorvenen aard aanduidt, dat de wetgever, die *aan deze misdaden* de zoogenaamde eerloosheid verbindt, geene groote zedelijke verantwoordelijkheid op zich laadt, alhoewel hij ook dan nog altijd verstandig zal handelen veel aan het *arbitrium iudicis* over te laten. Maar de eerloosheid aan bepaalde soorten van straffen te verbinden, en zoo doende den regel in de wet te huldigen, dat ieder, die een van de zoo zeer verschillende misdaden, waartegen die straffen bedreigd zijn, zal hebben bedreven, voor het vervolg van zijn leven in de openbare meening gebrandmerkt zal blijven, dat hem de weg tot verbetering zal worden afgesneden, omdat een eerlijke levenswandel hem bijna onmogelijk wordt gemaakt; dat geen berouw, hoe werkzaam ook, hem immer van de smet der zonde zal kunnen reinigen, ziet, dit schijnt mij eene onmenschelijkheid, door den grooten MITTERMAIER (1) met zooveel kracht van redenen aangetoond, dat ik hem slechts zoude naschrijven, indien ik er iets meer over wilde zeggen. In vele wetgevingen wordt de hardheid van het beginsel der onteerende straffen gewijzigd, door de vrijheid aan den regter gelaten, bij verzachtende omstandigheden, andere niet onteerende straffen toe te passen. Eene zoodanige algemeene bepaling mist men in het Pruisische Wetboek, hoewel zij de werking der verzachtende omstandigheden bij zeer vele bijzondere misdrijven erkent. Dat het gemis van zulk eene algemeene bepaling zeer te betreuren is, daar onmogelijk *a priori* is uit te maken, welk misdrijf wel, welk niet onder verzachtende omstandigheden kan worden gepleegd, werd reeds door MITTERMAIER te regt

(1) O. l. II, S. 35, sqq.; vg. II, 129; VAN DEINSE, o. l., p. 395, 396.

opgemerkt in zijne kritische beschouwing van het ontwerp van 1843 (1).

Behalve het tuchthuis erkent het wetboek nog twee vrijheid-straffen: 1°. opsluiting in een fort of andere daartoe bestemde ruimte; 2°. gevangenis, waar de veroordeelden op eene naar hunne bekwaamheden berekende wijze kunnen bezig gehouden worden. Het minimum van beide straffen is één dag (2); het maximum van de eerste twintig, van de laatste vijf jaren. Geen van beiden is onteerend (3); over haren aard vindt men geene verdere bepalingen in de wet, en hier geldt dus dezelfde aanmerking, welke wij boven ten aanzien van de tuchthuis-straf maakten.

Het minimum der geldboete is bepaald op een thaler. Bij onvermogen wordt zij vervangen door gevangenis van ten minste één dag en ten hoogste zes jaren. Verbeurdverklaring heeft alleen plaats van bepaalde voorwerpen. Boete en verbeurdverklaring kunnen geldig gemaakt worden in de nalatenschap van den beschuldigde, de eerste echter alleen, wanneer het veroordeelend vonnis in kracht van gewijsde is gegaan (4).

(1) Eod. S 131. Den regter wordt echter in het nu tot stand gekomene wetboek in veel ruimer mate de gelegenheid gelaten verzachtende omstandigheden in aanmerking te nemen, dan in het ontwerp van 1843. Het wetboek spreekt van deze bij hoogverraad, land-verraad, gekwetste majesteit, belediging van publieke personen, laster, verwonding, diefstal (eenvoudigen en gequalificeerden), misbruik van vertrouwen, helen, bedrog (opligting), bankroet, vermogens-beschadiging en omkoopning. De wetgever heeft zich wijselijk onthouden te bepalen, welke omstandigheden als verzachtende moeten worden aangemerkt, gelijk in het Oostenr. Wetb. van 1852, § 46 en 264, en in het Ontwerp van 1843 (*Themis*, t. a. p., p. 78).

(2) *Arch.*, 1851, S. 21.

(3) Hierin verschilt de opsluiting van *la détention*, art. 7 C P., sub 5°. (1832).

(4) Vgl. FEUERBACH, o. l., § 139.
Themis, D. XIV, 3e St. [1853].

De, naar het mij voorkomt, niet onberispelijke orde van het Wetboek volgende, moeten wij thans melding maken van de tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten (1), welke voor ten minste één jaar en ten hoogste tien jaren wordt uitgesproken. Deze straf bestaat daarin, dat de veroordeelden, gedurende den bij het vonnis bepaalden tijd, worden ontzet van de regten, welker geheel verlies de tuchthuis-straf van regtswege ten gevolge heeft, en het ware dus regelmatiger geweest deze beide strafbepalingen onmiddellijk na elkander te behandelen, dan tusschen beide te spreken over opsluiting, gevangenis, geldboete en verbeurd-verklaring (2). Tegen de straf zelve, die in een aantal gevallen bedreigd is (3), geloof ik niet dat gewigtige bedenkingen bestaan. Daarentegen zoude ik met den Hoogleeraar ABEGG (4) van meening zijn, dat de bepaling van § 23, volgens welke ontslagene ambtenaren, ten gevolge van deze tijdelijke straf, voor immer alle aanspraak verliezen op hun door den Staat of de gemeente bij hun ontslag toegekende pensioenen, niet van groote hardheid en onbillijkheid is vrij te pleiten.

Tijdelijke onbekwaamheid tot het vervullen van openbare ambten kan, ingevolge § 25, voor ten minste één jaar en ten hoogste vijf jaren uitgesproken worden. Ambtenaren verliezen, ten gevolge van deze straf, van regtswege hunne betrekking. Het is bekend, dat de C. P. deze onbekwaamheid niet als afzonderlijke straf, maar slechts als een integrerend deel der *dégradation civique* kent.

(1) Vgl. art. 9, sub 2°. j. 42 C. P.

(2) *Arch.*, 1851, S. 22.

(3) Zie §§ 85, 86, 129, 130, 133, 141, 143, 147, 150, 238, 242, 243, 256, 257, 258, 259, 260, 263, 271, 276, 282, 308, 310, 311, 321 en 324.

(4) *Arch.*, 1851, S. 22—24.

Het stellen onder het toezigt van de politie (van één tot tien jaren) heeft ten gevolge, in het algemeen, dat den veroordeelde het verblijf in zekere plaatsen (*an einzelnen bestimmten Orten*) kan ontzegd worden, en dat huiszoekingen ten zijnen aanzien niet beperkt zijn, wat aangaat den tijd, op welken zij mogen plaats hebben; voor eenige bijzondere gevallen (diefstal, roof en helen), dat de veroordeelde gedurende den nacht zijne woonplaats en zelfs zijne woning niet mag verlaten zonder toestemming (1). Vreemdelingen worden niet onder het toezigt van de politie gesteld, maar in plaats daarvan uit Pruisen gebannen.

Volgens § 30 worden alle vonnissen, waarbij iemand ter dood, tot tuchthuis of opsluiting veroordeeld wordt, openbaar bekend gemaakt, door aankondiging in het officiële blad van het district (*des Bezirks*), waar de straf is uitgesproken.

TITEL II (§ 31—33) handelt over de poging (*von dem Versuche*).

De bepalingen over dit onderwerp waren in de vroegere ontwerpen (2) nog voorafgegaan door meer of min uitgebreide voorschriften over *dolus* en *culpa* (*Vorsatz und Fahrlässigkeit*). Ik voor mij geloof gaarne, met MITTERMAIER (3) en andere criminalisten, dat dergelijke

(1) Ik meen het te mogen betwijfelen, of men den Pruissischen wetgever groote dankbaarheid verschuldigd is, dat hij, in navolging van den C. P. en sommige Deutsche Strafwetboeken, het noodig geoordeeld heeft, door het stellen van den ontslagen misdadiger onder toezigt van de politie, dezen in een voortdurenden staat van slaafsche afhankelijkheid te plaatsen. Vooral is het te bejammeren, dat van deze straf een zóó kwistig gebruik is gemaakt, dat men haar (even als in den C. P.) zelfs tegen eenvoudigen diefstal vindt bedreigd. Zij is daar echter, even als bij bedrog en voortdurend helen, facultatief.

(2) Vgl. *Themis*, t. a. p., p. 71 en 72; *Arch.*, 1848, S. 19 en 20.

(3) O. l. II, 171 sqq.; *Arch.* 1851, S. 27. Vgl. nog MITTERMAIER, n. IV, ad FEUERRACH'S *Lehrb.*, S. 101.

bepalingen in een wetboek meer schade dan voordeel aanbrengen, omdat het al of niet aanwezig zijn van *dolus* of *culpa* zich niet laat afmeten naar voorafgestelde regels, welke alleen kunnen strekken om den gemoedlijken regter de handen te binden in de toepassing der wet.

Ook eene juiste bepaling van poging is niet gemakkelijk te geven; daar het echter niet aangaat elke poging strafbaar te stellen, en men te ver gaat als men het oordeel over het al of niet strafbare geheel aan den regter overlaat, vindt men in § 31 vermeld, dat de poging slechts dan strafbaar is, wanneer zij door handelingen, welke een begin van uitvoering bevatten, aan den dag gelegd en slechts door uiterlijke, van den wil des daders onafhankelijke, omstandigheden verbinderd of zonder gevolg gebleven is. Ik laat liefst de waarde dezer definitie, welke, even als art. 2 C. P., ook het *delit manqué* omvat, in het midden. Bedenkingen van meer gewigt rijzen bij mij op tegen de huldiging van het onregtskundige Fransche systeem der *gelijke strafbaarheid* van poging en misdaad. Deze afwijking van het gemeene Duitsche regt (1), van de nieuwe wetgevingen (2), en van de leer der meest gezag hebbende criminalisten (3) kan alleen geregtvaardigd worden door de stelling, dat het booze opzet de eenige maatstaf der strafbaarheid moet zijn. Dat het echter, waar 't het regt, niet de zedeleer, geldt, niet aangaat de objectieve

(1) FEUERBACH, o. l., § 42; MITTERMAIER ald.

(2) Met uitzondering der Oostenrijksche van 1804, die (volgens ZACHARIAE, *Arch.*, 1853, S. 142) daarin, gelijk in vele andere opzigten, waar zij van het gemeene Duitsche regt afwijkt, de *Const. crim. Theresiana* gevolgd is. Hetzelfde beginsel is in het Wetb. van 1852 (§ 3) behouden.

(3) MITTERMAIER, l. c. — ABECC, *Arch.* 1851, S. 30—32; VAN DEINSE, o. l., § 296; CHAUVEAU et HELIE, *Théorie du C. P.*, I, n°. 569, *ibique* laudati.

bestanddeelen van het misdrijf geheel uit het oog te verliezen, en dien ten gevolge hem die een misdrijf heeft willen plegen, volkomen gelijk te stellen met hem die zijn boos opzet heeft volvoerd, zal ik wel niet behoeven aan te dringen. De wetgever is dan ook niet getrouw durven zijn aan zijn eigen beginsel, daar hij op den regel der gelijke strafbaarheid (§ 32, al. 1) dadelijk eene gewigtige, in zijn systeem door niets geregvaardigde, uitzondering maakt, door in § 32, al. 2 te bepalen, dat, wanneer de misdaad met de dood of levenslange tuchthuis-straf bedreigd is, de poging slechts met tijdelijke tuchthuis-straf van minstens tien jaren en stelling onder toezigt der politie strafbaar zal zijn.

Van wanbedrijven is de poging alleen (en dan naar dezelfde regels, welke bij misdaden gelden) strafbaar, in de gevallen, waarin de wet het uitdrukkelijk bepaalt. Dit heeft plaats bij belemmering van de vrije uitoefening der burgerschaps-regten (§ 84), dwang aan iemand in de uitoefening van zijn ambt aangedaan (§ 90), wederregtelijke bevrijding van gevangenen (§ 94), bevordering van desertie (§ 111), diefstal (§ 218), misbruik van vertrouwen (§ 227), eenvoudig en gequalificeerd bedrog (§ 242, § 243, n^{is} 3 et 5).

TITEL III. *Von der theilnahme an einem Verbrechen oder Vergehen* (§ 34–39).

De wet spreekt in onderscheiding van daders, over medepligtigen en begunstigers.

Onder medepligtigen begrijpt zij mede, even als de C. P., die in de leerboeken van het strafregt genoemd worden *auctores intellectuales*: «die den dader door geschenken of beloften, misbruik van gezag of geweld, door het opzettelijk te weeg brengen of bevorderen van dwaling of door andere middelen, tot het begaan van de misdaad of het wanbedrijf aangezet, verleid of gebragt heeft.» Daaronder zijn mede begrepen die, op openlijke

plaatsen of in openbare bijeenkomsten, door redenen, geschriften of afbeeldingen tot misdrijf hebben uitgelokt; eene daad, die zelfs strafbaar blijft, al heeft zij het beoogde gevolg niet gehad.

Medepligtigen worden in gelijke mate als daders gestraft. Ook hier vindt men dezelfde ongelukkige afwijking van algemeen gangbare, in vroegere ontwerpen (1) gehuldigde beginselen, ten einde even als bij poging, «het eenvoudige, gemakkelijke — maar ongeregte franche stelsel» (2) tot wet te verheffen. Dat de wetgever hier insgelijks voor de gevolgen van zijn eigen stelsel is teruggedeinsd, bewijst de uitzondering ten aanzien van misdaden, die met de dood- of levenslange tuchthuisstraf bedreigd zijn, eene uitzondering, geheel in overeenstemming met de zoo even gemelde bepaling van § 32, al. 2.

Het leerstuk van de begunstiging heeft daarentegen, in vergelijking met het laatst aangeboden ontwerp (van 1850), eene wenschelijke verbetering ondergaan. Daar was tegen het helen van door misdrijf verkregene goederen dezelfde straf bedreigd als tegen het misdrijf zelf. Thans is het eigenlijk gezegd helen een *delictum sui generis*, in het tweede deel behandeld, terwijl de bijstand aan den misdadiger verleend, om hem aan zijne geregte straf te onttrekken of hem de voordeelen van het gepleegde misdrijf te verzekeren, zonder beooging van eigen voordeel, en voor zoo ver het niet geschiedt ingevolge eene voorafgemaakte afspraak (3), met eene geldboete van hoogstens twee honderd thaler of gevangenis

(1) *Themis*, t. a. p., p. 74; *Arch.* 1848, S. 22, 1851, S. 33.

(2) Woorden van ABEGG; *Arch.*, 1851, S. 30.

(3) § 33. «Der Begünstiger soll gleich demjenigen, welcher Hülfe leistet, bestraft werden, wenn die Begünstigung im Folge einer vor der That genommene Abrede gewährt worden ist.

«Diese Vorschrift ist auch dann anzuwenden, wenn der Begünstiger zu den Angehörigen des Thäters gehört.»

van hoogstens één jaar gestraft wordt. Van deze straf zijn vrijgesteld bloedverwanten in de op- en neêr gaande linie, broeders, zusters en de echtgenoot des daders.

Bij § 39, de laatste van dezen titel, wordt gevangenis van hoogstens vijf jaren bedreigd tegen hem, die, kennis dragende van een te plegen hoog-verraad, moord, roof, menschenroof of eene ander het menschen-leven in gevaar stellende misdaad, daarvan niet tijdig kennis geeft aan de politie of den bedreigden persoon.

De niet-opname der twee laatstgemelde misdrijven in het tweede deel, onder de bijzondere soorten van misdaden en wanbedrijven, is door hunne verwantschap met de eigenlijk gezegde medepligtigheid verklaarbaar, doch, naar het mij voorkomt, ongenoegzaam geregvaardigd.

TITEL IV. *Von den Gründen, welche die Strafe ausschliessen oder mildern* (§ 40—54).

I. Uitsluiting of vermindering der toerekenbaarheid, door krankzinnigheid, onnoozelheid; geweld, bedreigingen; wettige zelfverdediging (*Nothwehr*); jeugdigen leeftijd; of des daders onbekendheid met eigenschappen, waardoor eene handeling strafbaar of in zwaardere mate strafbaar wordt (§ 40—44).

Over het algemeen kenmerken de bepalingen over toerekenbaarheid zich door groote eenvoudigheid, welke gunstig afsteekt bij de wijdloopigheid van vroegere ontwerpen (1). Geene leer is voor den kundigen, regtschapen en gemoedelijken regter moeilijker in toepassing te brengen dan deze, maar bij geene is het tevens zoo wenschelijk dat de wetgever, zich van casuïstiek onthoudende, der wetenschap late wat der wetenschap is. Te betreuren echter is het, dat de wet, door hier alleen te spreken van krankzinnigheid en onnoozelheid,

(1) *Arch.*, 1851, S. 37. — Vgl. *Themis*, t. a. p., p. 74 sqq.

geene andere zielskrankten, als gronden van uitsluiting of vermindering der toerekenbaarheid, schijnt te erkennen (1). Eene algemeene bepaling, waardoor het den regter mogelijk zou worden bij mindere toerekenbaarheid eene zachtere straf toe te passen, hoedanig eene in vele andere wetboeken gevonden wordt, zou dus hier vooral zeer heilzaam zijn geweest. Jammer, dat men zich die aanmerking, door MITTERMAIER reeds op het ontwerp van 1843 gemaakt (2), niet ten nutte heeft gemaakt. Ook over de dronkenschap mist men bepalingen (3). Zal nu de toerekenbaarheid door deze nooit worden verminderd, veelmin uitgesloten? Wat men ook voor dit systeem moge zeggen, mij schijnt het in strijd met alle gezonde regtsbegrippen, iemand, die niet of slechts ten halve weet wat hij doet, een misdrijf, waartoe hij te voren het opzet niet gevormd heeft, geheel en volkomen toe te rekenen. Eene andere vraag is: *quid juris* volgens den C. P. en het Pruisische Wetboek?

Ook over wettige zelfverdeding waren vroegere ontwerpen zeer breedspakig; men vergelijkte slechts wat Mr. WINTGENS vermeldt uit het ontwerp van 1843. Al die casuïstiek is gelukkig uit het wetboek verdwenen, en § 41 bepaalt eenvoudig dat noodweer, waardoor de

(1) MITTERMAIER, o. l., I, S. 174—176.

(2) Eod. II, S. 131. Vgl. I, S. 270.

(3) Anders het Ontwerp van 1843; *Themis*, t. a. p., p. 75. Volgens de meeste nieuwe wetgevingen heft dronkenschap de toerekenbaarheid op, tenzij men zich met opzet in dien toestand gebracht hebben om het misdrijf te plegen. MITTERMAIER, § 90a van FEUERBACH's *Lehrb.*, S. 163. Het nieuwe Oostenrijksche Strafwetboek bepaalt in § 236: «*Obgleich Handlungen, die sonst Verbrechen sind, in einer zufälligen Trunkenheit verübt, nicht als Verbrechen angesehen werden können, so wird in diesem Falle dennoch die Trunkenchaft als eine Uebertretung gestraft.*» De straffen zijn bepaald in § 523. — Vgl. nog over dit onderwerp eene bijdrage van Mr. VAN BAUMHAUER, *Themis* XI, p. 583 sqq.; Mr. VAN DEINSE, o. l., § 100—106.

toerekenbaarheid wordt uitgesloten, bestaat in die verdediging, welke gevorderd wordt om eenen *tegenwoordigen, wederregtelijken aanval van zich zelve of anderen af te wenden*. Wanneer de dader door ontsteltenis, vrees of schrik de grenzen der verdediging heeft overschreden, is hij evenmin strafbaar. Deze uitbreiding van art. 328 C. P., mits met voorzigtigheid toegepast, verdient zeker goedkeuring.

De bepalingen van § 42 en § 43 over misdaden en wanbedrijven, gepleegd door jonge lieden beneden de zestien jaren, zijn klaarblijkelijk overgenomen uit art. 66 sqq. C. P., ten minste zij stemmen genoegzaam woordelijk met deze overeen.

II. Verjaring (§ 45—49).

Overbekend is de oude strijd over de regtmatigheid en nuttigheid der verjaring *in criminalibus*. Ik verlang die uitgeputte vragen niet weder op te rakelen; maar zooveel schijnt mij zeker, en door AREGG laatstelijk nog in zijne kritiek van het ontwerp van 1847 (1) op overtuigende gronden bewezen, dat er geen enkele reden bestaat om te onderscheiden tusschen de verjaring der vervolging en de verjaring der straf, omdat al de redenen vóór en tegen deze instelling bijgebracht (2), ten aanzien van beiden gelijkelijk gelden. Men heeft zich echter aan zijne kritiek, waarvan anders veel gebruik schijnt gemaakt te zijn, in dit opzigt niet gestoord; want § 49 bepaalt nog: «Gegen regtskräftig erkannte Strafen ist *keine* Verjährung zulässig.»

In de vroegere ontwerpen, zelfs nog in dat van 1850 (3), was mede geene verjaring toegelaten tegen de

(1) *Arch.*, 1848, S. 27—30.

(2) Zie de redenen ten voordeele dezer instelling geresumeerd bij Mr. A. DE PINTO, *Handl. Strafv.*, II, 615. — Vgl. MITTERMAIER, *Nota* II, ad § 64 van FEUERBACH'S *Lehrb.*

(3) *Arch.* 1851, S. 38.

vervolging van misdaden, waarop de doodstraf gesteld is. Volgens het wetboek echter verjaren deze in dertig jaren; de overige termijnen zijn, naar gelang der meerdere of mindere zwaarheid der bedreigde straffen, van drie tot twintig jaren.

III. Uitsluiting der vervolging van misdrijven, welke alleen vervolgd worden op aanklagte der beleedigde partij (1), door de niet-uitoefening van dat regt binnen den daartoe gestelden termijn (§ 50—54).

De aanklagte moet geschieden binnen drie maanden nadat de tot aanklagen gerechtigde kennis heeft bekomen van het tegen hem gepleegde misdrijf en den persoon des daders. Waar meerderen tot de aanklagt gerechtigd zijn, kan het verzuim van één hunner de anderen niet schaden. Als de aanklagte slechts tegen een der daders of medepligtigen gerigt is, heeft echter de vervolging tegen allen plaats.

Daarna volgen eenige bepalingen, welke het wel der moeite waardig is te leeren kennen, omdat zij een paar vragen, die zich bij ons in de praktijk hebben voorgedaan, *in terminis* beslissen. Volgens § 53 kan, voor zoo ver de wet niet uitdrukkelijk het tegenovergestelde bepaalt (2), de eenmaal gedane aanklagte, nadat het geregteijk onderzoek begonnen is, niet worden ingetrokken (3). De beleedigde, die zijn zestiende jaar bereikt

(1) Deze misdrijven zijn: vijandelijke handelingen tegen bevriende Staten, beleedigingen tegen eene der beide Kamers of een harer leden, overspel, verleiding eener maagd van veertien tot zestien jaren (op aanklagt van ouders of voogden), beleediging en laster, ligte mishandeling, schaking (wanneer de dader de geschankte vrouw gehuwd heeft), diefstal en misbruik van vertrouwen tegen ouders en andere digte bloedverwanten en naastbestaanden gepleegd.

(2) Dit is het geval bij overspel volgens § 140.

(3) Men herinnert zich, dat door den H. R., bij arrest van 12 Maart 1844 (*W.* n°. 430) is beslist, dat bij ons hetzelfde moet worden aangenomen. De vraag wordt behandeld door Mr. A. DE PINTO, o. l. II, 77—80 Vgl. de daar aangehaalde auteurs.

heeft, kan zelf de aanklagt doen; echter kan, gedurende zijne minderjarigheid, de vader of voogd dit regt gelijkelyk met hem uitoefenen (1).

TITEL V. *Vom Zusammentreffen mehrerer Verbrechen und vom Rückfalle* (§ 55—60).

I. CONCURSUS (§ 55—57).

Wanneer iemand door ééne en dezelfde handeling verschillende strafbepalingen heeft overtreden (*concur-sus simultaneus s. idealis*), wordt alleen de zwaarste toegepast. Hier heeft de wetgever de algemeene leer gevolgd. Minder gewoon, alhoewel niet zonder voorbeeld in de nieuwe wetboeken (2), is de huldiging van het cumulatie-systeem, wanneer de dader door verschillende op zich zelve staande handelingen onderscheidene misdaden en wanbedrijven heeft begaan (*concur-sus ob-jectivus s. heterogenus*). De onmiskenbare hardheid van dit stelsel, zal bij de toepassing veel gewijzigd worden door de beperkende bepalingen van § 57, volgens welke: 1°. bij zamenloop van meerdere vrijheidsstraffen, wanneer het misdaden geldt, nimmer de duur van twintig jaren, bij wanbedrijven, nimmer die van tien jaren kan worden overschreden; 2°. zijn de vereenigd op te leggen straffen van verschillenden aard, met evenredige verkorting van haren gezamenlijken duur, de zwaarste moet worden toegepast (3); 3°. de gevangenis-

(1) Bij arrest van den H. R. van den 30 November 1852 (*W. n°. 1401*) werd op afdoende gronden beslist, dat de vervolging van het O. M. ter zake van laster, gebaseerd op de aanklagte van een vijftienjarig jongeling, allezins ontvankelijk is. Bij dit arrest werd vernietigd een arrest van het Hof in Noordholland van 31 Aug. 1852 (*W. n°. 1365*), in tegenovergestelden zin geweest.

(2) Vgl. MITTERMAIER, Nota IV ad § 126 van FEUERBACH'S *Lehrb.*

(3) Naar den regel van § 16: «Wenn bei Freiheitstrafen eine Umwandlung der gesetzlich geschriebenen Strafart erfolgen muss, so ist einjährige Einschliessung einer achtmonatlichen Gefängnisstrafe, und einjährige Gefängnisstrafe einer achtmonatlichen Zuchthausstrafe gleich zu achten»

straf in dat geval het maximum van vijf jaren, nimmer echter den tijd van tien jaren te boven kan gaan.

II. RECIDIVE (§ 58—60).

Het begrip der recidive is in het Pruisische Wetboek meer beperkt en meer rationeel dan in den C. P. (1). Niet ieder toch, die wegens misdaad of wanbedrijf veroordeeld zijnde zich weder aan misdaad of wanbedrijf schuldig maakt, verkeert in staat van recidive; maar dit is alleen dan het geval, wanneer hij, hetzij onder verzwarende omstandigheden of niet, *dezelvde* misdaad of *hetzelve* wanbedrijf begaat, ter oorzake waarvan hij reeds eenmaal door een Pruisisch gerechtshof, bij vonnis in kracht van gewijsde gegaan, is veroordeeld. Waar de wet geene bijzondere straffen tegen recidive bedreigt, kan het maximum van straf, op het misdrijf gesteld, tot op de helft verhoogd worden. Gevangenisstraf kan bij recidive voor meer dan vijf jaren worden uitgesproken; andere vrijheid-straffen kunnen ook dan zelfs den tijd van twintig jaren niet overschrijden. De strafverhooging heeft echter niet plaats, wanneer sedert den tijd, op welken de vrijheid-straf of geldboete, ter zake van het vroegere misdrijf uitgesproken, zijn ten uitvoer gelegd of kwijtgescholden, tien jaren verlopen zijn. Zeer juist is de aanmerking van ABEGG (2), dat het zich niet regtvaardigen laat, hier voor alle veroordeelingen denzelfden termijn te stellen, zoodat zelfs eene veroordeeling wegens wanbedrijf, waarvan de straf reeds lang verjaard is, eene verzwarende omstandigheid kan opleveren bij het plegen van een tweede misdrijf van dezelfde soort.

(1) Te regt wordt het stelsel van den C. P. om zijne groote gestrengheid gelaakt door MITTERMAIER, Nota 14 ad § 132a van FEUEBACH'S *Lehrb.*

(2) *Arch.* 1851, S. 43.

(Vervolg en slot in een volgend nummer.)

BOERBEQORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

De regtspraak van den Hoogen Raad met ophelderingen en geschiedkundige toelichtingen, verwijzingen, enz., door Mr. D. LÉON, Advocaat bij den Hoogen Raad der Nederlanden en Lid der Provinciale Staten van Zuid-Holland. Tweede deel, vierde aflevering. (Wetboek van Koophandel). 's Gravenhage 1853, blz. 521—736.

Het is eene stellige waarheid, dat het Wetboek van Koophandel het beste is van de vier in 1838 ingevoerde Wetboeken, en het is wel der moeite waardig te onderzoeken, hoe zijne bepalingen door regterlijke collegien en door de Schrijvers worden opgevat. De heer LÉON heeft aan dit gedeelte van zijnen nuttigen arbeid bijzonder veel zorg besteed. Hij geeft zijnen lezer weder veel meer dan het titelblad belooft. Immers het is weder niet alleen de regtspraak van den Hoogen Raad, maar het zijn daarenboven de decisien van andere regtscollegien, de verschillende gevoelens der schrijvers en eigen denkbeelden van Mr. LÉON die men hier aantreft. Tot staving beroep ik mij al dadelijk op de eerste bladzijde dezer aflevering. Daar vindt men sub n°. 2* (het teeken der aanduiding dat de Hooge Raad het regtspunt nog niet heeft beslist): «Eene dading tusschen kooplieden over eene handelszaak mag niet door getuigen worden bewezen.» Deze leer wordt gestaafd door een arrest der Arrondissements-Regtbank te Groningen, en door Mr. VERNEDE en anderen. Mr. C. D. ASSER en zijne medewerkers staan eene tegenovergestelde leer voor. Mr. LÉON vereenigt zich met het gevoelen der Regtbank en houdt het er voor, «dat in cas van dading, in handelszaken evenmin

de *suppletoire* (!) eed als het getuigenbewijs ontvanke-lijk is.» Hij beroept zich, tot staving van zijn gevoelen, op de bepaling van art. 1888, n°. 2 Burg. Wetb. en houdt de leer van Mr. Asser *c. s.*, daarmede onvereenigbaar. Ik ben het met den Schrijver eens; alleen geloof ik, dat hij bedoeld heeft, dat bij dading de *decisoire* eed niet te pas komt. Onder het Fransche regt, waar in art. 2044 gelezen werd: «Ce contrat sera rédigé par écrit,» heeft het voormalig Hoog-Geregts-hof begrepen, dat het geschrift niet solemnitatis, maar alleen probationis causa bij de transactie werd gevorderd, en op dien grond verklaard, dat zij ook door den decisoiren eed konde worden bewezen. Sedert onze wetgever met de uitdrukking: «deze overeenkomst is slechts van waarde, indien zij schriftelijk is aangegaan» het geschrift tot het *wezen* dezer overeenkomst heeft gevorderd, is haar bestaan voor geen ander bewijs dan bij geschrifte vatbaar. Al bewees men door getuigen of door den eed, dat er *mondeling* was getransigeerd, de schriftelijke en alleen in regten geldig erkende transactie zou nog altijd ontbreken. Frustra probatur, caet.

Het Wetboek van Koophandel is een exceptionneel Wetboek: het geeft vooral ten aanzien van het bewijs meerder ruimte in den handel dan het Burgerlijk Wetboek, maar die mildheid mag de beginselen niet aanranden in het ook voor den koopman in de eerste plaats geldende Burgerlijk Wetboek vastgesteld. Als dus dat Wetboek medebrenge, dat eene transactie evenmin als het pandregt ten opzichte van schulden meer dan honderd gulden bedragende, ondenkbaar is zonder geschrift, mag de koopman niet zeggen dat dit voor hem wel het geval is, dat voor hem eene mondelinge transactie voldoende en bestaanbaar is, en hij daarom door getuigen deze zal mogen bewijzen. Neen dat staat niet in zijn exceptionneel Wetboek geschreven. Werd het

niet door juristen beweerd die hoog bij ons staan aangeschreven, wij zouden dit gevoelen eerder voor eene koopmans-decisie houden. Dan wij vergeten, dat wij de behandeling van meer dan 900 artikelen niet hebben te beoordeelen. Wilden wij dat naar behooren doen, ons werk zou de palen eener recensie verre te buiten gaan.

Ten aanzien van art. 6 verschilt de heer LÉON mijns inziens terecht van den heer DE PINTO, die den koopman verplicht acht tot het houden van die boeken, hetgeen door de wet niet wordt geboden. Deze laatste woorden worden in de wet gevonden, en daarmede bestaat er eigenlijk geene quaestie meer, ofschoon het altijd waar is, dat de wetgever er eigenlijk in het geheel niet over had behoeven te spreken, liever dan er *zoo* over te spreken. Art. 10 spreekt van de bewijskracht van koopmansboeken tusschen twee kooplieden. Maar *quid*? indien zij beiden hunne boeken rigtig hebben gehouden. Ik geloof dat de wet de boeken des eischers hier op het oog heeft, omdat hij spreekt van «indien de handeling niet geheel ontkend wordt,» en de ontkenenis wel zal zijn aan zijde des gedaagden. Het arrest sub n°. 1 aangehaald bevestigt mijne opinie. Het heeft mij altijd verwonderd, waarom de voorwaarden hier niet zijn opgenomen, als waartoe dit boeken-bewijs betrekking kan hebben, te meer daar volgens art. 68 het makelaarsboekje daartoe strekken kan. Dit punt is nog aan geen regterlijk onderzoek onderworpen geweest, en, zoover ik mij herinner, niet de industriâ behandeld.

Art. 136 medebrengende, dat «het blanco endossement *wordt gerekend*, de erkenning van genotene waarde te bevatten en den eigendom des wisselbriefs aan den houder overdraagt,» bevat, mijns inziens, wel degelijk eene praesumptio juris et de jure. De gevoelens zoowel der regterlijke collegiën als der uitleggers op dit punt zijn nogtans zeer uiteenloopende, en de regtsvraag is weder

geboren uit de onzekerheid omtrent de kracht der woorden *wordt gerekend*, hetgeen als praesumptio juris et de jure voorkomt in art. 980 B. W. en elders. Het is echter eene waarheid, dat, ofschoon Mr. C. Asser een der leden van de commissie van redactie der Nationale Wetgeving (1), het zelf erkent, *dat men in een wetboek behoort toe te zien, om aan hetzelfde woord steeds dezelfde beteekenis te hechten*, die zelfde commissie van redactie deze les schrikbarend heeft uit het oog verloren. Men is zich in de beteekenis van het gebruikte woord niet gelijk gebleven, en heeft daardoor aanleiding gegeven, dat men met geene zekerheid kan zeggen, of eene praesumptio juris et de jure dan wel slechts eene praesumptio juris tantum wordt bedoeld, wanneer de wetgever spreekt van wordt *vermoed*, wordt *aangemerkt*, wordt *beschouwd*, wordt *geacht*, wordt *gehouden*, wordt *voorondersteld*, wordt GEREKEND, gelijk ik daarover reeds heb geklaagd in *Themis V*, bl. 327.

Ik herhaal hetgeen ik in dat stukje over de taal van het Burg. Wetb. (bl. 318) heb gezegd, en hetgeen op alle onze wetboeken toepasselijk kan gemaakt worden, dat *het is, als had men eene proeve willen geven van den rijkdom onzer taal; maar men doe het elders dan in de wet.*

Ik wenschte zoo gaarne nog enkele bepalingen uit het Wetb. van Koophandel, zoo als zij hier worden behandeld, na te gaan, maar de uitvoerigheid zou de grenzen eener beoordeeling, waarvoor dit werk, in zijne bijzonderheden althans, niet vatbaar schijnt, overschrijden. Bijzondere zorg is aan het tweede boek gewijd, ja de faillissementen zijn ook nauwkeurig behandeld. De heer LÉON heeft weder een gedeelte zijner taak loffelijk vervuld. Niet ieder regtsgeleerde zou den lust gevoeld

(1) Het Burgerlijk Wetboek vergeleken met het Wetboek Napoleon, blz. 406, § 603.

hebben die te ondernemen. Het nut en gemak voor den practicus waarborgt den heer LÉON diens dank. Zijne opvatting moge bij dit veelomvattend werk *eene enkele maal* minder juist zijn, en alzoo tot voorzigtigheid nopen, en, in geval van twijfel, tot het naslaan der aangehaalde plaatsen zelve noodzaken, het ontnemt niets aan de waarde, die algemeen aan dat werk wordt toegekend.

Tot de meerdere bruikbaarheid van het eerste deel, blijven wij nog altijd het door ons noodig geoordeelde register op dat deel van den nauwkeurigen verzameelaar te gemoet zien.

DAV. H. LEVYSSOHN.

(ACADEMISCHE LITERATUUR.)

Dissertatio iuridica inauguralis de operis novi nuntiatione quam publico ac solenni examini submittit Clement Polis Traj. ad Rhenum ap. VAN HEYNINGEN et POST UITERWEER.

In dit proefschrift heeft zich de schrijver tot taak gesteld de behandeling van een onderwerp, dat in het Romeinsche regtswezen noch onbelangrijk noch van moeilijkheden onthloot is.

De inleiding (p. 1—5) — waarin wij gemist hebben zoo wel de aanwijzing van de plaats die de O. N. N. in het regtssysteem bekleedde, als van het verband derzelve tot andere analoge instellingen — bevat, behalve eene korte vermelding van bronnen en auteurs, de verklaring van den naam en den oorsprong der O. N. N., welken de S. afwijkende van HASSE (1); die wegens de

(1) Über die O. N. N. Rhein. *Musaeum für Jurisprud.* III. Bonn., 1849. p. 627.

Themis, D. XIV, 3^e St. [1853].

in acht te nemen vormen streng civiel regt meent te erkennen, aan het jus praetorium toeschrijft, onder anderen ook omdat geen ouder regtsgeleerde dan LABEO in de voorlanden fragmenten vermeld wordt. Zonder aan dit argument een groot gewigt te hechten, achten wij toch de meening zelve juist. Om toch niet alleen te gewagen van het *hoc edicto promittitur* in l. 1. fr. D. h. t., zoo blijkt het uit den inhoud van den ganschen titel der Digesta, dat de Ieti de wording en den aard van het regtsinstituut aan den Praetor alleen hebben toegeschreven; zoo de l. 1. § 1. D. hoc edictum *remediumque* O. N. N. adversus futura opera *inductum* est. *Nuntiatio ex hoc edicto* non habet necessariam Praetoris additionem § 2 (2) en § 10, alwaar CELSUS zegt, nec esse periculum ne pactio privatorum jussui *Praetoris* anteposita videatur; quid enim aliud agebat Praetor, quam ut controversias eorum dirimeret?

Het eerste hoofdstuk (pag. 1—33) behandelt in de eerste plaats de personen welke den aanleg van werken kunnen beletten. Naar aanleiding van de l. Un. § 3. D. de Remiss., zijn het diegenen welke eigendom hebben of het genot eener erfdienstbaarheid ten behoeve van het erf in welks nadeel het werk wordt ondernomen. Hiertoe behooren de superficiarius l. 3. § 3 D. h. t. l. 1. § 9 D. de superf., de hypothecaire schuldeischer l. 9 en ex analogia ook de emphyteuta en de bezitter van een praedium provinciale l. 16. D. de Serv. l. 3. pr. h. t. Dat inderdaad de nuntiatio met de vindicatio servitutis naauw samenhangt, blijkt uit den strijd over de nuntiatio van den vruchtgebruiker gevoerd. Zij die dezen, de uitoefening der servituten toekenden gelijk JULIANUS, gaven hem ook de O. N. N. l. Un.

(2) De verklaring van HASSE (p. 628. o. c.) is gedwongen en hangt samen met zijne door geene bewijsgronden gestaafde hypothese omtrent de wijziging door het Ed. praetoris in deze instelling gebracht.

§ 4. D. de Remiss. ; die hem daarentegen het genot daarvan betwisteden lieten hem slechts toe procuratorio nomine nuntiare l. 1. D. si ususfr. pet. l. 1. § 20. D. h. t.

Gold het een locus publicus zoo mogt O. N. nuntiare ieder burger die niet ex edicto van het postulare was uitgesloten: Rei publicae interest quam plurimos ad defendendam suam causam admitti l. 4. D. h. t.

Tegen wie oefent de O. N. N. hare werking uit? Eigenlijk niet tegen eene persoon, maar tegen de zaak en alzoo tegen elken eigenaar of bezitter, bevoegd of onbevoegd om zijne regten uit te oefenen, tegenwoordig of afwezig, hetzij hij van de nuntiatio bewust zij of niet. Van daar de overgang op de erfgenamen van den nuntiatius en in geval van vervreemding op den nieuwen bezitter. Socii kunnen echter elkaar op deze wijze niet verhinderen, l. 3. § 1 et § 2. D. h. t., omdat de nuntiatio geschiedt in rem en de nuntians alzoo gedeeltelijk tegen zich zelve zoude opkomen (pag. 16), eene opmerking welke reeds bij VANGEROW voorkomt. (Leitf. für Pand. t. 3. f. 507.)

Aan den Praetor, indien deze een nieuw werk aanlegde, mogt zoo lang hij zijn ambt bekleedde, indien althans de l. 5. § 7. D. zoo moet worden opgevat, geene nuntiatio worden gedaan, omdat het verbod, van den Praetor als het ware uitgegaan, moeilijk tegen hem zelve kon worden toegepast, eene verklaring die allezins waarschijnlijker zoude zijn dan die van CUIACIUS en anderen, als zoude eene nuntiatio gelijk de in jus vocatio, strijdig zijn geweest met den eerbied aan hem als magistraats-persoon verschuldigd. Daar immers de nuntiatio slechts de strekking heeft om als het ware een ban op het werk te leggen, en dus iets reëls heeft, zoo kon daardoor aan de achtbaarheid van den Praetor weinig worden te kort gedaan. Dat aan de ouders en patroni geene nuntiatio kon worden gedaan *sine venia Praetoris*, gelijk de S. meent, is

eene *petitio principii*. Inmiddels moet ik erkennen, dat de l. 5. § 7. D., voor mij iets raadselachtigs heeft, zoowel om het gemis van verband tusschen het onmiddelijk voorafgaande en volgende, terwijl door de woorden van § 8 *sed et si in aedes nostras cet.*, toch eenig verband wordt aangeduid, als ook om de allezins vreemde constructie *debet ut testetur* (3). Ik ben daarom van meening, dat hier eenige woorden zijn uitgevallen, en dat voorzien is in het geval, dat een tijdelijk beletsel de denuntiatio verhindert, als wanneer ten einde de aanlegger zich later niet op eene stilzwijgende berusting zoude beroepen, eene openlijke verklaring, of wel een protest *se non posse nuntiare* noodzakelijk of althans doelmatig werd geacht, evenzeer als wanneer iemand op onzen grond bouwen of daarop eenige verandering maken wil, in welk geval de O. N. N. te meer noodig is *ad jus nostrum conservandum*, naarmate hier te eer tot eene berusting zou worden besloten. Verklaart men de plaats aldus, dan is er inderdaad verband tusschen § 7 en 8, en men behoeft niet tot allerlei gewaagde stellingen toevlugt te nemen.

Het werk door de nuntiatio te beletten, moest begonnen, doch niet voltooid zijn, l. 1. § 1. l. 21. § 3. l. 5. § 4. D. h. t., en moest bovendien wezen een *opus solo conjunctum* l. 1. § 12. — *Solum* echter in eene meer beperkte beteekenis op te vatten dan in het *interdictum quod vi aut clam* (4), welk verschil door den S. juist wordt opgehelderd, door aanwijzing van den verschillenden aard der daadzaken, waarop die regtsmiddelen worden toegepast en de noodzakelijkheid die ze te

(3) Zie SCHULTING en SMALLENB. in not. Reeds bij de glossatores komen verschillende verklaringen voor. Tegen die van HASSE (o. c. p. 587) strijden de woorden *ipsi Praetori* nuntiare welke onmogelijk hier kunnen beteekenen apud Praetorem.

(4) Cf. l. 7. 5. 5. 2. quod vi aut clam.

voorschijn riep. Zeer terecht zegt SAVIGNY (op eene plaats door den S. niet gebruikt (5)) over de onderscheidene uitlegging dier woorden handelende: «Diese Beschränkungen und Unterschiede lagen nicht in den Worten, «noch weniger waren sie willkürlich: sie gründeten «sich auf die traditionelle Bekantschaft mit den Fällen «und Bedürfnissen, wofür durch das eine und das andere Edict gesorgt werden sollte.»

Overigens moest het zijn een *opus novum* of althans het werk eene nieuwe uiterlijke gedaante aan het gebouw hebben gegeven. Het schragen van een oud gebouw valt niet onder het bereik der O. N. N. l. 1. § 13. D. Waar overigens gebouwd wordt in of buiten de stad, op bijzonder of openbaar eigendom is onverschillig. Alleen zijn uitgezonderd werken tot zuivering der lucht of het rein houden van water vereischt, l. 1. § 14. l. 5. § 11. cum publicae saultis et securitatis intersit, et cloacas et rivos purgari.»

Het doel der O. N. N. is handhaving, hetzij van het regt van eigendom of erfdienstbaarheid tegen werkelijke stoornis of dreigend gevaar, hetzij van policie-voorschriften in het algemeen belang vastgesteld, indien werken worden aangelegd in loco publico of privato. Zoo meenen wij nog altoos met de oudere Intrepretes (6) te moeten verklaren, in weerwil van de daartegen gemaakte bedenkingen, de l. 9. § 5. D. h. t. SEXTUS PEDITUS namelijk, vindt drieërlei grond, of liever aanleiding tot het bezigen van dit regtsmiddel: I^o. de onmiddellijke aanranding van ons eigendom (causa naturalis); II°. stoornis in de uitoefening van het regt van dienstbaarheid (causa imposititia); III°. verkorting niet van private regten, maar wanneer gehandeld wordt tegen voorschriften

(5) System t. I. p. 299.

(6) DONELLUS XV. 46. 5. 7.

welke, als de openbare orde betreffende, aan bijzondere willekeur onttrokken zijn (*causa publica*). *Causa publica* beteekent dan hier hetzelfde, als: *publici juris tuendi gratia* in de l. 1. § 16. D. h. t. (7). De zwaarigheid tegen deze verklaring door HASSE, en ook door onze S. geopperd, vervalt ten eenenmale, wanneer men niet gelijk zij, voor op stelt: de *causa nuntiationis* is de *laesio fundi*, als wanneer inderdaad een schakel aan de keten zoude ontbreken, maar veeleer dus onderscheidt: de *causa nuntiationis* is *juris publici* of *juris privati tuendi gratia*, en deze laatste wederom of *naturalis* of *imposititia*. Bij die *juris publici tuendi gratia*, kwam het er niet op aan te bepalen, welke regten te handhaven zijn, daar men in elk geval optrad als orgaan van de wet (*quoties leges aut senatus consulta, constitutionesque principum per O. N. N. tuemur*).

Dat niet elke *servitus realis*, maar alleen die *praediorum urbanorum* de *nuntiatio* wettigt l. 13. D. h. t., gelooven wij met den S. te moeten aannemen (pag. 30), hoe zeer wij de toepassing van de l. 80. D. de R. J., noch juist, noch noodzakelijk achten; niet juist, daar de *derogatio per speciem* dan toch in elk geval slechts de *servitus viae*, niet die der overige *servitutes praediorum rusticorum* zoude betreffen; niet noodzakelijk, vermits gelijk teregt door VANGEROW (8) is opgemerkt, uit de l. Un. § 3 D. de Remiss. geenzins volgt, dat wegens elk *servituut* de *nuntiatio* wordt toegelaten.

In het tweede hoofdstuk (p. 33—47) behandelt de S. de vereischten en de vormen der *nuntiatio*. Uit de bronnen is niet op te maken dat er voor de O. N. N. solemnele vormen moesten worden in acht genomen. Zelfs is

(7) SAVIGNY daarentegen o. c. p. 60. verstaat het van het aan allen toekomend genot van openbare plaatsen.

(8) o. v. p. 506.

het ons nog niet zeker, dat ze *verbis* behoorde te geschieden. Het *hoc ipsum dicere* in de l. 5. § 15 D. levert voor deze meening een zeer zwak steunpunt, het is eene uitdrukking de eo quod plerumque fit. Eene schriftelijke mededeeling schijnt voldoende te zijn geweest, mits degeen aan wien het verzet gedaan werd, lezen kon. Onwil kon de nuntiatio niet krachteloos maken. Sufficit in re praesenti O. N. N. factam esse sic ut domino possit nuntiari l. 5. § 3 D. h. t. Van daar dat wij des S. definitie van de O. N. N. *prohibitio verbis facta* (pag. 3) minder naauwkeurig achten dan die welke voorkomt bij DONELLUS (9). Dit neemt echter niet weg en het woord nuntiare, gelijk ook de aard der zaak, schijnen zulks aan te duiden, dat in vroegere tijden althans, een verzet *verbis solemnibus*, waarschijnlijk in bijzijn van getuigen, werd uitgesproken.

Ook die *feriato* mogt het verzet plaats grijpen, en de tegenwoordigheid van een magistraat werd niet vereischt, evenmin als een onderzoek naar de bevoegdheid om het verbod te doen, l. 1. pr. § 2 et § 4. D. h. t. Dit alleen werd gevorderd, dat de nuntiatio geschiedde in ipso opere, of zoo er op meerdere plaatsen gewerkt werd, op alle, en dat behoorlijk werd aangewezen tegen welk gedeelte van het werk het verzet gericht was, en zoo reeds een aanvang was gemaakt, hoe ver men gevorderd was, hetgeen door afmeting werd uitgemaakt, l. 5. § 4 et § 15 et 16. l. 8. § 5. D. h. t.

Ook *nomine alieno* kon de nuntiatio worden gedaan, hetzij krachtens eene wettige betrekking als b. v. door den voogd of curator, hetzij door een procurator tegen het stellen van zekerheid, *dominum rem ratam habiturum*,

(9) Lib. XV. c. 46 § 3.: Est opus n. nuntiare, oratio concisa, usitata passim nostris, quâ significatur id — nuntiare vicino quid instituenti ne quid deinceps novi operistiat, prohibere ne pergat, aut ne quid omnino instituat.

l. 1. § 3. l. 5 pr. l. 7. § 2. l. 5. § 18 h. t. Een bijzondere last schijnt niet noodig te zijn geweest, omdat het slechts gold een conservatoire maatregel, die den dominus het interdictum demolitorium verschafte. De analogie van den vruchtgebruiker durven wij daarom niet zoo gaaf aannemen, omdat deze toch immer een eigen regt te handhaven heeft. Door tusschenkomst van een slaaf kon de O. N. N. geen plaats vinden, l. 5. § 1. D. h. t.

In § 3 toont de S. de onjuistheid aan der onderscheiding in nuntiationem realem et verbalem, daar in de l. 5. § 10. D. h. t. de prohibitio per lapilli jactum tegen de O. N. N. wordt overgesteld. Evenmin kan er sprake zijn van eene nuntiatio publica, al kon men ook in de l. 5. § 7 denken aan een protest voor den praetor gedaan of, hetgeen niet onwaarschijnlijk is, onderstellen, dat men in twijfelachtige gevallen zich door den Praetor magtigen liet en deze de nuntiatio bij klaarblijkelijk onregt weigeren kon, l. 16. l. 19 D. h. t. De geschiedkundige ontwikkeling der O. N. N., gelijk ze door HASSE (10) is voorgesteld, houden ook wij met den S. door geene genoegzame gronden gestaafd. Inmiddels hadden wij van deze allezins scherpzinnige deductie eene betere wederlegging mogen verwachten. Oppervlakkig toch schijnt de vraag, door HASSE geopperd, niet zoo ongegrond, hoe, vermits het jus nuntiandi zijn wortel had en zijne beregtiging vond in het Edict alleen, de Praetor, door de opheffing van zijn eens uitgevaardigd verbod, de nuntiatio die zonder en buiten zijn opzigt geldig was, wederom vermogt krachteloos te maken. Ziet hier hoe wij ons de zaak voorstellen. Het stond den belanghebbende allezins vrij, om zonder eenige regterlijke tusschenkomst zich tegen een werk te verzetten, doch indien hij zulks veiliger achtte, kon hij in twijfelachtige of betwiste

(10) o. c. p. 626.

gevallen, een onderzoek wegens zijne bevoegdheid door den Praetor doen bewerkstelligen. Maar koos hij den laatsten weg, dan handelde hij als het ware niet meer *ex edicto*, maar veeleer *ex decreto*, of liever dan loste zich de bevoegdheid *ex edicto* ontstaan, in het Praetorische decretum op, en is het alzoo geenszins vreemd, dat een later decretum de kracht van het vorige kon opheffen. Op deze wijze verklaart zich zeer goed het *quasi adversus ejus dictum factum sit* in de l. 16. D. h. t., als wilde de Ictus zeggen: «men kan niet beweren *adversus dictum Praetoris quid factum esse*, nu dit door een later dictum weder krachteloos is gemaakt. Hierbij dient nog te worden opgemerkt, dat in elk geval in lateren tijd de nuntiatio sine decreto ex solo edicto kon plaats grijpen, en alzoo de zwaarigheid door HASSE geopperd, in zijn eigen stelsel niet is opgelost.

Het derde hoofdstuk (p. 47—65) ontwikkelt de werking en de gevolgen der O. N. N. De nuntiatius moet zich voorloopig van het werk onthouden, ten zij door hem zekerheid gesteld of remissio verkregen worde, l. 8. § 4. D. h. t. Niettemin schept de nuntiatio nog geene persoonlijke verbindtenis, maar wel de daad van voortzetting na het gedane verzet, l. 20. pr. h. t., waaruit is te verklaren, dat de O. N. N., door het overlijden des nuntiator, van hare kracht beroofd wordt en geen overgang op de erfgenamen plaats vindt, l. 8. § 6. «Morte ejus qui nuntia «vit, exstinguitur, sicut alienatione quia his modis finitur «jus prohibendi,» welke woorden, hoe men ze keere of wende, eigenlijk niets anders zeggen dan: «morte exstinguitur, quia exstinguitur (11).» Iets anders geldt, wanneer

(11) Glossa *jus prohibendi*, i. e. nuntiatio quia a jure permissa est, HASSE o.c. p. 599, «weil dann Niemand mehr da ist, der das Recht hat aus dieser Nuntiatio zu prohibiren.» Vraagt men verder, is dan de erfgenaam niet bevoegd *ex nuntiatione* te beletten, het antwoord is wederom «Exstinguitur nuntiatio morte.»

den nuntiator door de voortzetting, ideo quod contra Edictum Praetoris factum est, reeds een regt geboren is; alsdan gaat het interdictum demolitorium over op de erfgenamen, l. 20. § 6. (12) Immers luidde het interdictum niet: quem ex locum actor nuntiavit, maar quem in locum nuntiatum est. Is derhalve, mits bij het leven des erflaters, tegen het verbod gehandeld, zoo vindt van het interdictum, dat in rem is, de overgang plaats (13). Uit dit zelfde beginsel vloeit voort, dat wanneer door het werk nadeel wordt toegebracht aan eene aan onderscheidene personen toebehoorende zaak, de nuntiatio van elk, als een persoonlijk feit, slechts voor zijn aandeel kan werken.

Vermits de O. N. N. is in rem, niet in personam, zoo volgt daaruit, dat niet alleen de nuntiatius, maar ieder die na het verbod voortwerkt, verbonden wordt, met dit verschil, dat hij die met de nuntiatio bekend was, op eigen kosten den vorigen toestand moet herstellen, terwijl degeen die daarvan onkundig was, slechts de herstelling te gedoogen heeft, l. 8. § 7. l. 20. § 7. l. 23. D. h. t. En heeft een der nuntiatii het werk voortgezet, zoo zijn allen ad patientiam destruendi, ad restituendum slechts hij gehouden, die met bewustzijn het verbod overtreden en alzoo zich zelven gepoogd heeft regt te verschaffen, l. 5. § 5. l. 18. D. h. t. Zoo hebben de Romeinsche Icti met den hun eigen practischen takt en in den geest

(12) VANGEROW o. c. p. 510, en vooral SCHMIDT: das Interdicten-verfahren der Römer, p. 140 seqq. De glossa heeft reeds deze onderscheiding tusschen de nuntiatio zelve en het regt door de voortzetting ontstaan Ad verb. l. 8. § 6. Exstinguitur. Imo videtur quod non ut in l. 20. s. 6. Sed hic nihil de opere erat factum et sic res erat integra: ibi non erat integra.

(13) Summa Bartoli: nuntiatio ex parte nuntiantis est in personam. Ideo ejus morte et alienatione extinguitur: ex parte ejus cui nuntiatum est in rem, ideo ejus morte et alienatione non extinguitur.

van het voorschrift, hetzelfde woord *restituere* in het Edict voorkomende, dan eens uitgebreid, dan eens beperkt, naarmate de strekking van het regtsmiddel het een of het ander scheen te eischen. Zie l. 2. § 43. D. ne quid in loco publ. l. 11. § 4. D. quod vi aut clam. Trefsend is het wat SCHMIDT zegt o. c. p. 36: «Die «einfache Bedeutung von *rem restituere*, ist eine «Sache in den Zustand bringen, in welchem sie zu «einem bestimmten früheren Zeitpunkt sich befand. Allein «damit lässt sich die Römische Jurisprudenz nicht be- «gnügen: Sie gibt uns viel mehr gerade hier Gelegen- «heit, an ihr jene Freiheit und Sicherheit zu bewun- «dern, womit sie die Worte des Gesetzes nach Massgabe «des in denselben niedergelegten Gedankens nicht «lediglich nach ihrer sprachlichen Bedeutung auffasst, «und wie sie *mit dem Leben schritt* haltend, selbst «generellen Gesetzworten gegenüber, individualisirt, «beschränkt, erweitert.»

Eene andere vraag is, in hoeverre *ad restituendum* kan worden veroordeeld, degeen wien de nuntiatio, aan de werklieden gedaan, niet is kenbaar geworden. Tegen den S. (14) zijn wij het eens met HASSE en anderen die stellen, dat in dit geval de dominus slechts *ad patientiam destruendi*, niet tot herstel op eigen kosten verpligt is. De *restitutio* in den eigenlijken zin is en blijft eene straf (15) bedreigd tegen hem die opzettelijk *contra edictum Praetoris* gehandeld heeft. Van daar dat het geen onderscheid maakt of de nuntiatius het *jus aedificandi* had of niet; door zich zelve regt te verschaffen, *contempsit imperium Praetoris*, maar daarom juist kan ook de straf alleen hem treffen, die met bewustzijn de overtreding beging. Dat daardoor de

(14) pag. 52.

(15) Nam in restituendo hujusmodi opere, ejus qui contra Edictum fecit poena versatur, l. 20. s. 1. l. 22. D. lit.

nuntiator zou kunnen worden benadeeld, meenen wij daarom te moeten betwijfelen, omdat, wanneer hij in een werkelijk bestaand regt is verkort geworden, hem na de nuntiatio de gewone regtsmiddelen ten dienste staan: *Post o. n. nuntiationem committunt se litigatores Praetoriae iurisdictioni l. 1. § 9*, terwijl in geval hij tot het doen van verzet geene bevoegdheid had, er niets onbillijks in gelegen is, dat hij, waar aan de andere zijde geene opzettelijke overtreding begaan is, de kosten drage van zijn vermetel verzet. Ook wij gelooven alzoo, dat *ad patientiam* ieder nuntiat, *ad restituendum* alleen hij verplicht wordt, die de nuntiatio heeft gekend. Daarentrent echter vereenigen wij ons met den S. tegen HASSE, dat geen onderscheid kan worden gemaakt tusschen het geval, dat de nuntiatio aan den echtgenoot of kinderen, dan wel aan de werklieden gedaan is, behalve dat in het eerste geval de wetenschap van het gedane verzet, eer zal worden ondersteld.

Ook van den erfgenaam indien de erfster na de n. met het werk was voortgegaan, kan alleen de *patientia destruendi* niet de *restitutio* worden geëischt, ten zij hij werkelijk gebaat is, in welk geval het *interdictum ex O. N. N.* of eene *actio in factum* wordt toegekend, *ex lege 20. § 3. D. h. t.* Immers moeten de woorden *in factum esse dandum quam interdictum* in hunne natuurlijke beteekenis worden opgevat, niet zoo als CUIACIUS (16) ze verklaart, als of er stond *in factum potius esse dandum quam interdictum*. *Neque enim, zegt hij, heres qui nihil fecit, opus restituere et in poenam defuncti succedere debet, ergo proprie interdicto restitutorio non tenetur.*» Maar CUIACIUS verliest bij deze redenering uit het oog, dat het *interdictum demolitorium* niet luidde *quod in eo loco fecisti*, maar *quod in eo loco factum*

(16) *Observ. V. 17.*

est, zoodat juist eene mildere uitlegging van het *res-tituas* noodig scheen, om het ten aanzien der erfgenamen te beperken tot het id quod pervenit (17).

Ook de successor singularis heeft slechts herstel te gedoogen, voor zooverre hij met de nuntiatio onbekend of de handeling daartegen niet heeft goedgekeurd, l. 8. §. 7. l. 23. D. h. t., tegen welke plaatsen het in der daad te verwonderen is, dat men zoo lang gemeend heeft, de l. 2. §. 3. D. de alien. jud. mut. causa te moeten overstellen.

Tegen hem derhalve, die ondanks het verzet, het werk heeft voortgezet, verleent de Praetor het interdictum, dat voorkomt in de l. 20. pr. D. h. t., en hetwelk de strekking heeft, om de zaak in den vorigen toestand te doen herstellen en tevens te verkrijgen vergoeding van alle schade door die voortzetting veroorzaakt. Of de nuntiator eene justa causa prohibendi had, wordt niet gevraagd, l. 1. pr. l. 20. §. I. 3. 4. Het gevoelen van DONELLUS (18), als zoude de nuntiator althans eenige reden moeten te berde brengen, berust op geen bewijsgrond en zou daarenboven tot niets leiden, waar het regt zelve geen voorwerp van onderzoek mag uitmaken (19).

De exceptiën welke tegen het interdictum gelden zijn: I. Pacti: wanneer de nuntiatio niet was geschied publici juris tuendi gratia l. 1. §. 10. D. h. t. II. als het werk in het algemeen belang vereischt wordt l. 5. §. 11. D. III. wanneer er periculum in mora is §. 13. in welk geval een geregte onderzoek plaats vond, an talia opera fuerint ut contemni nuntiatio deberet. Met dit interdictum

(17) Wij hadden tot wederlegging van GUYAC. iets anders mogen verwachten, dan de schrale noot van den schrijver (p. 55).

(18) oc. §. 10.

(19) Ob contentam nunciationem et imperium Praetoris ejus rei quaestio omittitur. DONELLUS. o. c. §. 29.

ging een ander gepaard quod vi aut clam, l. 7. §. 2. tusschen welke beide interdicta meer en belangrijker verschilpunten bestaan dan door den S. vrij oppervlakkig worden medegeedeeld (20).

Nadat het verzet gedaan, en ten gevolge daarvan het werk gestaakt is (cap. IV. p. 65. 92) kan de nuntiator bij den Praetor eischen de opheffing van het verbod (Remissio) en wel in de eerste plaats, wanneer de nuntiator weigert, behalve indien hij tot de personae exceptae behoort, het jusjurandum calumniae af te leggen, l. 5. §. 14. D. Deze eed wordt echter niet dadelijk bij de nuntiatio vereischt, maar eerst dan wanneer partijen voor den Praetor verschijnen. De woorden *auctore Praetore* schijnen eene tegenstelling te zijn van de nuntiatio zelve, quae non habet necessariam Praetoris aditionem. De lectio vulgata (21) vervolgt id circo non exigitur ut juret is qui nuntiat, antequam jusjurandum deferatur. VAN DE WATER in not. mss. (22) leest als ex conjectura *antequam jusjurandum exigatur*, welke lezing echter reeds voorkomt in eene glosseerde Lyonesche uitgave van 1580. Ook DONELLUS schijnt alzoo te hebben gelezen (23). De lectio Florentina komt mij daarom onaannemelijk voor, omdat noch uit de aangeh. l. 34. §. 4, en l. 37. D. de jurejurando noch van elders blijkt, dat de reus voor dat hij het jusjurandum calumniae op kon dragen, zelf te zweren had (24).

(20) pag. 62. Zie VANGEROW. III. p. 518 seqq.

(21) Zie SAVIGNY, *Ges. des. Röm. Rechts im Mittelalter*. Tom. 3. p. 744.

(22) Zie SCHULT. et SMALLENB. in not.

(23) o. c. § 18.

(24) Dat de Praetor het jusjur. calumniae ex officio kon opdragen, berust op geen bewijs. D. I. 24. § 4. D. de jur. zegt cum hoc exigatur, en Gaj. 4. 171. Liberum aet illi cumquo agitur jusjurandum exigere, non calumniae causa agere.

Ook die alieno nomine het verbod deed moest dien eed zweren, l. 13. §. 13. D. de damno inf.

In de tweede plaats wordt het verzet opgeheven, wanneer degeen die procuratorio nomine verbood, de cautio de rato weigerde te stellen, l. 5. §. 18. D. h. t. Eindelijk wanneer blijkt, dat de nuntiator het jus prohibendi niet bezat, l. 1. pr. et § 2. D. de Remiss. Het bewijs van het jus prohibendi berust op den nuntiator als blijkt uit de woorden der l. 1. §. 6. D. h. t.: In O. N. N. possessorem facimus adversarium, welke de S. met VANGEROW en HASSE terecht verklaart: de nuntiator neemt door de nuntiatio de rol van eischer op zich (*ο παραγγέλλων γίνεται έάγων*, verg. ook l. 7. §. 2. D. quod vi aut clam), terwijl daarentegen de prohibens per lapilli jactum steeds gedaagde is. Het voordeel van de nuntiatio echter is hierin gelegen, dat indien iemand *facto* belet wordt op zijn eigen grond te bouwen, hij wel het werk moet staken, maar daarentegen door het Interd. uti possidetis in zijn bezit gehandhaafd (l. 3. §. 2. D. Usi possed.) onafhankelijk van het jus prohibendi des anderen, elk gevolg der prohibitio verijdelt, zoodat de *prohibitio* alleen hem te stade komt, die van zijn bezitregt zeker is, terwijl de nuntiatio niet daarstelt eene stoornis in het bezit en alzoo vooral daar veilig is waar zij geschiedt tegen iemand die op zijn eigen erf bouwt, l. 5. § 10. D. h. t. Des S. wederlegging van vroegere regtsgeleerden (pag. 68—75) op dit punt is zeer goed geslaagd. Jammer dat hij zich ten betooge dat de bewijslast op den nuntiator berust, beroept op, en gansch verkeerd toepast het ei incumbit probatio qui dicit, non qui negat, daar toch bij de eigenlijke prohibitio de prohibitus wel degelijk de rol van eischer op zich neemt, en ter gelegenheid van de actie die op de nuntiatio volgen moet, toch degeen qui *negat* alteri jus fuisse aedificandi zal moeten bewijzen, een bewijs, dat zich inder-

daad oplost in het positieve feit dat de nuntiatio is eigenaar, heeft een servituut, of dat er voor zijn erf is een dreigend gevaar.

Na de nuntiatio volgt een gewoon regtsgeeding door middel van de actio confessoria of negatoria en wordt alsnu definitief over het jus prohibendi van den eenen of het jus aedificandi van den ander door den regter beslist. Het gevoelen door sommigen, en ook door den schrijver gedeeld (p. 75), als of nu slechts over een en ander een summier onderzoek plaats greep, en later partijen wederom hare regten kunnen doen gelden, wordt door niets gestaafd, is hoogst onwaarschijnlijk en schijnt bovendien in strijd met de woorden der I. I. §. 9. Post. O. N. N. committunt se litigatores Praetoriae jurisdictioni, welke men toch niet zonder ze dwang aan te doen, verstaan kan van een voorloopig onderzoek, dat tot geene uitkomst over het regt zelve leidt.

Het gevolg van de Remissio is, dat de nuntiatus zoo er niet nog door anderen verzet was gedaan, veilig het werk kon voortzetten en de nuntiator daarenboven tot schadevergoeding worden veroordeeld. Dat de nuntiatio tot de actio iniuriarum aanleiding zou hebben gegeven, wordt door de l. 13. §. 8. de iniur. in geen deele bevestigd.

Eene andere wijze waarop de nuntiatio wordt opgeheven is deze, wanneer de nuntiatus zekerheid stelt, om in geval het blijken mogt, dat hij tot het bouwen niet gerechtigd was, het werk weder te zullen afbreken of schadevergoeding te geven, ut res viri boni arbitrato restitatur aut quanti res est, tantam pecuniam se daturum, l. 24. §. 4. D. h. t., door welke cautio praetoria judicialis men de noodzakelijkheid vermijdt, om bij den Praetor de remissio te vragen, l. 5. §. 17, en daar de nuntiator nu tegen alle schade gewaarborgd is, maakt het geen verschil of hij het jus prohibendi heeft of niet,

l. 8. §. 2. l. 20. §. 11. D. h. t. Weigert de nuntiator de cautio aan te nemen, zoo staat de zaak gelijk als of er geene nuntiatio had plaats gevonden, l. 5. §. 17. l. 20 pr. terwijl daarentegen het stellen van zekerheid ten gevolge heeft, dat met het werk kan worden voortgegaan tot dat de ander het jus prohibendi bewezen heeft, tot welk einde een interdictum prohibitorium dient, hetwelk voorkomt in de l. 20. §. 9. JUSTINIANUS heeft het stellen van zekerheid niet dadelijk toegelaten, maar eerst dan, wanneer de zaak voor den regter gebragt, niet binnen het tijdsverloop van drie maanden was geëindigd, l. Un. C. h. t.

Indien de nuntiatio geschied was publici iuris tuendi gratia, zoo moest de nuntiator met eene nuda repromissio zich vernoegen, l. 8. §. 3., maar aan den anderen kant, deze is de gewone leer, zou de voortzetting van het werk niet geoorloofd zijn geweest. Welk nut in dit geval de repromissio had is moeilijk te begrijpen. De gissing van HASSE, ook door VANGEROW en onzen Schrijver (pag. 86) beaamd, hoe vernuftig ook, kan mij niet bevredigen. Immers de woorden *promittere debebis* in de l. 8. §. 3. D. h. t. zoo te verstaan, als of het hier een absolute dwang gold, strijdt in de eerste plaats met de volgende, waarbij de rede van het verschil wordt aangeduid, *quoniam alieno iure contendo, non meo, repromissione contentus esse debes*». Daarenboven wordt het regt om nuda repromissione zekerheid te stellen, steeds als eene bevoegdheid erkend, tegen over de verplichting om borg te stellen. l. 8. §. 2. D. l. 1. §. 6. D. de stip. praet. Eindelijk blijft het nog steeds onopgelost, waarom men zich juist, als het de belangen van den Staat gold, met eene repromissio te vrede stelde en niet fidejussores eischte. Ik deel op deze gronden nog altoos de meening van WESTPHAL, door den S. slechts in het voorbijgaan vermeld en niet wederlegd, dat namelijk hij, aan wien het verbod was gedaan publici iuris tuendi gratia en die bloote zekerheid (nuda repro-

missio) had gegeven, even goed met bouwen kon voortgaan als degeen die in loco privato bouwende, borg had gesteld. Naar het mij voorkomt, schijnt men te hebben willen weren de bemoei- of kwelzucht van diegenen, welke onder voorwendsel van het algemeen belang te vertegenwoordigen, hunne medeburgers zouden hebben willen lastig vallen en in hunne werken of ondernemingen belemmeren. Dit is het wat de Ictus bedoelt, als hij zegt: *quoniam alieno iure contendo non meo*. In de bevoegdheid om voort te gaan stonden alzoo alle nuntiatores op eene lijn, maar hierin verschilden zij, dat het interdictum prohibitorium alleen aan hem werd gegeven, die borgen gesteld had, niet aan den nudus repromissor. Vraagt men naar de rede, zoo kon deze eensdeels gelegen zijn in het strenger interpreteren van de formula interdicti, waarin alleen van de satisfactio melding was gemaakt, maar in de tweede plaats kon men daartoe geleid zijn door de overweging, dat het interdictum prohibitorium beoogde zoodra mogelijk gebouwen te zien verrijzen, pertinet enim ad decus urbium aedificia non relinquere, l. 20. § 10. D.: welk doel echter moest zwichten voor een hooger, indien nam. de nuntiatio geschied was juist om het algemeen belang te bevorderen. De woorden neque enim *permittendum* fuit in publico aedificare in § 13. l. 20. h. t., moeten dan worden in verband gebracht met die van het interd. quominus in eo loco opus facere *liveat*, in alle geval schijnen zij onvoldoende, om daaruit alleen te besluiten tot eene stelling, waarvoor geene andere voldoende gronden worden te berde gebracht.

Voorts schijnt oudtijds de regel te hebben gegolden, dat na verloop van een jaar de nuntiatio niet door den regter bekrachtigd van regtswege verviel, doch de nuntiatius binnen dit tijdstip niet mogt voortgaan, dan tegen het

stellen van zekerheid. JUSTINIANUS heeft een korten termijn gesteld, binnen welken het geding ter dezer zake moest afloopen, zoo het geding geene bijzondere zwaarigheden opleverde, als wanneer na de *satisfactio* het werk kon worden voltooid.

Eindelijk wordt het verbod krachteloos door het overlijden van den nuntiator of het ophouden van zijn belang.

Het 5de hoofdstuk (pag. 92—104), behandelt in korte trekken de O. N. N. in het Canonieke, Fransche en Germaansche regt. Het Canonieke regt sloot zich aan het Rom. aan, bepaaldelijk GREG. IX. cap. ult. X. de O. N. N. aan de l. Un. C. h. t. De personen door en aan welke verboden wordt zijn dezelfde. Alleen de *excommunicati* zijn van het *ius nuntiandi* uitgesloten.

Gelijk in het R. R. ob *publicam utilitatem* de O. N. N. ab omnibus civibus, zoo kon ze daar door de parochianen geschieden, indien er ten nadeele der gemeene kerk waartoe ze behooren een werk ondernomen was. Behalve dat men uit misverstand van het R. R. de drieledige verdeling der O. N. N. had aangenomen, *verbis*, *per iudicem*, et *lapilli iactum*, schijnt men wat de vormen betreft, b. v., de opmeting van het werk voor een Notaris en getuigen, zich ook daaraan te hebben gehouden.

Eindelijk schijnt ook in de practijk te zijn begrepen, dat hij, die de *nuntiatio verbis* had gedaan, het bezit verloor en hetzelfde op de wederpartij overdroeg, daarentegen deze in den wind kon worden geslagen, wanneer de nuntiator de *causa nuntiationis* op aanvraag van den nuntiatius niet te berde bragt, of wel dezelve bleek van allen grond te zijn ontbloot (p. 92—96).

Ook in het oude Fransche regt, was, als blijkt uit BOUTELLER, die in de 14de eeuw schreef de *denuntiation de nouvel oeuvre* erkend, verbonden met den *iactus lapilli*. Die het werk ondernam, werd eischer in het

proces en de verbieder *possessioinaire ou possesseur de la dénonciation qui est grande digneté en procès.*

Welligt naar de analogie van de *complainte*, wilden sommigen de O. N. N. beperken tot den tijd van een jaar na den aanvang van het werk.

Verschillende *coutumes* hadden met de eene of andere wijziging hetzelfde middel aangenomen en erkend.

In het vervolg van tijd echter scheen men tot het doen van een dergelijk verzet, het regterlijk gezag te hebben ingeroepen, zonder dat evenwel de eigenlijke *nuntiatio* geheel in onbruik was geraakt. Zoo moest ook vroeger indien het proces niet binnen drie maanden was afgelopen, de regter de voortzetting toestaan tegen het stellen van zekerheid, later werd zulks aan 's regters oordeel overgelaten. Werd op openbare plaatsen een werk aangelegd, zoo stond het niet aan ieder burger om zulks te beletten, maar aan diegenen aan welke de zorg voor openbare gebouwen was opgedragen.

Niet overal echter was de O. N. N. erkend en na de *ordonnantie* van 1667, schijnt er geene sprake meer van te zijn, evenmin als er in het tegenwoordige regt sporen van zijn overgebleven. Volgens a. 23 *C. de Proc.*, kan degeen die in zijne *possession annale* door het bouwen van zijn naasten buurman gestoord is, vorderen dat het werk worde gestaakt of afgebroken, doch het geldt dan een werkelijk bezit, eene werkelijke stoornis en een werkelijk, al zij het ook dan *possessoir*, regtsgeding (pag. 96—104).

Met het R. R. werd ook de O. N. N. in Duitschland opgenomen en bleef aldaar in gebruik; over de *prohibitio per jactum lapilli* is tusschen de regtsgeleerden strijd; was ze ooit in gebruik, zoo schijnt ze naderhand gelijk de *nuntiatio per verba* plaats te hebben gemaakt voor een regterlijk bevel: *ne quid novi operis fiat*. Volgens sommige particuliere regten geschiedde de *nunt.* door den

magistraat en volgens het gemeene germaansche regt was van het niet gehoorzamen daaraan het gevolg, dat er mandata demolitoria werden uitgevaardigd en hier en daar straf tegen de voorzetting bedreigd was, gelijk aan den anderen kant tegen hem, die opzettelijk zonder grond verzet had gedaan.

In ons land schijnt de buiten-regterlijke O. N. N. niet gebruikelijk te zijn geweest, maar wel de prohibitio per lapilli jactum. Was eene formele nuntiatio gedaan, zoo kon tegen het stellen van zekerheid, na een regterlijk onderzoek het werk worden voortgezet. Voor ons hedendaagsch regt geldt hetzelfde als voor het Fr. met uitzondering van de possession annale, die geen vereischte meer is (p. 104—109).

Hiermede eindigen wij ons verslag van een proefschrift waarvan de S. met onmiskerbare vlijt, heeft geraadpleegd wat op het gebied der wetenschap in vroegere en latere tijden is verrigt, ten aanzien van het door hem behandelde onderwerp. Wat wij daarin hebben gemist is eene behoorlijke aanwijzing en ontwikkeling van die regtsinstellingen en regtsmiddelen, welke met de O. N. N. in een naauw en onafscheidelijk verband staan, naauwkeurige exegese van menig fragment, waaruit grondbeginselen worden afgeleid, en eindelijk meer bedachtzame critiek, zoo wel bij het overnemen van meeningen, die hoezeer schijnbaar vernuftig, den toets van een grondig en diep onderzoek niet kunnen doorstaan, als bij het ter zijde stellen van andere, waarin een kern van waarheid verborgen lag.

LEIDEN den 7 Sept. 1853.

J. E. GOUDSMIT.

J. G. ROCHUSSEN. — *De causis cur nonnullis capitibus praecipuis differat codex civilis Indo-Neerlandicus a codice civili nostro.* — Traj. ad Rhen. 1853. 71 pag. in 8o. (1)

Het is eene zeldzaamheid, dat een academisch proefschrift onze overzeesche bezittingen tot onderwerp heeft. Voor zooverre ik weet, is zulks niet geschied, nadat het tegenwoordig lid in den Raad van Nederlandsch-Indië, Mr. P. MIJER, bij het verlaten der Hoogeschool in 1832, zijne welbekende *Dissertatio Historica politica* schreef: «*de commercio et internae administrationis forma possessionum Batavorum in India Orientali.*» Ongetwijfeld is sedert de invoering der nieuwe Grondwet in 1848, de belangstelling voor Indië in het moederland krachtig ontwaakt, en ik acht het een hoogst verblijdend verschijnsel, dat, blijkens het aangekondigd proefschrift, ook op de Hoogescholen de aandacht meer en meer op onze Indische bezittingen wordt gevestigd. Moge de heer ROCHUSSEN vele navolgers vinden, en menig student, bij het verlaten der Hoogeschool, in zijne dissertatie toonen, bij de Nederlandsche wetgeving ook

(1) De redactie der *Themis* heeft deze beoordeeling der dissertatie van den heer ROCHUSSEN, onder het afdrukken van dit nummer, uit Indië bekomen. De schrijver, die door zijne te Leiden, in 1847, verdedigde dissertatie: *de rerum judicatarum auctoritate in causis civilibus*, hier gunstig bekend is, heeft de beoordeeling der dissertatie van den heer ROCHUSSEN door Mr. A. A. DE PINTO, in het vorige nummer, blz. 254 en volgg., bij het schrijven der zijne niet gekend; en hoezeer twee recensien van hetzelfde geschrift in hetzelfde tijdschrift een vreemd verschijnsel moge heeten, hetwelk de Redactie als regel zeer zou afkeuren, heeft zij gemeend, ten deze eene uitzondering te moeten maken. Dit geschiedt te eerder, omdat de heer Mr. T. H. DER KINDEREN, Griffier bij den Raad van Justitie te Soerabaja, in de wetten waarover hij oordeel velt, niet minder dan in de koloniën, waar zij gelden, te huis is.

die van Nederlandsch-Indië met goed gevolg te hebben beoefend.

De schrijver van het aangekondigd Specimen geeft meer dan hij belooft. Volgens den titel van zijn stuk, verwacht men alleen een onderzoek te vinden naar de oorzaken van het verschil van sommige onderwerpen van het Nederlandsch-Indisch Burgerlijk Wetboek met de betrekkelijke Nederlandsche bepalingen, doch al spoedig bemerkt men, dat hij ook schrijft over den regtstoestand in Nederl.-Indië vóór de invoering der nieuwe wetgeving, en dat hij tevens eene korte geschiedenis geeft van hare vervaardiging en invoering.

Het eerste geschiedt in het eerste hoofdstuk: *monitum de juris conditione in coloniis Indo-Neerlandicis ante introductos novos codices.*

Die toestand was, althans tot 1819, vrij treurig. In 1642 waren de zoogenaamde *oude statuten van Batavia* gepromulgeerd; deze afkondiging geschiedde alleen voor zoo verre het gebied van *Batavia* zich uitstreckte; toch werden zij in het vervolg van tijd beschouwd ook elders kracht van wet te bezitten. In 1761 werd eene nieuwe verzameling van wetten vervaardigd, die men *de nieuwe statuten van Batavia* noemt; zij werd echter nimmer afgekondigd, en bezat dan ook geene kracht van wet; de oude statuten bleven dus op den duur in gebruik, maar nevens hen bezigde men het Romeinsche en oud-Hollandsche regt als rigtsnoer. Onder den gouverneur-generaal DAENDELS werd een *«manuel»* ontworpen, doch dit is zelfs nimmer gedrukt. Eerst onder het Engelsch tusschen-bestuur had, vooral in het strafregt, eene belangrijke verbetering en verandering plaats door de afschaffing der pijnbank en der verminkende straffen, en door de invoering van de regtspleging met gezwoeren, terwijl ook voor de regtspraak in het algemeen de «proclamations, regulations, advertisements and

«orders printed and published in the island of Java by «the British Government under its authority,» eene hoogst belangrijke verzameling daarstelden. Eindelijk, in 1819, kreeg Indië meer bepaalde wetten, en langzamerhand werd de wetgeving in geheel Nederlandsch-Indië geregeld, tot dat bij de voorgenomen invoering eener nieuwe wetgeving in Nederland, ook voor Ned.-Indië de noodzakelijkheid werd ingezien van eene nieuwe wetgeving, overeenstemmende met die in het moederland. Daartoe werd in 1830 de heer Mr. G. C. HAGEMAN, als president van het hoog-geregtshof van Nederlandsch-Indië, uitgezonden. Er moesten echter nog achttien jaren verloopen, alvorens Indië zich in het bezit dier nieuwe wetgeving zoude mogen verheugen.

Na deze korte, doch juiste vermelding van den toestand der wetgeving in Nederlandsch-Indië vóór de invoering der nieuwe wetten, waarbij de schrijver, aan het slot van zijn hoofdstuk, nog tracht te vergoelijken, dat zoo lang gewacht is alvorens in Nederlandsch-Indië wetten werden ingevoerd, geschoeid op die welke sedert de Fransche overheersching in het moederland in werking waren, gaat hij in zijn tweede hoofdstuk over tot de geschiedenis der vervaardiging en invoering der nieuwe wetgeving in Nederlandsch-Indië.

Eindelijk werd bepaaldelijk aan eene bij koninklijk besluit van 15 Augustus 1839 benoemde commissie, voorgezeten door den oud-president van het hoog-geregtshof van Nederl.-Indië, Mr. SCHOLTEN VAN OUD-HAARLEM, de vervaardiging in Nederland van nieuwe wetboeken voor Nederlandsch-Indië opgedragen. Nu, dacht men, zou het lang voorgenomen werk spoedig voltooid zijn. Eerst in 1842 was een reglement op de regterlijke organisatie en het beleid der justitie in zoverre geëindigd, dat daarop het gouvernement van Nederlandsch-Indië kon worden gehoord. Toen ging de

commissie aan de overige wetten, en stelde achtereenvolgens te zamen: algemeene bepalingen van wetgeving voor Nederlandsch-Indië, een Burgerlijk Wetboek, een Wetboek van Koophandel en bepalingen betrekkelijk misdrijven, begaan ter gelegenheid van faillissementen en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surséance van betaling, de drie laatsten geheel geschoeid op, of liever, op weinige uitzonderingen na, geheel gelijkloidend aan de Nederlandsche wetten.

Hiermede was de commissie gereed in 1846, toen de heer SCHOLTEN VAN OUD-HAARLEM, wegens ziekte, eervol als president ontslagen en dien ten gevolge ook de commissie ontbonden werd, oordeelende de regering doelmatiger de overige wetten in Indië zelve te doen zamenstellen. Het waren de strafwetten, die betreffende de regtspleging in burgerlijke en strafzaken en de geheele wetgeving voor inlanders, wel de moeilijkste, die nog overbleven. De staatsraad Mr. M. L. WICHERS werd, bij een koninklijk besluit van 15 December 1845, tot het volbrengen van dien zwaarwigtigen arbeid, belast met eene zending naar Nederl.-Indië, en tevens benoemd tot president van het Hoog-Geregtshof. Hij vertrok in Mei 1846 en arbeidde met rusteloozen ijver voort, zoodat spoedig gereed waren: een Reglement op de Burgerlijke Regtsvordering voor het hoog-geregtshof en de raden van justitie op Java en Madura, een Reglement van Strafvordering voor het hoog-geregtshof en de raden van justitie op Java en Madura, een Reglement op de uitoefening der politie, de Burgerlijke Regtsvordering en de Strafvordering onder de Inlanders en de daarmede gelijkgestelde personen op Java en Madura, bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatigige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura, bepalingen omtrent de invoering voor- en den overgang tot de nieuwe wetge-

ving, bepalingen tot regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen, mitsgaders eenige bepalingen van minder belangrijken aard.

Tot het daarstellen van alle deze wetten was den staatsraad, belast met eene zending voor Nederlandsch-Indië, bij het koninklijk besluit van 16 Mei 1846, onder anderen houdende, dat de nieuwe wetgeving zou moeten worden ingevoerd op 1 Mei 1847, zelfs geen jaar tijd gegeven, terwijl de commissie in Nederland tot het vervaardigen van een Reglement op de regterlijke organisatie enz., van algemeene bepalingen van wetgeving, van bepalingen betrekkelijk misdrijven, begaan ter gelegenheid van faillissement enz., van een Burgerlijk Wetboek en van een Wetboek van Koophandel, waarvan de laatsten, gedrukt zonder dat het Indisch gouvernement daarop was gehoord, hunne voornaamste afwijkingen van de Nederlandsche wetten nog in Indië zelve in de overgangswet bekwamen, *zeven* jaren werkzaam was geweest. Geen wonder dan ook, dat de wetgeving niet op het bepaalde tijdstip gereed kon komen (zelfs de officiële uitgaven der in Nederland ontworpen en aldaar gedrukte wetten had geen tijd genoeg gehad, om vóór het vastgestelde tijdstip in Indië aan te komen), en dat de invoering door den gouverneur-generaal, krachtens eene koninklijke magtiging van 10 Februarij 1847, eerst tot 1 Maart, later tot 1 Mei 1848 werd verschoven. Die laatste dagteekening was het gelukkig tijdstip der invoering. En zoo was binnen minder dan twee jaren tijds in Indië zelf, dank zij den aldaar ten toon gespreiden ijver en volharding, het grootste deel der nieuwe wetgeving tot stand gebragt. Alleen het Strafwetboek kon evenzeer als eene geheel afgewerkte wetgeving voor de bezittingen buiten Java en Madura, binnen een zulk kort tijdsbestek niet vervaardigd worden,

van door de bepalingen ter regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving en die ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de buiten-bezittingen. Er werden echter twee commissiën, (voorgezeten door den tegenwoordigen president, Mr. C. HULTMAN) ingesteld, om dien arbeid te volbrengen, van welken men ongetwijfeld spoedig de noodige ontwerpen mag te gemoet zien.

De heer ROCHUSSEN eindigt zijn tweede hoofdstuk met eene bestrijding van de vrij algemeen gekoesterde meening, dat het afkeuring verdient, dat de Nederlandsche wetgeving, zonder algeheele herziening en verbetering, alleen met die veranderingen welke het verschil in maatschappelijken en politieken toestand vorderde, in Indië werd ingevoerd.

Zijne gronden zijn: dat, hoewel de Nederlandsche Wetboeken niet geheel zijn afgewerkt en veel verbetering behoeven, daarin toch niet zoodanige groote feilen voorkomen, dat het noodig was ze te verbeteren vóór eene invoering in Indië; dat de kolonie in hare wetgeving liever het moederland moet volgen, dan omgekeerd; dat nu zooveel mogelijk de eenzelvigheid der wetten van moederland en kolonie is betracht; en eindelijk, dat de tijd drong. Ik kan niet ontveinzen, dat deze gronden mij niet van de tegenovergestelde meening hebben kunnen afbrengen. Al waren dan geene hoofdbeginselen veranderd, ik zou toch gewenscht hebben, dat gebruik ware gemaakt van de ruime ondervinding, die men sedert de invoering der wetten in Nederland had opgedaan, al ware het maar alleen geweest, om taal, stijl, redactie, drukfouten en wat dies meer zij, te verbeteren. Nu heeft men niet anders gedaan dan én Burgerlijk én Koophandels Wetboek overgeschreven, zelfs met hunne meest zinstorende drukfouten, zooals dit terecht wordt aange-toond door den hoogleeraar Mr. C. J. VAN ASSEN in zijne

vlugtige aanmerkingen op de Indische Wetboeken (zie van dit Tijdschr. Jaarg. XI, pag. 1 volgg. Jaarg. XII, pag. 104.) Slechts hier en daar heeft men veranderd naarmate het verschil in maatschappelijken en politieken toestand het onvermijdelijk maakte, en dit nog wel somwijlen zelfs vrij ondoordacht. De overgangswet, in Indië vervaardigd, bevat, zoo als de heer ROCHUSSEN juist opmerkt, de voornaamste veranderingen.

In de volgende hoofdstukken gaat de heer ROCHUSSEN over tot het eigenlijk onderwerp van zijn specimen, en toont duidelijk en bondig de voornaamste wijzigingen aan welke het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek bij zijne invoering in Indië heeft ondergaan, met opgave van redenen, welke zijns inziens daartoe hebben geleid.

Het derde Hoofdstuk handelt «de incolis et peregrinis.»

In Nederland leert het Burgerlijk Wetboek met de Grondwet, wie Nederlanders zijn en wie vreemdelingen. Het Nederlandsch-Indisch Burgerlijk Wetboek zwijgt daarover geheel. De algemeene bepalingen van wetgeving echter behelzen voorschriften te dien aanzien, welke, gevoegd bij eenige wetten opgenomen in het Indisch *Staatsblad* der Nederlandsch-Indische wetgeving op het stuk van ingezetenen en vreemdelingen uitmaken.

De heer ROCHUSSEN gaat na, welke, ingevolge die bepalingen, het onderscheid is tusschen ingezetenen en vreemdelingen; hoe de ingezetenen onderling worden verdeeld; en aan welke verschillende regtspraak ieder naar zijnen staat onderworpen is.

Zoo eenvoudig als in Nederland de verdeling is tusschen Nederlanders en vreemdelingen, zoo omslagtig is die in Indië. De Indische wet kent Europeanen, Nederlanders, vreemdelingen, vaste ingezetenen, met Europeanen gelijkgestelden, Europesche christenen, inlandsche christenen, inlanders, met dezen gelijkgestelde en inlanders die aan de Europesche wetgeving krachtens

wettelijke bepalingen onderworpen zijn, of zich daaraan onderworpen hebben.

Vele dezer onderscheidingen geven aanleiding tot verschillende regtstoestanen, en strekken daardoor voorzeker niet, om de eenvoudigheid der Indische regtspleging te bevorderen.

Vervolgens geeft de schrijver de redenen aan, waarom de Indische regering in art. 3 der overgangswet gebruik heeft gemaakt van de bevoegdheid haar in art. 10 der Algemeene Bepalingen van Wetgeving gegeven, om de inlandsche christenen, vooralsnog niet te beschouwen als Europeanen.

Verder verdedigt hij de voorschriften van art. 11 en 12 der Alg. Bep. van Wetg., behelzende, dat voor de inlanders en daarmede gelijkgestelde personen, voor zooverre zij zich niet onderworpen hebben of niet bij de wet zelve onderworpen zijn aan de voor Europeanen vastgestelde bepalingen betrekkelijk Burgerlijk en Handelsregt, van kracht blijven en door den regter worden toegepast hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken, voor zoover die niet in strijd zijn met algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid, terwijl art. 4 der overgangswet daarbij voegt, dat de regter, als die godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken de in geschil zijnde zaak niet regelen, de algemeene beginselen van Europesche wetgeving tot rigtsnoer moeten nemen.

Schr. kan zich te dezen aanzien niet vereenigen met het gevoelen van de heeren DE PINTO en VAN DER LINDEN, voorkomende in dit *Tijdschrift*, dl. IX, blz. 364, waar zij betwijfelen, «of zulke willekeurige en onbestemde wetten, die alles op losse schroeven stellen, wel veel zullen bijdragen tot de gewenschte regtszekerheid der inlandsche bewoners onzer Oost-Indische bezittingen.»

Hij ziet niet in dat door deze bepalingen den regter de taak des wetgevers wordt opgedragen.

Ik moet bekennen die meening niet met hem te kunnen deelen.

Ook mijns inziens is ongetwijfeld veel te veel overgelaten aan het gevoelen van den regter, geheel in strijd met het algemeen rechtsbeginsel, ook in art. 20 der Alg. Bep. van Wetg. gehuldigd, dat de regter moet rechtspreken volgens de wet. Mag men niet met regt vragen, wat zijn *algemeen erkende beginselen van billijkheid en regtvaardigheid*? De gedachten der menschen over hetgeen billijk en regtvaardig is zijn wijd uiteenlopend. En dan, *wiens* algemeen erkende beginselen van regtvaardigheid en billijkheid moeten gevolgd worden, die van den inlander of van den Europeaan? De wet zegt het niet; het is echter ligt te gissen, dat men alleen op Europeesche beginselen het oog heeft gehad. Maar hoe zullen dan de Inlanders, die rechtspreken in de landraden, die Europeesche beginselen kennen? en zullen zij, wanneer zij ze al kennen, ze in de plaats willen stellen van hunne eigene godsdienstige wetten, instellingen en gebruiken? Zal bij voorbeeld een inlandsche regter aan eenen inlander die het christendom heeft omhelsd een aandeel in zijns vaders erfenis toewijzen, niettegenstaande zijne godsdienstige wet, de koran, elken apostaat van de nalatenschap der zijnen uitsluit, alleen omdat de Europeesche beginselen het voor regtvaardig en billijk houden dat een kind niet worde uitgesloten van de nalatenschap zijner ouders uit hoofde van godsdienst-verandering? Of als hunne godsdienstige wetten, volksinstellingen en gebruiken het stilzwijgen bewaren, hoe zullen dan die inlandsche regters de beginselen van Europeesch regt kennen, die zij in dat geval moeten toepassen? beginselen, waarover Europeanen zelve het dikwijls volstrekt niet eens zijn.

Neen, in gemoede, deze artikelen vereischen verandering. Het doel des wetgevers was ongetwijfeld goed, hij wilde beletten, dat de wetten der inlanders zouden worden opgevolgd daar waar zij tot de tijden der barbaarschheid zouden terugvoeren. Doch door die bedoeling op deze wijze kenbaar te maken, heeft hij inderdaad, ik zeg het de heeren DE PINTO EN VAN DER LINDEN na, de wetgeving ten aanzien van inlanders en daarmede gelijkgestelden op zeer losse schroeven gezet.

Een ander hoogst belangrijk onderwerp der Indische wetgeving door den Heer R. in dit hoofdstuk vermeld is, dat van de huwelijken tusschen Europeanen en inlanders en de legitimatie van door Europeanen bij inlandsche vrouwen buiten huwelijk verwekte kinderen, waartomtrent de artt. 15 en 16 der overgangswet voorschriften bevatten.

Art. 15 bepaalt, dat inlanders of daarmede gelijkgestelde personen in het huwelijk mogen treden met de Europeanen en daarmede gelijkgestelden, mits zij zich onderwerpen aan de geheele Europesche wetgeving, betreffende het Burgerlijk- en Handelsregt.

Volgens den schrijver was in het den koning door den commissie aangeboden ontwerp van het Indische Burgerlijk Wetboek, het huwelijk tusschen inlanders en Europeanen verboden. De raad van staten keurde echter de plaatsing dezer bepaling in het Burgerlijk Wetboek af; zij viel daarom weg. Later achtte het hoog-geregtshof van Nederlandsch Indië, over dit onderwerp beraadslagende, eene bepaling te dien aanzien dienstig, en zoo is dan art. 15, geheel het tegenovergestelde behelzende van het door de commissie in Nederland ontworpen, in de wereld gekomen. Met regt merkt de schrijver op, dat ook zonder die bepaling de huwelijken tusschen inlanders en Europeanen zouden kunnen plaats vinden, omdat bij de Alg. Bep. van wetgeving is vastgesteld, dat de

inlanders en daarmede gelijkgestelden zich kunnen onderwerpen aan het Europeesch Burgerlijk- en Handelsregt.

Vóór 1 Mei 1848 toch kende men die vrijwillige onderwerping van inlanders aan de wetten der Europeanen niet, en, hoewel nergens eene bepaling de huwelijken met dezen verbood, was toch *facto* zoodanig huwelijk onmogelijk, omdat op hen de burgerlijke bepalingen en vooral, die op het houden der registers van den burgerlijken stand, door wier opvolging alleen het huwelijk wettelijk kan voltrokken worden, niet van toepassing waren, noch konden worden, tenzij zij het christendom waren toegedaan, in welk geval het huwelijk wel uitdrukkelijk was toegelaten. (Zie onder anderen het antwoord op de 1^e vraag in het gouvernementsbesluit van 23 September 1829, n°. 25. *Ind. Stbl.* n°. 93).

Het gevolg van deze onmogelijkheid tot het aangaan van gemengde huwelijken, wanneer de inlander of daarmede gelijkgestelde, het christendom niet had omhield, was eene groote vrijgevigheid in de legitimatie van kinderen buiten huwelijk bij Inlandsche vrouwen door Europeanen verwekt. Bij de invoering der nieuwe wetgeving heeft men onderzocht wat raadzamer was, of het aangaan van huwelijken tusschen Europeanen en inlanders te vergemakkelijken en het wettigen van natuurlijke door Europeanen bij inlandsche vrouwen verwekte kinderen te binden aan dezelfde beperkende bepalingen als voor de natuurlijke kinderen van Europeanen zijn vastgesteld, dan wel die legitimatie op den ouden voet te laten en de huwelijken te verbieden. Men koos het eerste, doch, om te bewerken dat de natuurlijke kinderen vóór de invoering der nieuwe wetgeving geboren, niet zouden verstoken zijn van eene legitimatie, welke hun zoude zijn te beurt gevallen, indien hunne ouders die tijdens hunne geboorte, althans vóór 1 Mei

1848, hadden gevraagd, werd in art. 16 die overgangswet bepaald, dat het den gouverneur-generaal blijft voorbehouden, «om overeenkomstig het tot dusverre in «Nederlandsche Indië bestaan hebbende regt, te beschikken op brieven van legitimatie, voor zoover de daartoe «streckende verzoekschriften zullen blijken te zijn ingediend, binnen den termijn van één jaar na de invoering «der nieuwe wetgeving.»

Vele kwamen na het verstrijken van dien termijn en werden afgewezen; menig kind is op die wijze door een verzuim van den vader verstoten geworden van een regt, dat hem onder de oude wetten ongetwijfeld zoude zijn te beurt gevallen. Ik voor mij heb dit steeds zeer hard gevonden en zou daarom de bepaling liever dus gereedigeerd hebben gezien, dat alle natuurlijke, door Europeanen bij inlandsche of Javaansche gelijkgestelde vrouwen verwekte kinderen, geboren vóór de invoering, der nieuwe wetgeving, nog zouden kunnen worden gelegitimeerd overeenkomstig het vroeger vigerend regt.

Met een enkel woord stipt de heer R. de zoo hoogstbelangrijke vraag aan, of de huwelijken tusschen inlanders en Europeanen om politieke redenen behoorden verboden te worden en hij helt over tot eene ontkenkende beantwoording derzelve.

In Indië zelve is men het echter nog geenszins hierover eens, en ik vermeen zelfs dat er van regeringswege een onderzoek is ingesteld naar de werking der betrekkelijke bepalingen.

Schrijver eindigt dit hoofdstuk met nog een belangrijk verschil op te merken tusschen het Indisch en Nederlandsch Burgerlijk ten aanzien van het erfregt van vreemdelingen. De commissie voor de Indische Wetgeving in Nederland had in de artt. 839 en 910 van het Burgerlijk Wetboek de voorschriften der a. 884 en 857 van het Nederlandsch Burgerlijk Wetboek overgenomen. In

Indië zelve achtte de Regering echter deze bepalingen min geschikt en schafte ze daarom in art. 40 der overgangswet af. De redenen, welke de Heer R. voor deze afwijking van het Nederlandsch regt aanvoert, komen mij allezins juist voor.

Het vierde hoofdstuk van het specimen handelt «*de tutelis.*»

De bepalingen betreffende de voogdij zijn die van het Nederlandsch Wetboek, waarin de commissie, om ze voor Indië geschikt te maken, de meeste veranderingen heeft daargesteld. Zij werd daartoe gedwongen, omdat men in Indië de weeskamers behouden wilde, en aldaar noch kantonregters, noch arrondissements-regtbanken gevonden worden. Die veranderingen bestaan dan ook voornamelijk hierin, dat de weeskamers voortdurend met alle toezieende voogdijen zijn belast, dien ten gevolge van de voogdijen uitgesloten en dat de bemoeijenissen, welke in Nederland behooren tot den werkring der kantonregters en arrondissements-regtbanken, mede aan die kamers worden opgedragen, of wel aan de raden van justitie, alwaar zulks raadzaam scheen.

Schrijver gaat in het kort de geschiedenis der weeskamers in Indië na, en wijst eenige veranderingen aan, welke later nog in Indië zelve bij overgangswet werden daargesteld, uithoofde van het verschil tusschen den maatschappelijken toestand van Nederlandsch Indië en dien van het moederland, waarop de commissie in Nederland niet genoegzaam schijnt te hebben gelet.

De Heer R. houdt de instelling der weeskamers in Indië voor nuttig; ik ben dit volkomen met hem eens, ook voornamelijk om de door hem aangevoerde redenen, ontleend aan de omstandigheid, dat de meeste Europeanen zich slechts tijdelijk in Indië vestigen om gewoonlijk na verloop van eenige jaren hetzij voor goed,

hetzij voor eenigen tijd van daar naar Europa terug te keeren.

Het vijfde hoofdstuk der dissertatie draagt tot opschrift «*de modis transferendi domini rerum immobilium secundum codicem civilem Indo-Neerlandicum.*»

Schrijver geeft hier weder meer dan hij belooft, want hij handelt niet alleen over de wijze van overdragt van regten op onroerende zaken, maar ook over hypotheken.

In niets verschilt voorzeker de tegenwoordige Indische burgerlijke wetgeving meer van de Nederlandsche. De commissie had wel geheel en al de wijze van levering en van vestiging van hypotheken overgenomen, zoo als die in het moederland bestond, doch in Indië heeft de regering dit terstond in de overgangswet geheel veranderd en de wijze van overdragt van onroerende zaken, evenzeer als die van vestiging van hypotheken, voorloopig geheel op den ouden voet gelaten, zooals de ordonnantie van 21 April 1834 (*Ind. Stbl. n°. 27*) haar regelt.

Schr. gaat in de eerste plaats kortelijk na, welke de betrekkelijke voorschriften waren vóór de invoering der nieuwe wetgeving; dan, welke bepalingen deze onderwerpen in het Indisch Burgerlijk Wetboek regelden en in de derde plaats, hoe de Indische regering bij de invoering der nieuwe wetten deze belangrijke punten van wetgeving nader heeft geregeld met instandhouding der ordonnantie van 1834.

De heer R. heeft dit alles naauwkeurig nagegaan en op die wijze een kort en bondig overzicht gegeven van de wetgeving op het stuk van eigendomsovergang en vestiging van hypotheken, zoo als die in Indië was vóór, en zoo als die is ná de invoering der nieuwe wetgeving.

Wie over dit gewigtig onderwerp meer verlangt te lezen, zal zijn verlangen ongetwijfeld ruimschoots bevredigd vinden door de lezing der belangrijke verhandeling van Mr. M. W. SCHELTEMA, getiteld: «*Opdrag*

van regten op onroerende zaken in *Nederlandsch Indië*,» te vinden op blz. 1 volgg. van den vierden jaargang van het regtskundig tijdschrift: «*het Regt in Nederlandsch Indië*,»

De heer ROCHUSSEN eindigt zijn academisch proefschrift in zijn zesde hoofdstuk met de beschouwing van nog onderscheidene onderwerpen, waarin de Indische wet verschilt van de Nederlandsche.

Hij begint met de opmerkzaamheid te vestigen op die afwijkingen van de woorden der Nederlandsche wet, welke het verschil in regterlijke instellingen en politieken toestand onvermijdelijk maakte, en waardoor men b. v. leest: «hoog gerechtshof» voor «hooge raad,» gouverneur-generaal» voor «koning» enz.; mede reeds opgesomd door de heeren Mrs. DE PINTO en VAN DER LINDEN in dit tijdschrift, jaarg. IX, pag. 539 volgg.

Vervolgens wijst schrijver nog eenige afwijkingen van meer gewigtigen aard aan, als:

1°. dat de Nederlandsche wet allen die zich op het grondgebied van den staat bevinden, verklaart vrij te zijn, terwijl de Indische wet slaven en pandelingen toelaat.

2°. dat het Nederlandsch Burg. Wetb. in den derden titel handelt over de acten van den burgerlijken stand, terwijl dit onderwerp voor Indië, met uitzondering van de uit het Nederlandsch Burg. Wetb. in het Indische afgeschreven voorschriften over naams- en voornaamsveranderingen en over de verbetering en aanvulling der acten van den burgerlijken stand, bij een afzonderlijk reglement, mede geheel geschoeid op de Nederlandsche wet, is geregeld (*Gouvernementsbesluit* van 10 Mei 1849, n°. 4 (*Ind. Stbl.* n°. 25));

3°. dat het Indisch Burg. Wetb. in art. 20 zegt, dat zij, die tot openbare bedieningen worden geroepen, geacht worden hunne woonplaats te hebben daar, waar

zij die bediening uitoefenen, terwijl in Nederland het ambt geen invloed heeft op het domicilie; gevende de heer R. als reden van dit verschil zeer juist op de gedurige mutatiën onder de ambtenaren in Nederlandsch Indië;

4°. dat, hoewel ook in Nederlandsch Indië geene eigenlijke adoptie bekend is, aldaar toch eene zoogenaamde adoptie bestaat, namelijk die van art. 61 der overgangswet (Resolutie van 31 Julij 1830, n°. 8, *Ind. Stbl.* n°. 31), van welke zoogenaamde adoptie schr. de reden te regt zocht in den maatschappelijken toestand van Indië;

5°. dat hoewel de Indische wetgever in art. 102 van het Regl. op de Burg. Regtsv. enz. de *actio finium regundorum* van den Nederlandschen wetgever heeft overgenomen onder de gemengde regtsvorderingen, hij echter verzuimd heeft de bepaling van art. 678 van het Ned. Burg. Wetb., «dat ieder eigenaar zijn buurman kan noodzaken hunne aan elkander grenzende eigendommen af te scheiden,» op welke die regtsvordering rust, in het Ind. Burg. Wetb. op te nemen;

6°. dat in Indië de testamentaire executeuren het bezit van de goederen der nalatenschap langer dan een jaar kunnen behouden;

7°. dat volgens art. 75 der Indische overgangswet de nuncupatieve testamenten alleen van kracht zijn, in zooverre zij vóór de invoering der nieuwe wetgeving door den dood des testateurs bekrachtigd werden, terwijl in Nederland in de overgangswet van nuncupatieve testamenten geene melding behoefde te worden gemaakt, terwijl zij niet bekend waren bij den Code Civil, welken het tegenwoordig Ned. Burg. Wetb. verving;

8°. dat in Indië, volgens art. 65 der overgangswet, de op het tijdstip van de invoering der nieuwe wetgeving met den dood bekrachtigde erfstellingen over de

hand, die bij het Burg. Wetboek verboden worden, stand zullen houden en affloopen overeenkomstig de vroegere wetgeving, terwijl in Nederland die instandhouding zich bij de invoering van het Burg. Wetboek niet verder uitstreckte dan tot de reeds geboren eerstgeroepenen;

9o. dat, ingevolge het voorschrift van art. 89 der Indische overgangswet alle executiën geschieden overeenkomstig de oude bepalingen, als zij reeds waren aangevangen, maar volgens de nieuwe, als zij eerst na hare invoering werden gedirigeerd, terwijl hieromtrent in de Nederlandsche overgangswet geene voorschriften werden gevonden; en

10o. dat de vonnissen vóór de invoering der nieuwe wetgeving in Indië gewezen ná het tijdstip dier invoering niet bij lijfswang kunnen worden ten uitvoer gelegd, dan in die gevallen waarin ook de nieuwe wet dat dwangmiddel toelaat, ten zij het reeds voor de invoering ware ten uitvoer gelegd, terwijl daarentegen in Nederland bij art. 45 van de overgangswet werd bepaald, dat in de gevallen, waarin de nieuwe wetgever geen lijfswang toelaat, dit middel alleen kon worden toegepast, ingeval het vóór de invoering werd uitgesproken of bedongen.

En hiermede is deze goed bewerkte en niet onbelangrijke dissertatie geëindigd.

Een ieder die eenig belang stelt in onze overzeesche bezittingen zal haar met genoegen lezen en het met mij een gelukkig denkbeeld van den jeugdigen doctor noemen, dat hem, bij het verlaten der hoogeschool tot het onderwerp zijner studiën en nasporingen een gedeelte deed kiezen van die wetgeving, waaraan de naam van zijnen hooggeschatten vader zoo naauw verbonden is.

Soerabaija, Junij 1853.

T. H. DER KINDEREN.

Amice confrère!

Gelijk u bekend is, hebben alle confrères of collega's, zoowel de gestrengere en achtbare als de geleerde heeren, in de laatste maanden vacantie gehad. Ik stelde mij dus voor u menige bijzonderheid mede te deelen van het wetenschappelijk leven, die onze juristen-wereld in dien tijd moest gekenmerkt hebben, doch, nu ik mij tot schrijven zet, bespeur ik dat de aandacht van het meereendeel zich geheel bepaald heeft tot het in praktijk brengen van zeker hoofdstuk uit het *jus canonicum*. Wees niet bang dat ik nog een woord reppen zal over deze quaestie, voor welke veel- en eenzijdige behandeling ze ook gebleken zij vatbaar te zijn. Ik roer haar enkel aan, omdat ik nog bij die gelegenheid een onderwerp ergens besproken vond, dat onze studiën meer van nabij betreft, en waarover onlangs, vooral in het buitenland, veel strijd gevoerd werd.

Ge herinnert u, hoe dit jaar eerst in Italië, en daarop in Frankrijk, de instelling van het burgerlijk huwelijk ter sprake gebragt is. Ik had niet gedacht, dat men die zoo spoedig ook hier te lande, al ware het slechts zijdelings, zou aanvallen. En toch werd onder ons een confrère gevonden, die in de artt. 199 en 200 van den *Code Pénal* eene inbreuk zag op de afscheiding der wereldsche (?) magt en het geestelijk gezag. Men haalde daarbij een plaats van SAUZET aan, uit diens *Réflexions sur le mariage civil et le mariage religieux en France et en Italie*, waarin ik onder andere lees: *Cependant, il m'en coute de le dire, c'est la loi française, la loi du peuple le plus justement fier de sa civilisation délicate, la loi du pays très chrétien, qui méconnaît ces traditions du droit des gens adoptées même par le*

paganisme, et rabaisse le mariage au niveau des plus vulgaires contrats, que le caprice improvise et que l'inconstance détruit, l'homme y tient la place de Dieu, et la table du magistrat remplace l'autel du prêtre. Que dis-je? la loi, qui réduit le mariage à un contrat civil, efface Dieu et sacrifie les consciences: en daarop volgt de pathetische schildering van den een of anderen *époux parjure*, die, na de huwelijks-voltrekking bij den burgerlijken stand, *pourra se rire impunément des scrupules de la jeune et timide vierge et refuser à sa pudique piété le sceau de la bénédiction promise, qui pourra revendiquer les droits d'une hymenée qu'elle ne reconnaît pas, et l'écartier de l'autel pour l'arracher à sa mère; et*, gaat de schrijver dan voort, *la société verrait de sangfroid les angoisses de l'innocence!*

Van zulke voorstellingen plagt mijn professor te zeggen: *egregie . . . sed minus vere*, en het zou gemakkelijker vallen het onjuiste en overdrevene daarvan aan te toonen, indien dit niet reeds uitmuntend gedaan ware door COIN-DELISLE in een der laatste nummers van de *Revue Critique*, waarnaar ik u verwijs. Ook de bewering, dat het verbod van kerkelijke inzegening vóór de burgerlijke huwelijks-voltrekking slechts eene tijdelijke strekking had, en zich als overgangsmaatregel slechts regtvaardigen liet toen de zorg van den burgerlijken stand nog kort geleden in handen der geestelijkheid was, wordt wederlegd door de ondervinding zelve, die men in dit land daarvan gehad heeft. Ik behoef slechts te herinneren, hoe men in 1815 wist te bewerken, dat de bedoelde artikelen van den *Code Pénal* bij Koninklijk besluit werden ingetrokken, terwijl de menigte misbruiken en verwarring, dien ten gevolge ontstaan, reeds in 1817 eene wet vorderde, waarbij de vorige orde van zaken hersteld werd; en hoe zelfs nog na

1830 de regterlijke magt in België herhaaldelijk moest tusschen beide treden, om de inbreuken op gemelde bepalingen te keer te gaan.

In mijn vorig schrijven over de sterke vermeerdering der criminaliteit in Frankrijk deelde ik eenige cijfers mede aan de geregtelijke statistiek van 1850 ontleend. Er is weder een nieuw verslag van de strafzaken over 1851 uitgekomen, waarop ik uwe aandacht vestigen moet. Zoodanige statistiek toch, eerst kort geleden ook hier te lande ingevoerd, schijnt niet de belangstelling te genieten die zij verdiende. Men vindt ze zelfs in het geheel niet aangehaald in het Letterkundig Overzigt van de laatst uitgekomen aflevering der *Nieuwe Bijdragen*. Ik kan begrijpen dat vele regterlijke ambtenaren liever uit wandelen gaan, dan zich met de invulling van al die staten en tabellen op te houden; doch, op gevaar af, om mij het anathema der parketten en griffiën op den hals te halen, ik moet ronduit verklaren, dat onze statistiek, om aan het oogmerk te voldoen, nog oneindig vollediger zijn moest, en dat men te dien aanzien, vooral wat de burgerlijke zaken betreft, meer de Fransche tot model mogt nemen; hoezeer ook daar nog valt aan te vullen, blijkens eene pas uitgekomen brochure: *De la nécessité d'une réforme dans les travaux statistiques de la juridiction consulaire et des tribunaux civils* par M. JAUFFRET.

In het *Weekblad van het Regt* werd onlangs een uittreksel gevonden van bovengenoemd verslag over het jaar 1851. Men had echter juist datgene weggelaten wat mij het belangrijkste voorkomt, om den loop te contrôleren van het judicieel raderwerk, en te weten te komen waar eventueel reparatie mogt noodig zijn. Het laatste gedeelte namelijk, onder het opschrift: *de l'instruction criminelle*, bevat zeer veel wat bij onze statistiek nog gemist wordt. Als een paar voorbeelden

daarvan haal ik aan het getal proces-verbalen en aangiften door de verschillende hulp-officieren bij het Openbaar Ministerie ingediend, met opgave van die gevallen, welke reeds bij voorloopig onderzoek voor geene vervolging vatbaar bleken te zijn. — Deze waren bijna twee vijfden van het geheele aantal. — Verder, de statistiek der preventieve aanhoudingen met den verschillenden duur daarvan. — Op de 1000 gevangenhoudingen waren er 741 beneden ééne maand, 152 van ééne tot twee maanden, slechts 54 van twee tot drie maanden, en zoo vervolgens, geweest. Zou de verhouding bij ons ook wel zoo gunstig zijn? — Eindelijk, het bedrag der justitiekosten welke uitbetaald zijn, en die men op de schuldigen weder heeft kunnen verhalen, alsmede de gijzelingen deswege. — Van bijna vijf millioen franken, door de ontvangers der registratie daarvoor in uitgaaf gebragt, was men geslaagd de helft weder te verhalen, terwijl de andere helft bijna gedekt werd door hetgeen als boete betaald was. Ik zou zeggen, dat de boeven bij onze naburen rijker zijn dan die wij er op nahouden, want, zoo ik mij niet vergis, is die ten uitvoerlegging der veroordeeling in de kosten hier te lande uitzondering.

Nu ik eenmaal aan de statistiek ben, wil ik *pour la bonne bouche* u bekend maken met eene curieuse bijdrage, die mij daarvan in de vorige maand onder oogen kwam. Een Fransch jurist is op de gedachte gekomen, om de registers van een paar gevangnissen na te slaan, waardoor hij in staat zou zijn het getal en de soort der veroordeelingen te bepalen door het Parlement te Parijs gedurende een paar gegeven jaren — 1653 en 1753 — in hooger beroep geveld. Welk een verschil tusschen den toenmaligen en tegenwoordigen regtstoestand! Een paar staaltjes ten proeve.

In 1653 werden door het Parlement van Parijs alleen

— men weet dat er buitendien nog 11 andere in Frankrijk bestonden — 60 personen tot werkelijke doodstraf en 37 tot die *en effigie* veroordeeld. — Gedurende 1851 zijn er in geheel Frankrijk, waarvan de bevolking zoozeer is toegenomen, slechts 45 zulke veroordeelingen uitgesproken. — Zestig personen in 1653 tot de galeien veroordeeld, werden vooraf nog neus en ooren afgesneden; en ook in de wijze waarop men mindere straffen uitvoerde, treft men dezelfde ruwheid van zeden aan. De straf van de kaak of de tepronkstelling kon van één tot twaalf uren worden opgelegd, en zoo lang die aanhield, hadden de toeschouwers het recht, waarvan zij ruim gebruik maakten, om den veroordeelde met slijk en andere vuiligheid naar het hoofd te gooijen. — Steenen waren verboden, maar goede en slechte eijeren een zeer in zwang en geoorloofd werpmiddel. De tot geesseling veroordeelde ontving geen bepaald getal slagen, maar deze werden hem toegediend, het zij *à tous les carrefours et lieux accoutumés*, het zij gedurende den tijd dien hij noodig had om van zekere in de stad aangewezen plaats naar eene andere te gaan. Zij, welke dien togt niet levend ten einde bragten, werden maar dadelijk op de begraafplaats bezorgd; die er beter afkwamen besteedde men eenige dagen ten huize van den scherprechter of bij den eenen of anderen heelmeeester en barbier tot herstel van gezondheid, om daarna de verdere straf te ondergaan.

Onder de opgegeven veroordeelingen is er ééne voorwaardelijke, die ik, om het vreemde van de zaak, woordelijk overschrijf: «*Antoine de Saigne, de Gannat (Auvergne), condamné par le juge des Chatelains de «Ris à être pendu et étranglé jusqu'à ce que la mort s'ensuive, si mieux n'aime épouser Charlotte de «Chaviron. Sur l'appel la Cour confirme.*» — Het is mij niet bekend, wat de heer DE SAIGNE verkozen heeft.

Om een denkbeeld te geven, waarvoor men al in dien ouden tijd de strafwet toepaste, bepaal ik mij tot eenige zaken van het jaar 1753. Onder de 44 personen, die in dat jaar naar de Bastille gingen, treft men 13 gevallen aan van *fausse délation*, welke euveldaad in de taal van dien tijd beteekende, dat men zich veroorloofd had, om op te komen tegen eenige regtsweigering, knevelarij of misbruik van gezag. De meesten echter werden daar zonder eenig regterlijk vonnis, of, zoo als men toen zeide: *par les ordres du Roi*, opgesloten. En de Bastille was nog niet de eenige gevangenis waar dit voorviel: er waren in Frankrijk 412 dergelijke plaatsen, in ieder van welke gemiddeld 50 personen gevonden werden, velen als krankzinnig, dikwijls zonder eenige termen daartoe, anderen, blijkens de registers, op gronden die nog minder afdoende waren: bij voorbeeld, zekere DE BART, als *soupponné de délit*, en meer dan 500 om de volgende redenen: *veut faire un mariage peu convenable, desavantageux, vil, préjudiciable à elle et à sa famille, avec une comédienne, avec une fille du commun etc. etc.* Omtrent één geval vond men het volgende opgeteekend: *N..... chicaneur incorrigible, sur la demande des habitants de sa paroisse, avec chacun desquels il avait un ou plusieurs procès.* — Als men dat te Haarlem ook eens kon doen! — Omtrent eene andere gevangenhouding was opgegeven: *Mad. la duchesse d' Uzès. Cette dame se plaint sans cesse de son mari.*

De maritale magt blijkt destijds nog al uitgebreid te zijn geweest. — Tegenwoordig is dit anders, zelfs in Engeland, blijkens eene in dit jaar aldaar gemaakte wet. In dit land waren de mishandelingen, vrouwen en kinderen aangedaan, sedert eenigen tijd zoozeer toegenomen, dat de regering genoopt werd, om een afzonderlijk wetsontwerp voor te dragen, ten einde de straf-

vervolging in die gevallen meer spoed en kracht bij te zetten. De verbazing van vele echtgenooten, die na de invoering van die wet zich gestraft zagen voor hetgeen tot dusverre in hun oog een verschoonbaar vergrijp uitmaakte, toont aan hoe populair een oud spreekwoord bij onze naburen is, volgens hetwelk :

*A woman, spaniel, and a walnut-tree,
The more you beat'em the better they'll be: —*

Van Engelsch regt schrijvende, moet ik bijzonder de opmerkzaamheid vestigen op een onlangs uitgekomen werk van J. RÜTTIMANN, *Die Zürcherischen Gesetze, betreffend die Organisation der Rechtspflege und das Strafverfahren mit Erläuterungen herausgegeben*, Zurich 1853. Dit boek betreft de eerste wetgeving op het vaste land, waarbij de Engelsch-Amerikaansche regtsinstellingen, met voorbijgang der Fransche, tot grondslag gestrekt hebben. Het Engelsch regt en de daarmede verwante regten in Schotland en Amerika beginnen langzamerhand in het overige Europa meer begrepen te worden, door den onvermoeiden arbeid der Duitsche juristen. In de laatste jaren zijn een aantal geschriften daarover in Duitschland uitgekomen, onder welke dat van MITTERMAIER *das Engl. Schott. und Nord-Amerikan. Strafverfahren* zeker het belangrijkste is.

Wanneer men de debatten heeft nagegaan bij de wetgevende vergaderingen in Pruisen over het Wetboek van Strafvordering, waarbij de jury aldaar werd ingevoerd, zal men ontwaard hebben, welken bijval de Engelsche beginselen reeds algemeen gevonden hebben, ofschoon ook bij het ontwerp, toen aangenomen, de Fransche instellingen tot voorbeeld gediend hadden. Een Zwitsersch wetgever is thans voor het eerst geheel daarvan afgeweken, zeker grootendeels door den invloed van RÜTTIMANN, reeds bekend door diens werk over de Engelsche regtsvordering, hetwelk nog onlangs door

den beroemden KELLER, zijnen leermeester, naar waarde geschat werd. Tot de uitgave dier bovengemelde wet, met daarbij gevoegde ophelderingen, was zeker niemand meer bevoegd dan RÜTTIMANN, die zelf het ontwerp vervaardigd heeft, dat, na door eene commissie onderzocht te zijn, door de Wetgevende Vergadering *en bloc* zonder discussie is aangenomen en voorloopig ingevoerd, ten einde later op een aangeduid tijdstip tot de herziening over te gaan, en alle verbeteringen aan te brengen, waarvan de ondervinding het wenschelijke mogt hebben aangetoond.

De Pruisische wetgevende kamers hebben, een paar jaren geleden, evenzoo gehandeld omtrent het bij hen voorgedragen ontwerp, en de debatten, die ik straks bedoelde, hadden bij de herziening van het vorige jaar plaats. Zou het niet wenschelijk zijn, dat men dit voorbeeld ook eens bij onze wetgeving navolgde?

Het Bibliographisch overzicht, onlangs in Frankrijk voor de regtsgeleerde litteratuur opgericht, en waarvan reeds vroeger de titel is medegedeeld, werd sedert de eerste aflevering zeer gunstig aangekondigd, zoowel door ANSCHÜTZ in Duitschland, als door DALLOZ in Frankrijk. Ook het tweede nummer is mij toegezonden, dat een aantal belangrijke verslagen en recensien bevat van de laatst uitgekomen juridische werken, en waaraan, gelijk te regt werd opgemerkt, inderdaad behoefte bestond. Ik wensch dit tijdschrift een lang leven toe, en zoodanige wensch is niet overbodig, wanneer men nagaat hoeveel werk de periodieke literatuur voor ons vak in Frankrijk heeft, om zich lang staande te houden. Nadat de *Revue de Législation*, door WOLOWSKI uitgegeven, zich onlangs met de *Revue Critique* van MARGADÉ vereenigd heeft, is dit thans het eenige orgaan, dat de algemeene regtswetenschap in Frankrijk bezit. Men kan toch daaronder niet rekenen het *Recueil de*

l'Académie de législation de Toulouse, waarvan het tweede deel deze dagen het licht zag, en dat zich, hoe wetenswaaadig de inhoud ook zij, bepaalt tot de werkzaamheden en voorlezingen op de vergaderingen van het laatst afgelopen academiejaar. De *Revue de droit français et étranger* is reeds voor twee jaren dood gegaan ten gevolge der toenmalige ongesteldheid van FOELIX, die kort geleden evenzeer overleden is. Deze schrijver, het meest bekend door zijn *Traité de droit international*, was Dnitscher van geboorte, en had in 1834 de *Revue étrangère de législation et d'économie politique* opgerigt, om hetgeen er buiten Frankrijk in onze wetenschap omging, aldaar meer bekend te maken. Eerstgemelden naam kreeg het tijdschrift in 1840, toen FOELIX zich met DUVERGIER en VALETTE vereenigd had.

Gunstig schijnt daarbij ons land af te steken, waar meerdere tijdschriften aan het vak zijn toegewijd, en zich naast elkander staande houden. Wel werd soms opgemerkt, dat het wenschelijk ware, dat een paar redactiën zich vereenigden, dewijl thans wel eens rijp en groen moet worden opgenomen, om de aflevering op den bepaalden tijd vol te krijgen. Doch ik voor mij, getuige dit schrijven zelve, ben voor dat groene in een tijdschrift nog zoo bang niet, indien hetgeen afzonderlijk uitkomt maar van degelijker gehalte is. Of dit laatste echter veel het geval is, behoef ik heden niet te onderzoeken, daar ik verwijzen kan naar de laatste boeken-uitstalling der *Nieuwe Bijdragen*. Ge zult ook daaruit reeds gezien hebben, dat het vorige jaar geen enkel geschrift over regts- of strafvordering heeft opgeleverd. Dat dit met het Romeinsche regt evenzeer het geval is, verwondert mij minder: deze rubriek geniet reeds lang een *otium cum dignitate*.

Aan zoodanig *otium* schijnt in Duitschland zelfs niet gedacht te worden bij juristen als SAVIGNY, die dezer

dagen het tweede deel van zijn *Obligationen-recht* uitgaf. Het is mij echter nog niet in handen gekomen, evenmin als een ander werk, dat, tot hetzelfde onderwerp betrekking hebbende, door MOMMSEN is aangevangen onder den titel van *Beiträge zum Obligationen-recht*. En niet enkel de zoogenaamde Romanisten, ook de tegenovergestelde school der Germanisten doet voortdurend belangrijke werken uitkomen. Als daartoe behoorende, vermeld ik u: *Deutsches Privatrecht* von Dr. BLUNTSCHLI; een zeer helder en tevens uitgewerkt systeem, waarin alle onderwerpen van burgerlijk regt zijn opgenomen die buiten het gebied van Romeinsch regt vallen.

In de oorspronkelijk Duitse rechtsbeginselen ligt, volgens BLUNTSCHLI, de eenige ware uitdrukking der moderne toestanden. Dit wil hij doen uitkomen door het antiquarische in zijn systeem weg te laten, en de hiertoe behoorende rechtsbegrippen strenger te formuleren, ten einde ze praktisch meer bruikbaar te maken dan tot dusverre door de wetenschap gedaan was. Dit alles ziet natuurlijk op een land waar nog geene codificatie in onzen zin gevonden wordt. Als voorbereiding daartoe, en voor de studie van het regt in het algemeen verdienen dergelijke geschriften echter ook buiten 'slands belangstelling, gelijk ik u dan ook bijzonder aanbevelen kan een nieuw tijdschrift, dezer dagen met hetzelfde doel door BLUNTSCHLI en twee andere professoren der akademie te Munchen opgericht, onder den titel van *Kritische Ueberschau der Deutschen Gesetzgebung und Rechtswissenschaft*.

Doch om tot dit land terug te keeren, gij zult reeds gezien hebben, dat onze Amsterdamsche rechtsbeoefenaars, op het voorbeeld der Haagsche adviseuren, voortgaan met vragen uit het Nederlandsch regt te doen en die, wat meer zegt, te beantwoorden. — De confrères uit de hoofdstad geven een vijf en twintigtal op 190,

die uit de residentie drie en zestig op 243 bladzijden. Waarvoor dus de eerste gemiddeld acht pagina's noodig hebben, bezigen de laatste ongeveer de helft daarvan. Zijn dan de adviezen kernachtiger dan de antwoorden, of deze vollediger dan gene? Eenigzins partij in de zaak wacht ik het oordeel van anderen af.

Van geheel anderen aard zijn de drie antwoorden door broeders notarissen uitgegeven, met wèlker eervolle vermelding, conform het besluit der broederschap, ik eindigen wil. Zonder mij nog over het geheel een oordeel aan te matigen, kan ik niet verzwijgen hier en daar denkbeelden te hebben aangetroffen, waar ik meer juridische waardering van het onderwerp zelve, de registratie, gewenscht had. Zoo doet bij voorbeeld één schrijver het voorstel om de beslissing der geschillen omtrent de toepassing der wet op de registratie aan Gedeputeerde Staten op te dragen. Met alle achting voor deze Achtbare Heeren ligt, dunkt mij, in zoodanig voorstel reeds eene volkomene miskennis opgesloten van het eenig ware gezigtspunt, waarvan men bij de uitlegging der registratie-wet moet uitgaan, namelijk zuiver regtsgeleerde begrippen. Zoo de regter bevoegd is, om bij eenige belasting onpartijdige heffing te waarborgen, het is zeker bij die der registratie.

En hiermede vale!

t. t.

A. *Augustus* 1853.

PAULUS.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Even als in het vorige jaar zijn wij weder in staat gesteld uitvoerige tabellen mede te deelen wegens de bevolking der gevangenen in Nederland, en wel dit jaar meer bepaaldelijk over 1851. Ter vergelijking met de vorige jaren laten wij de uitkomsten deswege en de gemiddelden over het vijfjarig tijdperk 1846—50 daaronder volgen:

Themis, D. XIV, 3^e St. [1853].

23

STATISTIEK DER GEVANGENISSEN IN NEDERLAND, 1846-51.

I. STRAFGEVANGENISSEN. (1)

Overzicht van de sterkte der bevolking, en van den maatschappelijken en zedelijken toestand der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen hetwelk het gesticht zonder opeestupeling kan bevatten.	Bevolking op den 31 December.	Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijke bevolkingstaten.	GETAL GEVANGENEN, HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.						GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.														
				Grootste.			Kleinste.			Herkomst.		Echtelijke staat.		Geloofsbelijdenis.			Standpunt van beschaving.				Bestrafving.			
				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Inlanders.	Vreemden.	Gehuwden.	Ongehuwden.	Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Roombch-Katholijken.	Israëlieten.	Die bij hunne aankomst konden lezen en schrijven.	Die dit bij hunne aankomst niet konden.	Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht genoegzaam geleerd hebben.	Die dit bij hun ontslag of bij het einde van het jaar in het gesticht niet genoegzaam geleerd hebben.	Binnen het gesticht disciplinair gestraften.	Ongestraffen.	Algemeen totaal.	
1851.	3934	2452	2520	2378	309	2687	2101	274	2375	3150	202	1087	2265	1958	1264	130	2015	1337	522	315	557	2795	3852	
»	1850.	3972	2588	2697	2612	304	2916	2259	268	2527	3328	235	1171	2392	2126	1302	135	2189	1374	553	321	575	2988	3563
»	1849.	3972	2902	3002	2901	335	3236	2562	274	2836	3757	311	1218	2850	2418	1498	152	2460	1608	614	994	716	3352	4068
»	1848.	3972	3181	3327	3156	366	3522	2789	295	3084	4237	377	1351	3263	2315	1653	146	2765	1849	671	1178	922	3692	4614
»	1847.	3872	3442	3333	3253	332	3640	2723	318	3041	4590	394	1330	3654	3011	1812	161	2938	2046	724	1322	916	4068	4984
»	1846.	3552	3313	3200	3001	331	3382	2724	321	3045	4016	377	1125	3268	2571	1674	143	2709	1634	711	973	846	3547	4393
Gem. v. 1846-50.		3868	3085	3112	2985	353	3339	2611	295	2906	3985	339	1239	3085	2588	1538	143	2612	1712	654	1057	795	3529	4324

(1) Leiden (militairen), Woerden (criminele mannen), Gouda (criminele vrouwen), Gouda (correct. vrouwen), Rotterdam (jeugdige veroordeelden van het mannelijk geslacht), Hoorn (correction. mannen), Amsterdam (jeugdige veroordeelden van het vrouw. geslacht), Leeuwarden (criminele mannen).

Overzicht van den gezondheidstoestand.

JAREN.	GETAL ZIEKTEDAGEN GEDURENDE HET JAAR.			GROOTSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			KLEINSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			Eens of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	OVERLEDEN.				
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.			Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	
Totaal van 1851.	3352	59469	15609	75078	236	59	295	104	31	135	1410	1942	3352	170	4	174
» » 1850.	3563	66412	16431	82343	243	72	315	113	29	142	1709	1854	3563	159	11	170
» » 1849.	4068	74208	13165	87373	299	59	358	137	27	164	1965	2103	4068	254	34	288
» » 1848.	4614	90552	22217	112769	376	103	479	153	33	191	2531	2033	4614	350	94	444
» » 1847.	4984	106952	20759	127711	581	77	658	144	50	194	2959	2025	4984	501	103	604
» » 1846.	4393	80240	18181	98421	465	83	548	99	36	135	2548	1845	4393	219	64	283
Gem. v. 1856—50.	4324	83673	18150	101823	393	79	469	130	35	165	2352	1972	4324	396	61	358

II. BURGERLIJKE EN MILITAIRE HUIZEN VAN VERZEKERING. (1)

Overzicht van de sterkte der bevolking, mitsgaders van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen, hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.	Bevolking op 31 December.	Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijkse bevolkingstalen.	GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.						GETAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.																						
				Grootste.			Kleinste.			Herkomst.		Echtelijke staat.	Geloofsbelijdenis.	Bestrafing.	Ouderdom.												Algemeen totaal.					
				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Inlanders.	Vreemden.	Gehuwden.	Ongehuwden.	Hervormden van verschillende kerkgenootschappen.	Roomsche-Katholijken.	Israëlieten.	Binnen het gesticht discipline gestraften.	Ongestrafden.	Jonger dan 10 jaren.	Tusschen de jaren:												
																				10 en 13.	13 en 16.	16 en 18.	18 en 20.	20 en 25.	25 en 30.	30 en 35.		35 en 40.	40 en 50.	50 en 60.	Ouder dan 60 jaren.	
Totalen van 1851.	2361	1219	1159	1238	325	1563	680	136	816	5996	237	2154	4079	3720	2346	167	98	6135	22	131	306	295	365	1170	1091	687	610	890	498	168	6233	
» 1850.	2511	1069	1015	1187	273	1460	566	128	694	5318	266	1981	3603	3178	2281	125	83	5501	25	88	267	266	380	1164	900	644	530	756	402	162	5584	
» 1849.	2253	933	1013	1079	291	1370	599	153	752	5677	352	2091	3938	3204	2644	181	87	5942	41	140	227	238	428	1174	949	743	598	832	486	173	6029	
» 1848.	2233	1084	1353	1703	401	2104	682	169	851	7181	427	2784	4834	4428	2990	190	140	7468	39	159	313	368	526	1341	1176	943	781	1141	623	198	7608	
» 1847.	2223	1850	1996	2095	458	2553	1323	226	1549	9388	586	3726	6248	5658	4069	247	189	9785	88	283	521	560	700	1706	1367	1156	1002	1498	785	308	9974	
» 1846.	2183	1885	1751	1828	373	2201	1170	217	1387	7981	558	2918	5621	4755	3524	260	167	837	42	207	359	427	703	1673	1225	1006	789	1200	688	220	8539	
Gemidd. v. 1846-1850.	2280	1364	1425	1578	350	1937	868	178	1046	7109	438	2700	4847	4234	3101	200	133	7413	47	175	337	372	547	1411	1123	898	740	1085	597	212	7547	

(1) 's Bosch, Arnhem, 's Gravenhage, Amsterdam, Haarlem, Middelburg, Leeuwarden, Zwolle, Groningen, Assen, Maastricht.

Overzicht van den gezondheidstoestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen gedurende het jaar bij afwisseling in het gesticht geweest.	GETAL ZIEKTEDAGEN GEDURENDE HET JAAR.			GROOTSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			KLEINSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			Een of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Totaal.	OVERLEDEN.		
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Totalen van 1851.	6233	14131	6036	20167	97	31	128	11	5	16	1121	5112	6233	25	5	30
» » 1850.	5584	12956	5554	18510	88	41	129	16	11	27	1047	4537	5584	16	»	16
« « 1849.	6029	17142	7049	24191	94	44	138	14	12	26	1297	4732	6029	25	5	30
» » 1848.	7608	29812	9513	39330	192	66	258	22	7	29	2403	5205	7608	94	24	118
» » 1847.	9974	38773	11197	49970	196	67	263	34	16	50	3026	6948	9974	146	20	166
» » 1846.	8539	29236	9390	38626	183	80	263	49	21	70	2291	6248	8539	39	6	45
Gem. v. 1846 - 1850.	7547	25584	8541	34125	150	59	210	27	13	40	2013	5534	7547	64	11	75

III. HUIZEN VAN ARREST. (1)

Overzicht van de sterkte der bevolking, mitsgaders van den maatschappelijken en zedelijken toestand en den ouderdom der gevangenen.

JAREN.	Getal gevangenen, hetwelk het gesticht zonder opeenstapeling kan bevatten.				Bevolking op 31 December.				Gemiddelde bevolking naar de driemaandelijksche bevolkingstaten.				GETAL GEVANGENEN HETWELK TE GELIJK IS AANWEZIG GEWEEST.		GRTAL GEVANGENEN GEDURENDE HET JAAR BIJ AFWISSELING IN HET GESTICHT GEWEEST.																				
	Grootste.		Kleinste.		Mannen.		Vrouwen.		Mannen.		Vrouwen.		Totaal.		Herkomst.	Echtelijke staat.		Geloofsbelijdenis.			Bestrafing.			Ouderdom.											
	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Inlanders.	Vreemden.	Gehuwd.	Ongehuwd.	Hervormden van verscbilende kerkgemeenschappen.	Roomsck-Katholijken.	Israëlieten.	Binnen het gesticht disciplinair gestraften.		Ongestraften.	Jonger dan 10 jaren.	Tusschen de jaren :																	
															10 en 13.			13 en 16.	16 en 18.	18 en 20.	20 en 25.	25 en 30.	30 en 35.	35 en 40.	40 en 50.	50 en 60.	Onder dan 60 jaren.	Algemeen totaal.							
																					10 en 13.	13 en 16.	16 en 18.	18 en 20.	20 en 25.	25 en 30.	30 en 35.		35 en 40.	40 en 50.	50 en 60.	Onder dan 60 jaren.	Algemeen totaal.		
Totalen.	1211	444	453	653	128	781	174	43	217	4676	190	1921	2945	2440	2336	90	188	4678	23	133	282	246	328	896	807	561	440	597	403	150	4866				
» 1850.	1209	492	405	576	108	684	165	33	198	4245	223	1652	2816	2213	2184	71	145	4323	19	132	284	219	278	852	673	511	453	576	343	128	4468				
» 1849.	1188	435	490	704	144	848	203	28	231	4235	257	1757	2735	2214	2172	106	115	4377	36	135	253	217	285	733	711	515	471	641	345	150	4429				
» 1848.	1163	566	534	791	181	972	236	42	278	4760	321	2165	2916	2547	2431	103	120	4961	43	154	241	255	295	807	726	584	501	877	395	203	5081				
» 1847.	1153	665	748	922	228	1150	361	53	414	6560	409	3020	3949	3710	3160	99	176	6793	82	290	408	393	430	1017	891	851	640	1079	646	242	6969				
» 1846.	1105	745	633	793	189	982	293	56	349	5453	362	2322	3493	3181	2544	90	34	5781	51	241	356	321	381	966	802	564	561	907	462	203	5815				
Gem. van 1846—50.	1163	530	562	757	170	927	251	42	294	5050	314	2183	3182	2773	2498	94	118	5247	46	190	308	281	334	875	760	605	525	816	438	185	5365				

(1) Eindhoven, Breda, Nijmegen, Zutphen, Tiel, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem, Brielle, Alkmaar, Hoorn, Goes, Zierikzee, Amersfoort, Heerenveen, Sneek, Deventer, Almelo, Winschoten, Appingadam, Roermond.

Overzicht van den gezondheidstoestand der bevolking.

JAREN.	Getal gevangenen gedurende het jaar bij afwisseling in het geslacht geweest.	GETAL ZIEKTEDAGEN GEDURENDE HET JAAR.			GROOTSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			KLEINSTE GETAL ZIEKEN TE GELIJK AANWEZIG GEWEEST.			Erns of meermalen ziek geweest.	Niet ziek geweest.	Totaal.	OVERLEDED.		
		Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.	Mannen.	Vrouwen.	Totaal.				Mannen.	Vrouwen.	Totaal.
Totale van 1851.	4866	6627	2479	9106	74	38	112	12	6	18	485	4381	4866	9	9	9
» » 1850.	4468	6651	1954	8605	77	29	106	16	8	24	491	3977	4468	1	1	1
» » 1849.	4492	8953	2029	10982	79	37	116	19	4	23	505	3987	4492	11	2	13
» » 1848.	5081	9752	2444	12196	105	40	145	15	6	21	689	4392	5081	27	3	30
» » 1847.	6969	14691	4304	18995	130	41	171	24	9	33	1195	5774	6969	49	7	56
» » 1846.	5815	11449	2648	14097	110	42	152	21	9	30	1095	4720	5815	20	1	21
Gemiddeld van 1346—1850 . . .	5365	10299	2676	12975	100	38	138	19	7	26	795	4570	5365	21	2	24

IV. HUIZEN VAN BEWARING.

PROVINCIE.	Getal der huizen van bewaring.	STANDPLAATSEN DER HUIZEN VAN BEWARING.		Getal gevangen-vertrekken.	Bevolking op ultimo December.	Gemiddelde bevolking.
		Afzonderlijk gevestigd.	Vereenigd met het huis van verzekering of met het huis van arrest.			
NOORD-BRABANT.	35	Oss, Grave, Heusden, Tilburg, Boxtel, Waalwijk, Veghel, Boxmeer, Asten, Helmond, Oirschot, Ginneken, Oosterhout, Oudenbosch, Zevenbergen, Bergen-op-Zoom, Geertruidenberg, Heeze, Klundert, Steenbergen, Woudrichem, Uden, Bladel, Zwaluwe aan den Moerjijk, Alphen, Riel, Meegen, Hilvarenbeek, Rijsbergen, Roosendaal, Baarle Nassau, Willemstad en Bergeijk	's Hertogenbosch, Eindhoven en Breda	16	27	26
		Apeldoorn, Zevenaar, Wageningen, Nijkerk, Elburg, Zalt-Bommel, Harderwijk, Wijchem, Druten, Elst, Lochem, Groenlo, Aalten, Doetinchem, Doesborgh, Berg en Culenborg, Ruurlo, Winterswijk en Ter Borg	Arnhem, Nijmegen, Zutphen en Tiel	78	6	»
GELDERLAND	24			6	5	5
ZUID-HOLLAND.	23	Delft, Voorburg, Naaldwijk, Noordwijk, Woubrugge, Alphen, Woerden, Vlaarding, Maassluis, Schiedam, Hillegersberg, Gouda, Schoonhoven, Strijen, Oud-Beijerland, Vianen en Sommelsdijk	's Gravenhage, Leiden, Rotterdam, Dordrecht, Gorinchem en Brielle	20	11	12
		Amsterdam (het stads werkhuis), Weesp, Naarden, Schagen, den Helder, Enkhuizen, Medemblik, Purmerend, Edam, Beverwijk, Zaandam en Monnickendam	Amsterdam, Alkmaar, Hoorn en Haarlem	59	4	1
NOORD-HOLLAND.	16			33	39	20
ZEELAND.	15	Vlissingen, Sluis, Oostburg, Kortgeen, Axel, Hulst, Bronwershaven, Tholen, Westkapelle, IJzendijke, Neusen en Sas van Gent	Middelburg, Goes en Zierikzee	54	1	51
		Utrecht, Rhenen, IJsselstein, Wijk bij Duurstede, Loenen, Maarssen, Amerongen, Montfoort en Vreeswijk	Utrecht en Amersfoort	12	»	4
UTRECHT.	11			20	1	14
FRIESLAND	3	Omtrent deze huizen van bewaring zijn, voor alsnog, geene opgaven mogelijk.	Lecuwarden, Heerenveen en Saek	8	6	5
			Zwolle, Deventer en Almelo	33	5	1
OVER-IJSSEL	8	Kampen, Steenwijk, Zwartsluis, Oldenzaal en Enschedé		25	2	4
GRONINGEN	8	Groningen, Zuidbroek, Hoogerland, Onderendam, Veendam en Vlagtwedde	Appingadam en Winschoten	6	»	3
			Assen	16	2	3
DRENTHE.	4	Hoogeveen, Meppel en Coevorden		»	»	2
LIMBURG	14	Venlo, Weert, Sittard, Gulpen, Heerlen, Valkenburg, Well, Horst, Kessel, Susteren, Gennep en Thorn	Maastricht en Roermond	5	2	»
				4	2	5
Totalen van 1851.	161	128	33	502	129	172
» 1850.	157	124	33	483	90	133
» 1849.	155	122	33	475	81	156
» 1848.	139	104	33	422	104	164
» 1847.	133	100	33	429	179	247
» 1846.	130	97	33	422	267	262
Gemidd. v. 1846-50.	143	109	33	446	144	192

**Gemiddelde bevolking van de gevangenen,
huizen van verzekering, van arrest en van
bewaring, in 1851.**

Uit de vorenstaande tabellen ontleenen wij de volgende slotsommen en vergelijkende opgaven:

Strafgevangenen	2,520
Burgerlijke en militaire huizen van verzekering	1,159
Huizen van arrest	453
Huizen van bewaring	172
Te zamen	4,304

Wat de *strafgevangenen* betreft, is het opgemelde getal het gunstigste in de jongste zes jaren, en overtreft dat van 1850, hetwelk reeds gunstig mogt geheeten worden, met 177 minder; in 1846 was het gemiddeld getal strafgevangenen 3200, en in 1847, onder den invloed van de omstandigheden des tijds, klom dit tot 3333; daarna is het trapswijs gedaald tot 2520 in 1851, hetgeen dus het aanzienlijk bedrag van 813 minder oplevert.

Wat de *burgerlijke en militaire huizen van verzekering* aangaat, de sterkte der bevolking van deze is in 1851 eenigzins meer geweest dan in 1850 (144) en in 1849 (146); doch merkelyk minder dan in de drie jaren vroeger, daar b. v. in 1846 het getal 1751, in 1847 zelfs 1996 was.

Wat de *huizen van arrest* aanbelangt, de sterkte der bevolking daarvan in 1851 houdt het midden tussehen die van het jongste driejarig tijdvak (1849—51), beloopt 48 meer dan in 1850, maar is verreweg minder dan in het driejarig tijdperk van 1846—48, toen het getal van 534 tot 748 afwisselde.

Betrekkelyk de *huizen van bewaring* valt op te merken, dat de sterkte der bevolking daarvan in 1851 (172) eenigzins meer was dan in de drie jaren te voren, toen zij van 133 tot 164 afwisselde, maar veel minder dan in 1846—47, toen het getal 262 en 247 bedroeg.

Als men opgemeld gezamenlijk totaal der gevangenen enz. (van 4304) vergelijkt met dat van vorige jaren, vindt men eene vermindering, die, met betrekking tot 1850, niet zeer aanzienlijk is (toen was het getal 4350), maar merkelyk lager dan in 1849 (toen het 4800 beliep), wanneer er reeds eene daling, in vergelyking vooral met 1846, werd waargenomen.

Congres voor de Statistiek.

De centrale commissie voor statistiek in België heeft, van den aanvang af des vorigen jaars, de middelen beraamd, om te Brussel een congres bijeen te roepen, waartoe die personen uit België en vreemde zouden landen te zamen komen, die zich voornamelijk met de statistiek bezig houden, ten einde gemeenschappelijk deze zaak te bespreken en algemeene grondslagen aan te nemen, die het mogelijk maken de verschillende waarnemingen en uitkomsten te vergelijken. Eene eerste circulaire werd den 1 Mei 1852 aan de correspondenten van de centrale commissie gerigt, ten einde hen te raadplegen over het doeltreffende en den tijd van zoodanige vereeniging, en haar de vraagstukken mede te deelen, welke alsdan zouden moeten behandeld worden. Deze mededeeling is gunstig en met veel bijval ontvangen; en de belangrijke adhaesie, die de commissie al spoedig mogt ondervinden, heeft haar doen besluiten om, na bekomene autorisatie van het gouvernement, de opening van dit congres te bepalen op 19 September dezes jaars.

Het programma, waarin de te behandelen vraagstukken zijn opgenomen, is in drie afdeelingen gesplitst, en wel als volgt:

EERSTE AFDEELING.

1ste punt. Organisatie der statistiek. Hare nuttigheid. Aanneming van gelijkvormige grondslagen in alle landen, zoowel voor de verzameling als openbaarmaking van officiële opgaven.

2de punt. Algemeene volkstelling. Feiten om te verzamelen. Wijze van behandeling.

3de punt. Grondgebied. Kadaster. Verdeeling der eigendommen.

4de punt. Landverhuizing beschouwd naar de afkomst, het getal en den toestand der landverhuizers, met aanwijzing der plaatsen van vertrek en bestemming. Oorzaken en gevolgen. Wijze om inlichtingen te verzamelen.

TWEDE AFDEELING.

5de punt. Statistiek van den landbouw. Feiten te verzamelen. Wijze van behandeling.

6de punt. Statistiek der nijverheid.

7de punt. Statistiek van den handel.

DERDE AFDEELING.

8ste punt. Inkomsten en uitgaven der arbeidende klasse. Gewone uitgaven voor de eerste behoeften. Inproductieve uitgaven van weelde. Wijze om vergelijkende uitgaven te verkrijgen.

9de punt. Telling der behoeftigen. Feiten die naauwkeurig den toestand der behoeftigen aanwijzen. Aanneming van gelijkvormige grondslagen.

10de punt. Onderwijs, opvoeding. Wijze om de waarde er van te bepalen en den grond op te geven. Aanneming van gelijkvormige grondslagen.

11de punt. Misdaden en beteugeling. Feiten te verzamelen. Middelen tot eene onderlinge vergelijking van de waargenomene resultaten in de verschillende landen, in weerwil van het verschil in de strafwetgeving.

Om het doel en het gewigt der te behandelen punten juister uit te maken, heeft men het nuttig geoordeeld een ontwerp ter regeling van de onderscheidene vraagpunten op te stellen.

Dit ontwerp is evenwel geenszins van definitieven aard; want ook al neemt men het als grondslag bij de discussie aan, kunnen er natuurlijk die verschillende wijzigingen in gebragt worden, welke de vergadering zal noodig oordeelen.

Zich gedragende aan het, bij zoodanige gelegenheden, aangenomen gebruik, heeft de commissie, om den arbeid gemakkelijk te maken en tijd uit te winnen, een reglement van orde ontworpen, hetwelk in de eerste vergadering zal overwogen worden.

De handelingen van dit congres zullen niet openbaar zijn, doch worden opgeteekend, en daarna worden gedrukt.

De commissie tot de huishoudelijke regeling van het congres bestaat uit de heeren QUETELET, voorzitter, VISSCHERS, PARTOES, DUCPÉTIAUX en HEUSCHLING.

Vijf en twintig landen zullen op dit congres vertegenwoordigd worden; men vindt onder de leden een aantal namen van mannen, die in de staatshuishoudkundige wetenschappen beroemd zijn. Van wege Nederland zullen aan het congres deel nemen de hoogleeraar ACKERSDIJK en de heer VON BAUMHAUER. — Onder de borstbeelden die in de zaal der vergadering prijken, behoort dat van FALCK. (Op den bepaalden dag heeft de opening van het Congres plaats gehad; de heer ACKERSDIJK is o. a. tot vice-president benoemd.)

Wettelijke staat van het Fransche landvolk.

In de eerste dagen van September heeft de heer DUPIN *de oude* in eene landbouwkundige vergadering te Clamecy eene rede gehouden, welke de algemeene opmerkzaamheid heeft getrokken. Hij heeft tot het landvolk op eenen eenvoudigen en volkstoone gesproken, doch te gelijk was een diepe zin en eene hoogere strekking in zijne woorden niet te miskennen. Hij spoorde de landlieden krachtig tot orde en arbeidzaamheid aan, en wees op de vele maatregelen, door de regering tot verbetering van hun lot genomen. Maar het meest uitkomende gedeelte van deze rede was dat, waarin de spreker in een kernachtigen, boeienden stijl de landlieden de

stoffelijke en zedelijke weldaden deed gevoelen, welke hun door hunne gelijkstelling in 1789 werden gewaarborgd, en waarin hij de goede zijden van die geduchte omwenteling in het licht stelde, die aan een groot deel der bevolking, dat vroeger slaaf en lijfeigen en vervolgens nog veelzins aan beperkingen onderhevig was, de gelijkheid voor de wet schonk.

De woorden van den begaafden redenaar zijn te eigenaardig en te treffend, dan dat wij die niet in zijne taal zouden teruggeven :

« Pour nous, dans les comices de l'agriculture, c'est surtout de l'agriculture, de son honneur et de ses intérêts propres qu'il convient de se préoccuper ; et l'on n'est point coupable d'exprimer ses sentiments, et de se placer à son niveau, sauf à se relever dans d'autres matières et dans d'autres occasions.

« Certes, personne n'accuse le laboureur ni le soldat français de manquer de patriotisme, et de ne pas aimer avec passion la gloire nationale et l'indépendance de la patrie ! Et ce n'est point flatter les agriculteurs de France que de reconnaître en leur présence et de proclamer au milieu d'eux, que de toutes les classes de citoyens c'est la classe des laboureurs qui a marché le plus péniblement, mais avec le plus de constance et de succès, vers la liberté, sans jamais dévier de son but. Un coup d'œil jeté rapidement sur l'histoire des paysans vous en donnera la preuve.

« Il faut bien le redire pour ceux qui oublient avec une égale facilité le malheur et les bienfaits : — Vos prédécesseurs dans la culture, ceux qui les premiers ont arrosé ce sol de leurs sueurs, les paysans ont commencé par être esclaves, ensuite serfs, attachés à la glèbe, vendus et transmis avec elle comme de véritables cheptels de bestiaux : — voilà votre point de départ.

« Serfs, colons, censitaires, qualifiés avec mépris des noms abjects de *vilains*, de *manants*, et de *roturiers*, à ces divers titres et pendant plusieurs siècles, l'histoire vous a vus assujettis à toutes les exigences, à toutes les prestations souvent les plus humiliantes, de la féodalité, supportant les corvées les plus odieuses, payant la dîme de tous vos fruits avec un mode de perception aussi gênant que la charge elle-même était lourde, et, sous vos toits de chaume, sujets à toutes les misères de la main morte, ne pouvant ni posséder librement, ni transmettre à vos héritiers, ni changer de domicile, ni même vous marier hors de l'enclave de la seigneurie sans la permission du seigneur !

« Il fut un temps, pour les campagnes désolées et avilies, où tout homme avait un maître, toute terre avait un suzerain ; et jusqu'en 1789 (vos grands-pères ont dû vous le redire !) il y avait encore des serfs dans quelques cantons du Nivernais ! — Voilà pour vous l'ancien régime !

« A la longue, et par degrés, les agriculteurs sont devenus fermiers à meilleur titre, propriétaires, hommes libres, citoyens ! Et, à un grand jour de notre histoire, le 4 août 1789 (jour de grande fête patronale dans vos

souvenirs, *si vous n'êtes point ingrats !*), une Assemblée nationale, à l'élection de laquelle vous aviez concouru, a proclamé l'affranchissement universel des personnes et des choses : — l'abolition de tous les privilèges; — un droit commun, le même pour tous les Français ! — De sorte qu'au même instant tout homme est devenu libre, toute terre est devenue franche, et chacun de vous, dans sa demeure, sur son champ de labour, appuyé sur le soc de sa charrue, est devenu aussi indépendant, aussi assuré de son droit que le plus fier gentilhomme, l'épée au côté. — Voilà pour vous, habitants des campagnes, ce qu'a produit notre grande et glorieuse révolution de 1789 ! — Ces biens, ces droits, vous les possédez; personne n'oserait vous les contester, personne du moins n'aurait la puissance de vous les ravir ! Vous les avez conservés intacts, parce que vous n'en avez pas abusé; vous ne les avez pas compromis par d'indignes rivalités et par de funestes divisions ! — Que chacune des autres classes de la société s'interroge et se demande si, à travers tant de révolutions, quelqu'un s'est montré plus sage que vous !

« J'ai dit, tout à l'heure, *si vous n'êtes point ingrats !* ... car il ne faut pas non plus vous abuser ni vous prendre d'amour-propre au point de croire que c'est à votre habileté seule ou à celle de vos devanciers dans la même condition que vous êtes redevables de cette grande émancipation. — Non, non, les moutons ne se gardent pas seuls, et des peuples tenus dans une ignorance grossière resteraient indéfiniment dans la servitude si personne ne réclamait pour eux et ne guidait leurs efforts. Réduits à l'emploi de la force brutale, toutes les fois que les serfs ont voulu s'insurger (dans la guerre des *Bagaudes*, comme dans celle des *Jacques et des pieds nus*), leurs bandes, désordonnées dans leur marche torrentielle, n'ont inspiré que l'effroi et le dégoût ! Elles se sont fait exterminer, et le joug est retombé de nouveau plus pesant sur leurs têtes. — Tant il est vrai que de toutes les conquêtes, c'est celle de la liberté qui exige le plus de tactique, de modération et de constance pour l'acquérir et surtout pour la conserver. C'est le sillon le plus difficile à tracer.

« Sachez-le donc bien : si, avec le temps et progressivement, la condition du peuple des campagnes s'est améliorée, s'il est parvenu à la liberté, s'il a obtenu l'égalité devant la loi comme devant Dieu et devant la justice, c'est à l'aide des hommes éclairés sortis de son sein qui marchaient à sa tête et qui stipulaient pour lui.

« Dans cette longue lutte, les défenseurs de l'esclave et du serf ont été d'abord les ministres de l'Évangile, qui dans leurs prédications courageuses, rappelaient aux conquérants barbares et à tous les oppresseurs du Romain et du Gaulois les maximes éternelles sur la fraternité de tous les hommes, enfants du même père, serviteurs du même Dieu, réservés au même jugement.

« Dans l'ordre civil, au moyen âge, ce furent les bourgeois des villes, formées en communes, instituant ou rétablissant les libertés municipales, et plaçant sous la même égide les bourgs et les villages de leur banlieue; — ce furent les jurisconsultes, interprètes du droit, et ces légistes dont la voix éloquente et libre invoquait pour les opprimés la justice des tribunaux sous la protection d'une magistrature, à son origine presque entièrement plébéienne, qui défendait à la fois le pouvoir royal contre les usurpations de la féodalité retranchée dans ses forteresses, et ce qu'on appelait *le pauvre peuple du plat pays* contre les exactions des privilégiés.

« Ce furent des hommes d'Etat tels que le chancelier de L'HOSPITAL, ce héros de la tolérance, de la justice et de la législation; — des publicistes comme JEAN BODIN, qui posa résolument, en présence de HENRI III et de la Ligue, cette grande maxime morale: que « le pouvoir de tout faire n'en donne pas le droit; » — ce furent enfin les députés du tiers état dans les assemblées des Etats-Généraux, et, d'âge en âge, les écrivains de génie qui mirent en évidence, aux yeux de l'opinion, les principes qui devaient à la fin triompher.

« C'est à cette relation mutuelle de patronage et de clientèle entre le peuple des campagnes et ceux dont le cœur répondait à ses souffrances et à ses intérêts qu'est due finalement la grande victoire de 1789, dont la date se retrouve dans le plébiscite du 2 décembre, consacré par vos suffrages, et qui décore le frontispice de la Constitution, en tête de laquelle on lit: « qu'elle reconnaît, confirme et garantit les grands principes proclamés à « cette époque, et qui sont la base du droit public des Français. »

Te Madrid wordt door eene vereeniging van advocaten uitgegeven eene *Revista general de Legislacion y Jurisprudencia*, vroeger als maandschrift, thans om de veertien dagen; daarin worden beschouwingen over de wetgeving en rechtsgeleerdheid van Spanje gegeven, voorts worden er vertalingen van belangrijke stukken uit vreemde rechtsgeleerde tijdschriften in medegedeeld, en vooral de arresten en vonnissen opgeuomen van den Hoogen Raad en de andere rechtscollegien enz.

Dezer dagen hebben te Madrid de twee eerste deelen het licht gezien van een algemeen woordenboek voor het Spaansche recht, in al zijne takken (*Diccionario Universal del derecho español, constitudo en todos sus ramos*), door Don PATRICIO DE ESCOBURA. Daarin worden de hoofdbepalingen der wetten, besluiten, verordeningen en andere beschikkingen der Regering, de rechtspraak enz., alphabetisch medegedeeld. Men kan van den omvang daarvan oordeelen, als men nagaat dat de beide eerste deelen omstreeks duizend artikelen op de letter A bevatten. Deze uitgave geschiedt in folio, en men rekent dat er om de drie maanden een deel van zal uitkomen. Voor het buitenland is elk deel op 120 realen gesteld.

De volgende berigten uit Engeland verdienen allezins de aandacht:

In de onlangs gesloten zitting van het Parlement, heeft de lord-kanselier medegedeeld hoever de door hem ondernomen poging, om de nog geldige algemeene wetten te vereenigen tot een wetboek, gevorderd was. Het doel was, zeide hij, den inhoud der ruim veertig boekdeelen in quarto, die in zeer digten druk en in een geenszins aangename vorm, al de van tijd tot tijd gemaakte wetten bevatten, in een beknopt bestek te vereenigen en ook voor niet-regtsgeleerden de kennis van 's lands wetten toegankelijk te maken. Te dien einde had hij vijf ervaren regtsgeleerden aangesteld, vooreerst slechts voor een jaar, ten einde na dien tijd de proefneming te kunnen staken, indien zij alsdan geene goede vruchten beloofde. Deze commissie had thans, vier maanden nadat zij benoemd werd, het eerste gedeelte harer taak volbragt, te weten de nog geldige wetten te schiften van die, welke uitdrukkelijk ingetrokken of van zelf vervallen waren of uitsluitend particuliere of plaatselijke belangen of niet meer bestaande belangen betroffen: zij had bevonden, dat sedert de uitvaardiging der Magna Charta of de eigenlijke vestiging van den representatieven regeringsvorm in Engeland tot nu toe, 16,442 wetten van algemeen belang waren gemaakt, en dat hieronder slechts 2498 nog onbetwistbaar voor het geheele Vereenigd Rijk geldig waren, wier inhoud alzoo in het wetboek moest worden opgenomen. Nu moest de beste wijze om den inhoud dier wetten te vereenigen, worden uitgemaakt; en te dien einde waren door de commissie eenige uitgewerkte proeven geleverd: de eene was een eenvoudig uittreksel van alle nog geldige wetsbepalingen betrekkelijk een punt; de tweede verbond daarmede de bepalingen van het onbeschreven regt: de derde was eene nieuwe redactie, in verbeterde vorm en uitdrukking, van hetgeen thans volgens 's lands wet omtrent eenig punt moest in acht genomen worden. Ook was door een van de leden der commissie eene omwerking der geheele wetgeving op de staats-armzorg, bevattende den inhoud van 160 wetten, bijkans voltooid.

In de afgelopen parlaments-zitting werd ook van Regeringswege de aandacht van het Lagerhuis gevestigd op den staat der assurance-maatschappijen, en inzonderheid van de levensverzekering-maatschappijen, en werd voorgesteld door eene commissie van parlaments-leden te doen onderzoeken, of nieuwe wetsbepalingen en meer regtstreeksche tusschenkomst van het staatsbestuur noodig zouden zijn, om die inrigtingen van misbruiken te zuiveren, en om hare algemeen nuttige werking verder te ontwikkelen.

De enquête had plaats, en de uitkomst is thans openbaar gemaakt.

Omtrent den staat der bestaande assurantie-maatschappijen, zegt de met het onderzoek belaste commissie, dat hij over het algemeen beter is dan zij verwacht had. Wel waren verregaande misbruiken en grove bedriegerijen tot hare kennis gekomen; maar deze bestonden over het geheel in regtstreeksche overtredingen der wet, die bezwaarlijk door wijziging der wet zouden kunnen worden voorkomen, zoolang de particulieren niet beter voor hun eigen belang waakten. Doch de commissie merkt op, dat de wet thans het oprigten al te gemakkelijk maakt van assurantie-maatschappijen, ook zonder voornitigt op welslagen, en zelfs zonder de ernstige bedoeling om assurantie-zaken te doen; zoo is sedert 1844, toen de bestaande wet gemaakt werd, voorloopige aangifte geschied van niet minder dan 311 nieuwe assurantie-maatschappijen van onderscheiden soort; slechts van 140 derzelve is de definitieve oprigting aangegeven, en van deze zijn nog maar 96 in wezen.

Verder zegt de commissie, dat de zaken, die de assurantie-maatschappijen behandelen, elk jaar meer van verschillenden aard worden, een noodwendig gevolg van den vooruitgang der wetenschap, waarop dit bedrijf gegrond is; dat echter het tot nog toe door die nuttige inrigtingen ingenomen terrein betrekkelijk beperkt, en hare toepassing voor groote uitbreiding vatbaar is, niet alleen onder de hooge standen en de middenklassen der maatschappij, maar ook onder de lagere klassen, die in den laatsten tijd in zeer aanmerkelijke mate begonnen zijn in het nut van het assurantie-bedrijf te deelen.

De bestaande wetsbepalingen worden door de commissie deels ondoeltreffend geacht, en deels niets afdoende, daar de overheden niet bij magte zijn, ze te doen naleven. De tegenwoordige wet doet naar haar oordeel te weinig of te veel: te weinig, daar zij het publiek niet tegen misbruiken beschermt; te veel, daar zij zulks schijnt te doen, en alzoo de waakzaamheid der particulieren doet verflaauwen.

Vervolgens staat de commissie stil bij de vraag, in hoever het staatsbestuur zich met de assurantie-maatschappijen bemoeijen moet. Ecnige door haar gehoorde deskundigen, in het algemeen het beginsel van niet-tusschenkomst des gouvernementes in zake van handel en bedrijf erkennende, betoogden, dat de bijzondere aard van het bedrijf des assurantie-maatschappijen aan het staatsbestuur niet alleen de vrijheid gaf, maar ook de verplichting oplegde tot regtstreeksche tusschenkomst ter bescherming en voorlichting des publieks. Andere deskundigen betoogden, dat het assuradeurs-bedrijf in dit opzigt geene uitzondering op den regel uitmaakte; dat de tegenwoordige misbruiken alleen waren mogelijk geworden door de bestaande wetsbepalingen, die aan het publiek een ongegrond vertrouwen hadden ingeboezemd; dat het onmogelijk was, zoodanige met de vrije ontwikkeling der particuliere bedrijvigheid bestaembare regelen voor de assu-

rantie-maatschappijen te stellen, welke niet, door de strekking om het publiek zorgeloos te maken, aan hetzelfde eer nadeel dan voordeel zonden aanbrengen.

De commissie voegt zich bij het eerste gevoelen; doch zij gaat zoo ver niet als eenige van deszelfs voorstanders, en acht de tusschenkomst van het staatsgezag alleen op twee punten raadzaam en noodig. Vooreerst wil zij een waarborg voor de degelijkheid van elke nieuwe assurantie-maatschappij; daarbij echter nadrukkelijk verklarende, dat aan de verdere uitbreiding van dit nuttige bedrijf geen hinderpaal dient te worden in den weg gelegd, welke niet voor de veiligheid des publieks volstrekt noodig is; zij wil daarom het storten eener som van minstens 10,000 pd. st. als borgtogt gesteld hebben tot vereischte voor de definitieve oprigting eener assurantie-maatschappij. Ten tweede wil de commissie aan elke maatschappij de verplichting opleggen om van tijd tot tijd opgaven aan de Regering en aan het publiek mede te deelen, welke inderdaad zullen in staat stellen tot eene juiste beoordeeling van den toestand der maatschappij; eenige hiertoe strekkende bepalingen worden reeds in de bestaande wet gevonden, maar hebben, naar het oordeel der commissie, niet aan het doel beantwoord.

Het denkbeeld om een collegie van notarissen en een notaris-examen in te stellen, wordt door de commissie aan het Parlement ter overweging aanbevolen.

Onlangs is, op voorstel van den heer HUME, aan het Lagerhuis eene mededeeling gedaan van het getal manschappen, dat in het Britsche leger, van 1847 tot 1852, zweepslagen heeft gekregen, met aanwijzing van de misdrijven, waarvoor, het regiment, de plaats van uitvoering der straf, het getal slagen enz. In 1847 waren er in 97 corpsen geen straffen van dien aard uitgesproken; in 23 daarentegen wel. Het getal soldaten, dat met slagen gestraft werd, bedroeg 42. In 1848 is dat getal tot 94 in 35 corpsen geklommen; in 1849 bedroeg het 55 in 32 corpsen; in 1850, 58 in 37 corpsen; in 1852, 58 in 28 corpsen; en in 1852, 45 in 31 corpsen. Het getal slagen belooft gewoonlijk 50, en in enkele gevallen 25.

Uit eene andere officiële opgave blijkt, dat de toepassing van de straf der zweepslagen op de Engelsche vloot minder veelvuldig wordt. In het jaar 1848 zijn 1363 schepelingen gestraft met 40,545 zweepslagen; in 1852 slechts 578 personen met 17,571 zweepslagen. Dit zal, naar men hoopt, bijdragen om den weérzin van het zeevolk tegen de dienst op het oorlogschip te verminderen.

In het Hoogerhuis in Engeland is de bill tot wijziging der straf van transportatie artikelsgewijze behandeld en aangenomen. Bij deze gelegenheid ontwikkelde de lord-kanselier het stelsel, hetwelk de Re-

gering voortaan volgen wilde: «De straf van transportatie, zeide hij, bevat thans drie onderscheiden tijdperken: vooreerst afzonderlijke opsluiting onder zeer strenge tucht, strekkende tot verbetering van den veroordeelde; vervolgens zware arbeid aan openbare werken; en eindelijk vervoering naar eene overzeesche bezitting, doorgaans met eene verlofkaart, die den veroordeelde vrijheid geeft van gaan en komen binnen eene bepaalde omstreek. Dit laatste gedeelte der straf kan voortaan niet langer zoo algemeen als thans worden toegepast, daar bijna alle kolonien weigeren veroordeelde misdadigers op te nemen. Volgens de aanhangige bill zal de afzonderlijke opsluiting en de arbeid aan openbare werken voortaan evenzoo toegepast worden als thans; en veroordeelden, die zich slecht gedragen, zullen daaraan onderworpen blijven tot aan het eind van hunnen straftijd. Maar als een prikkel tot zedelijke verbetering wordt door de Regering een middenweg voorgesteld tusschen geheele kwijtschelding van straf en voortdurenden arbeid aan openbare werken, namelijk eene gewijzigde toepassing van het in onze strafkolonien gebruikelijke stelsel van verlofkaarten. De moeilijkheid bij de overbrenging van dat stelsel naar het moederland is, dat, indien eenen veroordeelde hier te lande eene onvoorwaardelijke verlofkaart gegeven wordt, hij allerwaarschijnlijkst tot zijn vroeger verblijf en zijne oude leefwijze zal terugkeeren. Het groote voordeel der transportatie is, dat de met eene verlofkaart voorziene veroordeelde gelegenheid heeft om loongevend werk te vinden, zoodat er voor hem een weg openstaat om als een verbeterd en nuttig lid in de burgermaatschappij terug te keeren, zonder dat hij verder in zijn vroeger verblijf en daardoor in nieuwe verzoekingën kome. Er is slechts één middel voor het gouvernement om ook onder het gewijzigde transportatie-stelsel dat voordeel aan den veroordeelde te verzekeren; te weten: door als het ware eene strafkolonie in ons eigen land aan te leggen, in eene omstreek, alwaar lieden, op wie de vlek eener geregte lijke veroordeeling kleeft, evenwel loongevenden arbeid kunnen vinden. Dit punt is bijzonder moeilijk te regelen, want de Regering zou kunnen geacht worden daarmede in te grijpen in de voorwaarden, waarop de dienst van vrije arbeiders aangevraagd en aangeboden wordt. Het plan der regering is, aan de openbare werken te Gosport en te Portland gelegenheid tot arbeid aan te bieden aan een duizendtal veroordeelden, die, in de beide eerste tijdperken der straf zich goed gedragen hebbende, met eene verlofkaart begiftigd worden. Deze lieden zonder bestaansmiddel in vrijheid te stellen, zou hetzelfde zijn, alsof men eene rooverbende tegen de maatschappij uitzond. Het plan der regering is, hun, wanneer hun straftijd ten einde loopt, gelegenheid te geven om werk te vinden, maar alleen bij zwaarder arbeid en voor lager dagloon dan anderen. Aan eenen veroordeelde, die bewijzen van

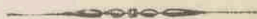
aanvankelijke verbetering gedurende de afzonderlijke opsluiting en den gezamenlijken dwangarbeid gegeven heeft, wordt, b. v., eene verlofkaart gegeven, waarmede hij zich niet verder dan vijfzig mijlen van Portland verwijderen mag; hij zal dan in dien omtrek werk zoeken en waarschijnlijk op minder gunstige voorwaarden dan vrije arbeiders werk vinden, terwijl hij in ieder geval bij de openbare werken te Postland zijn brood zal kunnen verdienen. Wanneer een verbeterde veroordeelde onder zoodanige voorzorgen ontslagen wordt, kan men niet zeggen, dat hij als een vrijbuitertegen de maatschappij wordt losgelaten; want de gelegenheid om door arbeid zijn brood te winnen, is voor hem opengesteld, en echter is het eene gelegenheid, die hem zeker niet door vrije arbeiders zal kunnen worden benijd, daar alleen de zwaarste arbeid en het laagste loon, welke geen vrij man aannemen wil, aan den ontslagen tuchthuisboef zullen gegeven worden. De regering meent te mogen hopen, dat op die wijze de persoon, die tot nog toe naar eene overzeesche bezitting gezonden werd, hier te lande bij particulieren arbeid vinden en allengs weder een vrij en nuttig burger worden zal, zonder dat hij echter terugkeeren kan tot zijne vroegere woonplaats en betrekkingen, waar als het ware een vloek op hem rust en de verleiding tot nieuwe misdrijven ligtelijk te sterk is. Indien een veroordeelde in zoodanige omstandigheden zich aanvankelijk goed gedraagt, zoodat hij weder een goeden naam krijgt, en van den particulier in wiens dienst hij gearbeid heeft, een gunstig getuigenis ontvangen kan, dan mag men hopen, dat ook anderen elders geneigd zullen zijn hem in dienst te nemen: in dat geval zal hem eene nieuwe verlofkaart kunnen worden gegeven, waardoor de omstreek, binnen welke hij vrijheid van gaan en komen heeft, allengs verder uitgebreid wordt. Tevens zal men trachten maatregelen te nemen om de overschrijding der bij de verlofkaart voor den veroordeelde opengestelde omstreek te beletten, ten einde hij verre blijve van de plaats, waar hij de aanlokselen, de getuigen of medepligtigen zijner misdaad zou wedervinden. Te dien einde zal ook in de ruimste verlofkaart worden bepaald, dat de houder derzelve de hoofdstad of zekere landstreken niet dan op een bepaalden afstand naderen mag. Daarmede heeft de regering alles gedaan wat zij kan: de veroordeelde heeft voor het overige van zijnen straftijd eene gelegenheid om arbeid en brood te vinden, zoo goed als hij in redelijkheid kan wenschen, en die hij zelf door goed gedrag kan verbeteren; is hij door de tucht in de gevangenis en bij den dwangarbeid tot inkeer gekomen, dan zal hij met zijne verlofkaart schrede voor schrede weder de burgermaatschappij kunnen intreden; hoe meer hij zich door goed gedrag een goeden naam maakt, des te meer zuivert hij zich van de smet van het strafvonnis. Eene gunstige omstandigheid voor de beproeving van dit plan is de schaarschheid van arbeidende handen hier te lande, in ver-

gelijking met vroegere jaren, waarvan het gevolg is, dat het moeilijk wordt, den zwaarsten en grofsten arbeid door vrije lieden te doen verrigten.

»Men werpt mij tegen, dat het bedenkelijk zou zijn, zoo vele misdadigers op ééne plaats te vereenigen; maar het doel is juist, hen zooveel mogelijk te verstrooijen; doch het is volstrekt noodig, hun de gelegenheid tot arbeid te verzekeren, zoodat zij niet behoeven te stelen; en te dien einde moeten punten als Gosport en Portland aangewezen worden, alwaar ten allen tijde des noods een groot aantal ontslagen misdadigers zullen kunnen worden te werk gesteld.

»Het eigenlijke doel der bill is eene voorwaardelijke en beperkte kwijtschelding van straf, waarbij den veroordeelde de toegang tot het tooneel zijner misdrijven gesloten blijft. Hij zal niet meer gezamenlijk met tuchthuisboeven behoeven te arbeiden; en in tijden, waarin er meer dan gewone aanvraag naar arbeidende handen is, b. v. in den oogsttijd, kan hij met zijne verlofkaart naar den akker gaan, terwijl hem ook welligt voor dien tijd een ruimer verlof zou kunnen worden gegeven. Het streven der regering is, te bewerken, dat de arbeid der uit de gevangenis ontslagen veroordeelden gezocht worde in weêrwil der op hen liggende blaam; aanvankelijk zal welligt alleen het gouvernement hun bezigheid geven; maar de blaam zal, naar men hopen mag, allengs worden uitgewischt. Bij de tegenwoordige verhouding tusschen de vraag en het aanbod van arbeidende handen, is het zeer onwaarschijnlijk, dat personen, die wegens minder zware misdrijven veroordeeld zijn, geen werk zullen kunnen vinden; en welligt zullen slechts zeer weinig ontslagen veroordeelden de toevlugt moeten nemen tot den arbeid aan de openbare werken.»

De voordragt van den lord-kanselier vond weinig of geen tegenstand. Sommige pairs merkten echter op, dat voortaan eenige gedeelten van Engeland in den eigen toestand zouden gebragt worden, waartegen de kolonien zoo eenstemmig hadden geprotesteerd, en zouden worden gedwongen om de misdadige bevolking, het uitvaagsel des lands, te herbergen. Anderen zeiden, dat, alvorens de regering een groot getal tuchthuisboeven in de burgermaatschappij liet terugkeeren, eene betere inrigting der politie allerwege in Engeland en Schotland volstrekt noodig was, om de goede ingezetenen te beveiligen; want dat die personen, al waren zij ook aanvankelijk verbeterd, zekerlijk nog den stok van den politie-agent zouden behoeven om in tucht gehouden te worden.

Themis,

REGTSKUNDIG TIJDSCHRIFT.

VEERTIENDE JAARGANG.

STELLIG REGT (BUITENLANDSCH).

STRAPREGT. — *Iets over het Wetboek van Strafrecht voor de Pruissische Staten van 14 April 1851,*
door Mr. A. A. DE PINTO, Advocaat te 's Gravenhage.

Denn es galt ja die Gesetze, welche über Ehre,
Freiheit, Leben gebieten, dem heutigen Cultur-
zustande der Völker entsprechender herzustellen.

Dr. MÜLLER.

(*Vervolg en slot.*)

TWEEDE DEEL.

(*Von den einzelnen Verbrechen und Vergehen und deren Bestrafung.*)

Men kent de hoofdverdeeling der misdaden en wan-
bedrijven in die tegen den Staat en die tegen bijzondere
personen, door den Code Pénal en sommige Duitsche
strafwetboeken gehuldigd; men kent ook den wankelbaren

Themis, D. XIV, 4e St. [1853].

29

105
id
107
377
377
VI
B
31
399
III
6

grondslag, waarop zij gebouwd is (1), de vruchteloze pogingen haar consequent vol te houden, de moeilijkheden, waartoe zij dikwijls in de toepassing der wet aanleiding heeft gegeven (2); en men zal het dus in den Pruisischen wetgever niet laken, dat hij, het voorbeeld volgende hem in onderscheidene nieuwere strafwetboeken (3) gegeven, genoemde verdeling heeft laten varen, om alle misdaden en wanbedrijven onder verschillende rubrieken gerangschikt, maar overigen *continua serie*, te behandelen.

Zonder te treden in bijzonderheden, welke mijn bestek niet toelaat, zal ik kortelijk de rijkè verscheidenheid der stof in de 28 titels van het tweede deel behandeld trachten te schetsen, en, even als in de beschouwing van het eerste deel, de aandacht mijner lezers bij de (ook in vergelijking met andere wetgevingen) meest belangrijke punten bepalen.

(1) «Les délits se divisent en délits publics et privés, selon qu'ils attaquent directement la paix publique ou qu'ils n'attaquent qu'un droit privé spécialement mis par la loi sous sa sauvegarde.» RAUTEB, *Traité du droit Crim. Franc.*, 1, n°. 85. Hetzelfde begrip bij FEUERBACH, o. l. § 23. Het is duidelijk, dat deze verdeling, uitgaande van het dwaalbegrip, dat elk eigenlijk gezegd misdrijf eene rechtskrenking (*Rechtsverletzung*) is, alles afhankelijk maakt van de in vele gevallen bijna onoplosbare vraag, of het regt van den Staat door eene zekere strafbare handeling *middellijk* of wel *onmiddellijk* gekrenkt wordt.

(2) Slechts één sterk sprekend voorbeeld. De voorname, zoo niet de eenige, *ratio dubitandi* of de doodslag met toestemming van den verslagene gepleegd, volgens den C. P., strafbaar is, is m. i. gelegen in de plaatsing der artt., welke op doodslag en moord betrekking hebben. Men vergel. het in de bekende zaak van SLOTBOOM gepleite voor den H. R.; W. v. t. R., n°. 1326.

(3) De Wetboeken van Saksen, Baden, Hessen en Hannover kennen deze verdeling niet. Vergl. MITTERMAIER ad FEUERBACH, l. l. Het nieuwe Oostenrijksche Wetboek daarentegen heeft haar in § 56, 275 en 276 behouden.

TITEL I. *Hochverrath und Landverrath.* (§ 61—73).

Hoog-verraad en land-verraad zijn in de terminologie van FEUERBACH (1), vrij algemeen in de Duitse wetboeken (2) gevolgd, twee onderscheidene misdrijven. Het eerste bestaat in de aanvallen tegen het bestaan van den Staat of zijne fundamentele inrigtingen, meestal op het grondgebied van den Staat gepleegd; het is wat de Fransche Code noemt: *Crimes contre la sûreté intérieure de l'Etat*. Het laatste wordt gepleegd door hen, die heulen met den vijand, of die door het verwekken van oorlog aanvallen van buiten te weeg brengen: *crimes et délits contre la sûreté extérieure de l'Etat*.

Hoog-verraad bestaat volgens het Pruisische Wetboek in elke onderneming, welke ten doel heeft: 1°. den Koning te dooden, hem gevangen te nemen, in vijandelijke magt te brengen of tot de regering onbekwaam te maken (3), 2°. de troonsopvolging of de staatsregeling gewelddadig te veranderen; 3° het gebied van den Staat geheel of ten deele in eenen vreemden staat in te lijven of een deel van het staatsgebied van het geheel los te rukken. De doodstraf is *absoluut* tegen deze misdaad bedreigd, van verzachtende omstandigheden is hier geene sprake; bij schuldigverklaring is derhalve niets aan het *arbitrium iudicis* overgelaten (4). Dezelfde

(1) O. l. § 166. Wel gebruikt hij het woord hoog-verraad als *nomen generis*, doch in *specie* stelt hij het tegenover land-verraad. Vg. VON SCHIRACH, *Ueber Politische Verbrechen*. Arch., Beil. Heft zu 1851, S. 24.

(2) Ook hier wijkt het Oostenrijksche Wetboek, dat in § 57, sub 1°. alleen spreekt van *Hochverrath*, van de algemeen gangbare beginselen af.

(3) Dat in den constitutionelen regeringsvorm aanvallen tegen het leven van den Vorst moeilijk te brengen zijn onder het begrip van hoog-verraad wordt overtuigend betoogd door VON SCHIRACH, l. l., S. 43, 44.

(4) Over het gevaar van deze absolute strafbedreigingen tegen mis-

gestrengheid, die moeilijk overeen te brengen is met de beginselen van gerechtigheid, van welke de Pruisische wetgever over het algemeen is uitgegaan, kenschetst de bepalingen van § 62 en 63, dat de misdaad geacht wordt geconsommeerd te zijn door elke handeling, welke strekt om het misdadig opzet onmiddelijk ten uitvoer te brengen, en dat elke afspraak tot hoog-verraad, zonder dat het zelfs tot eene zoodanige handeling is gekomen, gestraft wordt met vijfjarige tot levenslange tuchthuis-straf, bij verzachtende omstandigheden met opsluiting van minstens vijf jaren (1).

De strafbepalingen tegen land-verraad laten zich gevoegelijk tot deze vier klassen brengen: 1°. de verstandhouding met eene vreemde regering tot het verwekken van oorlog, waartegen de doodstraf alleen dan bedreigd wordt, wanneer de oorlog werkelijk is uitgebarsten, 2°. het dienst-nemen in een vijandelijk leger en het voeren der wapenen tegen Pruisen of zijne bondgenooten door een Pruis, strafbaar met den dood (2); 3°. het verlenen

daden, bij welke juist zoo veel afhaagt van de omstandigheden, waaronder zij gepleegd zijn, zie eod., S. 41., MITTERMAIER over het ontwerp van 1843: *die Strafgesetzgebung in ihrer Fortbildung*, II, S. 133. Vg. nog CHAUVEAU et HÉLIE, *Théorie du C. P.*, I, n°. 1056. Zoo de doodstraf niet zonder tegenstand in het Pruisische Strafwetboek werd opgenomen, meer bijzonder was dit het geval met hare absolute bedreiging tegen de zoogenaamde politieke misdaden. *Verhandlungen ueber die Entwürfe vom 10 Dec. 1850.* (Berlin 1851), S. 18 sqq.

(1) MITTERMAIER, I. I.; VON SCHIRACH, eod. S. 44.

(2) Hij, die reeds vroeger in vreemde krijgsl dienst was, na het uitbreken van den oorlog daarin blijft, en de wapenen tegen Pruisen of zijne bondgenooten opvat, is slechts strafbaar met tuchthuis-straf van drie tot tien jaren. Deze onderscheiding, welke art. 75 C. P. niet kent, is zeker te billijken. Met het oog op art. 9, n°. 2 B. W. zal bij ons echter art. 75 C. P. moeilijk toegepast kunnen worden op hem, die reeds vóór het uitbarsten van den oorlog buiten toestemming des Konings in vreemde dienst is getreden.

van bijstand aan den vijand en het toebrengen van nadeel aan Pruissische of bondgenootschappelijke troepen, in den regel met tuchthuis-straf van hoogstens tien jaren, in sommige gequalificeerde gevallen met den dood strafbaar; 4°. het openbaren van staats-geheimen aan eene vreemde regering, en eenige daarmede verwante misdrijven, veelal buiten den oorlog gepleegd en, in onderscheiding der zoo even gemelde misdaden (militair land-verraad), door sommigen (1) niet oneigenaardig diplomatisch land-verraad genoemd.

Het is in het oog vallend, dat deze straffen veel minder hard zijn dan die tegen hoog-verraad bedreigd, en dat hier daarenboven meer aan 's regters oordeel is overgelaten. Kenschetst dan het hoog-verraad een zooveel meer verdorven aard, en hangt hier de meerdere of mindere toerekenbaarheid van het misdrijf zooveel minder af van de omstandigheden, waaronder en de gemoedstemming, waarin het gepleegd wordt? Ik zoude eerder het tegendeel voor waar houden.

TITEL II. *Beleidigungen der Majestät und der Mitglieder des königlichen Hauses* (§ 74—77).

Er bestaat een groot onderscheid tusschen hoog-verraad (*crimen perduellionis*) en gekwetste majesteit (*crimen laesae maiestatis*). Moge het eerste al gepaard gaan met beledigingen van den Vorst, dan zijn die beledigingen slechts middel, terwijl bij het tweede juist daarin het misdadige doel is gelegen (2). Veel nu wat men vroeger uitsluitend uit het gezichtspunt der gekwetste majesteit beschouwde, voornamelijk de aanmatiging der *regalia* (3)

(1) Vg. VON SCHIRACH, t. a. p., S. 91.

(2) MITTERMAIER op FEUERBACH, S. 295.

(3) FEUERBACH, § 173; MITTERMAIER ald., S. 305

(b. v. het slaan van valsche munt), heeft in den loop der eeuwen dat karakter verloren; en het *crimen Maiestatis* (in beperkten zin) bestaat tegenwoordig in niets anders, dan in beleedigen den koning of den leden van zijn huis (1) door woorden of daden aangedaan. Op dit standpunt heeft zich ook de Pruisische wetgever geplaatst.

Dadelijkheden tegen den persoon (2) des Konings (*attentat contre la personne du roi*) worden met den dood, in minder zware gevallen met tuchthuis van tien tot twintig jaren, en bij verzachtende omstandigheden met opsluiting gedurende denzelfden tijd gestraft. Te regt is hier veel aan 's regters oordeel overgelaten, even als bij beleedigen door woorden, geschriften, afbeeldingen of gebaren gepleegd, waartegen gevangenis van twee maanden tot vijf jaren is bedreigd.

Dezelfde onderscheidingen worden gemaakt bij beleedigen tegen de Koningin, den troonopvolger of de andere leden van het koninklijk huis. De straffen zijn hier natuurlijk minder zwaar.

TITEL III. *Feindliche Handlungen gegen befreundete Staaten* (§ 78—81).

Handelingen, volgens de bepalingen van den 1^{en} titel, onder de qualificatie van hoog-verraad vallende, door een Pruis in of buiten Pruisen, of door een vreemdeling in Pruisen, gepleegd tegen eenen der Deutsche Staten of hunne regerende vorsten, zijn, naar gelang der omstandigheden, met het tuchthuis of met opsluiting strafbaar. Hetzelfde geldt ten aanzien van andere bevriende

(1) FEUERBACH echter leert dat het *crimen maiestatis* alleen tegen die *oberherrliche Person selbst* gepleegd wordt; o. I. § 172.

(2) Aanslagen op het leven des konings vallen, gelijk wij vroeger zagen, onder de qualificatie van hoog-verraad. Anders, C. P. art. 86.

staten, in welke ten gevolge van tractaten of wetten dezelfde bepaling bestaat (1).

De volgende §§ van dezen titel bevatten strafbepalingen tegen degenen, die zich schuldig maken aan beledigingen tegen Duitsche en andere vorsten (2), of tegen vreemde gezanten aan het Pruisische hof.

TITEL IV. *Verbrechen und Vergehen in beziehung auf die Ausübung der Staatsbürgerlichen Rechte (§ 82—86).*

De twee eerste §§ van dezen titel stellen zware straffen op gewelddadigheden, tegen eene der beide wetgevende kamers of een of meer harer leden gepleegd, voor zoover deze de strekking hebben haar of hen in de vrije uitoefening harer of hunner regten te belemmeren.

§ 84 handelt over dergelijke gewelddadigheden tegen stemgerechtigden, § 85 over ontrouw en valsheid bij de verkiezingen aangewend, en § 86 over het koopen en verkoopen van stemmen. Laatstgemelde bepalingen zijn overgenomen uit artt. 109—113 C. P. (3) en stemmen bijna letterlijk met deze overeen. De kaak in art. 111 bedreigd is hier vervangen door gevangenis van één tot drie jaren.

(1) Te regt zijn deze handelingen, in afwijking van vroegere ontwerpen, onder eene afzonderlijke rubriek vermeld. Zij zijn toch zeer onderscheiden van die bedoeld in de artt. 84 en 85 C. P., en vermeld onder de *crimes contre la sûreté extérieure de l'Etat*.

(2) Wat de laatsten aangaat weder alleen, waar reciprociteit bestaat. Dit is bij ons, ingevolge de wet van 23 Sept. 1816 (S. 51), geen vereischte tot de strafbaarheid der belediging.

(3) Deze strafbepalingen kwamen in vroegere ontwerpen niet voor, maar zijn onder de nieuwe constitutie noodzakelijk. *Arch.*, 1851, S. 54.

TITEL V. *Widerstand gegen die Staatsgewalt*
(§ 87—96).

De bepalingen over rebellie zijn zeer eenvoudig, vooral in vergelijking met de vele onderscheidingen, waarvan de C. P. (1) de meerdere of mindere strafbaarheid van dit misdrijf afhankelijk stelt, en met zijne breedsprakige en verwarde omschrijvingen der personen, tegen wie het gepleegd kan worden.

Rebellie bestaat, volgens § 89, in het aanvallen van of het gewelddadig of door bedreigingen vergezeld, verzet tegen een ambtenaar (2), die ter uitvoering van wetten, bevelen, besluiten of vonnissen in den wettigen kring zijner bemoeijingen verkeert. Die zich daaraan schuldig maakt begaat een wanbedrijf, strafbaar met gevangenis van veertien dagen tot twee jaren. Is dit wanbedrijf door meerdere personen in vereeniging gepleegd, dan zijn allen «wegen *Aufbruchs*» met gevangenis van minstens zes maanden, en diegenen, die zich aan gewelddadigheden tegen personen of zaken schuldig maken, met het tuchthuis strafbaar. Niet alleen feitelijke wederstand, maar ook dwang en bedreigingen, in het werk gesteld om een ambtenaar of een collegie te noodzaken eenen ambtspligt te verrigten of na te laten, is, naar omstandigheden, als rebellie of oproer strafbaar.

Onder deze rubriek komen verder nog voor eenige misdrijven, òf in den C. P. onvermeld, òf door den Franschen wetgever uit een ander gezigtspunt beschouwd, en dus onder andere afdeelingen opgenoemd. Tot de

(1) Aftt. 209—221.

(2) Met ambtenaren worden, volgens § 89, al. 2, gelijk gesteld: «Personen, welche zur Beihülfe des Beamten zugezogen waren, oder Mannschaften des Militärs oder einer Gemeinde-, Schutz- oder Bürgerwehr in Ausübung des Dienstes.»

laatste behoort de bevrijding van gevangenen, hetzij met oogluiking, hetzij uit onachtzaamheid (1); tot de eerste eene reeks van wanbedrijven gevaarlijk voor de openbare rust, onder welke voornamelijk opmerking verdienen: 1°. het openlijk regtvaardigen van handelingen, door de wet onder de misdaden en wanbedrijven gerangschikt (2); 2°. de weigering om zich, na driemaal herhaalde waarschuwing van een politie-beambte of een bevelhebber der gewapende magt, uit eene op openbare wegen, plaatsen of straten verzamelde menigte te verwijderen (3).

TITEL VI. *Vergehen wider die öffentliche Ordnung*
(§ 97—120).

Wanbedrijven tegen de openbare orde! Voorwaar eene veelomvattende rubriek, waaronder men zoo niet alle, zeker toch die wanbedrijven, welke het meest onmiddelijk en het meest voortdurend de openbare orde bedreigen, kan brengen.

Uit dat oogpunt beschouwd zijn de strafbepalingen tegen geheime genootschappen, het eigenmagtig bijeengbrengen en het deelnemen aan op deze wijze bijeengebrachte gewapende benden, belediging en laster van personen met eene openbare bediening bekleed of bezig

(1) Geschiedt deze bevrijding met oogluiking of uit onachtzaamheid van een' ambtenaar, dan bestaat er *ambtsmisdrijf* voorzien en met straffen bedreigd in § 322.

(2) Of eene dergelijke strafbepaling groote toejuiching verdient, zoude ik betwijfelen. Men kan er een gevaarlijk wapen van maken tegen de onbelemmerde uitoefening van het regt der verdediging en tegen de vrije beoordeeling der strafwet. Vgl. *Arch.*, 1851, S. 57—59.

(3) Het strafbaar stellen eener zoodanige weigering kan ongetwijfeld veel bijdragen tot den zoo noodzakelijken eerbied voor het openbaar gezag bij onrustige bewegingen. Vgl. de behartigingswaardige wenken dienaangaande voorkomende in het Verslag der Staats-commissie voor eene te ontwerpen Politie-wet, p. 66 sqq. ('s Gravenhage 1853).

met het vervullen van eenen burgerpligt (getuigen, deskundigen, enz.), de ontheffing aan de verplichting tot krijgsveld door zelfverminking en andere middelen, bevordering van desertie, werving tot vreemde krijgsveld, landlooperij, bedelarij en andere hiermede verwante misdrijven, hier zeker op hare ware plaats. Minder duidelijk is het naauwe verband dezer wanbedrijven met enkele andere, hier insgelijks onder dezelfde rubriek vermeld, zoo als de aanmatiging van titels en bedieningen (1); de verduistering en vernietiging van akten en bescheiden of andere voorwerpen in eene openbare bewaarplaats aanwezig. Zou de veronderstelling te gewaagd zijn, dat de laatstgemelde wanbedrijven eerder onder deze rubriek geplaatst zijn, omdat men er geene betere plaats voor wist te vinden, dan wel omdat zij meer dan andere tegen de openbare orde gerigt zijn?

Het zou mij te ver voeren de bonte rij van wanbedrijven, hier vermeld in bijzonderheden, na te gaan. Ik bepaal mij dus bij de in mijn oog meest belangrijke; geheime en andere gevaarlijke genootschappen, landlooperij, bedelarij en daarmede verwante misdrijven.

Het deelnemen aan eene vereeniging (2), welker aanwezig, inrigting of doel voor de regering verborgen gehouden moet worden, of in welke aan onbekende opperhoofden gehoorzaamheid, of aan bekende onvoor-

(1) Vele Duitsche strafwetboeken kennen dergelijke aanmatigingen niet als *delictum sui generis*, maar alleen, als eene verzwarende omstandigheid bij bedrog. Vgl. MÜLLER ad § 104 en § 105. De Pruisische wetgever heeft de bepalingen van artt. 258 en 259 C. P. gewijzigd overgenomen.

(2) Tot de strafbaarheid wordt volgens § 98 en 99 niets anders vereischt dan «die Theilname an der Verbindung,» al heeft deze nog generlei uitwerking gehad. Dit is overeenkomstig de algemeene leer der Duitsche strafwetboeken. Vgl. MÜLLER, o. l., ad § 98 en 99; Oostenr. strafwb. van 1852, § 285 sqq.; Mr. C. J. VAN NISSEN TOT PANNERDEN, *het Regt van Vereeniging* (Leyden 1853), p. 155.

waardelijke gehoorzaamheid is toegezegd, is strafbaar met gevangenis van hoogstens zes maanden; de stichters, bestuurders, en die eene betrekking in de vereeniging bekleeden (*Beamten*), worden gestraft met gevangenis van ééne maand tot één jaar. Hoogere gevangenis-straf wordt, met dezelfde onderscheidingen, bedreigd tegen het deelnemen aan vereenigingen, welke ten doel hebben of tot welker bemoeijingen behoort, regerings-maatregelen of de voltrekking der wet door onwettige middelen te verhinderen of deze krachteloos te maken. Preventieve dwangmaatregelen als die van artt. 291—294 G. P. vindt men in het Pruisische Strafwetboek niet (1).

Over landlooperij vindt men slechts ééne bepaling (§ 117), die overeenkomt met art. 270 G. P. Bedelarij is in den regel slechts eene overtreding, geïncrimineerd in het derde deel van het Wetb., § 341; maakt iemand zich echter binnen drie jaren voor de derde maal daaraan schuldig, dan begaat hij een *wanbedrijf*, even als bedelarij, voor de eerste maal zelfs, onder verzwarende omstandigheden (2) gepleegd, strafbaar met gevangenis van ééne week tot drie maanden. Dezelfde straf wordt bedreigd tegen degenen, die ten gevolge van spel, dronkenschap of lediggang in zoodanigen hulpbehoevenden toestand vervallen, dat tot onderhoud van hen en de hunnen vreemde hulp moet worden ingeroepen (3). Hoe

(1) Hoezeer, voornamelijk met het oog op ons Vaderland, het repressieve stelsel de voorkeur verdient boven het preventieve, wordt op eene overtuigende wijze betoogd door Mr. VAN NISPEN, in zijne reeds aangehaalde academische proeve, p. 133—142.

(2) Vgl. art. 276 G. P.

(3) Op gelijke wijze is strafbaar (en ik geloof, dat deze strafbepaling meerdere toejuiching verdient) hij, die onderstand ontvangt uit een openbaar armenfonds, indien hij weigert den hem «von der Behörde» aangewezenen aan zijn krachten geëvenredigden arbeid te verrigten.

men met het bewijs van zoodanig misdrijf zal omspringen is mij niet regt duidelijk.

TITEL VII. *Münzverbrechen und Münzvergehen*
(§ 121—124).

Vroegere ontwerpen behandelden deze misdrijven als een onderdeel (1) of althans bij gelegenheid (2) der valschheid. Daar echter (gelijk wij later zien zullen) veel van hetgeen men vroeger als *species* der valschheid behandelde, thans onder andere rubrieken voorkomt, en er dus geen titel over valschheid in het algemeen, maar alleen een over valschheid in geschriften in het Wetboek is overgebleven, schijnt men het beter gevonden te hebben, ook aan de muntvervalsching een afzonderlijken titel, die dan zeker hier op zijne juiste plaats staat, in te ruimen.

Wie inlandsch of buitenlandsch, metalen of papieren (3) geld namaakt, daaraan den schijn van hoogere waarde, of aan ingetrokken het aanzien van circulerend geld geeft, of wie deelneemt aan het in omloop brengen (4), is strafbaar met het tuchthuis van vijf tot vijftien jaren. Het maximum is zeker niet te hoog voor een misdrijf, dat dikwijls zoo gevaarlijk kan zijn in zijne gevolgen, als het den diep verdorven aard der daders kenmerkt. Daarentegen valt het zeer te betreuren, dat men hier, waar geene verzachtende omstandigheden in aanmerking komen, het minimum niet lager gesteld heeft. Zelfs het

(1) Ontw. 1843, Tit. XX. Vgl. *Themis*, V, 89.

(2) Ontw. 1847, Tit. XIX. Vgl. *Arch.* 1848, S. 34.

(3) Met papieren geld worden gelijk gesteld papieren geldswaarde hebbende, volgens de veelomvattende omschrijving van § 124.

(4) Tegen de uitgave van als echt ontvangen geld, na ontdekking der valschheid, bedreigt § 123 gevangenis van hoogstens drie maanden of geldboete van hoogstens 100 thaler.

Oostenrijksche Strafwetboek, dat men waarlijk niet kan beschuldigen van overdrevene clementie, stelt bij verzachtende omstandigheden het minimum op één jaar kerkerstraf (1), en onze harde wet van 1836 is in sommige gevallen (2) minder onverbiddelijk dan het Pruisische Wetboek.

Het altereren van metalen geld wordt hier niet vermeld, maar, volgens § 243, sub 3°., als gequalificeerd bedrog gestraft.

TITEL VIII. *Meineid* (§ 125—132).

In vroegere ontwerpen (3) heette het opschrift *Meineid und Eidesbruch*, en te regt, daar deze zeer verschillende misdrijven zijn, en de eedschending dus niet geacht kan worden begrepen te zijn onder den meineed (4).

Eedschending heeft plaats wanneer iemand handelt in strijd met eene voor het geregt onder eede gedane belofte tot borgtogt of anderzins, en is, volgens § 131, met gevangenis van hoogstens twee jaar strafbaar.

Meineed van partijen in burgerlijke, en van getuigen en deskundigen in burgerlijke of strafzaken, wordt bedreigd met tuchthuis-straf van hoogstens tien jaren (5), voor zoo verre deze *dolo malo* is afgelegd. Maar het Pruisische Wetboek kent ook eenen culposen meineed, waarop gevangenis van hoogstens één jaar is gesteld. Met MITTERMAIER (6) zoude ik meenen, dat het opnemen van

(1) § 119 (I, 104 Wetb. van 1804).

(2) Art. 5 W. 24 April 1836 (S. n°. 13).

(3) *Arch.*, 1848, S. 47.

(4) *Arch.*, 1851, S. 64. Van een ander gevoelen is FEUERBACH, o. l., § 421, wederlegd door MITTERMAIER, n. I ad § 422.

(5) Die straf wordt verhoogd, wanneer ten gevolge van het valsche getuigenis de dood, tuchthuis of opsluiting is uitgesproken. Aansporing tot meineed is strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijf jaren.

(6) o. l. II, 26.

eene zoodanige strafbepaling zich moeilijk laat regtvaardigen. Niets is gevaarlijker en onregtmatiger, dan den kring der *delicta culposa* zoover uit te breiden.

Meerdere toejuiching verdient het voorschrift van § 129, dat opzettelijk valsche verzekeringen «an *Eidesstatt*» gestraft worden met gevangenis van drie maanden tot één jaar.

TITEL IX. *Falsche Anschuldigung* (§ 133—134).

In de ontwerpen van 1843 en 1850 maakten deze bepalingen een deel uit der misdrijven tegen de eer (2), in het tegenwoordige Wetboek komen zij, even als in het ontwerp van 1847, onder een afzonderlijken titel voor. Wat nu de bepalingen zelve betreft, valt op te merken, dat het Pruisische Wetb. tot de strafbaarheid der valsche aanklagte *niet* vordert (gelijk art. 373 C. P.), dat deze *schriftelijk* zij geschied.

TITEL X. *Vergehen, welke sich auf die Religion beziehen* (§ 135—137).

§§ 135 en 136 bedreigen eene gevangenis-straf van hoogstens drie jaren tegen Godslastering, bespotting en beschimping van bepaalde kerkgenootschappen, of de voorwerpen hunner vereering, het verhinderen van de vrije uitoefening en het storen der eeredienst (3). § 137 handelt over lijken-schennis en lijken-roof, een onderwerp hier beter op zijne plaats den in art. 360 C. P., onder de rubriek: *Infractions aux lois sur les inhumations*.

(2) Vgl. *Arch.*, 1843. S. 43.

(3) Artt. 260—264 C. P. § 135 heeft onlangs aanleiding gegeven tot een zeer belangrijk regtsgeeding, gevoerd tegen een Protestantsch geestelijke ter zake van eene door hem op den jaardag der hervorming uitgesprokene leerrede. Dit proces is in het Nederduitsch uitgegeven, onder den titel *Belijdenis-Vrijheid*, door den Pred. C. BUSKEN HUËR (Haarlem, 1853).

Voor zoo ver echter *animus furandi* aan deze misdrijven ten grondslag ligt, ware het consequenter geweest ze onder den gequalificeerden diefstal te behandelen (1), en is zeker het maximum van twee jaren gevangenis-straf veel te gering.

TITEL XI. *Verbrechen in beziehung auf den Personenstand* (§ 138).

De eenige § van dezen titel bedreigt tuchthuis van hoogstens tien jaren tegen opzettelijke onderschuiving of verwisseling van een kind of andere daden, strekkende om opzettelijk den staat van een persoon te veranderen of te verduisteren. Veel van hetgeen de C. P. onder deze rubriek (2) vereenigd behandelt komt in het Pruisische Wetb. verspreid in verschillende titels voor (3).

TITEL XII. *Verbrechen und Vergehen gegen die Sittlichkeit* (§ 139—151).

De misdrijven hier behandeld zijn: 1, bigamie; 2, overspel; 3, bloedschande; 4, ontucht gepleegd: *a* door voogden, leermeesters, geestelijken en opvoeders met hunne pupillen en leerlingen; *b*. door ambtenaren met personen, tegen welke zij eene instructie te voeren hebben, of die aan hunne hoede zijn toevertrouwd; *c*. door ambtenaren, geneesheeren en heelmeeesters met personen, opgenomen in de gestichten, waar zij werkzaam zijn; 5, tegennatuurlijke ontucht tusschen mannen of door menschen met dieren gepleegd; 6, verkrachting en daarmee verwante misdaden; 7, prostitutie uitgeoefend in

(1) Vgl. *Arch.*, 1848, S. 47.

(2) Livr. III, T. II, Ch. I, Sect. IV.

(3) Zoo even zagen wij dit van de lijken-roof en lijken-schennis, beneden zullen wij gelegenheid hebben het van meerdere misdrijven op te merken.

strijd met daarop bestaande politie-verordeningen (1); 8; lenocinium; 9, verleiding eener maagd (*ein unbescholtenes Mädchen*) van veertien tot zestien jaren; 10, openbare schennis der eerbaarheid; 11, het verkoopen, verspreiden, openlijk ten toon stellen en aanplakken van ontuchtige geschriften, afbeeldingen of voorstellingen (2).

Uit de bloote opsomming der onderwerpen in dezen titel behandeld blijkt reeds, dat het Pruissische Wetboek, in overeenstemming met zijne meeste voorgangers van Germaanschen oorsprong, het gebied der strafbare onzedelijke en ontuchtige handelingen veel wijder uitstrekt dan de Fransche wetgever. Wij zullen ons niet mengen in de moeilijke vraag, aan welke zijde de waarheid is in dezen strijd van beginselen, en slechts een oogenblik stilstaan bij enkele der zoo even opgesomde misdrijven.

Bij bigamie begint de verjaring te loopen van het tijdstip af, dat eene der twee huwelijks-verbintenissen ontbonden of nietig verklaard is. Door deze slotbepaling van § 329 is *in terminis* beslist eene vraag, welker beantwoording onder ons stellig regt niet twijfelachtig schijnt, alhoewel zij naar algemeene regtsbeginselen niet van moeilijkheid ontbloot is (3).

(1) De straf is slechts gevangenis van hoogstens acht weken, verzwaaard (naar 's regters oordeel) voor inlandsche vrouwen, met opsluiting in een werkhuis, voor buitenlandsche, met verbanning na uiteinde der gevangenis-straf. Veel zwaarder straffen worden (vooral tot wering der elandestine prostitutie) voorgesteld door de Politie-Commissie; verslag, p. 56.

(2) Het springt in het oog, dat deze strafbepaling hier veel beter geplaatst is dan in art. 237 C. P.

(3) De vraag is afhandeljk van eene andere, of namelijk bigamie als een voortgezet of voortdurend misdrijf te beschouwen is. Verschillende meeningen dienaangaande worden verdedigd door Mr. DE WAL, *Themis* VI, p. 427 sqq., Mr. VAN BAUMHAUER, eod., IX, p. 439 sqq., Mr. GRATAMA, *Jaarb.*, IX, p. 577 sqq.

Overspel (*Ehebruch*) wordt gelijkelijk gestraft tegen den schuldigen echtgenoot en zijnen of haren medepligtige. Tusschen de strafbaarheid van man en vrouw bestaat volstrekt *geen* onderscheid.

Met eigenlijke verkrachting (door fysiek geweld en bedreigingen met een tegenwoordig gevaar) wordt gelijk gesteld: 1°. het misbruik van iemand, die zich in eenen bewusteloozen toestand bevindt, tot bevrediging der geslachts-drift; 2°. ontuchtige handelingen gepleegd tegen kinderen beneden de zestien jaren — of het verleiden van deze kinderen, om zulke handelingen te verrigten of te dulden (1). Alle deze daden zijn strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens twintig jaren, en levenslang, wanneer zij den dood van het slagtoffer ten gevolge hebben gehad.

Tot het aanwezen van *lenocinium* behoort of eene meerderheid van handelingen, of wel eene baatzuchtige bedoeling. Geen van beiden is noodig, om het misdrijf daar te stellen; 1°. als de schuldige listige kunstgrepen in het werk stelt tot uitoefening van zijn snood bedrijf; 2°. waar, ten gevolge van eene bijzondere betrekking tusschen den schuldige en den gekoppelden persoon, het misdrijf dubbel schandelijk is (2). De *pluralité de victimes* is nooit een vereischte: de groote strijdvraag over de interpretatie van het woord *jeunesse* in art. 334 C. P. komt hier niet te pas; de wet drukt zich bepaald uit: *eine oder mehrere Personen*, en onderscheidt

(1) Te regt wordt tot de strafbaarheid van laatstgemelde handeling geen geweld gevorderd, gelijk in artt. 331 en 332 C. P., die juist daardoor zoovele schandelijke handelingen ongestraft laten, Opmerking verdient ook § 145: «Wer eine Frauensperson zur Gestattung des Beischlafs dadurch verleitet, dass er eine Trauung vorspiegelt oder einen anderen Irrthum erregt, in welchem sie den Beischlaf für einem ehelichen halten musste, wird mit Zuchthaus bis zu fünf Jahren bestraft.»

(2) Art. 334, al. 2 C. P.

Themis, D. XIV, 4^e St. [1853].

niet, of deze personen meerderjarig of minderjarig zijn.

TITEL XIII. *Verletzungen der Ehre* (§ 152—163).

De wanbedrijven in dezen titel behandeld zijn: 1°. openlijke of schriftelijke belediging (§ 152—154); 2°. openbaring van geheimen (§ 155); 3°. laster (§ 156—160).

Belediging is in het algemeen slechts eene politie-overtreding, ingevolge § 343, strafbaar met gevangenis van hoogstens zes weken, en boete van hoogstens zestig thaler; wanbedrijf wordt zij dan eerst, wanneer zij *openlijk* of *schriftelijk* is gepleegd. De straf is gevangenis van hoogstens zes maanden en boete van hoogstens drie honderd thaler.

Openbaring van geheimen (*Privatgeheimnisse*) door personen, aan wie deze uit hoofde van hun ambt of hunne betrekking zijn toevertrouwd, is strafbaar met boete van hoogstens vijfhonderd thaler en gevangenis van hoogstens drie maanden.

Aan laster (strafbaar met gevangenis van ééne week tot één jaar) maakt zich schuldig die aan een ander *onware daadzaken*, die hem in de openbare meening aan haat of verachting bloot stellen, ten laste legt. Openbaarheid is geen criterium van het wanbedrijf, doch slechts eene verzwarende omstandigheid, bij het aanwezig zijn van welke het minimum der gevangenisstraf op veertien dagen, en het maximum op achttien maanden gesteld is. Bij verzachtende omstandigheden wordt in elk geval slechts eene geldboete van vijf tot drie honderd thaler bedreigd.

Het bewijs der *waarheid* van de ten laste gelegde feiten kan door *alle* in het straf-proces toegelatene bewijsmiddelen geleverd worden. Het bewijs door getuigen is echter alleen veroorloofd, wanneer de regter bij interlocutoir heeft uitgemaakt, dat de feiten, welker bewijs aangeboden wordt, de strafbaarheid des beschuldigten

zouden uitsluiten of verminderen; en het bewijs der waarheid is onvoorwaardelijk verboden, wanneer het aangetijgde feit een misdrijf is, waarvan de belasterde bij vonnis, in kracht van gewijsde gegaan, is vrijgesproken. Is het bewijs der waarheid geleverd, dan kan er van *laster* geene sprake meer zijn, maar dan bestaat er toch eene *strafbare belediging*, wanneer uit de omstandigheden van *animus injuriandi* blijkt.

Reeds vroeger (1) zagen wij, dat de wanbedrijven in dezen titel vermeld, slechts vervolgd worden op aanklagte der beledigde partij. Bij uitzondering van den algemeenen regel van § 53 kan, volgens § 160, de aanklagt worden ingetrokken tot op het begin der uitvoering van het veroordeelend vonnis. Ten aanzien van kinderen in de vaderlijke magt en van gehuwde vrouwen kan de aanklagte (volgens § 162), zoowel door den vader of echtgenoot, als door de beledigde partij zelve geschieden (2).

De laatste § van dezen titel handelt over de bevoegdheid van de beledigde partij, om de uitgesprokene veroordeeling openbaar te maken.

TITEL XIV. *Zweikampf* (§ 164—174).

De bepalingen over dit misdrijf, bepalingen, welker gemis zich bij ons evenzeer doet gevoelen, hetzij men de leer van den H. R. over de strafbaarheid van doodslag en verwondingen in duël gepleegd huldige of niet, kenmerken zich door eenvoudigheid en doeltreffendheid.

De wet straft:

1°. De uitdaging tot en de aanneming van het duël met doodelijke wapenen, met opsluiting van hoogstens zes maanden, of van twee maanden tot twee jaren, wanneer het geldt een strijd op leven en dood.

(1) Boven, p. 370, nota 1.

(2) Vgl. boven, p. 370 en 371.

2°. Het overbrengen der uitdaging sub 1°. vermeld door zoogenaamde *Kartellträger*, in elk geval, met opsluiting van hoogstens zes maanden.

3°. Het aansporen van anderen tot duëlleren, vooral door het betoonen van of het bedreigen met minachting, doch alleen in het geval dat het duël werkelijk heeft plaats gehad, met gevangenis van drie maanden tot twee jaren (1).

4°. Het tweegevecht zelf, met opsluiting van drie maanden tot vijf jaren; of van twee tot twaalf jaren, wanneer eene van beide partijen gedood is, van drie tot twintig jaren, wanneer dit geschied is in eenen strijd op leven en dood; en eindelijk van hoogstens twintig jaren, wanneer het duël zonder getuigen (*Sekundanten*) heeft plaats gehad (2).

5°. Doodslag of verwonding veroorzaakt door opzettelijke overtreding der overeengekomene regels van het duël, volgens het gemeene regt, voor zoover de speciale bepalingen daartegen geene hoogere straf bedreigen.

Uitdrukkelijk vrijgesteld van straffen zijn, volgens § 172, niet alleen geneesheeren en heelmeesters (3), maar ook de getuigen, die het duël hebben bijgewoond, terwijl op hen zelfs geene verplichting berust daarvan uit eigene beweging kennis te geven aan de politie. De door ABEGG (4) verdedigde straffeloosheid der getuigen

(1) Ook de strafbaarheid der sub 1° en 2° vermelde feiten valt weg, wanneer partijen voor het begin van het tweegevecht, uit eigene beweging, daarvan hebben afgezien. De «Kartellträger» zijn zelfs niet strafbaar, wanneer zij ernstige pogingen in het werk hebben gesteld om het duël te verhinderen. § 173.

(2) § 170. «Ist ein Zweikampf ohne Sekundanten vollzogen werden, so kann die sonst begründete Strafe um die Hälfte, jedoch niemals über die Dauer von Zwanzig Jahren, geschärft werden.»

(3) Gelijk mede in het ontwerp van 1843, § 297. *Themis*, V, p. 85.

(4) *Arch.*, 1851, S. 76; Vgl. *Verhandlungen*, S. 137.

is niet alleen eene afwijking van de vroegere ontwerpen, maar ook van de nieuwe Deutsche Wetboeken, die echter geene straf bedreigen voor het geval, dat de getuigen ernstige pogingen in het werk gesteld hebben om het tweegevecht te verhinderen (1).

TITEL XV. *Verbrechen und Vergehen wider das Leben* (§ 175—186).

Moord en doodslag openen de rij der misdrijven onder deze rubriek vermeld. Moord, d. i. doodslag met voorbedachten rade (*mit Ueberlegung*) gepleegd, is altijd strafbaar met den dood, welke straf gepaard gaat met het verlies van de burgerlijke eer (2), als de misdaad gepleegd is tegen een bloedverwant in de opgaande linie of door den eenen echtgenoot tegen den anderen. Tot doodslag wordt wel geen vooraf beraamd plan of koel overleg, maar toch *animus occidendi* vereischt. Wel spreekt § 176 alleen van opzet, maar dat dit een opzet om te dooden moet zijn blijkt uit § 193 (in den volgenden titel) volgens welken eene mishandeling, welke, zonder dat de dader dit gewild heeft, den dood ten gevolge heeft, slechts strafbaar is met tuchthuis van tien tot twintig jaren. Tegen doodslag daarentegen is in dezen titel levenslange tuchthuis-straf bedreigd; en de doodstraf, wanneer deze misdaad gepleegd is tegen een bloedverwant in de opgaande linie, of wel bij het plegen van eene misdaad of een wanbedrijf, hetzij om zich daartegen opdoende hinderpalen te overwinnen, hetzij

(1) Vgl. MÜLLER, o. l. ad § 172, MITTERMAIER ad FEUERBACH, nota II ad § 191, Oostenr. strafwb., § 164 en 165. De Belgische wet van 8 Jan. 1841, *relative au Duel*, bedreigt in art. 3 straffen tegen de getuigen, zonder de uitzondering der Deutsche wetboeken te huldigen.

(2) Vgl. boven, p. 359.

om de betrapping op heeterdaad te ontkomen. MITTERMAIER (1) beklagt zich over de absolute straf tegen vadermoord, die ook reeds in het ontwerp van 1843 voorkwam. Nog meerdere afkeuring verdient het verschil tusschen vroegere ontwerpen en het Wetboek, voor zoover in het laatste de levenslange tuchthuis-straf absoluut bedreigd is, tegen doodslag in het algemeen. Zoo is bij het straffen van deze misdaad, welke zich onder zoovele verschillende omstandigheden tot verligting of verzwaring strekkende, kan voordoen, niets aan het *arbitrium iudicis* overgelaten (2). Het is, dunkt mij, juist uit hoofde dezer overdrevene gestrengheid, te vreezen, dat de regter al zeer spoedig geneigd zal zijn tot het aannemen van provocatie, die volgens § 177, niet alleen in mishandeling, maar ook in zware belediging kan bestaan.

Kindermoord wordt, als *delictum sui generis*, alleen gepleegd door *de moeder* tegen haar *buiten echt geboren* kind. Het Pruissische Strafwetboek vordert alzoo, in overeenstemming met het gemeene regt en de nieuwe Wetboeken (3), tot het aanwezen van deze misdaad twee vereischten, waarvan de C. P. geen gewag maakt (4). Strafbepalingen tegen het verborgen houden van zwangerschap en bevalling, gelijk het Pruissische Landregt inhield (5) en die in de Duitsche strafwetgevingen over

(1) o. l. II, S. 49. Door de plaatsing der bepalingen over provocatie schijnt het, dat deze nooit als verdediging kan worden aangeroerd tegen eene beschuldiging van parricide, zoodat het Pruissische wetb. *implicite* huldigt den regel van art. 323 C. P. «Le parricide n'est jamais excusable.»

(2) Ook ABEGG (*Arch.* 1851, S. 78), een criminalist, dien men zeker geene overdrevene philantropie te laste kan leggen, vindt groot bezwaar in de hardheid dezer absolute straf.

(3) FEUERBACH, o. l., § 236, MITTERMAIER, ald.

(4) NYPELS op CHAUVEAU et HÉLIE, n°. 2395, Add.

(5) CHAUVEAU et HÉLIE, en MITTERMAIER, t. a. p.

het algemeen niet vreemd zijn (1), vindt men in dit Wetboek niet opgenomen. Het valt ook niet te ontkennen, dat dergelijke preventieve strafbepalingen, hoe lofwaardig haar doel zij, in de toepassing dikwijls niet van groote hardheid ontbloot en even daarom aan groote bedenking onderhevig zijn.

Onwillige doodslag is strafbaar met gevangenis van twee maanden tot twee jaren; welke, voor het geval dat de dader uit hoofde zijner betrekking meer bijzonder tot de uit het oog verlorene voorzigtigheid verplicht was, met tijdelijke ontzetting uit die betrekking gepaard kan gaan.

Behalve de reeds vermelde misdaden vindt men in dezen titel nog behandeld: 1°. afdrrijving der vrucht (*avortement*), in § 181 en 182, genoegzaam gelijk aan art. 317 C. P.; 2°. het te vondeling leggen en aan hun lot overleveren van kinderen onder de zeven jaren, gebrekkige of zieke personen, in § 183, in de hoofdzak overeenstemmende met art. 349 sqq. C. P.; 3°. het begraven van een lijk zonder toestemming van het openbaar gezag, zwaarder strafbaar dan in het algemeen ten aanzien van de moeder, die het lijk van haar (natuurlijk) pasgeboren kind op die wijze uit de voeten maakt (2).

TITEL XVI. *Körperverletzung* (§ 187—203)

Ligte kwetsuren en mishandelingen (waaronder men

(1) MITTERMAIER op FEUERBACH, § 238 a. Vgl. § 339 van het nieuwe Oostenrijksche strafwetboek. De nieuwe wetboeken straffen alleen het verborgen houden der geboorte, niet dat der zwangerschap. HAEBERLIN, *Grundsätze des Criminalrechts nach den neuen Deutschen Strafgesetzbüchern*, IV, S. 66 sqq.

(2) Overtredingen van politie-verordeningen tegen het ontijdig begraven worden in het derde deel (§ 345, n°. 1) bedreigd met gevangenis van hoogstens zes weken en geldboete van hoogstens vijftig thaler.

die schijnt te moeten verstaan, welke noch met voorbedachten rade gepleegd zijn, noch eene ziekte, onbekwaamheid tot arbeid of andere ernstige gevolgen in § 193 vermeld na zich slepen), ofschoon in dezen titel behandeld, worden door den Pruisischen wetgever, naar de leer van het gemeene regt (1) en van de nieuwe wetgevingen (2) beschouwd als belediging (*Real-Injurie, iniuria realis*). Dit ten minste moet men daaruit opmaken, dat zij even als de «Verletzingen der Ehre» slechts op aanklagte der beledigde partij worden vervolgd, een regel echter, welke uitzondering lijdt, zoo ten aanzien van mishandelingen gepleegd tegen ouders en grootouders, als van die tegen volksvertegenwoordigers, regterlijke en andere ambtenaren, leden der gewapende magt, gezworenen, getuigen en deskundigen, in de uitoefening hunner functiën verkeerende, begaan (3).

Wij merkten reeds op, dat hier, even als in den C. P., wordt onderscheiden, of de mishandeling al dan niet eene ziekte of persoonlijke onbekwaamheid tot arbeid van meer dan twintig dagen heeft ten gevolge gehad, of wel andere ernstige gevolgen, zoo als berooving van een der zintuigen, heeft na zich gesleept. In alle deze gevallen is bedreigd tuchthuis-straf van hoogstens vijftien jaren; heeft de mishandeling den dood ten gevolge gehad, dan wordt dezelfde straf gedurende eenen tijd

(1) FEUERBACH, l. l., § 282 en 291. Vgl. § 1, l. de Ini.; fr. 1, § 1, D. eod.

(2) MÜLLER, ad § 152 en 187 van het Pruisische Wetb.; HAEBERLIN, o. l., III, S. 365; *Verhandlungen*, S. 129 en 139.

(3) Het is de «atrox iniuria ex persona» (§ 9, l. de Ini.), althans eene specics van deze, evenzeer als de mondelinge beledigingen tegen dezelfde personen, in § 102 vermeld onder de wanbedrijven tegen de openbare orde. Meer eigenaardig worden alle zoodanige beledigingen, door woorden of daden gepleegd, in den C. P. behandeld onder eene afzonderlijke rubriek (art. 222 sqq.) Vgl. ABEGG, *Arch.* 1851, S. 82.

van tien tot twintig jaren toegepast. Deze strafbedreigingen zijn niet absoluut, daar niet alleen provocatie, maar ook andere verzachtende omstandigheden in aanmerking kunnen komen, ten zij de misdaad begaan is tegen bloedverwanten in de opgaande linie.

§ 195 bevat eenige niet onbelangrijke bepalingen over doodslag en zware verwondingen *in turba*. Zijn deze het gevolg geweest van onderscheidene handelingen door verschillende personen gepleegd, dan is ieder van deze strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens tien jaren. De deelnemer aan de vechtpartij (*Schlägerei*) of den gezamenlijken aanval, die zijne onschuld aan de toegebrachte zware verwonding niet kan bewijzen, wordt gestraft met gevangenis van minstens drie maanden.

§ 197 handelt over het opzettelijk toedienen van gif en andere voor de gezondheid schadelijke zelfstandigheden gepleegd *sine animo occidendi*. In den regel is deze misdaad strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens tien jaren. Sleekt zij eene zware ziekte of andere ernstige gevolgen na zich (§ 193), dan zijn tien jaren het minimum, twintig jaren het maximum van gemelde straf, welke levenslang is, wanneer de vergiftiging den dood ten gevolge heeft.

Ten slotte van dezen titel (§ 198—203) komen eenige bepalingen voor over culpose verwonding of andere schade onwillig aan de gezondheid toegebracht (1), en eenige daarmede verwante wanbedrijven. Met de laatste bedoelen wij, het uitoefenen der geneeskunde zonder qualiteit; het weigeren van geneeskundige hulp door «Medizinal-personen» bij dringenden nood; het verzuim van vroedvrouwen bij eene voor de moeder of het kind

(1) « Diese Bestrafung soll zur *auf den Antrag den Verletzten* stattfinden, insofern nicht eine schwere Körperverletzung (§ 193) vorliegt, oder die Verletzung mit Uebertretung einer Amts oder Berufspflicht verübt worden ist. » § 198 in fine.

gevaarlijke verlossing «einen approbirten Geburtshelfer» te ontbieden; verzuimen van architecten en werklieden, waaruit gevaar voor anderen kan ontstaan.

Hem, die, bij eene moedwillige verwonding of mishandeling de hem uit hoofde zijner ambtsbetrekking, zijn beroep of bedrijf bijzonder eigene pligten overtreedt, kan voor een bepaalden tijd of voor immer de uitoefening daarvan ontzegd worden.

Dezelfde accessoire straf is bedreigd, doch alleen bij herhaling van het wanbedrijf, tegen verwonding of andere schade aan de gezondheid, onwillig doch met verwaarloozing van bijzondere ambts- of beroepspligten toegebracht (1).

TITEL XVII. *Verbrechen und Vergehen wider die persönliche Freiheit* (§ 204—214).

De misdrijven in dezen titel behandeld (in den C. P. gedeeltelijk onder verschillende rubrieken verspreid, gedeeltelijk onbehandeld) zijn: 1°. mensen-roof (§ 204); 2°. opligtig van minderjarigen (§ 205 en 206); 3°. schaking van vrouwen (§ 207—209); 4°. berooving der persoonlijke vrijheid (§ 210 en 211); 5°. bedreigingen (§ 212 en 213); 6°. schending van het domicilie (§ 214).

Aan mensen-roof (*plagium*), strafbaar met het tuchthuis van vijf tot twintig jaren, maakt zich schuldig hij,

(1) Het nieuwe Oostenrijksche Weth. (§ 345—347) treedt in meerdere bijzonderheden over de strafregtelijke verantwoordelijkheid van genees- en heekundigen, apothekers en vroedvrouwen, in de uitoefening hunner kunst. Zeer belangrijk ten aanzien van dit onderwerp in het algemeen en de vermelde strafbepalingen van het Pruisische en Oostenrijksche Strafwetboek in het bijzonder is eene bijdrage van MITTERMAIER, *Arch.*, 1853, S. 1 en 168 sqq. Naar aanleiding van deze bijdrage vindt men eenige wenken over dit belangrijk onderwerp in: *Opmerkingen en Mededeelingen* van M^{rs}. OUDEMAN en DIEPHUIS, IX, p. 64—70.

die door list of geweld een mensch oplit hetzij om hem in eenen hulpeloozen toestand achter te laten (*in hilfloser Lage auszusetzen*), hetzij om hem in slavernij of lijfeigenschap, in vreemde krijgs- of scheepsdienst over te leveren. Dergelijke strafbepaling, afkomstig uit het Romeinsche (1) en gemeene regt (2) vindt men algemeen in de nieuwe Deutsche strafwetboeken (3).

Opligting van minderjarigen gepleegd met list of geweld, doch zonder haatzuchtige of zedeloze oogmerken, is slechts een wanbedrijf strafbaar met gevangenis. Zoodanige opligting met voormelde schandelijke bedoelingen gepleegd tegen personen beneden de zestien jaren is eene misdaad strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijftien jaren. Deze speciale bepalingen deroegeren, naar het mij voorkomt, niet aan de algemeene bepaling over menschen-roof, zoodat hij die een minderjarige wegvoert tot een of ander einde vermeld in § 204, zich nooit op de meer gunstige bepalingen van de twee volgende §§ zal kunnen beroepen. De klaarblijkelijke bedoeling des wetgevers schijnt alleen deze, de minderjarigen ook te beschermen tegen aanrandingen, welke niet in de algemeene strafbepaling tegen menschen-roof vallen.

Schaking van eene vrouw met list of geweld gepleegd is zonder onderscheid, of zij gehuwd of ongehuwd, meerderjarig of minderjarig is, eene misdaad, strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens tien jaren. Is de schaking geschied met toestemming der vrouw, doch zonder die van hare ouders of haren voogd, dan bestaat er alleen

(1) Dig. L. XLVIII, t. 15; Cod. L. IX, t. 20.

(2) FEUERBACH, o. l., § 252—254.

(3) MÜLLER, o. l., ad § 204; MITTERMAIER, N. III ad § 253 laud. Te regt merkt de laatste auteur op, dat de C. P., ofschoon eenige daden, welke onder de algemeene bepaling van menschen-roof vallen, strafbaar stellende, echter deze misdaad niet kent, als *delictum sui generis*.

een wanbedrijf, wanneer zij minderjarig en ongehuwd is. De publieke actie is in alle deze gevallen op dezelfde wijze afhankelijk gesteld van de klage der beleedigde partij als volgens art. 357 C. P.

Die opzettelijk en wederregtelijk iemand in hechtenis neemt of hem op eenige andere wijze van zijne persoonlijke vrijheid berooft, wordt gestraft met gevangenis van minstens drie maanden. Het wanbedrijf echter wordt eene misdad: 1°. wanneer het gepaard gaat met of gevolgd is door eene zware lichamelijke beleediging (*eine schwere Körperverletzung*) (1); 2°. als de vrijheid-beroving langer dan ééne maand heeft geduurd (2); 3°. als het misdrijf is gepleegd tegen bloedverwanten in de opgaande linie. In alle deze gevallen is bedreigd tuchthuis-straf van hoogstens vijftien jaren. De berooving van persoonlijke vrijheid is niet wederregtelijk en dus ook niet strafbaar: 1°. wanneer zij geschiedt om de vlugt te beletten van iemand, die op heeterdaad of dadelijk na het plegen eener strafbare handeling betrapt wordt, mits de schuldige onmiddelijk aan de politie of eenigen anderen persoon in § 211 vermeld worde overgeleverd; 2°. wanneer de voorzigtigheid de beperking der vrijheid van een' krankzinnige noodzakelijk maakt, in welk geval echter hij, die deze maatregelen neemt, op straffe van gevangenis en boete, gehouden is daarvan zonder uitstel kennis te geven aan de politie (3).

(1) Vgl. art. 344 C. P., sub 2°.

(2) Vgl. art. 342 eod.

(3) Deze voorschriften van § 211, welke strekking is in het belang der algemeene veiligheid eenige beperking toe te staan der bijzondere vrijheid, binnen zoo enge grenzen echter, dat daarvan geen misbruik is te vreezen, behooren zeker onder de beste van het Pruisische Wetboek. Hetzelfde beginsel, ofschoon minder bepaald en duidelijk uitgedrukt, ligt ten grondslag aan § 93 van het Oostenrijksche Wetboek van 1852, en is ook (volgens MÜLLER, in zijne aantekening op § 211) aan andere Deutsche Strafwetboeken niet vreemd.

Bedreiging met de uitoefening van eene misdaad of een wanbedrijf, waardoor men een ander dwingt of tracht (1) te dwingen iets te doen of te laten (2), is strafbaar met gevangenis van hoogstens één jaar. De vele onderscheidingen van artt. 305—308 C. P. komen hier dus niet in aanmerking; alleen mag de regter (volgens § 213) bij bedreiging van brand of overstroming niet gaan beneden het minimum van twee maanden gevangenis-straf.

Meerdere personen, die zich in vereeniging op wederrechtelijke wijze dringen in eens anders woning of bezittingen of in eene afgeslotene ruimte tot de openbare dienst bestemd, worden gestraft met gevangenis van ééne week tot één jaar. Is dergelijke schending van domicilie begaan door eenen enkelen persoon, dan maakt hij zich schuldig aan eene politie-overtreding, strafbaar volgens § 345, n°. 1, terwijl § 318 deze daad gepleegd door een ambtenaar, straft, als *ambtsmisdrif*f, met geldboete van hoogstens honderd thaler en gevangenis van hoogstens twee maanden.

TITEL XVIII. *Diebstahl und Unterschlagung.*
(§ 215—229).

I. Diefstal (§ 215—224).

Diefstal wordt gepleegd door iemand, die eene vreemde roerende zaak aan een ander ontvreemdt (*wegnimmt*) met het doel om zich deze wederrechtelijk toe te eigenen. De definitie is kort en eenvoudig; zij verschilt niet veel van die in art. 379 C. P. gegeven, althans voor hen, die

(1) Van dit wanbedrijf is dus ook de poging strafbaar even als van afpersing (§ 234), omkoopning (§ 311) en verduistering door ambtenaren gepleegd (§ 324). Zij moeten nog gevoegd worden bij de boven, p. 363, als zoodanig vermelde.

(2) Geschiedt dit wanbedrijf met de bedoeling om zich of eenen derde een wederrechtelijk voordeel te verschaffen, dan verandert het van aard en wordt, volgens § 234, afpersing (*Erpressung*), waarover meer bij de beschouwing van Titel XIX.

ook in dat Wetboek een generiek onderscheid aannemen tusschen diefstal en misbruik van vertrouwen, en die het er voor houden dat ontvreemding (*soustraction*) en toeëigening (*appropriation*) ook in de taal der wet geene woorden van gelijke beteekenis zijn (1). Wat hiervan zij de woorden van § 111 van het Pruissische Wetboek, de onderscheiding in de definitie zelve tusschen ontvreemding, de daad, waardoor, en toeëigening, het doel, waarmede het misdrijf gepleegd wordt, laten dienaangaande geen den minsten twijfel over. Het vasthouden aan deze onderscheiding tusschen twee misdrijven, uit hunnen aard geheel verschillend, is geheel in overeenstemming met het oorspronkelijk Germaansche begrip van diefstal (2), dat, met afwijking van het Romeinsche regt en zijn *furtum usus vel possessionis lucri faciendi gratia* (3), door alle nieuwe Deutsche strafwetgevingen gehuldigd is.

Diefstal en poging tot diefstal wordt gestraft met

(1) Het behoeft naanwelijks herinnering, dat deze opvatting van art. 379 C. P. in strijd is met eene gevestigde jurisprudentie van het Fransehe en Belgische Hof van cassatie en van den H. R., uitvoerig bestreden door MITTERMAIER, *Arch.*, 1852, S. 60—67, en in de Vierde Verzameling van Regtsgeleerde Adviezen ('s Gravenhage, 1852), p. 216—224.

(2) «Die Unterscheidung von Diebstahl und Veruntreuung ist im germanischen Rechte durch die Rechtsansichten über Gewere veranlasst, in dem nur derjenige, welcher aus fremde Gewere eine Sache nahm und sich aneignete, *Diebstahl beging*, während die Handlung desjenigen, welcher eine ihm anvertraute oder sonst in seinem Gewahrsam befindliche Sache veruntreute, *des üblichen Behaltens Schuldig war*. Mochten auch später die Grundsätze von der Gewere verdrängt werden, so war doch die Unterscheidung von Diebstahl und Veruntreuung (Unterschlagung, mit der Absicht dass die zweite geringer strafbar sey) *in das Rechtsbewusstseyn des Volkes und in alle Gesetzgebungen übergegangen*. MITTERMAIER, t. a. p., S. 65. Vgl. MITTERMAIER op FEUERBACH § 315 a; HAEBERLIN, o. l., III, S. 136 sqq.

(3) Vgl. HOLTJUS, over de ware definitie van *furtum* in het Rom. regt; Bijdragen van DEN TEX en VAN HALL, Jaarg. 1834, p. 34 volg.

gevangenis van minstens ééne maand en tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten. De schuldige kan daarenboven onder toezigt der politie gesteld worden. Bij het aanwezen van verzachtende omstandigheden kan echter de straf tot op ééne week gevangenis verminderd worden.

De wet neemt voorts twee categoriën van verzwarende omstandigheden aan. Valt de gepleegde diefstal in de eerste categorie, dan is hij strafbaar met gevangenis van minstens drie maanden, bij verzachtende omstandigheden te verminderen tot op veertien dagen; valt hij in de tweede categorie met tuchthuis-straf van hoogstens tien jaren en stelling onder toezigt der politie, welke straf, bij het aannemen van verzachtende omstandigheden, verminderd kan worden tot gevangenis van minstens één jaar en tijdelijke ontzetting der uitoefening van burgerlijke regten.

Eindelijk vindt men hier eene bijzondere bepaling over recidive. Hij, die bereids tweemaal door een Pruisisch gerechtshof, bij vonnis in kracht van gewijsde gegaan, is veroordeeld wegens diefstal of roof, wordt wegens eenvoudigen diefstal tot tuchthuis van hoogstens vijftien, en wegens zwaren diefstal (waartegen in het algemeen tuchthuis-straf bedreigd is) tot tuchthuis van vijf tot twintig jaren, benevens in beide gevallen tot stelling onder toezigt der politie veroordeeld. Deze strafverhooging heeft echter geene plaats, wanneer sedert den tijd, dat de straf voor den laatst gepleegden diefstal is doorgestaan of kwijtgescholden, tien jaren zijn verstreken (1).

Het zou ons te ver leiden de twee categoriën van verzwarende omstandigheden na te gaan, waaronder de diefstal gepleegd kan worden. Dit alleen zij gezegd, dat zij over het algemeen dezelfde zijn, bij welker aanwezen

(1) Vgl. § 60, boven p. 372, waar wij minder juist het woord *abgebüsst* vertaalden door *ten uitvoer gelegd*.

ook volgens den C. P. de diefstal gequalificeerd wordt, ofschoon men er eenige vindt in het Fransche Wetboek niet vermeld, zoo als: diefstal van voorwerpen aan de eredienst gewijd uit een daartoe bestemd gebouw; van zaken, welke een waanzinnige of een kind onder de twaalf jaren in zijn bezit heeft; en van zaken bij brand of watersnood aan het gevaar blootgesteld of reeds geborgen.

Ten slotte nog een woord over den maatstaf der strafbaarheid van dit misdrijf. Men weet, dat twee stelsels hier om den voorrang twisten. Volgens het eene, dat gehuldigd wordt in de meeste Duitsche Strafwetboeken, o. a. in het Oostenrijksche van 1852 (1), wordt de straf hoofdzakelijk afhankelijk gemaakt van het *bedrag van het gestolene*, zoo zelfs dat, volgens dien maatstaf, in vele gevallen beslist moet worden of de diefstal eene misdaad, een wanbedrijf of eene overtreding oplevert. Volgens het andere, door den Pruisischen wetgever uit den C. P. overgenomen, komt dit bedrag bij de

(1) Vgl. § 173 j. § 460. Het bedrag van het gestolene is wel niet de eenige, maar toch een voorname maatstaf der strafbaarheid. Elke diefstal van meer dan 25 gulden of van iets, dat meer dan 25 gulden waard is, stelt eene misdaad daar. Is de waarde van het gestolene minder en bestaan er geene andere verzwarende omstandigheden, dan bestaat er volgens § 460 slechts eene politie-overtreding. Dit stelsel heeft drie groote nadeelen; 1°. is het in de praktijk dikwijls aan zeer groote zwaarigheden onderhevig de juiste waarde van een gestolen voorwerp te berekenen, en is dit zelfs in vele gevallen letterlijk onmogelijk; 2°. maakt het de zwaardere of lichtere straf dikwijls afhankelijk van een bloot toeval, in die menigvuldige gevallen dat de dief zelf niet weet, noch weten kan, wat en hoeveel hij gestolen heeft; 3°. brengt men de menigte op een gevaarlijk spoor, wanneer men in de wet den regel huldigt dat het min of meer slechte en onzedelijke van eenen gepleegden diefstal zich met guldens en centen laat berekenen. Alle deze bezwaren worden in het breede ontwikkeld door MITTERMAIER in eene bijdrage over dit onderwerp; *Arch.*, 1852, S. 321 sqq. Vgl. zijne *Strafgesetzbuch II*, S. 40 en 41.

vaststelling der straf *in de wet* volstrekt niet in aanmerking (1), ofschoon het van zelf spreekt, dat in elk bijzonder geval *aan den regter* eene genoegzaam ruime keuze tusschen maximum en minimum gelaten is, om daarop wel degelijk bij de toepassing der straf te letten. Mij komt het niet twijfelachtig voor, dat het Fransche stelsel het beste is, en dat het vooral, wanneer het met weglating der vele noodeloze onderscheidingen en met wijziging der absolute straffen van den C. P. ontwikkeld wordt, zoo als het in het Pruisische Strafwetboek ontwikkeld is, tot de beste praktische resultaten zal leiden.

II. *Unterschlagung* (§ 225—227).

Reeds de C. C. bedreigde eene straf tegen het misbruik van vertrouwen in den meest eigenlijken zin, dat van den depositaris, die de in bewaring gegevene zaak vervreemde, verpandde, verbruikte of verduisterde. Het gewoonte-regt nam dit misdrijf ook weldra aan bij alle anderen, die, ofschoon niet *titulo depositi*, eene zaak op eenige wijze in hun bezit of onder hunne bewaring hadden voor eenen anderen persoon (2). Die leer van het gemeene regt is in de nieuwere wetgevingen overgegaan, en daarmede in overeenstemming luidt § 225: «Die eens anders roerende zaak, welker bezit of bewaring hij erlangd heeft onder gehoudenheid, die te bewaren, te besturen, terug te geven of af te leveren, ten nadeele van den eigenaar, bezitter of houder vervreemdt, verpand, verbruikt of verduistert, maakt zich schuldig aan

(1) Op dien regel zijn echter een paar uitzonderingen. Volgens § 349, n°. 3 en 5, bestaat er slechts eene politie-overtreding, wanneer iemand zonder verzwarende omstandigheden vruchten, eetwaren of dranken ontvreemdt en die onmiddellijk verteert; of wanneer iemand bij de oefeningen der artillerie zich loodkogels of dergelijke voorwerpen van geringe waarde wederregtelijk toeëigent.

(2) MITTERMAIER op FEUERBACH, § 315 a.

Themis. D. XIV. 4^e Sl. [1853].

«Unterschlagung.» De wetgever heeft zich wijselijk onthouden van eene opnoeming der titels, waaronder de verduisterde zaak in het bezit van den schuldige gekomen moet zijn, en zoo doende ontweken de vele netelige vragen, waartoe art. 408 C. P., ook nog na de verbeterde redactie van 1832, aanleiding geeft. De vraag is slechts, of de zaak aan den schuldige door een ander is toevertrouwd: *quo titulo* is onverschillig.

Minder goedkeuring verdient welligt de bepaling van § 226, die den zoogenaamden «Funddiebstahl,» het ten nadeele van den eigenaar, bezitter of houder vervreemden, verpanden, verbruiken of verduisteren van zaken door dengenen, die deze gevonden of door eenig ander toeval onder zich gekregen heeft, met het misbruik van vertrouwen gelijk stelt. Het criterium van misbruik van vertrouwen ontbreekt aan deze daad immers evenzeer, als dat van diefstal, dat het volgens eene in Frankrijk (1) en bij ons (2) gevestigde jurisprudentie geacht wordt te bezitten. Er is in het niet teruggeven of niet verantwoord van eene gevondene zaak evenmin misbruik van de magt over deze zaak *door een ander* aan den vinder toevertrouwd, als er «*soustraction frauduleuse,*» in te erkennen valt; ook is het in gemoede moeijelijk en in strijd met eene algemeen gevestigde volks-overtuiging hem, die een gevonden voorwerp niet terug geeft, gelijk te stellen met eenen dief. Het best zou men welligt alle deze moeijelijkheden ontwijken door: 1°. eene straf te bepalen tegen het niet aangeven van gevondene voorwerpen bij de politie; 2°. met eene zwaardere straf te bedreigen de wederregelijke toeëigening van zulke voorwerpen, wanneer die op eene der bovengemelde wijzen

(1) CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., II, n°. 3157—3161, RAUTER, o. l., II, n°. 507.

(2) Mr. SCHOONEVELD, ad art. 379 C. P., litt. j.

was gebleken; en beide misdrijven niet onder de rubriek van diefstal en misbruik van vertrouwen, maar als *delicta sui generis*, te behandelen. Dit althans is de slotsom der beschouwingen over dit moeilijke onderwerp vervat in eene uitmuntende bijdrage van MITTERMAIER (1).

Tegen misbruik van vertrouwen is dezelfde straf bedreigd als tegen eenvoudigen diefstal, met dit onderscheid echter, dat het stellen onder toezigt der politie hier geene plaats heeft, en dat bij verzachtende omstandigheden de straf tot op eenen dag gevangenis verminderd kan worden. Zoomin diefstal als misbruik van vertrouwen wordt gestraft, wanneer het misdrijf gepleegd is door ouders of grootouders tegen hunne kinderen of kleinkinderen of door den eenen echtgenoot tegen den anderen (eene gunstige bepaling, waarop zich echter deelnemers en helers niet kunnen beroepen); zoo het misdrijf gepleegd is tegen ouders of grootouders, stiefouders of stiefkinderen, tegen broeders of zusters, pleegouders, voogden of opvoeders, wordt het niet dan op aanklagte der beleedigde partij vervolgd (§ 228 en 229).

TITEL XIX. *Raub und Erpressung* (§ 230—236).

I. *Raub* (§ 230—233).

Roof (*raub*) is eigenlijk niets anders dan diefstal gepleegd met geweld tegen eenen persoon, of onder aauwending van bedreigingen met tegenwoordig gevaar voor lijf of leven. De C. P. kent deze misdaad niet als *delictum sui generis*, maar slechts als eene soort van diefstal (2); niet alzoo het gemeene Deutsche regt (3),

(1) *Das Vergehen der Aneignung verlornen Sachen mit Rücksicht auf neue Gesetzgebung und Rechtssprechung. Arch.* 1852, S. 437 sqq.

(2) *Vol commis avec violence et menace. Artt. 381, sub 5°, 382, C. P.*

(3) FEUERBACH, o. l., § 323, en 353 sqq.

en de nieuwe Duitse strafwetgevingen (1). De straf tegen deze misdaad in het Pruisische strafwetboek bedreigd is het tuchthuis, tijdelijk (van vijf tot vijftien, of van tien tot twintig jaren, gepaard met stellen onder politie-toezigt) of levenslang, naar gelang der meer of min verzwarende omstandigheden, waaronder zij gepleegd is.

II. *Erpressung* (§ 234—236).

Het verschil tusschen bedreiging (§ 212 en 213) en afpersing bestaat, gelijk bij de behandeling van het eerstgemelde wanbedrijf reeds werd opgemerkt, alleen daarin, dat de dwang tot het laatstgemelde vereischt geschiedt om zich of eenen derde een wederregtelijk voordeel te verschaffen. Bestaat de bedreigde misdaad in moord, brandstichting of het veroorzaken eener overstroming, dan wordt het wanbedrijf eene misdaad, strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijf jaren; en geschiedt de afpersing door middel van bedreigingen met tegenwoordig gevaar voor lijf of leven of van persoonlijk geweld, dan is de dader in gelijke mate strafbaar als de roover.

De afpersing (*extorsion*) komt mede in den C. P. niet voor als *delictum sui generis*, maar als eene soort van diefstal met geweldpleging (2); voorts handelt art. 400 C. P. alleen over afpersing van geschriften, terwijl daarentegen § 234 van het Pruisische wetboek zoo algemeen mogelijk spreekt van hetgeen men eenen andere dwingt te doen of te laten.

(1) MITTERMAIER, Nota II, ad § 353 laud., HAEBERLIN, o. l. III, S. 393 sqq. Vgl. *Verhandlungen*, S. 146 en 147.

(2) CHAUVÉAU et HÉLIE, o. l., II., no. 3407. Volgens deze auteurs vereenigen zich in deze misdaad al de kenmerken van diefstal. Mij dunkt echter, dat, wanneer iemand door bedreigingen of geweld gedwongen wordt tot *de afgifte* van een geschrift, het bestaan van eigenlijk gezegde soustractie twijfelachtig mag heeten.

TITEL XX. *Hehlerei* (§ 237—240).

Bij de behandeling van den derden titel van het eerste deel hadden wij gelegenheid te spreken over de helers, in zooverre zij als begunstigers van misdaden of wanbedrijven beschouwd worden. Geschiedt nu die begunstiging met haatzuchtige oogmerken, uit vuig winstbejag; is zij slechts het middel waardoor de begunstiger zich zelven een geldelijk voordeel verschaft, dan is zij naar de leer van het Pruissische strafwetboek als *delictum sui generis* strafbaar. Hij die met dat doel goederen door misdrijf verkregen opkoopt, verpandt of verbergt, of de daders zelve begunstigt, is op gelijke wijze strafbaar als degene, die zich aan eenvoudigen diefstal schuldig maakt. Tegen het helen van goederen, afkomstig van, of personen, die zich schuldig gemaakt hebben aan roof, afpersing daarmede gelijk gesteld (§ 236), of gequalificeerden diefstal (§ 218), is bedreigd tuchthuis-straf van hoogstens tien jaren gepaard met het stellen onder politie-toezigt; en bij verzachtende omstandigheden gevangenis-straf van minstens één jaar met tijdelijke ontzetting van de uitoefening der burgerlijke regten. Eindelijk is het helen ten aanzien van hem, die het bij voortdoring (als *delictum continuatum*) pleegt, strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijftien jaren, en het stellen onder toezigt der politie.

Aan het slot van dezen titel vindt men eene bijzondere bepaling over recidive, welke (*mutatis mutandis*) geheel overeenstemt met de vroeger gemelde bepaling van § 219 over herhaling van diefstal door iemand, die reeds tweemaal te dier zake veroordeeld is bij gewijsde van een Pruissisch gerechtshof.

TITEL XXI. *Betrug* (§ 241—245).

Gelijk de Pruissische wetgever onderscheid maakt

tusschen eenvoudigen en gequalificeerden diefstal en roof, tusschen eenvoudige en gequalificeerde afpersing, en tusschen eenvoudig en gequalificeerd helen, zoo onderscheidt hij ook eenvoudig en gequalificeerd bedrog.

De definitie van dit wanbedrijf in § 241 is duidelijk, kort en toch veelomvattend, en munt dus in alle deze opzigten uit boven art. 405 C. P., dat zeker onder de onbegrijpelijkste en meest zonderling geredigeerde van het Fransche wetboek behoort (1). Aan bedrog maakt zich schuldig al wie uit winstbejag (*in gewinnsüchtiger Absicht*) aan het vermogen van een ander schade toebrengt, door het veroorzaken van eene dwaling, ten gevolge van het te berde brengen van valsche (*immutatio veritatis*), of het verkeerd voorstellen of onderdrukken van ware daadzaken (*oppressio veritatis*). Tot het wezen (*zum Thatbestande*) van het wanbedrijf behoort, volgens deze definitie, een vereischte, noch door den C. P. (2), noch door het gemeene Duitsche regt (3), noch door het meereendeel der nieuwe Duitsche wetgevingen (4) gevorderd; ik bedoel den wil om zich of anderen voordeel te verschaffen, den bijzonderen aard van den gevorderden dolus, het winstbejag. Ook is hierin eene afwijking van vroegere ontwerpen gelegen (5).

Eenvoudig bedrog en poging daartoe is, ingevolge § 242, strafbaar met gevangenis van minstens ééne maand, geldboete van vijfzig tot duizend thaler en tijdelijke ontzegging van de uitoefening der burgerlijke regten, straffen, bij het aanwezen van verzachtende omstandig-

(1) HAUS, *Observations Critiques sur le texte de l'art. 405*, in de Belgische uitgave van CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., n°. 3466, 2°.

(2) CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., II, n°. 3509.

(3) FEUERBACH, o. l., § 411 en 413.

(4) HAEBERLIN, o. l. IV, S. 157; MÜLLER, ad § 241; Oostenr. Wb. van 1852, § 197.

(5) ABECC, *Arch.*, 1851, S. 107.

heden te verminderen tot gevangenis van ééne week, of zelf tot eene enkele geldboete van vijf thaler (1). Zeer veel is hier dus overgelaten aan het *arbitrium iudicis*; er is een minimum, geen maximum van gevangenisstraf bedreigd en den regter is dus volkomene vrijheid gelaten in bijzonder strafbare gevallen, al zijn deze niet onder het gequalificeerd bedrog gebragt, den dader naar verdienste te straffen.

In § 243 zijn zeven soorten van bedriegelijke handelingen opgenoemd, bij welke (met toepassing der overige straffen tegen eenvoudig bedrog bedreigd) het minimum der gevangenisstraf niet beneden de drie maanden mag gaan. Onder deze vindt men verschillende wanbedrijven door den C. P. onder andere rubrieken behandeld, als: 1°. het geldsnoeijen en het uitgeven van gesnoeid geld (2); 2°. bedrog gepleegd met maten en gewigten of ten aanzien van het gehalte van goud en zilver (3); 3°. het vernietigen of beschadigen van geschriften ten nadeele van anderen (4). Voorts wordt in dezen § gehandeld over het arglistig wegnemen of verplaatsen van grenspalen (5); en over het uitgeven van verzegelde pakjes met geld tegen de daarop uitgedrukte waarde, ofschoon men weet dat zij geopend zijn en hun inhoud vermindert is.

Eindelijk wordt in § 244 tuchthuisstraf en geldboete van honderd tot twee duizend thaler bedreigd tegen een in de laatste jaren zeer algemeen geworden soort van bedrog, waarop de jurisprudentie bij ons de straf van moedwillige brandstichting toepast, en dat dus — daar-

(1) De bedrieger kan daarenboven in alle gevallen onder toezigt der politie gesteld worden. § 245.

(2) Vgl. het aangeteekende op titel VII.

(3) Art. 423 C. P.

(4) Art. 439 eod.

(5) Vgl. het aangeteekende op Titel VII en *Themis* V, p. 39.

over zullen zij die *de iure constituto* verschillen het *de iure constituendo* wel eens zijn, — ook bij ons dringend eene nadere voorziening vereischt. Ik bedoel de brandstichting in eigene bezittingen, en wat daarmede in § 244 gelijk gesteld wordt, het doen zinken of stranden van schepen, ten einde zich op bedriegelijke wijze meester te maken van de gelden, waarvoor zij verzekerd zijn.

TITEL XXII. *Untreue* (§ 246).

Dit wanbedrijf wordt gepleegd: 1°. door voogden, curators, sequesters, executeurs testamentair en bestuurders van stichtingen, die opzettelijk handelen in strijd met de hun toevertrouwde belangen; 2°. door makelaars en dergelijke tusschenhandelaars, die bij de hun opgedragene verrigtingen hunne committenten opzettelijk benadeelen (1).

Ds straf hiertegen bedreigd is gevangenis van minstens drie maanden, en ontzetting van de uitoefening van burgerlijke regten; gepaard met geldboete van vijftig tot duizend thaler, wanneer de ontrouw gepleegd is met het doel om zich of anderen voordeel te verschaffen.

TITEL XXIII. *Urkundenfälschung* (§ 247—258).

Niet ten onrechte leert MITTERMAIER (2), dat het onderscheid tusschen valscheid en bedrog een wezenlijk onderscheid is, gebouwd op grondslagen, die door de

(1) Deze handelingen zijn volgens de meeste andere wetgevingen slechts strafbaar, wanneer zij met bedrog, misbruik van vertrouwen of eenig ander misdrijf gepaard gaan. Dan is in de qualiteit van den dader eene verzwarende omstandigheid. Vlg. MÜLLER ad § 246, HAEBERLIN, o. l., IV, S. 316.

(2) Aanteekeningen op FEUERBACH'S *Lehrb.*, § 415. Vgl. Mr. EVERTSEN DE JONGE, *Opmerkingen over de misdaad van valscheid*, Utrecht, 1851; HAEBERLIN, o. l.; en vooral ESCHER, *die Lehre von dem Strafbaren Betrüge und von der Fälschung*, S. 310—322.

wetgeving evenzeer als door de wetenschap geëerbiedigd moeten worden. Het eigenlijke kenmerk (criterium) der valscheit is gelegen in het namaken en veranderen van voorwerpen, die algemeen gelden als hechte grondslagen van het maatschappelijk verkeer; in schending van algemeen aangenomene waarborgen voor het ontstaan en de rigtige uitoefening van regten en verplichtingen; in aantasting van het openbaar crediet. Ook het nadeel, dat uit eene valscheit kan ontstaan, is in den regel moeilijker voor te komen, van meer belang, en van meer blijvenden aard, dan dat van eenvoudig bedrog. Dit alles geldt meer bijzonder voor valscheit in geschrifte, en men mag zich daarom verheugen, dat de Pruissische wetgever dit misdrijf althans in eenen afzonderlijken titel als *delictum sui generis* heeft behandeld, en het dus niet, gelijk vele andere Duitsche wetgevingen (1), heeft voorgesteld als eene *species* van bedrog.

Valscheit in geschriften wordt begaan door ieder, die, met het doel om zich zelven of eenen andere voordeel te verschaffen of eenen andere te benadeelen (2) een geschrift (3) vervalscht of valschelijk opmaakt, en daarvan met het oogmerk om iemand te misleiden gebruik maakt. Een ander, die gebruik maakt van het valsche of vervalschte geschrift, is in gelijke mate strafbaar als de falsaris. Hieruit volgt vrij duidelijk, dat het eigenlijke faux eerst geconsommeerd wordt door het misdadig gebruik, en de valscheit of vervalsching zonder dat gebruik wel eene

(1) Vgl. MÜLLER, ad § 241 en 247, Oostenr. Strafwb. van 1852, § 201, a.

(2) De *intention frauduleuse* is hier dus *in de wet zelve* duidelijk uitgedrukt. Van *possibilité de nuire* daarentegen spreekt deze niet.

(3) § 247, al. 2. « Unter *Urkunde* ist jede Schrift zu verstehen, welche zum Beweise von Verträgen, Verfügungen, Verpflichtungen, Befreiungen oder überhaupt von Rechten oder Rechtsverhältnissen von erheblichkeit ist. » Vgl. HÄBERLIN, o. l. , IV, 217.

strafbare poging, nimmer de misdaad zelve daarstelt (1). Met valsheid in geschriften wordt gelijk gesteld het *abus de blanc seing* (2).

Valsheid in geschriften is in het algemeen strafbaar met tuchthuis van hoogstens vijf jaar en geldboete van vijftig tot duizend thaler. Maar de duur der tuchthuisstraf en het bedrag der boete kunnen verdubbeld worden, wanneer de valsheid gepleegd is in geschriften met 's Konings handteekening of zegel voorzien, in authentieke geschriften, in testamenten of in wissels (3). Dezelfde straf is bedreigd tegen het zoogenaamde *faux intellectuel* (4), zonder onderscheid, in welke geschriften het gepleegd is, behoudens de speciale strafbepalingen over valsheid in reis-passen en certificaten.

Het vervaardigen van valsch of het vervalschen van echt zegelpapier of het misdadig gebruik van zulk valsch of vervalscht papier (5) is strafbaar met gevangenis

(1) Over de vraag, wanneer het *faux* geconsommeerd is, heerscht in de nieuwe Deutsche wetgevingen verschil. HAEERLIN, o. l., IV, 214; ESCHER, o. l., S. 350 sqq.

(2) Anders C. P., art. 407.

(3) Te regt is het Pruisische Wb. afgeweken van het stelsel van den C. P., die elke valsheid in geschriften van koophandel gelijk stelt met valsheid in publieke geschriften. De *ratio legis* bestaat toch alleen ten aanzien van circulerend handelspapier (CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., n° 1627 sqq.), waarvoor het woord « Wechsel » in Duitschland meer dan bij ons eene algemeene benaming mag heeten.

(4) Vgl. art. 147 C. P., in fine. Valsheid (zoowel intellectuele als materiele) door ambtenaren in de uitoefening hunner bediening gepleegd wordt behandeld in § 328, onder de ambtsmisdrijven. Ook daartegen is tuchthuis van hoogstens 10 jaren en geldboete van honderd tot twee duizend thaler bedreigd.

(5) Deze feiten schijnen bij ons alleen strafbaar, in zoverre zij overtredingen van de Wet op het Zegel daarstellen. Art. 140 C. P. immers kan er onmogelijk op worden toegepast, daar dit alleen spreekt van stempels, niet van gestempeld papier, en art. 141 zoude hoogstens toegepast kunnen worden alleen op het geval, dat iemand zich van den echten stempel

van minstens drie maanden en met tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten. Dezelfde straf wordt bedreigd tegen valscheit in postzegels, bestemd tot het frankeren van brieven, of in gezegelde enveloppes.

Valscheit in reis-passen en certificaten maakt het onderwerp uit der laatste paragraphen van dezen titel. Met afwijking van de algemeene regelen over de strafbaarheid van valscheit in geschriften is daartegen slechts eene ligte gevangenisstraf, en in sommige gevallen tijdelijke ontzegging van de uitoefening van burgerlijke regten bedreigd.

Ten aanzien van de reis-passen heeft de Pruisische wetgever zich niet verdiept in de vele onderscheidingen van art. 153—158 C. P. Daarentegen is met betrekking tot de certificaten voorzien in eene leemte, welke zich bij ons wel eens heeft doen gevoelen, daar de valscheit in deze geschriften niet alleen strafbaar is, wanneer zij strekt «om iemand van eenige openbare dienst te bevrijden» (1), maar ook wanneer zij in het werk wordt gesteld om maatschappijen van verzekering (*Versicherungsgesellschaften*) te misleiden.

TITEL XXIV. *Banherutt* (§ 259—262).

Bankbreuk is een misdrijf, dat alleen gepleegd kan worden door kooplieden, reeders en fabrikanten (*Fabrikbesitzer*), en ook door makelaars en notarissen, die zich met handelszaken bezig houden (2).

meester hebbende gemaakt, daarmede ten nadeele van den Staat papier zoude hebben gestempeld. Eene zonderlinge anomalie (in onze strafwetgeving trouwens niet vreemd) mag men het dus heeten, wanneer art. 9 der Wet op de Brievenposterij van 12 April 1850 (*Sibl.* n°. 15) zoo algemeen mogelijk tegen het namaken of vervalschen van postzegels, en het gebruik maken van nagemaakte of vervalschte postzegels, de zeker aan dit misdrijf weinig geëvenredigde straf van art. 140 C. P. bedreigt.

(1) Artt. 159 en 160 C. P.

(2) Tegenover de bankbreuk stellen de meeste Duitse wetgevingen een *delictum commune*, bestaande in het bedriegelijk en listzinnig

De wet onderscheidt bedriegelijke en eenvoudige bankbreuk. Bedriegelijke bankbreuk bestaat in het verduisteren van goederen, het verdichten van schulden, het niet houden, verduisteren, vernietigen of veranderen van de bij de wet voorgeschrevene boeken, met het doel om de schuldeischers te benadeelen; en is strafbaar met tuchthuis gedurende hoogstens vijftien jaren, of bij verzachtende omstandigheden met gevangenis van minstens drie maanden en tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten. Tegen medepligtigen aan de verduistering van goederen en de verdichting van schulden is, bij uitzondering op den algemeenen regel van § 35, slechts tuchthuis gedurende tien jaren, en dus eene mindere straf dan tegen den dader bedreigd.

Aan eenvoudige bankbreuk (strafbaar met gevangenis van hoogstens twee jaren) maken zich schuldig zij, die door buitensporigheden, verduistering, spel en gewaagde handelsondernemingen, bovenmatige sommen hebben verteerd of schuldig geworden zijn; die (zonder frauduleuse intentie) niet of niet rigtig boek hebben gehouden, hunne boeken hebben verduisterd of vernietigd; die verzuimd hebben jaarlijks den gevorderden balans van hun vermogen op te maken, die, ofschoon hunne baten naar den laatsten balans de helft der schulden niet dekten, voort zijn gegaan nieuwe schulden te maken, of waren of kredietpapier onder de waarde te verkoopen.

De korte, eenvoudige, en toch positieve en veelomvattende strafbepalingen over dit moeilijke onderwerp behooren, naar mij voorkomt, onder de beste van het Wetboek.

schulden-maken. De wetboeken van Brunswijk, Beïeren, Oldenburg en Oostenrijk (§ 199, litt. f en § 486), behandelen beide misdrijven gezamenlijk, hetzij onder den eerstgenoemden, hetzij onder den laatstgenoemden naam. Vgl. MÜLLER, ad § 259, HAEBERLIN, IV, S 190, 191 en 193; VON BÖNNINGHAUSEN, *Dissertatio ad Legem d. X Maii 1837* (L. B. 1851), p. 6 sqq.

TITEL XXV. *Strafbarer Eigennutz* (§ 263—280).

De verschillende wanbedrijven onder deze rubriek behandeld zijn: 1, woeker; 2, het leenen op panden, als beroep uitgeoefend zonder toestemming der overheid (1); 3, het onbevoegd gebruik van panden door openbare beleeners (2); 4, het begunstigen van hazardspelen in openbare vereenigingen (3), en het uitoefenen van deze spelen door hen, die er eene nering van maken; 5, het houden van loterijen zonder toestemming der overheid (4); 6, het voorzien van waren of pakken, waarin deze zich bevinden, met de valsche opgave van naam, firma, woon- of werkplaats, van inlandsche (waar reciprociteit bedongen is, ook van buitenlandsche) fabrikanten, producenten of kooplieden (5); 7, belemmeringen van de vrijheid van bieden (6); 8, de daad van den eigenaar, die zijne eigene roerende zaak ontneemt aan den vruchtgebruiker, pandhouder of dengenen, die er het *ius retentionis* op kan uitoefenen (*furtum possessionis*); 9, het verduisteren of wegnemen van in beslag genomene goederen, zoo door hem, tegen wien het beslag gelegd is, als door den geregtelijken bewaarder en andere personen; 10, visschen en jagen door daartoe niet geregtigde personen (§ 273—277); 11, het, buiten weten van den schipper of reeder, aan boord nemen van goederen, welke het schip aan confiscatie of inbeslag-neming kunnen blootstellen; 12, het ontvlugten of zich

(1) Vgl. art. 411 C. P.

(2) Eene soort van *furtum usus*, strenger gestraft dan het gewone misbruik van vertrouwen ingevolge § 225. *Arch.*, 1851, S. 112.

(3) Vgl. art. 410, j. 475, n°. 5. C. P.

(4) Vgl. art. 410 C. P.

(5) Eene soort van valscheheid, eenigzins overeenkomende met die vermeld in art. 142 C. P., in fine.

(6) Vgl. art. 412 C. P.

verborgen houden van stuurlieden met het ontvaugen loon; 13, het opzettelijk openen van verzegelde brieven en andere geschriften, in zooverre het niet geschiedt door een post-beambte in de uitoefening zijner functiën, hetgeen volgens § 328, *als ambtsmisdriff*, wordt gestraft.

Uit de inhoudsopgave van dezen titel blijkt, dat de meeste wanbedrijven hier vermeld ook aan andere wetgevingen niet vreemd zijn. Maar hunne zamenvoeging onder ééne en dezelfde benaming en die benaming zelve, zijn geheel eigen aan het Pruissische Wetboek, dat daarin het Pruissische landregt gevolgd is (1). Veel kan er getwist worden over de juistheid dezer benaming, en over het al niet bestaan van gemeenschappelijke kenmerken tusschen de verschillende hier vermelde wanbedrijven (2). Ik zal daar echter niet over uitweiden en het verslag van dezen titel eindigen met een enkel woord over de eerste daarin voorkomende strafbepalingen, die tegen den woeker.

In spijt der leer door de meeste Staathuishoudkundigen gepredikt is nog in het Pruissische Wetboek van 1851, niet zonder hevigen tegenstand (3), eene strafbepaling tegen den zoogenaamden woeker opgenomen. Tot de strafbaarheid echter van het voorbedingen of in betaling ontvangen van hoogere dan bij de wet toegelatene renten wordt vereischt of eene *pluralité d'actions* (het moet *gewohnheitmässig* uitgeoefend worden (4)), of

(1) *Arch.*, 1848, S. 37.

(2) eod.; *Arch.* 1851, S. 110 sqq.

(3) *Arch.*, 1848, S. 90; 1851, S. 110; Vgl. *Verhandlungen*, S. 164 en 165. — ABEGG zelf verklaart zich t. a. p. een voorstander van de strafbaarheid des woekers onder de beperkingen van § 263 van het Pr. wetb.; gelijk mede HAEERLIN, IV, S. 133.

(4) Het ontwerp van 1843 sprak niet van *gewohnheitmässigen*, maar van *gewerbmässigen* woeker, van welk begrip de wet zelve eene vrij zonderlinge definitie gaf. Vgl. *Themis*, V, p. 39; VAN SONSBEECK,

dat de handeling zoodanig is ingekleed, dat hare wederregtelijkheid verborgen wordt gehouden. In beide gevallen is de dader strafbaar met gevangenis van drie maanden tot één jaar, boete van vijftig tot duizend thaler, en tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten.

TITEL XXVII. *Vermögensbeschädigung* (§ 281—284).

Opzettelijke beschadiging en verwoesting van vreemde zaken is strafbaar met gevangenis van hoogstens twee jaren, en bij verzachtende omstandigheden met eene geldboete van hoogstens vijftig thaler.

Gevangenis van minstens veertien dagen is bedreigd tegen opzettelijke beschadiging en verwoesting van voorwerpen van godsdienstige vereering, voortbrengselen van wetenschap, kunst en nijverheid, welke zich op openbare plaatsen of in openbare verzamelingen bevinden (1); en gevangenis van minstens twee maanden tegen geheele of gedeeltelijke verwoesting van een gebouw, een schip, eene brug, eenen dam, eene straat, een spoorweg, of eenig ander «Bauwerk» (2).

De voormelde wanbedrijven nemen een veel misdadiger karakter aan, wanneer zij door meerdere personen in vereeniging (3) gepleegd worden; en in dat geval zijn allen zonder onderscheid strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijftien jaren, waarbij tevens stelling

de Woeker (eene akademische proeve, 'sGravenhage 1849), p. 84. Deze schrijver geeft (p. 71—97) een belangrijk overzicht van de strafbepalingen over dit onderwerp in de onderscheidene Duitse wetgevingen.

(1) Vgl. art. 257 C. P.

(2) Vgl. art. 437 cod.

(3) Vgl. art. 440 cod. Nog in de motieven van het ontwerp van 1850 werd deze misdaad aangeduid met den vroeger algemeen gebruikelijken naam van *Landsfriedenbruch*. Vgl. *Arch.* 1851, S. 116; FEUERBACH, o. l. § 405 sqq., MITTERMAIER, ald.

van den dader onder politie-toezigt kan uitgesproken worden.

TITEL XXIV. *Gemeingefährliche Verbrechen und Vergehen* (§ 285—308).

Het gemeenschappelijk kenmerk der in dezen titel behandelde misdrijven bestaat (gelijk uit het opschrift blijkt) in het, niet alleen voor bijzondere personen, maar veelal voor het algemeen onberekenbare gevaar, dat van deze te vreezen is. Eene beknopte inhoudsopgave zal voldoende zijn om de vele heilzame strafbe-
palingen onder deze rubriek vereenigd naar waarde te doen schatten.

I. Brandstichting (§ 285—289). De wet onderscheidt in de eerste plaats moedwillige en onwillige brandstichting; de eerste, gepleegd in woningen, gebouwen, schepen of andere plaatsen, welke of tot bewoning dienen, of waarin zich ten tijde der brandstichting menschen bevinden, is strafbaar zonder onderscheid, of de dader al dan niet eigenaar der in brand gestokene voorwerpen is, en wel met den dood, wanneer een mensch door den brand is omgekomen, en anders met tijdelijke tot levenslange tuchthuisstraf; overigens is brandstichting in schepen, gebouwen, hutten, bergwerken, te veld staande vruchten enz., alleen strafbaar (met tuchthuisstraf van hoogstens tien jaren), wanneer die voorwerpen in vreemden eigendom zijn (1). Bij onwillige brandstichting wordt onderscheiden of ten gevolge van deze een mensch het leven verloren heeft; in dat geval is daartegen bedreigd gevangenis van twee maanden tot twee jaren, anders gevangenis van hoogstens zes maanden.

II. Het veroorzaken van overstroming (§ 290—293).

(1) Brandstichting in eigene voorwerpen is echter strafbaar, als bedrog, wanneer zij geschiedt met het doel om zich van de verzekerde som meester te maken. Vgl. het boven aangeteekende op § 244.

Is dit misdrijf *culpose* gepleegd, dan treft den dader dezelfde straf, als bij onwillige brandstichting; is er daarentegen opzet aanwezig, dan wordt onderscheiden of bij den dader de wil bestond zijne eigene bezittingen tegen gevaar te beschermen, dan wel anderen of hunne bezittingen aan gevaar bloot te stellen (1). In het eerste geval is er slechts een wanbedrijf aanwezig, strafbaar met gevangenis van minstens twee jaren; in het tweede eene misdaad, strafbaar met den dood of met het tuchthuis gedurende vijf tot twintig jaren, naar mate de overstroming is veroorzaakt met gevaar voor het leven, dan wel alleen met gevaar voor de bezittingen van anderen.

III. Verhinderling der werking van spoorwegen en telegraphen (§ 294—300). Hij, die het vervoer op eenen spoorweg opzettelijk in gevaar brengt door het beschadigen van de transport-middelen of ander toebehooren, het stellen van voorwerpen op de baan, of andere beletselen, is strafbaar met het tuchthuis gedurende langeren of korteren tijd, of met den dood, naar gelang de gepleegde handelingen al dan niet eene zware verwonding of den dood van een mensch ten gevolge hebben gehad.

Dezelfde daden zonder opzet gepleegd worden bedreigd met gevangenis van hoogstens drie jaren, en eene gelijke straf is bedreigd tegen spoorweg-beambten, die door veronachtzaming hunner pligten het transport op de baan in gevaar hebben gebragt. Opzettelijke handelingen tegen eene Rijks-telegraphie of tegen eene spoorweg-maatschappij, welke deze inrigtingen in hunnen werkkring storen of belemmeren (2), zijn strafbaar

(1) ABECK (*Arch.*, 1851, S. 122) vindt groot bezwaar in eene onderscheiding, waaraan het beginsel ten grondslag ligt «dass der Egoismus eine Entschuldigung und mildere Beurtheilung begründe.»

(2) Als voorbeelden van deze strafbare handelingen geeft § 296, al. 2 *Themis*, D. XIV, 4^e St. [1853].

met gevangenis of tuchthuis (van hoogstens twintig jaren), naar mate zij al dan niet persoonlijk letsel of het verlies van een menschenleven ten gevolge hebben gehad. Naar dezelfde onderscheiding, doch in veel mindere mate, worden zij gestraft, die zich onwillig aan dergelijke handelingen schuldig maken.

Spoorweg-beambten of geëmploijeerden aan de telegraphie, die ter zake van een der gemelde misdaden of wanbedrijven veroordeeld worden, moeten tegelijk onbekwaam verklaard worden tot de vervulling van dergelijke betrekkingen; en geldboete of gevangenis is bedreigd zoowel tegen deze personen, als zij zich weder als zoodanig laten aanstellen, als tegen degenen, die hen niet verwijderen, na kennis bekomen te hebben van het veroordeelend gewijsde, of die (daarmede bekend zijnde) hen later weder mogten aanstellen (1).

IV. Verwoesting of beschadiging van waterleidingen, sluizen, dijken, dammen en andere dergelijke afweringen, of stremming van den loop van het water in bevaarbare stroomen, rivieren en kanalen; hetzij moed-

o. a. op: het wegnemen, verwoesten of beschadigen der draad-leiding, der apparaten of ander toebehooren van den telegraaph, de vervalsching der gegevene teekenen, en de verhinderling van de telegraphisten in de uitoefening hunner dienstpligten.

(1) „Wij zijn sedert het jaar 1840 in het bezit van spoorwegen, en nog verkeert het spoorweg-wezen in een staat van wetteloosheid en anarchie;” *W. v. h. Regt*, n°. 1380. Droevige gebeurtenissen gaven ruim een jaar geleden aanleiding tot deze opmerking, welke ook thans nog waarheid bevat. Met de regeling der gemeenschap door electro-magnetische telegraphen is het zeker iets beter gesteld ingevolge de wet van 7 Maart 1852 (Sbl. n°. 48). Echter laat het strafregtelijke gedeelte dier wet, dat eigenlijk nederkomt op de verwijzing naar artt. 187, 257, 378 en 463 C. P., nog veel te wenschen over. Uit dien hoofde verdienen de eenvoudige en duidelijke bepalingen over beide onderwerpen (waarmede vergeleken kunnen worden § 85, § 432 en 433 van het Oostenr. wb. van 1852) wel de aandacht van onze criminalisten en wetgevers.

willig, hetzij onwillig gepleegd (§ 301). In beide gevallen valt te onderscheiden of het misdrijf het verlies van een menschenleven, in het eerste ook, of het eenig ander persoonlijk letsel heeft veroorzaakt. De zwaarste der bedreigde straffen is tuchthuis gedurende het leven.

V. Verwoesting, verplaatsing of onbruikbaar-making van voor de scheepvaart daargestelde baken, of wel het oprigten van valsche teekenen, in het bijzonder door 's nachts op hoogten aan het strand vuren op te rigten (§ 302). Ook hier wordt onderscheiden tusschen moedwillige en onwillige handelingen. Tegen eerstgemelde is de doodstraf bedreigd, zoo zij den dood van een mensch, en tuchthuis van tien tot twintig jaren, zoo zij het stranden van een schip ten gevolge gehad hebben.

VI. Het moedwillig of onwillig doen stranden of zinken van een schip (§ 303). Bij de strafbaarheid dezer misdrijven komen weder dezelfde dikwijls gemelde onderscheidingen in aanmerking.

VII. Het mengen van voor de gezondheid schadelijke bestanddeelen in bronnen of waterbakken, welke tot het gebruik van anderen dienen, of in waren, welke tot openbaren verkoop of algemeen gebruik bestemd zijn, of het des bewust verkoopen of te koop aanbieden van op deze wijze bedorvene waren (§ 304). Tegen de moedwillige pleging van dit misdrijf is tuchthuis van vijf tot vijftien jaren, en zoo 't het verlies van een menschenleven ten gevolge heeft gehad, de dood bedreigd. Dezelfde onderscheiding komt ook in aanmerking, zoo het misdrijf onwillig is gepleegd.

VIII. Overtreding der maatregelen van overheidswege gesteld tegen het ontstaan en de verspreiding van besmettelijke ziekten, zoo onder menschen als onder vee (§ 306 en 307). Indien een mensch ten gevolge van die overtreding door de ziekte is aangetast, dan kan de schuldige gestraft worden met gevangenis van twee maanden tot drie jaren;

heeft de ziekte zich aan eenig vee medegedeeld, dan wordt tegen den overtreders gevangenis van ééne maand tot twee jaren bedreigd. Zonder deze gevolgen, zijn gemelde overtredingen in mindere mate strafbaar.

VIII. Opzettelijk pligtverzuim en strafbare nalatigheid van leveranciers van den Staat, in tijden van oorlog; en waar het geldt den toevoer van levensmiddelen, bestemd tot de afkeering van een oogenblikkelijken nood (§ 308). Dat wanbedrijf is alzoo beperkt binnen veel engere grenzen dan de *délits des fournisseurs* van art. 430—433 C. P.

TITEL XXVIII. *Verbrechen und Vergehen im Amte*
(§ 309—331).

Wij zijn met ons verslag genaderd tot den laatsten titel van het tweede deel. Een titel over misdrijven van geestelijken, die daar in vroegere ontwerpen nog op volgde (1), was reeds in het ontwerp van 1850 (2) en is ook in het Wetboek weggelaten.

Het Wetboek geeft niet, gelijk art. 166 C. P. eene algemeene definitie van ambtsmisdrijf, maar al de strafbare handelingen, gepleegd door ambtenaren in de uitoefening hunner functiën, in zooverre die niet met bloot disciplinaire straffen bedreigd zijn (3), worden hier achtereenvolgens behandeld. Onder die reeks van misdrijven zijn er (*delicta communia*), welke evenzeer door particulieren, als door ambtenaren gepleegd kunnen worden, doch die in het laatste geval alleen een bijzonder strafbaar karakter aannemen; en zijn er (*delicta propria*), waaraan zich alleen ambtenaren kunnen schuldig maken.

(1) *Themis* V, p. 90: *Arch.* 1848, S. 114—120.

(2) *Arch.*, 1851, S. 123.

(3) « Welche sich zur Erledigung im Disciplinarwege nicht eignen. »
ABEGG, *Arch.* 1851, S. 123. Vgl. *Verhandlungen*; S. 719 en 180.

Over de hier vermelde ambtsmisdrijven der eerste soort, zijnde: 1°. schending van het domicilie (§ 318); 2°. bevrijding van gevangenen met opzet of uit onachtzaamheid (§ 322); 3°. valscheid in geschrifte (§ 323); 4°. schending van het geheim der aan de post toevertrouwde brieven (§ 328), spraken wij boven bij de behandeling dezer misdrijven, als *delicta communia*, reeds met een enkel woord. Wij laten deze thans geheel daar, om die van de tweede soort achtereenvolgens en zoo kort mogelijk na te gaan.

I. Omkoopning van ambtenaren en gezworenen (§ 309 — 314). Regters in strafzaken en gezworenen, die zich laten omkopen, en hunne omkoopers, worden gestraft met het tuchthuis, zonder dat er eene strafverhooring is bedreigd in het geval, bedoeld bij art. 182 C. P. Met het tuchthuis (gedurende hoogstens vijf jaren), is mede strafbaar ieder ambtenaar of scheidsman, die zich laat omkopen tot het plegen of nalaten eener handeling, en daardoor handelt in strijd met zijnen ambtspligt; terwijl het aannemen van giften of andere niet verschuldigde voordeelen, voor eene op zich zelve niet onpligtmatige handeling («*oder Unterlassung*»), slechts strafbaar is met gevangenis en geldboete, waarbij gevoegd kan worden tijdelijke onbekwaamheid tot de vervulling van openbare ambten (1). In het laatste geval is de omkoopster niet strafbaar (2); in het eerste wordt tegen hem gevangenisstraf (waarbij gevoegd kan worden tijdelijke ontzegging van de uitoefening van burgerlijke regten) bedreigd; onverschillig of hij den ambtenaar tot het doen of

(1) Alhoewel ook het aannemen van giften of andere voordeelen voor hetgeen de ambtenaar in zijne betrekking verplicht is te doen of na te laten te regt strafbaar wordt gesteld, is men niet zonder reden afgeweken van art. 177 C. P., die deze daad geheel gelijk stelt met de eigenlijk gezegde corruptie.

(2) Dit is ook de leer van den C. P., volgens de ondubbelzinnige woorden van art. 179 en CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., I, n°. 187a.

nalaten (1) van eene strafbare handeling heeft overgehaald.

II. Misbruik van gezag (§ 315—320). Elke daad van willekeur gepleegd door een ambtenaar, met misbruik van het gezag en de magt hem ingevolge zijn ambt toekomende, is volgens den algemeenen regel van § 315 strafbaar. De bepalingen van de volgende §§ zijn eigenlijk slechts de toepassing van dien regel op bijzonder gewigtige gevallen. Daartoe behooren: *a.* mishandelingen door ambtenaren in of bij de uitoefening hunner bediening gepleegd of bevolen, bij welker strafbaarheid de vroeger vermelde onderscheiding van § 196 in aanmerking komt (2); *b.* wederregtelijke inhechtenisneming en gevangenhouding, naar gelang der meer of min verzwarende omstandigheden, waaronder zij gepleegd is, strafbaar met gevangenis al of niet gepaard met onbekwaamheid tot vervulling van openbare ambten, of wel met het tuchthuis (3); *c.* het aanwenden van dwangmiddelen in een strafregterlijk onderzoek om bekentenissen of verklaringen af te persen, strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijf jaren (4); *d.* het vervolgen van onschuldigen, of het uitoefenen van straffen, welke of in het geheel niet of niet in die mate zijn uitgesproken bij regterlijke gewijsden, strafbaar met het tuchthuis, of met gevangenis gedurende hoogstens één jaar, al of niet gepaard met onbekwaamheid

(1) De C. P. straft de omkoopning niet, wanneer zij de strekking heeft, den ambtenaar over te halen, om iets *niet* te doen. Eene reden voor deze onderscheiding valt zeker moeilijk te geven.

(2) Vgl. art. 136 C. P.

(3) Vgl. art. 114—122 C. P. (*Attentats a la liberté*).

(4) Onderscheidene Duitse strafwethoeken bedreigen eene gestrengere straf tegen dit zoo gevaarlijk als onverschoonbaar misbruik van gezag, dat de herinnering aan de pijnbank en alle hare gruwelen verlevendigt, en waartegen de algemeene bepaling van art. 136 C. P. zeker niet in genoegzame mate waakt. Vgl. MÜLLER, o. l., ad § 316 en 319.

tot openbare ambten, naar mate het misdrijf moedwillig of onwillig gepleegd is; e. het opzettelijk onttrekken van schuldigen aan eene geregtelijke vervolging of van veroordeelden aan de uitgesprokene straf, mede strafbaar met het tuchthuis gedurende hoogstens vijf jaren, ten zij de misdaad gepleegd is onder verzachtende omstandigheden, in welk geval eene mindere straf wordt toegepast.

III. Verduistering van gelden of andere zaken, welke ambtenaren uit kracht hunner bediening in handen hebben, een wanbedrijf, strafbaar met gevangenis van minstens zes maanden en tijdelijke ontzegging van de uitoefening van burgerlijke regten (1). Het wanbedrijf echter wordt eene misdaad, bedreigd met tuchthuisstraf van drie tot tien jaren, wanneer om het te volvoeren eenige materiele of intellectuële valsheid is gepleegd (§ 324 en 325).

IV. Knevelarij. §§ 326 en 327 onderscheiden twee gevallen, in art. 174 C. P. onder dezelfde strafbepalingen vervat, of namelijk de knevelarij geschied is ten aanzien van het loon of andere vergoedingen (*salaires ou traitemens*) aan den ambtenaar zelf verschuldigd; dan wel ten aanzien van gelden, door hem voor den fiscus geïnd en aan dezen niet verantwoord.

In het eerste geval wordt eene gevangenisstraf van hoogstens één jaar, in het tweede dezelfde straf gedu-

(1) Op het voetspoor van den C. P. heeft de Pruissische wetgever in den regel slechts eene niet langdurige gevangenisstraf bedreigd tegen den ontrouwen en oneerlijken ambtenaar, ja het is voor hem nog wel zoo zachtmoedig als zijn voorganger. Gelukkiger is hij echter geweest in de keuze van de verzwarende omstandigheden, waardoor het wanbedrijf eene misdaad wordt; en zijn stelsel schijnt verre de voorkeur te verdienen boven dat van den Franschen wetgever, die in art. 170 en 171 alles afhankelijk maakt van de waarde van het ontvreemde. Vg. echter CHAUVEAU et HÉLIE, o. l., I n°. 1774 sqq.

rende minstens drie maanden bedreigd, terwijl in beide gevallen de veroordeelde tijdelijk onbevoegd kan worden verklaard tot de uitoefening van burgerlijke regten. Het is aan gegronnen twijfel onderhevig of de Pruisische wetgever hier te regt is afgeweken van de veel gestrengere straf door den C. P. tegen dit schandelijk misdrijf bedreigd.

V. Ontrouw van pleitbezorgers (1). Zij, die, in strijd met hunnen pligt, in dezelfde zaak beide partijen van raad en bijstand dienen, zijn strafbaar met gevangenis van minstens drie maanden. Hij, die, heulende met de tegenpartij, opzettelijk ten nadeele van zijnen cliënt handelt, wordt gestraft met het tuchthuis gedurende hoogstens vijf jaren (2).

VI. Verleiding van ondergeschikten. Een ambtenaar, die zijne ondergeschikten verleidt of tracht te verleiden, tot ambtsmisdrijf, of een zoodanig misdrijf, des bewust, laat plaats hebben, wordt met de tegen dat misdrijf bedreigde straf en daarenboven met tijdelijke ontzegging der uitoefening van burgerlijke regten gestraft,

Ten slotte van dezen titel wordt bepaald, dat zijne voorschriften toepasselijk zijn op alle openbare ambtenaren, in middellijke of onmiddellijke dienst van den Staat, voor hun leven, tijdelijk of wel voorloopig aangesteld, en eindelijk, hetzij zij eenen diensteed hebben afgelegd of niet. Ten aanzien van medepligtigen gelden de gewone regelen.

(1) De tekst van § 329 zegt: «ein gerichtlicher Anwalt oder ein anderer Rechtsbeistand.» De bedieningen van procureur en advocaat zijn in Duitschland veelal in één persoon vereenigd. Vgl. SCHLINK, *die Deutschen und die auswärtigen Advocaten*; Gerichtssaal, V, S. 273. sqq.

(2) Meerdere Deutsche strafwetboeken straffen de ontrouw van pleitbezorgers tegen hunne cliënten begaan. Vgl. MÜLLER, o. l. ad § 329; Oostenr. strafwb. van 1852, § 102, litt. d.

DERDE DEEL.

(Von den Uebertretungen).

TITEL I van het derde deel (§ 332—339) handelt over de bestraffing van overtredingen in het algemeen. De leer der straffen, van poging, herhaling, zamenloop en verjaring, in het eerste deel ten aanzien van misdaden en wanbedrijven in het breede behandeld, is hier in weinige §§ vervat.

Als overtredingen zijn, volgens § 332, slechts zoodanige handelingen of verzuimen (*Unterlassungen*) strafbaar, welke door wetten of ingevolge de wet tot stand gekomene verordeningen met straffen zijn bedreigd. Die straffen zijn politie-gevangenis (1), geldboete, en verbeurdverklaring van bepaalde voorwerpen (§ 333). De straffen zijn dus in aard gelijk aan die bedreigd in art. 464 C. P., maar zij verschillen van deze in duur of uitgebreidheid. De duur immers der gevangenis-straf is (§ 334) van éénen dag of vier en twintig uren tot zes weken, terwijl bij § 335 het minimum der boete op tien zilvergrossen en het maximum op vijftig thaler (2) gesteld is. Bij onvermogen van den veroordeelde treedt in de plaats der boete gevangenis-straf, wanneer eene boete van tien zilvergrossen tot twee thaler met gevangenis van éénen dag wordt gelijk gesteld, terwijl ook in dat geval de gevangenis-straf nimmer langer dan zes weken zal kunnen duren.

De poging eener overtreding wordt niet gestraft, en wegens herhaling kan de straf niet boven het maximum

(1) De gevangenis-straf bestaat eenvoudig in berooving der vrijheid, zonder verplichting tot arbeid. Anders echter, waar de wet het bepaalt, gelijk b.v. het geval is bij veroordeelden wegens bedelarij (§ 341).

(2) Dit is dus ongeveer gelijk aan het maximum der boete bij ons tegen politie-overtredingen bedreigd. Vg. art. 6 der wet van 6 Maart 1818 (S. n°. 12) j. art. 44 R. Org.

gaan (§ 336). Draagt ééne en dezelfde handeling het kenmerk van meerdere overtredingen (*concursum simultaneum s. idealis*), dan komt alleen de bepaling der wet, welke de zwaarste straf bedreigt, in aanmerking (1). Heeft iemand bij verschillende handelingen zich aan meerdere overtredingen schuldig gemaakt (*concursum objectivum s. heterogenum*) dan worden de straffen gecumuleerd (2); terwijl eindelijk de straf der overtreding niet komt te vervallen, wanneer de dader zich bovendien aan misdaad of wanbedrijf heeft schuldig gemaakt (§ 337 en 338). Overtredingen verjaren in drie maanden, ten zij de wet anders bepaalt, hetgeen b. v. het geval is bij belediging, welke eerst verjaart in zes maanden.

De overtredingen worden verdeeld in drie klassen. De grondslag dier verdeling is niet, gelijk in den C. P. (3), de grootte der bedreigde straf, maar de aard van het misdrijf. Elke klasse wordt in een afzonderlijken titel behandeld.

TITEL II (§ 340—342) handelt over overtredingen in betrekking tot de zekerheid van den Staat en de openbare orde; TITEL III (§ 343—346) over overtredingen in betrekking tot de persoonlijke zekerheid, eer en vrijheid; TITEL IV (§ 347—349), over overtredingen in betrekking tot het vermogen.

Over enkele der onder deze verschillende rubrieken behandelde overtredingen (4) hebben wij vroeger bij de behandeling van daarmede verwante misdaden of wanbedrijven reeds met een woord gesproken. Mijn bestek gedooft niet in eenige uitweiding te treden ten aanzien

(1) Vgl. § 55, boven p. 371.

(2) Vgl. § 56, boven p. 371.

(3) Vgl. artt. 471, 475 en 479 C. P.

(4) Bedelarij; eenvoudige belediging; schending van domicilie; overtreding van verordeningen tegen overijde begrafenis; diefstal van eetwaren en kogels.

der overige; maar ten slotte zij het mij vergund te wijzen op een paar strafbepalingen, voorkomende onder de eerste rubriek, art. 340, n°. 5 en 10, omdat beide betrekking hebben tot onderwerpen, in de laatste jaren meermalen ter sprake gebragt, en voorzien in behoeften, welke zich ook bij ons in de praktijk hebben doen gevoelen. Ter aangehaalde plaatse is gevangenis van hoogstens zes weken of boete van hoogstens vijftig thaler bedreigd tegen het vervaardigen en verspreiden van adres-kaarten, aankondigingen, etiquettes en andere gedrukte papieren, in vorm of versiering gelijk aan papieren geld of ander papier geldswaarde hebbende, of wel van de voorwerpen tot de vervaardiging daarvan geschikt (1); en dezelfde straf is aldaar bedreigd tegen openbare kwelling of mishandeling van dieren (2).

De taak, welker vervulling ik mij had voorgesteld, is volbragt. Ik heb een der nieuwste en merkwaardigste voortbrengselen op het gebied der Strafwetgeving, voor zooveel ik vermogt, in zijne deugden en gebreken trachten te schetsen. Moge spoedig de tijd aanbreken, dat onze wetgevers, in gemoede en ernst een einde willende maken aan den ellendigen zoogenaamd *provisionelen* toestand, waarin het Nederlandsche Strafrecht sedert veertig jaren verkeert, hunne oogen naar den vreemde wenden, om met naauwgezetten ijver op te sporen en na te gaan, wat daar voor de codificatie van het Strafrecht is verrigt, sedert men in Nederland het werk onvolmaakt en onvoltooid heeft laten liggen. Dan — ik houd er mij overtuigd van — zal de algemeene aandacht van onze wetgevers en criminalisten zich vestigen op het Pruissische Strafwetboek van 1851; en

(1) Over de aanleiding tot deze strafbepaling vgl. *Verhandlungen*, S. 107.

(2) Dergelijke bepaling vindt men ook in andere nieuwe Deutsche strafwetgevingen. Vgl. MÜLLER, o. l. ad § 340, n°. 10.

ofschoon ik er verre van ben te wenschen, dat men het als een volmaakt model zal volgen, om het *mutatis mutandis* over te nemen met de vele gebreken, welke het in mijne oogen ontsieren, zijne zoo kwistig bedreigde onteerende straffen, zijne leer over poging en medeplichtigheid, zijne vele absolute strafbepalingen; toch geloof ik, dat men het met de meeste vrucht zal kunnen raadplegen, waar het aankomt op het overbrengen van door wetenschap en ondervinding geëijkte begrippen in de korte en krachtige taal der wet, op logische volgorde en juiste onderscheidingen, op duidelijkheid, eenvoudigheid en sierlijkheid van uitdrukking, en op zuiverheid van redactie.

ALGEMEENE REGTSGELEERDHEID.

Over het erfregt volgens de wijsbegeerte des regts, in verband met het onderzoek naar de bestaanbaarheid der overeenkomst: « post mortem meam dari promitto » in het positief regt, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, Burgemeester en plaatsverv. Regter te Brielle.

Il n'est aucune législation existante, qui ne repose sur les bases immuables du droit naturel.

MEIJER, sur la Codille.

Der moralische Wille des Menschen offenbart sich nur in der Zeit, und kann daher auch nur in der Zeit seine rechtlichen Wirkungen hervorbringen. Daher kann der Wille des Menschen von Natur auch keine rechtliche Wirkungen mehr haben, sobald der Mensch nicht mehr Mensch ist.

JACOB.

Bij een onderzoek naar den grondslag van het regt in dit tijdschrift (1) heb ik vroeger gewezen op het groot verschil van meeningen omtrent den waren grondslag.

Levert dat hoofdbeginsel van regt reeds zooveel strijd, hij wordt in de afgeleide begrippen, als van zelf, teruggevonden. In geen onderdeel van privaats regt is echter

(1) *Themis*, X, 401 volgg.

het verschil van meeningen uiteenloopender dan bij de vraag, of de wijsbegeerte des regts het erfregt erkent. Dat verschil toch heeft eene voorname reden daarin, dat in de onderscheiden stellingen meestal weinig verband bestaat met het hoofdbegrip van regt, zoodat ook de aanneming of de geheele of gedeeltelijke verwerping van erfregt alleen op zelfstandige beschouwingen berust.

Sommigen erkennen ten volle het erfregt in zijn geheel omvang; te weten: zoowel de bevoegdheid tot beschikking bij uitersten wil, als de erfopvolging bij versterf.

Anderen erkennen slechts een van beiden; weder anderen ontkennen beiden of een der twee, maar laten een erfverdrag toe; terwijl eindelijk sommigen, waaronder ik mij eene plaats heb gekozen, volgens de wijsbegeerte des regts, geen erfregt in éénigen zin, zelfs niet bij erfverdrag, a priori, erkennen. Mij is het zelfs niet onwaarschijnlijk voorgekomen, dat het stelsel van toelating bij velen alleen grond heeft kunnen vinden in eene zekere angstvalligheid, alsof de wijsbegeerte des regts hare waarde zou verliezen, indien daarin niet een zoo belangrijk deel des privaatrechts erkend en aangenomen wierd.

Maar in een tijd, waarin beginselen gelden en alles aan beginsel getoetst mag worden, zal het regtsbeginsel zijne hooge waarde niet verliezen, al wordt aan het gezag van dat beginsel onttrokken datgene, wat slechts noode en met geweld daartoe gebragt kan worden.

Bij de behandeling eener vraag uit het positieve regt, welker oplossing, naar mijne meening, in een naauw verband staat met de leer van het erfregt volgens algemeene beginselen, geloof ik, dat een critisch onderzoek naar die beginselen op den voorgrond niet misplaatst is.

In grove trekken zal ik de voornaamste beschouwingen

van hen, die de verschillende meeningen zijn toegedaan, mededeelen.

Uit de bedenkingen, die ik daartegen wil inbrengen, zal mijn stelsel genoegzaam uitkomen.

Indien het nu waar is, dat bij velen, in het onderzoek naar de bestaanbaarheid van het erfregt volgens de wijsbegeerte des regts, zekere schroomvalligheid overheerscht heeft, dan is het niet te verwonderen, dat hij, die het eerst eene zelfstandige wetenschap vond in hetgeen vroeger als zoodanig niet bekend stond, huiverig was, om een zoo betwistbaar punt onder het ontleedmes te brengen.

Hoezeer de uitersten-wilsbeschikking, zegt DE GROOT (1), eenen zekeren vorm van het stellige regt kan erlangen, zoo is toch haar bestaan verwant met eigendom, en daarom behoort zij tot het natuurregt. Ik kan over mijn goed zuiver en voorwaardelijk beschikken; ook zelfs herroepelijk, met voorbehoud van bezit en vruchtgenot. Eene vervreemding voor het geval van overlijden, herroepelijk vóór het overlijden, en met voorbehoud van het regt, om inmiddels het goed te blijven bezitten en de vruchten daarvan te genieten, is eene uitersten-wilsbeschikking.

Wie gevoelt niet, dat deze gewrongen voorstelling en valsche bepaling van het erfregt, met verkrachting van de scherpgeteckende onderscheiding tusschen eigendoms- en bezit-regt, niet zonder tegenspraak konden blijven. PUFFENDORFF wijdde dan ook reeds een geheel betoog aan de bestrijding van het stelsel van DE GROOT. Straks komen wij daarop terug.

Wat de erfopvolging bij versterf betreft, zij ontleent, volgens DE GROOT (2), haren natuurlijken oorsprong

(1) *De J. B. et P.* l. II, C. IV, § XIV, p. 309.

(2) *Ibid.* C. VII, § 3, p. 313.

uit den *vermoedelyken* wil des overledenen. Aangenomen zijnde, dat iemand bevoegd is, om zijn eigendom op een ander over te dragen, ook voor het geval van overlijden, met voorbehoud van bezit en vruchtgenot, zoo moet daarom ook aangenomen worden, dat iemand niet kan willen, dat, na zijn dood, zijne goederen op den eersten toeigenaar zullen overgaan.

De wederlegging dezer beschouwing zal ik overlaten aan hen, die ik later vermelden zal.

LEIBNITZ (1), en na hem een schrijver van onzen tijd, ZACHARIAE (2), namen, met DE GROOT, het bestaan van erfregt, met opzigt tot testamenten, aan; maar, tegen over diens stelsel van vervreemding, vonden zij den grondslag hunner bewering in een voortgezet eigendom, alleen omdat de ziel onsterfelijk is.

« Vermits de doode inderdaad nog leeft, blijft hij alzoo ook in den eigendom zijner goederen. De erfgenaam, dien hij stelt, moet als gemagtigde in rem suam aangemerkt worden. »

Deze redenering verliest, m. i., alle kracht, wanneer men in aanmerking neemt, dat het begrip van regt en alles, wat daaruit voortvloeit, zich tot *dit* leven bepaalt; omdat het geschoeid is op onze menschelijke behoeften in den staat van zamenleving; namelijk: als middel tot ontwikkeling onzer in- en uitwendige vermogens.

Wij achten het geheel onnoodig al het belagchelijke van de gedachten aan privaats- en staats-regten voor de zielen der afgestorvenen, als regts-subjecten, te doen uitkomen (3).

(1) *Nova Meth. Jurispr.* II, § 20, p. 56. Zie ook PUFFENDORF, tit. IV, C. 10, § 4, in fine en AURENS, *Cours de droit nat.* p. 235 in nota.

(2) *Philos. Privat.*, p. 214.

(3) Reeds in mijn: *Iets over de inbezit-stelling der kinderen in de nalatenschap des eerststervenden der ouders, in verband met de*

De voorgestelde beschouwing heeft trouwens, zoover ik weet, geen aanhangers kunnen verwerven.

Even weinig bijval vond de meening van STAHL (1), die gelijkerwijze, maar op andere gronden, het erfregt in ruimen omvang aannam. De bekende rigting van STAHL is daarbij niet te miskennen.

Men vindt, naar mij voorkomt, daarin niet veel meer dan phraseologie, zonder klemmend bewijs. Als op meer plaatsen, geeft STAHL, ook hier, niets dan eene overdragtelijke voorstelling, gehuld in het bij hem geliefde kleed; maar het bewijs van het ware dier voorstelling, gegrond op een onomstootelijk beginsel, of op eene daaruit bij deductie afgeleide gevolgtrekking, mist men.

Erfopvolging, zegt hij, spruit voort uit opvoeding. De *liefde* is de grondslag der opvoeding. Volgens de H. Schrift voedde de vader zijn kind op, om het eens deelgenoot te doen zijn van zijne wereld, zijn rijk.

Zoo zijn de menschen kinderen Gods en bestemd om Diens erfgenamen te zijn.

Even zoo ook voeden de menschen hunne kinderen met geen ander uitzigt op, dan om erfgenamen te bekomen; en hij, die geen erven van naam en goed heeft, maakt daarvan eene reden tot beklag.

Het rijk des menschen nu, 't geen hij aan zijne kinderen nalaat, is het vermogen.

Het oorspronkelijke denkbeeld van erfenis ligt niet in den dood en in het verlies van den eigendom, zoo als ook de uitdrukking: «de erfgenaam Gods» bewijst. Het menschelijk lot, de behoefte naar vermogen, waardoor de vader geen deelgenooten van het zijne maken *geschiedenis der Rom. instell. enz.*, in dit Tijdschrift IX, 14, heb ik de spotachtige tegenwerping van GUNDLING, bij HACS, HOEPFNER en AURENS aangehaald, bijgebracht: «'t Is niet zeker, of de ziel niet verdoemd is, en wie zal zich verplicht achten, den wil eener verdoemde ziel uit te voeren?»

(1) *Phil. des Rechts*, t. 2, p. 1, p. 255 en volg.

kan, zonder zelf behoeftig te worden, en de opvolging van geslachten geven de reden, dat de erfenis de loop is van het vermogen, hetwelk, in de familie, hare leden overleeft en zich aan het volgend geslacht aansluit. In dien zin is erfenis van den ouderlijken band afgescheiden, maar toch de betrekking van den ouderlijken band op de opvolging van het vermogen.

Overal waar erfenis verder overgaat dan alleen op de kinderen geschiedt dit bij uitbreiding van het beginsel.

Erfenis is derhalve een deel van het familie-regt: Noch de vrijheid des erflaters, noch de bevrediging der erven kunnen tot de instelling van het erfregt leiden. Alleen, even als de ouderlijke betrekking in haren geheelen omvang nagebootst worden kan door adoptie, zoo ook kan die nabootsing bij erfstelling plaats hebben.

De erfenis bij uitersten-wilsbeschikking is eigenlijk alleen een familieband, maar een zoodanige, die door de daad des menschen, en niet door de natuur, wordt daargesteld. De oorsprong en de regtvaardiging der uitersten-wilsbeschikking ligt, even als bij de adoptie, in de behoefte van het menschelijk gemoed, om een zoon, een erfgenaam, te hebben, en, waar die niet aanwezig is, zich eene plaatsvervulling daarvan te verschaffen.

Het geheele stelsel van STAHL berust dus op de aangenomen overeenstemming tusschen de erfenis Gods met die der menschen; eene beeldvormige spreekwijs, hoezeer hij dit wil ontkennen.

Maar ook hier is, mijns inziens, de bestemming, die Gods liefde den mensch als erfenis heeft toebereid, te onbekend, te ver boven 's menschen bekrompen begrip van het gods-rijk, dan dat wij daarop een grondslag voor eene *menschelijke* betrekking, die alleen het tijdelijk bestaan betreft, kunnen optrekken (1).

(1) Opmerkelijk is het, dat de spreekwijs: «erfenis en erfgenamen Gods.» die men vooral in het N. Testament vindt, daarin meestal voorkomt als

Het regt toch is de betrekking der menschen onderling, in hun maatschappelijk bestaan op deze wereld (1). Neemt men nu, uit de voorstelling van STAHL, het denkbeeld der erfenis Gods, als grondslag van het erfregt der menschen, weg, welk betoog levert dan die voorstelling? Geen, dan dat bij den mensch neiging en natuurlijke aandrift bestaan, om zijne goederen aan zijne kinderen na te laten.

Maar de voldoening van elke neiging en aandrift is niet op het regt gegrond en wordt zelfs niet door het regt erkend. Het is eene behoefte van het menschelijk gemoed, om liefde-betoon van zijne kinderen, om zedelijke waardering, om erkentelijkheid voor bewezen diensten, om hulpbetoon in nood te ondervinden; en toch zijn die allen geen regts-voorwerpen. Zij zijn pligten, die onder het gebied der zedewet liggen.

Tot de naleving dier pligten kan men geen regtsdwang bezigen.

synoniem met *werkelijk bezit* van het door God beloofde; terwijl testament in het Gr. ook *verbond* beteekent, zie b. v. *Rom.* IV: vs. 14; VIII: vs. 17, *Galaten* III: vs. 18 en 29; IV: vs. 1. I Petrus I: vs. 4, en daarop v. D. PALM. Soms ook komt het voor als verduidelijking van de belofte der zaligheid, door daaraan het menschelijk begrip van opvolging na den dood te verbinden, b. v. *Handel.* XX: vs. 32; *Koloss.* III: vs. 24 of eindelijk als eene erfenis, welke door den dood van CHRISTUS is opengevallen; waarvan eene merkwaardige plaats in *Hebreë'n* IX: vs. 15, waar, volgens v. D. PALM, het woord testament in zijne tweeledige beteekenis van *testament* en *verbond* wordt gebezigd; zoodat daar staat: «Jezus is «middelaar van het N. Verbond, 't welk men ook in dien zin van het «woord, waardoor het *testament* beteekent, kan opvatten; in zoo ver de «beloofde goederen van dat verbond eene *erfenis* zijn, en in zoo ver de «dood des Middelaars tusschen beiden moest komen, om tot het bezit «dier erfenis te kunnen geraken.»

(1) Alles afdoende is de tegenwerping, dat het regt uit den mensch en alleen voor den mensch is (zie: *de grondslag van het regt*); maar dit zou als eene *petitio principii* gelden tegen over de stelling van STAHL, die beweert, dat het regt uit God is.

De opvoeding is slechts van tijdelijken aard. Zij eindigt, waar zij haar doel bereikte; dat is: wanneer het kind zelfstandig mensch geworden is.

Hoe vereenigt men ten slotte met de voorstelling van STAHL het denkbeeld van onterving; dat is, van voorbijgang dergenen, die bij versterf geroepen zouden zijn geworden?

Ook AHRENS is een voorstander van de leer, dat het erfregt, zoowel bij uitersten-wilsbeschikking als bij versterf, in zekeren zin, door de wijsbegeerte des regts erkend wordt.

Doch welke waarde ook anders aan het handboek van AHRENS moge worden toegekend, ik geloof geene te zware beschuldiging op hem te laden, als ik beweer, dat dit deel door hem met weinig zorg en onderscheiding is onderzocht en behandeld (1).

Ik zeide, dat hij *in zekeren zin* de erfopvolging bij uitersten wil en bij versterf toelaat; want, na het betoog van de bestaanbaarheid in het algemeen, eindigt hij met die binnen zoo enge grenzen te sluiten, dat de uitsluiting bijna als omverwerping van de toelating kan gelden.

AHRENS (2) zegt, dat hij zijne stelling aan zijne bepaling van het regt ten toets wil leggen; als ten doel hebbende, om de voorwaarden te verschaffen, waarop de ontwikkeling des menschen in alle zijne betrekkingen bestaanbaar is, en die voor de voldoening van al zijne behoeften, zoowel die des geestes en der genegenheid, als van zijne zinnelijke natuur, noodig zijn.

(1) Ik noem het weinig zorg in onderzoek, als AHRENS regt, dat KANT «cherche à démontrer, qu'aucune espèce de succession n'est fondée en droit naturel;» terwijl wij integendeel zullen aantoonen, dat KANT wel degelijk de testamentaire erfopvolging toelaat, als op naturregt a priori gegrond.

(2) *Cours de droit natur.*, p. 233 en volg.

Vermits de genegenheid tusschen ouders en kinderen over en weder bestaat, moet zij door het regt erkend worden en moet dit de voorwaarden voor haar bestaan en ontwikkeling verschaffen.

De menschelijke natuur wil zijne genegenheid niet door enkel geestelijke, maar ook door stoffelijke middelen uitdrukken.

De mensch moet daarom vrij blijven, om, zelfs in het geval van overlijden, zijne genegenheid aan zijne bloedverwanten en ook aan anderen te kunnen betoonen. Het beginsel, dat alle regten zich door den dood oplossen, gaat te ver. De eerbied voor den laatsten wil ligt in de menschelijke natuur, en het regt moet daarom, zoolang het de regten van derden niet schendt, de voorwaarden tot uitvoering verschaffen.

Zij, die beweren, dat de wil geen gevolg na den dood kan hebben, gaan evenzeer te ver.

Even als 's menschen werken hem overleven, evenzoo is er geene reden, dat de Staat zich regtens verzette tegen den wil, die, met kennis van zaken, gevolgen na den dood regelt.

Dit is het betoog in het algemeen. Een betoog, dat zich reeds gedeeltelijk in de wijsbegeerte van het *positieve* regt verliest. — Maar het stelsel van AHRENS regtvaardigt zich voor beide de vormen van erfopvolging, volgens zijne eigene meening, alleen ten opzichte van die goederen, welke in zeker opzigt met de persoonlijkheid des overledenen zijn doortrokken; als: bewijzen van aandenken, eigenhandige arbeid en woning. Buiten die zaken is de erfopvolging eene zuiver burgerlijke instelling, geschoeid op de leer van eigendoms-regt.

De definitie van het regt, zoo als AHRENS die stelt, heb ik ook steeds gevolgd; maar toch is het er verre af, dat ik gelijken zin, als hij, hecht aan de ontwikkeling van de faculteit der genegenheid.

Bij de bepaling, zoo als hij die hier heeft voorgesteld, wordt de faculteit der genegenheid als een hoofdbegrip daarbij ingesmokkeld, zonder dat zij in zijne vroegere voorstelling zoozeer in het oog viel.

In tegenoverstelling van de zedewet toch stelt hij vroeger: «eene bijzondere wetenschap, die het begrip voorstelt «van de voorwaarden, die, afhankelijk van 's menschen «wil, *noodig* zijn, om het doel te bereiken, hetwelk «hem door zijne redelijke natuur wordt voorgesteld.» (1)

Dat doel is: het hoogste goed te bereiken.

Later neemt hij, voor de bepaling des regts, geheel aan de bepaling van KRAUSE; als: «het begrip van de «uitwendige en inwendige voorwaarden, die, afhankelijk «van 's menschen wil, *noodig* zijn voor de ontwikkeling «en bereiking van de redelijke, individuele en maatschappelijke bestemming van den mensch en van de «menschheid.»

Deze bepaling, gaat hij voort, is de ware. Zij heeft betrekking tot de behoefte naar maatschappelijke zamenleving (sociabiliteit); maar zij omvat bovendien de voorwaarden voor de ontwikkeling van het maatschappelijk leven. Zij scheidt de zedewet van het regt, als doel van middel. Zij waarborgt het gelijktijdig bestaan van de vrijheid van allen; maar zij bepaalt zich niet tot de faculteit der vrijheid (2); zij strekt zich ook uit tot *alle* faculteiten en tot de *geheele* bestemming des menschen (3).

Is echter de zedewet *doel*, en het regt *middel*, — ik zelf trachtte dat vroeger te betoogen (4), — dan zal het wel uitgemaakt zijn, dat het middel niet verder dan het doel strekken kan. De zedewet betreft alleen het subject, dat gevoelt, wil en denkt; dus kan ook het

(1) T. a. p. p. 36.

(2) De leer van KANT.

(3) T. a. p. p. 75.

(4) *Grondslag van het Regt.*

regt alleen het subject betreffen, en houdt diens regt op, zoodra hij ophoudt als subject te bestaan. Hoeveel meer is dit wáár, wanneer wij op de betrekking letten tus-schen dat subject en zijne goederen, die de regts-objecten zijn?

Trouwens, het regt is het middel voor zijne ontwik-keling in den staat van maatschappelijk leven, in betrek-king tot die van alle anderen.

Deze werking van de voorwaarden voor de ontwik-keling van zijne inwendige en uitwendige vermogens of voor het bereiken van zijne redelijke, individuele en maatschappelijke bestemming vervalt dus van zelf, zoo-dra hij die bestemming verliest, zoodra hij geen redelijk wezen, geen individu en geen lid van de maatschappij meer is.

Aan de faculteit der genegenheid een regts-gezag toe te kennen, waardoor hare werking de bestemming des menschen op aarde zou overschrijden, stelt haar reeds boven het regt.

Die faculteit, onbestemd en onbepaald, als zij door AHRÉNS gelaten wordt, te stellen tot grondslag van het erfregt, leidt tot verkrachting van het regtsbegrip.

Ik ontken de faculteit en de behoefte tot genegenheid niet; ik erken, dat, waar hare ontwikkeling *noodig* is voor 's menschen bestaan en de maatschappelijke zamen-leving, — dat is: voor hem en voor alle anderen, tijdens hun gemeenschappelijk zamen-zijn, — de middelen daar-toe regts-middelen zijn; maar, tot de ontwikkeling dier faculteit, heeft hij niet *noodig* beschikkingen te maken, die eerst dán uitvoering erlangen zullen, wanneer hij niet meer is. En toch, die *noodzakelijkheid* alleen verheft het middel tot regtsmiddel (1).

(1) Zou men van AHRÉNS eene andere leer kunnen verwachten, wan-neer men hem vroeger zoo volkomen juist hoort voorstellen: « Le sujet, « c'est à dire l'être, qui est le possesseur du droit, c'est l'homme, qui

Trouwens, AURENS zelf bewijst, door de beperking van zijn algemeen betoog, het onbestemde daarvan evenzeer als het onafdoende zijner stelling. Indien zijne leer wáár zij, dan moet zij noodzakelijk *alle* goederen des erfslaters omvatten. De faculteit der genegenheid toch betreft meer hen, aan wie hij nalaat, dan zijne persoonlijke gehechtheid aan sommige voorwerpen.

Tot zoo ver de onderscheiden meeningen van hen, die, én de erfopvolging bij uitersten wil, én die bij versterf in het natuurregt gegrond meenen.

Onder de zoodanige, die alleen de erfopvolging bij uitersten-wilsbeschikking, en niet die bij versterf, onder de wijsbegeerte des regts a priori brengen, behoort vooral KANT (1), die echter meer bepaald de zoogenoemde testamenti factio passiva behandelt.

Ook de erfopvolging bij verdrag wordt door hem aangenomen.

Zijne leer is deze: Eene overdragt in empirischen zin is een regtshandel, waarbij twee acten elkander onverwijld opvolgen; het verlaten van bezit aan den eenen en het aanvaarden aan den anderen kant.

Bij erfopvolging heeft daarentegen de overgang op één en hetzelfde oogenblik — dat, waarop de een ophoudt te bestaan, — plaats. Zonder uitersten-wilsbeschikking is in den natuurstaat geene erfopvolging denkbaar, dus is de vraag, hoe, door erfverdrag of testament, in één oogenblik — dat, waarop het subject ophoudt te bestaan, — eigendoms-overgang mogelijk is.

« dans cette qualité est appelé *personne juridique*. L'objet, ou le contenu du droit, est tout ce qui est une condition dépendante de la volonté, pour que l'homme puisse se développer et remplir ses buts rationnels? »

(1) *Metaph. Anfangsgr. der Rechtslehre*, p. 134.

Door den wil van één alleen kan op een ander niets overgaan. Er moet aanneming bestaan.

Deze bestaat in erfopvolging niet; want de erfflater blijft, tot op zijn dood, eenig eigenaar; en, zoolang hij leeft, kan de erfgenaam, die van de beschikking zelfs niets weet, de vermaking niet aannemen, omdat gene alleen voor het geval van zijn dood beschikt heeft. Maar de erfgenaam verkrijgt stilzwijgend een eigendommelijk regt op de nalatenschap, om deze uitsluitend te aanvaarden (jus in re jacente).

Daar nu een ieder noodzakelijk zoodanig regt stilzwijgend aanneemt (omdat hij er wel door winnen, maar niet verliezen kan), en de erfgenaam, na den dood des erflaters, in dat geval verkeert, zoo kan hij de nalatenschap, door de beschikking aan te nemen, verwerven. Die nalatenschap was inmiddels niet geheel zonder eigenaar, (*res nullius*), maar onbeheerd goed (*res vacua*); omdat de erfgenaam een uitsluitend regt had, om te kiezen, of hij de nalatenschap wilde aanvaarden of niet.

Ook in de leer van KANT vind ik niets dan eene met het regtsbegrip moeilijk te rijmen voorstelling. Geheel deel ik met hem in de meening, dat er geen overdragt plaats heeft en de erfgenaam niet kan aannemen.

Maar, indien nu het regtsbegrip niet op louter willekeurige meeningen steunt, maar op zuiver logische gevolgtrekkingen, bij deductie afgeleid uit een algemeen en onomstootelijk beginsel, dan moet, op de voorstelling van KANT, de vraag ontstaan: op welk *regt* steunt het systeem van het *onbeheerde goed*, in tegenoverstelling van de *res nullius*? Indien het testament geen regts-titel is tot eigendoms-overgang, welk is dan het regt, uit kracht waarvan de erfgenaam, bij uitsluiting, op de nalatenschap gerechtigd is? Volgens KANT heeft er eigendoms-verkrijging plaats, wanneer iemand, volgens de wet der uitwendige vrijheid, iets onder zijne magt brengt, met het vermogen,

als object zijner willekeur, om daarvan, naar de eischen van de practische rede, gebruik te maken; of wanneer hij, uit kracht der idee van eenen mogelijk gemeenschappelijken wil, wil, dat iets het zijne zij. Maar de *oorspronkelijke* verkrijging (van onbeheerde zaken) geschiedt alleen door toecigening (occupatie); en bij overgang van de eene in de andere hand moet er *overdragt*, die alleen door gemeenschappelijken wil mogelijk is (translatio), en *in bezitneming* plaats hebben. De overgang steunt op verdrag. (De verkrijging door huwelijk, geboorte en familie behoort niet te dezer plaatse.) (1). Behalve deze wijzen van verkrijging, neemt KANT ook nog eene ideale eigendoms-verkrijging aan, waarvan de grondslag, want hij meent, bloot op de rede steunt en uit het begrip van tijd geene aanleiding (Causalität) neemt (2). Daartoe behooren de eigendoms-verkrijging door verjaring (usucapio), door erfregt en door onsterfelijke verdiensten (3).

Maar ik vind in het natuurregt geene plaats voor eene eigendoms-verkrijging, zoo als die wordt voorgesteld.

In een beperkten zin kunnen onbeheerde goederen in eigendom zijn; zoo als b. v. eene verloren zaak; zijn zij dat niet, dan zijn zij *res nullius*.

In het eerste geval is alleen de eigenaar daarop gereg-

(1) Zie KANT t. a. p. 77, 78, 97.

(2) Om dit te verduidelijken strekke, dat, volgens K., alle voorwerpen *buiten* den mensch, of van hem, als subject, onderscheiden voorwerpen zijn, t. w. zijne medemenschen, of voorwerpen in eenen anderen toestand, in ruimte of tijd aanwezig (p. 56). De volgende voorstelling beantwoordt, in zoo weinige woorden, als voor het oogenblik genoeg zijn, het best aan zijne bedoeling. De voorwerpen *in ruimte* aanwezig zijn die, welke voor een feitelijk bezit vatbaar zijn. De *in tijd* aanwezige zijn de zoodanige, waarvan eene handeling door eens anderen willekeur de grondslag is, en waarbij het regt op het voorwerp eerst dan aanwezig is, wanneer men in het bezit van den willekeur des anderen, om van deze de handeling te erlangen, is gekomen. P. 59 en 60.

(3) Zie p. 130.

tigd; in het andere kunnen zij alleen door toeëigening verkregen worden.

De geheele leer van KANT omtrent de eigendomsverkrigging is in lijnregten strijd met zijn stelsel van erfopvolging; en, wat zijnen idealen grondslag betreft, deze heeft in mijne oogen geene waarde, wanneer ik dien op de zuivere leer van regt a priori toepas; omdat hij niet uit het rede-begrip voortvloeit en ik in zijn betoog het begrip van *regt* mis.

Is het testament geen titel — en KANT erkent dit op de stelligste wijze —, dan kan de erfgenaam, als zoodanig, niets verwerven; want hij zelf bezit geen anderen titel dan ieder ander; namelijk: de bevoegdheid tot toeëigening van de *res nullius*.

Neemt men het denkbeeld van *overgang* weg, dan vervalt ook het begrip van vroegeren eigendom en daarmede wordt de zaak van zelve *zonder eigenaar* (*nullius*).

Onder de oudste bestrijders van de leer, dat de wijsbegeerte des regts de uitersten-wilsbeschikkingen a priori opneemt als middelen van eigendoms-overgang, behoort vooral PUFFENDORFF, die evenwel de erfopvolging bij versterf toelaat (1).

De stelling van DE GROOT, die het testament aanmerkt als eene vervreemding, met voorbehoud van bezit en vruchtgebruik, wordt door P. met nadruk aangevallen. Hij toont te regt aan, dat *vervreemding* alleen bestaanbaar is in de gelijktijdige — men zegge liever met KANT, elkander onverwijld opvolgende — handelingen van twee personen; een, die overdraagt, een ander, die aanneemt;

(1) Zie de *Jur. N. et Gent.* lib. IV, c. X en XI. — FELDEN, bij PUFFENDORFF aangehaald op § VII van c. X, heeft reeds vóór hem het gezag der testamenten, maar ook gelijktijdig de *successio ab intestato* ontkend.

maar dat bovendien de erfflater zijn volstrekt eigendomsrecht, zoo lang hij leeft, op zijn goed voorbehoudt.

De overgang heeft eerst plaats na zijn dood, dus op een tijdstip, waarop hij niet meer handelen kan.

Neen, zoo als het Romeinsche Regt dat beter begreep, het testament is niets anders dan de verklaring van hetgeen de erfflater wil, dat na zijn dood gebeuren zal; waarbij, vóór zijn dood, niet één regt op den erfgenaam overgedragen wordt.

Als slotsom der wederlegging van DE GROOT's stelling, komt hij er toe, om aan te nemen, dat de erfopvolging bij testament niet op het natuurregt gegrond is, omdat tot eigendoms-overgang, als het ware, gelijktijdige ineensmelting van de toestemming tot overdracht aan den eenen, en van die tot aanneming aan den anderen kant, moet plaats hebben (1).

Na dit betoog moet het bevreemden, dat PUFFENDORFF de erfopvolging bij versterf op het natuurregt gegrond waant; trouwens, hij vindt daarvoor geen anderen grond dan de natuurlijke toegenegenheid en den vermoedelijken wil des overledenen (2).

Ook PÖLITZ (3) verwerpt de stelling, dat de erfopvolging, uit kracht eener uitersten-wilsbeschikking, in de wijsbegeerte des regts haren grondslag vindt; maar

(1) § 16.

(2) Zijn Commentator HERTIUS spreekt; op grond hiervan, PUFFENDORFF's stelling omtrent de testamentaire erfopvolging tegen. Indien toch deze, zegt hij, niet op het natuurregt gegrond is, dan is dat ook de successio ab intestato niet. Zie nota 3 op § 6. — FELDEN is meer consequent, daar hij beider grond in het natuurregt ontkent.

(3) *Die Staats-Wissensch. im Lichte unserer Zeit*, t. 1, p. 103. Ook KRUG. *Handb. der Phil.* th. 2, p. 145. HOEFFNER. *Jus nat. sing. hom.* § 106 en volg. en de daar voorkomende aanhalingen. HUFELAND. *Lehrsätze des Naturr.* § 331 en volg. HOFBAUER. *Naturr.* § 283.

neemt evenzeer daarin op de erfopvolging bij versterf alsmede het erfverdrag. Zijne leer is deze:

Het testament is, in burgerregtelijken zin, vreemd aan het natuurregt; maar uit het eigendomsregt en uit de leer van het verdrag volgt, dat een ieder, even als bij contract onder de levenden, over zijn goed, voor het geval van overlijden, bij verdrag beschikken kan. Indien zoodanig verdrag niet aanwezig is, dan kan, volgens de grondstellingen der rede, alleen een natuurlijk erfregt plaats vinden tusschen de leden der familie, en niet verder dan het natuurlijk familie-regt reikt; dus alleen tusschen de personen, die door den band der natuur of van een formeel contract tot huisselijk en echtelijk zamenleven verbonden zijn; dat zijn: echtgenooten, ouders, kinderen, broeders en zusters, omdat tusschen die allen wederkeerige verpligting tot onderstand en opvoeding bestaat en bij hen regt van gemeenschappelijken eigendom en bezit aanwezig is.

De leer van PÖLITZ omtrent het erfverdrag vindt hare, mijns inziens, afdoende tegenwerping, daarin, dat men onder de levenden over zijn goed beschikken kan, omdat men dan zijne *persoonlijke* willekeur onder de bevoegdheid van een ander gesteld heeft en zich alzoo persoonlijk heeft verbonden tot de naleving (1). Maar hij, die zich verbindt voor een geval na zijn dood, kan niet meer naleven. Door zijn dood verliest ook degeen, onder wiens magt hij zijne willekeur gesteld had, het vermogen, om over die willekeur te beschikken, en dus is die overeenkomst nietig; omdat zij is gesteld op een tijd, waarop zij geen aanvang nemen kan.

En wat zijne stelling omtrent erfopvolging bij versterf betreft, zoo schijnt deze alleen te berusten op de wederkeerige verpligting van onderstand. Maar zelfs

(1) Dit is, wat KANT, als de grondslag van dit regt, noemt de *Causalität durch Leistung*.

het regt dier verpligting is bij mij aan grooten twijfel onderhevig.

Met het oog op de bepaling van regt, die ik hiervoren weder heb aangehaald en waarvan ik de juistheid vroeger trachtte te betoogen (1), namelijk: als het middel tot ontwikkeling van alle in- en uitwendige eigenschappen en behoeften des menschen, als individuen en in den staat der zamenleving, erken ik ja, verpligtingen tot onderstand en regt daarop, zoowel ten opzichte van individuen: zoo als van ouders jegens hunne kinderen tot opvoeding en onderhoud, enz.; als van allen jegens enkelen: zoo als in voogdij; maar ik meen, dat die pligt, waar die op individuen rust, ook met die individualiteit gemeenen tred houdt.

Al mogt ik dus met PÖLITZ de wederkeerige verpligtingen van onderstand, zoo als hij die wil, erkennen, dan vind ik daarin nog immer geen titel tot eigendomsovergang voor het tijdstip, waarop die verpligtingen, ten opzichte van het subject, ophouden.

Ik ontken vooral het gemeenschappelijk bezit en den eigendom tusschen de leden der familie.

JACOB verwerpt zoowel de erfopvolging bij uitersten wil als bij versterf; maar neemt alleen het erfverdrag aan (2).

Het erfverdrag is, volgens hem, eene overeenkomst, die als grondslag, terwijl de dood des erflater als tijdstip, geldt, waarop de erfgenaam het, door de overeenkomst, reeds verkregen regt begint uit te oefenen.

Zonder zoodanig verdrag is er van nature geen erfregt; want met iemands dood houden zijne regten op en

(1) *Grondslag van het regt.*

(2) *Philos. Rechtslehre*, § 271 en volg.

zijne goederen worden *res nullius*. Op deze kan alleen door toeeigening recht verkregen worden.

De natuurlijke betrekking, die bloedverwantschap genoemd wordt, is geen genoegzamen natuurlijke grondslag voor erfregt; want er is geene andere regts-hoedanigheid, om iets van een ander te verkrijgen dan verdrag.

Maar ook het eigendomsregt berust daarop, dat eene zaak met een zedelijk wezen uitsluitend verbonden zij; want de mensch heeft alleen recht, om *die* zaken als middel voor zijne willekeur te bezigen, welke met zijn persoon, en dus ook met zijn vrijen wil, verbonden zijn (1). Zoodanige verbinding kan slechts uit de natuur of uit de vrijheid ontstaan.

Door de natuur wordt echter de eigendom van een overledene niet met zijne nabestaanden verbonden, omdat de dood des eigenaars geene *vrije* handeling is en dus ook geene natuurlijke verbinding van den eigendom des overledenen met de nabestaanden verschaft. Dus is de dood geen natuurlijke grond tot eigendomsverkrigging.

Tot tegenspraak van het gezag der uitersten-wilsbeschikking beroept hij, overeenkomstig met zijn regtsbegrip, er zich op, dat het, noch dwang, noch recht tot dwang oplevert.

Geen dwang; omdat iemand geen recht heeft een ander te dwingen, indien de willekeur van dezen niet onder diens magt staat. Geen recht tot dwang; omdat niemand recht kan verleenen, dan voor zooveel hij dat zelf heeft.

Maar ook tegen zijne leer, betreffende de bestaanbaarheid van het erfverdrag, geldt, wat wij op PÖLITZ aantekenden. Omdat de dood des erfslaters als tijdstip bij de overeenkomst is gesteld, dus een tijdstip, waarop,

(1) Ibid. § 242.

volgens J. zelven, iemands regten ophouden, en omdat het tijdstip, waarop de overgang plaats moet hebben, een zoodanig is, waarop de goederen niet meer met den persoon en den vrijen wil des contractants verbonden zijn, daarom, meen ik, zou JACOB zelf het erfverdrag niet hebben behooren te erkennen.

Na aldus de meeningen te hebben ontwikkeld van hen, die het erfregt geheel of gedeeltelijk aannemen, ga ik over tot hen, die het bestrijden.

Naar mij bekend is, behoort FELDEN onder de oudste bestrijders; maar na KANT is het getal daarvan meer toegenomen.

Bijzondere aandacht verdient daarbij HEIDENREICH, die eerst de wijsbegeerte als grondslag van het erfregt erkende en zijne beschouwingen breedvoerig uiteenzette; doch later, van zijne eerste meening teruggekomen, zijn vroeger betoog zelf wederlegt.

In het eerste deel van zijn *System des Naturrechts* (1) tracht hij te betoogen, dat ieder eigenaar regt heeft tot erfstelling en dat daaruit een regt van dwang voor den erfgenaam, en volkomen pligten voor elk ander volgen; alsmede, dat zoodanige eenzijdige verklaring zonder aanneming geldig is, en dat eene wilsverklaring tot eigendoms-overdragt deugdelijk kan zijn, ook al geschiedt die met voorbehoud van de bevoegdheid tot wilsverandering.

Het begrip van eigendom, als in zich sluitende de bevoegdheid tot vrije en onbelemmerde beschikking, is de grondslag van zijne beschouwingen; maar vooral treedt hij in een breedvoerig betoog tot wederlegging van de tegenovergestelde meeningen; in het bijzonder die, welke uitgaan van de stelling, dat de beschik-

(1) P. 241 en volg.

king het tijdelijke leven niet overschrijden mag, omdat zij dan eenen tijd betreft, waarop de mensch of geen persoon meer is in de werkelijke wereld, of waarop hij alle physische vermogens, om zijn wil met geweld uit te voeren, verloren heeft, of waarop hij geene behoefte aan het tijdelijke meer bezit.

Elk dier onderscheiden gronden wordt door H. behandeld. Zijne beschouwingen zijn in het algemeen deze: het begrip van erfopvolging bij uitersten wil strijdt niet met de menschelijke rede en kan dus als algemeene wet gedacht en begeerd worden. Het regt van eigendom en de bevoegdheid tot vrije beschikking is den mensch aangeboren en door geene grenzen des tijds bepaald. De grondslag van eenig regt hangt ook niet af van het physisch vermogen, om geweld tot dwang te bezigen; de vraag, of men zijn regt door geweld zal kunnen uitoefenen, is geheel afgescheiden van het regt zelf, en al ontbreekt het physisch vermogen, b. v. bij een, die voeten en handen mist, het regt duurt voort.

Vermits eigendom a priori in den mensch ligt, heeft het met bezit niets gemeens en mag dus niet uit de al of niet bevoegdheid tot bezit beoordeeld worden; maar ook evenmin spruit het eigendomsregt uit behoefte, die alleen er toe leiden kan, om eenig regt uitte oefenen.

Meer wanhopig dan krachtig slaat H. zich heen door de tegenwerping, dat iemands goederen, na zijn dood, res nullius zijn. Dat is eene *petitio principii*, zegt hij. «Men zegt: zij zijn nullius.» Waarom? «Omdat zij nullius zijn.»

Ik meen, dat de begrippen van regt en van den mensch als regts-subject, met opzigt tot zijne goederen als regts-objecten, tot eene betere slotsom, dan zoodanige magtspreuk, leiden.

Ook zegge men, volgens H, niet, dat hij, die een

testament verkracht, door in strijd met een uitersten wil te handelen, een ander niet als middel voor zijn eigen doel behandelt en dus, naar KANTS leer, geen onregt pleegt.

Heeft toch ieder eigenaar regt, om verder dan de grenzen des levens over zijn goed te beschikken, dan erkent hij, die een testament verkracht, den erfflater niet als redelijk wezen, met een *hem* eigen doel, en veroorlooft hij zich alzoo eene verkrachting van *diens* regtmatigen wil tot *zijn* eigen doel; maar bovendien behandelt hij den erfgenaam als middel voor *zijn* eigen doel; omdat hij zich toeigent hetgeen, vóór diens verklaring van niet-aanneming, door niemand anders toegeeeigend kon worden.

Volgens H. wordt voorts voor eigendoms-overgang geene handeling gevorderd; geene feitelijke overdragt van den een op den ander. Alleen de wil is titel.

Verklaart de een als zijn wil, dat zijn eigendom aan een ander, als die dat verlangt, zal overgaan; maar dat deze zijne verklaring deswegens niet vóór den dood van gene zal mogen uitbrengen, zoo is de regts-overgang volkomen. Die verklaring van wil aan den eenen, en van aanneming aan den anderen kant behoeven ook niet elkander onverwijld opvolgend te zijn.

Het regt van eigendom en van vrije beschikking sluit in zich de bevoegdheid, om de aanneming op zekeren tijd te stellen; en dat nu de erfflater zich voorbehoudt, om vóór het gestelde tijdstip zijn wil te veranderen, is eene bepaling alleen van zijne vrijheid; maar ontslaat een ander niet van de verpligting, om zijn wil te eerbiedigen.

Uit dit alles blijkt, dat H. toen alleen de erfopvolging bij testament verdedigde. Volgens zijne zienswijze lag die bij versterf toen reeds buiten het natuurregt.

Ik behoef de stellingen van H. niet te wederleggen. Zoo als ik zeide, hij deed dat zelf (1).

De klem van zijn betoog lag in de stelling, dat het eigendomsregt eene bevoegdheid in zich bevat tot beschikking, die aan ruimte noch tijd gebonden is en die daarom de grenzen des tijdelijken levens overschrijdt. Dit leidde hem ook tot de gevolgtrekking, dat het erfverdrag daarom gelden moet; vermits anders de werking van koop en schenking evenmin het tijdelijk leven des verkoopers of gevers zou kunnen overschrijden.

Vraagt men echter, wiens regten worden geschonden, wanneer men in strijd met het testament handelt, dan zijn het niet die des erflater; want die bestaat niet meer en diens vrijheid kan dus niet meer beperkt worden. Die van den erfgenaam dan? maar eigendoms-overdragt is eene wilsverklaring, waarbij men te kennen geeft, dat men op een bepaalden tijd wil ophouden zekere zaken te beschouwen en te behandelen als middelen, bij uitsluiting, voor eigen doel, onder het beding, dat een ander ze van dien tijd af, als zoodanige middelen, voor *zijn* eigen doel aanmerke en behandelee.

Nu moet iedere handeling van regts-overdragt volkomen, dus zonder tegenspraak, zijn; anders wordt zij een onding, zonder regt of verbindbaarheid, en, indien de tijd van den dood als aanvang van den overgang wordt gesteld, dan heeft die beschikking geene betekenis en is zij onvolkomen; omdat men niet kan verklaren, dat men begeert, na doode op te houden bepaalde goederen als middelen, bij uitsluiting, van eigen doel aan te merken.

Hetgeen het gevolg der noodzakelijkheid is kan ik niet als resultaat van mijn wil stellen. Doe ik dat, dan kan daaruit geen regt voor anderen geboren worden.

Maar indien aldus de testamentaire beschikkingen buiten

(1) t. a. p. 2de d. p. 67 en volg.

de leer van het natuurregt worden gesteld, dan geldt dat evenzeer van het erfverdrag.

Met deze beweringen komt H. terug van zijne vroegere. Ik acht het overbodig te betoogen, dat H. in andere stellingen, die hierdoor niet wederlegd worden, evenzeer gedwaald heeft. Het doel van ons betoog bepaalt zich tot erfregt, en, zoo ik zijne leer van eigendoms-overgang en van eigendom wilde wederleggen, dan zou mij dat te ver weg voeren.

De stelling, dat de wijsbegeerte des regts, a priori, geen erfregt, in welk opzigt ook, aanneemt, wordt bovendien door een aantal schrijvers van het natuurregt aangenomen. (1) Uit de geopperde bedenkingen, bij elk der voorgestelde stelsels, voor zooveel die de leer van het erfregt onder het natuurregt trachten te brengen, is gebleken, dat het bij mij buiten twijfel is, dat de wijsbegeerte a priori dat regt niet erkent.

In de uitersten-wilsbeschikking ligt geene vervreemding; want die ligt zelfs niet in de bedoeling van hem, die zoodanige wilsbeschikking maakt.

De onsterfelijkheid der ziel en het erfgenaamschap Gods, behooren niet tot het gebied dezer wereld, en alzoo maken zij noch een voorwerp noch een grondslag voor het regt dezer wereld uit.

De vrije ontwikkeling van alle vermogens des menschen, ook die der genegenheid, in hun individueel en sociaal bestaan, vordert niet noodzakelijk de erkenning van het erfregt; want, met of zonder dat regt, blijft die ontwikkeling, voor zooveel zij den mensch in zijne menschelijke betrekkingen aangaat, dezelfde.

Van welke regtsbepaling of grondslag des regts men

(1) Zie o. a. SCHMALZ, *Handb. der Rechtsphilos.*, § 137, 139, 141 en p. 470. — HAUS, *Elem. doctr. Juris. philos.* — BAUER, *Naturr.* § 114.

ook uitga, immer blijft het uitgemaakt, dat het regt alleen de in- of uitwendige betrekkingen der menschen onderling regelt, zoo voor een ieder op zich zelve, als voor en in betrekking tot alle anderen.

Maar ook daarom bepaalt zich de betrekking van een ieder tot zijn leven. Het eigendomsregt geeft aan elk mensch het regt tot vrije beschikking over zijn goed; maar de uitoefening daarvan moet zich noodzakelijk binnen de grenzen zijner eigene regtsbevoegdheid, en daarom binnen die des levens, bepalen.

Tot elke eigendoms-verkrijging moet een titel zijn; hetzij de oorspronkelijke van toeëigening, hetzij door overgang van den een^e op den anderen.

Overgang van eigendom kan alleen plaats hebben tusschen hem die overdraagt en hem die aanneemt.

Die twee handelingen moeten elkander onmiddellijk opvolgen.

Hij, die een deel zijner willekeur onder de bevoegdheid eens anderen stelt, is wel tot naleving verbonden; maar daarmede wordt geen regt op eene zaak verkregen; slechts dan, wanneer de regtsbevoegdheid op eene zaak op een ander wordt overgedragen, met de bedoeling, dat deze haar aanneme; en, wanneer hij die overdragt aanneemt, kan eigendom verkregen zijn; geschiedt de afstand van regtsbevoegdheid alleen van den kant des eigenaars, zonder aanneming, dan wordt de zaak daardoor buiten eigendom gesteld, dus res nullius. Zoodanige zaak, wij hebben het meer gezegd, kan alleen door toeëigening verkregen worden.

Maar de gestorvene is tot de handeling van overdragt niet meer in staat, en de zaak is dan niet meer aan zijne willekeur onderworpen.

In korte trekken zamengevat, is dit het stelsel, waarop ook naar mijne meening de tegenspraak berust van de meening, als zou de wijsbegeerte des regts de testa-

mentaire erfstelling a priori erkennen. Deze opvatting strookt volkomen met het begrip van regt, zoo als dat door mij, in navolging van KRAUSE en AHRENS, is aangenomen. Bij de wederlegging van het stelsel van AHRENS, nopens het erfregt, heb ik getracht dit te doen uitkomen. Maar dezelfde gronden, die bij mij gelden, om aan te nemen, dat de wijsbegeerte des regts de erfstellingen niet a priori erkent, sluiten evenzeer het erfverdrag uit.

In zekeren zin is dan ook de stelling van HEIDENREICH in zijn vroeger betoog waar, dat, op gelijken grond, ook schenking en koop evenzeer uitgesloten zijn, indien namelijk de overdragt bedongen is op tijd en, ten tijde van de bedongen overdragt, de verbondene overleden is; want slechts dan vind ik overeenstemming tusschen het hoofdbegrip en de vergelijking.

Het kwam mij voor, dat HEIDENREICH, en met hem ook anderen, hierin niet altijd met de noodige onderscheiding zijn te werk gegaan. Indien, met gelijktijdigen wil, de *zaak*, die het voorwerp van de willekeur des eenen uitmaakt, door dien eenen onder de willekeur van een ander gesteld is en deze dat aangenomen heeft, dan heeft de laatste daardoor, zoo als ik zoo even gezegd heb, den eigendom op de zaak verkregen; en dan is niet meer de vraag, hoe ver de willekeur des vorigen eigenaars strekte, voor zooveel de beperking van willekeur niet *in de zaak* zelve gelegen was; want alleen in zoo ver heeft de regel, dat men op een ander geen meerder regt kan overdragen, dan men zelf bezat, gezag. Daartegen geldt dus niet het bezwaar, dat, vermits de willekeur des vorigen eigenaars met den dood eindigen moest, ook daarom iedere koop en schenking slechts zoolang hij leefde zou kunnen duren (1). Neen, die

(1) Het is HEIDENREICH, die dit beweert, doordien hij den overgang alleen in de overeenkomst, gelegen acht en die daarom stelt, dat, met

bepierking, of liever, die vernietiging van willekeur lag niet in de *zaak*; maar was uitsluitend aan den *persoon* des vorigen eigenaars eigen en gaat daarom met de zaak niet over. De stelling, dat door zijn dood de koop geëindigd zou zijn, is m. i. even ongerijmd, als wanneer men beweerde, dat, indien een man zonder armen gereedschap voor handen-arbeid verkocht, de koper daarvan geen gebruik zou kunnen maken; omdat de vorige eigenaar door de wet der noodzakelijkheid het vermogen daartoe miste.

Dáár, waar de beperking van willekeur niet in eenige zaak gelegen, maar uitsluitend aan den persoon des overdragers eigen is, is die des verkrijgers onbeperkt* en regelt zij zich niet naar die des vorigen.

Maar iets anders is het, wanneer bij overeenkomst de een slechts zijne *persoonlijke* willekeur onder de bevoegdheid van een ander gesteld heeft, dat is: zich tot eene handeling jegens een ander verbonden heeft (volgens KANT, eene *Causalität durch Leistung*), dan kan van den verbodene alleen de naleving der handeling gevorderd worden. Degeen aan wien, ingevolge de verbindtenis, eene zaak geleverd moet worden kan dan de zaak van hem, die zich daartoe verbond, niet vroeger vorderen dan ná het verstríjken van den bedongen termijn; vóór dien tijd heeft hij geen regt daarop. En, zoo dus hij, die zich verbond, sterft, vervalt ook de overeenkomst, omdat, met den dood van het regts-subject, al diens betrekkingen ophouden.

Er blijft evenwel nog altijd een groot verschil tusschen erfverdrag en koop; t. w. : dat het erfverdrag a priori niet door de wijsbegeerte erkend wordt; terwijl de overeenkomst van koop of schenking blijft bestaan en slechts, even als door het tenietgaan der zaak, zoo ook door den dood des verkoopers, de gesloten koop vernietigd is, onverminderd het regt van toeeigening der koopers, p. 68 en volg.

het overlijden van een dergenen, die tot de handeling verbonden waren, vervalt.

Toen HÖPFNER, die de testamentaire erfopvolging *niet*, maar het erfverdrag *wel* erkent, tot staving zijner ontkenenis beweerde: dat, aan het testament regt toetekennen, gelijk staat met het *wegschenken* van een vogel voor het geval, dat deze weggevlogen zal zijn, vroeg te regt SCHMALZ op het door hem erkende erfverdrag: «Heb ik dan regt, om mijn vogel te *verkoopen* voor «het geval, dat hij weggevlogen zal zijn?» (1)

Ook ten opzichte der erfopvolging bij versterf meen ik te hebben aangetoond, dat het systeem des regts, als vrije ontwikkeling van een ieder en van allen, haar als middel van eigendoms-verkrijging niet vordert en dat de bloedverwantschap noch de dood een titel van eigendoms-overgang opleveren.

Tot zoo ver de voorstelling van een verschil van meeningen, die bloot tot de afgetrokken wetenschap behooren. Zelfs in de school kan het pleit, hoezeer onbeslist, als half verouderd aangemerkt worden.

Indien ik er in geslaagd mogt zijn de verschillende stelsels getrouw en mijne bedenkingen daartegen duidelijk te doen uitkomen, dan heb ik, voor zoo veel dat deel van mijn vertoog betreft, mijn doel bereikt.

Ik wensch nu nog kortelijk stil te staan bij eene vraag van zuiver practisch belang, die echter, zoo ik meen, in de zuivere beginselen des regts, en voornamelijk in het stelsel, wat wij hebben ontwikkeld, den grond voor hare oplossing vindt. Ik heb haar in het hoofd van dit vertoog

(1) Zie HEIDENREICH, 2de d. p. 77.

reeds aangeduid; t. w.: In hoever het beding, *post mortem meam dari promitto*, kan worden geacht in overeenstemming met het positieve regt te zijn.

Doch, vóórdat ik daartoe mag overgaan, wacht mij eene bedenking, die ik vóór alles wederleggen moet. Zij is deze: vermits de wijsbegeerte des regts het erfregt niet erkent en dit regt toch onbetwistbaar tot het praktische leven behoort, zóó zelfs, dat er nog geen volk of volksstam der aarde gevonden is, die niet eenen of anderen vorm van erfregt bezat, zoo moet de slotsom van het betoogde zijn, dat het positieve regt in strijd met het regt a priori heeft behandeld door die erkenning, en is in ieder geval het onderzoek, wat in dezen a priori regt is, doelloos; vermits het positieve regt, door het erfregt aan te nemen, volkomen vrij was in de regeling daarvan.

Die zoo denkt miskent de groote waarde der wijsbegeerte des regts. Hij miskent de waarde der theorie en het beginsel van regt.

Het bestek van dit vertoog gedooft niet de vraag over het verband tusschen de wijsbegeerte des regts en het positieve regt in haren geheelen omvang te behandelen (1).

Naar mijne meening mag het positieve regt niet van de wijsbegeerte des regts afwijken, zoodanig, dat het daarmede in strijd zou zijn. En, indien men de bepaling van regt aanneemt, zoo als die ook door mij, bij navolging, wordt aangenomen, dan ligt daarin, naar ik meen, de grondslag ook van dat stelsel.

De bestrijders van die leer beroepen zich op de gewoonte, de geschiedenis, de noodzakelijkheid en de nuttigheid als grondslagen van het positieve regt, des noods, met afwijking van het zuiver rede-begrip.

(1) Zie HUGO, *Jurist. Encyclop.* en diens *Lehrb. des Naturr.* — T. G. v. SAVIGNY, *Vom Beruf unsrer Zeit für Gesetzgeb.* enz.

Maar wat is gewoonte; wat is noodzakelijkheid, en wat is nuttigheid?

Het zou mij niet moeilijk vallen het onbestemde en onbepaalde van die eigenschappen, zoo als die door velen worden voorgesteld, aan te wijzen; doch, indien de bepaling des regts alleen geschiedt op de behoeften en eigenschappen des menschen, als redelijk en zedelijk wezen; levende, niet alleen voor zich zelve, maar ook in betrekking tot- en in verbinding met anderen; indien het regt wordt omschreven, als het begrip der middelen, waardoor die mensch, alzoo voorgesteld, het doel van zijn bestaan zal kunnen bereiken, dan geloof ik, dat die middelen niet anders dan gelijktijdig de gewoonten, de noodzakelijkheid en de nuttigheid moeten omvatten; en wel zoodanig begrip van gewoonte, noodzakelijkheid en nuttigheid, hetwelk hier door het rede-begrip bestemd en bepaald wordt.

Onmiskerbare en algemeene regelen zullen dan a priori gesteld kunnen worden; andere, maar ook slechts afgeleide begrippen, waaromtrent a priori door het rededebegrip geene stellige regelen worden voorgeschreven, zijn, naar gelang van omstandigheden en bijzondere betrekkingen, voor regeling a posteriori vatbaar (1).

Teregt leest men daarom bij onzen VAN HEUSDEN in zijne *Socratische school*:

« Wij zeggen met PLATO en met een ieder, die gezond verstand heeft: Wetten moeten hetgeen van nature regt en billijk is tot rigtsnoer hebben. — Wat anders is dat in den grond dan natuurregt? »

Ik heb getracht aan te toonen, dat het erfregt niet a priori in de wijsbegeerte des regts ligt; eene andere vraag is: in hoe ver is het daarmede in overeenstemming

(1) Van dien zin gaat ook MEIJER uit in zijn werk: *Sur la codification*. Z. o. a. p. 172, 173, 225. Verg. ook v. HEUSDEN *Socrat. school*, 3^e deel; *Encyclop.* p. 37, 90 en volg. 109; inzonderheid p. 111.

te brengen? in hoe ver strijden de natuurlijke begrippen van eigendom en eigendomsverkrijging, al of niet, met de leer van erfregt; en in hoe ver is, dien ten gevolge, het positieve regt bevoegd, om het erfregt optenemen; — met andere woorden: in hoe ver erkent de wijsbegeerte des regts het erfregt a posteriori?

Uit het hiervoren beloogde volgt, dat het subject stervende zijne regten verliest; omdat zijne regtsbetrekking alleen met zijn bestaan identisch was. Daarom zijn dan ook de goederen, die hij nalaat, *onbeheerde* goederen, niet in den zin van KANT, maar in de ruime beteekenis van het woord; goederen die geen heer of eigenaar hebben (*res nullius*).

Zij behooren niemand toe. Dus liggen zij ter beschikking van een ieder, die slechts de eerste is. Daarom dan ook ter beschikking van den algemeenen wil. En, wanneer derhalve het positieve regt, als uityloeiisel van den algemeenen wil, aan één bij voorkeur regt op die goederen toekent, dan erkent de wijsbegeerte van dat regt evenzeer die toekenning; omdat, daar het onbeheerde goederen betreft, geen regts-schennis daarin plaats heeft.

Volgens de leer van het natuurregt, zou, a priori, alleen de eerste toeigenaar regt hebben kunnen verkrijgen door het middel van toeigening. Maar, zoolang die toeigening niet plaats gehad heeft, heeft niemand regt er op; dus ligt in eene toewijzing a posteriori geene regts-schennis.

Het positieve regt is alzoo bevoegd, om, vóór die toeigening, dus, vóór dat een ander na den overledene regt daarop verkregen heeft, de voorkeur aan een bepaald persoon te geven. — Doet het positieve regt zulks, dan vervalt daarmede gelijktijdig het middel, om door toeigening regt te verkrijgen, want dan wordt de regtsverkrijging afgeleid uit het eigendomsregt en houden de zaken, die alzoo verkregen worden, op *nullius* te

zijn. Dan geeft de wet een regtmatigen titel van eigendoms-overgang.

Dit heeft plaats met erfregt, dat, bij fictie, in den erfgenaam *onafgebroken* voortzetting van de regten des erflaters aanneemt en waardoor dus de nalatenschap geene res nullius wordt; zoodat de toeëigening, als middel van eigendomsverkrijging eener zaak, die niemand toebehoort, ten opzichte van nalatenschappen vervalt.

Maar, zal nu die toekenning door het positieve regt waarlijk regtmatig genoemd kunnen worden, dan moet zij zich in hare toepassing en uitvoering weder naar de zuivere regtsleer rigten, en dan moet daarin vermeden worden alles, wat tot verkrachting daarvan zou kunnen strekken of in strijd met de a priori erkende algemeene begrippen zou kunnen zijn. De voornaamste regel behoort dan zeker te zijn, dat, vermits het erfregt alleen bij wetsduiding en niet als eigenlijke titel van eigendomsovergang gelden kan, dat regt alleen als *voortzetting* van verkregen en bestaande regten kan werken.

Het is aan dit beginsel, dat wij de voorgestelde regtsvraag wenschen te toetsen. Dat die vraag in onmiddellijke aanraking is met de leer omtrent het erfverdrag en zelfs als zoodanig gelden kan, gevoelt een ieder. Ik zal haar, voor zoo veel noodig, verduidelijken. Ik bedoel het geval, waarbij iemand zich verbindt, met beding, dat eerst na zijn dood de praestatie gevorderd zal kunnen worden.

Om hier een niet zeldzaam voorbeeld uit het dagelijksche leven bijtebrengen, denke men aan iemand, die erkent aan een ander schuldig te zijn; maar tevens bepaalt, dat die schuld niet dan na zijn dood opeischbaar zal wezen.

Vraagt men nu, of die overeenkomst door het wijsgeerig regt geregvaardigd wordt, dan kan het antwoord, naar mijne opvatting, niet moeilijk zijn.

Uit al het hierboven uiteengezette blijkt toch, dat die vraag, uit het gezichtspunt van regt, a priori geene andere dan eene ontkennde beantwoording toelaat; maar zij zou daarom, gelijk ik zeide, nog niet buiten de bevoegdheid van het positieve regt liggen. Doch er is meer. Ik meen, dat zoodanige overeenkomst, noch door het philosophische, noch door het positieve regt geregtvaardigd *kan* worden; omdat dit tot regtsverkrachting zou leiden. Ik beweer bovendien, dat aan deze stelling het positieve regt getrouw gebleven is.

Zeker zal ik op dit punt niet minder bestrijders mijner meening vinden, dan op het vroeger ontwikkelde; maar, voor zooveel ik de gronden tegen mijne meening ken, hebben die mij niet overtuigd (1).

De wijsbegeerte des regts erkent de bevoegdheid van vrije beschikking over eigendom, omdat die vrije beschikking in overeenstemming met het regtsbeginsel in het algemeen is, en in den aard van het eigendomsregt in het bijzonder ligt. Zoo ook erkent zij de bevoegdheid, om verbindtenissen aan te gaan en door overeenkomst het eigendomsregt over te dragen of te beperken.

Deze nooit weersproken stelsels, zal ik niet behoeven te betoogen.

Maar ook evenzeer moet de wijsbegeerte van het positieve regt erkennen, dat, door het sterven van het regts-subject, al zijne regten vervallen en ophouden; omdat het regt alleen de betrekkingen regelt van de menschen in hun individueel en gemeenschappelijk bestaan.

(1) Ik heb in een pleidooi de bedenkingen daartegen vernomen van den advocaat METMAN; ook bij de Brielsche regtbank is, bij het daarop gewezen vonnis, eene tegenovergestelde meening omhelsd. Slechts bij één regts-auteur vond ik mijn stelsel aangeprezen; en toch, alles, wat bij mij voor dat stelsel pleit, bevestigt mij volkomen in mijn gevoelen.

En welke is nu de aard der verbindtenis, welke wij op het oog hebben? Hare werking kan eerst aanvangen na den dood des verbondenen. Zijn dood is de termijn, waarop de schuldpligtigheid aanvangt.

De vraag, of het natuurregt zoodanige overeenkomst a priori erkent, is behandeld; maar het wordt nu eene andere vraag, of de wijsbegeerte van het positieve regt haar toelaat en in hoe ver dit regt haar opneemt.

Dat het stellige regt het erfregt niet kan wraken, heb ik bewezen. Maar ook dat regt erkent, naar ik meen, het erfregt als een uitvloeisel en als de toepassing van het eigendomsregt.

Het logisch verband tusschen het verschil ligt daarin, dat het positieve regt aan datgene eene bestemming en beheer ten bijzondere en algemeene nutte geeft, 't welk het natuurregt onbestemd en onbeheerd liet.

Ik zeide: ten bijzondere en algemeenen nutte; en in dit regtsdeel, in het stellige regt, huldig ik gaarne die gronden, welke de voorstanders van het erfregt in het natuurregt willen vinden. Ik erken ze hier, niet ginds, omdat ik het gezag dier gronden a priori ontken, maar a posteriori kan aannemen. Dat aan den eigenaar het middel worde verstrekt, om datgene, wat hij door zijn vlijt en ijver zich verzamelde, en wat alleen hem toebehoort, over te dragen aan hen, die hem dierbaar zijn, of aan wie hij dat *wil*, op den tijd, wanneer zijn vermogen van beschikking niet alleen, maar ook zijne behoefte op tijdelijke goederen opgehouden zullen hebben, strijdt niet met de leer van eigendom en is integendeel daarmede in overeenstemming te brengen; terwijl gelijktijdig aan de faculteit van genegeenheid het middel tot meerdere uitbreiding wordt gegeven.

Ik acht het onnoodig de gronden, die de wijsbegeerte

des positieven regts erkent, breeder te ontvouwen (1). Nu zij men indachtig, dat de titel van overdragt alleen gelegen is of in eene uitbreiding van het regt van vrije beschikking voor een tijdstip, waarop men niet meer beschikken kan, of in den vermoedelijken wil des eigenaars, wanneer deze geene beschikking genomen heeft; een vermoeden, gegrond op de natuurlijke toegenegenheid en liefde; maar men verlieze ook, vóór alles, niet uit het oog, dat de titel van eigendomsverkrijging alleen regtsgezag erlangt uit een, bij wetsduiding, *voortgezet eigendom* van den vorigen eigenaar door dengen, die hem daarin opvolgt.

Hieruit volgt, dus, ten opzichte van hem die beschikt, dat hij bij uitersten wil geene beschikkingen kan

(1) Men vergelijke met mijn stelsel de leer dergenen, die het erfregt in het natuurregt gegrond achten, om de overtuiging te erlangen, dat al hunne beschouwingen het *stellige regt*, maar niet het begrip van regt a priori betreffen. Dat dit zich zelfs aan de meesten hunner, als tegen hunnen zin, opdrong, blijkt uit hunne eigene voorstelling. Zoo toch zegt KANT van zijn drie ideale middelen van eigendoms-verkrijging: «Alle drei können zwar nur in öffentlichen Zustände ihren Effect haben, gründen sich aber nicht nur auf der Constitution desselben und willkürlichen Statuten; sondern sind auch a priori im Naturstande, und zwar notwendig zuvor, denkbar, um hernach die Geetze in der bürgerlichen Verfassung darnach einzurichten.» Het a priori aanwezig zijn van dat regtsbegrip is evenwel niet geen, dat ik ontken. Meer juist is in mijn oog het gevoelen van SCHAUMANN, *Wissensch. d. Naturr.* p. 196. «Die meisten Naturrechts-lehrer drücken ihr Urtheil über Testamente so aus: «Testamente haben nach dem Naturrechte keine Gultigkeit.» «Diess ist unrichtig, und würde zu viel beweisen; denn was nach dem Naturrechte keine Gultigkeit hat, gilt überhaupt nicht. Man muß den Lehrsatz über die Testamente so fassen. Testamente sind nach den Prinzipien der Rechtswissenschaft, ohne Gesetz oder eine Ubereinkunft, welche sie dazu machen, keine rechtlichen Arten und Weisen, ein Eigenthum auf eine bestimmte Person überzutragen. Wo aber ein solches Gesetz oder eine solche Ubereinkunft existirt, da sind sie auch nach naturrechtlicher Grundsätzen *justi modi dominium transferendi.*» Zie ook HEIDENREICH, D. 2, p. 31—34. HAUS, § 144.

nemen, die buiten zijn eigen regt liggen, evenmin als hij in zijn leven bevoegd is tot iets waartoe hij geene regtsbevoegdheid bezit. En ten opzigte van den erfgenaam, dat hij niet als zelfstandig persoon, — niet als een ander regts-subject, — maar als vertegenwoordiger en plaatsvervanger des vorigen eigenaars optreedt; dit is het volgen in alle regten en verplichtingen des overledenen.

Hoezeer de gestelde punten algemeen erkende waarheden zijn, zelfs bij hen, die alle gezag aan de wijsbegeerte des regts ontzeggen, heb ik ze toch voorbedachtelijk hier ter nedergesteld, omdat zij, naar mij toeschijnt, de voorgestelde vraag beslissen.

De erfflater, zeide ik, kan over zijn eigendom, ook voor het geval van zijn overlijden, zoodanige beschikkingen maken, als waartoe zijn eigen regt hem bevoegdheid geeft, maar hij kan dat niet verder dan zijne eigene regtsbevoegdheid strekt.

De regtsbevoegdheid des menschen strekt zich, onder anderen, ook uit tot het regt om verbindtenissen aan te gaan. Men is bevoegd zijne persoonlijke willekeur voor een gedeelte onder de bevoegdheid van een ander te stellen; mits de aangeboren regten ongeschonden blijven. Maar is men nu ook bevoegd de persoonlijke willekeur van een ander onder de bevoegdheid van een derde te stellen? Zeker neen; want tot de geldigheid daarvan wordt gevorderd de wil van het subject wiens willekeur het betreft.

Dit is het, wat het stellige regt als regel stelde, dat men geen derden kan verbinden.

En nu vraag ik met vertrouwen: Hoe is het bestaansbaar, dat iemand zich verbindt, om iets na zijn dood te doen?

Neen, antwoordt men: zoodanige verbindtenis is onbestaansbaar en onzinnig; maar de vraag, waarover hier gehandeld wordt, is niet aldus.

De een verbindt er zich toe, dat iets na zijn dood *gedaan zal worden*; de verplichting tot naleving betreft dus niet *hem*, want zij kan hem niet meer betreffen, maar zij rust op zijn erfgenaam.

En ziedaar het straalpunt, waaruit de zaak beschouwd moet worden.

Door de overeenkomst is de erfflater niet verbonden. Hij heeft zich persoonlijk buiten de verbindtenis gesteld; deze rust alleen op den erfgenaam.

En zoodanige verbindtenis wordt, naar mijne be-
weering, door het regt gewraakt. Indien de aard eener
verbindtenis medebrengt, dat zij uitvoerbaar zij; dat
zij eene oorzaak hebbe; en dat men door eene verbind-
tenis alleen zich zelven en geen ander kan verbinden,
dan is de verbindtenis, waarbij de persoon, die haar
aangaat, zich *persoonlijk buiten* de verbindtenis stelt,
reeds als zoodanig onuitvoerbaar en zonder oorzaak;
maar indien dan de naleving van zoodanige verbindte-
nis op den erfgenaam is gelegd, dan is deze niet als
opvolger en vertegenwoordiger des erflaters, maar als
een *ander* subject verbonden, en ook daarom is de
verbindtenis onbestaanbaar.

En al ware zoodanige verbindtenis bestaanbaar, dan
zou de erfgenaam zelf evenzeer van de naleving onthe-
ven zijn; want hij treedt alleen in de schoenen des
overledenen; hij volgt hem in alle *zijne* regten en
verplichtingen op. Maar niet daar buiten.

Tot hetgeen de overledene, indien hij leefde, verplicht
zou zijn geweest, is ook de erfgenaam verplicht.

Tot hetgeen echter de erfflater niet verplicht zou zijn
geweest, is de erfgenaam ook niet verplicht.

Waar de erfgenaam bij eene overeenkomst bedongen
heeft, dat hij nooit tot eenige naleving verplicht zal
zijn, daar geldt dat beding ook voor den erfgenaam.
En vermits nu de erfflater, in het voorgesteld geval,

nooit tot eenige naleving verplicht zou zijn, is derhalve de erfgenaam dat ook niet.

Wil men op de voorgestelde vraag de gevolgen der vertegenwoordiging bij erfopvolging in al hunne kracht toepassen, dan leidt dit tot deze ongerijmde stelling: de verbundene, tot naleving aangesproken, was, volgens zijne verbindtenis, bevoegd tot de tegenwerping: «wacht mijn dood af.» Deze exceptie behoort niet uitsluitend tot den *persoon* des verbondenen; want zij volgt uit de overeenkomst; zij is het gevolg van het beding zelf, waaronder de verbindtenis is aangegaan. Ook daarin, — ook in het effect der voorwaarden, volgt de erfgenaam op; en dezelfde regten, dus ook tegenwerpingen, die de erfflater uit het beding der overeenkomst kon ontleenen, zijn ook op zijn erfgenaam overgegaan; daarom ligt ook voor dezen, en alzoo ad kalendas graecas, de tegenwerping voor de hand: «wacht mijn dood af.»

Ja; — wél treedt de erfgenaam van regtswege op in alles, wat de erfgenaam hem naliet; — wél rutsen op hem de praestatiën, die de erfflater op *zich* genomen had; — wél moet hij de verbindtenis volbrengen, die de erfflater volbrengen moest en is hij zelfs daarom in zijne eigene goederen daarvoor aansprakelijk; maar op den erfgenaam, als zoodanig, kunnen, uit de verbindtenis des erfflaters, geene verplichtingen gelegd worden, die niet op den erfflater gerust zouden hebben, indien hij nog leefde. Zoodra toch de persoon des erfgenaams van dien des erfflaters gescheiden wordt; zoodra tot eenige uitvoering de *ééne niet*, de *ander wel*, verbonden is, loopt de verbindtenis over *twee* onderscheidene personen.

En wanneer nu *a priori* alleen op den erfgenaam eene verplichting wordt gelegd, die evenzeer *a priori niet* op den erfflater *kon* rusten, en waarbij deze zich zelfs *buiten*

de verbindtenis had gesteld, zoo wordt de persoon des erfgenaams van dien des erflater gescheiden; zoo zijn ook daar *twee* onderscheiden personen. Dit heeft plaats, wanneer iemand zich verbindt tot iets, wat, volgens zijn beding, *niet door hem*, maar eerst na zijn dood, dus *door zijn erfgenaam*, volbragt zal moeten worden.

Ik zeide: op den erfgenaam kunnen geen verplichtingen worden gelegd, die niet op den erflater *gerust zouden hebben, indien hij nog leefde*.

Zie hier den waarborg voor de verbindtenissen op tijd of onder voorwaarden.

Terwijl, volgens de leer van het natuurregt, gelijk ik heb voorgesteld, bij koop of schenking op tijd of onder voorwaarde, de verbindtenis zou vervallen door het overlijden des verbondenen vóór de vervulling des tijds of der voorwaarde, leeft, die in het stellige regt, in den erfgenaam voort. En wanneer dus de tijd aanbreekt of de voorwaarde vervuld is, waarop de overledene tot naleving verplicht zou kunnen worden, indien hij leefde, dan rust die verplichting op zijn erfgenaam; omdat deze daarin den persoon van gene vertegenwoordigt. Maar bij de vraag, die wij hier onderzoeken, is dat het geval niet; omdat de reden der vervulling niet gevonden wordt in de vervulling van eenen tijd, waarop de erflater, *zoo hij leefde*, de verbindtenis zou hebben behooren natekomen.

Na de beschouwing, wat ten opzichte der gestelde regtsvraag, mijns inziens, regtens zij, blijft nog het onderzoek, in hoe ver het bestaande regt daarmede overeenkomt of eene tegenovergestelde leer heeft aangenomen.

Ik versta hier onder het bestaande regt het Nederlandsch burgerlijk regt, maar wensch dan toch vooraf den blik te werpen op *dat* regt, 't welk in *onze regtscholen* voor de studie van het stellige regt altijd en

teregt als eene zoo rijke en nuttige bron is en wordt aangemerkt; ik bedoel het Rom. regt.

En zeker verwijs ik daarop te liever, omdat daarin eene belangrijke bijdrage voor mijne stelling gevonden wordt.

Dat toch in het Rom. regt onder JUSTINIANUS nog altijd sporen aanwezig waren van de oude leer: *mors omnia solvit* en van de onbestaanbaarheid der *causae post mortem conceptae*, blijkt uit zoovele plaatsen in de Digesten en de Codex. Ik herinner in het bijzonder aan de leer, dat de vruchtgebruiker van de zekerheid, welke hij voor de teruggave van het in vruchtgebruik verkregene stellen moet, door den erfflater niet mag worden vrijgesteld, omdat die zekerheid den erfgenaam en niet den erfflater betreft (1); maar zelfs ten stelligste gold de bepaling van de onbestaanbaarheid der overeenkomst waarover wij handelen, in het Rom. regt vóór JUSTINIANUS.

Toen bestond het regtsbeginsel, dat eene verbindtenis niet kan aanvangen met den erfgenaam; dus juist dat, waarover wij handelen. — Aldus toch leert GAJUS, dat, wanneer bij lastgeving iemand aan een ander iets opdraagt, dat na den dood van dezen gedaan zal moeten worden, die lastgeving niet geldt; omdat de algemeene regel is, dat eene verbindtenis niet kan aanvangen met den persoon des erfgenaams (2). Om dezelfde reden was ook een legaat na den dood des erfgenaams niet geldig (3) en

(1) Fr. 6. H. *ut in possess. legatt. seu fideicomm. causa esse liceat.* (36. 4) fr. 7 *Cod. e. t.* (6. 54) l. 1 *Cod. de usufr. et habit. v.* (3. 33). Zie voorts VOET, *ad Pand.* l. VII, tit. IX, n°. 9. (p. 2, p. 496). NOODT, *de usufr.* l. 1. c. XIX. ZOEZIUS, *ad pand.* in lib. 36, tit. 3, n°. 6 en 7.

(2) GAIJ, *Comment.* rec. GOESCHEN, lib. 3, § 138.

(3) PAULI, *Rec. sent.* lib. 3, tit. 17, n°. 5. HUGO, *Jus. civ. Ante Just.* t. 1, p. 138. Ook bij GAJUS, lib. II, § 232. ULP. *fragm.* tit. XXIV, § 16. HUGO, II. p. 79.

ging in de stipulatiën het regt tot regtsvordering, met uitzondering alleen van de borgstellingen, niet over tegen de erfgenamen (1).

De belangrijkste plaats van alle is echter die, welke over de door ons gestelde vraag zelve handelt. Ik veroorloof mij daarom, die woordelijk aan te halen.

« Denique inutilis est talis stipulatio, si quis ita dari « stipuletur: *post mortem meam dari spondes*, vel ita: « *cum morieris dari spondes*, id est, ut in novissimum « *vitae tempus stipulatoris*, aut *promissoris*, obligatio « *conferatur*. nam inelegans esse visum est, ex heredis per- « *sona incipere obligationem.* » (2)

JUSTINIANUS zelf heeft het eerst de vroeger aangenomen leer verworpen. Hij beroept zich daarvoor op het

(1) GAJUS, II. § 120.

(2) Zie GAJUS, lib. 3, § 100. Het is bekend, dat, volgens hetgeen GAJUS geleerd heeft, het doel bij zoodanige stipulatiën kon bereikt worden door eenen *adstipulator*, die dan dezelfde of gelijke stipulatie op zich nam, en, crediteur zijnde, ten gestelden tijde, het regt van vordering; — als debiteur, den last der betaling op zich nam; terwijl hij voor het door hem ontvangene als lasthebber aansprakelijk was; met dien verstande, dat zijne aansprakelijkheid hem persoonlijk betrof en niet op zijne erfgenamen overging.

Dat bij het 2^e hoofdstuk der *lex Aquilia*, hetwelk ten tijde van JUSTINIANUS in onbruik was, de *actio* bepaald werd, die tegen den bedriegelijken *adstipulator* verleend werd, wordt ook door GAJUS geleerd, en hiermede werd tevens een lang bestaande twijfel opgeheven.

Zie GAJUS, lib. 3, § 110, 114, 117, 215. *Just. instit.* lib. IV, tit. III, § 12. — WALTER, *Gesch. des Rom. Rechts*, t. 3, § 571. — TH. MAREZOLL, *Lehrb. der Instit.* p. 220 en 222. — Vergel. ook HEINECCIUS, *Antiq. Rom.* lib. IV, tit. 3, § IX, t. 2, p. 136. — Dat echter ook in andere gevallen, dan voor eene stipulatie na dood, *adstipulatores* gebruikt werden, blijkt reeds uit GAJUS, t. a. p. § 117: « *adstipulatores vero fere tunc solum adhibentur, cum ita stipulamur, ut aliquid « post mortem nostram detur, quod stipulando nihil agimus.* » Zie ook CIO *Octav.-Acad. quest.* IV, 21. — VAL. MAX. lib. VII, c. 1 in fine. — CALVINI, *Lex. jurid.* in voce.

algemeen nut en op den stelregel, dat alle stipulatiën geldig zijn door de toestemming der contractanten.

Wij laten zijne beschouwing in hare waarde. Mij bebaagt de vroegere leer meer.

Maar wat is nu daarvan in het bestaande regt?

Zeker vinden wij in ons B. W. geene bepaling, die, even als in het oudere en latere Rom. regt, bepaaldelijk het geval vermeldt.

En daarom schijnt in den eersten oogopslag tegen mijne stelling de bedenking gegrond, dat, vermits ook bij ons de wil der contracterende partijen bij de overeenkomst tot wet strekt, en vermits elk eigenaar bevoegd is tot vrije beschikking, de wet alzoo de bewuste overeenkomst niet verbiedt, en dienvolgens toelaat.

Maar bedrieg ik mij niet, dan verdwijnt die schijn bij eene nadere toelichting.

De leer van het erfregt is in ons regt dezelfde, als welke ik volgens algemeene regtsbeginselen heb voorgesteld.

De erfgenamen treden *van regtswege* in het bezit der goederen, regten en regtsvorderingen *van den overledene*. (a. 880, 1002 B. W.)

Niemand kan voor een levenden persoon bij plaatsvervulling optreden (1). (a. 894.)

Ieder erfgenaam wordt *onmiddellijk* te zijn opgevolgd in het hem toebedeelde. (a. 1129.)

Het bezit van alles, wat een overledene heeft bezeten, gaat, van het oogenblik van zijn overlijden, over tot zijne erfgenamen, met alle hoedanigheden en gebreken daarvan. (a. 597).

Doch waartoe meer?

Ook bij ons regt is de erfgenaam, met opzigt tot den

(1) Deze regel moge in de wet speciaal zijn. De generieke waarde er van zal in erfregt wel niet ontkend worden: Zij is het gevolg van de bepaling, dat erfopvolging alleen door den dood plaats heeft (a. 377).

erflater, diens opvolger in al zijne regten en verplichtingen. Ook volgens ons recht treedt hij, als het ware, in de plaats van den overledene en is hij de voortzetting van diens persoon, als regts-subject, met opzigt tot de goederen, regten en verbindtenissen, welke dat regts-subject in zijn leven bezat.

De erfgenaam kan dus, ten opzichte van anderen en van de regten, die hij als zoodanig uitoefent, niet beschouwd worden als een *ander persoon*.

Tegenover deze wettelijke leerstellingen stelle men nu die, betreffende de overeenkomsten en verbindtenissen.

Eene overeenkomst is eene handeling, waarbij een of meer personen *zich* jegens een ander verbinden. (a. 1349.) Zij is alleen tusschen *de handelende partijen* van kracht; en kan *aan derden* niet ten nadeele verstrekken; maar ook aan derden evenmin voordeel aubrengen. (1376.)

Alle wettiglijk gemaakte overeenkomsten strekken *degenen, die dezelve hebben aangegaan*, tot wet. (1374.)

In het algemeen kan niemand zich op zijn eigen naam verbinden, of iets bedingen, *dan voor zich zelven* (1351).

Niettemin kan men zich voor een derde sterk maken of instaan, door te beloven dat deze iets doen zal, mits onder *eigen* schadeloosstelling en dus onder *eigen* verband, indien de derde niet wil doen (1352).

Men kan ook *ten behoeve* van een derde iets bedingen, wanneer een beding, hetwelk men *voor zich zelven* maakt, — zulk eene voorwaarde bevat. (1353).

In al die bepalingen, zelfs in de uitzonderingen van den regel, vinden wij niet anders terug, dan wat wij als hoofdeigenschap der overeenkomsten en verbindtenissen stelden. Altijd is en blijft het hoofdbegrip *persoonlijke verbindtenis; persoonlijke aansprakelijkheid van hem, die zich verbonden heeft*.

Zoo lang men niet als gemagtigde of uit naam van een ander — dus op geen eigen naam — handelt, kan nie-

mand zich verbinden of iets bedingen *dan voor zich zelven*.

Dit heeft niet plaats, wanneer men verklaart schuldig te zijn en te gelijk bedingt nooit zelf aansprakelijk te zijn, doch zijn erfgenaam tot voldoening te verbinden.

Ik heb het reeds meer doen opmerken, dat in zoodanig geval de erfgenaam niet zou opvolgen *aan*, niet *in* de regten zou treden van den overledene. Aldus toch zouden op genen regten en verplichtingen worden gelegd, die op dezen *nimmer* rusten konden en die hij niet zou hebben behoeven natekomen, indien hij nog leefde.

Dus beweer ik, met het oog op de bepalingen der wet, dat hare algemeene beginselen zoodanige overeenkomst verbieden.

En indien dat waar is, gelijk het in mijn oog onbetwistbaar is, dan blijft alleen de vraag over, of de wet voor het aangewezen geval eene uitzondering maakt en alzoo daarvoor eene speciale vergunning bevat.

Men beweert ja, en, om dat te staven, beroept men zich op art. 1354, waar gelezen wordt;

«Men wordt verondersteld bedongen te hebben voor «zich zelven, en voor zijne erfgenamen en regtverkriggenden, ten ware het tegendeel uitdrukkelijk bepaald «zij, of uit den aard der overeenkomst mogt voortvloeijen.»

En nu is de gevolgtrekking, die hieruit tegen mij wordt afgeleid, dat men, volgens die bepaling, weder bij uitzondering van den algemeenen regel zijne erfgenamen en regtverkriggenden wél verbinden kan. Men kan dus even zoowel op zijn erfgenaam de nakoming der verbindtenis leggen, die men bij overeenkomst zelf heeft aangegaan.

Maar de bepaling aldus voortstellen, is hare bepaling verkrachten. Het is er uit kiezen — wat behaagt en verwerpen, wat in den weg staat.

Ik meen, dat juist art. 1354 de kroon zet op mijn stelsel en de vraag voor altijd uitmaakt.

Er zijn overeenkomsten, die, òf uitdrukkelijk, òf uit haren aard, van zuiver persoonlijken aard zijn, dat wil zeggen: die op geen ander persoon dan op hem, die zich verbond, kunnen kleven. Men denke aan de opdracht van een kunstwerk, voor welks vervaardiging de verbondene eene specialiteit is, enz. Dit is de uitzondering, die art. 1354 op het oog heeft.

Maar, buiten zoodanige gevallen, wordt men altijd verondersteld bedongen te hebben *voor zich zelven* en voor zijne erfgenamen. Derhalve altijd, in de eerste plaats, *voor zichzelven*; men moet zelf eerst verbonden zijn en, door die eigen verbindtenis, wordt men tevens geacht ook voor zijne *erfgenamen* bedongen te hebben.

Indien er gelezen werd: «of voor zijne erfgenamen» enz. Het pleit was misschien tegen mij te keeren; maar juist dat conjunctieve *en* geeft mij gewonnen zaak.

Ziehier den zin der bepaling.

De leer der opvolging en vertegenwoordiging in erfregt gaat zoo ver, dat, hoezeer men bij overeenkomst alleen *zich zelven* verbinden kan, men toch geacht wordt, tegelijk met die eigen *verbindtenis*, — maar deze moet vóór alles aanwezig zijn — ook zijne erfgenamen verbonden te hebben.

En hierin ligt tevens de reden, waarom die, anders onnoodige, verordening, zeer terecht in de wet is opgenomen. Zij toch wil den regel, dat men alleen zich zelven verbinden kan, in erfregt zijne strikte toepassing doen verliezen, zoodanig, dat, ook met dien regel, de erfgenaam in de regten en verpligtingen des erfaters treedt.

De bepaling van art. 1354 is dus niet anders dan de toepassing op de leer der overeenkomsten van de zuivere leer der plaatsvervangning in erfregt.

Maar ook daarom juist is die wetsbepaling zoo geheel en zoo volstrekt in het voordeel van mijne stelling.

Wil men in art. 1354 eene tegenwerping tegen mijn gevoelen vinden, dan moet men de woorden *voor zich zelven* weglaten of de conjunctieve bepaling «*voor zich zelven* EN «*zijne erfgenamen*» in eene desjunctieve veranderen.

Maar beide die lezingen zijn buiten de wet.

En men meene niet, dat ik de bepaling van art. 1354 evenzeer geweld aandoe, door de uitdrukking «*bedongen*» op te vatten in den zin van «*verbonden*», terwijl het *beding* alleen geldt voor voorwaarde.

Het is juist daarom, dat ik daarvan, als van verbindtenis, gewagen kon. Het art. spreekt niet van overeenkomst, maar van *beding*. En die bewoording is hier goed gekozen.

In zuivere en eenvoudige verbindtenissen kan van de gevolgen bij erfopvolging niet de rede zijn; omdat zij bij de voltrekking ook gelijktijdig voldongen worden, of gelijktijdig tusschen partijen opvorderbare regten daarstellen.

Maar in voorwaardelijke verbindtenissen of in verbindtenissen op tijd, de zoodanige derhalve, die onder *beding* zijn aangegaan, geldt dat *beding* als *verbindtenis*; zoowel voor de erfgenamen desgenen die *verbonden* is, als voor hem *zelven*.

In de wet komt trouwens niet ééne bepaling voor, waaruit, al ware het bij gevolgtrekking, afgeleid kan worden, dat men bevoegd is, om een *beding* te maken, waarbij degeen, die de overeenkomst sluit, zich zelf uitdrukkelijk *buiten* de *verbindtenis* stelt; doch, met uitsluiting van *zich zelven*, alleen den *erfgenaam*, als zoodanig, verbindt.

Zoodanige *verbindtenis* blijf ik, met de wet vóór mij, onbestaanbaar noemen; omdat zij in strijd is, én met de leer, dat men alleen *zich zelven* kan verbinden, én met de leer omtrent erfopvolging.

Maar, indien het nu waar mogt zĳn, dat mijne beschouwingen niet de ongerijmdheid zelve zĳn, en, indien ik er in geslaagd mogt zĳn, om, althans uit het oogpunt, waaruit ik de zaak heb voorgesteld, daarvoor aannemelijke gronden aantevoeren, dan meen ik billijke redenen tot verwondering te hebben, niet alleen, dat ik mijn gevoelen door zoo weinigen mag zien aangenomen, maar evenzeer, dat de vraag zelve zich als zoodanig zoo uiterst spaarzaam aan de beschouwingen der regtsbeoefenaren heeft voorgedaan.

Zij is, dunkt mij, niet te onbelangrijk daarvoor; en, al mogt zij, als regtsvraag, door sommigen minder belangrijk geacht worden, het practische leven heeft er groot belang bij. Zij bestaan toch die verbindtenissen, waarin b. v. de overblijvende der ouders verklaart aan zijn meerderjarig kind schuldig te zĳn, wat het uit de nalatenschap van zijn overleden vader of moeder te vorderen heeft, met beding, dat het verschuldigde niet gedurende het leven, maar eerst na den dood des debiteurs, gevorderd zal kunnen worden.

Onder de regts-authouren van het Fransche regt, die de vraag behandelden, verdient TOULLIER (1) vooral genoemd te worden.

Na de voorstelling van de oudere Rom. regtsleer, die tot grondslag had, dat de actie niet ontstaan kon tegen of in den persoon des erfgenaams, staat hij stil bij die, welke JUSTINIANUS aannam, en zegt daarvan, ook met toepassing op het bestaande regt, het volgende :

(1) *Droit civil Franç.* edit. TARLIER, 1830, t. 3, p. 566, n°. 651. POTHIER, *traité des obligat.*, t. 1, p. 46, 161, zegt alleen: « C'est « stipuler ou promettre pour nous mêmes, et non pour autrui, lorsque « nous stipulons ou promettons pour nos héritiers; puisqu'ils sont, « en quelque façon, la continuation de nous mêmes. » 'T is juist de reden, waarom ik zoodanige stipulatie onbestaanbaar noem. Zie verder n°. 64. DELVINCOURT, *Cours de droit civil*, édit. de Mat. 1827, t. 5, p. 112, zegt hetzelfde.

Nadat de burgerlijke wetten den eigendom voortdurend hadden gemaakt en eene stellige en bepaalde wijs van erfopvolging hadden vastgesteld, uit kracht waarvan de verbindtenissen, door den overledene aangegaan, overgaan op zijne erfgenamen met de goederen, die daaraan verbonden zijn, en waaronder ook behooren de regten, die hij verkreeg, hoezeer hij die nog niet had kunnen uitoefenen, miste de oude regtsleer hechte grondslagen en was zij zelfs in strijd met de beginselen bij de burgerlijke wetten aangenomen.

Het is hier de plaats niet, om te onderzoeken in hoe ver de voorstelling van de oudere regtsleer door TOULLIER juist is.

Maar het is zijne toepassing op het bestaande regt, die ik bestrijd; omdat ik van dezelfde gronden, als hij, uitga.

Ik erken, dat, volgens het bestaande regt, de verbindtenissen, door den overledene aangegaan, op zijne erfgenamen overgaan. Daaronder behooren onbetwistbaar de regten en verplichtingen, die hij verkreeg; hoezeer hij ze nog niet had kunnen uitoefenen («qu'il a acquis, quoiqu'il n'ait pu les exercer»).

Maar, waar *hij* geene regten verkreeg of verkrijgen *kon*, of, waar op *hem*, uit de overeenkomst, geene regten verkregen waren of *konden* worden, dáár kan de erfgenaam geene regten verkrijgen of onder verplichtingen gebracht worden; omdat deze alleen opvolgt in *vitia et virtutes defuncti* (1).

(1) Het vonnis der Brielsche regtbank, waarvan ik vroeger gewag maakte, gaat keunelijk van de stelling van TOULLIER uit; maar laat ook daarom, m. i., de zaak onbeslist.

De overweging luidt aldus:

«O, wat de door den ged. beweerde onbestaanbaarheid betreft, — dat de bepaling van niet-opeischbaarheid van een gedeelte ad *f* 3115,00, dan ná het overlijden des schuldenaars, niets in zich bevat, strijdig met de wetten op de publieke orde of op de goede zeden betrekking hebbende: dat, terwijl in het oude Rom. regt de regel gold: «mors

Wat mij echter in de zoo zeer betwiste vraag bemoe-
digt, is, dat ik mijn stelsel aangenomen mogt zien
door een zeer verdienstelijk vaderlandsch regtsgeleerde
van onzen tijd: Mr. G. DIERHUIS, in zijn *Ned. Burg.
Regt* (1).

Ik meen mij de aanhaling zijner belangrijke uitspraak
te mogen veroorloven.

« 450. Men merke voorts op, dat de wet niet zegt,
« dat niemand op zijn' eigen naam eene verbindtenis
« aangaan of iets bedingen kan voor een' derde, maar
« dat niemand dit kan dan voor zich zelve. Het is hierom,
« dat ik het gevoelen, hoezeer van schrijvers van gezag,
« niet durf aannemen, dat men eene verbindtenis kan
« aangaan of iets bedingen voor zijne erfgenamen; veel
« min, dat men dit zou kunnen voor eenen bepaalden
« erfgenaam; zoodat de vraag, of het beding, op eigen
« naam gemaakt voor een' derde, die later onze erfge-
« naam wordt, daardoor geldig wordt, mijns bedunkens,
« dan ook geheel overbodig wordt.

« Men wordt wel, volgens art. 1354 B. W., veronder-
« steld bedongen te hebben voor zich zelve en voor
« zijne erfgenamen en regtverkrijgenden, maar de wet
« omnia solvit » en van daar geene actien in erfgenamen of tegen erf-
« genamen een aanvang konden nemen, doch deze regel uitdrukkelijk
« in het latere Rom. regt is afgeschaft geworden door de l. un. tit. XI.
« libr. IV Cod., dezelve regel ook bij het Ned. Burg. Regt niet is aan-
« genomen geworden; vermits bij dit uitdrukkelijk is voorgeschreven,
« dat men in overeenkomsten verondersteld wordt bedongen te hebben
« voor zichzelf en voor zijne erfgenamen en regtverkrijgenden, ten
« ware (enz.); van welk een en ander bij voormelde schuldbeke-
« tenis in « geenen deele blijkt, zoodat de daarin vervatte bepaling van niet-
« opeischbaarheid van een gedeelte der daarbij verschuldigd erkende
« som, naar het Ned. Burg. regt, allezins bestaanbaar is en dezelve
« ook, nadien, volgens datzelfde regt, wettiglijk gemaakte overeen-
« komsten, dengene, die ze hebben gemaakt tot wet strekken, gevol-
« gelijk ab initio voor de eischers verbindend was en verbindend blijft. »

(1) Deel 6, p. 242, n°. 450.

«veronderstelt hier, dat men werkelijk voor zich zelve
«heeft bedongen, en laat dan de werking daarvan ook
«op de erfgenamen en regtverkrijgenden overgaan, zoo-
«dat daaruit geenszins kan worden afgeleid, dat men
«ook regtstreeks voor dezen iets zou kunnen bedingen.

«Dat wij belang bij zoodanig beding zouden hebben,
«is slechts waar, wanneer men een zedelijk belang be-
«doelt; in allen gevalle maakt dit het beding niet tot
«een beding voor ons zelve. En dat onze erfgenamen
«beschouwd worden als wij zelve, is ten aanzien van
«het onderwerpelijke punt eene fictie, die voorzeker de
«bekrachtiging der wet behoeven zou, om in regten ge-
«volg te kunnen hebben. Dat zij ons opvolgen, en wij
«in hen voortleven, belet niet, dat zij, zoolang wij be-
«staan, wel degelijk van ons onderscheiden zijn.»

Zoo ver gaat mijne overtuiging, dat ik meen, dat men,
zonder de duidelijke en eenvoudige leer des erfreg
en die der verbindtenissen in het stellige regt te schen-
den, geene anderes telling kan aannemen, dan dat de erf-
later, door een beding met een ander, den erfgenaam
slechts in zoo ver kan verbinden, als hij zelf verbonden
was, en hem niet verbinden kan, dan in die gevallen,
waarin hij zelf, *indien hij bij de vervulling van het
beding leefde*, verbonden zou zijn.

Aldus zal alweder, ook volgens ons regt, de verbind-
tenis tot levering, in koop of schenking, onder voor-
waarden of op tijd, die, volgens het natuurregt, door
den dood des verkoopers of gevers vervallen zoude
zijn, indien deze vóór den tijd der levering mogt over-
lijden, op den erfgenaam overgaan; omdat, indien de
erflater geleefd had, ten tijde voor de levering bedon-
gen, hij zelf daartoe verbonden zou zijn geweest.

Waar evenwel de erfgenaam, uit krachte der over-
eenkomst zelf niet verbonden was en de erfgenaam wel,
daar is, gelijk de heer *Dierhuis* teregt opmerkt, de

erfgenaam van den erfflater als derde onderscheiden en daar treedt alzoo de verbodsbepaling van 1351 in.

Ik geloof niet, dat men mij zal tegenwerpen. «De erf-
«later erkende de schuld; hij was dus tot teruggaaf
«verbonden; er bestaat dus eene obligatie voor den
«erflater, waarin de erfgenaam hem opvolgt. Het beding
«hetwelk er bijgevoegd is, betreft alleen den tijd der
«praestatie.»

Tegen die bewering zou ik slechts één antwoord kunnen hebben:

«Wij voeren daarover geen strijd.»

Die strijd toch betreft niet de oorspronkelijke reden van schuld; maar alleen het beding, dat, ten gevolge van overeenkomst, met de schuldbekentenis eene onsplitbare en zelfstandige verbindtenis heeft te weeg gebragt.

Ik eindig mijn vertoog met dit dilemma:

Door het beding: *post mortem meam dari promitto*, worden de personen van erfflater en erfgenaam niet onderscheiden, maar dan ook moet toepassing erlangen, wat ik hierboven *ex absurdo* gesteld heb.

Of, door het beding, worden op den erfflater en den erfgenaam *verschillende* verbindtenissen gelegd en daardoor worden die twee personen onderscheiden; maar dan ook is het in strijd met de wet.

BOEKBEOORDEELINGEN EN VERSLAGEN.

(NEDERLANDSCHE LITERATUUR.)

De Zaakwaarnemer, wet en regt, door W. DE
GELDER. — Utrecht, C. VAN DER POST JR. 1853. —
370 bladz. in 8°.

Het behoort niet tot den werkkring van dit tijdschrift, en even weinig tot den mijne, letterkundige werken te beoordeelen.

Ik zal mij dan ook wel wachten om te onderzoeken, veel minder te beslissen, of de heer DE GELDER eene goede of slechte, een mooijen of lelijken roman heeft geschreven. Ik zal mij even weinig een oordeel aanmatigen over de letterkundige en romantieke verdiensten van zijn werk.

Maar het doel van dezen roman is, volgens de voorrede: «om het groote publiek opmerkzaam te maken op de gevaren, die het loopt, door zijne belangen, van welken aard dan ook, ja al was het de eenvoudigste handeling, aan een zaakwaarnemer toe te vertrouwen.»

Juist dit doel geeft aan het boek een karakter, in meer dan één opzigt afwijkende van dat van den gewonen roman. En het is juist om dit doel, dat het werk aan de aandacht van de regtsgeleerde wereld niet geheel ontgaan mag.

De held van den roman is een zaakwaarnemer, «een parasiet, die zich in ons maatschappelijk daarzijn heeft ingedrongen», zoo als schrijver die lieden noemt.

Die zaakwaarnemer heet JAANS, en woont te Amsterdam. Het maken van onderhandsche acten, die niet veel deugen, het behandelen of mishandelen en verknoeien van de zaken der partijen bij de kantongeregten, het geven van slechten raad en onbekookte adviezen;

dat zijn echter niet zijne voorname bezigheden. Bij dit alles oefent hij verschillende andere ambachten uit, die misschien niet geheel onafscheidelijk zijn van de zaakwaarnemerij, of daarmede niet in een regtstreeksch en noodzakelijk verband staan.

Hoe het zij, de zaakwaarnemer, niet tevreden met het sober bestaan, dat zijn bedrijf, eerlijk uitgeoefend, geven kan, heeft zich reeds in zijne jonge jaren in het hoofd gesteld, dat hij een rijk man moet worden. Zijn doel is *f* 500,000 langs allerlei oneerlijke en misdadige wegen te verzamelen, en daarmede in het buitenland als een groot heer te gaan leven. Ieder middel is goed genoeg, om dit schoone plan tot stand te brengen, mits het maar geschikl zij om het doel te bereiken: bedrog, oplichting, woeker, zwendelarij, valsheid, moord en doodslag. En eindelijk, boven en behalve dit alles, oefent de man nog op groote schaal het bedrijf uit van den gemeensten koppelaar; jonge meisjes en burger-vrouwen staan in zijne zwarte registers geboekt en beschreven, als het slagvee in die van den beesten-kooper; ouderdom, gelaatstrekken, kleur en vorm van oogen, tanden en andere bijzonderheden van gelijken aard, hoedanigheden van ziel, geest en ligchaam: niets ontbreekt aan het signalement. Die winkel staat open voor jong en oud, voor iederen gemeenen wellusteling, die zeker zijn kan, als hij maar veel en *vooruit* betaalt, dat het onschuldig en argeloos slagtoffer, dat hij zich gekozen heeft, hem zal worden *geleverd*; want de strikken der verleiding worden met zooveel list en koele berekening gespannen, dat de arme uitverkorenen er niet aan zullen ontsnappen; en, mogt het noodig zijn, ook voor het laagste en brutaalste geweld wordt niet teruggedeinsd. De eigen pupil van den zaakwaarnemer, door de cholera tot wees gemaakt, behoort tot de ornamenten van dit goddelooze register. En die wees wordt

door JAANS *verkocht* aan een ouden wellusteling, die smoorlijk op het meisje verliefd is. Die koop en verkoop heeft tot doel, om aan het meisje haar aanzienlijk vermogen te ontstelen. Aan den ouden afschuwelijken vrijer wordt de bruid alleen geleverd tegen eene behoorlijke en volledige décharge van den schelmschen voogd, die op die wijze het geld zijner pupil voor zich behoudt.

Ik wil niet betwisten, dat er zulke menschen en ook zulke zaakwaarnemers zijn kunnen; en, hoezeer ik nu geen voorstander heeten wil van de gemeene beunhazerij, tegen de zaakwaarnemerij, die, al zij zij geene bijzonder verdienstelijke zaak, toch ook op eene eerlijke wijze *kan* worden gedreven, wordt bij ons wel wat veel gedeclameerd. En, of dit nu noodwendig zijn moet de type van den eigenlijken zaakwaarnemer, ik moet er voor uitkomen, dat ik het betwijfel.

Ik houd in waarheid die schilderij voor overdreven; en liever had ik den zaakwaarnemer afgeschilderd gezien als een dom mensch, die, om de kost te verdienen, zich uitgeeft voor een ambacht dat hij niet verstaat en niet verstaan kan; die zich het air geeft van kundigheden te bezitten, die hij niet bezit; die slechten raad geeft, dien hij veelal zelf voor goed houdt, maar desnietemin daardoor zijne patienten dikwijls in groote verlegenheid en op groote onkosten brengt.

Het is waar, nu en dan, en geheel ter loops, vooral op het einde van het werk, wordt op de noodzakelijke onkunde van den zaakwaarnemer gewezen. Maar mij dunkt, zou het boek zijn doel bereiken, en enkel waarheid, geen romantisch verdichtsel of dichterlijke verbeelding tot grondslag hebben, de moraal van den roman zou eenvoudig moeten zijn: «wacht u voor den zaakwaarnemer; want hij is een lomperd, die niets weet en u daarom slecht raden moet;» maar geenszins: «wacht u voor den zaakwaarnemer, want hij is een schurk en

een afzetter, die geene misdaden of gruwelstukken ontziet, als hij er maar rijk mede worden kan; en die, op zijn minst genomen, u opzettelijk bedriegt, omdat hij alleen leeft van roof en diefstal.»

De hoofd-inhoud van het verhaal komt hierop neder:

Een vriend of rotgenoot van JAANS heeft eene zuster, die uit een geheim huwelijk met een rijken Engelschman een kind ter wereld brengt en op het kraambed sterft. Om zich van het vermogen van dit jongetje meester te maken, wordt het onder eene brug in een moddersloot geworpen, door de beide boosdoeners. Het kind wordt gevonden, gered en grootgebracht door een koopvaardij-kapitein, die het den naam geeft van BRUGJE STINKSLOOT. Eenige jaren later wordt dit door den zaakwaarnemer ontdekt; door list en bedrog weet men, onder het valsch voorgeven van den jongen zijne ouders te doen terugvinden, den braven pleegvader, die op het punt is uit te zeilen, te bewegen, hem achter te laten. Het arm schepsel moet volstrekt weder uit de voeten worden gemaakt. JAANS zendt het naar één zijner collega's in den Haag, om het te bezorgen op eene visschers-pink te Scheveningen. Tot reisgezel krijgt de jongen een weggelopen tuchthuisboef, die het vereerende mandaat heeft, om het kind in zee te werpen. Aan dien last wordt gevolg gegeven; maar het kind wordt natuurlijk weder gered; voor de ontkenning van den roman was dit volstrekt noodig; en het toeval wil, dat het juist wordt opgenomen door een schip, waarop zich bevindt zijn vader met zijne tweede vrouw. De lord bevindt zich op reis naar Oost-Indië, om zich wat te verzetten van de spleen, waaraan hij lijdende is. De kapitein doet dezelfde reis; allen ontmoeten elkander op de landingsplaats; en de zaak is spoedig in orde.

Het gezelschap doet te zamen de terugreis; men komt, door een toevallig oponthoud, nabij London, waar zich

de zaakwaarnemer, die zijne koetjes, in de gedaante van vijf tonnen gouds, op het droog heeft, ook bevindt, en de dwaasheid heeft, om zijne wraak aan een Napolitaansch markies te koelen, zich aan boord van het Hollandsch schip te vertoonen. Hij wordt spoedig herkend, en, in weerwil van zijn Engelsch burgerschap en van alle uitleverings-traktaten, ingepakt, in een zeildock gerold, onder in het schip geworpen, medegevoerd en overgeleverd aan de Amsterdamsche justitie, die inmiddels alle zijne andere gruweldaden ontdekt heeft, en op de Nieuwe Markt te Amsterdam opgehangen aan een galg, tot dat er de dood op volgt. Zijne exceptie van vreemdelingschap en onbevoegdheid wordt door het hof verworpen, en de Engelsche diplomatie schijnt er zich niet mede te bemoeijen. *Requiescat in pace.* Een zijner kameraden wordt, ter zake van opligterij en diefstal, opgesloten in eene cellulaire gevangenis. — Daarna wordt er door alle verliefden bruiloft gevierd; en de roman eindigt als alle romans.

Na deze korte en ruwe schets, herhaal ik, dat, hoezeer de lectuur van dit boek mij eene aangename uitspanning was, ik er de romantische verdiensten niet van wil beoordeelen. Ik reken mij daartoe in het minst niet bevoegd. Maar ik vraag: wat bewijst dit alles eigenlijk voor het voorgestelde doel? Zijn zaakwaarnemers in den regel, zijn zaakwaarnemers alleen zulke menschen? Konden zulke gruweldaden niet even goed door een ander bedreven zijn? Zijn het de noodzakelijke, de waarschijnlijke gevolgen der zaakwaarnemerij? En zijn niet juist door die overdreven schilderingen, de ware gebreken en fouten van den zaakwaarnemer op den achtergrond geraakt, en is niet daardoor misschien de wezenlijke, nuttige moraal van het boek verloren gegaan?

Ik vrees dit zeer. Ik zie inderdaad niet in, wat dit alles meer gemeens heeft met de zaakwaarnemerij, dan

b. v. de godsdienst van een anderen heer, dien wij in het verhaal zien opvoeren, onder den naam van SAMUEL SMOEL, met diens hoedanigheden van woekeraar en geheim politie-spion. Het is inderdaad even moeilijk te begrijpen, waarom JAANS een zaakwaarnemer, als waarom SAMUEL een Jood *zijn moet*.

Keeren wij nog eens terug tot de voorrede:

«Om het doel beter te bereiken, zijn wij de burgerlijke wet op den voet gevolgd, en hebben wij op de voornaamste bepalingen daarvan oplettend gemaakt, niet om onze lezers de wet te leeren verstaan, maar om hun te beter te doen zien, dat hare bepalingen van het hoogste gewigt zijn niet alleen, maar tevens van dien aard, dat de gewone zaakwaarnemer geene kunde genoeg kan bezitten, om de wet uit te leggen of toe te passen.»

Ieder hoofdstuk heeft dan ook, behalve zijn roman-tisch, zijn juridiek opschrift, ontleend aan den ééne of anderen titel van het Burg. Wetboek, al zij dit juist niet *op den voet* gevolgd. En hier en daar vindt men zelfs den inhoud van eene reeks dier artikelen uit dat wetboek afgeschreven, zeker tot groote verveling van den roman-lezer, voor wien dit denklijk weinig onderhoudend is. Reeds in het begin van het boek vinden wij den Napolitaanschen markies bij een zaakwaarnemer, dien hij komt raadplegen over de papieren voor zijn huwelijk, en die bij die gelegenheid moet slikken den geheelen titel over domicilie. Op eene andere plaats vinden wij den kapitein en pleegvader van den kleinen vondeling aan zijnen reeder van buiten opzeggen een half dozijn artikelen uit den titel over vruchtgebruik. Iets later treffen wij twee zaakwaarnemers aan, overleggende het beste middel, om aan een eenvoudig ambtenaar eene erfenis te ontstelen, die hem is toegefallen; en bij die gelegenheid hooren wij een van de dronken vrienden in het geheugen van den anderen den korten

inhoud van het leerstuk over de erfopvolging uit het wethoek terugbrengen, door de mededeeling al weder van eenige artikelen, die hij hem uit het hoofd debiteert.

Ten slotte nog eene aanmerking. Het is mij voorgekomen, dat in dit geheele werk de roman-schrijver tamelijk dikwijls den regtsgeleerde verdrongen heeft; zoodat het niet moeilijk is den schrijver meermalen op onnaauwkeurigheden in dit opzigt te betrappen.

Ik geef een paar voorbeelden.

De Napolitaansche markies (van wien ik reeds sprak) nadat hij zich door een notaris van zijn land heeft laten uitleggen, welke papieren hij al zoo noodig heeft om in Holland te huwen, voorziet zich o. a. van eene algemeene toestemming van zijne moeder, van eene toestemming *in blanco*, zoo het schijnt. Want de schoone bruid was nog niet gevonden; die moest eerst later op eene reis in Zwitserland worden ontmoet. Hoe het zij, de man trouwt te Amsterdam; toestemming van zijne moeder *voor dit huwelijk* heeft hij niet, en kan hij niet hebben; maar geen haan die er naar kraait.

Diezelfde man, later ook al in geldverlegenheid, ten gevolge van een kwistig en liederlijk leven, verkoopt aan JAANS het huis van zijne vrouw bij eene onderhandsche acte, waarop hij valschelijk den naam zijner vrouw teekent. Later brengt hij de quasi-koopsom terug, en weet nu ook door geweld zijne acte terug te krijgen. Maar is daarbij niet vergeten, dat bij dit uitwisselen van acten over en weder, eigenlijk niets geschied is, omdat er niet is gedacht aan levering? En van overschrijving is noch bij de eerste noch bij de tweede gelegenheid sprake. Het kan zijn, dat de zaakwaarnemer te dom was om dit te weten; maar dan moest hem dit juist als eene niet geringe en zeer verdienende grief zijn aangerekend. Er wordt echter geen woord van gesproken.

In een roman, ik erken het, kunnen er dergelijke

onnaauwkeurigheden en *licentiae poeticae* wel door. Maar in *zulk een roman*? Ik weet het niet; maar ik verbeeld mij dat de heer DE GELDER, het den zaakwaarnemer, die er zich aan schuldig had gemaakt, niet weinig kwalijk nemen zou. A. DE PINTO.

RUITENLANDSCHE LITERATUUR.

Die Subhastation nach Rheinischem Rechts von AUG. BESSEL, *Advocat-Anwalt am Rheinischen Appellations-Gerichts-Hofe zu Köln.* (Köln. 1852) XVI en 208 blz. 8°.

Das Ordre-verfahren des Rheinischen (Französ.) Rechts, von denselben. (Köln. 1853) XVI en 328 blz. 8°.

Het naauw verband tusschen onze en de Fransche wetgeving heeft zeker het onberekenbaar voordeel, dat het ons in staat stelt partij te trekken van al hetgene alsnog in het vaderland van GUIACIUS en DONELLUS op het gebied onzer wetenschap verrigt wordt. Maar daarenboven is het Fransche regt geenszins hesloten gebleven binnen de grenzen der natie, waaraan het zijn aanzijn dank weet, in tegendeel, in meer of min gewijzigde vormen ontmoet men het overal, in Duitschland, Italië, Spanje, ja zelfs in Zuid-Amerika. Zoo worden de meest verschillende krachten aan zijnen opbouw dienstbaar gemaakt, en verkrijgt het in waarheid, evenzeer als het Romeinsche, op den naam van wereldregt aanspraak. In Duitschland vooral telt het onderscheidene bearbeiders, die den roem van wetenschappelijkheid, waarop dat land der geleerden bij uitnemendheid boogt, ook op dit terrein waardiglijk

handhaven. In het algemeen is zulks bekend genoeg, doch, bedrieg ik mij niet, dan hecht men er toch, zoo in Frankrijk en België als hier, niet genoeg gewigt aan. Een werk als dat van ZACHARIAE moge in ieders handen wezen; hoevele verdienstelijke Duitsche monographien, die de nadere kennismaking dubbel beloonen, gaan niet zoo goed als onopgemerkt voorbij? Men denke slechts b. v. aan het geschrift van WINDSCHEID door Mr. A. A. DE PINTO in zijne dissertatie met zooveel vrucht geraadpleegd en waarvan evenwel de naauwkeurigste Fransche auteurs, zoo als DEMOLOMBE, het aanwezen niet eens schijnen te vermoeden, of aan dat van FRIEDREICH, onlangs in het Hollandsch overgezet, omdat, gelijk de kundige steller van de voorrede dier vertaling getuigt: «het *graeca non leguntur* oock bij velen onzer juristen op het Hoogduitsch van toepassing is.»

Ik geloof daarom geene onnutte zaak te verrigten met door een eenvoudig verslag de aandacht te vestigen op de bovengenoemde werkjes van den Keulschen advocaat BASSEL, die mij toevallig ter hand en zeer aanbevelingswaardig zijn voorgekomen.

Het eerste daarvan heeft tot onderwerp: *de geregtelijke uitwinning van onroerend goed*, en is gesplitst in twee gedeelten.

Het eerste gedeelte bevat, behalve een woord ter inleiding, eene verhandeling, in 7 Hoofdstukken en 119 doorlopende paragrafen, over *de beginselen en regelen der geregtelijke uitwinning*.

Hoofdst. I handelt *over den persoon die beslag legt*, en wel in het bijzonder, in geval hij is 1 minderjarig of onder curatele; 2 gehandligt; 3 voorzien van een raadsman (art. 499 C. C.); 4 eene gemeente of openbare instelling; 5 eene getrouwde vrouw; 6 een failliet; 7 een zaakgelastigde; 8 een uitvoerder van een uitersten wil; 9 een schuldeischer der nalatenschap; 10 een

cessionaris; 11 een hypothecaire schuldeischer; 12 een vreemdeling.

Hoofdst. II. *Over de vereischten der schuld waarvoor men beslag legt.*

Zij moet wezen: 1 zeker; 2 opeischbaar; 3 verevend.

Hoofdst. III. *Over de vereischten van den titel krachtens welke men beslag legt* (art. 2213 C. G. — 449 B. R.)

1. Over vonnissen, zoo door in- als door uitlandsche regters gewezen.

2. Over notariële akten, zoo binnen- als buiten-lands verleden.

3. Over dwangbevelen.

4. Over art. 2112 C. G. — 498 B. R.

Hoofdst. IV. *Over de goederen die in beslag genomen kunnen worden.*

1. Beginsel. Verklaring van art. 2204 C. G. — 491 B. R.

2. Toepassing van het beginsel op *a.* personele servituten; *b.* erfpacht; *c.* opstal; *d.* onroerende actiën; *e.* pand en hypotheek.

Hoofdst. V. *Wijzigingen op den regel, dat alle de onroerende goederen des schuldenaars in beslag kunnen worden genomen.*

1. Mede-eigendom. Art. 2205 C. G. — 492 B. R.

2. Goederen van minderjarigen. Artt. 2206, 2207 C. G.

3. Goederen om bijzondere reden niet in beslag te nemen.

4. Goederen in verschillende arrondissementen gelegen. Artt. 2210, 2211 C. G. — 496, 497 B. R.

Hoofdst. VI. *Van dengenen onder wien in beslag genomen wordt*, indien hij is:

1. De schuldenaar zelf; 2. een derde bezitter.

Hoofdst. VII. *Van den regter bij wien de executie moet worden vervolgd.*

Het tweede gedeelte bestaat in een commentaar op de *Subhastations-ordnung* vom 1 August 1822, waardoor

de 12de en 13de Titel, V^{de} Boek, 1ste deel, van den Code de Procédure Civile in de Rhijn-provinciën zijn afgeschaft, en die eene vereenvoudiging dier bepalingen bevat, belangrijk om met de artt. 502 en volg. van het Wetb. van Burg. Regtsv. te vergelijken, zoodra men aan de verbetering van ons regtswezen met ernst de hand zal slaan.

Als opmerkelijke punten noem ik op, dat de executie geschiedt *voor den vrederegter*, dat dus het ministerie van procureurs vervalt, en partijen handelen in persoon, of bij gemagtigden, dat alle gegadigden worden toegelaten tot het bod in persoon of bij gemagtigden, echter met deze voorzorg: Unbekannte, Nichtangesessene, oder notorisch Zahlungs-unfähige werden zum Mitbieten nur zugelassen, wenn sie sich durch Stellung eines als Selbstschuldner haftenden zahlungsfähigen Bürgen oder als Mandatar einer zahlungsfähigen Person durch Vorlegung einer Vollmacht dazu qualificiren. Die vorgelegte Vollmacht wird zu den Akten genommen. § 22; dat de hoogts-biedende, schoon persoonlijk en solidair mede aansprakelijk blijvende, binnen 3 dagen zijn principaal mag noemen; dat de geëxecuteerde tot ontruiming kan worden genoodzaakt door alle middelen regtens, zelfs door lijfswang; en dat uitdrukkelijk is bepaald welke formaliteiten zijn voorgeschreven op straffe van nietigheid en wat daarvan de gevolgen zijn.

Het tweede werkje, dat als een vervolg op het eerste kan worden beschouwd en naar een soortgelijk plan is ingerigt, heeft tot onderwerp *de regeling van den voorrang en de verdeeling van den koopprijs*.

Het eerste gedeelte levert weder eene verhandeling *over de beginselen en regelen der rangregeling*, vervat in eene inleiding en 3 titels of 86 doorloopende paragrafen.

De inleiding geeft een *overzicht der algemeene begrippen*.

Tit. I handelt in 4 hoofdstukken over *de voorwaarden die vervuld moeten zijn, wil er eene rangregeling plaats hebben*.

Hoofdst. I. Er moet onroerend goed verkocht zijn.

Hoofdst. II. De koopprijs moet onherroepelijk vaststaan.

Hoofdst. III. Het verkochte moet zijn bezwaard geweest met hypotheek.

Hoofdst. IV. Wanneer tot de rangregeling wordt overgegaan.

Tit. II. Over *den regter voor wien de rangregeling moet worden vervolgd*.

Tit. III. Over *de beginselen waarnaar de rangregeling wordt opgemaakt*, in vijf Hoofdstukken, als:

Hoofdst. I. Over de plaatsing der kosten.

Hoofdst. II. Over de plaatsing der interessen.

Hoofdst. III. Over de plaatsing der hypothecaire schuld-eischers.

Hoofdst. IV. Over de plaatsing van voorwaardelijke, onzekere of onbepaalde vorderingen.

Hoofdst. V. Over de vraag, hoelang de inschrijving door vernieuwing moet worden in stand gehouden.

Het tweede, en hier verreweg grootste gedeelte, behelst eindelijk een commentaar op de artt. 749 tot en met 779 C. d. Proc. C. (artt. 551 en volg. B. R.).

De schrijver plaatst zich op het zuiver positieve standpunt. Hij verdiept zich niet in uitvoerige historische navorschingen of wijsgeerige bespiegelingen en waagt zich uiterst zelden aan de kritiek der wet. Hij neemt het bestaande regt gelijk het is, en tracht de vragen die het in de toepassing oplevert, met zelfstandig oordeel en gebruik der hem ten dienste staande hulpmid-

(1) OUDEMAN. II. 219.

delen te beantwoorden. Tot die hulpmiddelen behoort natuurlijk, behalve eene naauwkeurige kennis der literatuur en der Fransche en Belgische jurisprudentie, ook de jurisprudentie der Rhojn-provinciën. Men vergelijkte b. v. den commentaar op art. 759 C. d. Pr. C., blz. 223 en volg., alwaar men de ook ten onzent zeer betwiste vraag, welke regtsmiddelen tegen de voltooide rangregeling ontvankelijk zijn, grondig behandeld en eenige interessante Duitsche gewijsden daarover medegedeeld vindt.

Hij mist geheel de Fransche levendigheid van voordragt, doch onderscheidt zich daarentegen door zaakrijkheid en het levendig besef, dat ook de regtsvordering niet enkel uit formaliteiten, termijnen en chicanes bestaat, maar even goed als het eigenlijk gezegd burgerlijk regt, op vaste algemeene beginsels berust. Hierin ligt m. i. zijne voornaamste verdienste, want het geeft aan zijnen arbeid waarde niet alleen voor den practizijn die in een enkel geval inlichting begeert, maar tevens voor den regtsbeoefenaar, die zich een goed denkbeeld wenscht te verschaffen van een onderwerp, waarmede hij niet door eigene aanschouwing vertrouwd is.

J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO.

ACADEMISCHE LITTERATUUR.

Het regt van vereeniging en de burgerlijke regtsbevoegdheid van vereeningen als regtspersonen beschouwd. Eene academische proeve, door C. J. VAN NISPEN TOT PANNERDEN. Leiden, JAC. HAZENBERG CORNZN., 1853. VIII en 187 bl. in 8°.

De groote vereeniging, die de Staat genoemd wordt,

moest, ten einde zich in een vreedzaam bestaan te kunnen verheugen, haar ontstaan te danken hebben aan den wil der individus, die hare leden zijn, en het behoort onder hen uitgemaakt te worden, hoever de werkkring des Staats zich zal uitstrekken en welke regten de bijzondere personen tegenover hem zullen hebben. Bestond ergens een modelstaat, waar dit alles zonder tegenspreking van een enkelen geregeld was, dan nog zoude het gewaagd zijn om het vertrouwen te koesteren, dat nooit verschil van meening konde ontstaan over het regt der burgers om vereenigen op te rigten en vergaderingen te houden, tot behandeling van onderwerpen, hetzij in, hetzij buiten den afgebakenden werkkring des Staats gelegen. Evenmin ware het zeker dat zulke vereeniging nooit wenschen zoude zich in betrekking tot hare leden boven de wet te stellen, of althans den intredenden verplichtingen op te leggen, met de algemeene wetten in strijd, waaraan zij zich naderhand niet zouden mogen onttrekken.

Is het ongerijmd eenheid van gevoelen hieromtrent te verwachten in een Staat, waarin de burgers in den aanvang eenstemmig zouden zijn geweest, hoeveel minder is het te vergen in de bestaande, waar nooit eenheid van gevoelen, zelfs onder het meer verlichte deel des volks, over dit alles heeft geheerscht; schier elke regeling te kampen heeft met bestaande instellingen, in tijden eener geheel verschillende staatsregtelijke inrigting ontstaan, of van elders overgeplant, waar andere zeden, denkwijzen en Staatswet heerschen, die dan hier dezelfde regten willen genieten, die haar elders worden toegekend.

Zich er van af te maken door onbepaalde vrijheid in alles en aan allen toe te kennen zoude weinig baten. Eens moet de tijd komen dat eene vereeniging haar regt misbruikt. Gebeurde dit al niet,³ zoo is of waant een lid gewis zich verongelijkt, en het geval is van

dien aard, dat de Staat er zich mede bemoeijen moet.

Het mislukken van elke poging der regering om hier te lande een wets-ontwerp over deze zaak te doen aannemen, is een bewijs, dat men zich nog niet, zelfs over de grondtrekken, verstaan kan. Daarom mag wel elke poging welkom wezen om haar aan een wetenschappelijk onderzoek te onderwerpen, en dubbel aangenaam is dan de kennismaking met een geschrift als het hier aangekondigde, dat ontegenzeggelijk tot regt begrip der zaak bijdragen zal, al wordt het ook op sommige punten met goed gevolg wederlegd. Een ander groot verdienste heeft het ook: de onbevangenheid waarmede de schrijver zijne denkbeelden ontwikkelt. Een der wederwaardigheden waarmede een klein volk te kampen heeft is zeker ook de onmogelijkheid der verdeling van arbeid. Zij, die over onderwerpen van staatsregt schrijven kunnen, moeten bijna allen ook handelen; schrijven zij naar zij handelen, zoo moet de zuiverheid der leer te veel opgeofferd worden aan de te dikwerf onoverkomelijke zwaarigheden, die menschen en omstandigheden aan de uitvoering der beste plannen in den weg leggen. Hij, die nog niet het werkelijke leven is ingetreden, denkt gewoonlijk bij het schrijven er niet aan, dat hetgeen hij voor eene algemeene waarheid houdt, hem in de toepassing hinderlijk zoude kunnen worden; hij verbloemt zijne denkwijze dan ook niet.

Om nog eene reden is dit geschrift belangrijk. Al moge hij, die de hoogeschool gaat verlaten, persoonlijke ondervinding missen, zoo kan in zijn werk daartegen de vrijmoedigheid opwegen, waarmede hij de teedere vraagpunten, zoo al niet beslist, ten minste aanroert en daardoor er de aandacht op vestigt.

Dat het latijn voor een dergelijk onderwerp minder geschikt is, geloof ik met den schrijver en acht hem gelukkig van bij het schrijven van zijn academisch proef-

schrift, zich (zoo als HUBER zegt) te «hebben kunnen losmaken uit de bittere dienstbaarheid van het *Roomsch Egypten*.»

Na de uitvoerige recensies van den hoogleeraar Mr. J. VAN HALL (*Nieuwe Bijdr.*, bl. 314) en Mr. J. G. FABER (*de Gids*, bl. 449) acht ik mij ontslagen van het leveren eener geordende inhoudsopgaaf. Trouwens maakt de rijkdom der behandelde punten dit een vrij omslagtig werk: het korte, en zeer beknopte register beslaat zeven bladzijden. Eveneens acht ik het onnoodig om het stelsel des schrijvers in zijn geheel in korte woorden te trachten weder te geven. Dit is reeds in die beide tijdschriften gedaan, die de lezers der *Themis* zeker bijna alle inzien. Eenige opmerkingen is alles dat ik mij over dit moeilĳk onderwerp toebetrouw te kunnen leveren.

De heer VAN HALL schijnt mij toe den schrijver ten onregte hard gevallen te zijn over zijn beweren, dat uit het geoorloofd zijn der vereeniging nog niet hare bevoegdheid volgt om als regtspersoon op te treden (bl. 4). Dat, ten gevolge der vergunning der uitvoerende magt, de leden der vereeniging niet deswegens strafbaar zijn, doet nog hun regt niet geboren worden om het genootschap tot regtspersoon te maken, zoo zulks door de wetgevende magt niet is toegestaan. Deze laatste is het alleen, die zoodanig regt toekennen kan, hoe-wel het niet noodig is dat zij het doe in elk bepaald geval. De burgerregtelĳke verhouding tussehen de vereeniging en de bijzondere personen hangt dan ook zoo geheel van de bepalingen van het Burgerliĳk Wetboek af, dat ik niet geloof dat het iemand zoude invallen om de ongeldigheid eener dagvaarding van bestuurders te beweren op grond, dat de vereeniging de goedkeuring der regering niet bewĳzen kon. Overigens stem ik het den hoogleeraar toe dat de schrijver te ver gaat zoo

hij aan de vennootschappen het regt ontkent om als rechtspersoon op te treden. Mij is het niet zeer duidelijk kunnen worden, wat hij daaromtrent eigenlijk denkt.

Eene andere vraag, waaromtrent Mr. FABER met den schrijver verschilt, is die omtrent het toekennen van persoonlijkheid aan *stichtingen*.

De moeilijkheid ligt, dunkt mij, daarin dat aan wien ook de eigendom van het vermaakte kapitaal worde toegerekend, er altijd een toestand, tegen de aangenomene algemeene rechtsregelen aandruischend, geboren wordt. Zegt men: het goed behoort dengenen, aan wien het volgens den wil des makers, behoort te worden uitgekeerd, dan komt men tot het bestaan van een eigendom, dat de eigenaar in regten niet opvorderen kan. Redden kan men zich niet door den eigenaar tot een minderjarige, den bestuurder tot een voogd te maken. Want beweert die minderjarige dat iets hem toekomende hem door zijnen voogd onthouden wordt, dan is het de wet, niet de voogd, die beslist. Hier nu moet bijna altijd de beslissing aan den bestuurder blijven.

Kent men daarentegen (met Mr. FABER) den eigendom aan den bestuurder toe, dan maakt men een eigenaar die niet het allerminste van zijn eigendom kan genieten, die nog beperkt wordt in de wijze van het ten behoeve van anderen aan te wenden.

Het minst ongerijmd ware welligt om den maker als steeds voortlevend te veronderstellen en het kapitaal dus als aan hem nog toebehoorende te beschouwen.

De schrijver deelt in het gevoelen van hen, die aan de gemaakte zaken de rechtspersoonlijkheid toekennen hetgeen in de toepassing op hetzelfde nederkomt. Ook dit moge nu eene afwijking zijn van aangenomen rechtsbegrippen, maar ik kan deze ongerijmdheid niet zoo groot rekenen als die welke uit de twee eerstgenoemde stelsels ontstaan.

Bovendien is er immers nog iets dat hier wel in aanmerking genomen mag worden. Moeijelijk kan de noodzakelijkheid ontkend worden om aan de wetgevende magt de bevoegdheid te geven van de natuur eener stichting te veranderen, wanneer zij doelloos wordt. Als voorbeeld kunnen de *grammar-schools* in Engeland dienen, die uit legaten werden onderhouden en waar niet dan latijn konde geleerd worden. Geeft nu de wetgevende magt eene andere bestemming aan de stichting, dan doet zij zulks in de eerste veronderstelling bijna zeker, en hoogstwaarschijnlijk in de tweede ook, tegen den wil des levenden eigenaars, van wien het dan nog te meer blijkt dat hem niet dan een ijdele titel geschonken is. Het is waar (zooals Mr. F. doet opmerken), meestal is de Staat of de gemeente, of eenig ander publiekregtelijk lichaam, of wel de kerkelijke gemeente, bestuurder. In het laatste geval zal wel niet altijd eenstemmigheid met den wetgever bestaan. En hoe dan met die stichtingen die aan bijzondere personen ter besturing zijn overgelaten, zoo als in Engeland meestal het geval is?

Hoe men het aanvange, het blijft een moeijelijk onderwerp, dat ik gaarne door Mr. F., volgens zijne belofte, opzettelijk behandeld zag. Ik moet mij intusschen verwonderen, dat niemand den schrijverschijnt beter te hebben kunnen inlichten over de wijze, hoe stichtingen oudtijds hier te lande de hoedanigheid van regtspersoon verkregen, dan uit de door hem aangehaalde schrijvers te zien is (bl. 49). Over de vraag, of de godshuizen enz. nog het erfregt hebben, hun door de octrooijen toegekend, is geschreven geworden door den hoogleeraar DEN TEX, (*Regtsg. Jaarb.* I, bl. 450), door Mr. C. H. BOOT en Mr. J. HEEMSKERK (*Ned. Jaarb.* V, bl. 457 en VI, bl. 204), en door Mr. G. VAN DER LINDEN (in dit Tijdschrift, V, bl. 195 en VIII, bl. 185). Bij hen vindt men meer uit de bronnen getrokken dan de andere schrijvers

gedaan hebben, die aan niets dan aan dit erfregt gedacht hebben. In de laatstgenoemde opstellen is o. a. aangehaald een octrooi, waarbij aan godshuizen te Gorinchem de bevoegdheid werd gegeven om, «hare onwillige debiteuren tot het doen van betaling van verschuldigde renten en Thynsen, mitsgaders pagten van landerijen en huuren van huysen en boerenwoningen, de voorsz. respectieve godshuysen jaarlijks competerende, *paratelyk* «te mogen *executeren.*» Voorts is daar ook eene opgaaft waar vele zoodanige octrooijen gedrukt zijn. Voor zoover ik weet is nooit aan het regt van bestuurders van stichtingen getwijfeld om in hunne hoedanigheid als eischende of verwerende in regten op te treden, hoewel hun dat regt zeker niet in alle octrooijen, zoo ooit, uitdrukkelijk is toegekend. De veronderstelling van den schrijver is, geloof ik, volkomen juist, dat tijdens de republiek de burgerlijke regtsbevoegdheid stilzwygend aan de stichtingen werd toegekend.

Hetgeen dit werk bijzonder lezenswaardig maakt is de uitvoerigheid waarmede vraagpunten, tot de Roomsche Catholijke kerk betrekking hebbende, zijn behandeld, al mogen sommige uitwijdingen, b. v. over de geestelijke orden, hier minder op hare plaats zijn. Het is ongelukkig een noodzakelijk gevolg en oorzaak tevens van den hartstogt, waarmede hier te lande al hetgeen dit onderwerp raakt, wordt behandeld, dat men zich het minst bekreunt om hetgeen de grondslag van het onderzoek behoorde uit te maken: de kennis van de inrigting der R. C. kerk. Zoo als er nu gewoonlijk over wordt geredekaveld, schepen zich hare tegenstanders vaak ijdele schrikbeelden en werken instellingen tegen, die hun niet kunnen schaden, terwijl zij andere werkelijk af te keuren inrigtingen over het hoofd zien. Het is te wenschen, dat zoo spoedig mogelijk alle discussie hierover op het eenige ware terrein, het wetenschappelijke, zal kunnen worden overgebracht.

Hiertoe kunnen geschriften als dit veel bijbrengen , mits zij (zoo als , helaas , hiermede ook gedaan is) , niet tot een arsenaal van feiten misbruikt worden , die , uit hun verband gerukt , als bewijsmiddelen in partijschriften worden aangewend.

Omtrent het hieromtrent ternedergezette zijn mij nog een paar opmerkingen ingevallen , waarmede deze aankondiging zal worden gesloten. De eerste is omtrent het gezegde (op blz. 121) dat , daar geestelijke orden geen noodzakelijk bestanddeel zijn van het Catholicismus , de vrijheid van godsdienst voor de Catholijken het regt van oprigting van kloosters niet medebrengt. Op dien grond de oprigting te willen tegengaan schijnt mij bedenkelijk toe. Wie zal toch tegenover de regering beslissen of wezenlijk eene of andere inrigting een wezenlijk bestanddeel van eenen godsdienstvorm uitmaakt? Die beslissing aan haar zelve te laten is eene onmogelijkheid. Aan de Catholijke Kerk kan het nog minder worden toevertrouwd. Er blijft dan wel niet anders over dan elke inrigting , met een kerkgenootschap in verband staande , op zich zelve te beschouwen , en te onderzoeken of zij met de bestaande wetten of de aangenomen begrippen omtrent algemeene orde bestaanbaar is.

De tweede opmerking geldt de door den schrijver voorgestelde middelen tot waarborg tegen ontduiking der wettelijke bepalingen omtrent het aannemen van schenkingen of legaten door kloosters. Hij geeft de keus tusschen deze twee: of den kloosterlingen alle regt op erfopvolging bij versterf te ontzeggen of hen tevens onbekwaam te verklaren , bij uitersten wil of schenking , voordeelen te genieten. Dit is reeds door PHILIPS VAN BOURGONDIE voor Holland , Zeeland in praktijk gebracht , bij Placaat van 1446 , als de kloosters weigerden den staat van hun vermogen te openbaren. Of hun de goederen slechts als vruchtgebruikers te laten.

Dat hieromtrent eene voorziening vereischt wordt, schijnt mij onbetwistbaar. In Catholijke landen, of liever daar de R. C. godsdienst die van den Staat is, kent men dit bezwaar niet. Daar de kloosterling, volgens de leer der Kerk, door zijne intrede in het klooster, voor altijd afscheid van de wereld neemt, zoo is hij, ook in het oog der burgerlijke wet, geen persoon meer. Doch daar, waar de burgerlijke wetgeving zijnen eigenen weg heeft ingeslagen en tot grondstelling heeft dat de individualiteit des bijzonderen persoons hem tot zijnen natuurlijken dood aan blijft kleven, heeft de wetgever niet aan de groote anomalie gedacht, die ontstaat wanneer iemand vrijwillig van zijne individualiteit afstand doet, en dat op eene wijze, die bijna alle kans tot terugkeer afsnijdt. Frankrijk levert hieromtrent wel het zonderlingste schouwspel op. Daar heeft de kloosterling erfregt en vrije beschikking over zijne goederen naar de voorschriften der wet. Maar wil de R. C. priester huwen, dan weigert de ambtenaar van den burgerlijken stand, door de regterlijke magt geruggesteund, hem het doen der afkondigingen omdat Frankrijk een Catholijke Staat zoude zijn. Op denzelfden grond is, nog niet lang geleden, het dragen van een kleed, zoo als de R. C. geestelijken hebben aangenomen, gestraft geworden, waartoe art. 352 C. P. op de zonderlingste wijze, met grooten omhaal van woorden, verwrongen is.

Om op het erfregt der kloosterlingen terug te komen: *maintenant cela hérite* zooals MICHELET het vrij ongezouten zegt. En moge zijne schildering (in *le prêtre et la famille*) sterk gekleurd, zelfs te partijdig zijn, zoo is het zeker moeilijk te ontkennen dat daardoor alle voorschriften tegen het ophoopen van goederen in de doode hand ijdel worden gemaakt.

Het billijkst ware misschien den kloosterling, wat zijne goederen betreft, onder curatele te stellen, want de

schrijver schijnt mij gelijk te hebben wanneer hij opmerkt dat, keeren de leden der orde om wat reden ook tot de wereld terug, alles tot zijnen vorigen stand moet worden teruggebracht, opdat het den schijn niet hebbe, dat zij door den prikkel der armoede tot nakoming hunner gelofte worden gedwongen.

J. DE WITTE VAN CITTERS.

P. G. HUBRECHT, *de jure quod dicitur commentitio apud Romanos*. Lugd. Batav. 1850. 88 pag. in 8°.

Het is verblijdend te zien, dat aan onze Hooge scholen van het Romeinsche regt, de ziel nog van het onze, wordt werk gemaakt, en dat met de invoering onzer Nederlandsche Wetgeving het Romeinsche regt niet als verouderd wordt beschouwd. De Hoogleeraar DE WAL heeft den schrijver geraden die stoffe te behandelen, en wij juichen dien raad toe, zoo omdat hij een niet algemeen bekend onderwerp in het licht heeft doen stellen, als omdat de behandeling aan eene daarvoor berekende hand werd toevertrouwd. *Niet algemeen bekend*, zeide ik, en ik geloof niet ten onregte, want ik ben er van overtuigd, dat vele onzer jeugdige regtsgeleerden het antwoord zullen schuldig blijven op de vraag, wat toch wel dat jus commentitium zij? Ik zal mij voor hen die de dissertatie zelve niet hebben ingezien, afschrikt als zij waren in plaats van daartoe uitgelokt door den voor hen duisteren titel, haasten, de uitlegging te geven, die in de dissertatie voorkomt.

Lex. 20. Dig. de poenis (XLVIII. 19).

PAULUS lib. 18. ad Plautium.

Si poena alicui irrogatur, receptum est *commentitio*

jure, ne ad heredes transeat, cujus rei illa ratio videtur, quod poena constituitur in emendationem hominum: quae, mortuo eo, in quem constitui videtur, desinit.

Deze wet was den schrijver op zijn doctoraal examen ter uitlegging opgegeven, en hij heeft haar meer uitgewerkt als dissertatie.

Op bladz. 4 reeds, zegt hij: est *jus commentitium* nihil aliud nisi sententiae vel regulae, quibus jus constitutum amplificarunt vel coangustarunt jurisconsulti.

Het behoorde tot het civile officium van den jurisconsult, gelijk bekend is, *respondere, scribere, cavere*, en daardoor werd vooral niet minder heilzaam gewerkt dan door het *adjuvare, supplere, corrigere* des Praetors.

Van het woord *commentum* (vooral niet te verwarren met *factum*) zegt de schrijver, bl. 20: est, quum res ipsa exstat, sed mutatis mutandis, alium obtinet effectum. — Van adoptionis *commentum* spreekt Papinianus l. 76 D. de cond. et dem. XXXV. 1. PAULUS bedoelt hier door *commentum* niet anders dan *excogitatum a juris auctoribus*, gelijk DIRKSEN in zijn manuale totius Latinitatis zich uitdrukt, terwijl het, volgens hem, in den Codex Theodosianus in den zin van imaginarius en fraudulosus voorkomt.

De zin van het fragment van PAULUS noopt tot het begrip van *jus commentitium* als *excogitatum a juris auctoribus*. — In Inst. § 1. de perp. et temp. act. (IV. 12.) legimus: est enim certissima juris *regula*, ex maleficiis poenales actiones in heredem non competere; quod Ulpianus in l. 1. Dig. de obl. et act. (XLIV. 7.) *constitutionem civilem* vocat. His igitur locis cum lege 20. Dig. de poenis comparatis patet, id quod PAULUS receptum esse dicit *jure commentitio*, fuisse *regulam* juris. — Ex *jure* quod est, *regula* fiat. (pag. 26, 27.)

De regtsgeleerden hebben allen niet evoneens over het

jus commentitium gedacht, en onze schrijver vereenigt zich, na rijp onderzoek en te regt mijns inziens, grootendeels met JANUS a COSTA (pag. 40 seq.)

De zin van den zoo even aangehaalden regtsregel voorkomende in l. 1. Dig. de Reg. Jur. (L. 17.) mede een fragment van PAULUS en luidende: *ex jure quod est, regula fiat*, is, volgens den schrijver (p. 56), deze: *quod non alio fine regulas commenti sunt et commentati veteres juris prudentes, quam ut ad similia casuumque decisiones valerent.* — *Ingenium ad quaestiones difficiliore applicabant et inde regulas sumebant.*

SAVIGNY handelt in zijn System des heutigen Rom. Rechts wel niet over het jus commentitium, maar spreekt toch van een Wissenschaftliches Recht, Juristen-recht.

Een tweede hoofdstuk der dissertatie vermeldt voorbeelden van het door den schrijver met zorg onderzochte jus commentitium.

Hij beroept zich in de eerste plaats op de bekende regula Catoniana: *quod initio vitiosum est, non potest tractu temporis convalescere.* Cf. PAULUS in l. 29. Dig. de Reg. jur. — *Ex jure quod erat, regulam confecit Cato.* — Een tweede voorbeeld is de l. 20. Dig. de poenis, de aanleiding tot het geschrift. Dan genoeg. De schrijver dezer dissertatie heeft in deze proeve het bewijs geleverd, dat hij geen onderzoek schroomt en den waren betoogtrant bezit. Men kan van hem verschillen, maar zal toch zijn geschrift met genoeg lezen.

DAV. H. L.

A. J. ENSCHEDÉ *de Proculo Jurisconsulto.* Lugd. Batav. 1852. pag. 195, in 8°.

Gelijk vroeger mijn kundige vriend en tijdgenoot

J. J. ENSCHEDÉ, thans regter in de Arrondissements-Regtbank te Haarlem, zich heeft ten taak gesteld, over den Romeinschen regtsgeleerde TITUS ARISTO zijne dissertatie te schrijven, en welke dissertatie, te Leiden in 1829 verdedigd, in de regtsgeleerde wereld van eene gunstige zijde bekend staat, zoo heeft een andere ENSCHEDÉ zijne krachten gewijd aan het onderzoek der verdiensten van eenen anderen beroemden regtsgeleerde, PROCULUS namelijk. Op het voetspoor van zijnen voorganger en bloedverwant heeft onze jeugdige schrijver, na een kort overzicht te hebben vooropgezet betrekkelijk den naam, den leeftijd, de schriften en het gezag van dien regtsgeleerde, de verschillende uit zijne werken in de Pandecten voorkomende fragmenten onderzocht en toegelicht, en daarenboven eene lijst medegedeeld der plaatsen in regtsgeleerde geschriften, waarin van PROCULUS wordt gesproken.

Deze wijze van behandeling des wetenschappelijken levens eens Romeinschen regtsgeleerde, heeft vele voorgangers en verdient navolging. De wetten der Pandecten zijn nog rijke bronnen tot het regt verstand van vele bepalingen onzer tegenwoordige wetgeving: vele regtsvragen vindt men in die onschatbare Romeinsche verzameling in alle hare bijzonderheden onderzocht. Vinden, wij het gevoelen, dat wij voorstaan in eene pandectenwet verdedigd, onze leer zal te gereeder ingang vinden naar maté de gronden door den Romeinschen regtsgeleerde sterker zijn en het gezag van dien regtsgeleerde grooter is. — Beroept men zich dus op eene wet van Proculus, dan zal men zich nooit in zijn gezag en zelden in de kracht en bondigheid zijner argumenten te leur gesteld zien, evenmin als in de uitlegging die men bij onzen schrijver zal vinden.

Ons doel met de aankondiging dezer dissertatie is alleen geweest, om den lezer der *Themis* met haar bestaan

bekend te maken, omdat zij dat verdient. Voor eene beoordeeling is de interpretatie der vele wetten daarin behandeld, uit haren aard niet vatbaar. Eene oppervlak-kige lezing van de uitlegging van enkele fragmenten heeft ons gunstig voor den schrijver gestemd.

DAV. H. L.

REGTSGELEERDE CORRESPONDENTIE.

Amice Confrère!

Bij mijn retrospectief overzicht van hetgeen er in de laatste drie maanden op het juridisch schouwtooneel te kijk was, valt de zaak der regterlijke organisatie van zelve het eerst in het oog. Indien het *conceptus pro nato habetur* ook daar van toepassing was, hadden wij zeker alle reden om ons met de jongste instelling der thans concipierende commissie te verheugen. Na zoovele publieke voorstellingen gehad te hebben, werd het tijd, dat het gordijn ook eens viel, waar achter thans de zes heeren zitten om voor een volgend bedrijf de rollen op nieuw tusschen ons regtsgeleerd personeel te verdeelen. Of we een oorspronkelijk stuk krijgen zullen, dan wel, zoo als meer het geval was, «vrij naar het Fransch gevolgd» dit behoort nog tot de verborgenheden van den Haag. De namen der *regisseurs* alleen zijn ons bij Kon. besluit bekend gemaakt.

Terwijl het nu nog wel eenigen tijd duren zal, eer de representatie weder aanvangt, zou ik wel eens weten willen, hoe het daar achter de schermen toegaat. Althans, gelijk een mijner vrienden opmerkte, er zijn bij dat besluit slechts vier leden benoemd met eenen secretaris en eenen president; de laatste echter alleen om te

presideren, want lid is hij, volgens de letter van het besluit, evenmin als de secretaris. Was dus de minister zelf reeds van oordeel, dat het zulk eene *turbata concio* geven kon, dat er een president van criminele teregtzittingen noodig was, enkel om de vergaderingen te leiden? Zoo als ik u vroeger schreef, men is voor de organisatie in België denzelfden weg opgegaan, doch het personeel der commissie is daar anders zamengesteld, en bestaat geheel uit leden der magistratuur in de hoofdstad gevestigd; twee leden van het Hof van cassatie, twee dito van het Hof van appel, één van de Regtbank te Brussel, en de hoofden der parketten bij de twee eerstgenoemde regtscollegiën. Hiermede vergeleken, heeft men in onze commissie meer varianten gebragt, maar het schijnt ook daarmede:

«so veel hoofde, so veel sinne.»

Inmiddels blijken onze naburige confrères nog niet op de hoogte te zijn van den stand der zaak hier te lande. Althans, nadat in de *Belgique Judiciaire* van Sept. 11. een verslag gegeven was van de voordragt door den Minister ROSENTHAL gedaan, alsof die destijds nog hij de wetgevende vergadering hangende was, tref ik in het nummer van 27 November een opstel aan, onder den titel van *Nouveau projet de loi d'organisation judiciaire en Hollande*, zijnde het mede reeds wijlen ontwerp van den Minister STRENS. Daar dit laatste verslag eindigt met de woorden: *Nous tiendrons nos lecteurs au courant de la discussion que soulevera ce nouveau projet*, zult gij zeker met mij benieuwd zijn daar iets van te vernemen!

Opmerkelijk is het, dat de klagt, hier te lande aangeheven over kostbaarheid en langen duur van regtsdingen, elders gelijkelijk gehoord wordt, en dat, gelijk de *Belgique Judiciaire* zegt: «*les vices signalés en Hollande, se rencontrent chez nous: lenteur des*

procédures, frais énormes d'avoués, d'enregistrement, de greffe; terwijl ook in Frankrijk dezelfde gebreken in zoo hooge mate de aandacht trekken, dat de *Académie des sciences morales et politiques* daaromtrent herhaaldelijk eene prijsvraag heeft uitgeschreven, en, volgens het laatste nommer der *Nieuwe Bijdragen*, een daarop ingekomen antwoord bekroond is. Nog al troostrijk voor ons confrères, die hier dikwijls de zondebokken zijn waaraan alles geweten wordt. Onze natie schijnt te veel koopman, te materieel, om voor intellectuele praestatiën veel uit te willen geven, en die ook niet voor een prijsje te willen hebben. Alleen de medici komen er goed af. Niemand beweert dat zij iedereen eens en gratis moeten genezen. Hij die ziek wordt, al is het ook buiten zijne schuld, heeft er tijd en geld voor over, om te herstellen, maar hij, die buiten zijne schuld een proces krijgt en regtskundige hulp noodig heeft, beweert, niets — hij die schuldig is, zoo weinig mogelijk te moeten betalen. En al moge men ook protest aantekenen tegen hetgeen MITTERMAIER op het laatste statistiek congres te Brussel beweert: *que la statistique des procès civils donne une idée de l'avidité, du mensonge*, zeker is het, dat een geding in den regel een onrecht veronderstelt, en dat de verdiensten van hen, die tot de opheffing daarvan bij ons medewerken, door het groote publiek veel minder dan elders, b. v. in Frankrijk, naar waarde geschat worden.

Het is hier wederom *«ce qu'on voit, et ce qu'on ne voit pas.»* De fout ligt dieper, niet in de personen, maar in de instellingen. Toen wij in 1838 eene regterlijke organisatie kozen, waarin die van Frankrijk in miniatuur werd gecopieerd, ging het ons als kleine kinderen, die de kleederen van groote menschen dragen willen. Even als men er een stuk moet afnemen om het kleed van pas te maken, zoo had men bij onze organisatie dienen

weg te laten alles wat in Frankrijk alleen daarom bestaat, omdat het aan de behoefte eener grootere natie voldoen moet. Daartoe behoort in de eerste plaats de geheele instelling van cassatie in burgerlijke zaken, gelijk zeer juist door FRIEDREICH werd aangetoond in diens geschrift over de *cassatierechtspleging*, mij onlangs uit eene aankondiging in *de Gids* bekend geworden. Alleen omdat in zulk een uitgestrekt land als Frankrijk, de invoering van één Hof van appel onmogelijk was, is men aldaar tot een Hof van cassatie gekomen. Bij hetgeen echter in de Hollandsche voorrede van evengemeld geschrift ook over het onhoudbare dier rechtspleging in het algemeen gezegd wordt, had de schrijver nog voegen kunnen, dat de grondslag zelve, waarop de geheele instelling der cassatie gebouwd is, zelfs door de Franschen algemeen veroordeeld wordt. Die grondslag toch ligt in de mogelijkheid eener afscheiding van het feitelijke en het regtpunt in burgerlijke geschillen. En welke was nu de ware reden, waarom de jury in Frankrijk niet voor die geschillen is ingevoerd? Ik vond het nog dezer dagen herinnerd in eene merkwaardige redevoering door den Procureur-Generaal ROYER bij het hervatten der werkzaamheden van het Hof van cassatie gehouden over den beroemden TRONCHET, voormalig President van dat collegie. — *Gazette des Tribunaux*, 4 et 5 Nov. 1853. — «M. TRONCHET» las ik daar, «monta à la tribune à la séance du 29 Avril 1790, sans partager toutes les «espérances qu'on fondait sur l'application du Jury aux «matières criminelles; il déclara ne pas la combattre, «mais il s'attacha successivement à tous les systèmes «présentés sur l'admission du jury en matière civile «. . . . au nom de son expérience de quarante cinq «ans, il traita de *rêve inapplicable dans la pratique la «théorie absolue de la distinction du fait et du droit.*»

In hetzelfde nommer van het tijdschrift *de Gids*, zoo

even aangehaald, zult gij een verslag gelezen hebben van het laatste werk van Mr. EVERTSEN DE JONGE, *Over de regten van schrijvers en kunstenaars op hunne werken*. Met het daar uitgesproken oordeel door Mr. DES AMORIE VAN DER HOEVEN kan ik mij gereedelijk vereenigen, doch begrijp niet, hoe zijn Hooggel., na de opmerking over het verkeerd gebruik van het woord *eigendom*, eindigen kan met de bewering, dat nadruk *diefstal* zijn zou. Zelfs Mr. DE JONGE heeft dit niet durven aannemen, waarvoor ik u verwijs naar zijn werk; en indien gij den moed niet hebt, — want dit behoort er toe, om zijne lijvige vertoogen door te worstelen, — wil ik u tevens de plaats, bladz. 234, opgeven.

Terwijl zich deze schrijver, om vroegere uitdrukkingen van zijnen recensent te bezigen, degave der *receptiviteit* schijnt te missen, d. i. den overvloed van literatuur, door hem gebezigd, niet weet te digereren, gaan vele anderen juist daaraan mank, dat zij vermeenen met hunne eigene *spontanéiteit* geheel te kunnen volstaan. Dit laatste geldt vooral van de kortelings uitgekomen «Aanteekeningen op verschillende artikelen van het «Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering van Mr. F. R. «PENNING.» In de voorrede van dit geschrift wordt ons medegedeeld, dat die aanteekeningen oorspronkelijk slechts voor eigen studie waren nedergesteld, naar aanleiding van eene uit DE PINTOS' Handleiding met raadpleging hier en daar van CARRÉ en OUDEMAN, en aanhaling van enkele regterlijke uitspraken, deze laatste bijna uitsluitend over de vijf laatste jaren. Vrij *ingénu* zegt de schrijver o. a. op bladz. 11: «Dan genoeg «hiervan; te veel welligt naar ons eerste doel, te «weinig om de zaak au fond te onderzoeken, men ge- «lieve dit in het oog te houden bij deze losse gedachten.»

Ziedaar dus de taktiek van hen, die, hunne oppervlakkigheid zelve erkennende, er op uit zijn, om de

kritiek op die wijze te gemoet te komen, zoo mogelijk te ontwapenen. Maar waarom dan de aantekeningen niet teruggehouden? *C'est si beau de se voir imprimé.* Andere redenen kan ik er niet voor vinden. Want wat nog in de voorrede gezegd wordt omtrent «bloote uitlegkundige bewerking onzer Wetboeken» kan daar niet anders beteekenen, dan dat men de wet zonder eenige bronnen beweert te kunnen verklaren, en dit — om eene overschoone uitdrukking van het *Weekblad* te bezigen — leidt enkel tot letterknechterij. Voor het regt verstand en de gelijkvormige uitlegging eener wet zijn dergelijks losse gedachten hoogst gevaarlijk, en hij, die zoo slecht beslagen op het ijs komt, verdient in mijne oogen geene toegeevende beoordeeling. Ik dring daar te meer op aan, omdat het zoo waar is, wat de schrijver echter N. B. in gemelde voorrede nog niet schijnt toe te geven «dat er vele werkjes over onze «wetboeken of deelen derzelve worden uitgegeven, welke «alle wetenschappelijke waarde missen, en in de praktijk «van weinig of geen nut zijn, zoodat er wel eens van «gezegd werd, dat zij, zonder schade voor de wetenschap, manuscript hadden kunnen blijven.» Zoo ontving ik dezer dagen ook een prospectus van den *Juridischen Vraagstuk en Opmerker*. Welk een naam! en voor den inhoud, kunt gij het bovenstaande er ook gerust op toepassen.

Want liever dan daar nog meer van te schrijven, ga ik met u naar het buitenland en vestig uwe aandacht op de meer degelijke werken die daar zijn uitgekomen. In de eerste plaats noem ik u de *Dogmen-Geschiede des Civilrechts* van ROSSMART, te Heidelberg. Welligt herinnert ge u de belangrijke omtrekken voor dergelijke geschiedenis reeds in het *Arch. f. d. Civ. Praxis* in 1851 gegeven. Wat de schrijver thans geleverd heeft, is slechts eene bijdrage daartoe, vooral met betrekking

tot den invloed van het kanonieke regt op de meeste regtsbegrippen, inzonderheid in het proces. Dit laatste regt wordt tegenwoordig hier te lande geheel verwaarloosd, en, ofschoon ik hetgeen ROSSHIRT thans geleverd heeft, op vele plaatsen gaarne wat meer zag uitgewerkt, kan ik u ten sterkste aanbevelen zijn boek te lezen, waarin echt wetenschappelijke studie op iedere bladzijde doorstraalt.

Een geheel ander onderwerp, doch voor onze regtspleging van veel meer dadelijk belang is, het werk van FAUSTIN HÉLIE, over de *Introduction Criminelle*, waarvan het vijfde deel thans het licht ziet. Na in de vorige deelen de geschiedenis der strafprocedure, en onder den titel van *de l'action publique et de l'action civile* alle onderwerpen besproken te hebben, die in de 54 eerste en de 9 laatste artikelen van den *Code d'Instr. Crim.* voorkomen, behandelt de schrijver thans in 14 hoofdstukken wat tot de voorloopige instructie en den regter-commissaris betrekking heeft. In de *Belgique Judiciaire* en in het Journal *le Droit* kwamen onlangs een paar merkwaardige uittreksels van dit gedeelte voor.

Even als FAUSTIN HÉLIE in Frankrijk, zoo heeft JAGEMANN zich in Duitschland op hetzelfde terrein een naam verworven, en ik deelde onlangs de begonnen uitgave van een *Criminal-lexicon* mede, waarvan echter het vervolg door het overlijden des schrijvers wel zal achterblijven. Als hoofd-redacteur van de *Gerichtssaal* heeft JAGEMANN zeer veel toegebracht, om de Fransche begrippen van strafvordering in Duitschland meer algemeen ingang te verschaffen. Het *September-heft* van gemeld tijdschrift bevat zijn portret met eene levensbeschrijving. U voor heden daarnaar verwijzende

A. November 1853.

t. t.

PAULUS.

BERIGTEN VAN GEMENGDEN AARD.

Uit zekere M. S. «Aanteekeningen uit het Dagregister van 't voornaemste voogerallene ende gepasseerde in 't Legaatschap aen de Keyserlycke Majesteyt des Rycx van Japan gedaen wegens de E. HEEREN Majores der Vereenichde Nederlantsche geectroijerde Oostindische Comp^e. door den E. PIETER BLOCKHOVIUS, ende vermits desselfs ontydich affsterven bij den coopman ANDRIES FRISIUS (als syn E. saliger bygevoegde tweede persoon ende Secretaris) by Instructie daartoe gequalificeert, vervolght ende volvoert.» blijkt:

Dat de Legaat PIETER BLOCKHOVIUS op den 28 Julij 1649 van Batavia's reede is afgezeild met het jagt *den Rubiu* naar Japan bestemd, en dat hij op den 15 Augustus daaraanvolgende aan boord is overleden in den ouderdom van ongeveer 50 jaren.

Dat het schip met het lijk op den 19 September behouden voor Nagasaki is aangekomen en volgens de instructien aan den seconde ANDRIES FRISIUS, die langen tijd Secretaris van het eerste Collegie van Justitie in Indië was geweest, gegeven, op de naauwkeurige vragen der tolken naar des overledenes qualiteit en achtbaarheid, bij monde van den E. SNOECK, destijds Opperhoofd der factory is geantwoord, «dat den overledene was een Doctor Juris, uit Nederland van de Hooge Overheid afgevaardigd, en vermits zyne hooge studien, tot deze zoo voortreffelijke charge directelyk uit Nederland was afgevaardigd.»

Wordende wijders in dat stuk gevonden, dat in consideratie werd genomen, hoe de overledene bij navrage zoude worden getituleerd en besloten: «BLOCKHOVIUS te qualificieren voor geleerd persoon, in faculteit doctor juris of jurisconsult, en ten respecte zijner bekwaamheden tot deze aanzienlijke bezending benoemd, en bij nadere interpretatie (des noods) *dat de Regtsgeleerden en Edellieden in onze landen gelijk staan.*»

Het heeft mij niet mogen gebeuren, eenige nadere berigten omtrent dezen regtsgeleerde in te winnen, maar ik twijfel niet, of bij onderzoek door anderen zal van hem wel iets meer kunnen worden opperaeld. Daartoe kan deze mededeeling eene geschikte aanleiding wezen.

Ten aanzien der beweerde gelijkstelling der Regtsgeleerden met Edellieden is niet onbelangrijk 't geen men vindt in de *Woordentolk* van Mr. THYMON BOEY, 's Gravenhage 1773, op het woord *Advocaat*, alwaar hij zegt: «Dezelve (Advocaten) waaren by de Romeinen, en verdienen by ons ook te zyn in de allerhoogste agting; indien zy die qualiteit met Edelmoedigheid waarneemen, en haar lighaam moet worden aangemerkt als een kweekschool van Mannen van Staat, *Advocatorum Corpus* zegt

« MORNACIUS *ad leg. 10. Cod. de divers. jud., est dignitatis semina-
rium*, overeenkomende met CICERO, *quid tam regium, tam liberale,
tam magnificum. quam opem ferre supplicibus, excitare afflictos,
a dure salutem, liberare periculis, et retinere homines in Civitate.*

« Men verwondere zig dan niet, dat men in Spagnen, Italien en Sa-
« voyen, dezelve als Edelluiden aanmerkt, jaa welkers Adel zelfs op
« hunne kinderen en Naakomelingen overgaat, en waarom, gelijk FERRIERE
« aanteekent, in syn Woordenboek, in Frankryk, *even als in de Ne-
« derlanden*, die kwaliteit niemant in zyn Adel degradeert; gelyk
« TIRAQUEAU in syn *tractaat de nobilitate Cap. 29 n°. 12 en 14* het
« cen *Edele bedieninge* noemt, *dum scientia et virtus nobilitant.*»

DAV. H. L.

REGTERLIJKE STATISTIEK VAN NEDELAND OVER 1852.

De minister van Justitie heeft aan den Koning aangeboden het jaarlijksch verslag omtrent de bedeeeling des regts in het Koninkrijk, met daartoe betrekkelijke twee-en-veertig tabellen.

Dit verslag, loopende over het jaar 1852, omvat de regtspraak van den Hoogen Raad, der Provinciale Geregtshoven, Arrondiss.-Regtbanken en Kantongeregtten in straf- en burgerlijke zaken, even als in de vorige jaargangen.

Het omvat dit jaar bovendien de regtspraak van het Hoog Militair Geregts-hof en de krijgswraden zoo te land als ter zee.

De afdeeling 1 der verzameling is dien ten gevolge ditmaal gesplitst in twee paragrafen, waarvan de *eerste* de regtsbedeeeling bij den burgerlijken, de *tweede* die bij den militairen strafregter behandelt.

Wij laten het toelichtend verslag tot de verzameling van staten hier volgen :

AFDEELING I.

§ 1. *Strafzaken bij den burgerlijken strafregter.*

HOOG E RAAD.

Ook in het jaar 1852 wordt eene vermindering waargenomen in het getal voorzieningen in cassatie in strafzaken. Er werden een-en-veertig eischen minder ingesteld dan ten vorigen jare, en zeven-en-vijftig minder dan in 1850. Het getal bleef echter nog boven dat van de jaren 1848 en 1849. De hierbij gevoegde staat zal dienaangaande een nader overzicht kunnen geven.

AARD DER WERKZAAMHEDEN.	1847	1848	1849	1850	1851	1852
Hangende zaken op 1 Januarij	93	70	37	56	69	61
Aangebragte zaken gedurende het jaar.	363	243	236	327	311	270
Te zamen	456	313	273	383	380	331
Afgedane zaken gedurende het jaar.	341	265	202	292	294	266
Zaken waarin afstand der voorziening is gedaan	45	11	15	22	25	22
Hangende zaken op den laatsten Dec.	70	37	56	69	61	43
Te zamen	456	313	273	383	380	331
Verzoeken om gratie	2852	1701	530	437	546	472

De wijze van afdoening was overigens in 1852 als volgt :

In criminele zaken zijn van de 266 regterlijke uitspraken 95 vernietigd ; in 151 is de eisch tot cassatie verworpen ; in 20 is het beroep niet-ontvankelijk verklaard. Van de 190 beroepen van veroordeelden , zijn er 132 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard , slechts 58 gegrond bevonden ; van de 66 voorzieningen van het Openb. Min. , zijn er 31 gegrond bevonden ; 35 verworpen of niet-ontvankelijk verklaard ; van de 6 voorzieningen in belastingzaken , zijn er 3 gegrond bevonden en 3 verworpen ; van de vier voorzieningen in het belang der wet , zijn er 3 gegrond bevonden en 1 verworpen.

Van de 166 arresten der Hoven zijn er 44 vernietigd ; van de 134 , waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren , 29 ; van de 29 , waarvan het Openbaar Ministerie eischer in cassatie was , 14 ; van de 2 voorzieningen in belastingzaken 1 ; in het belang der wet is verworpen 1 eisch in cassatie.

Van de 67 vonnissen der Arrondissements-Regtbanken zijn er 34 vernietigd ; van de 35 , waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren , 17 ; van de 25 , waarvan het Openbaar Ministerie eischer was , 12 ; van de 4 in belastingzaken 2 ; de 3 , waarvan in het belang der wet cassatie gevraagd werd , zijn allen vernietigd.

Van de 33 vonnissen van Kantongeregten zijn er 17 vernietigd ; van de 21 , waarvan de veroordeelden eischers in cassatie waren , 12 ; van de 12 , waarvan het Openbaar Ministerie de cassatie vroeg , 5.

Het getal verzoeken om gratie , dat in 1851 gestegen was , is in 1852 wederom gedaald van 546 tot 472.

Themis, D. XIV, 4^e St. [1853].

PROVINCIALE GERECHTSHOVEN.

Provinciale Gerechtshoven, Staten B tot G. — Even als vroeger omvatten de staten B tot en met G de rechtspraak der Hoven in strafzaken.

Staten B en C. Getal beschuldigen en acten van beschuldiging. — Ter zake van misdad. stonden voor de elf Gerechtshoven te regt 1209 beschuldigen, tegen welken waren opgemaakt 837 acten van beschuldiging.

Vermindering. — Bijgaande staat doet zien, dat in vergelijking met 1851, de uitkomsten op dit punt voor 1852 niet ongunstig te noemen zijn.

JAARTAL.	Acten van beschuldiging.	Beschuldigen.
1847	1501	2107
1848	902	1293
1849	673	965
1850	683	996
1851	874	1307
1852	837	1209

Intusschen valt niet te ontkennen, dat ook het jaar 1852 een hooger bedrag der criminele zaken en beschuldigen aanwijst, dan sedert 1848 het geval geweest was.

Onderstaande tabel leert de verhouding kennen, ook met het oog op vroegere jaren, waarin deze zaken en beschuldigen staan naar de drie hoofdverdeelingen van het Wethoek van Strafrecht.

MISDADEN.	Getal der		
	Acten van beschuldiging.	Beschuldigen.	
Tegen de algemeene zaak	1847	87	112
	1848	84	114
	1849	75	106
	1850	72	92
	1851	98	128
	1852	90	128
Tegen de personen	1847	57	63
	1848	58	61
	1849	66	85
	1850	90	118
	1851	85	115
	1852	72	86
Tegen de eigendommen	1847	1357	1932
	1848	760	1118
	1849	532	774
	1850	521	786
	1851	691	1064
	1852	675	995

Waarin die vermindering gelegen zij. — Wanneer men dezen staat in zijne uitkomsten nagaat, dan blijkt, dat ten opzichte der misdaden tegen de algemeene zaak het getal beschuldigten onveranderd bleef; dat de vermindering, in vergelijking met het voorgaand jaar zich opdoende, gelegen is in de misdaden tegen personen en tegen eigendommen.

Geslacht en ouderdom der beschuldigten. — Het getal *mannelijke* beschuldigten bedroeg 973, waaronder er 48 waren van *beneden de zestien jaren*.

De *vrouwelijke* beschuldigten waren 231 in getal, waaronder 3 *jonger dan zestien jaren*.

In het gezamenlijk bedrag der beschuldigten komen derhalve de mannen in rekening voor ruim $\frac{4}{5}$, de vrouwen voor nog geen $\frac{1}{5}$.

De beschuldigten beneden de zestien jaren stonden allen, op ééne uitzondering na, te regt ter zake van misdrijf tegen de eigendommen.

Ook bij de vrouwen ontwaart men wederom de meeste geneigdheid tot schending van het eigendoms-regt, zoodat zij daarin de mannen overtreffen. Van alle de vrouwelijke beschuldigten stonden 91% te regt ter zake van misdaad tegen de eigendommen; daarentegen komen in die rubriek de mannen slechts voor 30% in rekening.

Bij de misdaden van anderen aard hebben alweder de mannen de meerderheid.

Hunne verhouding tot de bevolking. — De veehouding der beschuldigten tot de bevolking des Koningrijks, naar de volkstelling van 1849 berekend, geeft 1 beschuldigde op de 2527 zielen; eene verhouding, die, gelijk uit het hierboven gezegde reeds te wachten was, gunstiger is dan in 1851, maar desniettemin, vergeleken met de jaren 1849 en 1850, nadeelig blijft.

Getal dergenen, welke in 1852 nog niet te regt stonden. — Van de 1209 beschuldigten, in 1852 in raadkamer door de Hoven naar hunne openbare teregtzitting verwezen, stonden er 107 in dat jaar nog niet te regt, zoodat hun verder lot niet kon vermeld worden.

Wederspanningen aan de wet. — Wederspanning aan de wet verklaarde de regter 47 beschuldigten, dat is, zeven meer dan ten vorigen jare.

Vrijgesprokenen of ontslagenen. — Vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging werden 113, onder welke 2, als beneden de zestien jaren en zonder oordeel des onderscheids gehandeld hebbende, op grond van art. 66 Code Pénal, aan hunne ouders teruggegeven of in een verbeterhuis opgesloten werden.

Veroordeelden. — Schuldig werden bevonden en veroordeeld 942 personen.

Vergelyking tusschen het onderzoek in raadkamer en op de openbare terechtzitting. — Van de 942 werden er veroordeeld met dezelfde qualificatie van misdraad, als waaronder zij in raadkamer verwezen waren: 333 beschuldigten, met eene veranderde qualificatie, doch behoud van het karakter van misdraad 27; ter zake van misdraad werden derhalve in 1852 verwezen en veroordeeld tevens 360; ter zake van wanbedrijf werden veroordeeld 81; ter zake van politie-overtreding 1 beschuldigde.

De verhouding tusschen den uitslag des onderzoeks in raadkamer en op de openbare terechtzitting wordt ook dit jaar in de onderstaande tabel op de navolgende wijze uitgedrukt:

JAREN.	Vrijgesproken of ontslagenen van alle regtsvervolging.	Veroordeelden		
		met behoud der qualificatie van het arrest van teregstelling.	met veranderde qualificatie, doch behoud van het karakter van misdraad.	met veranderde qualificatie wegens wanbedrijf.
1847	7 ^o / ₁₀	83 ^o / ₁₀₀	3 ^o / ₁₀₀	4 ^o / ₁₀₀
1848	9 ^o / ₁₀	78 ^o / ₁₀₀	4 ^o / ₁₀₀	5 ^o / ₁₀₀
1849	10 ^o / ₁₀	77 ^o / ₁₀₀	4 ^o / ₁₀₀	6 ^o / ₁₀₀
1850	10 ^o / ₁₀	75 ^o / ₁₀₀	2 ^o / ₁₀₀	7 ^o / ₁₀₀
1851	12 ^o / ₁₀	71 ^o / ₁₀₀	2 ^o / ₁₀₀	6 ^o / ₁₀₀
1852	9 ^o / ₁₀	69 ^o / ₁₀₀	2 ^o / ₁₀₀	7 ^o / ₁₀₀

Zich gedragende aan hetgeen wijders ten aanzien der staten B, C en D, die der *beschuldigten*, in het verslag van het vorig jaar gezegd werd, gaat de minister thans over tot de staten E en F, die der veroordeelden door de Hoven, regt doende in eersten aanleg.

Staten E en F. Veroordeelden. — Het getal criminele veroordeelden bedraagt 1041, waaronder, blijkens kolom 19 der staten E en F, er 98 reeds voor 1852 in raadkamer naar de openbare terechtzitting verwezen waren, en dien ten gevolge op de staten B tot en met D niet voorkomen.

Laatstgenoemde tabellen toch omvatten alleen die beschuldigten, wier zaak in 1852 in raadkamer behandeld werd.

Geslacht en ouderdom der veroordeelden. — De vrouwelijke veroordeelden komen ook hier voor $\frac{1}{5}$ in rekening, de mannelijke voor $\frac{4}{5}$, eene verhouding gelijk aan die van het vorige jaar.

Van de 324 mannelijke veroordeelden telt men er 35, van de 217 vrouwelijke 8, die jonger zijn dan 16 jaren.

Ter zake van misdraad tegen de algemeene zaak werden er veroordeeld

89 mannen en 9 vrouwen, ter zake van misdraad tegen de personen
66 mannen en 6 vrouwen, ter zake van misdraad tegen de eigendommen
669 mannen en 202 vrouwen.

De veroordeelden beneden de zestien jaren werden, op één na, allen schuldig bevonden aan diefstal met verzwarende omstandigheden of aan eenvoudigen diefstal.

Aard der misdrijven. — De aard der misdrijven, ter zake waarvan de voormelde 1041 personen zijn veroordeeld, vindt men in de staten E en F, de aanwijzing der onderscheidene Geregtshoven, die van dezelve kennis namen, in laatstgenoemden staat, met de noodige bijzonderheden, vermeld.

Straffen. De doodstraf. — Negen malen werd door de Hoven de *doodstraf* uitgesproken, doch zonder dat zij ook slechts eenmaal werd ten uitvoer gelegd.

Twee misdaden tegen de algemeene zaak, vijf tegen de personen, en twee tegen de eigendommen gaven aanleiding tot het uitspreken dezer zwaarste straf.

Tuchthuis-straf. — Onder de tuchthuisstraffen werd die van 20 tot 15 jaren het minst, die van 10 tot 5 jaren het meest toegepast.

Toepassing van art. 209 Wetboek van Strafvordering. — De toepassing van art. 209 Wetboek van Strafvordering was dit jaar eenigzins meer beperkt dan in het voorgaande jaar. Van de 941 criminele veroordeelden werden er 692 of ruim 73% met dat verzachtend wetsartikel gestraft; een getal, dat evenwel belangrijk genoeg is en de verhouding van 1850 nog te boven gaat.

Eenzame opsluiting. — De eenzame opsluiting krachtens de wet van 28 Junij 1851 (*Stbl.* n°. 68) werd op 99 veroordeelden toegepast.

Onderstaande tabel geeft een overzicht der uitgesprokene straffen.

Uitgevoerd.	DOODSTRAF.		TUCHTHUIS-STRAF.				Geenseling, tepronkstelling, en loosverklaring.	Uitbanning.	CORRECTIONNELLE STRAFFEN.			Politiestraffen.
	Niet uitgevoerd.		20—15 jaren.	15—10 jaren.	10—5 jaren.	Minder dan 5 jaren.			Op grond van art. 209 Wetboek van Strafvordering.	Door veranderde qualificatie.	Tot eenzame opsluiting.	
n	9	2	12	184	18	24	y	692	98	99	2	

Herhalingen van misdrijf. — Onder de veroordeelden bevonden zich 74 recidivisten, namelijk 37 die vroeger ter zake van *misdraad*, en 37 die te voren ter zake van *wanbedrijf* waren veroordeeld, en op welke derhalve alsnu de herhalingstraffen van artt. 56 tot 53 Code Pénal worden toegepast.

Bijgevoegde staat geeft wederom een vergelijkend overzicht omtrent dit zoo gewichtig onderwerp.

JAARTAL.	Veroordeelden, reeds vroeger veroordeeld.		
	Wegens misdraad.	Wegens wanbedrijf.	Te zamen.
1847	86	36	122
1848	60	17	77
1849	54	26	80
1850	43	12	55
1851	45	21	66
1852	37	37	74
Te zamen . .	325	149	474

Ditmaal wordt er eenige verhooving in het getal recidives waargenomen, zoodat men op 100 veroordeelingen 7 herhalingen van misdrijf verkrijgt, terwijl het getal der vroeger wegens misdraad veroordeelden lager was dan gewoonlijk, vond de bewuste vermeerdering plaats ten aanzien der vroeger wegens wanbedrijf veroordeelde personen.

Slotsom der staten B tot F. — Omtrent de beregting der criminele zaken meent de minister met het bovenstaande genoeg te hebben gezegd. Over het algemeen mag men aannemen, dat dit zoo belangrijk deel der justitie geene ongunstige uitkomsten oplevert, daar, bij geregelden gang en afdoening van zaken, beschuldigden zoowel als veroordeelden in aantal niet toenamen, maar wel eenigermate verminderden.

Staat G. Hooger beroep in correctionnele zaken. — In hooger beroep wezen de gezamenlijke gerechtshoven 541 correctionnele arresten, en derhalve iets minder dan in 1851.

Gedurende het zesjarig tijdvak van 1847—1852 werden in hooger beroep geslagen 2982 correctionnele arresten, dat is gemiddeld voor ieder jaar 497 arresten.

Gedurende hetzelfde zesjarig tijdvak werden bij de Arrondissements-

Regtbanken in eersten aanleg 54,491 zaken aangebragt; een bedrag, dat, in verhouding tot het hooger beroep ten correctionnele, geeft ruim 5 appellen op de 100 zaken in eersten aanleg.

Bekrachtigd werden door den hooger regter 238 vonnissen, dat is 53%, gewijzigd of veranderd 251 vonnissen, dat is 46% van de in hooger beroep aangebragte zaken.

Bij 133 arresten, dat is 55%, verschilde de hoogere met den lageren regter omtrent schuld of onschuld, hetgeen gunstig afsteekt bij het vorig jaar, toen de verhouding 66% was. Daarentegen was het verschil omtrent de toepassing der straf grooter dan ten vorigen jare. Bij 113 arresten toch verschilde dienaangaande de hoogere met den lageren regter, hetgeen eene verhouding geeft van 45%, terwijl die van het voorgaand jaar slechts van 34% was.

De kolommen 8 en 9 van den staat G wijzen aan, in hoevele gevallen de hoogere en lagere regters onderling niet overeenstemden omtrent de toepassing der eenzame opsluiting.

In 4 gevallen veroordeelde de regter in hooger beroep tot eenzame opsluiting, waar de lagere regter tot gezamenlijke opsluiting verwezen had.

In slechts één geval had het omgekeerde plaats.

ARRONDISSEMENTS-REGTBANKEN.

Arrondissement-Regtbanken. Staten H. en K. — Neemt men in de beregting der strafzaken in eersten aanleg vermindering waar, niet alzoo is het gesteld met die bij de Arrondissements-Regtbanken.

Getal der wanbedrijven en beklaagden. Vermeerdering. — Het getal wanbedrijven en beklaagden was ook dit jaar klimmende, gelijk uit bijgaanden staat blijken zal.

JAARTAL.	Zaken.	Beklaagden.
1847	10,607	13,400
1848	7,864	10,217
1849	7,670	10,322
1850	8,458	10,988
1851	9,074	11,558
1852	10,818	13,871

Dit jaar laat zich het getal zaken en beklaagden op de navolgende wijze splitsen:

WANBEDRIJVEN.	Getal der	
	zaken.	beklaagden.
Tegen de algemeene zaak	5,276	6,285
Tegen de personen	2,909	3,849
Tegen de eigendommen	2,633	3,737
Geramenlijk bedrag	10,818	13,871

Waarin de vermeerdering gelegen zij. — Vergeliken met het jaar 1851, zijn de wanbedrijven *tegen de algemeene zaak* met ruim 1400 zaken vermeerderd, de beklaagden ter zake dezer soort van misdrijven met 1866 personen.

De beklaagden ter zake van misdrijf *tegen de personen en de eigendommen* namen almede toe, maar in verre weg mindere mate, daar de eersten met nog geen 300, de laatsten met nog geene 260 beklaagden werden verhoogd.

Eene harer oorzaken. — Al dadelijk intusschen dient in het oog te worden gehouden, dat, door verandering van bevoegdheid, de kennisneming der overtredingen op het stuk der *jagt en visscherij* in 1852 van de Kantongeregten overging tot de Regtbanken, in welke rubriek men aantreft: 1266 zaken met 1475 beklaagden.

Neemt men deze omstandigheid in acht, dan blijkt, dat wel is waar ook de misdrijven *tegen de algemeene zaak* bij de Regtbanken toenamen, maar geenszins in zoo sterke mate, als eene eerste vergelijking met het voorgaand jaar zou doen denken.

Met aftrek toch der beklaagden van overtreding der wet op de *jagt en visscherij*, was de vermeerdering niet grooter dan 391 beklaagden.

Geslacht en ouderdom der beklaagden. — De beklaagden van het mannelijke geslacht bedroeg: 11,212, die van het vrouwelijke geslacht: 2,659.

Van de eersten waren er 842, van de laatsten 224 beneden de zestien jaren.

In het gezamenlijk bedrag komen de mannen in rekening voor ruim $\frac{4}{5}$ de vrouwen voor bijna $\frac{1}{5}$, de mannen voor 80%, de vrouwen voor 19%, eene verhouding, vergeleken met het voorgaande jaar, voor het mannelijk geslacht ongunstig, welk laatste destijds voor nog geene 79%, de vrouwen daarentegen voor ruim 21% in rekening kwamen.

Ook daarvoor kan de reden gevonden worden in het aanzienlijk getal jagt-zaken, door de regtbanken in 1852 beregt, en welker beklaagden, op 30 na, allen tot het mannelijk geslacht behoorden.

Wat de beklaagden betreft beneden de zestien jaren, zoo verdient wederom opmerking, hoe deze zich bij voorkeur aan *diefstal* schuldig maakten, in die mate dat 58% te regt stonden op grond van art. 401 Code Pénal.

Hunne verhouding tot de bevolking. — Tot de bevolking des Koningrijks staan de 13,871 beklaagden gelijk 1 tot 220, eene verhouding die, zooals te verwachten was, niet voordeelig afsteekt bij die van vroegere jaren.

Vrijgesprokenen of ontslagenen. — *Vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging* werden: 2,173, waaronder 115 op grond van te hebben gehandeld zonder oordeel des ondersheids.

Met aftrek dezer laatsten werden vrijgesproken of ontslagen 14% van de beklaagden, en derhalve 5% meer dan van de criminele beschuldigten bij de Geregtshoven, een verschijnsel dat jaarlijks bij de, veelal zonder voorafgaande instructie, behandelde wanbedrijven, in meerdere of mindere mate wordt waargenomen.

Veroordeelden. — *Veroordeeld* werden 11,004 personen, of 79% van al de beklaagden.

Lot der overige beklaagden. — Hierbij komen nog 565 beklaagden, die wel is waar in 1852 werden gedagvaard, maar of in dit jaar nog niet te regt stonden, of eerst na den laatsten December hun vonnis kregen.

Omtrent 35 beklaagden had schorsing des gedings plaats krachtens art. 6 Wetboek van Strafvord.; omtrent een gelijk getal van 35, onbevoegdverklaring des regters, niet-ontvankelijk-verklaring van het Openbaar Ministerie enz.

Een getal van 39 beklaagden werd ter teregtzitting verwezen naar den bevoegden regter-commissaris of procureur-generaal, op grond dat tegen het feit eene lijf- of oonteerende staf bleek te zijn bedreigd.

Geslacht en ouderdom der veroordeelden. — Onder de 11,004 veroordeelden bevonden zich *mannen van zestien jaren of ouder*: 8210, jonger: 617, te zamen 8827, — *vrouwen van zestien jaren of ouder*: 2017, jonger: 160, te zamen 2177.

Ook tot de veroordeelden droegen de vrouwen nauwelijks $\frac{1}{5}$ bij.

Aard der straffen. Gevangenisstraf. Geldboete. — Tot *gevangenisstraf* werden verwezen 7242 of 65% der veroordeelden, tot *geldboete* 3666 of 33%, tot *politiestraffen*: 92.

eene gevangenisstraf van meer dan één jaar werd uitgesproken tegen 211 personen, van een jaar of minder tegen 7.031.

Eenzame opsluiting. — Onder deze laatsten waren er 376 die hunnen straf tijd in *eenzame opsluiting* ondergingen.

Toepassing van art. 463 Code Penal. — Van de veroordeelden werden ruim 45% gestraft met toepassing van het art. 463 van het Wetboek van Strafrecht, hetgeen eene vermindering aanduidt met opzigt tot het jaar 1851 van ongeveer 5%.

Herhaling van misdrijf. — De stand der herhaling van misdrijf blijkt uit bijgaanden, vergelijkenden staat.

JAARTAL.	Veroordeelden, reeds vroeger veroordeeld:		Te samen.
	wegens misdaad.	wegens wanbedrijf.	
1847	92	101	193
1848	64	117	181
1849	58	145	203
1850	46	97	143
1851	71	94	165
1852	68	90	158
Te samen. . .	399	644	1043

Ook dit jaar was de verhouding der herhalingen van misdrijf van ruim 1% van de veroordeelden, of 1,04.

Staat K. — De staat K. is ongeveer op denzelfden voet ingerigt als ten vorigen jare.

Misdrijven op de weekstaten der officieren van justitie gebragt. — In de eerste plaats treft men er wederom aan alle de misdrijven, die door de officieren van justitie, als binnen hun arrondissementen gepleegd, werden ontdekt of ter hunner kennis gebragt.

Dat getal bedraagt: 17,390.

Misdrijven die onvervolgd bleven. — De tweede kolom bevat de misdaden en wanbedrijven, die bij gebrek aan bewijs of genoegzame aanwijzing, onvervolgd moesten blijven.

Ten vorigen jare hield de staat K. in kolom 2 slechts de onvervolgde misdaden in, thans zijn in de kolom zoowel misdaden als wanbedrijven opgenomen, ten gezamenlijken bedrage van 3,303.

Strafvonnissen in hooger beroep. — Blijkens kolom 3 bedroegen de straffonnissen, in hooger beroep door de regtbanken gewezen: 207, hetgeen, even als in 1851, en in nog sterkere mate, vermeerdering van het hooger beroep in politiezaken aanwijst.

In 1851 was het getal dier strafvonnissen: 185, in het jaar 1850: 180.

Voorloopige informatie, geregelijke instructie, aard en getal der requisitoiren en beschikkingen in raadkamer genomen. — De kolommen 4—21 geven wederom een overzicht van de werkzaamheden der ambtenaren van het Openbaar Ministerie, de regters-commissarissen, en arrondissements-regtbanken in raadkamer ten aanzien van het opsporen, het voorloopig onderzoek en de instructie der voorgekomene misdaden en wanbedrijven.

Van de 3,259 zaken bij requisitoir van den officier van justitie en raadkamer gebragt overeenkomstig de artikelen 83 en 79 Wetboek van Strafvordering, — een getal hetwelk dat van 1851 niet onbelangrijk te boven gaat, — werden dadelijk in raadkamer verwezen: 3 naar den bevoegden regter, 3 naar den kantonregter, 1,126 naar de correctionnelle teregtzitting, waaronder 1,041 met gelijktijdig bevel tot gevangenhouding ingevolge art. 38, lid 2, Wetboek van Strafvordering. Ten aanzien van 116 zaken had er weigering van regtsingang of bevel tot nader onderzoek plaats, ten aanzien van 2,016 verleenden de Regtbanken regtsingang met bevel tot instructie, en zulks ter zake van *misdaad* in 1371, ter zake van *wanbedrijf* in 645 zaken.

Na afloop der instructie, het zij deze in 1352 of vroeger was aangevangen, keerden in raadkamer terug (art. 114 Wetboek Strafvordering): 1,940 zaken.

De Regtbanken verleenden daarop in die zaken, *buiten vervolgingstelling*: 300, verwijzing naar den *bevoegden regter of kantonregter*: 16, naar de *correctionnelle teregtzitting*: 700, waaronder 53 ter zake van *misdaad* op grond van art. 119, lid 2, Wetboek Strafvordering, naar den *procureur-generaal* eindelijk: 940 verwijzingen.

De kolommen 20 en 21 verdienen ook in zooverre de aandacht, als zij het getal *misdaden* leeren kennen, dat zich in ieder arrondissement afzonderlijk opdeed.

Ook de vorige jaargangen dezer verzameling houden dienaangaande de noodige opgaven in.

KANTONGEREGTEN.

Kantongeregten. Staat L. Getal der zaken en beklagden. — Een getal van 9,759 overtredingen, met 11,572 beklagden, kwam in 1852 bij de 150 kantongeregten voor.

Geslacht en ouderdom der laatsten. — Onder die beklagden waren 9,571 mannen van zestien jaren of ouder en 478 beneden dien leeftijd, te zamen: 10,049.

Van de vrouwen waren 1,458 van eerstgemelden leeftijd, en 65 jonger, te zamen 1,523.

Art. 254 Wetboek van Strafvordering. — Door 3,524 beklaagden werd vrijwillig het maximum der verbeurde geldboete voldaan, ten einde aldus verdere vervolging in regten te voorkomen.

Vrijgesprokenen of ontslagenen. — Vrijgesproken of ontslagen van alle rechtsvervolging werden 1,168 beklaagden.

Veroordeelden. Hun geslacht en ouderdom. — Veroordeeld werden: 5,343 mannen van zestien jaren of ouder, 356 van jongeren leeftijd, te zamen 5,699 mannen, 942 vrouwen van zestien jaren of ouder, 49 beneden de zestien jaren, te zamen 991 veroordeelde vrouwen.

Het gezamenlijk bedrag der veroordeelden was 6,690.

Aard der misdrijven en straffen. — Gestraft werden wegens overtreding van het Wetboek van Strafrecht of andere wetten, 2,527 beklaagden, van provinciale reglementen 503, van plaatselijke of andere verordeningen 3,660 beklaagden.

Tot gevangenis-straf werden verwezen 738, tot geldboete 5,952 personen.

Vermeerdering van het getal zaken en beklaagden. — Wanneer men al het bovenstaande vergelijkt met het vorig jaar, dan blijkt er eene niet onbelangrijke vermeerdering in het getal zaken en beklaagden te hebben plaats gegrepen, zoodat in 1852 bijna 1000 overtredingen en bijna 700 beklaagden meer voorkwamen dan in 1851.

Waarin die vermeerdering gelegen zij. — Die vermeerdering is bepaaldelijk te zoeken bij de mannen, die ongeveer voor 37%, en dus voor 3% meer dan in 1851, bij de beklaagden in rekening komen. De vrouwen daarentegen, welke in laatstgenoemd jaar 15% der beklaagden uitmaakten, komen nu slechts voor 13% in rekening.

Uitslag der rechtsbedeeling. — Ten vorigen jare werden 60% van de beklaagden veroordeeld, thans slechts 57%, als 49% van de mannen en 8% van de vrouwen.

De vrijspraken waren dit jaar eenigzins minder, bedragende 10% van de beklaagden.

Daarentegen betaalden 30% van de beklaagden vrijwillig hunne geldboete, hetgeen 4% meer is dan in 1851.

Verhouding met opzigt tot den aard der misdrijven. — De verhouding der veroordeelden wegens overtreding van den Code Pénal of andere wetten bleef omstreeks 33%, die der veroordeelden krachtens provinciale reglementen daalde van 15% tot nog geen 8%.

Daarentegen werden wegens overtreding van plaatselijke en andere verordeningen bijna 55% van de veroordeelden tot straf verwezen.

In 1851 was die verhouding slechts van 45%.

Het schijnt hieruit genoegzaam te blijken, dat de hiervoren aangeduide vermeerdering van politie-zaken althans gedeeltelijk haren grond heeft in de plaatselijke wetgeving, die trouwens in den laatsten tijd in vele gemeenten uitbreiding erlangde.

Verhouding tot de bevolking. — Tot de bevolking van het Koningrijk staat dit jaar de verhouding der beklagden als van 1 tot 263.

De kantonregters als hulp-officiëren enz. — De verrigtingen der kantonregters als hulp-officiëren, en namens den regter-commissaris wordt even als ten vorigen jare vermeld.

§ 2. *Strafzaken bij den militairen regter.*

HOOG MILITAIR GEREGTSHOF.

Hoog Militair Gerechtshof, Staat M. — Dit tweede onderdeel van afdeeling I levert, in de eerste plaats, een overzicht van de werkzaamheden van het Hoog Militair Gerechtshof, en wel bij wege van approbatie, in hooger beroep en eersten aanleg.

Getal zaken. — In 1852 werden door de verschillende krijgswraden te land en ter zee aan het Hoog Militair Gerechtshof toegezonden 334 vonnissen, en zulks hetzij ter approbatie, hetzij in hooger beroep.

Met de 5 op ultimo December 1851 onafgedane zaken had derhalve voormeld Gerechtshof te behandelen 339 zaken.

Getal beklagden. — In die zaken waren betrokken, 379 personen.

Van 332 dier personen werden de vonnissen echter slechts ter approbatie toegezonden.

Een getal van 47 stond in hooger beroep voor het Hoog Militair Gerechtshof te regt.

Approbatie. — Van de 312 vonnissen aan 's Hof's approbatie onderworpen, werden er 293 of 94% geapprobeerd, 19 zonder verkregene approbatie teruggezonden.

Deze laatsten kwamen daarop later in hooger beroep voor het Hoog Militair Gerechtshof terug.

Hooger beroep. — In hooger beroep sprak het Hof 42 arresten uit, als: houdende bekrachtiging van het vonnis des lagere regters, 18 of ongeveer 43% der appelzaken; — houdende verandering der eerste uitspraak 24 of 57%.

Bij 3 arresten sprak het Hof vrij of ontsloeg van verdere regtsvervolgung, waar de eerste regter veroordeeld had, en verschilde dus met dezen omtrent schuld of onschuld in eene verhouding van 12%.

Bij vier arresten werd de opgelegde straf verzwaaard, bij 17 de straf verligt. Omtrent de toepassing van straf verschilde de uitspraak des hoogerens regters in eene verhouding van 87 %.

Toepassing van art. 209 Wetboek van Strafvordering. — Het art. 209 Wetboek van Strafvordering werd, met verligting der straf, tweemaal in hooger beroep toegepast.

Eerste aanleg. — In eersien aanleg kwam dit jaar bij het Hoog Militair Gerechtshof niets voor.

Afgedane zaken. — Afgedaan werden van 1 Jan. tot ulto. Dec. 1852 een getal van 335 zaken, waaronder echter slechts éénmaal in rekening zijn gebracht die zaken, welke eerst bij wege van approbatie en later in hooger beroep voor het Hof hebben gediend.

Doodvonnissen. — Doodvonnissen werden door het Hoog Gerechtshof geapprobeerd: 2, in hooger beroep uitgesproken met bekrachtiging van de vonnissen der betrokkene krijgswraden: 2, te zamen 4.

Ten aanzien dezer allen werd door den Koning gratie verleend.

KRIJGSRADEN.

Krijgswraden. Staat N en P. — De statistiek van de werkzaamheden der krijgswraden zoo te land als ter zee is bijeengebragt in de staten N. tot en met P.

Die staten zijn ongeveer naar gelijke regels ingerigt als de staten B. en volgende der Provinciale Gerechtshoven, en als de staten H. en volgende betreffende de Regtbanken.

Staat N. — De staat N. leert de misdrijven kennen, welke gepleegd zijn, het getal personen die deswege vervolgd en veroordeeld werden, en de straffen, op dezen toegepast.

Staat O. — De staat O. wijst meer bepaaldelijk aan bij welken krijgswraad ieder der bedoelde misdrijven werd behandeld.

Staat P. — De staat P. geeft ten slotte op het getal en de soort der misdrijven, waarvan iedere krijgswraad afzonderlijk kennis nam.

De misdrijven zijn overal verdeeld in die, waartegen bij de militaire wetboeken straf is bedreigd, en die, bij gezegde wetboeken niet met name voorzien, en dien ten gevolge ook voor den militairen regter strafbaar naar de burgerlijke strafwetgeving.

Deze laatste soort van misdrijven is wederom verdeeld, naar het voorbeeld van de statistiek der strafzaken bij de Provinciale Gerechtshoven en Arrondissements-Regtbanken, in misdrijven tegen de algemeene zaak, de personen en eigendommen.

De beklagden en veroordeelden zijn verdeeld in: officieren en onderofficieren en manschappen, eene verdeeling eigenaardig aan het onderwerp.

Getal zaken en beklagden. — Een getal van 330 zaken werd bij de gezamenlijke krijgswraden in 1852 aangebragt.

Daarin waren betrokken 348 beklagden.

De zeekrijgswraden, gehouden wordende op de wachtschepen te Hellevoetsluis, Nieuwe Diep en Vlissingen, leverden tot deze cijfers slechts eene geringe bijdrage, namelijk van 17 zaken en 17 beklagden.

De meeste zaken en beklagden komen voor in de militaire auditie van Noordbrabant.

Daarna leveren die van Zuidholland, Noordholland, Limburg en Gelderland in vereeniging met Overijssel, welke beide laatsten voorloopig ééne militaire auditie uitmaken, de meeste misdrijven en beklagden op.

Lot der beklagden. — Van de 348 beklagden werden er ter tegeztitting 8 verwezen hetzij naar den burgerlijken strafregter, hetzij naar de krijgstucht, 18 werden er vrijgesproken of ontslagen.

Veroordeelden. — Veroordeeld werden 322 der beklagden, als 281 met toepassing van straffen aan het militaire strafregt ontleend, 41 met toepassing van het gemeene regt.

Aard der misdrijven. — Desertie, diefstal in de chambree als anderszins, en mishandeling waren de misdrijven, die het talrijkst voorkwamen.

Aard der straffen. — De straffen worden uit onderstaande tabel op voldoende wijze kenbaar:

Doodstraf.	Kruiswagen.	Cassate.	Slagen, wezjagen als eerloose schelden.	Slagen, afnemen der cocarde en detentie.	Afnemen der cocarde en detentie.	Arrest.	Gesteld ter beschikking van het departement van Oorlog.	Disciplinaire correctie.	Tueithuis.	Gevangenis van		
										In gezamenlijke opsluiting.	In eenzame opsluiting.	Meer dan één jaar.
89	»	2	7	121	27	20	10	9	17	»	7	13
												Van de ra vallen en laarrien.

De doodstraf werd derhalve in 1852 door den militairen regter in eersten aanleg niet uitgesproken.

De straf van den kruiwagen was tamelijk veelvuldig, die van slagen zeldzaam, de straf van het afnemen der cocarde en detentie het talrijkst.

Van de 17 veroordeelden door de zee-krijgsraden werden 13 verwezen tot het vallen van de ra en laarzen.

Toepassing van art. 209 Wetboek van Strafvordering. — Het verzachtend art. 209 Wetboek van Strafvordering werd op vier veroordeelden toegepast.

Het art. 463 Code Pénal vond daarentegen geene toepassing.

Herhaling van misdrijf. Tegen 41 veroordeelden werd eene herhalingstraf uitgesproken, op grond dat zij reeds eenmaal door den militairen strafregter veroordeeld waren.

AFDEELING II.

Bedeeling des regts in burgerlijke zaken.

HOOGE RAAD.

Hooge Raad der Nederlanden. Staat Q. — De hierbij gevoegde staat zal al dadelijk een overzicht geven van de werkzaamheden van den Hoogen Raad in het afgelopen jaar, ook in verband met vroegere jaren.

A A R D DER WERKZAAMHEDEN.	1847.	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.
CASSATIE.						
Hangende zaken op 1 ^o .						
Januarij	55	41	32	44	38	43
Aangebragte zaken . .	51	45	54	55	60	71
	106	86	86	99	98	114
Afgedane zaken	51	53	38	57	50	57
Zaken, waarin afstand der voorziening is ge- daan	14	1	4	4	5	2
Hangende zaken op den laatsten December .	41	32	44	38	43	55
	106	86	86	99	98	114

A A R D DER WERKZAAMHEDEN.	1847.	1848.	1849.	1850.	1851.	1852.
HOOPER BEROEP van arresten, gewezen door de Hoven van Justitie in de koloniën.						
Hangende zaken op 1 ^o . Januarij	30	37	39	39	39	40
Aangebragte zaken . .	42	45	46	43	43	45
Afgedane zaken	5	6	6	3	3	5
Zaken, waarin afstand van het beroep is gedaan	—	—	1	1	—	1
Hangende zaken op den laatsten December .	37	39	39	39	40	39
REVISIE.						
Hangende zaken op 1 ^o . Januarij	—	—	—	—	—	2
Aangebragte zaken . .	—	—	—	—	2	—
Afgedane zaken	—	—	—	—	—	1
Hangende zaken op den laatsten December .	—	—	—	—	2	1
IN EERSTEN AANLEG.						
Hangende zaken op 1 ^o . Januarij	11	8	13	8	11	13
Aangebragte zaken . .	104	115	119	117	117	122
Afgedane zaken	34	3	13	5	3	9
Zaken, waarin afstand van eisch is gedaan .	73	115	3	1	1	—
Hangende zaken op den laatsten December .	8	13	8	11	13	13

Cassatie. — In cassatie nam het getal zaken toe, daar er elf zaken meer werden aangebragt dan ten vorigen jare.

Van de zes jaren, waarover deze statistieke verzameling thans loopt, levert het jaar 1852 het grootste getal eischen in cassatie.

Overigens werden in cassatie door den Hoogen Raad van de 57 regterlijke uitspraken 18 vernietigd; 37 eischen in cassatie werden verworpen; in 2 werd de eischer niet-ontvankelijk verklaard.

Themis, D. XIV, 4^e St. [1853].

Van de 37 arresten der Hoven zijn 9 vernietigd, van de 20 vonnissen der Arrondissements-Regtbanken evenzeer 9.

Hooger beroep. — In hooger beroep zijn 5 uitspraken van het Geregts-hof te Suriname bevestigd, werden bovendien 2 interlocutoire arresten uitgesproken.

Voor het eerst werd in 1852 de Hooge Raad geroepen om kennis te nemen in hooger beroep van arresten van het Hoog Geregts-hof in Nederlandsch Oost-Indie.

De 3 van dáár aangebragte appelzaken bleven echter nog onafgedaan.

Eerste aanleg. — In eersten aanleg zijn 14 arresten gewezen, waarvan 5 interlocutoir.

Revisie. — In revisie is 1 voorziening verworpen.

Getal arresten. — Bij de kamer van burgerlijke zaken zijn alzoo in het geheel 79 arresten uitgesproken; een getal, dat vermeerdering aanwijst in vergelijking met de jaren 1848 tot 1851, en alleen onderdoet voor het cijfer van 1847.

Beschikkingen op request. — De verzoekschriften, bij den Hoogen Raad behandeld, waren van den navolgenden aard. Verzoeken om:

Brieven van venia aetatis	87
Brieven van wettiging	28
Kosteloos te procederen	21
Van verschillenden aard	65

Te zamen 201

Behalve 21 minder dan ten vorigen jare.

Kostelooze procedures. — Verlof tot kosteloos procederen op grond van art. 365, eerste lid, van het Wetboek van Burgerlijke Regtsvordering werd door den Hoogen Raad verleend in 13, geweigerd in 6 gevallen.

In eersten aanleg werden 2 verzoeken om kosteloos te procederen toegestaan.

De kostelooze procedures, vallende in de termen van voormeld art. 365, tweede lid, waren 11 in getal.

Kostelooze beschikkingen door den Raad verleend op grond van art. 372 van gezegd wetboek: 54.

PROVINCIALE GEREGETSHOVEN.

Provinciale Geregtshoven. Staat R. Getal aanhangige en aangebragte zaken. — Met den aanvang des jaars waren bij de gezamenlijke Hoven aanhangig 244 zaken, werden aangebragt in den loop daarvan 197, te zamen 441 zaken.

Onder de 244 op 1 Januarij 1852 reeds hangende zaken waren er

echter 77 sedert drie jaren of meer aanhangig, waarvan het vervallen der instantie derhalve, volgens art. 279 en volgg. Wetboek van Burgerlijke Begtsvordering, zou kunnen worden uitgesproken, en een groot deel waarschijnlijk door partijen wel nimmer zal worden voortgezet.

Hooger beroep. — In hooger beroep wezen de Hoven 149 incidentele, interlocutoire of praeparatoire arresten, en 163 eindarresten.

Van deze laatste strekken 86 of 53% tot bekrachtiging, 65 of ruim 39% tot geheele of gedeeltelijke te-niet-doening van het vonnis, in eersten aanleg geweest, 12 tot niet-ontvankelijk-verklaring in het beroep.

Eerste annleg. — De regtspraak in eersten aanleg was weder weinig omvattend. Zij betrof ook dit jaar bijna uitsluitend de verevening der kosten van gevoerde regtsgedingen. Arresten van incidentelen, interlocutoiren, praeparatoire aard werden er geweest 6, eindarresten 15.

Getal afgedane en onafgedane zaken. — Afgedaan werden 177 zaken bij arrest, 24 door afstand der instantie, te zamen 201.

Onafgedaan bleven aan het eind van het jaar: 240 zaken.

Getal zaken en arresten in 1851 en 1852. — Vergeleken met het voorgaand jaar, is de slotsom van het jaar 1852 als volgt.

Getal arresten. — Er werden 20 zaken minder aangebracht dan in 1851.

Er werden geweest in 1851, 130 incidentele enz. arresten, in 1852, 155: eindarresten in 1851, 161, in 1852, 177.

De elf Hoven velden derhalve in 1851, 291; in 1852, 332 arresten.

In de laatste zes jaren. — Bijgaande staat geeft een overzicht van de werkzaamheden der Hoven over de laatst verstreken zes jaren.

JAARTAL.	Incidentele, praeparatoire, interlocutoire arresten.	Eind-arresten.
1847	50	177
1848	46	163
1849	43	217
1850	122	474
1851	130	161
1852	155	177
Te zamen.	546	1069

Het gemiddeld bedrag over dit zesjarig tijdvak is van 91 incidentele enz. arresten, en 178 eindarresten.

Het Hof van Noordholland velde wederom de meeste, namelijk 36, eindarresten. Daarna volgen dat van Gelderland met 28, en dat van Zuidholland met 22 arresten.

Kosteloze procedures. — Ten einde de werking der wetsbepalingen betreffende het kosteloos optreden in regten meer van nabij te leeren keamen, vindt men bij de Hoven, Regtbanken en Kantongeregten dit jaar eene onderscheiding gemaakt tusschen de verzoeken om gratis te procederen, welke zijn toegestaan en die welke zijn afgewezen.

Bij de 36 beschikkingen op een verzoek tot kosteloos procederen werd door de Hoven in 25 gevallen gunstig, in 11 ongunstig beschikt.

Buiten eigenlijk rechtsgeding gaven de Hoven kosteloos eene gunstige schikking in 12 gevallen.

ARRONDISSEMENTS-REGTBANKEN.

Arrondissements-Regtbanken. Staat S. Getal aanhangige en aangebragte zaken. — Aanhangig waren bij de Arrondissements-Regtbanken op Januarij 1,773 zaken, aangebragt werden in den loop van 1852, 2,830 zaken, te zamen 4,603.

Onder de eerstgemelden bevonden zich 770 zaken, die sedert drie jaren of langer aanhangig waren, en waarop derhalve van toepassing is, hetgeen hiervoren gezegd werd omtrent de gelijksoortige zaken bij de Geregtshoven.

Hooger beroep. — In hooger beroep wezen de vier en dertig Regtbanken 18 incidentele, interlocutoire, praeparatoire en 72 eindvonnissen.

Van deze laatsten strekken 27 of slechts 37% tot bekrachtiging, 42 of 58% tot geheele of gedeeltelijke te-niet-doening van het vonnis des lagere regters, 3 tot niet-ontvankelijk-verklaring in het hooger beroep. Opmerking verdient het verschil tusschen den hoogeren en lagere regter hier en bij de Hoven. Bij de Regtbanken is de verhouding dienaangaande veel minder gunstig, dan bij de Hoven.

Eerste aanleg. — In eersten aanleg zijn geweest 826 incidentele enz. vonnissen, en 2,042 eindvonnissen.

Getal afgedane en onafgedane zaken. — Afgedaan werden bij eindvonnis, 2,114 zaken, door afstand der instantie 713, te zamen 2,827 zaken.

Onafgedaan bleven alzoo 1,776 zaken, waaronder echter velen, welke geacht mogen worden door partijen in werkelijkheid te zijn verlaten.

Getal zaken en vonnissen in 1851 en 1852. — In vergelyking met het jaar 1851 blijkt: dat er zijn aangebragt 15 zaken meer dan in 1852; dat in 1851 werden gewezen incidentele enz. vonnissen 776, in 1852,

344 eindvonnissen, in 1851, 2,148, in 1852, 2,114; dat in eerst-gemeld jaar de Regtbanken een gezamenlijk bedrag van 2,924 vonnissen sloegen, van 2,958 in het daarop volgend jaar.

Getal vonnissen in de laatste zes jaren. — De hierbij gevoegde staat geeft wijders het noodig overzicht van de werkzaamheden der Regtbanken in de laatste zes jaren.

JAARTAL.	Incidentele, interlocutoire, praeparatoire vonnissen.		Eind-vonnissen.	
	In eersten aanleg.	In hooger beroep.	In eersten aanleg.	In hooger beroep.
1847	573	16	2,647	36
1848	555	20	2,557	63
1849	528	57	2,146	56
1850	776	16	1,950	52
1851	759	17	2,083	66
1852	826	18	2,042	72
T e s a m e n .	4,017	144	13,425	345

Over de zes jaren omgeslagen verkrijgt men voor ieder jaar een gemiddeld bedrag van 693 incidentele, en 2,881 eindvonnissen.

Aard der zaken. — Onder de vonnissen, in 1852 door de Regtbanken gewezen, betroffen er: zaken van koophandel 523, failliet-verklaringen 133, echtscheidingen 68, enz.

Uitspraken van scheidsmannen. — Uitspraak op voorzieningen tegen de beslissing van scheidslieden werd gedaan bij 25 vonnissen.

In minuut werden ter griffie nedergelegd 15 beslissingen van de scheidslieden.

Kosteloze procedures. — Verlof tot kosteloos procederen werd door de Regtbanken verleend op 711 verzoeken, geweigerd op 134.

Kosteloze magtiging buiten regtsgeding werd verleend op 657, geweigerd op 15 verzoeken.

De 711 toegestane kosteloze procedures geven eene verhouding van ruim 25°/₁₀₀ op alle de aangebragte zaken.

Kort geding. — In kort geding werd door de voorzitters uitspraak gedaan in 32 zaken.

KANTONGEREGTEN.

Kantongeregten. Staat T. Getal ahangige en aangebragte zaken. —

Een getal van 6,740 zaken werd in 1852 bij de 150 Kantongeregten aangebragt.

Hierbij komen nog 495 zaken reeds op ultimo December 1851 aanhangig.

Het gezamenlijk bedrag der te behandelen zaken was derhalve 7,235.

Onder de reeds vóór 1852 aanhangige zaken waren er 100 van drie jaren of nog latere dagteekening.

Art. 43. Regterlijke Organisatie. — Onder de in 1852 aangebragte gedingen bevinden er zich 9, vallende in de termen van art. 43 der wet op de Regterlijke Organisatie.

Getal vonnissen. — Er werden gewezen 921 incidentele, interlocutoire of praeparatoire, en 5,347 eindvonnissen.

Afstand der instantie werd gedaan in 1,411 zaken.

Getal afgedane en onafgedane zaken. — Derhalve werden afgedaan 6,753, en bleven op ultimo December 1852 onafgedaan 477 zaken.

Getal zaken en vonnissen in 1851 en 1852. — In 1852 werden aangebragt 150 zaken meer dan in het vorig jaar.

Ook het getal vonnissen was dit jaar grooter, daar in 1851 werden geslagen: 945 incidentele enz. en 5,153 eindvonnissen, te zamen 6,098.

Het totaal der in 1852 uitgesprokene vonnissen bedroeg daarentegen 6,268.

Getal vonnissen in de laatste zes jaren. — Gedurende de laatste zes jaren werden bij de Kantongeregten aangebragt 41,903 burgerlijke zaken, of gemiddeld voor ieder jaar: 6,984.

Over datzelfde tijdvak werden uitgesproken 6,227, of, gemiddeld, 1,038 incidentele, en 33,037 of, gemiddeld, 5,506 eindvonnissen.

Kosteloze procedures. — Van de 1,252 verzoeken om kosteloos te procederen, werden er toegestaan: 1,072, afgewezen 180.

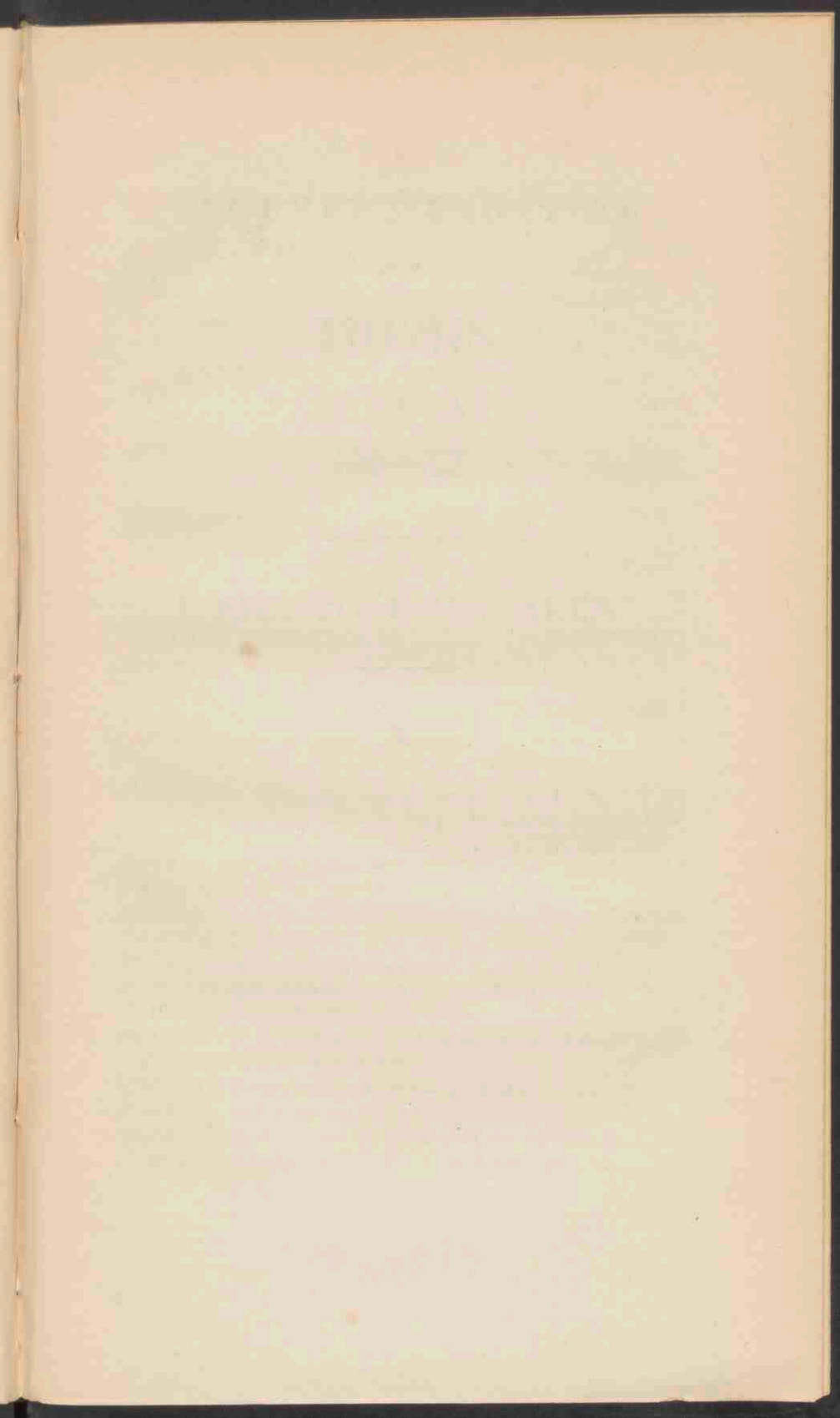
Van de aangebragte zaken waren derhalve ongeveer 16% kosteloze procedures.

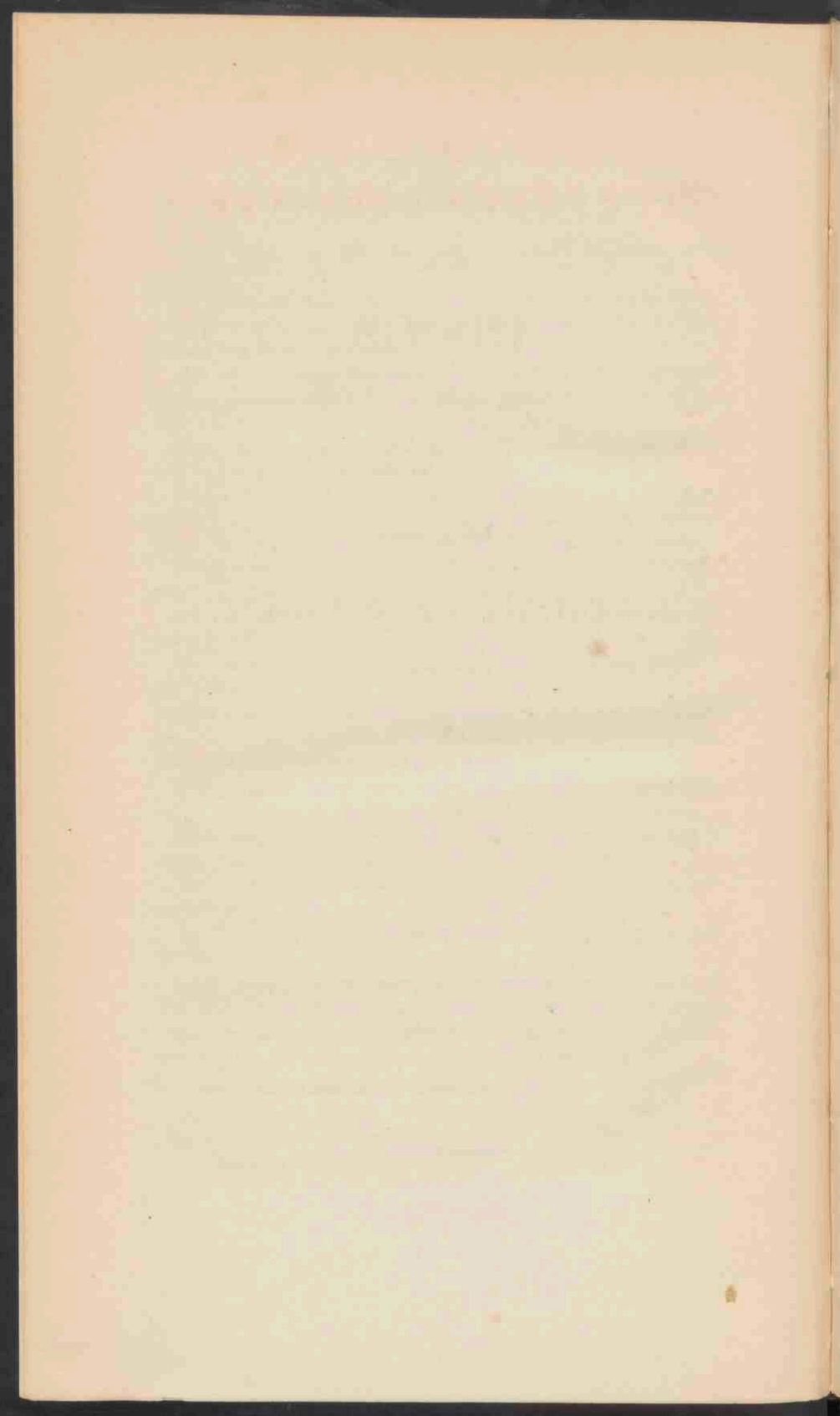
Geregtelijke magtiging buiten regtsgeding werd verleend in 249 gevallen.

Aard van de werkzaamheden der kantonregters. Getal acten enz. — Den aard der werkzaamheden, door de kantonregters in 1852 verrigt, het getal acten door hen opgemaakt, en der uren aan het verlijden van sommige besteed, worden in de bijzonderheden medegedeeld.

Dit verslag is van den 23 September gedagteekend.

ALGEMEEN REGISTER

OP DE

THEMIS

OVER DE JAREN

1850—1853.

I. REGISTER OP DE ZAKEN.

A.

- AANBRENGING (Lasterlijke): over — door Mr. A. DE PINTO, XI, 58
- AANWAS. *Studie over het regt van — bij vruchtgebruik ex jure civili*, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, XI, 361.
- ACTEN *van den Burgerlijken Stand* (Uittreksels uit), door Mr. A. DE PINTO, XIII, 1.
- ACADÉMIE *des sciences morales et politiques*, verslag der zittingen van de — XIV, 276.
- ACTEN (Authentieke). Zie *Koloniaal regt*.
- ACTEN VAN DEN BURGERLIJKEN STAND. Zie *Burgerlijke Stand*.
- ACTIEN (Possessoire). Zie *Possessoire actien*.
- ADVOCATIE. E. M. SANDBRINK, *de Advocatorum qui in Belgio sept. floruerunt*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 309.
- AFKONDIGING *van koninkl. besluiten*. Zie *Besluiten*.
- ALBUFEDA: werken van — XII, 182.
- ALGEMEEN BESTUUR: wat zijn maatregelen van —? door Mr. J. DE BOSCH KEMPER; beoord. door Mr. A. DE PINTO, XIII, 134.

AMBTENAAR VAN DEN BURGERLIJKEN STAND. Zie *Burgerlijke Stand*.

ARDES (Pieter): Politieke uitzetting van — in 1630, XI, 329.

ARMWEZEN: verschillende geschriften over het — door Mr. P. A. DE LANGE, XI, 243.

ASSURANTIE. Zie *Verzekering*.

AUTHENTIEKE ACTEN. Zie *Koloniaal regt*.

B.

BELJEREN: *Code Pénal du royaume de Bavière*, door CH. VATEL, XIII, 513.

BEGRAFENIS- (Zieken- en) fondsen, XI, 30.

BELASTINGEN (Plaatselijke). Zie *Gemeentewet*.

BELGIE: Regterlijke magt in — van af KAREL V, XI, 334.

— *Over de veranderingen, die de Fransche Wetboeken in — sedert 1830 hebben ondergaan*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XII, 280.

— Over namaak van voortbrengselen van kunst en nijverheid, XII, 547.

— Oorzaken van de criminaliteit in — XIII, 505.

— Congres voor de statistiek in — XIV, 434.

BESLUITEN (Koninklijke): *over de afkondiging van —*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 541.

BESTUUR (Algemeen): wat zijn maatregelen van —? door Mr. J. DE BOSCH KEMPER; beoord. door Mr. A. DE PINTO, XIII, 134.

BETALING (Non-). Zie *Wisselregt*.

BEWIJS. Zie *Dading*.

BEZIT VAN HUIZEN *pro diviso*, XIII, 203.

BOEK: *Zijn er rechtsgevolgen aan het — of schuldregister van iemand, die geen koopman is, in diens voordeel toe te kennen*, door Mr. JER. DE VRIES JZN., XIII, 229.

BOETE: Over de toewijzing der — bij de keur eener gemeente aan de gemeente-kas, door Mr. G. B. EMANTS, XI, 576.

BORGTOGT, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XII, 385.
— XIII, 14.

BRITANNIE (Groot-): Lijfstraffen in het Britsche leger, XII, 549.

— Hervormingen in het Britsche Regtswezen, XII, 551.

— Militaire gevangenen in — XIII, 504.

BURGERLIJKE STAND: De onbevoegdheid van den ambtenaar van den — tot het afgeven van *uittreksels uit de acten*, aangevoerd door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XII, 578.

- BURGERLIJKE STAND: Over de *uittreksels uit de acten van den* — door Mr. A. DE PINTO, XIII, 1.
- BURGERLIJK REGT, Art. 7 Gwt., XIII, 143.
- Academische voorlezingen over het Nederl. — door Mr. H. NIENHUIS; — beoord. door Mr. A. DE PINTO, XIII, 420.
- BURGERLIJK WETBOEK (Het). Aanteekening op de artikelen; die thans nog verklaring behoeven, door Mr. C. W. OPZOOMER; — beoord. door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XI, 595.
- A. M. VAN STIPRIAAN LUISCIUS, *de speciminis codicis civilis Neerlandi Anni 1820 libro I et codicis civilis Neerlandi libro I inter se comparatis*, door Mr. C. VAN BELL, XIII, 138.
- *Aanmerkingen op het* — door Mr. C. J. VAN ASSEN, XII, 104; XIII, 566.

C.

- CAUTIO JUDICATUM SOLVI. Diss. van J. C. RASCH over de —, door Mr. A. DE PINTO, XIV, 265.
- CHAMPIONNIERE (P. L.), Levensberigt van — XII, 519.
- COMMANDITE: Maatschappijen *en* — bij aandeelen in Frankrijk, XII, 707.

D.

- DADING. E. J. DIBBETS; *de transactione*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 326.
- Kan eene — in zaken van koophandel door getuigen worden bewezen, door Mr. P. VAN BEMMELEN, XIV, 12.
- DALLOZ, *Répertoire* van — over het, XI, 171; XII, 545.
- DAM (Mr. P. v.), Handschrift over de O. I. Compagnie, XI, 539.
- DELFLAND: Over het Hoogheemraadschap van — XI, 332.
- DESKUNDIGEN: Over de wraking van —, overeenkomstig art. 101 W. B. R. benoemd, door Mr. G. B. EMANTS, XI, 572.
- DIACONIE. XI, 24.
- DIPLOMATIE. Recueil van CH. DE MARTENS, XI, 172.
- DOMICILIE (Het) *of de woonplaats*, door Mr. M. M. VON BAUMHAUER, XII, 586.
- DOODSTRAFFEN, over, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, XI, 74.

- DRONKENSCHAP: de toerekenbaarheid der —, door Mr. M. M. VON BAUMHAUER, XI, 583.
— in Londen, Edinburg en Glasgow, XIV, 130.
DUITSCH HANDELSREGT, XI, 334.
DWANGARBEID. — Wetsvoordragt in Frankrijk, XIII, 329.

E.

- ECHTGENOOT. Zie *Huwelijk*.
ECHTSCHIEDING, H. BETH, Of — kan worden gevraagd wegens eene veroordeeling tot eene ootereende straf door een vreemde regter, XIII, 649.
EED (Beslissende) *Over den* — door Mr. P. F. A. KETELAAR, beoord. door A. S. VAN NIEROP, XII, 158.
EERBARE EN ONEERBARE LEVENSWANDEL. N. S. T. A. VAN MEURS, *de vitae honestae et inhonestae efficacitate in jure Neerlande*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 463.
EIGENDOM VAN HUIZEN *pro diviso*, XIII, 203.
ENGELAND. Criminele statistiek in Groot-Brittannie, XIV, 116.
— Dronkenschap in Londen, Edinburg en Glasgow, XIV, 130.
— Over de transportatie van veroordeelde boosdoeners naar West-Australie, XIV, 131; 279; 439.
— Criminele veroordeelingen in — 1852, XIV, 280.
— Assurantie-maatschappijen in — XIV, 439.
— Statist. wegens straffen in het leger, XIV, 439.
ERFGENAMEN: *Over de verhouding waarin — tot een legaat bijdragen*, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XIII, 234.
ERFDIENSTBAARHEDEN. Zie *Ondeelbaarheid* enz.
ERKENNING VAN NATUURLIJKE KINDEREN. Zie *Natuurlijke kinderen*.
ERFREGT: *Over het — volgens de wijsbegeerte des regts* enz., door Mr. A. M. DE ROUVILLE, XIV, 504.
ERVEN DER VERKOOPERS. Zie *Vrijwaring*.
EXPEDITIEN. Zie *Registratie*.
EXECUTOIRE kracht der woorden: *in naam des Konings* op de daarmee uitgegeven grossen van vonnissen en authentieke acten, in Nederland gewezen en verleden, in de overz. bezittingen, en omgekeerd, door Mr. T. H. DER KINDEREN, XIV, 281.
EXCEPTIEN (De leer der) en niet-ontvankelijkheid, door Mr. J. G. A. FABER; beoord. door Mr. A. DE PINTO, XI, 303.

F.

- FAILLITENREGT (Het Nederl.), volgens het III Boek W. v. Kooph., door A. C. HOLTJUS; — door Mr. A. DE PINTO, XIV, 239.
- FRANSCH WETTEN: Over het rapport der commissie wegens de — XI, 167.
- FRANKRIJK: Gevangenissen in — XI, 170.
- Geschiedkundige werken in — XI, 665.
- *Cours théorique et pratique du droit public et administratif*, par LAFERRIERE, XI, 668.
- Prijsvraag der academie van wetgeving te Toulouse, XII, 523.
- Voorstel tot aanvulling van de bepalingen van den Code de Commerce, in zake van de maatschappijen en commandite bij aandeelen en de naamlooze maatschappijen, XII, 707.
- *Dwngarbeid*, wetsvoordragt in — XIII, 329.
- Geregt. statistiek, XIII, 329.
- Verslag der zittingen van de *académie des sciences morales et politiques*, XIV, 276.
- Wettelijke staat van het landvolk in — XIV, 435.
- FRIESCH (Oud) regt. *Onderzoek naar den oorsprong der lex Frisiorum*, door Mr. L. PH. C. VAN DEN BERGH, XI, 463.

G.

- GEEXECUTEERDE. Hoedanig te procederen in het geval een —, na de beteekening van het vonnis van toewijzing van vast goed, het verkochte niet vrijwillig verlaat? naar aanl. van art. 592, 2^e ged., Burg. Regtsv., door H. L. TROOST, XIII, 611.
- GENEESHEER. *Proeve tot verklaring van het slot van art. 1918 B. W., bijzonder in verband met het visiteboek, van een, in leven of overleden* —, door Mr. JERONIMO DE VRIES, XIII, 229.
- GENEESKUNDIGE POLITIE. Ecnige vragen betreffende de —, door Mr. J. VAN GIGCH, XII, 84, 375.
- GENEESKUNST. J. JÄGER, *de vinculo juris inter medicum et aegrotantem*, beoord. door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 323.
- GEREGTELIJKE STATISTIEK. Over de criminele statistiek in Groot-Brittanje. Brief van den hoogleeraar QUETELET, te Brussel, aan den heer PORTER, te Londen, XIV, 116.
- Over Oostenrijk in 1846—48, XII, 184.

- GEREGTELIJKE STATISTIEK. In Nederland over 1851, XIII, 651; XIV, 588.
- in Nederl.-Indië, XIV, 133.
- Criminele veroordeelingen in Engeland in 1852, XIV, 280.
- GELDBOETE ALS STRAF. C. H. BACKER, *de poena mulctae pecuniariae*, XI, 488.
- GEMEENTE-KAS. Zie *Boete*.
- GEMEENTEWET. Invloed der — op de verandering van plaatselijke belastingen, door Mr. A. J. ZUBLI, XIII, 643.
- Werken en geschriften over de —, door Mr. A. DE PINTO, XIII, 431.
- Opmerkingen op art. 165 der —, in verband met het W. v. Strafrecht van 1847, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, XIV, 35.
- GETUIGEN. Zie *Dading*.
- GETUIGEN-VERHOOR. Over de verlenging van den termijn voor het — bestemd; — art. 104 Burg. Regtsv., door Mr. G. B. EMANTS, XIV, 231.
- GEVANGENISSEN. Statistiek van de bevolking der — in Nederland, over 1848, XI, 652.
- Statistiek der — in Nederland, 1846—50, XIII, 497.
- in Nederland, in 1851, XIV, 425.
- in Frankrijk, XI, 170.
- GEZWORENEN in Hannover, XI, 171.
- GOED (Vast). Zie *Geërecuteerde*.
- GOEDEREN (Onroerende). Zie *Minderjarigen*.
- GRATIE. G. H. 's JACOB, *de historia juris gratiae in Hollandia inde a Carolo V*, door Mr. A. DE PINTO, XII, 699.
- GRONDWET VAN 1815. De naturalisatie onder de —, door Mr. F. A. T. WEVE, XII, 553.

H.

- HAAFTEN. Zie *Kapittelgoederen*.
- HANDELSREGT (Duitsch). XI, 334.
- HANDTEEKENING. Zie *Kantonregter*.
- HANNOVER. Gezworenen in —, XI, 171.
- HEETERDAAD. H. C. F. SEYDLITZ, *de flagranti delicto*, door Mr. A. DE PINTO, XII, 165.
- HERTROUWDE ECHTGENOOT. Zie *Huwelijk*.
- HESSEN-DARMSTADT. Reglement over het ambtsgewaad, XIII, 514.
- HOLLANDSCH (OUD-)REGT. *Opmerkingen omtrent den vorm en het wezen van uiterste willen volgens het —*, door Mr. J. W. TROMP, XII, 257.

- HOLLANDSCH (OUD-) REGT. Opmerkingen omtrent de uiterste willen in het — destijds *nuncupative*, thans *notariële* genoemd, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XII, 669.
- HOOGE RAAD. Regtspraak van den — door Mr. D. LÉON, — beoord. door Mr. DAV. H. LEYSSOHN, XI, 634, XII, 678, XIII, 295, XIV, 373.
- HOOGE RAAD VAN MECHELEN, Rede van den heer DE BAVAY deswege, XII, 168.
- HOOGESCHOLEN. Uitloving van gouden eerepenningen op de — op 's Konings kosten, XII, 168.
- HOOGHEEMRAADSCHAP enz. van Delfland, door Mr. A. A. J. MEYLINK, XI, 332.
- HUIZEN. *Over het bezit en den eigendom van gedeelten van — (pro divisio)*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XIII, 203.
- HUWELIJK. *Over de toepassing van art. 236 B. W., wanneer niet de hertrouwde, maar de nieuwe echtgenoot in tweede huwelijk eerst overlijdt*, door Mr. C. VAN BELL, XI, 19.
- Over de rekenplichtigheid van den Man, als hoofd der — gemeenschap. door Mr. A. DE PINTO, XIII, 8.
- *Gemeenschap van winst en verlies en die der vruchten en inkomsten*, diss. van G. H. REUVER, beoord. door Mr. C. VAN BELL, XIII, 311.
- HUWELIJKEN, *Tweede en verdere —. De bepalingen der Nederlandsche wet omtrent —*, door J. C. KIST; — beoord. door Mr. A. DE PINTO, XII, 510.
- HYPOTHECAIRE SCHULDEISCHER. Zie *Magtiging (Onherroepelijke)*.

I. en J.

- JAPAN: Over het zenden van twee regtsgeleerden naar — in de 17^e eeuw, XIV, 587.
- INJURIEN in het Romeinsche Regt.
- *Bijdragen tot de leer der — in het Romeinsche Regt*, door Mr. P. VAN BEMMELEN, XII, 433; XIII, 101, 367, XII, 609.
- INDIE. Zie *Koloniaal-Regt*.
- INDIE (NEDERLANDSCH). Verslagen over wetgeving en regtswezen, over 1849, XIII, 150.
- *Geregtelijke statistiek in —*, XIV, 133.
- *Of een Nederlander in — met der woon gevestigd, in personele regtszaken, wanneer de eischer op het grondgebied van het Rijk*

in Europa woont, voor de regtbanken van het moederland gedagvaard kan worden, door Mr. M. DES AMORIE VAN DER HOEVEN, en Brief deswege, door Mr. F. F. KARSEBOOM; — beoord. door Mr. A. DE PINTO; XII, 309.

INDIE (WEST) en KUST VAN GUINEA. Verslag over het regtswezen enz. in — over 1849, XIII, 471.

K.

KANTONREGTER. *De verwijzing uit te spreken door den —, wanneer een gedaagde verklaart het onderhandsche geschrift of eene handteekening niet te erkennen of te ontkennen*, door Mr. G. B. EMANTS, XII, 410.

KANTOORBEDIENDEN VAN DEN NOTARIS. *Of — voor wien een uiterste wil bij openbare acte is verleden, daarbij getuigen zijn?* door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 349.

KAPITTELGOEDEREN. *De overeenkomst betreffende de — te Haaften, namens den Staat gesloten*, onderzocht door Mr. AUG. PHILIPS; — beoord. door Mr. N. OLIVIER, XII, 506.

KEUR eener gemeente. *Zie Boete.*

KINDEREN. Over het onderhoud van ouders door de —, XIII, 646.

KLOOSTERS. *Vlugtige beschouwingen over de wetgeving op de —*, XII, 565.

KOLONIAAL REGT. *Vlugtige aanmerkingen op de Indische Wetboeken*, door Mr. C. J. VAN ASSEN, Hoogleraar te Leiden, XI, 1.

— *Overzicht van de nieuwe wetgeving voor Ned. Indië*, door Mr. A. DE PINTO en GIJSB. M. VAN DER LINDEN.

V. *Reglement op de Strafvordering voor de raden van justitie enz.*, XI, 173.

VI. *Reglement op de burgerlijke regtsvordering voor de raden van justitie op Java en het hoog gerechtshof van Ned. Indië*, XII, 1.

— VII. *Reglement op de uitoefening der politie, der burgerlijke regtspleging en strafvordering, onder de inlanders en daarmede gelijk gestelde personen op Java en Madura*, XII, 193.

— VIII. *Bepalingen tot regeling van eenige onderwerpen van strafwetgeving, welke eene dadelijke voorziening vereischen*, XII, 353.

IX. *Bepalingen betrekkelijk de misdrijven, begaan ter gelegenheid van faillissement en bij kennelijk onvermogen, mitsgaders bij surseance in Ned. Indië*, XII, 362.

X. *Bepalingen omtrent de invoering van en den overgang tot de nieuwe wetgeving*, XII, 365.

- XI. Bijzondere bepalingen ter verzekering der regelmatige werking van de nieuwe wetgeving in de bezittingen buiten Java en Madura, XII, 373.
- KOLONIAAL REGT. J. G. ROCHUSSEN, *de causis cur in nonnullis capitibus praecipuis differat Codex Civilis Indo Neerlandicus a Codice Civili nostro*; — door Mr. A. A. DE PINTO, XIV, 254; door Mr. T. H. DER KINDEREN, XIV, 398.
- Over de executoire kracht van met de woorden «uit naam des Konings» uitgegevene grossen van vonnissen en authentieke acten, in Nederland geweest en verleden, in de Nederlandsche overzeesche bezittingen, en omgekeerd, door Mr. T. H. DER KINDEREN, XIV, 281.
- KOLONIEN. Zie *Indië (Ned.)* en *Indië (West)*.
- KONINGEN. J. F. VAN LENNEP, over het aandeel, dat bij de onderscheidene volken der oude en nieuwe wereld de — hadden in de regtspraak, door Mr. A. DE PINTO, XI, 648.
- KOOPHANDEL. Zie *Dading*.
- KOOPHANDELSREGT. H. M. DE GAAAF, *annot. in Codic. mercatorii Belg. libri primi tituli secundi sectionem quartam*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 316.
- KOOPLIEDEN. *In hoe verre zijn ondernemers van openbare rij- en voertuigen voor — te houden*, door B. H. M. HANSLO; — beoord. door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XII, 513.
- KOOPMANSCHAPPEN. XII, 515.
- KORAN. Vertaling van den —, XII, 345.
- KUNST EN NIJVERHEID. Over namaak van voortbrengselen van —, XII, 547.

L.

- LASTERLIJKE AANBRENGING. Over — door Mr. A. DE PINTO, XI, 58.
- LAFERRIÈRE. *Cours théorique et pratique du droit public et administratif*, par —, XI, 668.
- LEEKREDENEN. Over het uitgeven van opgeteekende —, XI, 332.
- LEGAAT. Zie *Erfgenamen*.
- LEGER. Statistiek wegens de straffen in het Britsche —, XIV, 439.
- LIJFSTRAFFEN. Over —, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, XI, 74.
- LINDEN (Mr. J. V. D.) en Mr. J. D. MEIJER als regtsgeleerden herinnerd door Mr. M. C. VAN HALL; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIV, 78.
- LOEIL (J. B. DE). Regtsgeding tegen —, XI, 484.

M.

- MAATSCHAP. Is reederij eene — of vennootschap volgens het Ned. Wetb. van Koophandel, door Mr. P. VAN BEMMELN, XIII, 253.
- MAATSCHAPPIJEN en commandite bij aandeelen, en de naamlooze —, voorstel in Frankrijk deswege, XII, 707.
- MAGTIGING (Onherroepelijke), die een eerste hypothecaire schuldeischer van zijnen schuldenaar, volgens art. 1223 B. W., kan bedingen, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XII, 244.
- MAHOMEDAANSCH REGT. Berigten deswege, XI, 524, XII, 351.
— Zie voorts *Abulfeda* en *Koran*.
- MAKELAARDIJ. De regeling der — aan regt en wet getoetst, door Mr. G. J. A. FABER: — begoord. door Mr. A. DE PINTO, XI, 630.
- MAN. Over de rekenpligtigheid van den —, als hoofd der huwelijks-gemeenschap, door Mr. A. DE PINTO, XIII, 8.
- MANDAAT. J. HUYDEKOPER VAN MAARSEVEEN; *de historia et theoria mandati in regiminis formu repraesentativa*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XI, 160.
- MARTENS (CH. DE), *Recueil diplomatique*, XI, 172.
- MECHELEN (Hooge Raad van), XII, 168.
- MEERDERJARIGHEID (De) volgens het Ned. Staatsregt, door Mr. F. A. T. WEVE, XIII, 361.
— in *Nederl. Staatskundigen zin*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 193.
- MEIJER (Mr. J. D.) en Mr. J. v. D. LINDEN, als regtsgcleerden herinnerd, door Mr. M. C. VAN HALL; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIV, 78.
- MINDERJARIGEN. S. C. J. G. VAN MUSSCHENBACH, over den verkoop van onroerende goederen aan — toebehoorende, door Mr. A. DE PINTO, XIV, 101.
- MINUUT. Zie *Registratie*.

N.

- NAAMLOOZE MAATSCHAPPIJEN in Frankrijk, XII, 707.
- NATURALISATIE (De) onder de Grondwet van 1815, door Mr. F. A. T. WEVE, XII, 553.
- NATUURLIJK KIND. *De erkenning door een 19 jarigen man van een —, oud 9 jaren. Studie uit het burgerlijk regt*, door W. A. C. DE JONGE, XI, 551.

NATUURLIJKE KINDEREN. Een paar regtsvragen tot de erkenning van — betrekkelijk, beantwoord door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIV, 296.
NEDERDUITSCH REGTS-OUDEHEDEN, door Dr. NOORDEWIJER, XIII, 323.

NEDERLAND. Zie *Vonnissen*.

— Statistiek van de bevolking der gevangenen in — over 1848, XI, 652.
— Statistiek van de bevolking der gevangenen in —. 1848—49, XII, 524; — Over 1846—50, XIII, 497; — Over 1851, XIII, 651; Over 1852, XIV, 425.

— Statistiek (Geregelyke) omtrent de werking der politie in Nederland in 1851, XIII, 439.

NEDERLANDER. H. J. A. RAEDT VAN OLDENBARNEVELT. *De wet tot uitvoering van art. 7 der Gwt., in hare betrekking tot het Burgerl. regt en Staatsregt*, door Mr. C. VAN BELL, XIII, 143.

NEDERLANDSCH REGT. Vragen van —, beantwoord door eenige Amst. regtsbeoefenaars, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XI, 135.

NEGOTIÏS (DE) GESTIS. Diss. van J. VAN GIGCH, — beoord. door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XII, 689.

NIJVERHEID (Kunst en). Over namaak van voortbrengselen van —, XII, 547.

NIETIGHEID DER VERBINDTENISSEN. A. A. DE PINTO, *Ad locum codicis civilis Neerlandi de obligationum nullitate, earumque rescissione*, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, XIII, 449.

NOTARIELE UITERSTE WILLEN, XII, 669.

NOTARIS. Zie *Kantoorbedienden*.

NUNCUPATIEVE UITERSTE WILLEN, XII, 669.

NUNTIATIO. Zie *Romeinsch Regt*.

①.

ONDEELBAARHEID DER ERFDIENSTBAARHEDEN volgens het *Romeinsche en hedendaagsche regt*, door Mr. C. VAN BELL, beoord. door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XI, 292.

ONDERHANDSCH GESCHRIFT. Zie *Kantonregter*.

ONHERROEPELIJKE MAGTIGING. Zie *Magtiging*.

ONROERENDE GOEDEREN. Zie *Minderjarigen*.

ONTBINDING van de Kamers der Staten-Generaal. Zie *Staten-Generaal*.

ONTVANKELIJKHEID (Nict-). Zie *Exceptien*.

ONZIJDIGEN BIJ ZEEOORLOG: Werk van den heer D'HAUTEFEUILLE, over de — XII, 181.

- OOSTENRIJK: Herziening der strafvordering in —, XI, 172.
— Geregtelijke statistiek betreffende 1846—48, XII, 184.
OOST-INDISCHE COMPAGNIE Handschrift van Mr. P. v. DAM, over de — XI, 539.
OUDERS. D. LOPES DE LEAO LAGUNA, over het onderhoud van — door de kinderen; door Mr. A. DE PINTO, XIII, 646.
OUD-VADERLANDSCHE ZEEREGTEN. Zie *Zeeregtten*.
OVEREENKOMST VAN VERZEKERING. Zie *Verzekering*.
OVEREENKOMSTEN EN VERBINDTENISSEN in praktijk gebragt enz. door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 143.

P.

- PENAL (CODE). Zie *Strafregt*.
PERRON, *Précis de jurisprudence Musulmane*, XI, 528.
PERSONS-STAAT. Art. 9 Alg. Bep.; door Mr. A. DE PINTO, XIII, 460.
PLAATSELIJKE BELASTINGEN. Zie *Gemeentewet*.
PLAATSELIJKE VERORDENINGEN: Over de onbevoegdheid van den regter om de wettigheid en de verbindbaarheid van — te beoordeelen, door Mr. A. DE PINTO, XIV, 1.
POLITIE. B. D. BOSSCHER. *De cura politica*, door Mr. A. DE PINTO, XII, 703.
POLITIE (Geneeskundige), XII, 84.
POSSESSOIRE ACTIEN, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XII, 335.
— *Etudes historiques sur les actions possessoires*, par M. ESQUIRON DE PABIEU, — door Mr. A. DE PINTO, XIV, 250.
PRIJSVRAGEN: Uitloving van gouden eerepenningen op 's Konings kosten voor de Hoogescholen, XII, 168.
PRUISSEN: Ontwerp van wisselregt in — XI, 318.
— Iets over het wetboek van — voor de Pruisische Staten van 14 April 1851; — door Mr. A. A. DE PINTO, XIV, 352, 445.
— *Die Subhastation nach Rheinischen Rechts*; — von A. BESSEL; en *Das Ordre — Verfahren des Rhein. (Franz.) Rechts*, von demselben; — door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XIV, 561.
PUBLIEK REGT EN SOCIALISMUS, door Mr. W. C. D. OLIVIER, XI, 226.

R.

- REEDERIJ: *Is — eene maatschappij of vennootschap volgens het*

- Ned. Wetb. v. Koophandel?* door Mr. P. VAN BEMMELEN, XIII, 258.
- REGISTRATIE. Over de — van expeditien van op de minuut geregistreeerde vonnissen, door Mr. J. G. KIST, XIV, 225.
- REGLEMENTEN VAN DE WATERSCHAPPEN in Zuidholland. Zie *Waterschappen*.
- REGTER: Over de onbevoegdheid van den — om de wettigheid en verbindbaarheid van plaatselijke verordeningen te beoordeelen, door Mr. A. DE PINTO, XIV, 1.
- REGTERLIJKE MAGT IN BELGIE, van af KAREL V, Prijsvraag deswege beantwoord, XI, 334.
- REGSTGELEERDE ADVIEZEN, Vierde verzameling van —; door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XIV, 65.
- REGSTGELEERDE CORRESPONDENTIE, door PAULUS, XIV, 102, 266, 415.
- REGSTGELEERDE OPSTELLEN, door Mr. M. DES AMORIE v. D. HOEYEN, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XIII, 442.
- REGTSPRAAK: Over het aandeel der Koningen in de — Zie *Koningen*.
- REGTSPRAAK VAN DEN HOOGEN RAAD, door Mr. D. LÉON; — beoord. door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN. Zie *Hooge Raad*.
- REGTSVORDERING (Burg.) R. C. LEZWIJN, *adn. ad tit.* IX (VII) *lib. III. Cod. de re Jur. in cod. civ.*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 162.
- REKENPLIGTIGHEID VAN DEN MAN. Zie *Man*.
- REMBOURS: Iets over — bij nonbetaling van wissels en over art. 111 W. v. Kooph., door Mr. D. POLAK DANIELS, XIII, 92.
— Zie *Wisselregt*.
- REPertoire, door DALLOZ, XI, 171; XII, 545.
- RESOLUTOIRE ACTIE, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XII, 335; XIII, 14.
- RIJ- EN VAARTUIGEN (Openbare) in hoe verre zijn ondernemers van — als kooplieden te beschouwen? XII, 513.
- ROMEINSCH REGT.
- Bijdragen tot de leer der injariën in het —, door Mr. P. VAN BEMMELEN, XII, 433, 609, XIII, 101, 367.
- J. VAN GIGCH, *de negotiis gestis*, door Mr. J. DE WITTE VAN CITTERS, XII, 639.
- J. VAN EEGHEN, *de juris regula non bis in idem*; — door Mr. A. DE PINTO, XIII, 644.
- *de operis novi nuntiatione quam publico ac solenni examini submittit* CLEMENT POLIS door Mr. J. E. GOUDSMIT, XIV, 377.

ROMEINSCH REGT. Zie *Aanwas. Ondeelbaarheid der Erfdienstbaarheden.*

RUPPENTHAL (Dr.): Levensberigt van — XII, 339.

S.

SCHADEVERGOEDING (Civile), A. A. VAN BERGEN IJZENDOORN, *de damni reparandi obligatione ex articulis codicis civilis*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XII, 333.

SCHATTEN. G. C. BURGER, *de thesauris*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 324.

SCHEIDING VAN TAFEL EN BED: G. J. J. DE CHAUFÉPIÉ, *de quaestione an iudici sit inquirendum in causas separationis thori ac mensae mutuo conjugum consensu petitaë*, door Mr. A. DE PINTO, XIII, 311.

SCHULDEN (Staats-) *de — getoetst aan de beginselen der staats-huishoudkunde*, door H. HOOFD GRAAFLAND; beoord. door J. DE WITTE VAN CITTERS, XII, 321.

SCHULDEISCHER (Bevoorregte). E. A. BERKHOUT, *de creditorum privilegiorum jure in pactione cum obaerato debitore a legislatore non satisfacuto*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 165.

SCHULDREGISTER: *Zijn er rechtsgevolgen aan het boek of — van iemand, die geen koopman is, in diens voordeel toe te kennen*, door Mr. JER. DE VRIES Jzn., XIII, 229.

SLUITING van de Kamer der Staten-Generaal. Zie *Staten-Generaal.*

SOCIALISMUS. *Publiek regt en —*, door Mr. W. C. D. OLIVIER, XI, 226.

SPANJE. *Rechtsgeleerde tijdschriften in —* XIV, 433.

STAATSHUISHOUDKUNDE. *De staatsschulden getoetst aan de —* XII, 321.

— Zie *Woeker.*

STAATSREGT. *Meerderjarigheid in Nederl. staatkundigen zin*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 193.

— art. 7 Gwt. XIII, 143.

STATEN-GENERAAL: *Over de gevolgen van ontbinding en sluiting der Kamer der —*, door Mr. GIJSB. M. VAN DER LINDEN XIII, 517.

STATISTIEK: *Congres voor de — in België*, XIV, 434.

STATISTIEK (Geregtelijke) *Nederland en Nederlands Indie. Zie Geregtelijke statistiek.*

- STATISTIEK (Geregtelijke) in Frankrijk, over 1849, XIII, 329.
- Militaire gevangenen in Groot-Brittannie, XIII, 504.
- Oorzaken van de criminaliteit in België, XIII, 505.
- STRAFREGT: Over — door Mr. A. M. DE ROUVILLE, XI, 74.
- Mr. M. SCHOONEVELD P. J. Zoon. Het wetboek van — (Code Pénal); met aantekeningen; — door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 633.
- Mr. A. J. VAN DEINSE, de algemeene beginselen van — ontwikkeld en in verband beschouwd met de algemeene hepalingen der Ned. strafwetgeving, door Mr. C. VAN BELL, XIV, 46.
- Iets over het Wetboek van — voor de Pruisische Staten van 14 April 1851; — door Mr. A. A. DE PINTO, XIV, 352, 445.
- STRAFREGT (Wetb. van) van 1847, opmerkingen op art. 165 der Gemeentewet, in verband met het —, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XIV, 35.
- Zie *Strafwetboek*.
- STRAFVORDERING in Oostenrijk, XI, 172.
- STRAFWETBOEK: Rapport der commissie tot herziening van het — in België, XI, 169.
- Zonderlinge vertaling van woorden in het —, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 496.
- van Beijeren, XIII, 513.
- STRAFZAKEN: *Iets over zedelijke lichamen in* — door Mr. G. B. EMANTS, XII, 420.
- STEENBEEK (Asyl), een brief uit het — en antwoord van een regtsgeleerde; — door Mr. A. DE PINTO, XIII, 308.
- STERKE DRANK: *Over het misbruik van den — hier te lande*, rede van Mr. C. C. E. D'ENGELBRONNER, XI, 520.
- SUBROGATIE, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, XII, 385.
- (Nog iets over). — BORGTOGT. — RESOLUTOIRE ACTIE, door Mr. J. KAPPEIJNE VAN DE COPPELLO, antwoord aan Mr. VAN BONEVAL FAURE, XIII, 14. (Zie XII, 385.)
- *Volgens het Nederl. regt*, met daarbij beh. formulieren, door Mr. C. VAN BELL; — beoord. door Mr. A. A. DE PINTO, XIII, 300.
- SUCCESSIE. W. DE GELDER, de jurisprudentie nopens de wetgeving op de heffing der regten van — en van overgang door overlijden, — door W. F. OTTEN, XII, 633.
- SURSEANCE VAN BETALING. Diss. van J. MULDER, beoord. door Mr. A. DE PINTO, XI, 650.

T.

- TERMIJN voor het getuigenverhoor; art. 104 Burg. Regtsv. XIV, 231.
- TESTAMENT. Zie *Uiterste willen*.
- TOEREKENBAARHEID. De — der dronkenschap, door Mr. M. M. von BAUMHAUER, XI, 583.
- TRANSPORTATIE. Over de — van veroordeelden uit Engeland naar West-Australie, XIV, 131, 279, 439.
- TREKKER VAN EEN WISSELBRIEF. Zie *Wisselregt*.
- TWEEDE EN VERDERE HUWELIJKEN (*De Nederlandsche wet omtrent —*), door Mr. J. C. KIST; — beoord. door Mr. A. DE PINTO, XII, 510.

U.

- UITERSTE WILLEN. Over den vorm en het wezen van — volgens het oud-Hollandsch regt, door Mr. J. W. TROMP, XII, 257.
- Vroeger *Nuncupatieve*, thans *notariële* genoemd: over de —, XII, 669.
- UITZETTINGEN (Politieke). Voorlezing van den heer J. C. DE JONGE Wegens een geval van —, XI, 329.
- UTRECHTSCH GENOOTSCHAP van Kunsten en Wetenschappen. Over de sectie der regtsgeleerdheid en staatswetenschappen bij het —, XI, 169.

V.

- VAARTUIGEN (Rij- en). In hoe verre zijn openbare ondernemers van — als kooplieden te beschouwen? XII, 513.
- VAST GOED. Zie *Geëxecuteerde*.
- VERBANNING. G. J. VRIESE. *De poena exsili*, XI, 493.
- VERBINDTENISSEN (Overeenkomsten en) in praktijk gebragt enz, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 143.
- VERBINDTENIS TOT VRIJWARING. Zie *Vrijwaring*.
- VEREENIGDE STATEN VAN NOORD-AMERIKA. Statistiek van het regtswezen in de —, XIII, 514.
- VEREENIGING (Het regt van), door J. C. VAN NISFEN TOT PAN-
NERDEN; — door J. DE WITTE VAN CITTERS, XIV, 567.
- VERJARING (Stuiting der). E. J. LEWE VAN ADUARD, *de causis prae-
scriptionem interrumpentibus*, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XI, 328.

- VENNOOTSCHAP. Is reederij eene — of *maatschap*, volgens het Ned. Wetb. v. Kooph.? door Mr. P. VAN BEMMELEN, XIII, 258.
- VERKOOPERS (Erven des). Zie *Vrijwaring*.
- VERNIETIGING DER VERBINDTENISSEN. Zie *Nietigheid*.
- VERZEKERING. Mr. TYDEMAN, *Proeve van onderzoek omtrent het wezen der overeenkomst van —, in verband met de vraag, in hoe verre van de wettelijke bepalingen omtrent dit onderwerp kan worden afgeweken?* door Mr. A. DE PINTO, XI, 643.
- VERZEKERING-MAATSCHAPPIJEN in Engeland, XIV, 439.
- VERWIJZING door den kantonregter uit te spreken, wanneer een gedachte verklaart het onderhandsch geschrift of eene handtekening niet te erkennen of te ontkennen, door Mr. G. B. EMANTS, XII, 410.
- VONNIS. Zie *Koloniaal Regt. Registratie*.
- VORSTELIJK HUIS. H. BETH, of de Prinsen van het koninklijk huis onderworpen zijn aan de gewone regtspleging, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 650.
- VREEMDE REGTER. Gelden zijne vonnissen tot het vragen van echtscheiding wegens een oonteerd vonnis, door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIII, 649.
- VRIJWARING. Over de wijze waarop de verbindtenis tot — op de erven des verkoopers overgaat, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, XIV, 305.
- VRUCHTGEBRUIK. *Studie over het regt van aanwas bij — ex jure civili*, door Mr. J. KAPPEYNE VAN DE COPPELLO, XI, 361.

W.

- WAARBORG-MAATSCHAPPIJEN (Onderlinge). T. A. LAMBRECHTSEN, *de societate mutua*, door Mr. A. DE PINTO, XII, 336.
- WATERSCHAPPEN. De nieuwe reglementen van de — in Zuidholland, en de beginselen door de Staten dier Provincie daarbij aangenomen in 1851 en 1852; onderzocht door Mr. G. B. EMANTS, XIV, 137.
- WET. G. J. A. BOSCH REITZ, over de al of niet voortdurende kracht eener — ten gevolge der niet-toepassing; door Mr. DAV. H. LEVYSSOHN, XIV, 95.
- WETGEVING VAN STRAFREGT en *lijf- en doodstraffen*. Over —, door Mr. A. M. DE ROUVILLE, XI, 74.
- WIJSBEGERTE DES REGTS. — Zie *Erfregt*.

- WISSELREGT. L. H. T. WENNICHEN, *de litterarum cambialium acceptatione*, door Mr. A. DE PINTO, XI, 163.
- H. M. V. D. SANDE, *de jure cambiali secundum specimen Borussicum nuper editum, comparato cum codice nostro*, door Mr. D. POLAK DANIELS, XI, 318.
- *der XIX eeuw*, door Mr. VISSERING; — beoord. door Mr. J. G. KIST, XI, 472.
- Mr. A. J. ZUBLI, het Nederlandsche — voor regtsgeleerden en kooplieden; en A. J. ZUBLI, *de forma litterarum cambialium*; — beoord. door Mr. D. POLAK DANIELS, XII, 313.
- Is de trekker van eenen wisselbrief, getrokken volgens art. 111 W. Kooph., bij nonbetaling, tot rembourss gehouden? door Mr. J. G. KIST, XII, 599.
- door Mr. D. POLAK DANIELS, XIII, 92.
- J. G. KIST, Beginselen van —, volgens het Wetb. v. Koophandel, door Mr. D. POLAK DANIELS, XIV, 73.
- Mr. M. NEUSTAETTER, over het Duitse —; XIV, 115.
- WOEKER (De) *in betrekking tot staathuishoudkunde en wetgeving*, diss. van P. W. H. VAN SONSBECK, door Mr. A. DE PINTO, XI, 150.
- WOONPLAATS (*Domicilie*), door Mr. M. M. VON BAUMHAUER, XII, 586.
- WRAKING *van deskundigen (Over de)*, overeenkomstig art. 101 W. B. R. benoemd, door Mr. G. B. EMANTS, XI, 572.

Z.

- ZAAKWAARNEMER (De) door W. DE GELDER; — beoord. door Mr. A. DE PINTO, XIV, 553.
- ZEDELIJKE LIGCHAMEN. *Iets over — in strafzaken*, door Mr. G. B. EMANTS, XII, 420.
- ZEEREGTEN. *Over den invloed onzer oud vaderlandsche — op het Nederlandsche Wetboek van Koophandel*, door Mr. A. OUDEMAN, XI, 42.
- ZIEKEN- EN BEGRAFENIS-FONDSEN *uit een civiel-regterlijk oogpunt beschouwd*, door Mr. J. L. MELCHERS, XI, 30.
- ZUIDHOLLAND. Zie *Waterschappen*.

II. REGISTER OP DE ARTIKELEN.

STAATSREGELING 1798.

Art.
28, XIII, bl. 594.
36, XII, bl. 569.

Art.
47, XI, bl. 275.
55, XIII, bl. 593.

GRONDWET 1801.

Art.
50, XIII, bl. 524.

Art.
54, XIII, bl. 521.

GRONDWET 1805.

Art.
19, XII, bl. 554.
21, XIII, bl. 524.
26, XIII, bl. 524.

Art.
33, XIII, bl. 524.
37, XIII, bl. 524.

GRONDWET 1806.

Art.
30, XII, bl. 554.
59, XIII, bl. 527.
52, XII, bl. 554.

Art.
55, XIII, bl. 527.
57, XIII, bl. 527.

SCHETS VAN V. HOGENDORP.

Art.
28, XIII, bl. 528.

Art.
33, XIII, bl. 528.

GRONDWET 1815.

Art.

- 1, XIII, bl. 140, 575.
- 5, XIII, bl. 575.
- 8, XII, bl. 555.
- 9, XII, bl. 554.
- 10, XII, bl. 555.
- 63, XII, bl. 556.

Art.

- 68, XII, bl. 286.
- 72, XIII, bl. 136.
- 155, XII, bl. 92.
- 163, XI, bl. 47; XII, bl. 2.
- 165, XIII, bl. 594.

GRONDWET 1840.

Art.

- 1, XIII, bl. 140; XIV, bl. 285.
- 7, XII, bl. 555.
- 8, XII, bl. 554.
- 9, XII, bl. 555.
- 10, XII, bl. 557.
- 75, XIII, bl. 57.
- 78, XIII, bl. 580.
- 155, XI, bl. 579.
- 155, XII, bl. 101.

Art.

- 161, XIII, bl. 594; XIV, bl. 109.
- 164, XII, bl. 149.
- 180, XIII, bl. 574.
- 185, XIII, bl. 575.
- 184, XIII, bl. 575.
- 186, XIII, bl. 574.
- 191, XII, bl. 99.
- 194, XII, bl. 99.
- 215—219, XIV, bl. 148.

GRONDWET 1848.

Art.

- 1, XII, bl. 311; XIII, bl. 140, 361.
- 2, XII, bl. 131.
- 4, XIII, bl. 88, 575.
- 5, XIII, bl. 144, 194.
- 6, XIII, bl. 144, 195, 594.
- 7, XIII, bl. 143, 195.
- 10, XII, bl. 131.
- 52, XIII, bl. 198.
- 34, XIII, bl. 198.
- 42, XIII, bl. 570.
- 53, XIII, bl. 587.
- 57, XIII, bl. 140.
- 63, XIII, bl. 570.
- 68, XIV, bl. 183.
- 69, XIII, bl. 149.
- 70, XIII, bl. 529.
- 72, XI, bl. 542.
- 73, XIII, bl. 570.
- 76, XIII, bl. 198, 364.
- 77, XIII, bl. 364.

Art.

- 78, XII, bl. 587.
- 79, XIII, bl. 202.
- 98, XIII, bl. 529.
- 100, XIII, bl. 538.
- 106, XIII, bl. 537.
- 117, XI, bl. 541.
- 118, XIII, bl. 140.
- 130, XIV, bl. 142.
- 151, XIV, bl. 142.
- 133, XIV, bl. 3.
- 154, XIV, bl. 144.
- 138, XI, bl. 579.
- 140, XI, bl. 579; XII, bl. 92, 598; XIV, bl. 3.
- 142, XII, bl. 101.
- 145, XIII, bl. 594.
- 146, XIII, bl. 88, 595; XIV, bl. 267.
- 147, XIII, bl. 570.
- 148, XI, bl. 570; XIII, bl. 361.
- 150, XII, bl. 594; XIV, bl. 4.

Art.

153, XIV, bl. 4.
154—160, XIV, bl. 4.
162, XIII, bl. 90.
163, XII, bl. 594.
164, XIII, bl. 585.
167, XII, bl. 99.
169, XII, bl. 99.
176, XII, bl. 594.
178, XIII, bl. 595.

Art.

190, XIV, bl. 186.
191, XIV, bl. 141.
192, XIV, bl. 141.
194, XII, bl. 131.
195, XI, bl. 256; XII, bl. 131.
2 Add. Art., XII, bl. 567.
3 Add. Art., XII, bl. 566.
5 Add. Art., XIII, bl. 595.

REGTERLIJKE ORGANISATIE.

Art.

4, XI, bl. 179.
5, XI, bl. 179.
7, XI, bl. 197.
12, XIII, bl. 596.
13, XIII, bl. 596.
19, XIII, bl. 591.
25, XI, bl. 311.
25, XIII, bl. 202.
29, XI, bl. 191.
35, XIII, bl. 464.
38, XI, bl. 324; XII, 679; XIII,
597; XIV, 22.
41, XIII, bl. 620.
44, XII, bl. 679; XIV, 39, 502.
48, XIII, bl. 362.
53, XIII, bl. 569.
54, XII, bl. 679.
56, XIII, bl. 569.

Art.

62, XIII, bl. 574.
72, XIII, bl. 574.
87, XII, bl. 14.
91, XI, bl. 1.
95, XI, bl. 212.
98, XI, bl. 215; XII, 54.
99, XII, bl. 410, 679; XIII, 90.
101, XI, bl. 201.
103, XI, bl. 215.
105, XII, bl. 55.
106, XII, bl. 55.
108, XI, bl. 201.
121, XI, bl. 191.
129, XI, bl. 209.
130, XI, bl. 200, 212.
165, XI, bl. 207.
169, XI, bl. 209.

ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art.

2, XI, bl. 545; XIV, 287.
3, XIII, bl. 89.
4, XIV, bl. 57.
5, XII, bl. 566; XIV, 99.
6, XII, bl. 680; XIII, 462.
9, XI, bl. 645; XII, bl. 680; XIII,
140, 195, 460; XIV, 289.

Art.

11, XII, bl. 400; XIII, 90; XIV,
57.
12, XIV, bl. 57.
13, XIII, bl. 89, 270.
14, XII, bl. 125; XIII, 91; XIV,
301.

BURGERLIJK WETBOEK.

Art.

- 1, XIII, bl. 144, 193, 364.
- 2, XIII, bl. 599.
- 3, XII, bl. 133.
- 5, XII, bl. 115, 120, 558; XIII, 159, 146, 201, 365.
- 6, XII, bl. 155.
- 8, XII, bl. 110, 133, 134, 139; XIII, 195, 366.
- 9, XII, bl. 108, 110; XIII, 149, 574; XIV, 448.
- 11, XII, bl. 155.
- 15, XII, bl. 115, 133.
- 20, XII, bl. 134.
- 22, XII, bl. 285.
- 24, XII, bl. 115, 134, 579; XIII, 2.
- 25, XII, bl. 581; XIII, 4.
- 26, XII, bl. 121.
- 27, XIII, bl. 587.
- 28, XII, bl. 283.
- 32, XII, bl. 116.
- 33, XII, bl. 114, 152.
- 35, XII, bl. 140, 143.
- 38, XI, bl. 570.
- 39, XIII, bl. 570.
- 45, XII, bl. 154.
- 49, XII, bl. 134.
- 50, XII, bl. 105.
- 52, XII, bl. 121, 585.
- 53, XII, bl. 144, 152, 384; XIII, 326.
- 57, XII, bl. 121; XIII, 574.
- 58, XII, bl. 105, 114.
- 60, XII, bl. 145.
- 61, XII, bl. 152.
- 62, XIII, bl. 575.
- 65, XII, bl. 108.
- 68, XII, bl. 108.
- 69, XII, bl. 117.
- 70, XII, bl. 116, 121.
- 71, XII, bl. 154.
- 74, XIII, bl. 576.
- 74—79, XII, bl. 586.

Art.

- 75, XIII, bl. 575.
- 77, XII, bl. 36, 144.
- 78, XI, bl. 15; XII, 115, 140.
- 80, XI, bl. 12; XIII, 598.
- 81, XI, bl. 12; XII, 591; XIII, 575, 600.
- 82, XIII, bl. 598.
- 83, XII, bl. 87.
- 85, XII, bl. 88.
- 86, XII, bl. 86, 121; XIII, 196; XIV, 299.
- 87, XII, bl. 89; XIV, 305.
- 88, XII, bl. 89, 284; XIV, 303.
- 90, XIII, bl. 140, 572.
- 91, XI, bl. 657; XII, 134.
- 95, XII, bl. 108, 126, 154; XIII, 576, 579, 595, 598.
- 96, XII, bl. 134.
- 98, XII, bl. 144.
- 99, XII, bl. 124; XIII, 197.
- 100, XIII, bl. 595.
- 101, XI, bl. 572.
- 102, XI, bl. 572.
- 104, XII, bl. 144.
- 110, XII, bl. 584.
- 114, XIII, bl. 600.
- 115, XII, bl. 121; XIII, 598.
- 116, XII, bl. 88; XIII, 465.
- 121, XII, bl. 154.
- 124, XIII, bl. 572.
- 126, XII, bl. 154; XIII, 572.
- 131, XII, bl. 134.
- 134, XII, bl. 121; XIII, 141, 575.
- 135, XII, bl. 121.
- 156, XII, bl. 108, 121; XIII, 576, 609.
- 140, XII, bl. 122.
- 141, XII, bl. 121; XIII, 576.
- 142, XII, bl. 135.
- 145, XIII, bl. 155, 599.
- 144, XII, bl. 87.
- 157, XII, bl. 144.

Art.

- 159, XII, bl. 152.
160, XIII, bl. 315, 576.
161, XII, bl. 594.
162, XII, bl. 594.
164, XIII, bl. 317.
165, XII, bl. 135; XIII, 576, 577.
168, XII, bl. 444; XIII, 315, 576.
169, XII, bl. 428.
171, XII, bl. 435.
172, XIII, bl. 567, 577.
174, XI, bl. 439.
179, XIII, bl. 9, 135, 577.
183, XI, bl. 19; XIII, 10, 577.
184, XI, bl. 42, 600; XII, 105.
186, XII, bl. 122.
187, XII, bl. 126.
188, XII, bl. 115.
190, XII, bl. 115.
191, XIII, bl. 122.
194, XII, bl. 135; XIII, 567.
195, XIII, bl. 42, 572.
198, XII, bl. 144; XIII, 601.
199, XII, bl. 125.
200, XIII, bl. 317.
208, XIII, bl. 117.
210, XIII, bl. 142, 318.
212, XIII, bl. 516.
214, XIII, bl. 142, 519.
216, XIII, bl. 140; XIII, 514.
218, XIII, bl. 313.
219, XIII, bl. 316.
220, XIII, bl. 519.
221, XII, bl. 115; XIII, 319.
223, XII, bl. 438; XIII, 585.
225, XII, bl. 140.
227, XII, bl. 140.
232, XII, bl. 116.
235, XI, bl. 19.
236, XI, bl. 19; XII, 435, 510.
237, XII, bl. 414, 422, 446.
238, XII, bl. 435, 513.
239, XII, bl. 156.
240, XI, bl. 29; XII, 116, 121,
122, 456, 511.

Art.

- 241, XII, bl. 422, 135; XIII, 466.
244, XII, bl. 122, 135.
246, XII, bl. 116.
249, XII, bl. 435.
252, XIII, bl. 567, 580.
255, XI, bl. 7; XII, 108; XIII,
142.
257, XII, bl. 118.
258, XII, bl. 123.
259, XII, bl. 436; XIII, 596.
262, XI, bl. 7.
263, XIII, bl. 143.
264, XII, bl. 105, 595.
265, XIII, bl. 572.
266, XII, bl. 125, 136, 596.
270, XII, bl. 408, 423; XIII, 596.
275, XII, bl. 125, 597.
276, XII, bl. 144.
278, XII, bl. 406.
282, XIII, bl. 596.
283, XII, bl. 597; XIII, 595.
284, XIII, pl. 568.
285, XII, bl. 117, 123, 124.
286, XII, bl. 155; XIII, 577, 595.
291, XIII, bl. 322, 573.
294, XII, bl. 136.
295, XII, bl. 418; XIII, 522.
296, XII, bl. 123.
297, XII, bl. 594.
297—299, XIII, b. 595.
299, XII, bl. 135.
303, XII, bl. 144.
304, XII, bl. 116.
306, XII, bl. 135.
307, XII, bl. 88, 418.
308, XII, bl. 106.
317, XII, bl. 108.
319, XII, bl. 136.
320, XII, bl. 136.
327, XI, bl. 555; XII, 136.
328, XII, bl. 136.
329, XI, bl. 555.
333, XII, bl. 557.
335, XIII, bl. 596.

Art.

- 336, XI, bl. 558, 570; XIV, 299.
337, XIII, bl. 496.
341, XI, bl. 565.
342, XI, bl. 569.
343, XII, bl. 116.
345, XII, bl. 115.
346, XII, bl. 115.
550, XII, bl. 286.
552, XII, bl. 286.
553, XII, bl. 152.
553, XII, bl. 124; XIII, 581.
557, XII, bl. 136.
361, XII, bl. 144.
363, XIII, bl. 578.
364, XI, bl. 12.
568, XIII, bl. 577, 596, 599.
371, XIII, bl. 578.
375, XII, bl. 124.
382, XII, bl. 136.
383, XI, bl. 564.
585, XIII, bl. 196, 197; XIV, 299.
386, XII, bl. 369.
387, XII, bl. 124, 125.
389, XIII, bl. 601.
393, XII, bl. 134.
397, XIII, bl. 597.
398, XII, bl. 118.
401, XII, bl. 124; XIII, 579.
403, XII, bl. 109.
404, XIII, bl. 601.
405, XII, bl. 110, 118; XIII, 578.
406, XII, bl. 116, 140; XIII, 579.
598.
411, XII, bl. 124.
412, XII, bl. 124.
414, XIII, bl. 601.
417, XII, bl. 115, 136.
419, XII, bl. 124; XIII, 585.
422, XIV, bl. 262.
426, XIII, bl. 124.
430, XII, bl. 124.
434, XII, bl. 124.
453, XII, bl. 109.
436, XIII, bl. 590.

Art.

- 437, XII, bl. 111, 124, 135.
438, XIII, bl. 596.
441, XIII, bl. 596.
442, XII, bl. 136.
444, XII, bl. 124.
446, XII, bl. 115; XIII, 596.
447, XII, bl. 115, 136; XIII, 578,
579, 589.
448, XIII, bl. 589.
449, XIII, bl. 578.
450, XIII, bl. 597.
451, XII, bl. 114, 137; XIII, 583;
XIV, 101.
452—453, XIV, bl. 101.
455, XII, bl. 134; XIII, 274, 585.
457, XII, bl. 121; XIII, 583.
458, XII, bl. 121, 126.
459; XII, bl. 118.
460, XIII, bl. 206.
461, XII, bl. 125, 131, 136; XIII,
580.
463, XIII, bl. 274.
464, XIII, bl. 274.
468, XII, bl. 125; XIII, 601.
471, XII, bl. 107; XIII, 602.
474, XIII, bl. 196, 197.
475, XIII, bl. 196.
478, XII, bl. 125, 596; XIII, 197,
585.
479, XIII, bl. 197, 579.
480, XIII, bl. 196.
481, XII, bl. 119.
483, XIII, bl. 196, 578.
484, XIII, bl. 196, 578, 586.
485, XIII, bl. 579.
487, XII, bl. 126, 137; XIII, 197.
491, XII, bl. 145.
492, XII, bl. 136; XIII, 596.
493, XIII, bl. 596.
494, XII, bl. 145.
500, XIII, bl. 598.
501, XII, bl. 126; XIII, 598.
503, XII, bl. 116.
505, XIII, bl. 596.

Art.

- 507, XIII, bl. 581.
 509, XII, bl. 110, 114, 125, 137;
 XIII, 582, 596, 599.
 510, XIII, bl. 596.
 511, XII, bl. 125; XII, 495, 596.
 515, XII, bl. 114, 137; XII, 596.
 514, XI, bl. 12; XII, 125.
 516, XII, bl. 125.
 518, XII, bl. 137.
 524, XII, bl. 125, 137.
 528, XI, bl. 15; XII, 145; XIII,
 579.
 535, XII, 137.
 540, XI, bl. 15; XII, bl. 145.
 542, XIII, bl. 567.
 549, XII, bl. 596.
 550, XIII, bl. 571; XIV, 20.
 556, XI, bl. 595; XIII, 223.
 558, XIII, bl. 578.
 563, XII, bl. 125; XIII, 579.
 564, XI, bl. 595; XII, 111; XIII,
 582.
 567, XI, bl. 595.
 570, XIII, bl. 571.
 571, XII, bl. 119; XIII, 580.
 575, XIII, bl. 580.
 576, XIII, bl. 64, 602.
 577, XIII, bl. 602.
 578, XIII, bl. 602; XIV, 161.
 579, XIV, bl. 156.
 581, XII, bl. 110.
 582, XIII, bl. 607; XIV, 156.
 583, XIV, bl. 156.
 584, XI, bl. 595; XII, 114, 116,
 126.
 585, XI, bl. 595; XIII, 224.
 586, XI, bl. 595.
 587, XI, bl. 595.
 588, XI, bl. 595.
 593, XI, bl. 595.
 595, XII, bl. 126.
 596, XI, bl. 595.
 597, XI, bl. 595; XII, 401; XIII,
 215.

Art.

- 599, XI, bl. 595; XII, 407.
 601, XI, bl. 595; XII, 137, XIII,
 215, 223.
 605, XI, bl. 16, 595; XII, 131,
 137.
 604, XI, bl. 16, 595; XII, 151,
 XIII, 224.
 606, XI, bl. 604; XIII, 215, 223.
 607, XI, bl. 595.
 608, XI, bl. 595.
 612, XII, bl. 151.
 613, XI, bl. 595; XII, 402, 407.
 614, XII, bl. 127.
 617, XI, bl. 615; XII, 115.
 618, XI, bl. 595; XII, 126; XII,
 401.
 619, XI, bl. 595; XII, 402.
 620, XI, bl. 595; XII, 404.
 621, XII, bl. 126, 408.
 621—624, XIV, bl. 264.
 622, XII, bl. 405.
 625, XII, bl. 405.
 624, XII, bl. 138, 406.
 625, XI, bl. 595; XIII, 64.
 626, XI, bl. 324, 595.
 627, XII, bl. 110, 151.
 628, XIII, bl. 266; XIV, 102.
 629, XI, bl. 595; XII, 157.
 650, XI, bl. 595; XII, 727.
 630—637, XII, bl. 156.
 631, XII, bl. 127.
 634, XI, bl. 619; XII, 138.
 636, XII, bl. 127.
 638, XIII, bl. 596.
 639, XI, bl. 625; XII, 132, 155;
 XIII, 582, 597.
 641, XIII, bl. 580, 596.
 642, XI, bl. 324.
 644, XI, bl. 595.
 645, XI, bl. 595.
 649, XII, bl. 152; XIII, 599.
 651, XII, bl. 140.
 654, XII, bl. 145, XIII, 573.
 655, XII, bl. 137, 141.

Art.

- 656, XII, bl. 137; XIII, 204, 228.
658, XI, bl. 16; XII, 145; XIII, 582.
659, XI, bl. 16; XII, bl. 145.
662, XII, bl. 116; XIII, 226, 582.
663, XII, bl. 116.
666, XIII, bl. 597.
667, XII, bl. 138.
668, XI, bl. 595; XII, 131; XIII, 64, 597.
669, XII, bl. 139; XIII, 64, 696, 597.
670, XIII, bl. 64.
671, XI, bl. 595; XII, 127, 139, 146.
673, XII, bl. 107.
675, XI, bl. 595; XIII, 582.
678, XIV, bl. 413.
685, XI, bl. 595.
690, XII, bl. 145.
695, XIII, bl. 567.
699, XII, bl. 581.
701, XII, bl. 121.
702, XII, bl. 145, 152.
710, XI, bl. 595.
715, XI, bl. 232.
720, XII, bl. 553.
721, XI, bl. 595; XIII, 582.
724, XIII, bl. 567, 582.
725, XII, bl. 109.
726, XIII, bl. 582.
727, XIII, bl. 582.
728, XII, bl. 156.
729, XIII, bl. 582.
731, XIII, bl. 582.
733, XI, bl. 595; XII, 111; XIII, 582.
734, XIII, bl. 582.
736, XIII, bl. 582.
737, XIII, bl. 582.
740, XII, bl. 115, 141.
742, XI, bl. 595.
743, XIII, bl. 582.

Art.

- 744, XIII, bl. 602.
746, XIII, bl. 602, 608.
747, XI, bl. 595; XII, 146.
748, XI, bl. 595; XIII, 602.
749, XI, bl. 295.
753, XIII, bl. 582.
758, XI, bl. 595.
759, XII, bl. 137, 156.
760, XII, bl. 146, 156.
761, XII, bl. 153; XIII, 582.
762, XIII, bl. 583.
764, XII, bl. 127; XIII, 589, 597.
767, XII, bl. 127, 156.
768, XI, bl. 613.
771, XII, bl. 137.
772, XII, bl. 127.
777, XIII, bl. 573.
780, XIII, bl. 580.
781, XII, bl. 127; XIII, 585.
782, XII, bl. 127.
784—785, XIII, bl. 583.
786, XI, bl. 595; XIII, 587.
801, XII, bl. 127, 141.
803, XI, bl. 595.
804, XI, bl. 595.
808, XII, bl. 112.
809, XII, bl. 112.
811, XI, bl. 606.
812, XII, bl. 119.
815, XII, bl. 128.
819, XII, bl. 126.
821, XI, bl. 613.
826, XIII, bl. 572, 579.
827, XI, bl. 595.
828, XI, bl. 595; XIII, 583.
834, XII, bl. 128.
837, XII, bl. 367.
840, XII, bl. 128; XIII, 314.
841, XIII, bl. 314.
843, XIII, bl. 603.
845, XI, bl. 595; XIII, 586.
846, XII, bl. 127, 141; XIII, 586, 610.
847, XII, bl. 687.

Art.

- 848, XII, bl. 128.
849, XII, bl. 138; XIII, 585, 587.
854, XI, bl. 595; XII, 109.
855, XI, bl. 602.
857, XII, bl. 150; XIII, 607; XIV,
409.
858, XII, bl. 149.
861, XIII, bl. 583.
865, XI, bl. 595.
868, XII, bl. 107.
869, XI, bl. 595; XII, 128.
875, XII, bl. 107.
875, XIII, bl. 603.
877, XIV, bl. 545.
878, XI, bl. 595; XII, 109.
880, XI, bl. 595; XII, 152; XIV,
545.
881, XI, bl. 595; XIII, 215.
882, XII, bl. 213.
884, XII, bl. 152, 289; XIII, 140;
XIV, 409.
885, XI, bl. 595; XII, 128, 138.
886, XI, bl. 595.
888, XIII, bl. 583.
894, XIV, bl. 545.
896, XIII, bl. 214.
897, XII, bl. 152.
898, XIII, bl. 584.
900, XIII, bl. 585.
901, XIII, bl. 579.
902, XII, bl. 416; XIII, 579.
903, XII, bl. 146.
904, XIII, bl. 579.
905, XIII, bl. 214.
907, XII, bl. 128.
908, XII, bl. 107.
909, XII, bl. 128.
910, XII, bl. 117, 128, 367,
XIII, 579.
911, XIII, bl. 469.
914—915, XII, bl. 128.
916, XII, bl. 136.
917, XII, bl. 128; XIII, 585.
918, XII, bl. 155.

Art.

- 920, XIV, bl. 296.
926, XI, bl. 595.
927, XII, bl. 156.
928, XI, bl. 595.
932, XII, bl. 154.
933, XI, bl. 595.
935, XI, bl. 595.
936, XII, bl. 146, 152.
937, XII, bl. 116, 149.
941, XII, bl. 113.
942, XII, bl. 137.
946, XI, bl. 595.
947, XII, bl. 137, 146, 149, 575;
XIII, 585.
949, XII, bl. 110, 146, 512.
952, XII, bl. 141.
953, XIII, bl. 327, 571.
954, XIII, bl. 571.
955, XI, bl. 569, 595.
957, XII, bl. 152, 289; XIII,
140.
958, XII, bl. 135.
959, XII, bl. 119, 138.
960, XII, bl. 138.
961, XIII, bl. 469, 572.
963, XIII, bl. 469.
965, XI, bl. 595; XIII, 585.
967, XII, bl. 138; XIII, 572, 579.
969, XI, bl. 595.
971, XII, bl. 138; XIII, 585.
972, XII, bl. 128; XIII, 589.
974, XII, bl. 155.
976, XII, bl. 135, 146; XIII,
579, 584.
980, XIV, bl. 500, 376.
982, XIII, bl. 585.
983, XII, bl. 114; XIII, 571.
984, XIII, bl. 571.
986, XIII, bl. 214, 597, 603;
XIII, bl. 597, 599.
991, XI, bl. 350, 595; XII, 154,
993, XII, bl. 129.
994, XIII, bl. 584.
1002, XIV, bl. 545.

Art.

- 1003, XII, bl. 140, 152.
1005, XI, bl. 595.
1010, XI, bl. 595.
1012, XII, bl. 141.
1016, XI, bl. 595.
1025, XII, bl. 109.
1033, XII, bl. 146.
1038, XIV, bl. 68.
1043, XII, bl. 115.
1044, XI, bl. 595.
1045, XI, bl. 595; XII, 110.
1046, XII, bl. 117, 138.
1048, XII, bl. 114.
1049, XII, bl. 140.
1050, XII, bl. 156.
1053, XIII, bl. 197.
1054, XI, bl. 595; XIII, 213.
1056, XII, bl. 116.
1059, XII, bl. 136.
1062, XII, bl. 109, 138.
1065, XII, bl. 138, 140.
1072, XII, bl. 107; XIII, 214.
1073, XI, bl. 595; XII, 107.
1080, XII, bl. 136.
1081, XII, bl. 141.
1082, XII, bl. 7.
1084, XI, bl. 595.
1090, XII, bl. 575.
1093, XII, bl. 135.
1094, XII, bl. 129.
1099, XIII, bl. 453.
1101, XI, bl. 595.
1102, XII, bl. 152.
1103, XII, bl. 109, 134.
1104, XII, bl. 107, 115.
1105, XII, bl. 136.
1110, XII, bl. 115, 138.
1112, XII, bl. 128; XIII, 269.
1113, XIII, bl. 214.
1114, XI, bl. 595; XIII, 214.
1119, XII, bl. 129.
1122, XI, bl. 145; XIV, 102.
1123, XIII, bl. 584.
1128, XI, bl. 625.

Art.

- 1129, XI, bl. 145, 595; XIII, 597;
XIV, 551, 545.
1130, XI, bl. 595.
1132, XI, bl. 595.
1133, XII, bl. 107.
1143, XII, bl. 108.
1146, XII, bl. 402.
1147, XIII, bl. 214.
1148, XIII, bl. 579.
1149, XIII, bl. 82.
1150, XI, bl. 595; XIII, 214.
1152, XIII, bl. 65.
1154, XII, bl. 146.
1155, XI, bl. 595.
1158, XIII, bl. 453.
1160, XIII, bl. 585.
1163, XIII, bl. 585.
1166, XII, bl. 138.
1170, XIII, bl. 453.
1173, XIII, bl. 586.
1177, XII, bl. 244; XIII, 61,
586.
1178, XII, bl. 245; XIII, 61.
1179, XII, bl. 111, 138, 245,
XIII, 590.
1183, XII, bl. 129; XIII, 584;
XIV, 157.
1184, XII, bl. 131, XIII, 590.
1185, XII, bl. 518.
1188, XI, bl. 595; XII, 518.
1193, XII, bl. 518.
1195, XIII, bl. 603.
1197, XIV, bl. 33.
1198, XIII, bl. 64, 597.
1199, XI, bl. 595.
1200, XI, bl. 156; XII, 132, 245;
XIII, 579.
1201, XII, bl. 245, 252.
1202, XII, bl. 245, 252; XIII,
64, 583.
1204, XIII, bl. 64.
1205, XII, bl. 107; XIII, 583,
603.
1208, XI, bl. 621; XIII, 586.

Art.

- 1209, XIII, bl. 224; XIV, 324.
1212, XI, bl. 626; XII, 137, XIII,
224.
1215, XII, bl. 156; XIII, 586.
1217, XIII, bl. 586; XIV, 53.
1218, XII, bl. 142; XIII, 140,
587.
1223, XII, bl. 244, 245.
1227, XI, bl. 626.
1228, XI, bl. 626.
1230, XI, bl. 622.
1231, XIV, bl. 33, 264.
1236, XII, bl. 290.
1238, XIII, bl. 576.
1245, XIII, bl. 224.
1246, XIII, bl. 65.
1247, XIII, bl. 66.
1251, XI, bl. 625.
1255, XII, bl. 129, 244, 251;
XIII, 576.
1258, XIII, bl. 576.
1259, XIII, bl. 587.
1267, XII, bl. 150.
1269, XI, bl. 595.
1270, XI, bl. 146, 595.
1271, XI, bl. 595; XII, 147.
1273, XI, bl. 595.
1274, XI, bl. 595; XIII, 588.
1276, XI, bl. 595.
1280, XI, bl. 595; XII, 119.
1281, XII, bl. 515.
1282, XII, bl. 147, 387.
1283, XII, bl. 107.
1284, XII, bl. 156, 387.
1285, XI, bl. 595.
1286, XIII, bl. 125, 147; XIII,
583.
1287, XI, bl. 156, 595.
1289, XI, bl. 595.
1290, XI, bl. 595.
1291, XII, bl. 119.
1292, XII, bl. 142.
1293, XI, bl. 595.
1294, XI, bl. 595; XII, 109, 117.

Art.

- 1295, XI, bl. 595.
1296, XII, bl. 116, 152.
1297, XI, bl. 595; XII, 135, 142.
1300, XII, bl. 129.
1301, XIII, bl. 579.
1302, XII, bl. 123, 128, 386.
1303, XII, bl. 130, 385; XIII, 14.
1305, XII, bl. 135.
1307—8, XII, bl. 111.
1309, XII, bl. 115.
1310, XII, bl. 151; XIII, 604.
1311, XI, bl. 595; XII, 147.
1312, XIII, bl. 573.
1314, XI, bl. 595; XII, 120,
129, 156.
1315, XII, bl. 147.
1316, XII, bl. 120, 121; XIII, 65.
1317, XII, bl. 155.
1318, XII, bl. 147; XIII, 604;
XIV, 198.
1324, XIII, bl. 84.
1328, XIII, bl. 84.
1329, XI, bl. 595; XIII, bl. 82,
84.
1330, XI, bl. 595; XIII, 84.
1331, XIII, bl. 74.
1332, XII, bl. 157.
1333, XI, bl. 595.
1335, XI, bl. 595; XIII, 579.
1336, XIII, bl. 82, 84; XIV, 347.
1337, XIII, bl. 84, 604.
1340, XII, bl. 157.
1343, XII, bl. 129, 157.
1349, XIV, bl. 546.
1351, XII, bl. 250; XIII, 59; XIV,
546.
1352, XII, bl. 148, 695; XIV,
546.
1353, XII, bl. 695; XIV, 546.
1354, XI, bl. 147; XII, bl. 120,
253; XIII, 62; XIV, 547.
1356, XI, bl. 645; XII, 129, 151,
250.
1357, XII, bl. 148.

Art.

- 1358, XII, bl. 438; XIII, 604, 606.
1360, XII, bl. 148; XIII, 459.
1362, XIII, bl. 587.
1366, XI, bl. 158; XIII, 590, 452.
1367, XI, bl. 137.
1368, XII, bl. 120.
1373, XII, bl. 142; XIII, 427.
1374, XII, bl. 255; XIII, 78, 91, 258, 325; XIV, 350, 546.
1376, XIV, bl. 546.
1377, XI, bl. 622; XII, 126; XIII, 579.
1378, XII, bl. 141.
1379, XII, bl. 130.
1383, XIII, bl. 91.
1385, XIII, bl. 88.
1388, XII, bl. 115, 157; XIII, 582.
1389, XIII, bl. 582.
1390, XII, bl. 142; XIII, 78, 572.
1390—1395, XII, bl. 157.
1391, XIII, bl. 78.
1392, XIII, bl. 78.
1393, XIII, bl. 77.
1394, XIII, bl. 78.
1395, XIII, bl. 605.
1397, XII, bl. 130; XIII, 583.
1398, XII, bl. 117, 158.
1400, XIII, bl. 607.
1401, XI, bl. 54; XII, 335, 407, XIII, 90, 277.
1401—1405, XIV, bl. 51.
1401—1407, XII, bl. 157.
1402, XII, bl. 335; XIII, bl. 277, 587.
1405, XII, bl. 124, 138, 355, XIII, 586, 587.
1404, XII, bl. 114, 555.
1405, XII, bl. 555.
1408, XII, bl. 150.
1409, XIII, bl. 56.

Art.

- 1410, XII, bl. 126; XIII, 580.
1412, XIII, bl. 587.
1413, XII, bl. 159; XIII, 587.
1417, XI, bl. 10; XIII 65, 226; 304.
1418, XII, bl. 389, 695; XIII, 50, 305.
1419, XII, bl. 695.
1420, XII, bl. 147.
1424, XI, bl. 17; XII, 147.
1426, XI, bl. 18.
1435, XII, bl. 148.
1456, XII, bl. 389; XIII, 30, 301, 610.
1456—1440, XIII, bl. 65.
1457, XII, bl. 592; XIII, 302, 610, XIV, 55.
1438, XIII, bl. 84, 306; XIV, bl. 550.
1439, XII, bl. 386, 395; XIII, bl. 29, 567, 579.
1440, XI, bl. 11; XIII, 588, 607.
1440, b, XIII, bl. 588.
1441, XI, bl. 10, 11; XIII, bl. 588.
1442, XI, bl. 10, 11; XIII, bl. 607.
1443, XIII, bl. 588.
1460, XII, bl. 148.
1465, XI, bl. 148.
1473, XIII, bl. 18, 84.
1480, XII, bl. 107, 138; XIII, bl. 588.
1482, XI, bl. 156; XIII, 452, 579.
1485, XIII, bl. 452.
1486, XIII, bl. 453.
1490, XIII, bl. 454.
1492, XII, bl. 113.
1493, XII, bl. 155.
1497, XII, bl. 115.
1498, XII, bl. 115.
1499, XI, bl. 15; XII, bl. 147.
1504, XII, bl. 140.

Art.

- 1505, XII, bl. 122.
1506, XII, bl. 121.
1516, XIII, bl. 26.
1518, XIII, bl. 606.
1525, XIII, bl. 584.
1527, XIII, bl. 606; XIV, 335.
1528, XII, bl. 120, 130.
1529, XIII, bl. 597, 599.
1531, XII, bl. 149.
1532, XIV, bl. 330.
1536, XII, bl. 131.
1537, XIII, bl. 572.
1538, XII, bl. 130, 142; XIII,
586.
1539, XIV, bl. 335.
1541, XII, bl. 130.
1552, XII, bl. 143.
1553, XII, bl. 130; XIII, 24.
1564, XII, bl. 107.
1569, XII, bl. 131; XIII, 64.
1570, XIII, bl. 64.
1575, XII, bl. 141.
1576, XIII, bl. 75.
1578, XII, bl. 131.
1584, XII, bl. 108, 110.
1585, XIII, bl. 258.
1586, XII, bl. 138.
1591, XII, bl. 149; XIII,
589.
1592, XIII, bl. 597.
1593, XI, bl. 148.
1595, XIII, bl. 589.
1600, XIII, bl. 26.
1602, XIII, bl. 587.
1603, XII, bl. 108.
1605, XIII, bl. 143.
1611, XIII, bl. 613.
1612, XI, bl. 622; XII, 399,
XIII, 613.
1617, XIII, bl. 589.

Art.

- 1624, XII, bl. 138.
1633, XII, bl. 138.
1634, XII, bl. 136.
1635, XII, bl. 107.
1639, XII, bl. 108.
1643, XII, bl. 110.
1645, XII, bl. 336.
1648, XII, bl. 149.
1650, XII, bl. 131.
1654, XII, bl. 131.
1655, XII, bl. 337; XIII, 259.
1656, XIII, bl. 266.
1657, XIII, bl. 568.
1658, XIII, bl. 268.
1659, XIII, bl. 275.
1660, XIII, bl. 268.
1662, XII, bl. 143.
1665—1667, XIII, bl. 277.
1669, XII, bl. 131; XIII, 277.
1676, XII, bl. 131, XIII, 277,
584.
1682, XIII, bl. 277.
1685, XII, bl. 132, 143.
1689, XIII, bl. 608.
1690, XII, bl. 421; XIII, 607;
XIV, 156.
1690—1730, XIII, bl. 608.
1691, XIII, bl. 589.
1695, XIII, bl. 589.
1699, XII, bl. 427.
1702, XI, bl. 40; XII, 132.
1715, XIII, 608.
1717, XII, bl. 146, 149, 575;
XIII, bl. 585.
1719, XII, bl. 146.
1724, XII, bl. 138, 146;
XIII, 64.
1729, XII, bl. 131.
1731, XII, bl. 132.
1733, XII, bl. 131.

Art.

- 1745, XIII, bl. 573, 589.
1746, XII, bl. 139.
1747, XIII, bl. 587.
1748, XIII, bl. 587.
1751, XIII, bl. 589.
1752, XIII, bl. 589.
1754, XIII, bl. 589.
1757, XIII, bl. 589.
1759, XIII, bl. 597.
1761, XII, bl. 132.
1766, XI, bl. 148; XII, 140.
1777, XI, bl. 147.
1778, XI, bl. 147.
1779, XI, bl. 147, 148; XII,
131.
1780, XI, bl. 147.
1781, XII, bl. 156.
1782, XIII, bl. 590.
1784, XI, bl. 148.
1785, XI, bl. 148.
1786, XI, bl. 148.
1787, XII, bl. 112.
1788, XI, bl. 148.
1789, XI, bl. 148.
1790, XI, bl. 148.
1791, XII, bl. 132.
1796, XII, bl. 112.
1797, XII, bl. 132.
1804, XI, bl. 156, 643.
1809, XII, bl. 111.
1811, XI, bl. 34.
1816, XII, bl. 117.
1826, XII, bl. 136.
1829, XII, bl. 110; XIII, 76,
588.
1835, XIII, bl. 76.
1836, XIII, bl. 60.
1838, XII, bl. 428.
1839, XII, bl. 115, 253, 608.
1843, XI, bl. 138; XII, 602.

Art.

- 1844, XII, bl. 607; XIII, 76.
1845, XIII, bl. 77.
1848, XIII, bl. 224, 608.
1850, XII, bl. 252.
1851, XII, bl. 252.
1855, XIII, bl. 141.
1857, XIII, bl. 18.
1858, XIII, bl. 18.
1860, XIII, bl. 77.
1862, XIII, bl. 26.
1864, XII, bl. 134.
1865, XIII, bl. 597.
1866, XIII, bl. 52.
1872, XIII, bl. 52.
1874, XIII, bl. 53.
1876, XII, bl. 107, 398;
XIII, 52.
1877, XII, bl. 107, 386;
XIII, 14.
1878, XIII, bl. 74.
1879, XII, bl. 135.
1880, XII, bl. 28; XIII, 74.
1881, XIII, bl. 75.
1882, XIII, bl. 18.
1885, XII, bl. 388; XIII, 21.
1886, XIII, bl. 579.
1887, XIII, bl. 74.
1888, XI, bl. 326; XIV, 13,
374.
1892, XII, bl. 115.
1895, XII, bl. 139; XIV, 301.
1900, XII, bl. 150.
1902, XI, bl. 305; XII, 113,
151; XIII, 258, 296.
1903, XII, bl. 160.
1904, XIII, bl. 242.
1906, XII, bl. 150.
1907, XI, bl. 564; XIII, 62.
1908, XIII, bl. 243.
1911, XII, bl. 108; XIII, 243.

Art.

- 1912, XIII, bl. 62, 243;
XIV, 301.
1912—1914, XII, bl. 410.
1913, XIII, bl. 62.
1914, XIII, bl. 62.
1916, XII, bl. 116, 126.
1918, XII, bl. 109, 132;
XIII, 229.
1919, XII, bl. 139; XIII, 258.
1921—22, XII, bl. 109.
1923, XII, bl. 139
1925, XIII, bl. 3.
1926, XII, bl. 136, 139.
1928, XIII, bl. 590.
1929, XIII, bl. 454.
1932, XIV, bl. 32.
1933, XIII, bl. 568; XIV, 14.
1934, XIV, bl. 35.
1935, XIV, bl. 19, 35.
1939, XIV, bl. 14.
1940, XI, bl. 564; XII, 108,
139; XIV, 14.
1941, XIII, bl. 590, 599.
1945, XII, bl. 150.
1947, XII, bl. 143; XIII, 590.
1948, XIII, bl. 585, 598.
1949, XIII, bl. 196.
1951, XIII, bl. 590.
1952, XIII, bl. 244.
1953, XII, bl. 108.
1954, XII, bl. 139.
1955, XII, bl. 139; XIII, 649.

Art.

- 1959, XIII, bl. 244, 258 299.
1961, XIII, bl. 299.
1963, XI, bl. 617.
1964, XIII, bl. 299.
1967, XII, bl. 161.
1967, XIII, bl. 299.
1976, XII, bl. 151.
1978, XIII, bl. 245, 253.
1981, XII, bl. 132.
1982, XIII, bl. 299.
1986, XIII, bl. 568.
1987, XII, bl. 120.
1989, XIII, bl. 568, 573.
1990, XII, bl. 118.
1991, XII, bl. 149; XIII,
590.
1993, XII, bl. 133.
1995, XIII, bl. 62.
1996, XII, bl. 120, 151; XIII,
608.
2000, XII, bl. 133, 151; XIII,
64, 226, 582.
2002, XII, bl. 151.
2004, XII, bl. 133; XIII, 226.
2005, XII, bl. 139.
2006, XII, bl. 115.
2013, XIII, bl. 580.
2014, XI, bl. 606; XII; 157;
XIII, 64, 597.
2020, XI, bl. 328.
2021, XI, bl. 328.
2024, XII, bl. 598.

BURGERLIJKE REGTSVORDERING.

- 2, XII, bl. 424.
3, XII, bl. 424; XIII, 568.
4, XII, bl. 8, 11, 14, 19,
29, 149, 424, 591; XIII,
600, 622.
5, XI, bl. 4; XII, 688.

- 6, XII, bl. 14; XIII, 55.
7, XII, bl. 11.
8, XII, bl. 15, 20.
9, XII, bl. 22.
10, XII, bl. 21.
14, XII, bl. 8, 11, XIII, 592.

Art.

- 15, XII, bl. 11.
16, XII, bl. 11, 31
19, XII, bl. 34.
20, XII, bl. 32.
21, XII, bl. 32, XIII, 592.
22, XII, bl. 8, 23, 32.
23, XII, bl. 33.
24, XII, bl. 7, 33.
25, XII, bl. 23, 33.
26, XII, bl. 33.
27, XII, bl. 83.
28, XIII, bl. 592.
30, XII, bl. 35.
31, XII, bl. 11, 34.
34, XII, bl. 34.
40, XII, bl. 11.
40, XIII, bl. 592.
41, XII, bl. 11.
42, XIII, bl. 592.
43, XII, bl. 23, 35.
45, XIII, bl. 446, XIV, 282.
46, XI, bl. 3.
47, XII, bl. 35, 67.
48, XIII, bl. 592, XIV, 282.
51, XIII, bl. 593.
52, XIII, bl. 593.
54, XIII, bl. 593.
56, XIII, bl. 258, 444.
57, XIII, bl. 568.
59, XII, bl. 8.
60, XII, bl. 11.
61, XII, bl. 11.
70, XIV, bl. 335.
71, XII, bl. 108.
72, XIII, bl. 593.
76, XI, bl. 9.
80, XII, bl. 22, XIII, 622.
82, XII, bl. 22.
83, XIII, bl. 593.
84, XIII, bl. 593.

Art.

- 86, XII, bl. 22.
88, XII, bl. 22.
90, XI, bl. 558.
91, XIII, bl. 595.
92, XI, bl. 9.
96, XIII, bl. 591.
97, XII, bl. 424, 591, XIII,
593, 597.
99, XI, bl. 575, XII, 696.
100, XII, bl. 133, 410, 416.
101, XI, bl. 572.
103, XII, bl. 40, 72, XIV,
232.
104, XII, bl. 73, XIV, 232.
105, XII, bl. 73.
106, XII, bl. 73, XIV, 239.
107, XI, bl. 573, XII, 8, 74,
XIII, 598.
108, XI, bl. 572, XII, 48, 74.
109, XII, bl. 75.
110, XII, bl. 82, 417.
111, XII, bl. 83.
112, XII, bl. 75.
113, XII, bl. 75.
114, XII, bl. 75, XIV, 239.
115, XII, bl. 75.
116, XII, bl. 24, 76, XIV,
234.
117, XII, bl. 24, 76, XIV,
234.
118, XII, bl. 76.
119, XII, bl. 77, XIV, 234.
120, XII, bl. 77, XIV, 239.
121, XII, bl. 77.
122, XIII, bl. 619.
123, XII, bl. 8, 44, XIII, 618.
124, XII, bl. 27, 44, XIII,
614.
125, XI, bl. 572, XII, 113,
416.

Art.

- 126, XII, bl. 36, 111, 310,
591, XIII, 140, 597.
127, XII, bl. 11, 312, XIII,
140.
129, XI, bl. 324, XIII, 269.
133, XII, bl. 36.
134, XIII, bl. 447.
135, XII, bl. 36.
137, XII, bl. 32.
139, XII, bl. 32, 37.
144, XIII, bl. 622.
150, XI, bl. 7, XII, 65, 108.
151, XIV, bl. 291.
152, XIII, bl. 140, XIV, 265.
153, XII, bl. 38, XIV, 265.
155, XII, bl. 7.
157, XII, bl. 7, 11.
158, XII, bl. 35.
160, XI, bl. 308, XII, 696.
161, XII, bl. 8.
162, XII, bl. 39.
164, XII, bl. 39.
165, XII, bl. 39.
170, XII, bl. 38.
174, XII, bl. 415.
175, XII, bl. 38.
176, XII, bl. 161.
176 198, XII, bl. 417.
177, XIII, bl. 591.
178, XII, bl. 24, 39.
180, XIII, bl. 622.
180—113, XIII, bl. 415.
187, XII, bl. 13, 17, 39.
193, XII, bl. 39.
196, XII, bl. 24.
197, XII, bl. 24.
199, XII, bl. 40, 72.
200, XII, bl. 72, 81.
201, XII, bl. 78.
292, XII, bl. 78.

Art.

- 203, XII, bl. 78.
204, XII, bl. 78.
205, XII, bl. 79, 82.
206, XII, bl. 79.
207, XII, bl. 79.
208, XII, bl. 79.
209, XII, bl. 79.
210, XI, bl. 7, XII, 22, 80, 108.
211, XII, bl. 80.
212, XII, bl. 83.
213, XII, bl. 80.
214, XII, bl. 80.
215, XII, bl. 81.
216, XII, bl. 22, 81.
217, XI, bl. 7, XII, 82.
218, XII, bl. 82.
221, XII, bl. 13.
223, XI, bl. 574.
224, XI, bl. 574, XII, 18.
225, XII, bl. 48.
225—227, XI, bl. 573.
226, XIII, bl. 622.
232, XII, bl. 13.
235, XIII, bl. 591.
237, XII, bl. 41.
238, XII, bl. 41.
240, XII, bl. 18.
241, XII, bl. 41.
242, XII, bl. 41, 150, XIII,
590.
250, XII, bl. 408.
252, XII, bl. 132, 409.
254, XII, bl. 42.
269, XII, bl. 8.
274, XII, bl. 42.
275, XII, bl. 43.
277, XII, bl. 113.
278, XII, bl. 11, XIII, 622.
279, XII, bl. 113.
285, XII, bl. 696.

Art.

- 287, XII, bl. 111, 135.
288, XIII, bl. 591.
289, XII, bl. 11.
295, XII, bl. 22.
297, XII, bl. 27, 44.
298—300, XIV, bl. 18.
298—301, XIV, bl. 19.
301, XIV, bl. 18.
302, XIV, bl. 18.
305, XI, bl. 9.
305—311, XIV, bl. 18.
309, XII, bl. 22.
312, XII, bl. 8.
314, XIV, bl. 18.
315, XII, bl. 7, XIV, 19.
316, XIV, bl. 19.
321, XII, bl. 11, XIV, 19.
322, XII, bl. 46.
323, XII, bl. 46, 55.
324, XI, bl. 561, XII, 39, 46.
325, XII, bl. 39, 46.
326, XII, bl. 46.
327, XII, bl. 46.
328, XII, bl. 46.
329, XII, bl. 11, XIII, 591.
333, XII, bl. 679.
335, XI, bl. 2.
336, XI, bl. 2.
337, XI, bl. 3.
339, XI, bl. 9, XII, 22.
340, XII, bl. 47.
341, XII, bl. 8.
343, XIII, bl. 622.
345, XII, bl. 22.
346, XII, bl. 11.
348, XI, bl. 4, 10.
351, XI, bl. 4, XII, 47.
354, XI, bl. 9.
355, XI, bl. 4.
356, XI, bl. 5.

Art.

- 357, XI, bl. 4.
358, XI, bl. 5.
359, XII, bl. 11.
360, XII, bl. 11.
368, XII, bl. 48, XIII, 622.
373, XII, bl. 8.
375, XII, bl. 8.
382, XI, bl. 8, XII, 11.
383, XII, bl. 24.
388, XII, bl. 22.
391, XII, bl. 24, 46.
395, XII, bl. 133.
397, XII, bl. 11.
398, XII, bl. 22.
400, XII, bl. 8.
401, XI, bl. 9, XIII, 591.
406, XII, bl. 24, XIII, 591.
409, XII, bl. 7.
410, XII, bl. 21.
424, XII, bl. 7, XIII, 622.
425, XII, bl. 22.
430, XII, bl. 50, XIII, 622,
XIV, 282, 283, 286.
431, XII, bl. 56, XIV, 286.
432, XII, bl. 22.
435, XII, bl. 11, 65, XIII,
622.
436, XII, bl. 56, XIV, 283,
287.
440, XII, bl. 57.
443, XII, bl. 57.
444, XII, bl. 57.
445, XII, bl. 18.
446, XII, bl. 57.
449, XII, bl. 22, XIV, 564.
452, XII, bl. 28.
457, XII, bl. 7, 26.
462, XII, bl. 22.
463, XII, bl. 26.
464, XII, bl. 26.

Art.

- 466, XII, bl. 24.
468, XII, bl. 26.
469, XII, bl. 26.
474, XII, bl. 26.
477, XII, bl. 20.
480, XII, bl. 26.
482, XII, bl. 22.
491, XIV, bl. 564.
492, XIV, bl. 564.
493, XII, bl. 28.
495, XII, bl. 27.
496, XII, bl. 27, XIV, 564.
497, XIV, bl. 564.
498, XIV, bl. 564.
502, XIV, bl. 565.
504, XII, bl. 125.
505, XII, bl. 57, XIII, 586,
614.
506, XII, bl. 8.
509, XII, bl. 251, XIII, 622.
511, XII, bl. 251.
514, XI, bl. 9.
515, XII, bl. 125.
516, XII, bl. 27.
517, XII, bl. 27.
520, XII, bl. 27, XIII, 616.
521, XII, bl. 27.
522, XII, bl. 123.
523, XII, bl. 27.
524, XII, bl. 27.
525, XI, bl. 9.
529, XI, bl. 9, XII, 27, XIII,
611.
535, XII, bl. 27.
536, XII, bl. 26, 27.
539, XII, bl. 26.
549, XII, bl. 27.
551, XIII, bl. 617, XIV, 566.
552, XII, bl. 27.
563, XIII, bl. 622.

Art.

- 565, XII, bl. 57.
572, XIII, bl. 622.
585, XIII, bl. 140.
586, XI, bl. 320, XIV, 19.
589, XIII, bl. 592.
591, XII, bl. 57.
601, XIII, bl. 576.
617, XIII, bl. 622.
629, XIII, bl. 622.
639, XII, bl. 58.
649, XI, bl. 8.
653, XIII, bl. 622.
658, XII, bl. 58.
661, XII, bl. 58.
663—666, XII, bl. 58.
669, XII, bl. 58.
672—677, XII, bl. 58.
674, XII, bl. 58.
678, XIII, bl. 622.
681, XII, bl. 58.
685, XIII, bl. 622.
689, XI, bl. 8, XII, 7.
690, XIII, bl. 622.
691, XIII, bl. 622.
699, XIII, bl. 4.
702, XI, bl. 10, XII, 141.
703, XIII, bl. 622.
708, XI, bl. 10.
710, XII, bl. 59, XIII, 140.
711, XII, bl. 60, XIII, 586.
738, XII, bl. 20.
760, XIII, bl. 622.
764, XIII, bl. 140.
768, XIII, bl. 140.
775, XII, bl. 27.
777, XII, bl. 27.
782, XIII, bl. 79.
784, XII, bl. 7.
787, XII, bl. 27.
790, XII, bl. 132.

Art.

- 799, XII, bl. 18.
- 800, XII, bl. 135.
- 805, XII, bl. 18.
- 816, XII, bl. 18, 136.
- 817, XII, bl. 18.
- 819, XII, bl. 136.
- 826, XI, bl. 15.
- 827, XII, bl. 140.
- 828, XIII, bl. 623.
- 832, XI, bl. 225.
- 838, XIII, bl. 4.
- 844, XII, bl. 67.
- 845, XII, bl. 67.
- 846, XII, bl. 67.

Art.

- 849, XII, bl. 23.
- 852, XII, bl. 67.
- 853, XII, bl. 24.
- 854, XII, bl. 68.
- 867, XII, bl. 27.
- 868, XII, bl. 27.
- 869, XII, bl. 69, 114.
- 874, XI, bl. 30, XIII, 623.
- 881, XII, bl. 69.
- 882, XII, bl. 111.
- 885, XII, bl. 58.
- 886, XII, bl. 25.
- 893, XII, bl. 23.

WETBOEK VAN STRAFVORDERING.

Art.

- 1, XII, bl. 423, XIV, 57.
- 6, XI, bl. 178.
- 9, XIII, bl. 649, XIV, 294.
- 10, XIII, bl. 649.
- 11, XI, bl. 179, XII, 383.
- 14, XI, bl. 64.
- 15, XI, bl. 60.
- 22, XI, bl. 779, XIV, 64.
- 31, XI, bl. 181.
- 38, XII, bl. 196.
- 43, XI, bl. 181.
- 50, XI, bl. 181.
- 55, XI, bl. 182.
- 56, XI, bl. 182.
- 57, XI, bl. 182.
- 58, XI, bl. 183.
- 59, XI, bl. 183.
- 60, XI, bl. 185.
- 62, XI, bl. 183.
- 64, XI, bl. 184.
- 65, XII, bl. 143.
- 66, XI, bl. 184.
- 67, XI, bl. 185.

Art.

- 83, XI, bl. 184.
- 83, XI, bl. 185.
- 87, XI, bl. 184.
- 88, XI, bl. 186.
- 90, XI, bl. 186.
- 91, XI, bl. 186.
- 94, XI, bl. 186.
- 103, XI, bl. 187.
- 124, XI, bl. 188.
- 128, XI, bl. 188.
- 160, XIII, bl. 592.
- 161, XI, bl. 190.
- 162, XI, bl. 190.
- 163, XI, bl. 190.
- 170, XI, bl. 190.
- 171, XI, bl. 190, 191.
- 174, XI, bl. 193.
- 175, XI, bl. 194, 196.
- 176, XI, bl. 194.
- 181, XI, bl. 190.
- 183, XI, bl. 194.
- 188, XI, bl. 195.
- 189, XI, bl. 195.

Art.

190, XIII, bl. 196.
193, XI, bl. 190, 197.
196, XI, bl. 195.
197, XI, bl. 195.
203, XI, bl. 190.
206, XI, bl. 582; XII, 423.
207, XI, bl. 223; XIV, 39.
209, XI, bl. 198.
211, XI, bl. 190, 195, 582.
217, XI, bl. 195.
218, XI, bl. 198.
220, XI, bl. 198.
221, XI, bl. 198.
223, XI, bl. 198.
226, XI, bl. 198; XII, 424.
231, XI, bl. 190.
242, XI, bl. 200.
243, XI, bl. 200.
247, XI, bl. 200.
248, XI, bl. 201.
253, XII, bl. 424.
254, XI, bl. 222; XII, 424,
XIV, 38.
270, XII, bl. 424.
272, XI, bl. 205.
273, XI, bl. 205.
275—278, XI, bl. 204.
280, XI, bl. 204.
339, XI, bl. 208.
344—347, XI, bl. 208.
350, XI, bl. 208.
351, XI, bl. 208,
353, XI, bl. 208.
366, XI, bl. 216.

Art.

373, XI, bl. 216.
374, XI, bl. 216.
375, XI, bl. 217.
378, XI, bl. 217.
380, XI, bl. 212, 559.
381, XI, bl. 212.
387, XI, bl. 214.
391, XI, bl. 213.
392, XI, bl. 214.
402, XI, bl. 212.
403, XI, bl. 212.
409, XI, bl. 220.
410, XI, bl. 220.
421, XI, bl. 221.
422, XI, bl. 220.
423, XI, bl. 220.
424, XI, bl. 220.
427, XII, bl. 160, 423.
431, XII, bl. 423.
432, XI, bl. 221.
435, XII, bl. 150.
437, XI, bl. 221.
442, XI, bl. 222.
445, XI, bl. 221, XII, bl.
446, XII, bl. 424,
424.
447, XII, bl. 125.
447—451, XII; bl. 425.
453, XII, bl. 424.
455, XI, bl. 492; XIV, 41.
459, XI, bl. 222.
460, XI, bl. 222.
461, XI, bl. 222.
464, XI, bl. 69.

STRAFREGT.

Art.

1, XI, bl. 498; XIII, 636.
2, XIV, bl. 364.
4, XI, bl. 499; XIV, 57.

Art.

7, XI, bl. 498.
10, XIV, bl. 51.
11, XIII, bl. 636.

Art.

- 28, XI, bl. 497.
28—31, XII, bl. 302.
29, XI, bl. 497.
32, XI, bl. 497.
33, XI, bl. 497.
35, XI, bl. 497,
37, XI, bl. 497.
37—41, XIV, bl. 37.
38, XI, bl. 499.
42, XI, bl. 498, 499; XIII,
194.
44—50, XII, bl. 300.
51, XI, bl. 498; XIV, 50.
52, XIV, bl. 36, 50.
53, XI, bl. 498; XIV, 36.
54, XIV, bl. 50.
55, XIV, bl. 50.
56, XI, bl. 499.
60, XI, bl. 497, 498.
64, XI, bl. 584.
66, XI, bl. 498; XII, 308;
XIV, 369.
66—68, XII, bl. 306.
67, XII, bl. 308.
73, XIV, bl. 50.
74, XIV, bl. 51.
75, XIV, bl. 448.
76, XI, bl. 499.
77, XI, bl. 498, 499; XIII,
637.
78, XI, bl. 498.
84, XIV, bl. 451.
85, XI, bl. 499; XIV, 451.
90, XI, bl. 497.
91, XI, bl. 498.
92, XI, bl. 499.
94, XIII, bl. 637.
96, XI, bl. 497; XIII, 637.
97, XI, bl. 497, 499.
100, XI, bl. 497.

Art.

- 104, XI, bl. 65.
107, XI, bl. 497.
108, XIII, bl. 637.
109, XI, bl. 497.
110, XI, bl. 498; XIII, 637.
111, XIII, bl. 637.
114, XII, bl. 428; XIII, 637.
114—122, XIV, bl. 499.
116, XIII, bl. 637.
121, XI, bl. 499.
123, XI, bl. 497.
127, XIII, bl. 637.
134, XIII, bl. 637.
136, XI, bl. 498; XIII, 637.
139, XII, bl. 302.
140, XIV, bl. 486.
141, XIV, bl. 486.
142, XIV, bl. 489.
147, XI, bl. 498; XIV, 486.
153—158, XIV, bl. 487.
154, XIII, bl. 637.
159, XIV, bl. 487.
160, XIV, bl. 487.
161, XIII, bl. 637.
166, XIV, bl. 497.
169, XIII, bl. 637.
170—171, XIII, bl. 638; XIV,
500.
173, XI, bl. 499; XIII, 638.
174, XI, bl. 498; XII, 583;
XIV, 500.
175, XI, bl. 497; XIII, 638.
177, XIV, bl. 498.
179, XIII, bl. 638; XIV, 498.
182, XIV, bl. 498.
183, XIII, bl. 638.
186, XIV, bl. 499.
187, XIII, bl. 638; XIV, 495.
188, XIII, bl. 638.
190, XII, bl. 428; XIII, 638.

Art.

- 193, XI, bl. 499.
195, XI, bl. 497; XIII, 638.
198, XI, bl. 498; XIII, 638.
199, XIII, bl. 609, 638; XIV,
415.
200, XI, bl. 498; XIV, 415.
202, XI, bl. 499.
207, XI, bl. 497, 499; XIII,
638.
209, XI, bl. 499.
210, XI, bl. 499.
210—221, XII, bl. 425.
211, XI, bl. 499.
212, XIII, bl. 639.
213, XI, bl. 499.
215, XI, bl. 499.
217, XI, bl. 499.
218, XIII, bl. 644.
219, XIII, bl. 639.
220, XIII, bl. 639.
222, XIV, bl. 468.
223, XIII, bl. 639.
224, XIII, bl. 639.
228, XI, bl. 499.
237, XIII, bl. 639.
241, XIII, bl. 639.
246, XII, bl. 300.
249, XI, bl. 497.
253, XI, bl. 498.
254, XI, bl. 498; XIII, 639.
257, XIII, bl. 639; XIV, 491.
258, XIII, bl. 639; XIV, 454.
259, XI, bl. 496; XIII, 639;
XIV, 454.
260—264, XIV, bl. 458.
262, XIII, bl. 639.
265, XI, bl. 497.
265—268, XII, bl. 425.
266, XI, bl. 497.
268, XIII, bl. 639.

Art.

- 270, XI, bl. 498; XIV, 455.
271, XIII, bl. 639.
273, XI, bl. 497; XIII, 639.
274, XI, bl. 267; XII, 425.
275, XI, bl. 499.
276, XI, bl. 498; XIV, 455.
277, XIII, bl. 639.
285, XI, bl. 496, 499; XIII,
639.
287, XIV, bl. 460.
290, XI, bl. 497; XIII, 639.
291, XI, bl. 497; XII, 570.
291—293, XII, bl. 425.
293, XI, bl. 497.
294, XI, bl. 497; XIII, 639.
295, XI, bl. 497, 498, 499.
298, XI, bl. 498; XIII, 640.
299, XIII, bl. 640.
304, XI, bl. 497.
305, XI, bl. 497.
305—308, XIV, bl. 473.
306, XII, bl. 300.
307, XII, bl. 300; XIII,
640.
309, XI, bl. 499; XIII, 640.
311, XII, bl. 300.
312, XI, bl. 499.
313, XIII, bl. 640.
314, XI, bl. 497, 499.
317, XI, bl. 497; XIV, 467.
318, XI, bl. 497, 488; XII,
377.
319, XI, bl. 498; XIII, 324.
322, XIII, bl. 640.
323, XIV, bl. 466.
326, XII, bl. 308.
328, XIV, bl. 369.
329, XIII, bl. 640.
331—335, XII, bl. 403.
333, XI, bl. 497.

Art.

- 334, XII, bl. 102, 300, 304;
XIII, 640.
337, XIII, bl. 640.
340, XIII, bl. 640.
342, XIV, bl. 472.
343, XII, bl. 300.
344, XIII, bl. 649; XIV, 472.
345, XI, bl. 498; XIII, 640.
346, XIII, bl. 640.
349, XIV, bl. 467.
354, XIV, bl. 68.
357, XIV, bl. 472.
360, XI, bl. 499; XIII, 640;
XIV, 458.
367, XI, bl. 61, 497; XII,
471.
368, XI, bl. 63.
369, XI, bl. 63; XIV, 61.
370, XI, bl. 63, 498.
371, XI, bl. 63.
372, XI, bl. 63.
373, XI, bl. 58, 498; XIV,
458.
374, XI, bl. 62.
375, XI, bl. 63.
377, XIII, bl. 640.
378, XIV, bl. 495.
379, XI, bl. 499; XIV, 473.
384, XI, bl. 496; XIII, 641.
385, XIII, bl. 641.
386, XI, bl. 499; XII, 306.
388, XI, bl. 499; XII, 306.
390, XI, bl. 497, 498.
393, XI, bl. 498.
399, XI, bl. 499.
400, XIV, bl. 480.
401, XII, bl. 300.
402, XI, bl. 497, 498; XIII,
641.
404, XIII, bl. 641.

Art.

- 405, XI, bl. 498; XII, 300,
360; XIV, 482.
406, XII, bl. 300.
407, XII, bl. 300, 360; XIV,
486.
408, XII, bl. 300, 360; XIV,
478.
410, XIV, bl. 489.
411, XIV, bl. 480.
412, XIV, bl. 489.
415, XII, bl. 300.
416, XII, bl. 300.
419, XI, bl. 498; XIII, 641.
423, XIII, bl. 641; XIV,
483.
428, XII, bl. 425.
430—433, XIV, bl. 497.
433, XIII, bl. 641.
437, XIV, bl. 491.
439, XIV, bl. 483.
440, XIV, bl. 491.
444, XII, bl. 300.
445, XII, bl. 300.
450, XIII, bl. 641.
451, XI, bl. 498.
452, XIII, bl. 641.
456, XIII, bl. 641.
458, XIII, bl. 641.
462, XIII, bl. 641.
463, XII, bl. 306, XIV, 273,
495.
464, XIV, bl. 502.
465, XIV, bl. 45.
466, XI, bl. 577; XIV, 45.
467, XIV, bl. 36.
468, XIV, bl. 50.
469, XIV, bl. 36, 50.
470, XIII, bl. 641.
471, XI, bl. 579; XIII, 634,
642; XIV, 503.

Art.
475, XI, bl. 496, 579; XII,
377; XIII, 642; XIV,
171, 489, 503.

Art.
479, XIII, bl. 642; XIV, 503.
482, XIII, bl. 642.
484, XIII, bl. 642.

WETBOEK VAN KOOPHANDEL.

Art.
1, XI, bl. 319; XIV, 13.
2, XI, bl. 40; XIV, 19.
3, XII, bl. 515; XIV, 17.
4, XI, bl. 40, 319; XII,
515; XIV, 17.
6, XIV, bl. 375.
10, XIII, bl. 258; XIV, 375.
14, XIII, bl. 278.
20, XII, bl. 697.
42, XIII, bl. 64.
62, XI, bl. 632.
68, XIV, bl. 375.
86, XII, bl. 517.
92, XII, bl. 515.
93, XII, bl. 575.
96, XII, bl. 516.
100, XII, bl. 600; XIII, 93,
624; XIV, 75.
101, XI, bl. 473; XII, 599;
XIII, 96, 630.
102, XIII, bl. 629.
111, XII, bl. 599; XIII, 92,
23; XIV, 75.
117, XII, bl. 319.
118, XI, bl. 482.
133, XIII, bl. 64.
135, XII, bl. 606; XIII, 98.
136, XIV, bl. 375.
139, XII, bl. 318.
155, XI, bl. 481.
161, XI, bl. 480.
162, XI, bl. 480.
170, XII, bl. 697.

Art.
171, XIII, bl. 65.
177, XI, bl. 481.
178, XI, bl. 481.
186, XII, bl. 600; XIII, 97.
209, XI, bl. 483; XIII, 64.
212, XIII, bl. 64.
246, XI, bl. 35.
247, XI, bl. 35.
249, XI, bl. 39.
251, XI, bl. 39.
254, XI, bl. 643.
263, XIII, bl. 64.
265, XI, bl. 646.
267, XI, bl. 646.
268, XI, bl. 35.
284, XIII, bl. 65.
286, XI, bl. 36; XII, 336.
297, XI, bl. 646.
307, XI, bl. 39.
308, XII, bl. 338.
320, XIII, bl. 278.
321, XIII, bl. 280.
323, XIII, bl. 280.
437, XIII, bl. 466.
508, XIII, bl. 64, 579.
534, XI, bl. 53.
535, XI, bl. 54.
536, XI, bl. 54.
537, XI, bl. 54.
538, XI, bl. 48, 54.
539, XI, bl. 54.
540, XI, bl. 54.
541, XI, bl. 56.

Art.

542, XI, bl. 54.
544, XI, bl. 58.
573, XIII, bl. 64.
592, XI, bl. 48.
764, XIV, bl. 19, 243.
765, XIV, bl. 249.
770, XI, bl. 139; XII, 291.
787, XIV, bl. 244.
791, XIV, bl. 244.
812, XI, bl. 148.

Art.

818, XIV, bl. 244.
825, XII, bl. 110.
834, XI, bl. 148.
858, XII, bl. 251.
880, XIII, bl. 319.
893, XII, bl. 59.
900, XIV, bl. 19, 249.
901, XIV, bl. 249.
903, XII, bl. 364.
904, XII, bl. 364.

II. FRANSCHÉ WETBOEKEN.

A. CODE NAPOLEON.

Art.

4, XIII, bl. 272.
11, XII, bl. 289.
14, XIII, bl. 574.
25, XIII, bl. 600.
30, XIII, bl. 575.
43, XII, bl. 283.
53, XII, bl. 283.
59, XII, bl. 140, 143.
64, XII, bl. 583.
77, XII, bl. 144.
83, XIII, bl. 574.
86, XII, bl. 143.
103, XII, bl. 592.
104, XII, bl. 592.
105, XII, bl. 592.
107, XII, bl. 594.
108, XII, bl. 597.
111, XIII, bl. 600.
120, XI, bl. 15.
129, XI, bl. 15.
144, XII, bl. 86.
150, XIII, bl. 577.
162, XII, bl. 284.
163, XII, bl. 286.
164, XII, bl. 286.

Art.

236, XIII, bl. 313.
240, XIII, bl. 313.
339, XI, bl. 568.
343, XIV, bl. 297.
371, XIII, bl. 601.
394, XIII, bl. 601.
398, XI, bl. 568.
471, XIII, bl. 601.
499, XIV, bl. 563.
533, XII, bl. 119; XIII, 580.
539, XIII, bl. 602.
551, XIII, bl. 204.
553, XIII, bl. 206.
605, XII, bl. 128.
608, XIII, bl. 603.
610, XII, bl. 687.
635, XIII, bl. 603.
638, XIII, bl. 602.
663, XII, bl. 145.
664, XIII, bl. 204.
674, XII, bl. 296.
694, XIII, bl. 602.
726, XII, bl. 288.
875, XIII, bl. 30.
908, XI, bl. 569.

Art.

- 912, XII, bl. 289.
930, XII, bl. 146.
975, XI, bl. 355.
1023, XIII, bl. 604.
1049, XII, bl. 132.
1110, XIII, bl. 604, 607.
1112, XII, bl. 148; XIII, bl.
459.
1120, XII, bl. 148.
1122, XIII, bl. 62.
1128, XII, bl. 120.
1137, XII, bl. 147.
1139, XIII, bl. 588.
1144, XIII, bl. 605.
1153, XII, bl. 147.
1179, XII, bl. 156.
1184, XIII, bl. 20.
1191, XIII, bl. 604.
1193, XII, bl. 147.
1200, XII, bl. 156.
1214, XIII, bl. 84.
1216, XIII, bl. 80.
1222, XIII, bl. 604.
1225, XIV, bl. 334.
1226, XII, bl. 157.
1229, XII, bl. 129, 157.
1235, XIII, bl. 304.
1236, XII, bl. 389; XIII, 30,
303.
1242, XI, bl. 17.
1244, XI, bl. 18.
1249, XIII, bl. 610.
1250, XII, bl. 392; XIII,
306.
1251, XIII, bl. 87.
1252, XII, bl. 393; XIII, 29.
1256, XII, bl. 148.
1257, XII, bl. 148.
1302, XIII, bl. 588.
1318, XII, bl. 150.

Art.

- 1322, XII, bl. 413.
1323, XII, bl. 415.
1331, XII, bl. 132; XIII, bl.
234.
1341, XIV, bl. 21.
1347, XIII, bl. 235.
1353, XIII, bl. 234.
1372, XII, bl. 691.
1381, XIII, bl. 607.
1382—1386, XIV, bl. 51.
1389, XIII, bl. 606.
1390, XIII, bl. 601.
1540, XII, bl. 122.
1565, XII, bl. 151.
1587, XI, bl. 13.
1588, XI, bl. 13.
1597, XII, bl. 148.
1615, XIII, bl. 606.
1625, XIII, bl. 606; XIV,
335.
1626, XIV, bl. 342.
1629, XII, bl. 149; XIV,
332.
1630, XIV, bl. 335.
1640, XIV, bl. 335.
1654—1658, XIII, bl. 24.
1724, XIII, bl. 589.
1832, XIII, bl. 266, 603.
1837, XIII, bl. 275.
1838, XIII, bl. 275.
1882, XIII, bl. 590.
1907, XI, bl. 156.
2002, XIII, bl. 224, 608.
2011, XIII, bl. 51.
2044, XIII, bl. 299.
2057, XII, bl. 150.
2082, XIII, bl. 603.
2112, XIV, bl. 564.
2114, XIV, bl. 324.
2154, XII, bl. 285.

Art.
2204, XIV, bl. 564.
2205, XIV, bl. 564.
2206, XIV, bl. 564.
2207, XIV, bl. 564.
2210, XIV, bl. 564.

Art.
2211, XIV, bl. 564.
2213, XIV, bl. 564.
2236, XIII, bl. 608.
2268, XII, bl. 151.

B. CODE DE PROCEDURE CIVILE.

Art.
14, XII, bl. 419.
23, XIV, bl. 396.
61, XII, bl. 688.
73, XII, bl. 296.
135, XI, bl. 7.
183, XIV, bl. 335.
193, XII, bl. 413.
409, XIV, bl. 233.
464, XI, bl. 10.
714, XIII, bl. 611.

Art.
715, XIII, bl. 611.
749, XIII, bl. 617.
759, XIV, bl. 567.
779, XIV, bl. 566.
780, XIII, bl. 612.
812, XI, bl. 12.
953, XI, bl. 8.
1033, XII, bl. 296.
1257, XI, bl. 11.
1287, XI, bl. 12.

C. CODE DE COMMERCE.

Art.
23, XII, bl. 707.
27, XII, bl. 708.
29, XII, bl. 707.
30, XII, bl. 707.
34, XII, bl. 707.
37, XII, bl. 707.
38, XII, bl. 707.
39, XII, bl. 707.
40, XII, bl. 707.

Art.
109, XIV, bl. 21.
301, XII, bl. 712.
407, XI, bl. 48.
437, XII, bl. 291.
441, XII, bl. 291.
442, XII, bl. 291.
631, XIV, bl. 24.
632, XIV, bl. 24.

D. CODE D'INSTRUCTION CRIMINELLE.

Art.
7, XII, bl. 299.
44, XI, bl. 182.

Art.
360, XIII, bl. 644.
630, XII, bl. 299.

**III. VROEGERE ONTWERPEN ENZ. VAN
NEDERLANDSCHE WETBOEKEN.**

A. ONTWERP BURGERLIJK WETBOEK, 1820.

Art.

69, XIII, bl. 270.
70, XIII, bl. 272.
71, XIII, bl. 272.
73, XIII, bl. 272.
91, XIII, bl. 139.
102, XIII, bl. 274.
106, XIII, bl. 129.
110, XIII, bl. 600.
118, XIII, bl. 600.
128, XIII, bl. 140.
177, XIII, bl. 141.
590, XIII, bl. 143.
591, XIII, bl. 143.
617, XII, bl. 124.

Art.

648, XIII, bl. 578.
693, XIII, bl. 601.
732, XII, bl. 126.
2211, XII, bl. 147.
2278, XIII, bl. 604.
2417, XII, bl. 148.
2669—2714, XIII, bl. 250.
2806, XIII, bl. 589.
2972—2980, XII, bl. 692.
3174, XII, bl. 148.
3328, XIII, bl. 249.
3330, XIII, bl. 235.
3331, XIII, bl. 235.
3463, XIII, bl. 603.

B. ONTWERP VAN BURGERLIJK WETBOEK, 1822.

Art. 16, XI, bl. 14.

C. BURGERLIJK WETBOEK, 1830.

Art.

23, XII, bl. 283.
29, XII, bl. 283.
75, XIV, bl. 20.
90, XII, bl. 284.
172, XIII, bl. 577.
316, XII, bl. 106.

Art.

561, XII, bl. 125.
730, XII, bl. 145.
919, XII, bl. 289.
989, XII, bl. 289.
1019, XI, bl. 356.
1265, XII, bl. 290.

D. WETBOEK VAN KOOPHANDEL, 1830.

Art.

665, XII, bl. 291.

Art.

666, XII, bl. 291.

E. WETBOEK. REGTSPLEGING, 1809.

Art.

761, XI, bl. 18.
1143, XI, bl. 18.

Art.

1184, XI, bl. 18.

VI. AFZONDERLIJKE WETTEN EN BESLUITEN.

A. KIESWET.

Art.	Art.
2, XII, bl. 588; XIII, bl. 199; XIV, bl. 175.	71, XIII, bl. 202. 74, XII, bl. 587.

B. PROVINCIALE WET.

Art.	Art.
17, XII, bl. 588; XIII, bl. 202.	97, XIV, bl. 160.
18, XII, bl. 588.	137, XIV, bl. 146.
27, XII, bl. 589.	138, XIV, bl. 141.
28, XII, bl. 588.	148, XIV, bl. 183.
44, XII, bl. 588.	158, XIV, bl. 146.

C. ONTWERP GEMEENTEWET.

Art.	Art.
138, XII, bl. 94.	228, XII, bl. 101.
148, XII, bl. 95.	229, XII, bl. 101.
179, XII, bl. 94.	

D. GEMEENTEWET.

Art.	Art.
4, XII, bl. 589.	163, XIV, bl. 38.
6, XII, bl. 589.	165, XIV, bl. 35.
19, XII, bl. 588; XIII, 199, 365; XIV, 17.	192, XIV, bl. 172.
40, XII, bl. 589.	193, XIV, bl. 172.
43, XII, bl. 589.	197, XIV, bl. 220.
61, XIII, bl. 202, 365.	212, XIV, bl. 213.
79, XII, bl. 589.	213, XIII, bl. 435.
96, XIII, bl. 199, 365.	238, XIV, bl. 194.
98, XII, bl. 589.	242, XII, bl. 589.
107, XIII, bl. 199, 365.	255, XIII, bl. 437.
131, XIII, bl. 435.	257, XIII, bl. 644.
140, XII, bl. 592.	258—269, XIII, bl. 643.
143, XIV, bl. 190.	258, XIV, bl. 190.
161, XIII, bl. 435, XIV, 45.	270—280, XIII, bl. 643.
	291, XIII, bl. 644.

E. WET VAN 25 VENTÔSE, AN XI.

Art. 10, XI, bl. 355.

F. WET OP HET NOTARIS-AMBT.

Art.

23, XI, bl. 352.

24, XI, bl. 352.

Art.

15, XIII, bl. 467.

G. KONINKLIJK BESLUIT, VAN 11 JAN. 1840.

(STAATSBL. N°. 1.)

Art. XI, bl. 1.

H. KONINKLIJK BESLUIT, VAN 16 MEI 1847.

Art.

1, XI, bl. 5.

Art.

4, XI, bl. 6.

V. NEDERLANDSCH INDIE.

A. REGLEMENT OP DE REGERING.

Art.

1, XII, bl. 14.

21, XI, bl. 220.

Art.

104, XI, bl. 192.

B. BEPALINGEN OP DEN OVERGANG.

Art.

1, XII, bl. 4, 365.

2, XII, bl. 354, 365.

3, XII, bl. 366, XIV, 405.

4, XII, bl. 366, XIV, 260,
405.

5—13, XII, bl. 366.

14—47, XII, bl. 366.

15, XII, bl. 366, XIV, 261,
407.

16, XII, bl. 261, 407.

17, XIV, bl. 262.

24—39, XII, bl. 367.

24, XIV, bl. 262.

26—39, XIV, bl. 263.

Art.

40, XII, bl. 367, 261, XIV,
410.

48, XII, bl. 366.

49, XII, bl. 366.

50—53, XII, bl. 367.

54—57, XII, bl. 367.

58, XII, bl. 368.

59, XII, bl. 368.

60, XII, bl. 368.

61, XII, bl. 368; XIV, 413.

62, XII, bl. 368.

63, XII, bl. 368.

64, XII, bl. 369.

65, XII, bl. 368, XIV, 413.

Art.

- 66, XII, bl. 368, 369.
- 67, XII, bl. 369.
- 68, XII, bl. 368.
- 69, XII, bl. 368.
- 70, XII, bl. 25.
- 70—72, XII, bl. 369.
- 73, XII, bl. 370.
- 74, XII, bl. 370.
- 75, XII, bl. 370, XIV, 413.
- 77, XII, bl. 370.
- 78, XII, bl. 370.
- 79, XII, bl. 370.
- 80, XII, bl. 370.
- 81, XII, bl. 370.
- 82, XII, bl. 370.
- 83, XII, bl. 371.
- 84, XII, bl. 371.

Art.

- 87, XII, bl. 372.
- 88, XII, bl. 372.
- 89, XII, bl. 372.
- 91, XII, bl. 372.
- 92, XII, bl. 372.
- 93, XII, bl. 372.
- 94, XII, bl. 372.
- 95, XII, bl. 372.
- 96, XII, bl. 370, 372.
- 97, XII, bl. 372.
- 98, XII, bl. 372.
- 99, XII, bl. 28.
- 100, XII, bl. 59.
- 101, XII, bl. 59.
- 103, XII, bl. 17.
- 105, XII, bl. 372.

C. REGLEMENT REGTERLIJKE ORGANISATIE.

Art.

- 4, XII, bl. 30, 360.
- 7, XII, bl. 12.
- 19, XII, bl. 32.
- 29, XII, bl. 32.
- 39, XII, bl. 214.
- 40, XII, bl. 214.
- 50—53, XII, bl. 217.
- 58, XII, bl. 45.
- 77—88, XII, bl. 207.
- 83, XII, bl. 214.
- 88, XII, bl. 237.
- 89—98, XII, bl. 211.
- 92, XII, bl. 214.
- 94, XII, bl. 211.
- 95, XII, bl. 226, 229.
- 96, XIII, bl. 50, 217.
- 97, XII, bl. 217, 229.
- 98, XII, bl. 210, 214.
- 99—107, XII, bl. 226.

- 106, XII, bl. 239.
- 108, XII, bl. 9, 50, 223.
- 108—116, XII, bl. 211.
- 109, XII, bl. 9, 50, 226.
- 110, XII, bl. 237, 226, 355.
- 124, XII, bl. 9.
- 127, XII, bl. 50.
- 128, XII, bl. 47.
- 145—150, XII, bl. 373.
- 153, XII, bl. 43.
- 159, XII, bl. 14.
- 163, XII, bl. 5.
- 170, XII, bl. 55.
- 171, XII, bl. 236.
- 173, XII, bl. 55.
- 174, XII, bl. 55.
- 175, XII, bl. 55.
- 176, XI, bl. 215.
- 177, XII, bl. 67.
- 185, XII, bl. 32.

Art.

186, XII, bl. 32.

192, XII, bl. 33.

193, XII, bl. 31.

203, XII, bl. 33.

Art.

254, XII, bl. 33.

255, XII, bl. 33.

256, XII, bl. 33.

257, XII, bl. 33.

D. REGLEMENT BURGERLIJKE REGTSVORDERING.

Art.

1, XII, bl. 29.

3, XII, bl. 15, 29.

5, XII, bl. 16, 29.

6, XII, bl. 8, 14, 25, 29.

7, XII, bl. 19, 29.

9, XII, bl. 31.

10, XII, bl. 20, 29.

11, XII, bl. 22.

12, XII, bl. 21.

15, XII, bl. 16, 29.

17, XII, bl. 8, 23, 29.

18, XII, bl. 11, 23, 29.

19, XII, bl. 31.

20, XII, bl. 11, 31.

23, XII, bl. 23, 33.

24, XII, bl. 33.

25, XII, bl. 33, 35.

27, XII, bl. 33.

28, XII, bl. 33.

29, XII, bl. 8, 23, 32.

30, XII, bl. 33.

31, XII, bl. 34.

32, XII, bl. 12, 60.

33, XII, bl. 13.

36, XII, bl. 11, 34.

37, XII, bl. 35.

39, XII, bl. 34.

40, XII, bl. 34.

42, XII, bl. 14.

44, XII, bl. 14.

45, XII, bl. 23, 35.

50, XII, bl. 35.

Art.

59, XII, bl. 13.

61, XII, bl. 8, 12, 35.

64, XII, bl. 34.

71, XI, bl. 7.

72, XII, bl. 14.

73, XI, bl. 7.

84, XII, bl. 22.

88, XII, bl. 22.

90, XII, bl. 22.

93, XII, bl. 26.

94, XI, bl. 9.

99, XII, bl. 30.

102, XIV, bl. 413.

106, XII, bl. 36.

107, XII, bl. 36.

108, XII, bl. 37.

109, XII, bl. 37.

111, XII, bl. 32.

114, XII, bl. 32, 37.

116, XII, bl. 38, 48.

126, XI, bl. 7.

127, XII, bl. 42.

129, XII, bl. 38.

133, XII, bl. 7, 11.

134, XII, bl. 38.

138, XII, bl. 39.

139, XII, bl. 48.

140, XII, bl. 39.

141, XII, bl. 39.

146, XII, bl. 39.

150, XII, bl. 24, 39.

159, XII, bl. 13, 17.

Art.

- 165, XII, bl. 39, 42.
168, XII, bl. 24.
169, XII, bl. 24, 39.
171, XII, bl. 40, 72.
172, XII, bl. 40, 72.
173, XII, bl. 73.
174, XII, bl. 48, 73.
175, XII, bl. 73.
176, XII, bl. 73.
177, XII, bl. 8, 74.
178, XII, bl. 48, 74.
179, XII, bl. 75.
180, XII, bl. 75.
181, XII, bl. 5.
182, XII, bl. 75.
183, XII, bl. 75.
184, XII, bl. 24, 76.
185, XII, bl. 24, 76.
186, XII, bl. 76.
187, XII, bl. 8.
187, XII, bl. 76.
188, XII, bl. 77.
189, XII, bl. 40, 77.
190, XII, bl. 40, 77.
191, XII, bl. 40, 78.
192, XII, bl. 51, 78.
193, XII, bl. 41, 52, 78.
194, XII, bl. 41, 52, 78.
195, XII, bl. 51, 53, 79.
196, XII, bl. 41, 79.
197, XII, bl. 52.
197—208, XII, bl. 41.
198, XII, bl. 53.
199, XII, bl. 79.
200, XI, bl. 7; XII, 22,
80.
201, XI, bl. 7, 80.
202, XII, bl. 80.
203, 12, bl. 80.
204, XII, bl. 81.

Art.

- 205, XII, bl. 81.
206, XII, bl. 22, 81.
207, XI, bl. 8; XII, bl. 82.
208, XII, bl. 82.
209, XII, bl. 41, 82.
210, XII, bl. 41, 83.
213, XII, bl. 18.
214, XII, bl. 13.
217, XII, bl. 18.
218, XII, bl. 48.
225, XII, bl. 13.
230, XII, bl. 41.
231, XII, bl. 41.
233, XII, bl. 18.
234, XII, bl. 41.
235, XII, bl. 42.
236, XII, bl. 41.
237, XII, bl. 18.
248, XII, bl. 42.
259, XII, bl. 42.
261, XII, bl. 33.
262, XII, bl. 8.
266, XII, bl. 11, 42.
267, XI, bl. 42, 43.
268, XII, bl. 43.
269, XII, bl. 43.
270, XII, bl. 42.
283, XII, bl. 11.
289, XII, bl. 22.
291, XII, bl. 28.
292, XII, bl. 8, 28, 44.
301, XI, bl. 9; XII, 44.
305, XII, bl. 22.
308, XII, bl. 8.
317, XII, bl. 46.
318, XII, bl. 46.
319, XII, bl. 45.
320, XII, bl. 45, 46, 39.
321, XII, bl. 39, 45, 46.
322, XII, bl. 46.

Art.

323, XII, bl. 46.
324, XII, bl. 11.
334, XII, bl. 22.
335, XI, bl. 9.
336, XII, bl. 47_a.
337, XII, bl. 8.
339, XII, bl. 21.
341, XII, bl. 22.
344, XI, bl. 10.
350, XI, bl. 9.
351, XII, bl. 8, 52.
354, XII, bl. 52.
355, XII, bl. 52.
355 — 361, XII, bl. 50.
356, XII, bl. 51.
357, XII, bl. 52.
358, XII, bl. 52.
359, XII, bl. 52.
360, XII, bl. 52.
361, XII, bl. 52.
362, XII, bl. 11.
370, XII, bl. 48.
375, XII, bl. 8.
377, XII, bl. 54.
380, XII, bl. 42.
381, XII, bl. 42.
383, XII, bl. 24.
384, XII, bl. 48.
385, XII, bl. 22.
388, XII, bl. 21.
389, XII, bl. 48.
395, XII, bl. 46.
402, XII, bl. 21, 22.
405, XII, bl. 8.
406, XI, bl. 9.
411, XII, bl. 24.
414, XII, bl. 7.
415, XII, bl. 21.
416, XII, bl. 49.
423, XII, bl. 49.

Art.

427, XII, bl. 7.
428, XII, bl. 22.
433, XII, bl. 56.
434, XII, bl. 56.
435, XII, bl. 56, XIV, 284.
436, XII, bl. 56.
437, XII, bl. 22.
440, XII, bl. 56.
440, XII, bl. 372; XIV, bl.
284.
444, XII, bl. 57.
448, XII, bl. 28, bl. 57.
449, XII, bl. 18.
450, XII, bl. 57.
453, XII, bl. 22.
461, XII, bl. 7, bl. 26.
467, XII, bl. 26.
468, XII, bl. 26.
470, XII, bl. 24.
472, XII, bl. 26.
478, XII, bl. 20.
482, XII, bl. 26.
491, XII, bl. 28.
497, XII, bl. 27.
498, XII, bl. 27.
499, XII, bl. 27.
507, XII, bl. 57.
517, XI, bl. 9.
518, XII, bl. 27.
519, XII, bl. 27.
522, XI, bl. 9.
522, XII, bl. 27.
526, XI, bl. 9; XII, bl. 27.
530, XII, bl. 27.
532, XII, bl. 27.
533, XII, bl. 26, 27.
536, XII, bl. 26.
561, XII, bl. 57.
580, XII, bl. 224.
581, XII, bl. 224.

Art.

- 583, XII, bl. 224.
591, XII, bl. 224.
595, XII, bl. 224.
634, XII, bl. 22.
641, XII, bl. 58.
643, XI, bl. 9.
652, XII, bl. 58.
655, XII, bl. 58.
657—660, XII, bl. 58.
663, XII, bl. 58.
666—671, XII, bl. 58.
669, XII, bl. 59.
672, XII, bl. 24.
675, XII, bl. 58.
677, XII, bl. 27.
678, XII, bl. 27.
683, XI, bl. 8; XII, 7, 27.
696, XII, bl. 25.
697, XII, bl. 25.
698, XII, bl. 25.
704, XII, bl. 59.
731, XII, bl. 20.
768, XII, bl. 28.
711, XII, bl. 42.
770, XII, bl. 28.
771, XII, bl. 7.
780, XII, bl. 28.
788, XII, bl. 62.
789, XII, bl. 62.
790, XII, bl. 63.
791, XII, bl. 37, 63.
792, XII, bl. 63.
793, XII, bl. 63.
794, XII, bl. 64.
795, XII, bl. 65.

Art.

- 796, XII, bl. 65.
797, XII, bl. 65.
798, XII, bl. 65.
799, XII, bl. 66.
814, XII, bl. 18.
820, XII, bl. 18.
821, XII, bl. 18, 22.
831, XII, bl. 18.
832, XII, bl. 18.
834, XII, bl. 19.
859, XII, bl. 67.
861, XII, bl. 68.
862, XII, bl. 23, 68.
866, XII, bl. 24.
867, XII, bl. 69.
870, XII, bl. 69.
871, XII, bl. 69.
884, XII, bl. 28.
885, XII, bl. 28.
886, XII, bl. 69.
891, XII, bl. 25.
892, XII, bl. 69.
898, XII, bl. 69.
902, XII, bl. 25, 58.
909, XII, bl. 23.
913, XII, bl. 25.
916, XII, bl. 70.
917, XII, bl. 70.
918, XII, bl. 71.
919, XII, bl. 71.
920, XII, bl. 71.
921, XII, bl. 71.
922, XII, bl. 71.
923, XII, bl. 71.

E. ALGEMEENE BEPALINGEN.

Art.

- 1, XIV, bl. 288.
4, XIV, bl. 260.

Art.

- 5, XIV, bl. 260.
7, XIV, bl. 260.

Art.

- 8, XIV, bl. 260.
- 9, XIV, bl. 289.
- 10, XIV, bl. 405.
- 11, XIV, bl. 405, 260.
- 12, XIV, bl. 405.

Art.

- 14, XI, bl. 224.
- 20, XIV, bl. 406.
- 24, XIII, bl. 600.
- 29, XII, bl. 42.
- 32, XIV, bl. 294.

F. BURGERLIJK WETBOEK.

Art.

- 5, XII, bl. 367.
- 11, XII, bl. 108.
- 20, XII, bl. 36; XIV, 412.
- 23, XI, bl. 12.
- 24, XI, bl. 12.
- 102, XII, bl. 144.
- 129, XI, bl. 12.
- 209, XII, bl. 106.
- 248, XI, bl. 14.
- 303, XI, bl. 14.
- 309, XI, bl. 13.
- 331, XII, bl. 369.
- 335, XIV, bl. 262.
- 355, XIV, bl. 261.
- 418, XIV, bl. 262.
- 422, XIV, bl. 262.
- 458, XI, bl. 12.
- 472, XI, bl. 15; XIV, 264.
- 484, XI, bl. 15.
- 495, XIV, bl. 264.
- 617, XIV, bl. 263.
- 620, XIV, bl. 263.
- 621, XII, bl. 10, 66.

Art.

- 622, XII, bl. 10.
- 623, XII, bl. 10.
- 642, XII, bl. 145.
- 654, XII, bl. 145.
- 678, XII, bl. 109.
- 761—783, XII, bl. 112.
- 807, XII, bl. 109.
- 839, XIV, bl. 409.
- 910, XIV, bl. 409.
- 1025, XII, bl. 42.
- 1036, XII, bl. 7.
- 1097, XII, bl. 108.
- 1159, XI, bl. 107.
- 1185, XIV, bl. 264.
- 1388, XI, bl. 18.
- 1456, XII, bl. 113.
- 1463, XI, bl. 14.
- 1584, XII, bl. 110.
- 1509, XII, bl. 107.
- 1750, XII, bl. 112.
- 1759, XII, bl. 112.
- 1880, XII, bl. 28.

G. REGLEMENT MANIER VAN PROCEDEREN.

Art.

- 187, XII, bl. 3.
- 191, XII, bl. 3.
- 196, XII, bl. 3.

Art.

- 205, XII, bl. 3.
- 209, XII, bl. 3.

H. BEPALINGEN BETREKKELIJK DE MINDERJARIGEN BIJ FAILLISSEMENT ENZ.

Art.

- 1, XII, bl. 363, 364.
- 2, XII, bl. 363.
- 3, XII, bl. 362.
- 4, XII, bl. 364.

Art.

- 6, XII, bl. 364.
- 7, XII, bl. 363.
- 8, XII, bl. 363.

I. REGLEMENT WEGENS HET STRAFREGT.

Art.

- 3, XII, bl. 355.
- 4, XII, bl. 231, 356.
- 5, XII, bl. 356.
- 6, XII, bl. 356.
- 8, XII, bl. 358.
- 9, XII, bl. 358, 359.
- 10, XII, bl. 358.
- 11, XII, bl. 358.
- 12, XII, bl. 358, 359.
- 13, XII, bl. 358.
- 14, XII, bl. 358.
- 16, XII, bl. 358.
- 17, XII, bl. 358.
- 18, XII, bl. 358.
- 19, XII, bl. 360.

Art.

- 20, XII, bl. 232, 356, 359.
360.
- 21, XII, bl. 356, 359.
- 22, XII, bl. 359.
- 23, XII, bl. 359.
- 24, XII, bl. 359.
- 25—26, XII, bl. 232, 359.
- 27, XII, bl. 232.
- 28, XII, bl. 360.
- 30, XII, bl. 361.
- 31, XII, bl. 361.
- 32, XII, bl. 361.
- 33, XII, bl. 360, 361.
- 34, XII, bl. 360.
- 35, XII, bl. 360.

K. REGLEMENT STRAFVORDERING.

Art.

- 2, XI, bl. 179.
- 5, XI, bl. 179.
- 10, XI, bl. 179.
- 21, XII, bl. 196.
- 29, XI, bl. 181.
- 36, XI, bl. 182.
- 41, XI, bl. 182.
- 42, XI, bl. 182.
- 43, XI, bl. 182.
- 44, XI, bl. 183.
- 46, XI, bl. 185.
- 48, XI, bl. 183.
- 52, XI, bl. 185.

Art.

- 53, XI, bl. 184.
- 54, XI, bl. 184.
- 66, XI, bl. 185.
- 71, XI, bl. 185, 186.
- 73, XI, bl. 186.
- 75, XI, bl. 186.
- 78, XI, bl. 187.
- 79, XI, bl. 186.
- 90, XI, b. 186.
- 96, XI, bl. 187.
- 100, XI, bl. 187.
- 101, XI, bl. 188.
- 102, XI, bl. 188.

Art.

108, XI, bl. 188.
109, XI, bl. 188.
110, XI, bl. 188.
111, XI, bl. 188.
112—114, XI, bl. 188.
115—119, XI, bl. 188.
118, XI, bl. 189.
120, XI, bl. 190, 191.
120—122, XI, bl. 188.
121, XI, bl. 190, 191.
122, XI, bl. 190.
126, XI, bl. 190.
127, XI, bl. 190.
130, XI, bl. 192.
131, XI, bl. 193.
133, XI, bl. 194.
135, XI, bl. 196.
139, XI, bl. 194.
143, XI, bl. 196.
145, XI, bl. 195; XII, 228.
148, XI, bl. 197.
149, XI, bl. 195.
152, XI, bl. 190.
154, XI, bl. 190.
156, XI, bl. 195.
157, XI, bl. 193.
158, XI, bl. 190.
159, XI, bl. 197.
163, XI, bl. 191.
166, XI, bl. 197.
174, XI, bl. 190, 195.
176, XI, bl. 196.
177, XI, bl. 198.
179, XI, bl. 198.
180, XI, bl. 199.
181, XI, bl. 199.
182, XI, bl. 199.
183, XI, bl. 200.
189, XI, bl. 200.
191, XI, bl. 200.
194, XI, bl. 200.
197, XI, bl. 201.
198, XI, bl. 201.
199, XI, bl. 202.

Art.

200, XI, bl. 202.
201, XI, bl. 202.
202, XI, bl. 201.
203, XI, bl. 201.
204, XI, bl. 202.
205, XI, bl. 203.
206, XI, bl. 203.
207, XI, bl. 203.
208, XI, bl. 203.
210, XI, bl. 204.
211, XI, bl. 204.
212, XI, bl. 204.
215, XI, bl. 204.
216, XI, bl. 204.
221, XI, bl. 205.
222, XI, bl. 205.
223, XI, bl. 205.
226, XI, bl. 206.
231, XI, bl. 207.
234, XI, bl. 207.
235, XI, bl. 207; XII, 7.
257, XI, bl. 207.
258, XI, bl. 207.
263, XI, bl. 208.
267, XI, bl. 208.
268, XI, bl. 208.
270, XI, bl. 208.
274, XI, bl. 208.
277, XI, bl. 209.
279, XI, bl. 209.
282, XI, bl. 184, 190, 209.
283, XI, bl. 209.
284, XI, bl. 209.
285, XI, bl. 209.
286, XI, bl. 209.
287, XI, bl. 210.
288, XI, bl. 210.
289, XI, bl. 210.
290, XI, bl. 210.
291, XI, bl. 210.
292, XI, bl. 210.
293, XI, bl. 210.
294, XI, bl. 210.
299, XI, bl. 211.

Art.

- 300, XI, bl. 211, 216.
- 303, XI, bl. 190, 211.
- 304, XI, bl. 116, 211.
- 304—320, XII, bl. 236.
- 310, XI, bl. 212.
- 311, XI, bl. 215.
- 314, XI, bl. 213.
- 315, XI, bl. 215.
- 318, XI, bl. 213.
- 318—325, XI, bl. 207.
- 320, XI, bl. 212.
- 326—329, XI, bl. 213.
- 330, XI, bl. 213.
- 331, XI, bl. 215.
- 332, XI, bl. 215.
- 333—334, XI, bl. 216.
- 338, XI, bl. 217.
- 339, XI, bl. 217.
- 341, XI, bl. 217.
- 343, XI, bl. 217.
- 344, XI, bl. 218.
- 345, XI, bl. 218.
- 346, XI, bl. 218.
- 347, XI, bl. 217, 218.
- 348, XI, bl. 218.
- 349—354, XI, bl. 219.
- 353, XI, bl. 220.
- 356, XI, bl. 220.
- 357, XI, bl. 220.

Art.

- 363, XI, bl. 220.
- 367, XI, bl. 221.
- 375, XI, bl. 221.
- 379, XI, bl. 221.
- 381, XI, bl. 221.
- 386, XI, bl. 222.
- 389, XI, bl. 198.
- 390, XI, bl. 222.
- 392—393, XII, bl. 241.
- 402, XII, bl. 241.
- 403, XI, bl. 222.
- 404, XI, bl. 222.
- 409, XI, bl. 178.
- 410, XI, bl. 222; XII, 69, 241.
- 411, XI, bl. 223, XII, 241.
- 412, XI, bl. 223, XII, 241.
- 413, XI, bl. 206, XII, 241.
- 414, XI, bl. 206.
- 415, XI, bl. 223, XII, 241.
- 416, XI, bl. 224, XII, 241.
- 417, XI, bl. 224, XII, 241.
- 418, XI, bl. 224, XII, 241.
- 419, XI, bl. 224, XII, 241.
- 420, XI, bl. 196; XII, 241.
- 421, XI, bl. 225, XII, 241.
- 422, XI, bl. 185, XII, 241.
- 423, XI, bl. 225.
- 424, XI, bl. 225.

L. REGLEMENT VAN POLITIE ENZ.

Art.

- 1, XII, bl. 195.
- 2, XII, bl. 195.
- 3, XII, bl. 195.
- 4, XII, bl. 195.
- 5, XII, bl. 195.
- 6, XII, bl. 195.
- 7, XII, bl. 196, 203.
- 8, XII, bl. 196.
- 9, XII, bl. 196.
- 10, XII, bl. 197.
- 11, XII, bl. 196.

Art.

- 12, XII, bl. 197.
- 13, XII, bl. 197.
- 14, XII, bl. 197, 200.
- 16, XII, bl. 197.
- 17, XII, bl. 200.
- 17—20, XII, bl. 198.
- 18, XII, bl. 200.
- 21, XII, bl. 198.
- 22, XII, bl. 198.
- 23, XII, bl. 198.
- 24, XII, bl. 198.

Art.

- 27, XII, bl. 199, 201.
28, XII, bl. 198, 199, 201.
29, XII, bl. 199.
30, XII, bl. 199.
33, XII, bl. 199.
34, XII, bl. 196.
35, XII, bl. 196.
36, XII, bl. 199, 203.
38, XII, bl. 200.
39, XII, bl. 200.
40, XII, bl. 200.
41, XII, bl. 200.
42, XII, bl. 200.
43, XII, bl. 200.
44, XII, bl. 201.
45, XII, bl. 201.
46, XII, bl. 201.
47, XII, bl. 201.
48, XII, bl. 201.
52, XII, bl. 199.
53, XII, bl. 201.
54, XII, bl. 199.
55, XII, bl. 201.
56, XII, bl. 202.
57, XII, bl. 202.
58—61, XII, bl. 202.
63, XII, bl. 202.
64, XII, bl. 203.
65, XII, bl. 203.
66, XII, bl. 204.
67, XII, bl. 204.
68, XII, bl. 204.
69, XII, bl. 204.
70, XII, bl. 203.
71, XII, bl. 203.
72, XII, bl. 203.
73, XII, bl. 203.
74, XII, bl. 203.
75, XII, bl. 203.
76, XII, bl. 203.
77, XII, bl. 203.
78, XII, bl. 203.
79, XII, bl. 203.
80—85, XII, bl. 206.

Art.

- 82, XII, bl. 238.
83, XII, bl. 206, 227.
86, XII, bl. 207.
87, XII, bl. 207.
89, XII, bl. 205.
90, XII, bl. 203.
91, XII, bl. 203.
95, XII, bl. 207.
94, XII, bl. 208.
95, XII, bl. 208.
96, XII, bl. 208.
97, XII, bl. 208.
98, XII, bl. 208.
100, XII, bl. 208.
101, XII, bl. 208.
102, XII, bl. 210.
103, XII, bl. 210.
104, XII, bl. 210.
105, XII, bl. 210.
106, XII, bl. 211.
107, XII, bl. 211.
108, XII, bl. 207.
109, XII, bl. 207.
110, XII, bl. 211.
110—112, XII, bl. 209.
113, XII, bl. 209.
114—117, XII, bl. 209.
117, XII, bl. 208.
118, XII, bl. 208, 209.
119, XII, bl. 210.
120, XII, bl. 208, 210.
121, XII, bl. 208, 210.
122, XII, bl. 207, 210.
123, XII, bl. 214.
124, XII, bl. 214.
126, XII, bl. 211, 223.
127, XII, bl. 211, 223.
128, XII, bl. 211.
129, XII, bl. 211, 223.
130, XII, bl. 211.
131, XII, bl. 211.
132, XII, bl. 211.
133, XII, bl. 212.
134, XII, bl. 212.

Art.

- 135, XII, bl. 212.
136, XII, bl. 212.
137, XII, bl. 212.
138, XII, bl. 212.
139, XII, bl. 213.
140, XII, bl. 212.
141, XII, bl. 213.
142—156, XII, bl. 213.
157, XII, bl. 213.
158, XII, bl. 213.
159—162, XII, bl. 214, 215.
163, XII, bl. 212, 214.
164, XII, bl. 214, 216, 217.
168—172, XII, bl. 214, 215.
169, XII, bl. 215.
170, XII, bl. 215.
171, XII, bl. 215, 216.
172, XII, bl. 215.
173—176, XII, bl. 214.
177, XII, bl. 214.
178—180, XII, bl. 214.
181, XII, bl. 214, 215.
182, XII, bl. 216.
183, XII, bl. 216, 217.
184, XII, bl. 216.
185—178, XII, bl. 217.
187, XII, bl. 216.
190, XII, bl. 217.
192, XII, bl. 50, 217.
193, XII, bl. 218, 230.
194, XII, bl. 217.
195, XII, bl. 53, 218, 236.
197, XII, bl. 219, 231.
198, XII, bl. 50, 217, 219.
199, XII, bl. 219.
199—221, XII, bl. 233.
200—202, XII, bl. 220.
203, XII, bl. 219.
204, XII, bl. 221.
205, XII, bl. 221.
206, XII, bl. 219, 233.
207, XII, bl. 221, 233, 238.
208—220, XII, bl. 221.
211, XII, bl. 227.

Art.

- 218, XII, bl. 221.
221, XII, bl. 219; XIV, bl. 284.
222, XII, bl. 222.
223, XII, bl. 222.
225—229, XII, bl. 222.
230, XII, bl. 222.
231, XII, bl. 223.
234, XII, bl. 223.
235, XII, bl. 223.
236, XII, bl. 223.
237, XII, bl. 223.
238, XII, bl. 223.
239, XII, bl. 50, 223.
241, XII, bl. 238.
242, XII, bl. 227.
243, XII, bl. 227, 237.
244—247, XII, bl. 228.
248—260, XII, bl. 228.
249, XII, bl. 227.
251, XII, bl. 198.
258, XII, bl. 228.
261, XII, bl. 228.
263—271, XII, bl. 228.
265, XII, bl. 228.
267, XII, bl. 228.
273, XII, bl. 228.
274, XII, bl. 228.
275, XII, bl. 228.
276, XII, bl. 228.
277, XII, bl. 228.
278, XII, bl. 228.
279, XII, bl. 228.
280, XII, bl. 229.
281, XII, bl. 229.
282, XII, bl. 230.
284, XII, bl. 230.
285, XII, bl. 230.
286—302, XII, bl. 230.
288, XII, bl. 230.
303—308, XII, bl. 230, 231.
306, XII, bl. 232, 239.
308, XII, bl. 239.
309, XII, bl. 230.
310, XII, bl. 230.

Art.
311, XII, bl. 232.
312, XII, bl. 230.
313, XII, bl. 230.
316, XII, bl. 229, 231.
317, XII, bl. 231.
318, XII, bl. 231.
319, XII, bl. 231, 237, 241.
321, XII, bl. 231.
322, XII, bl. 231.
323, XII, bl. 232, 241.
324, XII, bl. 232.
325, XII, bl. 235.
327, XII, bl. 233.
328, XII, bl. 233.
329, XII, bl. 233, 238.
330, XII, bl. 233.
331, XII, bl. 235.
332, XII, bl. 234.
333, XII, bl. 235.
334 — 344, XII, bl. 206.
334, XII, bl. 235.
335, XII, bl. 235.
336, XII, bl. 235.
337, XII, bl. 234, 235.
338, XII, bl. 234.
339, XII, bl. 234, 236, 241.
340, XII, bl. 234, 236.
341, XII, bl. 235.
342, XII, bl. 235.
343, XII, bl. 235.
345, XII, bl. 236.
346, XII, bl. 236.
347, XII, bl. 236.
348, XII, bl. 236.
350, XII, bl. 236, 237.
351, XII, bl. 241.
352, XII, bl. 229, 236.

Art.
353—364, XII, bl. 236.
359, XII, bl. 257.
365, XII, bl. 237.
367, XII, bl. 255, 237.
368—372, XII, bl. 206.
368, XII, bl. 237.
369—371, XII, bl. 238.
373—397, XII, bl. 206.
374, XII, bl. 238.
375—378, XII, bl. 239.
379, XII, bl. 238.
382—393, XII, bl. 240.
394, XII, bl. 241.
395, XII, bl. 241.
400, XII, bl. 241.
412, XII, bl. 242.
413, XII, bl. 242.
414, XII, bl. 242.
415, XII, bl. 241.
417, XII, bl. 241.
418, XII, bl. 241.
419, XII, bl. 241.
420, XII, bl. 241.
421, XII, bl. 241.
422, XII, bl. 241.
423, XII, bl. 241.
424, XII, bl. 241.
425, XII, bl. 242.
426, XII, bl. 241.
427, XII, bl. 241.
428, XII, bl. 241.
429, XII, bl. 245.
430, XII, bl. 241.
431, XII, bl. 245.
432, XII, bl. 245.
433, XII, bl. 244.

M. KOOPHANDEL.

Art.
756, XII, bl. 42.
879, XII, bl. 59.

Art.
905, XII, bl. 42.
906, XII, bl. 42.

N. BEPALINGEN VOOR DE NIEUWE WETGEVING BUITEN
JAVA, ENZ.

Art.

- 1, XII, bl. 373.
- 2—17, XII, bl. 374.
- 18, XII, bl. 374.

Art.

- 20, XII, bl. 374.
- 22, XII, bl. 374.
- 24—27, XIII, bl. 375.

O. REGLEMENT NOPENS DE EEDSAFLEGGING.

Art.

- 35, XII, bl. 33.
- 37, XII, bl. 23, 33.
- 38, XII, bl. 33.
- 40, XII, bl. 33.
- 41, XII, bl. 33.

Art.

- 42, XII, bl. 33.
- 43, XII, bl. 44.
- 44, XII, bl. 33.
- 47, XII, bl. 33.
- 84, XI, bl. 215.

P. REGLEMENT WEGENS HET HOOGER BEROEP IN SURINAME.

Art.

- 3, XI, bl. 2.
- 4, XI, bl. 2.
- 5, XI, bl. 3.
- 6, XI, bl. 3.
- 11, XI, bl. 4.
- 20, XI, bl. 4.

Art.

- 23, XI, bl. 4.
- 27, XI, bl. 4.
- 21, XI, bl. 5.
- 29, XI, bl. 4.
- 30, XI, bl. 5.

